

Del Collegio della S. mg. della R. Gra. B. O.
TRACATVS. R-12968

DE VISITA

TIONE, CIRCA TEX.

in Capit. 3. Concilij Tridentini

Sess. 24. de Reformatione.

Autore Balthaffaro Altamirano iuris consulto, Sancte
inquisitionis Commissario, ex oppido de Sálucar la
mayor, in conuentu Hispalensi.

*Ex commissione
officij S. In-
quisitionis li.
del Rey expur-
gato o del
procurador in-
diano expurga-
torio no. 10.
Granat. 5 de
nuar. 1711*

quosola
re, y no **CVM PRIVILEGIO.**

Hispali, Apud Andream Pescioni.

Expensis Antony Viues, & Didaci Nañez Ortiz y.

Annò. M. D. LXXXI

Del Collegio della S. Cong. delle Ind. & Com. B. G.
TRACTATUS. R-12968

DE VISITA
TIONE, CIRCA TEX.
in Capit. 3. Concilij Tridentini
Sess. 24. de Reformatione.

*Autore Baltassaro Altamirano iuris consulto, Sancte
inquisitionis Commissario, ex oppido de Salucar la
mayor, in conuentu Hispalensi.*

*Ex commissione
officij S. In-
quisitionis
del Rey ex per-
gato e abel,
p. p. p. m.
dicio de jurga
tonij no. 1. i.
mi an. 1701.
Granada, 5 de
marzo. 1711*

quosola
re, y no. **CVM PRIVILEGIO.**

Hispali, Apud Andream Pescioni.

Expensis Antonij Viues, & Didaci Nuñez Ortizj.

Ann. M. D. LXXXI

E L R E Y.

PO R quanto por parte de vos el Licenciado Balthasar Altamirano, vecino de la Villa de Sant Lucar de Barra-meda. Nos a sido fecha relacion que vos auades cõpuesto vn libro intitulado Tra-tado de visitaciõ, y en ello os auades oc-cupado mucho y puesto y passado traba-jo, suplicandonos vos mandassemos dar Priuilegio y licencia para le poder impri-mir y vender, por tiẽpo de veynte años, atento q̃ era vtil y prouehoso para la re-publica para q̃ durante el tiempo, otra ningũa persona le pudieffe imprimir sin vuestro consentimiento, o como la nue-stra merced fuere. Lo qual visto por los del nuestro Consejo, por hazeros bien y merced fue acordado, q̃ deuamos man-dar dar esta nuestra cedula p̃avos en la di-cha razon, e yo tuue lo por bien. Por la qual vos damos licencia y facultad para q̃ vos o la persona q̃ vuestro poder vuc-re, y no otra persona alguna podays ha-zer imprimir el dicho libro q̃ de suso se haze menciõ, en estos mis Reynos de Ca-
stilla.

stilla, por tiempo y espacio de diez años, primeros siguientes que corren y se cuentan desde el día de la fecha desta nuestra cedula en adelante sopena que qualquier persona o personas, que sin para ello tener yuestro poder lo imprimiere o vendiere o hiziere imprimir o vender, pierda toda la impresion que hiziere con los moldes y aparejos de ella y mas incurra en pena de cinquenta mil maravedis cada vez que lo contrario hiziere, la qual dicha pena sea la tercia parte para la persona que lo denunciare, y la otra tercia parte para el juez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para la nuestra camara y fisco. Con tanto que todas las vezes que vueredes de hazer imprimir el dicho libro durante el dicho tiempo de los dichos diez años le traygays a nuestro consejo, juntamente con el original que en el fue visto que va rubricado, y firmado de Miguel Ondarze çaua la nuestro secretario de camara de los que residen en el nuestro Consejo para que se vea

se vea si la dicha impresion esta conforme a el, y se os tasse el precio a como se vuiere de vender sopena de ella y de incurrir en las penas contenidas en la dicha prematica, y mandamos a los del nuestro Consejo, y a otras qualesquier justicias destos nuestros Reynos os guarden y cumplan y executen esta nuestra cedula y todo lo en ella contenido. Fecha en Badajoz Iueves a ocho dias del mes de Henero de mil y quinientos y ochenta y vn Años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad.
Antonio de
Erasso.

*ILLVSTRISS. Sapientiss. & viro Domino meo
Licentiate Chumacero de Sotomayor Philippi . I I. Hi-
spaniarum Regis inuictissimi, summi Prætorij & Regij
senatus Consulario, Balthassarus Altamirano Catho-
licæ fidei Commissarius, diurnam incolumita-
tem sempiternamquæ felicitatem
præcatur.*

*C*VM sollicitus cogitarem (vir sapientissime, &
ætatis nostræ lumen fulgentissimum) cui præci-
pue mortalium, meorum studiorum primum fru-
ctum, ex vetustissimo hominum more dicarem. Tu pri-
mum solus occurristi: Cum & hoc munere etiam si exi-
guo dignissimus esses. Maxime cum in iuris prudentia,
vt pote difficillima, ita vtilissima te nemini cedere pal-
tū sit. Cuius literarj fructus inter doctissimos quosq; viros
in Salmanticensi præsertim totius Hispaniæ nobilissima
Academia fecundissimi fuerunt. In qua cum primū pue-
ritiæ fines vix egressus fuisses: in D. Bartholomei colle-
gium & honorificum consortium cunctis laudantibus
& aprobantibus receptus, postea cum maximo totius
scolæ applausu gymnasiarum Cathedrarij creatus fuisti
& cum scientia insignes, atq; etiam in virtute cunctos
superasses: tamquam per gradus quosdam ad summum
dignitatis fastigium ascendisti: ita vt nec intercesserūt
multa mensium curricula, vt à Rege nostro Philippo in
Granatens. Senatum designatus fuisses. Quod tam insi-
gne manus adeo religiose semper administraisti: vt idem

Rex

Rex tuarum virtutū nomine adductus, & a Deo Opti-
mo Max. inspiratus, te vltro (vt solet complures alios,
pietate & doctrina antecellentes) in ordinem patrum
amplissimorum summi Prætorij & Senatus Regij accer-
sendum existimauit. Inter quos tanto fulges splendore,
& animi magnitudine, vt dete cunctis raram quandam
spectationem exhibeas. Cum ergo hæc omnia, & multa
alia inte considero: riuulorū meorū fontem (post Deū)
à te quasi ex vastissimo Oceano scaturire certo scio: quem
parentem duco, & reuereor: & cui meorum operum pri-
mitias offero. Istud tamen gloriari mihi conuenit, licetq;
cum multis satius est, vt proprium iactem, cum hoc sa-
tis superq; sit, quome offerre possim. Exeat in lucem, se
ignoscis (vir obseruandissime) libellus hic: quod si facis,
scio felicissime persecuturum, & multæ autoritatis at-
q; existimationis habiturum: Omnes quippe inuidorum
& maleuolorum morsus tua autoritas, tuumq; celeberrimum
nomen retundet, velut sub Aiacis clypeo delite-
scens. Quare gratiorem vniquam rem facere haud potui,
quam si hos meos labores libenter accipias: Accipe igitur
mi Mecenas hilari vultu hoc tenuè munus: & Deus

Opt. Max. amplitudinem tuam mihi quam flo-
rentissimam seruet, vt mea studia sub
tali Coryphæo & protectore
valescant. Vale.

* *
* *

G A S P A R V S A L T A M I
rano in Cōplutensi gymnasio Sacræ rei
Medicæ Doctor, Licentiato Balthasfaro
Altamirano fratri suo chariffimo, catho
licæ fidei iudici Cōmissario, atq; in Theo
logiæ facultate, Iurisq; prudentia, omni
q; disciplinarum genere vndecum
q; doctiffimo, salutem
P. Dicit.

S I famæ rerum standū est, vt grauissi
mus historiæ scriptor Liuius affirmat
(frater chariffime) quæ omnem superat
antiquitatē, atq; certā derogat vetustas
fidem: vt de illo iuvene bello & egregio
Marco Curtio de Rep. Rōmana quàm
optimè merito, siquidē pro illa equo infi
dens, in specū immensæ altitudinis arma
tus desilierit: Admirandū sane facinus, ta
li tamq; forti viro dignū. At non mino
ri laude dignū te existimo, mi frater: cū
non solū Reip. sed etiam vniuerso homi
num generi maximè consulueris. Decla
rat id palā liber hic egregius atq; erudi
tissi-

tiffimus. Nam quis erit, vt cetera taceā
quē non reficiat, ac recreet tam recondi
ta eruditio, tantaq; rerum varietas, quan
tā tu magno iudicio in istud tuum opus
contulisti: Ego vero, mi frater, sic existi
mo, non solū istud tuum laborem quē in
enarratione huius operis suscepisti, dig
nū esse, quē studiosi bonarum artiū pedi
bus manibusq; excipiant. Sed ex eo con
iugio quantum abste Academiæ omnes,
si procciseris sperare debeant. Perge tu
tamē foelicibus auspicijs, nec te (præpo
sterè nati quidam inuidi & ab omni inge
nij cultu alieni: miseri enim hi sunt, atq;
ingenio imbecilles: quod tanquàm parū
irrident, atque damnant) sollicitet. Nam
inter eximias præclarasq; tui animi do
tes, ac virtutes prope diuinas quibus illis
tātū antecellis ac præstas omnibus, hoc
vnum inte potiffimū semper mihi visum
est, quod nullū vnquàm in toto vitæ cur
riculo ab ipsa præcipuè in eunte adoles
centia tēporis momentum præterlabi si
nis: quo nō aliquid hijs studijs, optimisq;

disciplinis sapienter intra tuos priuatos
parietes addas: contra morem & exem-
plum aliorum. Omnes qui te norunt, hoc
bene sciunt mi fratre, vt magistri illi ac
philosophi veteres quos superare mihi
videris: nec dicere hoc possum, quam in-
credibiliter librorum speculatione dele-
cteris, vt Mineruam, non minus quã Dia-
nam in montibus & filiis subinde ac in
domo tua amplecteris. Perge, perge, ite-
rum dico mi frater, atq; hoc quidem tuũ
tã sanctum tãq; salubre institutum secta-
re, quod non mediocri mortalium bono
& cũ sempiterna quoq; nominis tui glo-
ria eueniet. Quippe autor e gregius cum
sis, tantusq; in omni arte, vt non imme-
rito tum Patriam nostram, tuosq; cõsan-
guineos & amicos, tum deniq; sæculum
hoc nobilitaueris, illustrauerisq; tui nomi-
nis ymbra. Huius igitur oppidi de Sãt Lu-
car lumen mi frater decus & ornamen-
tum. Vale, & ad maiora opera vt facis ani-
mum adde, quæ te & sæculũ fortasse tuũ
illustrent, Diu viuas, præcor patriæ splen-
dor,

dor, sæculi tui decus, & ornamentũ. Sed
vereor sanè (nec hoc tacere possum) si
patris nostri vnde quaq; doctissimi nec-
non & sapientissimi, ac famigeratissimi
viri fratris nostri Lazari Altamirano, hoc
in loco mentionem aliquã fecerim, quo-
rum mortem æquo animo ferre nemo
bonus poterit: ne fortassis meum mærorẽ
exagitem, & te in eundem luctum reuo-
cem. A quibus tu mi frater non degene-
raste videris sed similem processisse; ne di-
cam superas se multum. Optima quidem
hæreditas a parentibus tradita liberis ea
censetur, optimoq; patrimonio præstan-
tior gloria videlicet virtutis, & insi-
gnis fama meritorũ. Iam dixi, va-
le, iterum atq; iterum, dico lō-
gum vale, Nesthoreosq;
vincas fœliciter
annos.
(.?)

CV. M. pietas diuina bis nostris tēporibus inspirare fidelium cordibus sit elargita: vt Sacro sancta OEcumenica, & generalis Tridēt. Synodus sub Paul. III. & Iul. III. etiā Pio. III. feliciter cōgregata atq; cōfirmata: ad excolēdū agrū Dominici gregis, reformandūq; statū ecclesiasticū enormitatibus perniciosus, et de formitatibus plenū: Vt diuinus honor refloret interris, lumēq; Catholice veritatis Christo vera luce largiēte effulgeret ecclesiasticę libertatis cōseruatio subsisteret & nauis Christiana salubriter regetur, ac in portū salutis perduceretur. Quę quidē Sancta Synodus in Sipi ritu sancto legitime cōgregata, huiusmodi deformitates prospiciēs: palā curare decreuit salutaribus monitis, quā tū potuit. Propter quod certa decreta, certasq; ordinationes, & statuta solēnia fecit, & cōdidit. Quibus decretis nihil potest, nec addi, nec adimi: præcipue in hac nostra materia Visitationis in varis, diuersisq; locis feliciter vsq; ad Colophonē posita: maxime & in expresso in cap. 3. sess. 24. de Reform. incipit Patriarchę. Quē textū agredior declarare: Ad cuius expositionē sic diuido. Primo declarat per quas Visitatio fiat. Secūdo demonstrat, præcipuus Visitationis scopus qualis sit. Tertio prohibet, ne Visitatores graues, onerosi vè sint. Quarto instruit patronos quibus minime se ingerāt. His per actis huius Decreti interpretatio absoluetur, ad laudē & gloriā Omnipotētis Dei, Beateq; semper Virginis Marie, nec nū ad felicē re cordationē Illustriss. D. Didaci de Anaya Archiepisc. Hispa. D. Bartholomei collegij fundatoris patroni nostri Quęcūq; præterea scripsero cōsura S. R. ecclesię subijcio

C A P I T. III. CONCILII
Tridenti. Sess. 24. de Re-
formatione.

De authoritate, modo & ordine visitandi ecclesias,
atque etiam de stipendo. Cap. III.

PAtriarchę, Primates, Metropolitani, & Episcopi propriā diocēsim per se ipsos, aut, si legitime impediti fuerint, per suum generalem Vicarium, Visitationem, si quotannis totā, propter eius latitudinē visitare non poterūt, saltem maiorem eius partē: ita tamē, vt tota biennio per se, vel Visitatores suos compleatur, visitare non prætermittāt. A Metropoli tanis vero, etiā post plene visitatam propriam diocēsim, non visitentur cathedrales ecclesię, neq; diocēses suorū cōprouincialium, nisi causa cognita & probata in Concilio prouinciali. Archidiaconi autē, Decani, & alij inferiores in ijs ecclesijs, vbi hactenus visitationē exercere legitime consueuerunt, debeāt quidē assūpto notario, de consensu Episcopi deinceps per se ipsos tantū ibidē visitare. Visi-

tatores etiã, a Capituli deputandi, vbi Capitulũ ius visitandi habet, prius ab Episcopo approbẽtur: sed nõ ideo Episcopus, vel eo impedito, eius visitator easdẽ Ecclesias seorsum ab his visitare prohibeatur, cui ipsi Archidiaconi, vel alij inferiores, visitationis factæ infra mensem rationẽ reddere, & depositiones testiũ, ac integra acta ei exhibere teneãtur: nõ obstantibus quacunq; consuetudine, etiã immemorabili, atque exẽptionibus, & priuilegijs quibuscunq;. Visitationũ autẽ omnĩũ instarũ præcipuus sit scopus sanã orthodoxãq; doctrinã, expulsis hæresibus, inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere, populũ cohortationibus, & admonitionib9 ad religionẽ, pacẽ, innocẽtiãq; accẽdere, cætera prout locus, tẽpus, & occasio feret, ex visitantiũ prudẽtia ad fidelĩũ fructũ cõstituere. Quæ vt facilius, se liciusq; succedãt, monẽtur prædicti oēs, & singuli, ad quos visitatio spectat, vt paterna charitate, Christianoq; zelo oēs amplectãtur, ideoq;, modesto cõtenti equitatu, famulatuq; studeãt quã celerrime,

debita tamen cum diligentia, visitationẽ ipsam absoluere. Interimque caueant, ne inutilibus sumptibus cuiquam graues onerosiue sint, neve ipsi, aut quisquã suorum quidquam procurationis causa pro visitatione, etiam testamentorũ ad pios vsus, præter id, quod ex relictis pijs iure debetur, aut alio quouis nomine, nec pecuniam, nec munus, quodcumque sit, etiam qualitercunq; offeratur, accipiãt: non obstante quacumque cõsuetudine, etiam immemorabili: exceptis tantum victualibus, quæ sibi, ac suis frugaliter, moderateque pro temporis tantum necessitate, & non ultra erunt ministranda. Sit tamen in optiẽne eorum, qui visitantur, si malint soluere id quod erat ab ipsis ante solui, certa pecunia taxata, consuetũ, an vero prædicta victualia sub ministrare: saluo item iure conventionũ antiquarum cum monasterijs, alijs ve pijs locis, aut ecclesijs non parrochialibus inito q; illæsum permaneat. In ijs vero locis seu prouincijs, vbi cõsuetudo est, vt nec victualia, nec pecunia, nec quidquã aliud

a Visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiât, ibi id obseruetur. Quod si quitquâ quod absit, aliquid amplius in supradictis omnibus casibus accipere præsumperit is præter duplici restitutione, intra mensem faciendâ, alijs etiâ pœnis iuxta Cõstitutione Cõci. generalis Lugdunensis, quæ incipit, Exigit: necnõ & alijs pœnis in Synodo prouinciali arbitrio Synodi, absq; vlla spe veniæ, multetur. Patroni vero in ijs quæ ad sacramentorû administrationem spectant, nullatenus se præsumant ingerere, neq; visitationi ornamentorû ecclesiæ, aut bonorû stabilium, seu fabricarum prouentibus immisceant, nisi quatenus id eis ex institutione, ac fundatione cõpetat: sed Episcopi ipsi hæc faciant, & fabricarum redditus in vñs ecclesiæ necessarios, & vtiles, prout sibi expedire magis visum fuerit, expendi curent.

(. . .)

TRACTATVS
VISITATIONIS CIRCA
TEX. IN CAP. III. DE RE-
formatio. Concil. Tridenti. Sessioe.

XXIII. Incipit Patriarchæ

Primates. &c.

IN VERBIS PATRIAR-

chæ, Primates.

- 1 Patriarchæ & Primates licet diuersa sunt nomina, tamẽ vnã formã tenent: & idem sunt.
- 2 Inter Patriarchas & Primates quatuor sunt principaliores.
- 3 Patriarcha, que significa.
- 4 Primas o Primado, significa primero despues del Papa.
- 5 Primates constituuntur vbi apud Ethnicos, Proflamines.
- 6 Archiepiscopi ponuntur, vbi Archiflamines erant.
- 7 Presumitur maior, qui primo nominatur.

A Orda

UNIVERSITATIS

IN VERBO

- 8 Ordo verborum describit ordinem intellectus.
- 9 Secundū ordinē dignitatis, debetur ordo loci.
- 10 Patriarcha & primas visitare possunt suam diocessim.
- 11 Quem ordinem Patriarcha & Primas serua-
bunt in visitatione.
- 1 Patriarchæ & Primates licet diuer-
sa sunt nomina, ynam formam tenent,
& idem sunt. tex. in cap. De Primatibus.
& cap. provincie. 99. distin. in ca. duo si-
mul. de officio ordin. glos. verb. Patriar-
chis. ca. 1. §. & quoniam de statu regul. lib.
6. glos. verb. Archiepiscopi Extrauag. cō-
muni. de censib. incipit vas electionis.
- 2 Quorum quatuor sunt principaliores
videlicet Constantinopolitanus, Alexā-
drinus. Antiochenus, & Hierosolymita-
nus & attende, quod Antiochena eccle-
sia fuit prior tempore quā Romana tex.
in cap. renouantes. 22. dist. de quo dic. vt
in cap. mos antiquus. 65. distin. & in cap.
antiqua de priuileg. Et facit ad prædicta
tex.

PATRIAR. PRIM.

2

tex. in. cap. omnes siue. 22. distin. & capi.
exigit & cap. felices. de censibus. lib. 6. &
in extrauag. si fructuum nē sedeuaçant.
Ioannis. 22. & plenius in extrauag. sancta
Romana, Ioānis. 22. de religiosis dōmib.
& Antiochena an fuit prior quā romana
vide tex. in ca. Rogamus & ibiglossa. 24.
quest. 1. nam Dominus ecclesiam suam
Romæ instituit, vt not. Petrus a Monte
tractatu Monarchia conciliorū. Alij ve-
rō patriarchæ dicuntur primates propriè,
vt Aquilegiensis. Cantuariensis Bitu-
riensis. Toletanus, tex. in capitul. nullus
primas. 9. quest. 3. fere per totum, capit.
duo. de officio. ordini. l. 12. titu. 5. par. 1. isti
tamen quandoquē vocantur impro-
priè patriarchæ, vt Speculat. de dispensa-
tion. §. sunt quoque. nu. 2. sequitur Ioan.
Franciscus Pauin tractatu. de officio &
potestate. capit. sedeuaçante prelude. 6.
nume. 13. vbi dicit sunt etiam primates
in Italia Archiepiscopus Pisanus in Vn-
garia Archiepiscopus Stirgoniensis: in

A 2 Germa

IN VERBO

Germania Archiepiscopus Magdeburgensis: in Hispania Archiepiscopus Toletanus: in Frãcia Archiepiscopus Vienés. & Bituricé. de quo Bituricen. habetur in c. fin. de mayor. & obedien. & tex. in c. ex posuit de dilationibus. Lugdunens. appelle primate galliarum, Archiepiscopus Eboracens. de quo in c. i. de appellat, Archiepiscopus Toletanus in Hispania primas est. c. cū longe 63. dist. glos. verb. primado. l. io. in fin. et l. 9. tit. 5. p. 1. vbi dicit lex Patriarcha.

3 Tanto quiere dezir como cabdillo de los padres, que se entiende por los Arçobispos, y por los Obispos, ca pater en latin tâto es como padre, y Arcas en Griego tanto quiere dezir, como Principe que es caudillo en nuestro lenguaje, e Primado.

4 Tanto quiere dezir como primero de spues del Papa, y esta misma dignidad tiene que el Patriarcha, como quiera q̄ los nomes sean departidos, glos. fin. in c. vrbes

PATRIAR. PRIM. 3

vrbes. 80. dist. dicit idem est Primas & Patriarcha, et dicit lex, differentia tantū nominis est inter pignus & hypothecā, allegat. l. res hypothecæ. §. inter pignus. ff. de pignoribus. Primates et Patriarchæ in quorum loco fin iusecti, & superpositi, videntur sunt Lucius Clemens atq; Anacletus papæ in d. c. vrbes, & c. in illis, et in c. Episcopi. 80. dist. vbi subdunt, quod Primates.

5 Ibi constituuntur, vbi olim apud Ethnicos Protoflamines ponebantur, & ibi ponuntur.

6 Archiepiscopi vbi Archiflamines erant declarat Hugo in tracta. de officio quatuor prælatorum parte 4. n. 2. ibi qualis officialis imperator ante conuersionem habuit. Et qui sunt Archiflamines, & Protoflamines, vide. 21. dist. in princ. & 80. dist. per totū. Itaq; Primas & Patriarcha an sint idem, & an in aliquibus differant, vide Spec. de iurisdic. omnium iud. §. 1. n. 8. & addition. ad Abb. in c. 1. de trã-

IN VERBO

flatio. Episcop. in principio.

- 7 ¶ Patriarcha & primas ponuntur in primo loco secundum ordinem dignitatis. Presumitur enim maior qui primo nominatur. tex. in capit. bene quidem glos. verb. Mediolanensem. 96. dist. glos. verb. predicatorum. c. quorundam de electio. lib. Bal. in l. cum quidam. C. de ver. sig. n. 3.
- 8 ¶ Nam ordo verborum describit ordinem intellectus. Quid autem erit dicendum de Cardinalibus praefendis patriarchis, an hoc preueniat ex consuetudine, vide Felin. in Rubric. de mayor, & obed. col. 1. & 2. & secundum.
- 9 ¶ Ordinem dignitatis debetur honor loci. l. 1. ff. de alb. scri. & l. 2. C. ut dignita, ord. seruet. lib. 12.
- 10 ¶ Patriarcha & Primas, visitare possunt suam dioecesim. Vt ex tex. nostro colligitur & ex cap. felicis, & c. exigit. de censibus lib. 6. sed omnia loca & omnes personas deputatas in oculum visitabit secundum. dd. in. c. 1. §. sane. decen. 1. in. 6. & So
cinus

PATRIAR. PRIM.

4

cinus in tractu de visitatione. n. 4.

- 11 ¶ Arbitror ego quod respectu provincie diocesis cuius est episcopus (aliquando namque Episcopi appellantur) eam potestatem visitandi habebit quam habet Episcopus in sua diocesi. Respectu vero provinciarum suffraganeorum suorum hoc est archiepiscoporum qui dicuntur suffraganei sui ut habetur. c. 1. 99. d. Arbitror quod eundem ordinem & formam debeat servare Primas in visitando provincias suffraganeorum suorum, & diocesis Episcoporum quarumcumque provinciarum sibi subiectarum, quam servare tenentur Archiepiscopi, respectu diocessum suffraganeorum ipsius. Unde primo debent propria diocesim visitare ut dicemus postea. Sicut enim se habent Episcopi ad metropolitanos suos, ita se habent Metropolitanæ ad Primates. Secundum quod hæc legi possunt in. d. 1. c. 99. dist. & per totum & per tex. in. e. duo simul de offic. ord. & per Marianum soc. tract. de visit. li. 5.

A 4

bi

IN VERBO

ibi quarto quæro Abb. in c. duo simul. n.
1. de offic. ordin.

IN VERBO METRO
politano.

- 1 Metropolitani unde dicatur remissive.
- 2 Metropolitanus & Archiepiscopus solum disferunt nudis verbis.
- 3 Dignitatem Archiepiscopi minorem esse, quàm Patriarchæ & Primate.
- 4 Ascenditur enim de dignitati minori ad maiorem.
- 5 Dignioribus dignior locus debetur.
- 6 Patriarchæ & Primate in Concilio generali præferuntur in sede cæteris Episcopis.
- 7 Metropolitano licet suam diocesim visitare.
- 8 Archiepiscopus quàm formam habeat in visitatione.
- 9 Quare Archiepiscopus prius visitat suam diocesim, quam suorum suffraganeorum.
- 10 Capite languescente cetera membra inficiuntur.
- 11 Membra caput sequitur.

De

PATRIAR. PRIM.

5

- 12 De errore aliter iudicet qui in se non habet quid condemnet.
- 13 Capitulum facit unum corpus cum episcopo.
- 14 Cathedrales ecclesie etiam matrices dicuntur.
- 15 Archiepiscopus debet a capitulo incipere visitationem, aliter appellatur a perversione ordinis.
- 16 Archiepiscopus in rebus episcopalibus, & episcopus in rebus capellarum suarum est visitator, a jure.
- 17 Capitulum & ecclesia Cathedralis dicitur ecclesia.
- 18 Canonici dicuntur ecclesia.
- 19 Quoties fit mentio de capitulo solum intelligitur canonici.
- 20 Hac ditio persona ponitur pro quocumque ministro ecclesie.
- 21 Canonici ecclesie Cathedralis dicuntur clerici primi gradus.
- 22 Prælati debet visitare suos subditos, & propter quid.

A 5 23. Præ

IN VERBO

- 23 *Nulla est excusatio pastoris, si lupus oves comedat, & pastor nesciat.*
 24 *Portio que accesserit possessionem bonorum, auget legata, ita è conuerso minuit.*
 25 *Quod oppositum in opposito, id operatur propositum in proposito.*
 26 *Pastor tacendo occidit, quos reprehendere noluit.*
 27 *Error, cui non resistitur, approbatur.*

1 ¶ Super isto verbo videbimus de Metropolitanis, qualiter visitare teneantur propriam diocesim. Metropolitanus secundum Isidorum lib. 7. c. 12. ætimolog. De quo est tex. in c. clericos. 21. di. dicitur à mensura ciuitatum. Singulis enim prouincijs preeminet. Propterquam de nominatione carpitur Isidorus a Didac. de Cou. in. c. 19. n. 2. praticarum. que. vbi videbis a quibus deriuetur.

2 ¶ Inter Metropolitanum & Archiepiscopum ponit diferentiam glos. 1. c. prelati. de of. ord. lib. 6. sequendo opinionem Archid.

PATRIAR. PRIM. 6

Archid. Guliel. autem in clementina Archiepiscopo de priuil. dicit esse idem, & solū differūt verbis nudis, notat glos. verbo. Archiepiscopi in extrau. Vas electionis inter cōmun. de censibus & exact. gl. verb. metropolitana in prag. Sāct. decollation. §. primo cum. foll. 212. col. 2. Fran. Pauin. tract. de offi. & potesta. capituli se deuacant. præludio. 6. n. 14.

3 ¶ Ex ordine literæ nostri tex. cognoscitur dignitatem Archiepiscopi minorē esse quam Patriarche & primatis. Idem prouatur ind. capit. clericos. 21. distinctio. capitul. in illis. 80. distinctio. Abb. c. duo de offi. ordin. nu. 1. & 2. vnde videmus de Archiepiscopo quem promoueri in Patriarcha.

4 ¶ Ascenditur enim de dignitate minori ad maiorem. capit. legimus. 93. dist. 1. vt gradatim. ff. de mune. & honoribus.

5 ¶ Itaque dignioribus dignior locus debetur capitul. Metropolitanano. 63. dist. capitul. final. 75. distin. Et ibi gloss. gloss. verb.

verbo. altiori. §. illam inst. de bono. pos
fesi. Neq; est decens maiores dignitate á
minoribus præcedi. c. legimus. 93. di.

6 Vnde in consilio generali preferuntur
in sede Patriarchæ vel. Primates ceteris
Episcopis. c. fin. 93. dist. gl. in c. fin. 17. dist.

7 Metropolitano licet visitare suã dice
cesim. c. 1. & c. 2. de cen. li. 6. c. cum apost.
c. sopite. c. super eo. c. cum nuper. eo. tit. l.
2. 4. 5. 6. & 7. titu. 22. p. 1. tex. in c. 4. de ref.
in Cõc. trid. ses. 6. & in. c. 6. de ref. ses. 25.

8 Archiepiscopus in sua visitatione ob
seruat formam. c. 1. de sensibus. lib. 6. & vi
sitatio fiet á capite prius visitando capi
tulum suum, & ecclesiam suam metro
politanaam. Deinde ecclesias suæ ciuita
tis. Deinde æcclesias suæ dicecæsis, po
stea poterit visitare diceceses suorum suf
fraganeorum. tex. ind. c. 1. l. 4. titu. 22. p. 1.
qui tex. dicit Archiepiscopum prius de
bere visitare capitulum suæ ecclesiæ. In
tellige si consuetudo specialis aliud non
habeat argum. tex. in. c. 1. de offic. ordin.
lib.

libr. 6.

9 Sed queritur, quare prius visitare te
neatur suam dicecesim quam suorum suf
fraganeorum dicecesim, vt iura petunt.
Prima ratio est quã ponit glos. 2. ind. c. 1.
& glos. verb. integraliter. c. cum personæ
de priuileg. lib. 6. nam est ratio edenda. l.
argentarius. ff. de edendo.

10 Quo læguescente cetera membra infi
cuntur. c. ex merito. 6. q. 1. c. sicut. 2. qu. 7.

11 Quorum membrorum officium est ip
sum caput sequi, Mart. laud. in tract. de
principibus. q. 5. ergo qui alios corrigit,
prius corrigat se.

12 Et iudicet de alterius errore, qui non
habet in seipso qui cõdemnet, c. iudicet.
3. questio. 7. quem textum Sanctus
Thom. tribuit. Augustino super psalmos
cum tamen sit deductus ex Ambrosio in
psalm. 118. Miserationes tue multe ni
mis Domine, secundum iudicia tua viuifi
ca me. Secunda ratio potest esse quia
talís est actus exterior charitatis, & secũ
dum

IN VERBO

dum talem ordinem debet a se incipere
l. preses. C. de seruitute, & aqua. Ex pre-
dictis infertur ratio, quare prius debeat
Archiepiscopus capitulum suum totum
visitare.

13 ¶ Quoniam capitulum facit, vnum
corpus cum illo. ca. nouit. de ijs quæ sint
ap̄rælat. merito ergo ab ipso capitulo ex
ordine charitatis debet prius inchoare,
tenet Ioann. Andr. ind. capitul. 1. & non
solum tenetur visitare suam Ecclesiam
Cathedralem prius, sed etiam ecclesiam
matricem. si forte ibi non est ecclesia Ca-
thedralis. Tenet Ioan. Andr. vbi supra &
Doctores sequuntur.

14 ¶ Quoniam etiam Catedrales Eccle-
siæ matricem dicuntur. capitul. 1. de pres-
cript. capitul. venerabili. de verborum
significatio. sed an Archiepiscopus pri-
mo debeat visitare propriam ciuitatem,
quam diocæsimum. textu. ind. capitul. 1. in
principio ex ordine literæ videtur velle
quod sic, cum primo ponat ciuitatem vt
caput,

PATRIAR. PRIM. 8

caput, deinde subiciat diocæsimum. Sed
host. & Ioan. monach. dicunt quod talis
ordo est seruandus in prouincia quo ad
ecclesiam ciuitatem & diocæsimum Metro-
politana. Sed quo ad suffraganeos si diffi-
cultas vel commoditas sit indistincto ordi-
ne seruando, non putant ordinem neces-
sarium. Ioan. Andr. quem allegat & se-
quitur Domin. in dicto. capitul. 1. §. deni-
que. num. 6.

15 ¶ Si vero aliter sit, ita vt Archiepisco-
pus non à capitulo incipiat, potest appel-
lari a preuentione ordinis, ita notat Do-
minicus ind. capi. 1. in princip. nu. 4. vbi
refert Ioan. Monac. dicentem, quod si Ar-
chiepiscopus non seruat visitando ordi-
nem dicti. capi. 1. processus ab eo factus
est nullus, quia est ordo substantialis, vt
de reddit processum nullum capitulo
cum dilecta de rescriptis. l. prolatam.
C. de sentent. & inter locutione omni.
Iud. Et dicit quod super nullitate vidit li-
teras dari per cancellariam.

Et nota

IN VERBO

- 16 Et quod Archiepiscopus in rebus episcopalibus, & Episcopus in rebus capellarum suarum est visitator a jure. c. fraternitatem. 71. dist. Ioan. Franciscus Pauin. tract. de officio & potest. Capituli sede-uacante. q. 9. secundæ partis principal. n. 3. allegat tex. in cap. final. 10. q. 2. & debet visitare capitulum id est ecclesiam.
- 17 Capitulum namq; ecclesie cathedralis dicitur ecclesia c. apostolica. 56. dist. cum clerici de verborum sig. in pragm. sanct. de electionibus c. sicut §. quanta tom. fol. 75. col. 1. in fin.
- 18 Vbi dicit quod canonici dicuntur ecclesia, & dicit Cesar Lambertin. de iure patron. q. 2. arti. 13. p. 1. libro. 2. n. 2. Quod vbicunque.
- 19 In lege el statuto, aut dispositone, alia fit mentio de capitulo, tunc solum canonici ob excelentiam comprehenduntur, & non comprehenduntur decani & similiter probat tex. in cap. ex parte de cani. & c. eam te de rescriptis vbi Ant. & Ioan. de

PATRIAR. PRIM. 9

- de Imol. propterea sacrum Cōcil. Trid. ind. c. 4. sess. 6. proinde statuit circa capitula & etiam illorum personas.
- 20 Hæc dictio persona ponitur pro quo cumq; ministro ecclesie, clem. 1. de etate & qualita. in princ. glos. verb. persone de collationibus. §. in ecclesijs in pragm. Sanct. fol. 245. col. 1. sequitur Io. Mōtaigne tract. de autoritate conciliorū in princ. ci. n. 8.
- 21 Vbi dicit q; canonici ecclesiarum cathedralium dicuntur clerici primi gradus, allegat Inn. in. c. sedes Apostolica. de prescript. & ibi dat rationem quare dicantur primi gradu. De Archiepiscopis postea latissime dicemus in verb. metropolitanis. Solum debent aduerte-re quod Archiepiscopi sunt prælati.
- 22 Et prælatus debet visitare suos subditos. c. 1. & c. ad hæc. de offic. archid. c. irrefragabilis. de offic. judic. ordin. Et debet adhibere magnam diligentiam corrigendo suorum subditorum excessus, & reformando eorum mores, ne forte sanguis omniū Christi de suis manibus requiratur.

IN VERBO

23 ¶ Et nulla est excusatio pastoris, si Lupus Oves comedat, & pastor nescit, eam quam vis. deregulatur. Concilio Trident. sess. 6. c. 1.

24 ¶ Nā quemadmodū portio, quæ possessionem bonorum accesserit, auget legata: ita quæ ab secesserit minuit.

25 ¶ Nā q̄, oppositū in opposito, id operatur propositū in proposito, l. & si contra tab. ff. de vulgari & pup. & ob id non poterit cū apostolo dicere, munde sunt manus meæ à sanguine cunctiū vestrorū

26 ¶ Mūdus ergo non est à sanguine eorum, qui cum increpare delinquētes noluerit, eos procul cubio tacēdo pastor occidit, c. Ephesis. 43. dist. Ideo in necē. ausus fuit dicere.

27 ¶ Quod error cui nō resistitur approbatur. Et veritas opprimitur, cum nō defensatur. Si negligis perturbare perversos, & non facis, nihil aliud committis, quam fouere, & qui manifesto facinorosi desinit obuiare nō carēt scrupulo societatis occulte. c. error & cap. Consentire.

titul.

PATRIAR. PRIM. 16

83. distinct. cap. 1. de offic. Delegat. l. 48. titul. 5. p. vbi multa admiratione digna.

IN VERBO ET EPISCOPI.

- 1 *Episcopatus an sit culmen dignitatum.*
- 2 *Cardinalis est maior in officio, Episcopus maior in ordine.*
- 3 *Episcoporum dignitas vsq; ad tempus Clemētis 5. maior cunctis fuit.*
- 4 *Episcopus dicitur super intendens.*
- 5 *Episcopi, & praelati officio nihil est periculosius in hac vita.*
- 6 *Episcopi officium est magis oneris quā honoris.*
- 7 *Episcopus tenetur visitare diocesim.*
- 8 *Episcopi dñi visitant, procedunt etiā appel remota.*
- 9 *Episcopus an primo visitabit capitulum suū de inde ecclesiā & ciuitatē postea autē diocesim.*
- 10 *Episcopus est caput, capitulum est membrum.*

1 ¶ Hic videre oportet de Episcopis, & qualiter in visitatione debēt procedere. Licet ordo episcopalis talis sit quo maior aut par non reperiatur. Et episcopatus dicitur culmē dignitatū

B 2 non

non tamen dicitur supremum culmen.
Nam Cardinalatus, Patriarchatus, vel
Primatus, dicitur aliud culmen vt dig-
nius.

- 2 ¶ Cardinalis est maior in officio, licet
Episcopus sit maior ordine. c. quanquam
2. q. 7. ibi glos. solennis vbi bona additio.
Bart. in l. 1. §. si quis circa princ. ff. de appe-
llat. allegat. fel. in Rubr. de maior. & obe-
n. 9. vbi dicit quod est ate stylo curiæ Ro-
manæ non erit verum, quod Episcopa-
tus dicatur culmē dignitatum vide glos.
pen. in l. 9. tit. 5. p. 1.
- 3 ¶ Episcoporum dignitas vsq; ad tem-
pora Pape Clementis quinti, & Io. 22. in
Ecclesia Dei, ita in excelsis honoris &
exultationis fastigio posita fuit, vt dig-
nitate de primi, ac gradu mini. arbitra-
retur, si episcopus assumeretur ad Cardi-
nalatus officium, Gomes. in proēm. Re-
gul. cācel. de diminution. dignit. Episco-
porum. fol. 5. col. 2.
- 4 ¶ Episcopus dicitur superintendens
qui debet curam subditorum gerere, &
debet

- debet speculari & prospicere mores &
vitam populorum infra se positorum. c.
cleros. 21. dist. ca. qui Episcopatum. 8. q.
1. l. 16. tit. 5. p. 1. vbi dicitur. Obispo tanto
quiere dezir como sobre entendiente,
esto es, porque el a de entender sobre
todos los de su Obispado, en guardar las
animas.
- 5 ¶ Ideo Episcopi & Prelati officio ni-
hil est periculosius in hac vita. Sed apud
Deum nihil beatius, si eo modo milite-
tur quo Christus iubet. c. Ante omnia. §.
item nihil. 40. dist.
- 6 ¶ Cuius officium est magis oneris quā
honoris. Quia ministerium est propriū
& substantiale episcopatus, honor vero
accidens. ~~Episcopus est minister & honor
accidens. Episcopus est minister & honor
accidens.~~ Agnoscat igitur se vocatū non
ad propria cōmoda, non ad diuitias aut
luxum, sed ad laborem & sollicitudinem
pro dei gloria. in Concil. Triden. sess. 25.
cap. 1. de reform.
- 7 ¶ Ex quibus facile deducitur, Episco-

IN VERBO.

pum ad visitandam diocēsim teneri, e.
decernimus. c. Episcopus. 10. q. 1. cū apo-
stolus. c. procuraciones decensibus. ca. si
Episcopus. de offic. ordin. lib. 6. c. Roma-
na. §. fin. de censibus. lib. 6. l. 2. tit. 22. p. 1.
& probat noster tex. & etiam dicit Tex.
in cap. venerabilis de censibus. Quōd
Episcopus habet hanc visitationē ratio-
ne suæ iurisdictionis. Non nulli vero vo-
luerunt, quod visitatio sit de lege diocē-
sana, vt voluit Hostiensis in summa Tit.
de offi. ordin. §. quid pertinet verbo lex
vero diocēsanæ. In quantum enim Præ-
latus inquit, instituit, dponit, reformat
providet, corrigit, atq; punit, videtur
pertinere ad iurisdictionem. In quātum
vero a visitatione pceditur, talis receptio
a visitatione pceditur, talis receptio a legē diocēsanā appellari
potest, in qua visitatione procedūt etiā
tamquam apostolicæ sedis delegati, om-
ni appellatione remota, Concil. Friden.
sess. 24. c. 10. de reform.

9 ¶ Episcopus itaq; primum visitabit ca-
pitulū suum, de inde ecclesiam, & ciuita-
tem

PATRIAR. PRIM.

12

tē postea aut diocēsim. Hūc ordine ds-
bet seruare. Sed host. Ioa. Monach. dicūt
istū ordinem seruari in prouincia, quo
ad ecclesiam, ciuitatem, & diocēsim me-
tropolitanā, sed in suffraganeis difficul-
tas vel commoditas si vlla sit, in hoc or-
dine seruando non putat necessariū or-
dinem talem seruare. Sequitur Dōmin.
in d. c. Romana. §. deniq; n. 6. decēsis
lib. 6. Diximus capitulum suum, nam ca-
pitulum maioris ecclesie, ne dū dicitur
capitulum Ecclesie sed etiam Episcopi.
10 ¶ Quia Episcopus est caput, vt capitu-
lum est membrū. c. scire. 7. q. 1. tradit Bo-
nifac. in Clem. Si d̄ beneficio. de prebēd.

IN VERBIS PROPRIAM

Diocēsim.

- 1 Episcopus tenetur visitare propriam diocēsim.
- 2 Diocēses quare suere distinctæ.
- 3 Naturæ opus non est, vbi deficit ordo.
- 4 Vbi ordo, ibi ratio est.
- 5 Archiepiscopus si eodem tempore concurrat cō
Episcopo in visitatione, admituntur singul.

B 4 6 Vbi

IN VERBO

- 6 Vbi indices discordant in sententia, pro reo valet.
- 7 Si Archiepiscopus & Episcopus simul concurrunt, magis obediendum est Archiepiscopo.
- 8 Si concurrat Episcopus cum decano in visitatione, Episcopus preferendus.
- 9 Quæ nobiliora sunt, magnitudinem sibi postulant.
- 10 Quod maius est, mouetur a facultate ampliori.
- 11 Si primas, Archiepiscopus, & Episcopus in visitatione concurrunt, admituntur, quid si discordant.
- 12 Prælati si non recipiuntur in visitatione, possunt sententiam excommunicationis inferre.
- 13 De lusoria esset Iurisdictio, si non haberet coheritionem.
- 14 Qui allegat exceptionem, non dicitur expoliare, & qualiter Prælati se habeant contra resistentes.
- 15 Subditi a visitatione liberari non possunt.
- 16 Quatuor sunt in prescriptibilia.
- 17 Si subditus subtrahit domino obedientiam, potest puniri a Domino de iure & de facto manu

PATRIAR. PRIM.

29

- manu armata, & bellum indicere.
- 18 Visitator græte recipiendus est & cum honore.
- 19 Honor est premium virtutis.
- 20 Honor indubio importat quandam reuerentiam alicui exhibitam in testimonium eius excellentiæ.
- 21 Bonum ex visitatione proueniens.
- 22 Obediens verus mandata nõ procrastinat.
- 24 Visitari onus non est, sed commodum.
- 25 Visitator recipiendus cum pauore.
- 26 Visitatio propter quid fiat.
- 27 Visitator si sua quærit tyrannus est.
- 28 Visitator recipitur, pro vt de consuetudine seruatur.
- 29 Prohibes vt visitatio nõ fiat, qualiter punitur.
- 30 Episcopus a sede expulsus, potest procedere in aliena diocesi cõtra expulsores, & qualiter.
- 31 Visitator procedit cõtra impediētes missos conuocantes visitatos.
- 32 Visitator potest conuocare populum.
- 33 Episcopus qualiter recipiendus, quando venit ad visitandas parrochias.
- 34 Diocesis quid sit.

IN VERBO

- 35 Episcopus est perfectus cura & regiminis animarum totius diocesis.
- 36 Episcopus iurisdictionem non potest in aliena diocesi exercere.
- 37 Episcopi non debent exercere pontificalia in diocesi aliena.
- 38 Iurisdiclio coheret territoria.
- 39 Pastor non benefacit, si querit præ esse oribus alienis.
- 40 Visitator an possit procedere cõtra citatum, extra locum visitandum.
- 41 Possunt prelati in visitatione corrigere clericos seculares, qualiter cumque exemptos.
- 42 Monasteria quæ possunt a prelatiis visitari.
- 43 Beneficia tam curata quam non curata secularia, & regularia, qualiter cumque commẽdata, etiam exempta an visitentur.
- 44 Quæcumque ad dõi cultum expectant ab ordinarijs curari, & provideri oportet.
- 45 Monachorum delicta quando ab ordinario corriguntur.
- 46 Locus exemptus dicitur de diocesi.
- 47 Dispositiones & mandata facta in diocesi includunt

PATRIAR. PRIM. 14

- cludunt loca exempta, & qualiter.
- 48 Locus exemptus quo ad iurisdictionem, equipatur loco existenti extra diocesi.
- 49 Aliqua sunt in bonis, aliqua de bonis.
- 50 Episcopus potest compellere rectorem ad predicandum, licet sit exemptus.
- 51 Beneficia curata unita pio loco visitantur singulis annis.
- 52 Ecclesia quomodo libet exempta visitentur, & reparentur.
- 53 Beneficia exempta, quæ nullius diocesis dicuntur esse, ab episcopo cuius cathedralis proximior est visitentur.
- 54 In quibus monasterijs curam animarum habentibus episcopus visitare non potest.
- 55 Religiosi possunt habere ecclesias seculares multis modis.
- 56 Monasterium licet sit liberum in capite, in membris tamẽque nõ probatur exẽpta subiaccet episcopo, & ad quid Abbas remanet obligatus.
- 57 Diocesanus quando puniat abbatem.
- 58 Membra quando non sunt exempta, illo casu Episcopus habet iurisdictionẽ super ecclesias.

- 59 *Abbas exemptus si procedit contra personas quæ sunt de membris ipsius monasterij, non tamen sunt exemptæ; tunc a sententia abbatis poterit appellari ad Episcopum.*
- 60 *Episcopus loci potest se intro mittere, ne excommunicati, vel usurarii sepeliantur etiam in loco sacro a sua iurisdictione exempto, dummodo locus ille sit in sua diœcesi.*
- 61 *Monasteria in mediata sedi apostolicæ tenentur quo libet trienio deputare visitatores, in cuius defectu Metropolitanus conuocat ad hoc. Quod si neglexerint, subduntur Episcopis, tanquam sedi apostolicæ delegatis.*
- 62 *Monasteria monialium Apostolicæ sedi in mediate subjecta quando ab episcopis gubernentur.*
- 63 *Monasteria quando visitantur, quas & quot personas secum ducit visitator.*
- 64 *Exempti quando possunt effugere visitationem ab episcopo & n. 66.*
- 65 *Concessio limitata parit limitatum effectum.*
- 66 *Ex separatis non fit illatio.*
- 67 *Priuilegia strictæ interpretanda.*

- 68 *Priuilegium exemptionis si sit concessum simpliciter & vniuersaliter, tunc monasteria visitari non possunt.*
- 69 *Exempti virtute exemptionis an possint effugere visitationem Episcopi.*
- 70 *Episcopus quando non ut iudex, sed ut pars debet procedere extra iudicialiter.*
- 71 *Priuilegium quando potest ab Episcopo videri, non ut iudicet, sed ut certior fiat de eius validitate.*
- 72 *Iudex quis in sua causa esse non potest.*
- 73 *Episcopus an possit excommunicare religiosos regulares.*

1. ¶ Circa ista verba propriam diœcesim consideranda sunt sequentia. Episcopus tenetur visitare propriam diœcesim, si fecus fieret ordo. Ecclesiasticæ confunderetur.

2. ¶ Ideo iure optimo diœceses fuerunt distinctæ ac vnicuique gregi proprii attributi pastores, ut suarum ouium curam habeat quisq;. Concil. Triden. sess. 14. ca.

IN VERBO

3. de reformat.

3 ¶ Opus namq; naturæ non est, vbi de-
ficit ordo.

4 ¶ Omnis vero ordo ratio vt dicit Ari-
sto. lib. 8. phis. c. 1. Et cum ordinate labo-
ramus, & bibimus, & comedimus, na-
turam, vires quæ nostras, & augemus, &
seruamus Arist. Sectio. 19. problematum
questione. 38.

5 ¶ Propterea si Archiepiscopus eodẽ
tempore concurrat cum Episcopo in vi-
sitatione alicuius ecclesiæ omnes simul
admitteantur. In n. Host. Ioan. Monach. Ab-
bas Archidia & reg. glof. 2. leg. 5. tit. 22.
p. 1.

5 ¶ Et si isti in sententiâ fuerint diuer-
si, talis sententiâ pro reo valet, e. fin. de
senten. & reiudicata. c. ex literis. de pro-
bat. nisi in causâ fauorabili. Domin. in. c.
Romana. §. deniq; n. 7. lib. 6. vbi dicit, q;
si Ecclesia non sufficiat vtrumq; , tunc
admittetur primo veniens l. qui prior ff.
de reg. iur. c. proposuisti: de for. compet.
si vero cõcurrunt neque appareat quis
prior

PATRIAR. PRI. 16

prior licet Episcopum preferendus vide-
tur, nam illi specialiter in est cura. cap.
reg. 10. q. 1. Tamẽ prædictis doct. pla. Ar-
chie. pref. esse, c. qui resistit. 11. q. 3. vbi in-
quit, si aliquid iusserit curator, faciendum
est, nõ tamẽ si procõsul contrariũ iubeat
nõ vtiq; cõtẽnis potesta. sed eligis maio-
ri seruire, nec hinc debet index minor
irasci, si maior prælatusest. Cõsidera etiã
tex. in. c. cũ ex off. de presc. in. gl. pen. vbi
Abb. n. 16. quasi casus Archiep. sit spetia-
lis perimens. reg. in. li. ff. de reg. iur. facit
ad hoc. ca. si a sede de preb. libr. 6.

7 ¶ Et si eodẽ tẽpore concurrunt, magis
obediendũ Archiep. tenet. In. ind. c. cũ ex
officij. num. 4. de prescript. Abb. n. 16.

8 ¶ Si vero cõcurrat Episc. cũ prælato si-
bi subiecto veluti decano ad quẽ visita-
tio expectabit, dicit Archid. pref. Episc.
nisi obstat cõsuetudo. Quod notat. In. c.
in lat. de pre. Cuius rei causa esse potest

9 ¶ Quod quæ nobiliora sunt, eadem
sua natura magnitudinem sibi postulat.

9 ¶ Quod enim maius est, id a facultate

ampliori moueri necesse est. Aristot. lib. 2. de generat. animal. c. 1. glos. verb. per alios in extrauagan. vas electionis de censibus inter commun.

11 ¶ Si autem Primas, Archiepiscopus & Episcopus concurrant in uisitatione alicuius ecclesie sunt admitendi, si uero discordarent in sententia, tunc maiori parti standum. c. 1. c. 2. dist. 65. cap. 1. de ijs quæ fiunt a mai. par. cap. 1. duo ex tribus. ff. de re iud. l. si intres cum l. seq. l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbitr.

12 ¶ Propterea debes aduertere, q; si Prælati ad uisitationem nõ recipiuntur, possunt in resistentes excommunicationis & interdicti sententiam inferre, pær ea quæ tradunt Inn. Zabar. & multi doctores in cap. venerabilis de censibus.

13 ¶ Si aliter fieret de lusoria esset iurisdic-tio iudicium si coher-tionem non haberet. l. contumacia. §. contumax. ff. de re iudic. c. ex literis de offic. delegat. Sed in hoc debes considerare Prælatos hoc posse facere si alius Prælatas resistat nõ autem

autem si excipiat, aliquid in suum auxilium allegando.

14 ¶ Nam per talem alegationem non dicitur expoliare Episcopum, sed allegãdo exceptionem, vtitur iure suo, si uero resistit tunc contra resistentes seu impedi-entes Prælati spiritali & tēporali gladio vtuntur. In tantum hoc est uerum, quod contra resistentes possunt Prælati per uolentiam introite, & resistentes expellere, siquidem de iure communi probatam habent in tales resistentes suam intentionem, per æa quæ notantur in. ca. olim causam de Restitution. spoliat. cap. dilecto. de sent. excomunic. libr. 6. Abb. Zab. & Anton debuti. in ca. 1. de immun. Ecclesiarum. Paul. & Io. de Immol. de cēsisibus. n. 5. cum seq. Quod intelligerẽ uerum si iurisdic-tio erat euidens, & notorias & subditus uel alter subtrahit sibi exercitium iurisdic-tionis Bald. in Marga. Inn. verb. iudex potest.

15 ¶ Subditi namque a uisitatione non possunt liberari, vt uisitatio non fiat, ne- que

IN VERBO

que possunt præscribere etiam per tantum tempus quod non sit memoria in contrarium. c. cū ex officij de præscript. De quo Abb. Immol & Fel. quos allegat Aui-les ca. prætorum in c. 6. verb. como vsan, vbi tenet.

- 16 ¶ Quatuor esse in præscriptibilia, quæ etiam nõ potest Episcopus a se tacite vel expresse abijcere, scilicet visitationem, correctionem, procurationem, & Cathedralicumque omnia continetur sub episcopali imperio mero, quod non potest a se abijcere, vt in l. legatus. ff. de offic. Præsi. l. ius autem agnatio. ff. de pacto. de quo per Host. in sum. tit. de offic. ordin. §. quod pertinet. Et sicut visitatio nõ potest præscribi, ita nec obedientia, ne alicui obediatur. Bene verum est, quod obedientia subditi potest per præscriptionem de vno Prælate in alium Prælatum transferri, & ita non remanet sine capite. Sic dicendum in visitatione, allegat Bald. in cap. auditis de præscript. num. 7. & in cap. cum olim eod. tit. in fin. Et dicit.

PATRIAR. PRIM. 18

cit. quod quis non potest præscribere in se, quod non obediatur, dum est subditus, bene tamen potest prescribere, quod nõ sit subditus eius sed Papæ Gaed. in di. ca. eū ex offi. eod. tit. & vide bal. in c. tuanos de cohab. cleric. & muli. nu. 22. vbi tenet.

- 17 ¶ Quod si subditus domino subtrahit obedientiam, potest Dominus suus punire de iure, & de facto, mano armata, & bellum indicere allegat. Inn. in capit. de hoc de symonia.
- 18 ¶ Ideo subditus visitatoris accessum grate cum reuerentia & honore debet recipere.
- 19 ¶ Honor enim est præmium virtutis secundum Aristotelem in Ethic.
- 20 ¶ Honor indubio in portat quandam reuerentiam alicui exhibitam in testimonium eius excelentiæ. Th. 2. 2. q. 131. art. 1.
- 21 ¶ Ideo dicit Esai. cap. 9. lætabuntur eorum te, sicut qui letantur in me esse. Et Leo papa. in serm. de Natiuitate Christi.
- 22 ¶ Exultet sanctus, qui appropinquat ad palmam: gaudeat peccator

quia inuitatur adueniam: animetur gentilis, quia vocatur ad vitam.

23 Et verus obediens mandata non procraftinat, dicit August. quem refert Domin. in cap. qui resistit. 11. q. 3. sed potius parat aures precepto, pedes gressui, manus operi, totum scintus recolligit, vt imperantis mandatum adimpleat argum. cap. 23. q. 4.

24 ¶ Propterea dixit Archid. in. ca. visitā di. 18. q. 2. quod visitari onus non est, sed commodum ergo visitator debet recipi honorifice. D. D. & Abb. in cap. dilectus filius verb. circa istam materiam de Rescriptis.

25 ¶ Visitator etiam debet recipi cū pauore, pauor nanq; reuerentiam importat, Archid. in cap. peto. 2. q. 7.

26 Pro correctione, & reformatione Ecclesiarum & personarum. Prælati visitāt quorum alterum ad charitatē, alterum ad iustitiam pertinet. Vnde visitator nō debet accedere, vt quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi quærat. Pau. Apof. ad Cor. 13

27 Si sua

27 ¶ Si sua quærit tyrannus est id circo nō finimus hominem dominari, sed rationem. Arist. Ethic. c. 5. & 6. Concil. Tridē. sess. 13. cap. 1. de reform. post. princ. ibi vt non in eis dominantur. c. quia cognouimus. 10. q. 3. ibi forma estote gregi, nō vt dominantes in clerum.

28 ¶ Preterea visitator taliter est recipiendus, vt in hoc consuetudo seruetur Ioa. Andre. & host. in cap. his qui, de maiorit. & obediē. Frias in tract. de visitatio videndus est in cap. 2. Consulo tamen vt visitatus genu flexus visitatoris manus osculetur.

29 ¶ Si vero aliquis impedimentum posuerit ne fiat visitatio, maxime si spatio triginta dierum perseuerauerit, punitur talis vt in l. 6. tit. 3. li. 1. in ordinum nouæ compilationis. Si autem fuerit princeps, prohibēs excommunicetur a visitatore in c. quoniam. 18. dist. Et Episcopus procedit contra inobedientes tanquam delegatus sedis Apostolicæ in Conci. Trid. sess. 24. ca. 10. de reformat. & omni appe

C 3 lntione

IN VERBO

llatione post posita vt in dict. capit. 10. & sess. 13. cap. 1.

- 30 ¶ Item Episcopus de sua sede expulsus in aliena diœcesi, potest procedere contra eos qui ipsum expulerunt, & ibi citare ipsos expulsores per publicum proclamatorem in ecclesijs illius diœcesis diebus festiuis, quando populus congregatur in ecclesijs, & hoc quando non possit illos citare personaliter, propter accessum non tutum, Rob. mar. de ordine iudiciorum. part. 6. de citatione. numero 105. allegat clemen. 1. de for. competēt.
- 31 ¶ Item potest visitator procedere contra impedientes missos conuocantes visitatos etiam si sit Archiepiscopus, secundum Ioan. Andr. in cap. Romana de penis libr. 6.
- 32 ¶ Item potest visitator conuocare populum, c. 1. §. sane. de cēsib. l. 6. tit. 22. par. 1. Frias in dict. tracta. vbi supra ibi, dicit, e despues desto antes q̄ el Visitador se retrayga a su posada: deue de proueer como los officiales del pueblo auiedo prego

PATRIAR. PRIM. 20

pregonero, dōde no por sus muñidores hagan publicar en los lugares acostumbrados q̄ el dia siguiente todos lo guarden y no falgan a trabajar, mas que el dia sancto del Domingo hasta ser acabada la visitacion. Y mas que todos los hombres y mugeres moços y moças desde doze años arriba en tañendo a Missa conuengan a la yglesia. Y podra el Visitador punir a los que ansi hallare ser contumaces y rebeldes conforme al capit. Romana. de peniten. in 6. Y esto y todo lo al concerniente a su officio segun lo parecen tener el Arcediano Iuan Andr. Bernar. Innocē. Hostien. y otros. Alias de lusoria. es el iurisdictione visitandi, como se colige del capit. ex literis de officio iudic. delegat. quia cum committitur principale: & accessorium, vt dicitur in capit. de causis & capit. prudentiam. ibidem. Deue esto mismo el Visitador mandar al Sacristan de la yglesia do otro dia vuiere de visitar que acabando de tañer a la oraciō del Auenaria, repiq̄

las campanas como acostumbra hazer los dias de fiesta principales porque la gente mas se anime y despierte el dia siguiente a guardar y venir a la yglesia a la visitacion como les fue pregonado y mandado.

33 ¶ Ordo qualiter recipi debeat episcopus quādo venit ad visitādas parochias vide in sacerdotali. Rom. fol. 297. considera etiam hic verbum dioecesim.

34 ¶ Dioecesis disiunctio dicitur, vel gubernatio, quia diuisa est ab Ecclesia alterius episcopatus, & commissa gubernatio vnus. Archid. in ca. Episcopum. 7. q. 1. allegat. c. vnio. 10. q. 3. cap. sicut. 21. q. 2. glos. verb. de sua dioecesi. cap. statutū. §. cum vero. de rescrip. lib. 6. Ideo dioecesis est parrochia Episcopi. Immol. Clem. 1. n. 15. de priuileg.

35 ¶ Et Episcopus est praefectus curae & regiminis animarū totius dioecesis. Prepositus in summ. 21. dist. sequitur Cosm. pragm. sanct. de elect. cap. sicut. §. & omni fol. 120.

¶ I d

36 ¶ Idcirco Episcopus non potest iurisdictionem aliquā in aliena dioecesi exercere. c. Episcopum & duobus cap. sequentibus. 9. q. 2. De sci. Rot. in nouis de offic. vicar. num. 3. Nec debent in aliena dioecesi exercere pontificalia Concil. Trid. sess. 6. c. 5. & sess. 14. c. 2.

37 ¶ Et potest esse ratio quia iurdictio coheret territorio. l. fin. C. vbi & apud quem. l. 1. ff. de offic. praefect. vrbis. §. cum vrbem Bart. in l. 1. col. pen. ff. de iur. omnium iudic. Quod intellige verum sine licentia petita illius Episcopi in cuius dioecesi procedere, & cognoscere vult, neq; subditos suos in victos ibi trahere, ca. cū Episcopus de officio ordin. libr. 6. quod odio habent iura precipue Concil. Trid. sess. 14. c. 8. de reform. dicens.

38 ¶ Non nullos esse pastores, querentes praesse etiam alienis ouibus, & ita alienis subditis intendunt, vt negligent suorum curam, quibus profecto ordo ecclesiasticus confunditur, si vniciq; episcopo sua iurdictio non seruetur, ca. perue

C 5 nit

nit. 11. quæ. 1. ca. inter dilectos. de donat.
& Concil. triden. c. 2. sess. 7. ibi cum val-
de felix sit ille.

40 ¶ Et an visitator possit procedere cō-
tra citatum extra locum visitandum Fe-
der. de Sen. confi. 145. quem refert addi-
tio ad Abb. in capit. dilectus filius verb.
circa istam materiam de rescrip.

41 ¶ Possunt etiam Prælati in visitatione
corrige Clericos seculares qualiter cū
q̄ exemptos. vt in dict. sess. 14. cap. 4.

42 Possunt etiam Prælati visitare mona-
steria commendata, etiam Abbatiæ, prio-
ratus, & præposituræ nuncupatæ, vbi ob-
seruantia Regularis non viget Concil.
Triden. sess. 21. c. 8. de reform.

43 ¶ Idem dicit de beneficijs tam curatis
quam non curatis, secularibus, & Regula-
ribus qualiter eamque commendatis,
etiam exemptis. Et in his etiam proce-
dere tamquam delegati Apostolicæ se-
dis vbi ratio assignatur.

44 ¶ Quia quæcumque in diocesi ad dei
cultum spectant, ab ordinariis curari &
proui

provideri oportet. Et per tex. in capit.
per singulas. 9. quæst. 3. cap. nulla. 93. dist.
Quia in istis monasterijs viget obseruan-
tia Regularis quæ forsan nō bene serua-
tu, ideo episcopi debent facere vt seruetur,
alias talia possunt visitari ab episcopi-
bus vt in dicto. Concil. Triden. & in capi.
monasteria cl. 218. quæst. 2.

45 ¶ Potest nanque episcopus monacho-
rum delicta corrigere propter negligen-
tiam Abbatis, ad quem prius pertinet
correctio monachorum, ad Episcopum
vero pertinet subsidiaria tantum. capit.
quanto de officio ordin. cap. 1. cum glos.
de statu. monacho Abba. in capit. 2a quæ.
num. 1. de stat. monach.

46 ¶ Et nota quod locus exemptus dicitur
de diocesi, quia negari non potest,
quin sit de diocesi licet nō sit de iurisdic-
tione, sicut dicimus aliqua sunt in bonis
aliqua de bonis. l. rem in bonis. ff. de ac-
quir. rerum domin.

47 ¶ Et sic disposir. & mādara quæ in dioc.
sūt, includ. loca exēpta, si sūt per habētē
iurif-

IN VERBO

iurisdictionem in exemptos glos. super verb. primi anni. in clem. frequens de excessibus prelat. Et vide quæ notantur in cap. abbatem de rescript.

48 ¶ Item locus in diœcesi exēptus quo ad iurisdictionem exercendam p̄r Episcopum equiparatur loco existenti extra diœcesim. Feder. de sen. Cōsil. 16. Domi. in c. cum Episcopus de officio ordin. lib. 6. num. 3.

50 ¶ Item Episcopus potest compellere ad predicandum rectorem licet sit exemptus. Concil. Triden. sess. 5. cap. 2.

51 ¶ Item beneficia curata vnita perpetuo Ecclesijs quibuscumq;, vel monasterijs, collegijs, aut pijs locis, visitentur singulis annis. sess. 7. c. 7.

52 ¶ Item ecclesiæ quæcūque quomodo libet exemptæ visitentur singulis annis, & reparentur, si reparatione indigent, in quibus si cura animarum imminet, aut alia obsequia, minime defraudentur in d. sess. cap. 8.

53 ¶ Itē visitentur Beneficia etiā exēpta, que

PATRIAR. PRIM. 23

que dicuntur esse in nullius diœcesi ab Episcopo. cuius Cathedralis proximior est. Concil. Trid. sess. 24. cap. 9.

54 ¶ Item in monasterijs parochiam cōtinentibus vbi animarum cura imminet personæ huiusmodi curam exercentes In his visitentur ab Episcopo sess. 25. cap. 11. vbi excluduntur monasteria Cluniacensium cum suis limitibus, & alia monasteria seu loca in quibus Abbates, Generales, aut capita ordinum sedem ordinariam habent, & alia in quibus superiores iurisdictionem Episcopalem & temporalem exercent in parochos & parochianos.

55 ¶ Religiosi namque possunt habere Ecclesias seculares multis modis de quibus p̄r Abb. in cap. de monachis de præbendis.

56 ¶ Et monasteria possunt habere iurisdictionem temporalem & Episcopalem in subditos Abb. in cap. dilectus de offic. ordin. num. 1. Et taliter possunt eas Ecclesias habere quod Episcopus in eis nihil habe-

IN VERBO

habet agere, nec aliquid pretendere; de his quæ sunt iurisdictionis, dignitatis seu ordinis episcopalis, quod dicit Guil, verum quãdo isti religiosi suos rectores & alios instituunt & destituunt, & faciunt ordinari & alia sacramenta episcopalia impendi, sub quo episcopo voluit & isto modo dicit Abbatem Climatensem habere multas ecclesias in diocesi Climatensi allegat Gui. 16. quæst. 1. in sum. & capit. 1. de offic. ordin. refert Ioan. de Imol. in clem. frequens. num. 7. de excess. præla. Et attende quod Guil. dicit Climatens. & glos. verb. Abbates in extrauagã. Vas electionis de censibus dicit Cluniacensium. Quod concordat cum dicto Concilio Tridentino in dic. capit. 11. Quomodo autem isti religiosi taliter ecclesias obtinere possunt dicit quod ex priuilegio Papæ quod debet ostendi capitul. recepimus de priuileg. Item possunt obtinere ex consuetudine prescripta & hoc si vice & nomine superioris teneat possessionem, locus siuice sua, quia inferiorior

PATRIAR. PRIM. 24

ferior non potest prescribere ius superioris contra superiorem allegat capit. cum ex officij & capitul. auditis. de prescriptionibus.

Si autem monasterium est exemptum, sed non cum suis capellis, tales capellæ sub sunt diocesano, quo ad legem diocesanam & iurisdictionem capitul. conquerente de offic. ordinario. capitul. sane. 16. quæstione. 2. capitul. cum & plantare. §. in ecclesijs capitul. exore, in fini. de priuileg. & dicit Petrus de Vbaldis in tractatus de canonica episcopali & parochiali in capitul. 4. quæstione. 9. num. 1. quod licet monasterium sit liberum in capite tanquam ab episcopali iurisdictione prorsus exemptum, & solum Romano Pontifici subiectum, in membris tamen quæ non probantur exempta, diocesano episcopo ipsum monasterium subiacer. Propter quod Abbas ad sinodum eius debet accedere pro ipsis quoque membris non exemptis. Idem Ab. tenetur diocesano episcopo exhibere

IN VERBO

exibere reuerentiam, obsequium & honorem quibus competente exhibitis, ipse diœcesanus debet remanere contentus.

- 57 ¶ Et addit quod quando membra nō sunt exempta, sed Abbas est exemptus cui membra sunt subiecta, & in membris delinquat diœcesanus exemptum Abbatem iudicabit, & puniet, & deponet, vide Innoc. in cap. venerabilis de censibus & cap. cum capella. de priuileg. c. postulat. de for. competen. Seruata tamen forma constitutionis. c. volētes de priuileg. lib. 6. & cap. Romana de foro cōpet. li. 6. Sed si non delinquat in locis non exemptis, sed delinquat in personis exemptis, puta quia negligens est in regimine eorum, vel etiam iniuriatur eisdem tunc diœcesanus non habet potestatem contra eum procedendi, non enim sunt isti modi, vt diœcesanus sortiatur forum in personas exemptas, & subdit ibidem idē Inn. quod diœcesanus propter delicta cōmissa in personas exemptas, non potest Abbatē priuare ab Ecclesia non exēpta, vel

PROPRIAM DIOEC. 25

vel eum suspendere, quia hoc nō potest facere diœcesanus, nisi cum causē cognitione, sed ipse non potest cognoscere de delictis personæ exemptæ, ergo nec contra eum procedere.

- 58 ¶ Item in hoc casu dicit idē Petrus de Vbaldis, quando membra non sunt exempta, habet Episcopus iurisdictionē super Ecclesias, allegat capit. quanto & cap. cum ab Ecclesiarum de offic. ordin. Et in hoc casu presentabit Clericos prælatus & respondebitur eis de temporalibus, allegat. cap. cum & plantare. §. in Ecclesijs de priuileg. & cap. i. de capel. monach. & cap. in lateranensi. de prebend. nisi etiam Ecclesiæ essent pleno iure subiectæ monasterio, quo ad vtramque legem, scilicet diœcesanam & iurisdictionis, quia tunc Abbas institueret, allegat. cap. i. 16. quæst. 2. & vide quod plene notatur in cap. de monachis de prebendis & clem. vt cōstituto de iure patron. subdit enim Innoc. in dicto. ca. ex ore de priuileg. quod.

si Abbas exemptus procedat contra personas quæ sunt de membris ipsius monasterij, non tamen exemptæ quod tunc à sententia Abbatis poterit appellari ad Episcopum.

60 ¶ Quæritur sepe continget quod fratres & alij exèpti sepeliunt de facto vsurarios excommunicatos & interdictos, nunquid Episcopus loci possit intrare ad ecclesias, seu ad cimiterium istorum exemptorum, & de facto facere corpora istorum ex humari, & procul proijci? Abba. in cap. sacris. num. 7. de sepulturis dicit, ego credo quod possit in excommunicatis publicæ, & in vsurarijs manifestis, & nominatim interdictis, in alijs vero casibus credit episcopum hanc auctoritatem exercere non posse in loco exempto, quia perinde est ac si non esset in dicecesi sua.

61 ¶ Monasteria prepterea quæ non sub sunt capitulis generalibus, seu Episcopis sed sub protectione Apostolicæ sedis immediata sunt, tenentur quolibet

bet trienio deputare visitatores in cuius defectu Metropolitanus in cuius dicecesi sunt, conuocat ad hoc, quod si neglexerint, subduntur Episcopis tanquàm sedis Apostolicæ delegatis. sessio. 25. capit. 8. de regula. Isti visitatores quem ordinem seruabunt in sua visitatione. l. 18. & l. 19. titul. 7. part. 1. ibi glos.

62 ¶ Item monasteria Sanctimonialium subiecta immediate sedi Apostolicæ qualiter cumque nuncupentur ab Episcopis tanquam sedis Apostolicæ delegatis gubernentur. Quia moniales neque visitabunt, visitabunt neque corrigent sed visitabuntur cap. noua de peniten. & remiss. in talibus enim non cadit actio sed passio Greg. in glos. fin. lib. 2. tit. 7. par. 1. secus si reguntur à deputatis in capitulis generalibus sess. 25. capit. 9. de regularib. Clemen. attendêtes de statu monachorum.

63 ¶ Quas personas & quot debet secum ducere, dum monasteria visitantur. Ab. in. capi. vt iuxta de offic. ordinar. num. 2.

- 64 ¶ Queritur nunc an exempti possint effugere visitationem Episcopi, Archiepiscopi vel similibus, in quorū dicecesi & prouincia monasteria sunt sita, ad quod respondendum est, quod si priuilegium exemptionis concessum à summo Pontifice, expresse loquitur de visitatione, de cisis est manifesta, exemptum posse se ipsum excusare à visitatione. argum. ca. cum instantia de censibus & capit. cum personæ de priuilegiis lib. 6. Si vero priuilegium nihil de visitatione exprimeret, si exemptio est limitata ad quosdam casus, in suis terminis seruanda est, & sic restringenda ad limitatos terminos, non autem extendenda in preiudicium ordinarij, li. 2. §. si quis à principe. ff. nequid in loco publico. cap. quamuis de rescript. li. 6. de quo per Abb. in cap. 1. de rescript.
- 65 ¶ Concessio namque limitata parit limitatum effectum cap. licet de decimis. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. delegat. 2.
- 66 ¶ Item ex separatis non fit illatio cap. quod translationem de offic. legat. l. naturaliter

- raliter. §. nihil commune. ff. de acquirē. possess.
- 67 ¶ Item priuilegia extrictè interpretanda & restringenda cap. 1. & cap. 2. de filiis presbiter. lib. 6. cap. ex tuarum de autoritate & usu palij.
- 68 ¶ Si autem priuilegium exemptionis sit simpliciter & vniuersaliter concessum tunc monasteria & alia loca huiusmodi exemptionem habentia visitari non possunt ar. c. cum personæ de pri. l. 6. & notatur in c. cū istātia & c. venerabili de censibus. Idem dicendum si Ecclesiæ monasteria vel loca aliqua essent exempta à iurisdictione Prælati, intellige sui, nam visitatio est annexa iurisdictioni alicuius ut in cap. 1. §. hanc autem de censibus li. 6. vbi tex. dicit Episcopis alijsq; Prælati ordinario iure & cap. Prædicta sunt limitanda quo ad visitationem ordinariorū, secus est dicendum quantum ad visitationem legatorum apostolice sedis. Nā dicunt host. & Ioan. Monach. quod vices Papæ gerunt vide Dominicum in dicto.

IN VERBO.

§. hanc autem num. 3.

69 ¶ Sed circa materiã quæro Episcopus monuit monachos & abbatem. N. vt se preparæt ad visitationem, Abbas & monachi responderunt eos esse exemptos, & incontinenti offerebant probationẽ corã eodem Episcopo, vel corã alio iudici competenti; cumque intelligerent Episcopum ad censuræ sententiam fulminandam paratum, ad sedem Apostolicã appellauerunt, causa iusta inserta, verum ea non obstante Episcopus in Abbatem excommunicationis, & in conuentum interdicti sententiam protulit. Hanc quæstionem tractat. Inno. in cap. venerabili. de censibus. Sed cum Abbate paucis insistam propter nouam decretalem capit. cum personæ de priuileg. libr. 6. ex dictis Innocen. breuiter colliguntur tres casus, primus quando constabat Episcopum esse in quasi possessione iuris visitandi. Secundus quando constabat contrarium. Tertius quando de hoc dubicabatur. Primo casu concludit excom-

PROPRIAM DIOEC. 28

excommunicationem validam esse eo quod in præiudicium sui iuris neque exceptionem neque probationes oblatas recipere, ne appellationem admittere tenebatur. Non enim vt iudex sed vt pars pro suo iure conseruando procedebat. Quo fit vt probationis oblatio nequaquam appellationem iustificaret, quamuis aliàs sicut iudex processisset exceptio legitimè oppositæ oblata probatio appellationem iustificaret vt in cap. interposita de appell. cap. cum inter canones de election. Nec enim in terminis nostræ quæstionis tenebatur Episcopus causæ cognitionem assumere, sed extrajudicialiter potuit Prælatum sibi subditum contra quem fundatam de iure cõmuni intentionem habebat, eo modo extrajudicialiter admonere, & hoc tutius est secundum Abbat. Quamuis Host. velitq; ex quo cõtumacia Abb. erat manifesta, illũ citare nõ tenebatur. Secũdo vero casu cõcludit Inn. vera existẽte exẽptione excommunicationem non valuisse,

IN VERBO.

par notata in cap. cum dilectus de religiosis domib. lib. 2. tit. 12. par. 1. in fin. subdit tamen quod propter talem illegitimam excommunicationem si monasterium vt presupponitur in sua diœcesi erat situm non venit puniendus cum probabili errore duci potuit, quæ excusatio cessat si monasterium extra diœcesim suam situm fuisset, argum. capit. sacro de sentent. ex communi. Tertio vero casu excommunicationis & interdicti validitas pendet ex futuro euentu. Etenim si constabat monasterium exemptam & Episcopum in quasi possessione iuris visitandi minime fuisse non valebit sententia, alias secus. Quare consuluit Innocē, quod.

70 ¶ Episcopus non vt iudex, sed vt pars pro huiusmodi & alijs similibus iuribus consequendis & defendendis debeat extra iudicialiter procedere, eo nāque modo nec probationes recipere, nec appellationem admittere tenebatur. Sed temporali atq; spiritali gladio iura sua consequi

PROPRIAM DIOEC. 29

sequi, atque defendere poterit. cap. dilecto de sentent. excommuni. libr. 6. Ad quod vide Imol. in clemen. de excessibus Prælat. num. 10.

71 ¶ Poterit tamen Episcopus recipere ac videre priuilegium, nō vt iudicet, sed vt validitate exemptionis certior fiat.

72 Nam cum de ipsius commodo & in commodo tractetur, in causa propria iudex esse nō potest, C. nequis in sua caus. iudex in rubr. & nigro. Abb. late in capi. ad audientiam de appellation. & capit. super literis de rescrip. Et hæc faciunt ad intellectum pre alleg. capi. cum personæ de priuileg. quod valet quando Episcopus non procedit, vt iudex quamuis glo. verb. ordinarijs in dic. cap. cum personæ aliud senserit, quoniam licet Episcopus iudex esse possit in causa Ecclesie sue, nō tamen potest esse, quando eidem commodum venit applicandum argu. lib. de iure. ff. ad municip. vt per Abb. in dicto. cap. venerabili. num. fin. de censibus.

73 ¶ De iure communi omnes religiosi
D s etiam

IN VERBO

etiam predicatorēs & minores sunt sub-
 jecti Episcopis locorum cap. cum vene-
 rabilis de religioſidomib. & .18. q. 2. per to-
 tum. Sed hodie isti predicatorēs & mino-
 res sunt ex toto exempti à iurisdictione
 Episcoporum. Vnde non possunt ex qua-
 cumque causa ab Episcopo excommuni-
 cari. Abb. in cap. nimis praua. num. 4. de
 excess. Prælato. Dicit tamen circa hoc ef-
 se inspicienda priuilegia eorum & seruã-
 da allegat in cap. porro de priuileg.

IN VERBO PER SE IPSOS

- 1 *Dictio per denotat perfectionem.*
- 2 *Mas vale huelgo de ñaña que leche de ama.*
- 3 *Industria Episcopi in visitatiõe operatur multũ*
- 4 *Magna est diferentia inter homines.*
- 5 *Dictio per se ipsos quid importet, & cur recuper.*
- 6 *Nunquam nimis, quod nunquam satis.*
- 7 *Bis terque pulchra.*
- 8 *Verba sunt nunciũ sine precursores mentis.*
- 9 *Pronomen se est reciprocum.*
- 10 *Pronomen ipsas habet emphasum.*

11 Pa-

PER SE IPSOS. 30

- 11 *Pastores debent cognoscere vultum sui pecoris*
- 12 *Oculus Domini pingue facit equum.*
- 13 *Vestigia Domini plurimũ pingue faciunt agrũ.*
- 14 *Visitatio quare fit.*
- 15 *Visitatio si per Episcopum non fit, per alium ca-
 ste non potest fieri.*
- 16 *Episcopus personaliter visitare tenetur.*
- 17 *Quo impedimento epis. à visitatione excusatur.*
- 18 *Patriarchæ, Primates metropolitani & Episco-
 pi, si non visitant, an peccant mortaliter.*
- 19 *Testator si iubet aliquem, vt personaliter visi-
 tet monasterium, non potest per alium facere*
- 20 *Multi per se possunt exercere officium qui lo-
 co sui non possunt substituere.*

- 1 ¶ In isto c. semel & iterum repetitur
 verbum per quod de sui natura denotat
 perfectionem. l. urbana. §. per notare. ff.
 de verbo signific. q. glos. verb. per nota-
 re it. c. veniens. l. de sponsa. l. dicit & enim
 parabola mas vale huelgo de ñaña que
 leche de ama ¶ Industria enim Episco-
 pi in visitatione operatur multum.

3 ¶ Mag

IN VERBO

- 4 ¶ Magna est diferentia interhomines in lib. de offic. dicit Cicero. multi homines & pauci homines: multi nomine & pauci re facit tex. in capi. multi sacerdotes. 40. dist. Abb. in cap. quoniam. §. is autem. num. 6. de offic. & potestat. iudic. de legat.
- 5 ¶ Consideret Prælatus propter quid, tot repetatur ista dictio per seipsos. Quod á Concilio nõ fit sine misterio, vnum quodq; verbum non est sine virtute operãdi Bald. in rubr. C. de cõtra héd. emptio. q. 9. refert & sequitur glos. verb. vniuersitate de collation. §. primo cum pragma. fat. fol. 215. col. 2.
- 6 ¶ Et nunquam nimis, quod nõq; satis authore Seneca. Vnde illud prouerbium emanauit.
- 7 ¶ Bis terq; pulchra, refert Ludou. Go. in regul. de Idiomatico. q. 3. in princip. fol. 118.
- 8 ¶ Verba enim nihil aliud sunt, quàm quidam nũcij, siue precursores mentis. Sunt enim verba passio-num animi indi-
- catua

PER SE IPSOS. 31

- catiua. l. labeo. ff. de supellectil. leg. Bald. in tract. schisma. col. 20. Gomef. in regul. de publicand. resignat. quæst. 4. fol. 474.
- 9 ¶ Istud pronomẽ se est reciprocũ propterea sic dictum, quòd sicut rec. procatu spiritus, cum vicissim efflatur, & attrahitur ita hoc pronomẽ ad idvnde prodierat, reuertitur.
- 10 ¶ Et pronomẽ ipsos habet emphasim idest, expositionem rei alicuius latentis, & sic videtur habere quandam energiã latentem. Bene igitur stat si credamus sapient. prou. cap. 27. & ecclesiast. 32. extra uag. Sedes apostolica, inter commun. de offic. delegat.
- 11 ¶ Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosq; greges cõsidera. Agnitio enim vultus alicuius plerumq; nos trahit in cognitionem facilem eorum quæ intus gerunt. Prælati enim tanquam arietes ducatum gregi præbere debent. cap. sciscitaris. 7. quæst. 1. ideo Pindarus interrogatus.
- 12 Quæ fruges maximè pingue facerent equum

equum, oculus inquit domini.

- 13 ¶ Quod autem sterquilinum agrum plurimum pingue faceret, vestigia respōdit domini. Aristo. economic. 1.
- 14 ¶ Et cum visitatio ideo fuit inuenta propter salutem subditorum, tam clericorum quam laicorum, & propter utilitatem ecclesiarum, & reformationem tam in capite quā in membris per notata in cap. cum apostolus & cap. procurationes de censibus & cap. 1. eod. tit. li. 6. facit cap. visita. 18. quæst. 2. ~~utiliter~~
- 15 ¶ Quæ visitatio non potest ~~en~~ fieri per alium quam per ipsum Episcopum Soto de iustitia & iur. lib. 10. quæstion. 3. artic. 1.
- 16 ¶ Ergo Episcopus visitare personaliter tenetur ca. inter cetera de offic. ord. Ion. Joann. Andr. in cap. 1. de censibus. li. 6. glos. Greg. Lup. verb. porque embargo do. l. i. tit. 22. par. 1.
- 17 ¶ Nec excusatur Episcopus á visitatione personali quouis impedimento sed eo tantum, quod necessitate quadam sic

vrgeat

- vrgeat, vt nisi maximo cum detrimento vel publice vel propriè salutis spiritualis vel corporalis per seipso eam visitationem exequi non valeant Concil. Prouincil. Tolet. actio. 2. §. Secundo incipit, vigilent Episcopi.
- 18 ¶ Patriarchæ Primates metropolitani & Episcopi si non visitant, an mortaliter peccant glos. verb. debeant. Clem. attendentes de statu. monach. vbi doctores dicunt esse visitationem in precepto & tenet Marian. Socin. in tract. de visit. li. 5. ibi tertio quero. Quod peccant mortaliter si non visitant nō solum temporibus statutis. Sed etiam quotiens cumque intellexerint expedire visitationem facere allegat illud prophete Psalmo. 58. visita omnes gentes.
- 19 ¶ Et dicit Bald. in. §. ne autem eli. libr. 1. C. de caduci. tollend. quem sequitur Sebast. sap. in add. ad Abb. c. quoniam is autem. num. 1. de offic. & potest iudic. delegat quòd si testator mandauit alicui, vt personaliter visitet monasterium non

IN VERBO

non posset per alium id facere.

- 20 ¶ Et multi possunt per se officia exercere, qui minime loco sui possunt ponere substitutos vt sunt iudices de la hermandad vt in. l. i. del quaderno de la hermandad ibi vsen por si mesmos los dichos officios & alios casus notat. Auendaño in cap. prætorum. c. 3. num. 5. par. 1.

IN VERBO AVT SI LEGITIME IMPEDITI FUERINT.

- 1 *Episcopus quando non potest visitare per se, potest visitare per alium.*
- 2 *Lex, statutum, aut superior, aliquid mandat fieri suis manibus, quod non potest fieri per substitutum.*
- 3 *Corrector si per se visitare non potest, per alium poterit visitare.*
- 4 *Visitatio terminorū debet fieri per ipsius personam correctoris.*
- 5 *Visitatio locorum potest fieri per locum tenentē*
- 6 *Latitudo est causa, vt Episcopus visitet per alium.*

Quan-

AVT SI LEGITIME. 33

- 1 ¶ Quando Episcopus nō potest visitare per se, potest visitare per aliū glos. verb. per alios. c. i. de offic. ordin. lib. 6. glos. i. cap. i. de cēsis lib. 6. prebatitur in cap. inter cetera, d̄ officio ord. c. decernimus 10. q. 1. vbi ait, si autem Episcopus in ualitudine impeditus dioceses suas per se metipsum visitare non poterit, visitationis officium cōmittat alijs.
- 2 ¶ Quoties lex vel statutum aut superior mandat aliquid fieri suis manibus, non potest per substitutum expediri facit text. et ibi doct. in l. i. §. nec autem. C. decaduc. tollen. tradit Abil. c. 6. Prætorū verb. salario. Vbi dicit.
- 3 ¶ Quod corrector si per se visitare nō potest, per alium poterit visitare et sic per suum locum tenentem, licet Lap. & Zabarella in clem. fin. §. i. de statu monach. tenent simpliciter quod etiam cēsā te impedimento ordinarij delegare possunt & vide glos. Greg. verb. porquel. i. tit. 22. p. 1.
- 4 ¶ Visitatio terminorum debet fieri
E. per

IN VERBIS

per ipsius personam correctoris. Auend.
in capp. præ. p. l. c. 4. n. 43.

5 ¶ Visitatio vero locorum potest fieri
per suum locum tenentem, ibid. n. 44.

6 ¶ Latitudo etiam est causa ut Episcopus
visitet per alium, ut in isto tex. ibi pro-
pter eius latitudinem glos. verb. persona
liter in cap. procuraciones de censibus.
glos. Greg. verb. de recha. l. i. titu. 22. p. 1.
Ob multitudinem igitur messium dignum
fuit, ut miterentur alij operarij ad tantam
messiem colligendam glos. verb. vnicus
pastor in extrauag. Sede apostolica, de
concess. prebend. Ioan. 22.

IN VERBIS PER SVVM generalem Vicarium.

- 1 Vicarius debet esse generalis.
- 2 Vicarij qualiter exercent iurisdictionem.
- 3 Vicarij Episcoporum ordinariam iurisdictionem
exercere dicuntur, & sic sunt ordinarij.
- 4 Locum tenentes habent ordinariam iurisdictionem
contra Alexand.

Consue

PER SVVM GEN. VIC. 34

- 3 Consuetudo & lex dat ordinariam iurisdictionem.
- 6 Episcopi possunt cogi habere Vicarium.
- 7 Officium Vicarij non cessat in presentia Episcopi.
- 8 Vicarius ut possit generalis dici, quid requiratur.
- 9 Vicarius quandoq; vocatur officialis.
- 10 Officialis quas causas, & quas Vicarius audiet
remissive.
- 11 Vicarius Episcopi quando possit causas civiles
& criminales audire.
- 12 Obtinens collationem seu dispersionem a Vi-
cario, quid debet advertere: Et sic sunt aduer-
tenda clausula commissionis.
- 13 Vicarius Episcopi quando visitare possit.
- 14 Ex generali mandato vicarius Episcopi visita-
re non potest; idem de Vicario capituli.
- 15 Vicarius generalis collationem beneficiorum non
potest facere, nisi habeat in mandatis, & quid
debet dispensatus advertere.
- 16 Vicarius generalis an possit constituere procura-
torem, non tamen Vicarium generalem, & in
quibus possit.

E 2 Vicar-

IN VERBIS

- 1 ¶ Vicarius debet esse generalis, dicit glo. in cap. constitus. de concess. Præbendi, & D. D. ibi. Et per c. fin. de offic. vicar. lib. 6. c. deliberationes. §. prohibemus, de offic. legat. idem in cap. statutū. 16. q. Rebuff. prax. benef. de Vicarijs Episcoporum. n. 15. vbi addit multa valere generaliter, quæ non specialiter.
- 2 ¶ Isti Vicarij quadam conscientia, & permissione juris exercent mandata & iurisdictionem sibi à Prælatiſ cōmissi, & ideo Episcopis tacite censetur esse permissum de iure canonico ponere eos Vicarios, atq; iurisdictionem demandare, vt eorum locum teneant, vicesq; gerāt.
- 3 ¶ Et isti Vicarij Episcoporum iudices ordinarij, & ordinariam iurisdictionem exercere dicuntur, glof. verb. generaliter. c. Romana. in princip. de appellat. lib. 6. glof. in capit. secundo de offic. Vicarij, libro. 6. & in cap. per lectis. 21. distinctio. Fel. in Rubric. n. 4. de offic. delegat. & est cōmunis opinio quicquid. Alciat. in Rubric. de offic. ordinar. dicat.

Idem

PER SVVM GEN. VICA. 35

4 ¶ Idem est dicendum de iudicibus secularibus ciuitatum positi, qui vocātur locum tenentes nā & hi habent iurisdictionem ordinariam quam exercent ex consensu principis, licet a rectoribus nominentur. & nō a principe Paul. Castrenſ. in Rubric. ff. de offic. assess. Curtius iunior in Rubric. ff. de offic. eius. n. 19. Auend. in cap. præ. c. 3. n. 2. p. 1. contra Alexand. in ibi. qui voluit Vicarios istos ordinariam iurisdictionem non habere in iure ciuili. An idem sit dicendum de iudicibus Ducū, Marchionum Comitū, & huiusmodi, glof. Greg. verb. c. estos. atz les. l. 2. tit. 4. p. 3. vbi dicit in hoc valet cōsuetudo.

5 ¶ Nam consuetudo & lex dat ordinariam iurisdictionem, allegat. l. 1. c. de mācipijs et colonis et c. lib. 11. c. conquestus 9. q. 3.

6 ¶ Et possunt Episcopi cogi habere Vicarium glof. verb. valeat. c. fin. de offic. archipresbiter. Abb. in c. quoniā de offi. ordin. dicit quod sic. vbi Fel. & dicit Bal.

E 3 ibid.

IN VERBIS

ibid. quod in qualibet ciuitate debet esse vnus Episcopus, & vnus Vicarius glos. verb. Vicarijs. tit. de collationibus. §. Statuit. pragm. Sanct. fol. 253. col. 1. tom. 1.

¶ Istam quaestionē tract. Boer. decis. 347. n. 6. Vbi dicit, quod in presentia.

7 ¶ Episcopi non cessat officium Vicarij, & sic ad eum de omnibus recursus habetur, sicut fit in absentia Episcopi. tenet Io. Andr. in add. ad specul. tit. de offic. Vicarij Domini. in cap. licet. eod. tit. lib. 6.

8 ¶ Vicarius vt possit dici generalis requiritur vt ab Episcopo in temporalibus & spiritualibus creetur, in c. si Episcopus de suplend. negligent. praelat. lib. 6. Nec sufficit vt Vicarius creetur tantum in spiritualibus, vel temporalibus, quia non esset generalis in c. pen. & vlti. de supled. negligentia. lib. 6. Rebuff. in prax. benefic. titulo. forma Vicariatus Archiepiscoporum & aliorum collat. n. 16.

9 ¶ Aliquando Vicarius vocatur officialis, vel econtrario. Et ista vocabula sunt synonyma. vt Ioan. Andr. in add. ad Specul.

in Rubr.

PER SVVM GEN. VIC. 36

in Rubric. de offic. Vicarij. Ista autem vocabulorum diuersitas redigi debet pro patriae consuetudinibus. vt per Barb. in clem. et si principalis de rescript. quem refert & sequitur Bernardus diaz de luc. in sua praxi criminali c. 3.

10 ¶ Quas autem causas audiet officialis, & quas Vicarius, Zabarel. clem. de offic. Vicar. n. 19. De istis officialibus multa per Ioan. Fran. Pauin. tract. de officio & potestat. capitul. sede vacant. q. 102. partis principalis.

11 ¶ Vicarius Episcopi potest audire causas ciuiles & criminales si in commissione exprimitur. Hæc autem causæ criminales non censentur commissæ per generalem potestatem c. 2. de officio Vicar. lib. 6. Nec in criminalibus posset ille officialis aut Vicarius cognoscere, nisi specialiter sit eidem commissum, dicto cap. 2. et si cognoscet nullus esset processus quia deficit iurisdictio. Rebuff. vbi sup. numer. 152. allegat Federicu. consil. 220. & addit Rebuff. n. 185.

E 4 Perpe

IN VERBIS

12 ¶ Perpetuò fige menti, quod in casibus in quibus obtines dispensationem à Vicario, vel aliquam collationem seu gratiam, opere precium erit videre instrumentū Vicariatus, an habeat ad illud speciale mandatum, & potestatem, & custodias illud instrumentum, quia sine illo non proderit tibi collatio seu dispensatio Vicarij, vel alius actus per eū factus sub mādato speciali, nisi fuerit hoc expressū in instrumento. Allegat domin. Gemin. cōsil. 38. qua propter semper aduertere debes clausulas & comissionem Vicarij d̄ quibus multa vtilia per Cou. lib. 2. var. c. 5. n. 9. vbi declarat cap. 2. de offic. Vicar. lib. 6.

13 ¶ Preterea Vicarius generalis non potest visitare, nam Episcopus percunctas dioeceses, parrochiasq; suas per singulos annos ire oportet. Quod si ipse, aut languore, aut alijs occupationibus implicatus ad implere nequiverit, presbiteros probabiles, aut diaconos mittat. c. Episcopum. 10. q. 1. c. inter cetera, de offic. ordin.

PER SVVM GEN. VIC. 37

din. c. si Episcopus illo tit. lib. 6. Marian. Socin. in tract. de visitation. quē allegat Rebuffus. prax. vbi sup. n. 100. vbi dicit.

14 ¶ Quod ex generali mandato Vicarius Episc. visitari nō pot. sicut nec Vicarius capituli. Ideo opus est speciali concessione allegat glos. in verb. capituli 15 clem. 1. de hereticis, et ibi doct.

¶ Item Vicarius generalis collationē beneficiorum facere non potest, nisi exprimat in sua cōmissione. c. fin. d̄ offic. vic. lib. 6. Cou. lib. 3. var. c. 20. n. 7. vbi dicit q; non censetur data Vicario generali potestas inquirendi, corrigēdi, aut puniendi subditorum excessus, nec priuandi quenquam ecclesiastico beneficio. Ista nanq; grauiora & maiora sunt quā, vt in generalem delegationem veniāt Rebuff. vbi sup. n. 166. Vbi reprehendit Ioā. Monachum, tenentem quod ex generali potestate Vicarius inquirere possit.

¶ Vicarius generalis in spiritualibus & temporalibus alicuius Episcopi, an possit constituere procuratorē Capella Tho

IN VERBO

Iosan. decis. 36. dicit quod sic. per no. col-
lect. in cap. tua nos. de officio Vicar. et c.
fin. ne prælat. vic. suas. Non tamē potest
constituere alium Vicariū generalē, nisi
habeat in cōmissione vel in mādatis, alle-
gat c. clericos, & ibi doct. de offic. Vica-
rij. Vide glos. optimā verb. ipsius c. 1. eod.
tit. lib. 6. Vel ex consuetudine, nam ex
consuetudine potest. Card. Zab. clem. 1.
n. 20. de offic. vic. Abil. c. 4. prætorum.
verb. iustitiam. n. 7. fol. 104. Auend. ibid.
c. 3. n. 5. vbi dicit. nisi substitutus ponere-
tur ex causa infirmitatis, vel ex alia parū
duratura. Allegat Abb. ind. c. clericos. Et
quas partes debet habere substitutus, &
qui dicantur in sufficientes vt non pos-
sint substitui, ibi per eum.

IN VERBO VISITATOREM.

- 1 Ordinarius omnia non prohibita iure canonica
demandat.
- 2 Pena Episcopi male committentis.
- 3 Visitatio competit iure ordinario Episcopo, quā
poterit delegare.

In offi

VISITATOREM.

38

- 4 In officio visitationis qui sunt elligendi.
- 5 Visitator habet ordinariam iuri. dictionem.
- 6 Pra consul. est generalis visitator. (Clem.)
- 7 Cōmissio generalis visitandi an tollatur per specia
- 8 Visitator generalis potest corrigere male factū
ab speciali visitatore.
- 9 Visitator datus diocesi potest visitare ciuitatē.
- 10 Corrector in visitatione potest priuare quem ab
officio propter graues & manifestos excessus.
- 11 Visitator a Papa datus habet ampliorem pote-
statem quā habet datus ab inferiori.
- 12 Visitator datus a Papa potest priuare.
- 13 Visitatores generales ordinis non possunt priua-
re generalem.
- 14 Visitator ad corrigendum datus potest priuare
beneficijs.
- 15 Visitator ab inferiore datus ad corrigendum po-
test corrigere, si inferior habet illā potestatem.
- 16 Visitator potest conuocare populum.
- 17 Visitator singulis annis potest visitare ecclesias
quomodolibet exemptas.
- 18 Decani, archidiaconi & alij inferiores cau-
sas criminales, & matrimoniales non
possunt

IN VERBO

possunt tractare in visitatione.

- 19 *Visitator habet liberam & generalem administrationem, Et substituere visitator an possit.*
 - 20 *Visitator ordinarius potest compellere subditum ad ostendendum titulum sui beneficii.*
 - 21 *Visitator debet curare vt decreta & cānones concilij Tridentini recipiantur in studijs et vniuersitatibus.*
 - 22 *Visitator in sede vacante datus non potest dare licentiam sacerdoti transeundi in aliam ecclesiam.*
 - 23 *Visitator poterit punire clericos, qualitercumq; exemptos, si in suis ecclesijs residerint.*
- 1 *¶ Iure cānōnico omnia non prohibita ordinarius mandat. c. quod sedem de offic. ordinar.*
 - 2 *¶ Caueat tamen Episcopus, cū committat. Quia sanguis subditorum de manibus Prælatorum requiritur. c. irrefragabili. eod. tit. Ioan. Botius in tract. de sinodo Episcopi. 2. p. n. 2.*
 - 3 *¶ Vbi dicit quod visitatio competit Episco*

VISITATOREM.

39

Episcopo iure ordinario. Ipse enim Episcopus poterit visitationem delegare, notat Rebuff. prax. benefic. tit. forma vicariatus Archiepiscopi & aliorum collatorum. n. 151.

- 4 *¶ In ista delegatione seu electione ab Episcopo facta, videat, necadat, eligēdo in sufficiētes, obscuris, viles, infirmos, & imperitos. De quibus loquitur glo. verb. honestior. in authent. de defenso. ciuita. in pr. col. 3. Debent esse honesti honestate seculi. Et conueniētes qualitates enumerat. tex. in l. 18. tit. 9. p. 2. & l. 3. tit. 4. p. 3.*
- 5 *¶ Visitator habet ordinariam iurisdictionē. Innoc. c. in singulis de statu monach. n. 1. sequitur Add. ad Abb. in cap. interce. tera. de offic. iudic. ordinar. Visitator dicitur quasi circūes circuit, enim prouinciam, dicecesim, vel locum iurisdictionis suæ cōmissum. vt probatur c. nō debere. Iuncta glos. 80. dist. Et dicit Abil. in cap. 6. prætorum. verb. visite.*
- 6 *¶ Quod pro consul est generalis Visitator & circuitor totius prouinciæ. Et de*

bet visitare loca publica allegat Bald. in l. si in aliqua per tex. ibi. ff. de offi. pro cōsulis & lega. num. 5:

- 7 ¶ Et cōmissio generalis visitandi per aliquam specialem non tollitur, quia omnia intelligūtur cōmissa alicui tāquā sub eo. allegat l. nec quicquam eod. tit. & arg. l. i. C. de offic. prefeci. vrb. & ca. per hoc de hæretic. lib. 6. Iass. l. quod in rerū §. si quis. ff. delegat. i. n. 5. vbi enumerat arduā quæstionē quæ viguit inter fratres ordinis humiliatorū & Archiepis. Medio lanēsem. Nā dicti fratres impetrarunt à sumō Pontifice vnū de ordine suo in generalē, qui haberet eos visitare, & corrigere totū ordinē: an Archie. possit eos visitare & corrigere sicut antea consueuerat iste tex. ind. §. si quis facit quod nō: vt dicit Iass. Quia q̄ alteri est datū, cēsetur alteri ad emptū, seu diminūtum; allegat l. dominicis. C. vbi causa fiscal. & l. si duo. ff. de administrat. tutō. Sequitur Raph. euma. & Paul. de cast. ind. §. si quis. Et concludit. q̄ licet materia sit diffusa, & pro

pro vtraq; parte disputabilis, credit, quod per specialē visitationē cōcessā generāli quo ad fratres humiliatos, non intelligatur derogatum generali visitationi, quam habet Archiepiscopus in tota prouincia. Et ita in specie tenet Petrus de anchor. in cap. tibi qui, de rescript. in 6. Vbi tenet, quod specialis visitator non derogat generali. Idem tenet Petrus de anchor. in cap. per hoc, de hæret. in 6. vbi tenet, quod licet Patriarcha Grandēnsis dederit specialē visitatorē mouasterijs suis, tamen Episcopus Castellanus poterit in ore suo visitare allegat Bart. in l. in Prouinciali §. i. ff. de oper. nou. nunc. & in l. i. §. dixerit aliquis. ff. de public. Istam opinionem tenet Barb. in capit. dilectus de rescript. num. 10. Sed Troilus Maluetius, tracta. de oblationibus ecclesie, vel altari, vel imagini factis 4. p. tractatus numer. 13. Dicit quod Prouincialis specialis Visitator deputatus ad visitandum excludit Episcopum, allegat Bald. in autho. habita,

in.9.col.in decima oppositione. C. ne filius pro patre. Tu cogita. nam si species euellitur genere tãquã species separãt à toto, videtur procedere opinio Troil, secus si species ponitur gratia coadiuuãdi vel suplendi genus, benefacit tex. in l. quoties. §. fin. ff. de administrat. tuto. Et videtur facere tex. in cap. pastoralis. de priuil. vbi probatur, quòd propter priuilegium Papæ indultum aliquibus clericis, non intelligitur derogatum ius ordinariæ potestatis nisi Papa concedat exemptionem ab ordinario.

8 ¶ Item dicit Bald. in l. si in aliquam ff. de officio pro consul. Quòd Visitator generalis potest corrigere malefactũ à visitatore speciali & allegat. l. Si hominem ff. mandati. Refert, et sequitur Barbat. in cap. studuisti. n. 12. de officio legat.

9 ¶ Et si visitator fuerit datus diœcesi, an possit visitare ciuitatem. dicit Barb. quod nõ. in cap. dilectus. n. 10. d. rescript. Et vide ibi additionem dicentem quod sic. Nam diœcesis nomine etiam ciuitas contine

continetur, allegat tex. optimum in cap. sacrorum 63. distin.

10 ¶ Et in tali visitatione corrector potest remouere aliquẽ ab officio propter graues & manifestos excessus, Bald. in cap. dilectus, el. 1. de rescript. n. 3. vbi dicit Abb. n. 3. clericos non debere priuari beneficijs suis, nisi propter graues & manifestos excessus, & quæ sint graua crimina & graues excessus vide eundem Abb. in cap. cum ab homine de iudicijs, in num. 14.

11 ¶ Visitator datus à Papa habet ampliore[m] potestatem quam ab inferiori, Archid. Domin. in cap. ecclesiæ. n. 4. de suplend. negligen. prælat.

12 ¶ Qui etiã potest priuare, tenet Abb. in cap. dilectus el. 1. de rescript. sequitur Gregor. glos. in l. 20. tit. 7. p. 1. vbi dicitur.

13 ¶ Quòd Visitatores generales ordinis generalem Prælatum non possunt depone[n]e, nã immediate sub sũnt Papæ. Ad quem mitere possunt talem Prælatum, vt illum puniat.

IN VERBO

14 ¶ Item Visitator si est datus ad corrigendum potest priuare beneficijs. Abb. & Fel. in d. cap. dilectus. n. 2. de rescript. De quo late per Cardin. Zab. in elem. attendentes de statu monach. Vbi cū Lappo concludit, quod Visitator simpliciter datus non potest deponere nisi in mandato dicatur, inquiras, & corrigas, quia tunc si non posset amouere, perpetuò correctio nō esset integra. Imol. ibi col. 6. dicit Visitatorem non posse amouere quem, vbi talia verba non ponuntur in cōmissione. Et allegat Felin. Ioan. Andr. in cap. 1. de homic. lib. 6. dū dicit delegatū nō posse priuare aliquē suis beneficijs nisi in cōmissione fuerit expressum, quia regulariter talis visitator nō habet iurisdictionem in puniendo Mar. in tract. de visitat. lib. 8. ibi quarto principaliter querro, in med. allegat, c. 1. §. sane de cēsis lib. 6. Circa hoc vide concil. Trid. sess. 21 c. 8. in fin. de reform. ibi eos visitari possunt, & corrigere.

15 Visitator datus ab inferiore ad corrigendum

VISITATOREM.

gēdū potest corrigere, si inferior, habet talem potestatem Barb. in d. cap. dilectus, de rescript. n. 13. & 14.

16 ¶ Potest etiā Visitator cōuocare populum. cap. 1. de censibus. in. 6. in princ. l. 7. titulus 22. p. 1.

17 ¶ Item potest Visitator ecclesiās quomodolibet exemptas singulis annis visitare concil. Trid. sess. 7. c. 7. & cap. 8. *si visitat*

18 ¶ Causas vero matrimoniales in visitatione an possit tractare Decanus, Archidiaconus, & alij inferiores, cōcil. Tri. sess. 24. c. 20. dicit quod non. Idem dicit de causis criminalibus. *no. h. i. les*

19 ¶ Quæro an Visitator habeat legitimam administrationem, si aliter in mandato non exprimat. Soluti Ioan. And. dicens, quod sic, licet ad cautelam istud in cōmissione exprimat. Sequitur Domin. c. ecclesiæ. n. 10. de supplenda neglig. Prælat. allegat. e. cum nobis olim, de electio. Nec obstat l. mandati. ff. de procurat. nec etiam obstat. c. qui generaliter de procurat. lib. 6. vbi non venit libera

IN VERBO

& generalis potestas, nisi exprimatür mandato. Quia iura in contrariū aduēta loquūtur in procuratore. Tex. autem in d. c. ecclesiæ, loquitur in Visitatore. Et est ratio diuersitatis quia dignius est officium visitatoris, quam procuratoris, allegat Lapum & Ioan. And. & quod habeat liberam administrationem tenet Fel. c. cum deputati, de iudic. n. 9. notat add. ad Abb. in cap. fraternitatem de donation. Quæro etiam visitator an possit alium visitatorem substituere, glos. 2. c. si Episcopus de offic. ordin. lib. 6. dicit quod si pertinet iure ordinario bene potest, secus si iure delegato. Zab. in clem. attendentes. n. 7. de statu monach. Franciscus Pauli. in tract. d. visitatione, Add. ad Abb. in cap. inter cetera de offic. ordin. verb. alios visitare. Et dicit Zab. vbi sup. quod potest dummodo in mandatis non adijciatur quod visitet personaliter, per tex. in cap. fin. §. is autem de officio delegat. à contrario, & etiam arg. nostri tex. ibi Archidiaconi autem, & ibi perse ipsos tantum

VISITATOREM.

43

tantum ibidem visitare.

- 20 ¶ Potest etiam Visitator ordinarius subditum suum compellere ad ostendendum omnes titulos beneficiorum suorum. Etiam si alibi talia beneficia sint vt per Gomez. in regul. de trienali possessore q. 10. ante fin. Dicit nullus excepto ordinario superiore, potest cōpellere possessorem ad ostendendum titulum beneficij post trienalem possessionem, vt omnes moder. notant. in cap. licet Hely. de Simon. Anania ibid. requirit triennium. Fel. vero ibidem exigit decēnium. Idem Fel. in ca. illud de præsumptionibus nūc triēnium, nunc decēnium necessarium esse censet. Cou. vero in reg. possessor. 2. p. §. 10. n. 9. dicit hoc relinquendū arbitrio iudicis, an sit triēnium an decēniū.
- 21 ¶ Debet etiam Visitator diligēter curare vt decreta & cānones Cōcil. Trid. recipiantur in studijs generalibus & vniuersitatibus Concil. Trid. sess. 25. c. 2. de reformat.

- 22 ¶ Præterea visitator in sede vacante

F 3 datus

IN VERBIS

datus nō potest dare licentiam sacerdoti tranſeundi in aliam eccleſiā Rot. nou. decis. 6. n. 2. de rerum per mutation.

- 23 ¶ Poterit etiam Viſitator punire clericos, ſi in ſuis eccleſijs reſiderint qualiter cumq; exēptos, concil. Trid. ſeſſ. 14. c. 4.

IN VERBIS SI QVOTANNIS

totam, propter eius latitudinē viſitare nō poterunt. Saltem maiorem eius partem ita tamen, vt tota biennio perſe, vel viſitato res ſuos compleatur, viſitare non prætermittant.

- 1 Puer nō debet ad ſcholas duci, nec tēpore hiemis cōſtringentis, nec tēpore eſtatis comburentis.
- 2 Viſitator propter quid non timebit calorem eſtatis, nec hiemis frigiditatem.
- 3 Zelus Romanorum quantus fuit.
- 4 Homines propter quid naſcuntur.
- 5 Viſitatio quoties, ſeu quando fiat, n. 9. & n. 15.
- 6 Quis erit iudex, vt fiat viſitatio.
- 7 Infamia an ſit expeſtanda, vt viſitatio fiat.
- 8 Ad inquisitionem ordinariam faciendam præambula infamie requirantur.

Viſita

SI QVOTANNIS TOT. 44

- 9 Viſitatio fieri poteſt, quando voluerit viſitator.
- 10 Viſitatio fit, vt malum corrigatur.
- 11 Viſitatio fit propter commiſſa corrigenda, non propter cōmitenda.
- 12 Viſitatio poteſt fieri diebus feriatis.
- 13 Nolentes ad pacem & concordiam venire ab eccleſia expellantur.
- 14 Subditi non dabunt legē cibariorum ſuperiori.
- 15 Viſitatio fit ſingulis annis, de beneficijs curatis anexis cathedralibus, collegijs aut alijs p̄ijs locis.
- 17 Viſitatio poteſt fieri bis, aut pluries, ſi cauſa ſubeſt.
- 18 Capitula cathedralium illorumq; perſone viſitentur, quoties opus fuerit.
- 19 Collegia ſeu ſeminaria puerorum ſepius ab Ep̄iſcopo viſitentur.
- 20 Viſitatio pluries fieri poteſt, ſi in fundatione fuerit conditio apoſita.
- 21 Cōſuetudine ſpeciali præſcripta poteſt cōpetere viſitatio vt pluries fiat, idē de procuratione.
- 22 Priuilegio viſitatio poteſt cōpetere, vt fiat pluries eodem anno.

F 4

Archi+

IN VERBIS

- 23 Archidiaconus de triennio in triennium debet visitare.
- 24 Archiepiscopus potest visitare semel in anno, & si est legatus natus potest eodem anno facere secundam visitationem, & duplicem procurationem recipit, & quando unam.
- 25 Ordinarius visitator si vult potest visitare in anno sepius, dummodo tantum recipiat unam procurationem.
- 26 Patriarchæ, Archiepiscopi, & alij visitatores quot electionibus, & equitatibus (dū visitat) sint contenti.
- 27 Ius non debet calūniari, neq; verba captari.
- 28 Ecclesia Dei per plures si regatur, sanctius ordinatur.
- 29 Incendia spiritualia visitatione fugantur.
- 30 Quod à pluribus sapientibus queritur, facilius inuenitur.
- 31 Clerici sibi imputent, qui tales se reddunt, ut toties debeant visitari.
- 32 Medium cōsequi, nimium difficile.
- 33 Virtutes & vitia sunt in nostra potestate.
- 34 Ad medium qualiter peruenitur.

Eccle

SI QVOT ANNIS TOT. 45

- 35 Ecclesia si est pauper, qualiter visitatores procurabuntur.
- 36 Visitator suplet impotentiam visitati.
- 37 Latitudo causa est, ut per alium visitatio fiat.
- 38 Prælatus debet habere coadiutores.
- 39 Episcopi per se tenentur visitare, & ubi habitant.
- 40 Libellū repudiij cōtinebat, res tuas tibi habeto.
- 41 Visitacionis actus personalissimus.
- 42 Verbum per se ipsos quid importet.
- 43 Vicarios diligentes esse domini non diligentis impossibile est.

1 ¶ Pro istis verbis nota quod dicit Boetius de disciplina scholarium c. i. in princ. Cum puer ad scholas ducitur, cauendum est, ne obtusitas hyemis constringentis, aut profunditas estatis comburentis periculi in clementum generet.

2 ¶ Nonne visitator timere debet nimiam frigiditatem hyemis, aut in clementum caloris estatis? certe non. Nam bonum reipublicæ solum consideratur.

F 5 Tantus

IN VERBIS

- 3 **T**antus namq; fuit zelus apud antiquos Romanos, quod statim honoris apices affluentes abiecta priuata charitate publicam induebant. Nec etiam filios plorabant quando in bello mortem pro re publica sustinebant.
- 4 **¶** De quo Valerius, lib. 5. c. 6. & ait Tul. lib. 1. de offic. Non solū nobis, sed ortus nostri partem patriavendicat, partē amici. Atq; vt placet Stoicis, sicut quæ in terris gignuntur, ad vsum hominum omnia creari, sic homines hominum causa esse generatos, vt ipsi inter se alij alijs pro de esse possint.
- 5 **¶** Visitatio fit, quoties seu quando ei cum onus visitandi incumbit, videbitur expedire. Seeūdu Henric Bohic. c. cum apostolus de cēsibus argum. tex. in cap. procurationes, eod. tit. Nam cū tempus non sit determinatum in iure, relinquitur arbitrio iudicis glos. 2. c. pen. de tēporibus ordinat. glos. fin. c. finem litibus de dolo & cōtumacia l. 1. in fin. ff. de iur. delib. berandi, c. de causis de offic. delegat.

Quis

SI QVOTANNIS TOT. 46

- 6 **¶** Quis vero declarare poterit, seu cuius dicto stabitur, quod sit opportunum visitare. Domi. in cap. Romana. de censibus, lib. 6. §. postquam. n. 3. dicit quod stabitur dicto Archiepiscopi. Allegat Inn. Host. & Ioa. Monachū. Quasi ipsi velint, quod in ista causa quæstio nō potest moueri. Sed Dom. Ioa. de Imol. dicūt quod melior ratio videbitur si intra eundem annum non fiat visitatio bis. Et honeste facit Episcopus abstinendo, additio ad glos. fin. in cap. cum venerabilis de censibus.
- 7 **¶** Visitator non debet expectare ad visitationem faciendam, vt infamia oriatur. Henri. Bohic. c. mandamus de offic. Archidiaconae.
- 8 **¶** Licet ad ordinariam inquisitionem faciendam præambula infamiae requiratur. Mar. Socin. ca. qualiter, & quando el. 2. de accusat. 9. princ. Sed predictis obstare videtur, quia cum ratione visitationis procuratio debeat, secundum Gofred. c. cum instācia de cēsibus, & proba

IN VERBIS

& probatur per tex. in cap. procuratio-
nes, eod. tit. de censibus. Ergo sequitur
quòd in fine anni collectis iam fructibus
fieri debeat visitatio, vt notat Vicent. c.
cum nuper eod. tit. & iuxta illud, quãdo
dan los campos, han los sanctos. Tamen
Anton. de Butrio ibid. n. 6. dicit procura-
tionem deberi eo tẽpore quo ecclesia
visitatur. Sequitur Abb. per illũ tex. ibid.
contigèrit visitare, & per tex. in cap. pro-
curaciones. Subdit tamen Abb. quòd di-
ctum Vinc. potest assumi pro consilio.

- 9 ¶ Sit ergo conclusio visitationẽ posse
fieri quancũq; voluerit Visitator. Sed
quæ dicta sunt, veniunt limitãda, per ea
quæ à glos. notatur verb. annis singulis,
in clem. attendentes de statu. monach.
Dummodo tempora debita veri similis
correctionis & reformationis seruetur.
Vide glos. fin. in d. c. cum venerabilis de
censibus. Vnde non videtur q; vna visi-
tatio possit fieri in fine vnus anni, & alia
in principio sequentis anni glos. verb.
annis singulis, in clem. attendentes. de
statu

SI QVOT ANNIS TOT. 47

statu monachorum, & arg. notat. in cap.
in singulis de statu mon. & ibid. tenet
Zenzen. & Paul. in d. clem. attendentes.

- 10 ¶ Assignãtes rationẽ quia cessat cau-
sa visitandi quæ est, vt malum corriga-
tur, c. 1. §. ex quo de censibus, lib. 6. ibi ne
animarum periculum aliquatenus negli-
gatur, c. visitandi. 18. q. 2. Et etiam con-
siderandum est ne inter primam & secun-
dam visitationem, sit tam breue tempus
in quo nihil possit inueniri correctione
dignum, veluti si visitatio vna fit in fine
anni, & alia in principio sequentis anni.

- 11 ¶ Nam visitatio fit propter commissã
corrigenãda, non propter committenda
Abil. c. 6. præ. verb. vna vez, n. 1.

- 12 ¶ Et visitatio potest fieri diebus feria-
tis, cum pertineat ad correctionem, &
eleemosynam spiritualem. Et plerumq;
fiat pro pace & concordia inter clericos
& religiosos, ac etiam laicos inducenda,
per tex. in ca. fin. de fer. & in nostro tex.
ibi pacem innocentiamq; accendete.

- 13 ¶ Tales nãq; ad concordiam nolẽtes
venire

IN VERBIS

venire ab ecclesia excommunicationis
sententia sunt expellēdi. c. placuit. c. stu-
dendum. 90. dist. Ita q; visitatores tenen-
tur acendere populum ad pacem. c. i. de
treuga & pac. c. præcepimus distin. 90.
Quamvis autem omnibus diebus visita-
tio possit fieri, tamen honestum est ad-
vertere in visitatione monasterij.

14 ¶ Quod visitator accedat feria sexta,
seu Sabatho, vel his diebus quibus ciba-
ria visitantium convenirent cibarijs re-
gularium visitandorum. Si autē alio die
Visitator accedit, subditi non possunt le-
gem imponere superiori in cibus glos.
verb. si voluerint, in clem. 2. de censu-
bus.

15 ¶ Quæro visitatio quoties fieri potest
tex. in cap. decernimus, & cap. Episco-
pus et c. placuit 10. q. 1. dicunt visitatio-
nem posse fieri semel in anno, alibi dicitur,
quod potest fieri visitatio bis in an-
no. C. cum venerabilis de censibus. c. excō-
municamus. §. adjicimus, de hæretic.
Alibi autem dicitur quod visitatio po-
test

SI QVOTANNIS TOT. 48

test fieri quoties necessitas fuerit. c. regē-
da. 10. q. 1. c. non semel, 18. q. 2. refert Hu-
go tract. de offic. quatuor Prælatorum. 2
p. de ex actione Episcopali. Aliqui dicūt
visitationem posse fieri semel in anno, si
causa subest. c. relatum & c. cauendum
10. q. 3. Sed si necessitas non subest de
triennio in triennium, c. i. de officio Ar-
chidiac. Communis autem opinio est
quod prælatus cuius tribuit potestatem
visitandi, semel in anno visitationem po-
test exercere, c. conquærete de offic. or-
din. ibi glos. verb. visitandas, & verb. añ-
nua. c. mandamus de officio Archid. ibi.
glos. fin. Gofred. Ioan. & Philip. in cap.
venerabilis de censibus Henr. Echic
in cap. cum apostolus de censibus.

16 ¶ Item beneficia curata an exa cathē-
dralibus, collegijs, aut alijs pijs locis, visi-
tentur annis singulis, Conc. il. Trident.
sess. 7. c. 7.

17 ¶ Sed ista limita, si causa visitandi ne-
cessaria vel legitima subest, nam tunc
bis, aut pluries posset visitatio fieri. cap.
n. ar. da

IN VERBIS

mandamus, de officio Archid. ibi nisi forte talis causa emerferit; propter quam ipsum oporteat præfactas ecclesias visitare, c. visitandi, c. non semel. 18. q. 2. l. 2. tit. 22. p. 1. c. regenda. 10. q. 1. Abil. c. 6. prætorum verb. vna vez. n. 2. allegat Archiep. Flor. 3. p. tit. 20. c. 5. §. 4.

18 ¶ Capitula etiam cathedralium illorum quibus personæ visitentur toties quoties opus fuerit concil. Trid. sess. 6. c. 4. de reform. & sess. 25. c. 6.

19 ¶ Item collegia seu seminaria puerorum sepius ab Episcopo visitentur cum consilio duorum canonicorum, concil. Trid. sess. 23. c. 18.

20 ¶ Fallit etiam si in fundatione ecclesiæ fuit conditio apposita, ut bis vel pluries visitetur arg. tex. in cap. Eleutherius 18. q. 2. & per nostrum tex. in fine ibi nisi id eis ex institutione ac fundatione competat, & est tex. secundum unum intellectum quem tenet glos. in fin. in d. c. venerabilis de censibus, sequitur Abb. ibi. n. 6. licet Zab. dicat quod continet diuinationem, facit

SI QVOT ANNIS TOT. 49

facit. c. quanto, eod. tit. lib. 6. c. præterea de jur. patron. tradit Henr. Bohic. in cap. cum apostolus de censibus, & Zab. in clem. fin. de stat. monach.

21 ¶ Fallit etiam si potestas pluries visitandi, & procurandi ex consuetudine speciali præscripta competeret, ut notat Mar. in tract. de visitat. lib. fin. allegat tex. secundum unum intellectum in. c. d. venerabilis, & sequitur Hosti. ubi dicit, quod illa decretalis loquitur secundum consuetudinem quarundam ecclesiarum in quibus Episcopi procurationem recipiunt bis in anno. Vnde dicitur in talibus ecclesijs vulgariter, quod Episcopus habet procurationem cum feno & cum herba, hoc est semel in hyeme, & semel in estate. Inde potest habere unam procurationem de iure communi. & aliam de consuetudine præscripta, facit. clem. 2. verb. ipsis autem de censibus. Et idem tenet Hosti. in sum. tit. de censibus verb. quibus est danda in fin. Henric. cap. cum apostolus.

G Fallit

22 ¶ Fallit etiam si visitandi potestas eodem anno pluries competeret ex priuilegio, idem Mar. vbi sup. allegat. c. pastoralis & cap. porro. de priuileg. & clem. 2. §. ipsius autem, de censibus. Item quia si hoc potest facere consuetudine vt sup. diximus. fortius hoc potest priuilegium Papæ, vt in extrauaganti Ioannis. 22. quæ incipit. Suscepti regiminis, facit etiam tex. in cap. in synodo, & cap. Adrianus. dist. 63. secundum Henric. in d. c. cum apostolus.

23 ¶ Fallit etiã in Archidiacono qui non semel in anno, sed de trienio in trieniũ vnã visitationem debet facere & vnã procurationem. c. 1. de offic. Archidiac. & Host. in summ. in tit. de offic. archidiac. §. quod sit officium, verb. patet ex præmissis, quod ad minus de trienio in triennium debeat visitare, perd. cap. 1. sed ad plus semel in anno nisi causa emerferit, propter quam habeat scopus visitare. Et ita procedat. cap. mandamus de officio Archidiac. Vel secundum

SI QVOTANNIS TOT. 50
 cundum glos. in d. cap. 1. possumus distinguere quod aut loquimur de visitatione propriæ parochiæ ipsius Archidiaconi, & illa semel in anno iure ordinario tenetur visitare ita dicit. c. mandamus. Aut loquimur de visitatione faciendã de tota diocesi si ad mandatum Episcopi propter ipsius impedimentũ & tunc de trienio in triennium, & sic loquitur dict. cap. 1.

24 ¶ Fallit etiam si vellet visitare diuerso iure quia tunc potest bis visitare. Exemplum in illo qui est Archiepiscopus & legatus natus, qui tanquam Archiepiscopus potest semel visitare in vno anno, & tanquam legatus potest eodem anno secundam facere visitationem, & duplicem recipiet procurationem text. in capit. cum nuper de censibus. Et tenet Zabar. ibi facit. c. cum olim. de re iudic. Quod tamen procedit secundum Zaba. quando ex causa sic visitaret, aliàs si post primam

IN VERBIS

visitationem confestim facit secundam, nā tunc videtur secunda superflua quod procedit in dubio vt arbitror. alias posset contingere causa propter quam etiā eo iure posset in mediate reiterare visitationem. Et sic facta duplici visitatione legitime vna tantum dumtaxat simpliciter soluta sit procuratio indubio. Secundum Vinc. potius intelligitur soluta nomine legationis cum minus possit resisti legato, quam Archiepiscopo, & solutio præsumitur facta in causam duriorē, l. in his. in princ. ff. de solut. secūdū Vinc. in d. c. cum nuper, & sequitur ibi Zabar.

- 25 ¶ Fallit etiam si prælatus ordinarius velet sepius eod. anno visitare absq; eo quod aliquam procurationem recipiat inde, vel aliud grauamen inferat, secundum Henric. Bohic. in cap. cum apostolus in pr. de censibus. Quoniam ex talibus procurationibus salus cleri & populi, & vtilitas & reformatio ecclesiarum, & non grauamen ecclesiæ procuratur. Et ita dicit posse intelligi. c. visitandi, in princ.

SI QVOT ANNIS TOT. 51
 princip. r8. q. 2. Ceterum cum supra dictum fuit q; eadem ecclesia potest visitari à Legato, à Patriarcha, ab Archiepiscopo, ab Episcopo, & ab alijs de quibus postea dicemus, & non solum semel, sed ex varijs causis pluries. posset aliquis dicere, quid faciet miser rector talis ecclesiæ.

- 26 ¶ Nam Archipræbiter visitat cū duobus æquis, Decanus cum duobus æquis, Archidiaconus cum quinq; , vel septem æquis, Episcopus cum viginti vel triginta, Archiepiscopus cū quadraginta, vel quinquaginta, & similiter Patriarcha, Cardinalis cum viginti quinq; . c. cum apostolus de censibus. l. 2. tit. 22. p. 1. quare si omnes hi eodem anno etiam semel ad eandem ecclesiam declinauerint, cito certe ad exinanitionem extremæ virtutis, id est facultatis ecclesiæ deueniret, & longi temporis victum breuis hora consumeret, quod est contra iura. c. inter cetera. c. cum apostolus. §. prohibemus de cens. Ad huiusmodi absurdum euitandū,

IN VERBIS

varij varia dixerunt, quorum opiniones refer. Host. in sum. in tit. de offic. Archidiacon. §. quid sit eius officium, verb. sed diceres quid faceres, sed illas opiniones referre omitto, quia communiter reprobandur, & sunt omnino falsæ.

27 ¶ Vnde dicit Host. in d. loco se putare quod ius non debet calūniari, neq; verba captari, sed qua mente quid constituatur animaduertere, cōuenit. l. pen. ff. ad exhibend. Abb. in eap. sicut olim. n. fin. de accusation.

28 ¶ Putat ergo idem Hostienf. quod ad hoc vt ecclesia Dei sanctius regatur, crimina purgentur, & virtutes inserantur, plures visitatores sunt admittendi, & interest reipublice, quam plurimos admittere ad defendendam suam causam. l. nā reipublice. ff. de oper. noui nūciatione, sicut ergo septem cohortes cōstitutæ sunt, præpositis eis tribunis, & super omnes spectabili viro qui præfectus uigilū appellatur, vt vrbs ab incendijs defenderetur. l. 3. ff. de offic. præfect. uigilum.

Sic

SI QUOTANNIS TOT. 52

29 ¶ Sic multo fortius cauendæ sunt ecclesiæ Dei ab incendijs spiritalibus. Nam extra vndā, & fumum, longe compelle carinam, circe monebat. vt refert Arist. Ethic. 2. c. 9. Vnde ad hæc incēdia euitanda inferiores constituti sunt, præpositis Episcopis, & Archiepiscopis, & super omnes summus Pontifex præponitur. Quare omnes ad prædictum effectū visitabunt, & dicit. l. 12. tit. 15. p. 1. No se deuen tener las iglesias por agrauiadas en tener muchos patrones, ca quanto mas fueren, tanto mas sera mejor guardada e amparada de ellos. Y dize el refran, por abundancia no ay mal año. Y piedra sobre piedra a las nuues llega.

30 ¶ Quod enim à pluribus sapientibus quæritur, facilius inuenitur. capit. de quibus. 20. distin. & per ampliores homines perfectissima veritas reuelatur. l. fin. C. de fidei commissa. capit. prudentia de offic. & potes. iudic. delegat. & plura participant infinito. Aristote. problematum sectio. 18. quæstion. 9.

G 4 ideo

IN VERBIS

ideo idem in lib. 1. Rhetoricorum. c. 4. dicit ad cōseruationem regionis multitudinem custodium necessariā esse. Quod impossibile est, nisi à custodibus optime noscatur, vt si minora sunt præsidia, augeatur, si uero superuacua, omnino tollantur & loca oportuna magis custodiātur. Y dize el refran, mas vale hallado que hurtado. Y manos duchas comē truchas: Sed aduertendum est, quoniā per prædicta non videtur tolli supra dictum absurdum. Quare dicendum est quod si propter necessitatem in ecclesia toties reiteretur visitatio, sibi imputet ecclesia quæ talem causam præbuit.

31 ¶ Sibi imputent clerici qui tales se reddunt, vt toties debeāt visitari, glos. verb. visitandas. c. conquerēte de offic. ordin. glos. verb. diei, in extrauag. inter cōmunes electionis, de censibus. si vis, vt visitatio raro fiat, accedas ad medium, quod tenere beati.

32 ¶ Ad quod consequendum, est nimirū difficile. ethicorum. 2. c. 9.

Sed

SI QUOTANNIS TOT. 53

33 ¶ Sed cum virtutes & vitia sunt in nostra potestate, vt per Arist. lib. 1. c. 12. magnorum moral.

34 ¶ Adiuti Dei auxilio, ad medium per venire possumus, si nos longe à deliquēdo se cernimus, ethicorum. 2. c. fin.

35 ¶ Si vero ecclesia nullam causam visitationi præbuit, & pluries visitaretur nec posset tot visitatores procurare, tūc vel facta contributione, vel proprijs sumptibus visitatis talis visitatio fiet, & semper habenda est ratio ne ministri egeant. Et dicit Lap. post Io. And. in cap. fin. de censibus, lib. 6. vbi Domin. n. 4.

36 ¶ Quod impotentia visitati visitans suplere tenetur suis sumptibus.

37 ¶ Latitudo dicit tex. est causa vt visitatio possit fieri per alium, quam per Episcopum glos. verb. derecha. l. 1. tit. 22. p. 1. allegat glos. verbo personaliter, in. c. procurationes, de censibus. Videntes apostoli messem multam esse, & operarios paucos rogauerunt dominum messis, vt mitteret operarios in messem.

G 5 suam

IN VERBIS

suam Luc. 10. & Math. 9.

- 38 ¶ Itaq; Prælati debet procurare ut se cum habeat coadiutores in officio. Abb. in cap. mandata cœlestia. de præsumptionibus, allegat. c. fin. de offic. Archiepiscopi, ita multiplicato populo debuerunt prædicatores & ministri plures poni. c. in vno, 21. dist. in fin. allegat. gloss. verb. vnicus pastor. extrauagan. sedes Apostolica, de concessione præbendi. Ioan. 22.
- 39 ¶ Ve autem Episcopo qui per se non visitat, sed potius minima occasione in uilulis profugus, ac si inter se & ecclesiam esse libellum repudij interpositum.
- 40 ¶ Veluti res tuas tibi habeto. l. consensu. C. de repudijs. Quod potius ab sententia quam residentia censenda est concil. prouincial. Toletan. actione. 2. ad prima. in fin. ubi dicitur illic oportet Episcopos habitare, ubi sedes Episcopalis fuit constituta. Dize el refran, el medico en el lugar, la botica en la Ciudad, mal

SI QUOTANNIS TOT. 34

mal præceden a mi sanar. Episcopi ibi resideant ubi facilius, & commodius poterint regere subiectos, & illos continere honestate vitæ, ac morum Concil. Tridentin. sess. 13. c. 1. de refor. c. fin. 80. distin.

41 ¶ Et actus visitationis personalissimus est, per ipsum Episcopum implendus. Verba ista perse ipsos astringunt ad personaliter exercendum ut in l. fidei commissa. § fin. ff. de legat. 3. & in l. 3. § fin. ff. qui petant tutores, Auend. c. 4. numer. 33. p. 1. de exeq. mand.

42 ¶ Vbi dicit quod ista verba perse ipsum important. ut non possit ponere substitutum allegat text. in capit. fin. de offic. de legat. Et Iasson. in leg. quod quis. numer. 4. C. de procuratoribus. Quid igitur Visitator seu Episcopi Vicarius videns Domini negligentiam, & cum recubantem sub tegmine fagi, faciet, maiestas namq; & ocium non cocunt. Muliercula cum deferet apud Philipum

IN VERBIS

Philipum Regem Macedonum quæremôniam, isq; tedio negotiorum exaudire recusaret, ausa est reclamare. aut aurem patientem quæremônijis accommoda, aut Regem esse desine, id Rex patienter effecit. Consule Arist. lib. 1. æconomicorum. c. 6. dicentem nisi enim quis bonum exemplum de se præbuerit imitatore[m] diligentia[m] habiturum non existimet, neq; in re familiari neq; in alijs.

- 43 ¶ Quoniam impossibile est, non diligentis domini diligentes esse Vicarios. Vigilent igitur Episcopi super Gregem sibi commissum, ne eis dormientibus inimicus homo veniat, ac zizania super seminet: veluti errores doctrinae, ac morum corruptionem. Quæ quidem frequenti visitatione extirpanda sunt, ne crescant, & pereunte Grege, sanguis ouium ab eorum manibus requiratur, qui iuxta Prophetam, & Apostolum speculatores a deo constituti sunt. Visitent ergo Episcopi perse vel per alium proprias dicece

SI QUOTANNIS TOT. 55

diceceses omnino seruantes quæ à sacrosancta Sinodo Tridentina statuta sunt. Neq; excusentur ab hac personali visitatione quouis impedimento, quod aliqui begnina quadam indulgentia solet admitti. Si secus Episcopi fecerint, intelligant, subituri, non qualemcumq; censuram, præter diuinam ultionem. Cum & dominus apud Ezechielem Prophetam. c. 34. durissime increpet Episcoporum negligetiam in hoc visitationis munere exercendo. Dum inquit super omnem faciem terræ dispersi sunt Greges mei, & non erat qui requireret, non erat inquam, qui requireret. Concil. prouincil. Toletanum. 2. actione secunda.

IN VERBIS, A METROPOLITANUS verò.

- 1 Visitator pro reformanda ecclesia tam in capite quam in membris qualiter se habeat.
- 2 Visitator debet predicare.

IN VERBIS

- 3 Sermo seu prædicatio conuenire debet personis rebus, tempori, & loco.
- 4 Prædicator quas partes habere debeat, et. n. 6. num. 7.
- 5 Sacra quibus mandanda.
- 6 Prælatus qualiter querit denita & conuersatione ministrantium in ecclesijs.
- 7 Pastoris diligentis quod sit.
- 8 Ferro abscondantur, quæ non sentiunt fomenta.
- 9 Bonum pene.
- 10 Episcopi propter quid dicuntur pastores, & nõ Domini.
- 11 Visitatores omnes in visitationibus vnã formã seruabunt.
- 12 Archiepiscopus qualiter visitat, & ubi visitatio fiat.
- 13 Testes in visitatione qualiter interrogantur generaliter contra Episcopum.
- 14 Interrogatus si non audet loqui, Visitator quid faciet.
- 15 Testes interrogantur specialiter & n. 19.
- 16 Testes contra clericos interrogantur.

Cautela

A METROPOLIT. VERO. 56

- 20 Cautela decens, quando fiunt interrogationes contra Episcopum.
- 21 Prælati si delinquunt, crudelius puniuntur.
- 22 Causæ criminales hodie qualiter ventilantur contra Episcopum.
- 23 Accusatio contra Episcopum nõ facile admittitur.
- 24 Archiepiscopus qualiter in visitatione canonicorum, beneficiorum, clericorum, & laicorum se habeat.
- 25 Episcopus in visitatione quid faciet, & qualiter testes interrogantur.
- 26 Concubinam clerici an habeant, interrogatio.
- 27 Aleatores clerici, interrogatio, an sint.
- 28 Blasphemos esse queritur.
- 29 Surrarios esse queritur.
- 30 Coniuratorem seu conspiratorem esse queritur.
- 31 Alienatorem rerum ecclesiasticarum esse queritur.
- 32 Obligare rem ecclesie, an permittatur.
- 33 Dilapidet res ecclesiasticas, vel consumat aliquis, queritur.
- 34 Sacrista thesaurarius an bene custodiant ornamenta, & vestimenta, & res alias ecclesiarum.

Res

IN VERBIS

- 35 Res digna memorie.
 36 Officia diuina horis competentibus celebranda.
 37 Diuinum officium, vt diminuat, tale statutū non valet.
 38 Contra eos qui minuunt voluntates defunctorū.
 39 Interiora per exteriora iudicantur.
 40 Mos ecclesie metropolitanae seu diocesane in singulis ecclesijs seruandus.
 41 Exequijs mortuorum an inter sint sacerdotes.
 42 Ecclesias, eucharistiam, sacrum fontem, cimiteria, & alia huiusmodi, an nitide retineat sacerdos.
 43 Baptismus, & pœnitentia qualiter fit.
 44 Hæretici vel de hæresi suspecti ansint.
 45 Cho. in honeste, & cū vestibus, an intrēt clerici.
 46 Secularia negotia clericis prohibita numerantur.
 47 Visitatores regularium seu monachorum quid interrogare debeant in visitatione & quid facere, & n. 49.
 48 Episcopus monitus à Visitoribus, vt amoueat rectores, debet facere: aliàs Visitores referunt ad sedem apostolicam.

Monachi

A METROPOLIT. VERO. 57

- 50 Monachi contumaces rebelles per quem puniuntur.
 51 Madata seu instituta Visitorū sunt seruanda ab abbatibus, & monachis, quod si neglexerit, qualiter puniantur.
 52 Abbati negligenti detur coadiutor.
 53 Abbas dilapidator inuētus, amouetur sine strepitu iudiciorum per Diocesenum, & prouidetur administrator neq; quo de Abbate prouideatur, si Diocesanus non adimpleuerit, presidentes quid debent facere.
 54 Visitores sequentes perquirant vestigia Visitorum illorum, qui præcesserunt, & referant negligentias capitulo sequenti.
 55 Ad Visitatorem pertinet examinare ecclesie rectorem, & de quibus examinatio fiat.
 56 Visitor gratias Deo agit, quando omnia bene exercentur.
 57 Visitor quando instiuit ignaros.
 58 Facilis est, qui de facili credit.
 59 Credulitas quando dicitur temeraria.
 60 Fama bona, quā infamia delectatur Prælati.
 61 Peccatorē occultū abscondere tenetur iudex.

H Christus

IN VERBIS

- 62 *Christus Petro peccatori commisit ecclesiam, ut sua culpa diceret, qualiter alijs misereri debuisset.*
- 63 *Subditi non ferro, sed verbo agrauandi.*
- 64 *Rex apum non habet aculeum, quo pungat.*
- 65 *Praelatus quibus verbis uti non debet cōtra clericos in praesentia laicorum.*
- 66 *Laici oppido clericis in festi existunt ut in plurimum.*
- 67 *Cithara cum psalterio non concordat bene.*
- 68 *Inquisitio de iure parochiae cum bonis & honestis fieri debet.*
- 69 *Cartulas an debeat recipere visitator, quas subditi clanculum illi dant.*
- 70 *Inquisitionem si vult facere Visitator cōtra alium quem, quid debet inquirere. n. 72.*
- 71 *Infamatus quis non dicitur propter dicta paucorum.*
- 73 *Inquisitio quae fit per Visitatorem, dicitur praeparatoria, non solennis, fit absq; iuramenti executione.*
- 74 *Populus cum male mouetur est docendus, non sequendus.*

Delicta

A METROPOLIT. VERO. 58

- 75 *Delicta notoria punienda sunt.*
- 76 *Pena debita dicitur, quae à canone instituitur.*
- 77 *Delicta ubi notoria non sunt, & absq; infamia, an Visitator peruenire possit ad solennem inquisitionem.*
- 78 *Rectori ignaro an detur coadiutor.*
- 79 *Illiterati & imperiti Rectores, minus apti sunt sacris officijs.*
- 80 *Ignorantia cura sacerdotibus vitanda.*
- 81 *Cecus si ceco ducatum praestet, ambo in foueam cadent.*
- 82 *Clericos minus idoneos, & incapaces Visitator potest suspendere.*
- 83 *Apellatio non conceditur in causa habitatis, & in habitatis.*
- 84 *Indignos promouentes peccant. Et promoti.*
- 85 *Irregularis est quis, rationi defectus scientiae.*
- 86 *Literis carens non potest praesse officijs sacris.*
- 87 *Infamatum clericum si inuenit Visitator, qualiter procedat cum eo, an acriter, an vero benigne.*
- 88 *Correctio ad actum exteriorem charitatis, & iustitiae pertinet.*

H 2 Repr

IN VERBIS

- 89 *Reprehensionem an liceat publicæ facere. Et an remaneat infamis.*
- 90 *Inquisitio specialis dicitur. & quando fit.*
- 91 *Inquisitio in crimine hæresis fit sola suspitione, licet diffamatio non procedat.*
- 92 *Inquisitio solennis fit, si infamia talis oritur. Et quid Archiepiscopus faciet, si visitat subditos mediatos.*
- 93 *Correctio visitato ut detur, qualiter Visitator procedit.*
- 94 *Visitator si probat aliqua super quibus aliquis non est infamatus, non venit puniendus.*
- 95 *Inquisitio quæ fit ad corrigendum, & puniendū inquisitor exigit iuramentum.*
- 96 *Populus qualiter visitandus.*
- 97 *Inquisitio contra populum & sic contra laicos ab honestis personis debet fieri. (tor.*
- 98 *Laici an diuinis officijs inter sint, quærit visita*
- 99 *Inquisitio fit, an laici semel in anno confiteantur, & Eucharistiam sumant in paschate, & non sumens Eucharistiam per annum præsumitur ut hæreticus, & qui negauerit omnes fideles in ætate discretionis constitutos teneri sin*
gulis

A METROPOLIT. VERO. 59

- gulis annis ad cõmunicandum anathemafit.*
- 100 *Prælati moneat populum ut frequenter ad suas parrochias accedant.*
- 101 *Parrochiani ut interesse diuinis teneantur in sua parrochia trina monitio requiritur.*
- 102 *Parrochiani quibus diebus interesse diuinis teneantur.*
- 103 *Matrimonium qui contraxerunt incestuose, sunt excommunicati, cum quibus non dispensatur. Et sunt denunciandi, & euitandi.*
- 104 *Conuenticula occulta celebrare prohibetur.*
- 105 *Habitū noue religionis assumere, vel inuenire nouam religionem prohibitum.*
- 106 *Inquirit visitator an sint aliqui viri seclerati, aut adulteri.*
- 107 *Blasphemi an sint, inquirit visitator.*
- 108 *Blasphemus si fuerit absolutus sacramentaliter non liberatur à penis iudicialibus.*
- 109 *Discordia ansit inter aliquos inquirit visitator*
- 110 *Vsuras seu baraterias prauas quem exercere, inquirit visitator.*
- 111 *Sacrilegiū quem commississe inquirit visitator.*
- 112 *Ferix solènes an seruentur, quærat visitator.*

IN VERBIS

- 113 Decimæ, primitiæ an soluantur, inquit Visitator.
- 114 Coniugati ante benedictionem sacerdotale habitantes sub eodem tecto non permittuntur.
- 115 Sponsæ in domibus sponsorum ut haberentur, antiquitas seruabat.
- 116 Coniuges separati sua voluntate, cõpellantur simul habitare.
- 117 Concubinari qualiter corrigendi.
- 118 Adulterum seu concubinarium potest iudex ecclesiasticus compellere, & ab iurare concubinam.
- 119 Ab iurationem de non redeũdo ad concubinã clericus non compellitur facere.
- 120 Cautela utitur Visitator quando vult procedere contra concubinam vxoritam.
- 121 Obstetrices quid debeant scire. num. 126.
- 122 Baptismi minister est quilibet viator tempore urgente.
- 123 Baptizare nulla mulier quamuis sancta præsumat necessitate non urgente, & quando peccant mortaliter.
- 124 Superstitiosi non debent consuli.

A METROPOLIT. VERO. 60

- 125 Sortilegi, diuinatores, malefici, et veneficæ qualiter puniuntur.
- 126 Pauperes si sint in parrochia, & alia personæ miserabiles, quærat.
- 127 Quærelas ad suum forũ pertinentes Visitator debet audire.
- 128 Notoria delicta, & quæ dicantur delicta mixti fori.
- 129 Ecclesiasticus iudex non potest se impedire in delictis fori secularis.
- 130 Laici an possint visitari per iudicem ecclesiasticum.
- 131 Archiepiscopus dum visitat an possit notoria delicta corrigere.
- 132 Ecclesiasticus non potest suplere negligẽtiam iudicis secularis.
- 133 Quando denunciatur ecclesiasticus seculari iudici, qua cautela utetur.
- 134 Inquisitione facta intelliget Visitator quæ sunt prædicanda populo.
- 135 Denunciatio quid sit.
- 136 Via ad iudicium est denunciatio, & qualiter fiet.

IN VERBIS

- 137 *Contra contumacem qualiter proceditur.*
 138 *Denunciatus si comparet, petit dicta & nomina testium.*
 139 *Practica in fulminatione processus.*
 140 *Visitator quam poenitentiam denunciato imponet.*
 141 *Zacheus meruit Christi habere in domo sua quia fecit contraria, ibi etsi aliquid defraudauit, reddo quadruplum.*
 142 *Visitator videns poenitentiam denunciati, quid facit.*
 143 *Iniquitas emendanda est paterna pietate.*
 144 *Affectus paternus vincit omnem affectum.*
 145 *Expensis fisci, fit inquisitio.*
 146 *Inquisitio inepta an validetur confessione inquisiti.*
 147 *Archiepiscopus visitans prouinciam an possit punire.*
 148 *Si dubitat Iudex, an crimina sint notoria, quid facere debet.*
 149 *Notorium dicitur cuius testis est populus*
 150 *In notorio qua probatio requiritur, iuris ordo est, iuris ordinem non seruare.*

Archie

A METROPOLIT. VERO. 61

- 151 *Archiepiscopus in criminibus non notorijs in quibus sola laborat infamia non procedit, sed denunciare debet ordinario, ad quam ordinarius incitatur.*
 152 *Archiepiscopus compellit Episcopum ut inquirat, & puniat.*
 153 *Archiepiscopus in visitatione prouinciae iurisdictionem fori contentiosi non exercet sed solum in duobus.*
 154 *Archiepiscopus potest audire confessiones subditorum suffraganeorum & audire, & dare indulgentias.*
 155 *Archiepiscopus non potest ordinare subditos suffraganeorum, ne dare literas commendatitias, & an possit dispensare.*
 156 *Archiepiscopus an supleat negligentiam Episcopi.*
 157 *Archiepiscopus in visitatione quando supleat negligentiam Abbatis circa correctionem monachorum.*
 158 *Religiosi immediate habent Praelatū loco Dei.*
 59 *Monachi cum misericordia corrigendi, & non passim.*

H 5 Correctio

IN VERBIS

160 *Correctio monachorum si est grauis, temperatur per capitulum.*

161 *Gubernatio temperata durabilior est.*

162 *Statuta & consuetudines religiosorum in visitatione seruanda.*

163 *Monasteria immediata sub protectione sedis Apostolicae quolibet triennio tenetur eligere Visitatores, & si non fecerint subdantur Episcopis.*

164 *Visitor circa priuilegia & elemosinas qualiter se habeat.*

165 *Elemosinas an Visitatores possint facere inuictis monachis defragmentis.*

166 *Ratio reddi non potest de omnibus quae à maioribus scripta sunt.*

1 **¶** Primo quæritur hic qualiter Visitor se habeat circa examinationem faciendam pro reformanda ecclesia tã in capite quam in membris tex. in cap. i. §. sane de censibus. lib. 6. dicit quod Visitor proposito verbo Dei quærat de uita & conuersatione ministrantiũ in eccle
sij

A METROPOLIT. VERO. 62
sij & locis alijs diuino cultui deputatis, ac ceteris quæ ad officiũ ipsum expectãt absq; coactione, & exactione qualibet iuramenti, ad ipsorum emendationem per salubria monita, nunc lenia nunc aspera iusta datã sibi adeo prudentiam, diligenter intendens. l. 7. tit. 22. p. 1. ubi dicit. Puede el Arçobispo crismar en los Obispados de su prouincia quando los visitare por negligencia de los Prelados e consagrar las iglesias, e fazer las cosas, que pertenecen al officio de Obispo e aun deue fazer mas: ca deue allegar todo el pueblo de aquel lugar: e visitar tã bien los clericos como los legos, e predicarles que tengan, e guarden la fe de nuestro Señor Iesu Christo: e que se guarden quanto pudieren de fazer peccados mortales, assi como falso testimonio, y perjuero, y adulterio, y de todos los otros de qualquier manera que sean. E que ninguno no faga a otro lo que no quiera q̄ fiziesse a el, e que crean q̄ an de resucitar, e venir a juyzio de nro Señor Iesu

IN VERBIS

Iesu Christo para recibir galardón, o pena cada vno segun mereciere, e despues que esto viere fecho, puede otro dia yr a visitar a otro lugar, e fazer todas estas cosas afsi como dichas son. E todo lo q̄ dize esta ley, y en todas las otras que son ante desta, que deue fazer, e guardar el Arçobispo en la visitacion, e otrosi en la procuracion recibir: esto mismo son tenidos de guardarse de fazer los Obispos e los Perlados en los lugares que visitaren.

- 2 ¶ Debet namq; Visitator prædicare tex. etiam similis. 10. q. 1.
- 3 ¶ Et tunc sermo debet cõuenire personis, rebus, tempori, & loco. c. quisquis. 41. dist. c. quoniam de officio. iud. ordina.
- 4 ¶ Debet esse prædicator prudens, vt pro ingenio discẽtium semetipsum possit aptare, ne misteria secreta coram indignis & non intelligentibus referet, in his captum vulgi debet attendere. Qui enim ea docet, quæ ab auditoribus non vellent intelligi, non ad eorum vtilitatẽ sed

A METROPOLIT. VERO. 63
sed ad sui ostentationem facit. Quæ omnia paucis congerit concil. Trident. sess. 5. c. 2. ibi. Plebes sibi commissas, pro sua, & earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annũciandoq; eis cum breuitate, & facilitate sermonis vitia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oporteat, vt pœnam æternã euadere, & cœlestem gloriam consequi valeant.

- 5 ¶ Et dicit Origenes porcis & canibus sacra non sunt commitenda. refert Gratia. c. in mandatis. c. dispensatio. 43. dist. Paul. ad Corinth. c. 2. epist. 1. & Cann. vltimus apostolorum.
- 6 ¶ Et Nazianzenus oration. 13. Debet prædicator a primẽ esse eruditus, & doctus, irreprehensibilis, maturus, & pavidus, sicuti diuus Petrus instituit. c. oportet. 8. q. 1. Debet etiam gratiam docendi habere, & in ipsa doctrina discretus esse, ne aut tacenda proferat, aut dicenda taceat. c. 1. 43. dist. Animaduertere oportet

IN VERBIS

tet nenimia & prolixa loquacitate odiosus fiat; breuitatem auditores Ecclesie diligunt, sicuti Origen. super libr. iudicium homilia. 6. Etenim breuis & circumspectus sermo, & auditur libentius, & melius memorie commendatur, & econtra facietas inimica est auribus, quem admodum cibus superfluus corporibus.

- 7 ¶ Idem Nazianz. oratione in sanctu lauacrum. Etiam in predicatore est necessaria probitas. Nam Chrysostomus in actis apostoloru Homilia. i. nihil doctore frigidius, qui verbis dumtaxat philosophatur: nec enim hoc doctoris est, sed histrionis, & hipocritæ. Et rursus ibid. Homil. 30. inquit. Multum nocet, qui quod docet, non facit. Diuus quoq; Gregorius ait cuius vita despicitur, restat vt eius predicatio contemnatur. Et Aristotel. 10. æthi corum. capit. 1. circa humanas actiones minus inquit creduntur sermones, quam opera nisi sint operibus concordēs. Et Leo Mag-

A METROPOLIT. VERO. 64

Magnus. in Sermone de sancto Laurentio, validiora inquit sunt exempla quam verba, & planius est opere docere, quam voce. Ideo dicit Seneca longum est ire per præcepta, breue et efficax per exempla, Concil. Triden. sess. 25. cap. 1. de puritate vite Episcopi.

- 8 ¶ Postquam prælatus prædicauerit, tunc quærat de vita & conuersatione ministrantium in Ecclesijs & locijs alijs, diuino cultui deputatis per salubria monita nunc leuia nunc aspera vt in d. §. sane. cap. 1. de censibus.
- 9 ¶ Cum sit diligentis & pij pastoris officium, morbis ouium lenia primum adhibere fomenta, post vbi morbi grauitas ita postulat, adueriora, & grauiora remedia descendere. Concil. Trident. sess. 13. cap. 1. de reform.
- 10 ¶ Et quæ fomenta non sentiunt, ferro abscindantur. Archidiacon. cap. hac constitutione. num. 3. de offic. & potestat. iudicis de legat. lib. 6.

Quibus

IN VERBIS

- 11 ¶ Quibus remedijs adhibitis, cæteri exemplo salubri animaduersionis in eos à vitijs de terreantur vt in d. decreto de reformat. c. 1.
- 12 ¶ Vbi habetur etiam, vt Episcopi meminerint, se pastores non percussores esse, atq; ita præesse sibi subditis oportere, vt non in eis dominantur, sed illos tanquam filios & fratres diligant, elaborentq; vt hortando, & admonendo ab illicitis de terreant, ne, vbi deliquerint debitis eos pœnis coercere cogantur. Quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa apostoli est ab eis seruanda præceptio, vt illos arguant, obsecrent, increpent, in omni bonitate, & patientia cum sœpe plus erga corrigendos agat beneuolentia quã austeritas, plus exortatio, quam cõminatio plus charitas, quam potestas. Sin autem ob delicti grauitatem virga opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia iudicium, cum lenitate seueritas adhibenda est.

Quam

A METROPOLIT. VERO. 65

- 13 ¶ Quam formam visitandi non solũ Archiepiscopi sed etiam Episcopi & alij Prælati seruabunt in d. c. 1. §. fin. & d. l. 7. tit. 22. p. 1. Quamquam iura loquentia de Archiepiscopis non includunt Episcopos & alios inferiores Prælatos, notat. Domin. in. c. 1. §. hanc autem de censib. lib. 6 n. 1. allegat. c. quia periculosum de sentent. excõmun. Nunc primò prosequar examinationem faciendam ab Archiepiscopo.
- 14 ¶ Igitur proposito verbo Dei. acerbitis enim ad se Prælati canonicis & clericis ecclesiæ cathedralis. in ecclesiâ cathedrali seu sacristia vel capitulo aut aula vel camera palatij Episcopalis ipsos charitatiue admonebit, vt bene ac diligenter considerent.
- 15 ¶ Vtrum sciant vel nouerint. vel credant, an aliquid sit in dicta ecclesiâ & diocesi reformandum vel corrigendũ tam in capite quam in mēbris. Et quod loqui debeant audater. Et solummodo Deum ac veritatem præ oculis habere

I E.

IN VERBIS

Et secundum quod ab illis intellexerint pro reformatione correctione iuxta canonum disciplinam prouidebit.

16 ¶ Et si forte nullus d̄ Episcopo publice loqui auderet. De leget illos Prælatos, Canonicos, & clericos bonæ famæ & honestatis, quos ad veritatem dicendam magis aptos, nouerint, ac intellexerint, & singulariter quemlibet, ac sigilatim & secreto, interrogabit.

17 ¶ Vtrum sciat, vel credat, vel fama sit Episcopum fecisse aliquam concessionem rerum spiritualium recepta pecunia vel alia re temporali. c. quam pio. r. q. 2. .c. cum in Ecclesiæ de simonia. Vel vtrum sciat, vel credat, vel fama sit, vtrū aliquis dederit aliquid Episcopo pro eo quod est in continēs vel pro eo quod habet vel habuit concubinā, vel sustinuerit eum delinquentem pro aliquo cōmodo temporali. cap. nemo de Simonia, & cap. vt clericorum de vit. & honest. cleric. Interrogabit in super vtrum sciat, vel credat, vel fama sit quod Episcopus aliquid

A METROPOLIT. VERO. 66

aliquid receperit, vel aliquid habuerit per se vel alium tacite vel expresse.

18 ¶ Aut clericus aliquid dederit aut promisserit per se vel per aliquam interpositam personam pro beneficio ecclesiastico obtinendō vel vt ad beneficiū ecclesiasticum eligeretur, argum. cap. reperiuntur. r. q. r. cap. tuam de ætate & qualitate:

19 ¶ Item si Episcopus est negligens in monendo clericos suos super vita & honestate, & super diligentia in diuinis officijs & alijs eis incumbētib. Et quod delinquentes nō puniuerit. c. r. §. sane de censib. lib. 6. c. vt clericorū de vita & honest. De his ergo & similibusq; ab Episcopo fugienda, & per ipsum faciēda incumbūt, iuxta datam sibi a Deo prouidētiam diligenter Archiepiscopus inquirere & interrogare tenetur. Et quāuis huiusmodi interrogationes & examinationes per Archiepiscopū de ipso Episcopo fieri possint in casu vt dicūt. Host. Io. m. c. r. & Archid. c. r. de censib. lib. 6.

IN VERBIS.

- 20 ¶ Decentius tamen est vt Episcopus primo interrogetur seorsum, & corrigatur, si quid fuerit corrigendum cum sit alijs exemplum. c. cū incunctis de elect. & electi potestate. c. magne. De Voto & Voti redempt. c. præcipue. ii. q. 3.
- 21 ¶ Vbi ait deterius quippe prælati in populis delinquant ac per hoc ipsi crudelius, quam cæteri puniuntur. Vt ait Beatus Gregorius scire prælati debēt, quod si peruersa vnquam perpetrant, tot mortibus digni sunt quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt.
- 22 ¶ Hodie tamen causæ criminales grauiores contra Episcopum ventilantur coram Roman. Pontifice & etiam terminantur ait Concil. Trid. sess. 24. c. 5. Et est ratio quia Prælati sunt positi tanquam signum ad sagitam.
- 23 ¶ Et ideo sancti patres prouide statuerunt vt accusatio Prælatorum non facile admittatur ne concussis colūnis corruat edificium ideo cautela diligens adhibetur, per quam non sum falsè sed etiā maligne

SI QUOTANNIS TOT. 67

- maligne criminationi Ianua præcludatur tex. est in. c. qualiter & quando cl. 2. de accusation. Quæ autem causæ Episcoporum terminentur in concilio prouinciali vide in d. Concil. Trid. vbi sup.
- 24 ¶ Qualiter verò Archiepiscopus se habebit circa visitationem canonicorum, beneficiatorum, & clericorum, atq; populi, & laicorum visitatorum, circa suã diocesim colligitur clare ex his quæ dicemus circa visitationem Episcopi visitantis suam diocesim.
- 25 ¶ Episcopus quid debet facere dum visitat. Primum proponere debet verbū Dei, interrogabit, vtrum aliquid reformandum tam in capite quam in membris.
- 26 ¶ Et vtrum quis sciat vel credat, vel fama sit, aliquem clericum cuiuscunq; status vel ordinis concubinam habere, vel suis expensis in domo, vel extra retinere, vel ad aliquam accedere vel ad se venire facere. Aut cum aliqua suspecta muliere consortium, vel colloquium habere

IN VERBIS

- habere. c. 1. 2. 3. & cap. 4. decohabit. cleric. & mulie. Anth. Episcopo de Episcopis & cleri. c. quorundam. 34. distin. c. legitur. 8i. dist. Concil. Trid. sess. 25. cap. 14. de reform.
- 27 ¶ Item vtrum sciat, credat vel fama sit clericum aleatorem. c. clerici. de vit. & honest. clericorum. cap. inter dilectos de excess. prelat.
- 28 ¶ Vel blasphemum. c. fin. de maledic. cum similibus.
- 29 ¶ Vel vsurarium. 47. distin. per totum cap. præterea de vsuris.
- 30 ¶ Vel coniuratorem seu conspiratorem. c. coniurationum & c. conspirationum. 11. q. 1. c. cum. Io. & A. de re iudicat. c. exhibita de iudici.
- 31 ¶ Vel alienatorem rerum ecclesiasticarum. c. monemus. c. quis quis. ca. non liceat. 12. q. 2. c. si quis Præbiterorum, de rebus Ecclesie non alien.
- 32 ¶ Vel obligare. c. 1. de pignor. l. 3. tit. 13 p. 5. l. Sancimus. C. de Sacro sanct. Ecclesijs in princip.

Vel

A METROPOLIT. VERO. 68

- 33 ¶ Vel male administrantem, aut res ecclesiasticas dilapidantem, vel consumentem, vel male disponentem. c. de Siracufane. 28. distin. c. licet Heli, de simonia. c. fin. 3. q. 2. c. fin. de accusationibus. c. venabili de offic. de legat.
- 34 ¶ Item an sciat, vel credat, vel fama sit quod sacrista thesaurarius vel custos vasa vel vestimenta, & alias res vel ornamenta Ecclesie puta libros, vel alia diuino cultui dedicata, bene saluauerit, & si aliqua de immobilibus vel mobilibus diminuta sunt, & per quem & quare, & quando, & qualiter. capit. 1. de offic. sacriste. & capit. 1. de offic. custodis. Frias de visit. cap. 13. fol. 18. leg. 6. titul. 8 p. 1. capit. per lectis. 25. distin. cap. clericos. 21. distin.
- 35 ¶ In sacratio seu sacristia Ecclesie sancte Mariæ municipij de Sanlucar la mayor, vbi ego fui natus per istromata seu cortinam inuenies factam anno 1454. quod certe mirabile, & bene Sermonis Hispano vocatur paramento id est

I 4 apareja

apareja, o endereça el entendimiento. Nihil post hominum memoriã gratius nec tempore quidem ipso opportunius accidere vidi propterea memorię pro- dere, posterisq; huius rei memoriã te- nere atq; in mentem reuocare decreui, in quo custodis seu sacristę diligētia lau- danda est.

36 ¶ Item an sciãt, vel credat, vel fama sit quod officia diuina de diã & de nocte horis competentibus solēniter celebra- da omittantur, & vtrum diminuãt cul- tum diuinum, quod debet augeri & non diminui. c. fin. de rescript. lib. 6.

37 ¶ Nec valet statutum in contrarium factum. c. ex parte de constitutionibus.

38 ¶ Non attendunt æquidem quod san- guinem mortuorum defunctorum bi- bunt, & animæ illorum in purgatorio si- tiunt, vindictamq; clamant ad Dominũ dicentes. Misere mini mei, misere mini mei saltem vos amici mei. Contra tales est præsumendum, quod suas præbēdas non ambierunt propter Iesum, sed vt La-

zarum

SI QVOTANNIS TOT. 69
zarum viderent, Iean. 12. in. c. quod est dictum non ad seruitium venerunt diu- num sed ad perceptionem distributio- num. In hoc cognoces beneficia & dig- nitates ambientes.

39 ¶ Quia per exteriora iudicantur ani- mi interiora secreta, & sicut alijs fecerūt fiat eis, iuxta verbum sapientis pater ele- gem quam ipse tuleris, et erunt sicut et- ceteri, qui spem non habent.

40 ¶ Item an sciãt, vel credant, vel fa- ma sit in singulis ecclesijs mos ecclesię diocesanae, vel metropolitanę in diui- nis seruetur officijs. c. 1. & c. dolentes de celebra. c. institutus de consecrat. dist. 2. Cosm. Gimier. de collationibus. §. primo in pragm. Sanct. fol. 2 r2. col. 2. in fin.

41 ¶ Et vtrũ inter sint exequijs mortuo- rum.

42 ¶ Et an ecclesias, Eucharistiam, Reli- quias, sacrum fontem baptismi, cimite- ria, & alia huiusmodi nitide & caute re- tinueat. c. 1. & c. 2. de custodia Eucristiæ. c. sane & c. cũ marte de celebrat. missarũ.

I 5 Item

IN VERBIS

43 ¶ Item qualiter baptizent vel Pœnitentiam iniungant, & ad huiusmodi facienda negligentes sint, & aliqui propter negligentiam sine Baptismo, seu Pœnitentia decesserint. c. quicumq; de consecrat. dist. 4. Bern. diaz de luc. prax. criminali. cap. 41.

44 ¶ Item vtrum credat, vel fama sit an in ciuitate vel diœcesi hæreticum, vel de hæresi suspectum vel conuenticulos per tales fieri, vel an sciant domum Prædiũ, vel antrum, vel locum vbi conueniant, vel vtrum sciat vel fama sit aliquem esse receptatorem, vel fauorem, vel credentem, defensorem, aut laudatorem, vel vice eorum ministratorem, eis que ad victũ vel vestitum & alia necessaria. c. excommunicamus el. i. §. credentes de hæreticis. l. nullus. C. de summa Trin. & fide ca. l. conuenticula. C. de Episcopis & clericis. c. si quis extra. dist. 30. l. eunti. l. Arriani. C. de hæreticis.

45 ¶ Item an in choro honeste et eũ vestibus intrent, & ita debet inquirere de singulis

A METROPOLIT. VERO. 76
singulis ad honestam vitam clericorum pertinentibus. cap. i. ne clerici. vel monachi.

46 ¶ Vbi in Concilio Maguntino multa negotia secularia enumerantur, à quibus iubet clericos abstinere, & sunt quatuordecim, & verba Edicti generalis quòd pro visitadis clericis in ecclesijs legitur hæc sunt.

¶ EDICTO.

NOS. N. &c. A los vezines y moradores estantes y abitantes en este Obispado en especial en este lugar de qualquier calidad e condicion que sean a quien toca e atañe lo infraescripto en qualquier manera, salud y gracia. Ya sabeys la obligacion que tiene el Obispo mi señor como pastor e prelado, corregir e castigar los vicios e peccados publicos escandalosos, y cumpliendo con ella, de pedimiento del Promotor fiscal deste Obispado, mãde dar esta mi carta de Edicto general, por la qual e su tenor os

exorto

exorto y amonesto e mando, en virtud de sancta obediencia, y sopena de excomunion mayor trina canonica monitione premissa, a que dentro de seys dias de la publicacion della, manifesteys ante mi lo que supierdes e ouierdes oydo de lo contenido en ella en la forma que se sigue.

¶ Primeramente si sabeys o auerdes oydo dezir, que los curas o sus lugares tenientes, o los otros clerigos e ministros dela iglesia son o han sido negligentes, enel administracion delos diuinos Sacramentos dela confession, comunión, extrema vncion, o baptismo siendo llamados para ello, o en otra manera. O si han muerto sin se los administrar por su causa e negligencia.

¶ Item si han dexado de hazer e dezir los diuinos officios en los dias que tienen obligacion para ello, o si han dexado de dezir las missas, o aniuersarios, o otras memorias delos difunctos, q̄ son a su cargo, como y quando tienen obligacion

SI QVOTANNIS TOT, 71
gacion para ello, e si dexan predicar algun clerigo o religioso, sin tener licéncia del prelado.

¶ Item, si los curas o sus tenientes, e los otros clerigos que tienen obligació para ello, no declaran el sagrado Evangelio a sus feligreses, quando son obligados, e si dexan d̄ dezir la doctrina christiana y enseñarla como les es mandado.

¶ Item, si los tales clerigos, mayordomos, sacristanes, dan o dotan sepultura por su autoridad y sin licencia, e si no dexan enterrar los difuntos pobres sin q̄ les den prendas o dineros.

¶ Item, si por el administracion delos diuinos Sacramentos, lleuan dineros o prendas, e si por no se lo dar no los quieren administrar.

¶ Item, si han desposado algunas personas sin auer precedido las moniciones requeridas por el sancto Concilio.

¶ Item, si algunos clerigos, han dicho missas en algunas iglesias nueuamente edificadas, sin estar consagradas, e sin licencia

IN VERBIS

encia del Prelado.

¶ Item, si se han encargado de mas misas delas que pueden dezir.

¶ Item, si tratan bien e con decencia los ornamentos dela iglesia, e si estan deteriorados por su causa, o los bienes rayzes della, o d las hermitas o lugares pios hospitales deste Obispado, o si sabé que esten enagenados o perdidos o quié los tenga.

¶ Item, si los tales clerigos son desonestos en sus hablas, dichos, o hechos, o ratos, o que sean viciosos, o si tañen vihuela o harpa, o otros instrumentos en publico, o que dancen, o baylen, o jueguen publicamente, o en parte sospechosa, o que vistan desonestamente, o sean escandalosos.

¶ Item si han velado e dado las bendiciones nupciales, antes del alua del dia, o fuera dela iglesia dode son parrochianos los que se velan sin licencia.

¶ Item, si juran o blasphemian, o que sean jugadores tablajeros, viciosos del vino

A METROPOLIT. VERO. 72
vino, o que sean amancebados, o que tengan personas desonestas y sospechosas en su casa.

¶ Item, si estando excomulgados o suspensos han celebrado, o si estando otros los han admitido a los diuinos officios, o si han recebido orden o beneficio ecclesiastico o capellania por dinero o promessa, o por otra via ilicita.

¶ Item, si los sacristanes son o ha sido inobedientes a sus curas e clerigos, tratandolos mal de palabras o hechos.

¶ Item, si son o han sido negligentes en sus officios, y en el dar y poner recaudo a sus tiempos, tañer sus campanas, y lo demas tocante a su officio.

¶ Por tanto los que supierdes o ouierdes oydo dezir en qualquier manera de los dichos vicios e peccados publicos, e de otros cuya correccion y castigo pertenezca a su Señoria illustrissima, los manifestad ante mi dentro del dicho termino para q en ello se ponga remedio con justicia, lo contrario haziendo pongo

IN VERBIS

pongo e promulgo en vos y en cada vno de vos que rebeldes, e inobedientes fuerdes, sentencia de excomuniõ, e vos excomulgo en estos escriptos, y por ellos dada. &c.

47 ¶ Si autem fuerint regulares seu monachi Visitator interrogare debet non solum de his quæ superius dicta sunt, in quantum ipsis adaptari possunt, sed etiã de his quæ ad eorum regulam pertinet, secundum ea quæ traduntur in tit. de regul. & transeuntibus ad religio. & titu. de stat monacho. & summistas in prædictis titulis. Concil. Trid. sess. 25. de regularibus. Et hæc seruanda sunt ab ordinarijs visitantibus monasteria & loca monachorum. Spec. tit. de inquisitione. §. viso. n. 25. vbi querit circa sustãtialia regulæ. Et sic instruit visitatorem, vt inquirat tri-ginta & tres articulos, & circa tempora lia vt inquirat decem & octo articulos.

48 ¶ Visitatores vero deputati à capitulis generalibus quæ in singulis prouincijs de trienio in trienium celebrari debent

A METROPOLIT. VERO. 73
 bent studere debent, corrigere, & reformare, quæ correctionis officio viderint indigere, ita quod si rectorem loci ab administratione agnouerint pœnitus à mouendum, denuntient Episcopo proprio, vt à mouere procuret, quod si non fecerit, Visitatores hoc referant ad apostol. sedis examen: vt est tex. in. c. in singulis, verb. ordinetur, de statu monach. vel latius per ipsos seruari debent quæ habentur in. cap. ea quæ. de statu monach. vbi tex. formaliter sic instruit.

49 Porro cum Visitatores secundum statum generalis concilij ordinati à generali Abbatum consilio processerint, ad visitationis officium exequendum de statu monachorum & obseruantijs regularibus diligenter inquirant, & tam in temporalibus quam spiritualibus corrigant, & reforment, quæ viderint corrigenda. Ita tamen quod monachos delinquentes per Abbatem loci corrigi faciant, eisq; iniungi pœnitentiam salutarem. Iuxta beati Benedicti regulam, & apostolica

K insti-

IN VERBIS

instituta.

50 ¶ Ipsi etiam Visitatores monachos cōtumaces quos inuenerint & rebelles. Iuxta modum culpæ vice sedis apostolicæ regulari censura percellāt, absq; personarum delectu: non parendo rebellibus ob suam pertinaciam, vel potentiā amicorum, quoniam ouem morbidam eijcient ab ouili ne inficiat sanas oues. c. refecandæ. 2. 4. q. 3. l. 19. tit. 7. p. 1.

51 ¶ Si vero Abbates iuxta Visitorum mandata, & instituta se ipsis sine monachis inuenti fuerint negligentes, pro clametur, & corripiantur, & ita corripiantur publicè in. c. generali quod pœna eorū sit alijs exemplum vide Concil. Trident. sess. 25. c. 20. de regularib. & monialibus.

52 ¶ Quod si Abbas non exemptus fuerit à Visitoribus nimis negligens & remissus inuentus, id loci diœcesano denūtietur sine mora, & per illum detur ei fidelis & prouidus coadiutor, vsq; ad caputulum generale. Itaq; debent esse Abbates & superiores diligentes & habere omnem

À METROPOLIT. VERO. 74
omnem curam. Idem dicendum de Visitatore. Concil. Trid. sess. 25. c. 1. de regul. & monial.

53 ¶ Si autem Abbas dilapidator inuentus fuerit, vel aliàs merito à mouendus per diœcesanū, postquā hoc sibi à Visitoribus denuntiātū fuerit, à moueatur absq; iuditorū strepitu à regimine Abbatix, ac monasterio prouideatur interim administrator idoneus, qui tēporaliū curā gerat, donec ipsi monasterio fuerit de Abbate prouisum. Quod si forsitan Episcopus hoc adimplere noluerit vel neglexerit, Visitores vel Præsidentes in capitulo generali defectū Episcopi apostol. sed non differant intimari. Quæ etiam in exemptos Abbates fertur re præcipiantur, de positione ipsorū apostol. sed. reseruata. Itā vt Abbate qui à mouendus videbitur interim per visitores vel in capitulo præsidentes ab administratione suspensio, administrator idoneus monasterio deputetur. Illorum autem excessus, & alia quæ visa fuerint,

IN VERBIS

intimanda capitulo Præsidentes nobis denuntient, per fideles nuntios & prudentes, quibus de cōmuni contributione Abbatum iuxta cuiuslibet facultatem sufficienter mineſtrentur facultates & expenſæ.

- 54 ¶ Sequentes autem Viſitatores perquirant, ipſorum Viſitatorum veſtigia diligenter, & eorum negligentias & exceſſus referant ſequenti capitulo generali, vt iuxta culpam publicè debitā pœnam portent. Idem etiam de Abbatibus Præsidentibus generali capitulo obſeruari præcipiantur, hæc formaliter cōtinentur in. d. c. ea quæ de ſtatu monachorum. l. 18. l. 19. 20. & 21. tit. 7. p. 1. quæ ideo hic formaliter inferuntur, eo quòd frequenter Viſitatoribus decretales nō ſunt in promptu. Multa hodie in Concilio Tridētino in iſta materia per te vide præcipue ſeſſ. 25. de regularibus & monialibus: cœterum reditum faciam ad inquisitionem & examinationem quam ordinarius Viſitator facere debet.

Adden

A METROPOLIT. VERO. 75

- 55 ¶ Addēdum eſt quòd ad Viſitatorem pertinet examinare eccleſiarum rectores maxime rurales, & parrochiales, & quibus cura animarum incumbit, de celebratione miſſarum de Baptiſmo iniungendo, ſi Eccleſia eſt Baptiſmalis. Itē de Pœnitentia, de extrema vntione, qualiter dicatur diuinum officium, & de ſimilibus.

- 56 ¶ Si Viſitator in venerit tales bene uere & officia legitime exercere, gratias Deo optimo max. agat, vt dicit Hoſtiēſ. in Sum. tit. de offic. ordi. §. quid pertinet ad officium ſuum. verb. Viſitabit autem Episcopos, & in. c. placuit. 10. q. 1. ibi Deo gratias agant. Si autem minime, docere debet ignaros, virtus namq; laudata creſcit, & ibunt de virtute in virtutem teſte Dau. pſal. 83. veluti per gradus, quoniā virtus quibuſdam gradibus augetur. c. cum ſanctam de pœnitent. diſtin. 2. virtutes ſuſcipientes per conſuetudinē perſiciuntur Ariſtotil. lib. 2. A Etichorū. c. 1. progredientur de fortitudine in fortitudinem

K 3 dinem

dinem: ambulabunt imo peruolabunt
viam mandatorum Dei. Psalm. 118. vola-
bunt & non deficient, Esaias. c. 14. iuxta
illud nescit labi virtus quæ augetur pos-
sessione & exercitatione, ait Aristot. vbi
sup. c. 2. in fin.

57 ¶ Si vero aliquod sinistrum de aliquo
ex clericis audiat, eos instruat, nec de-
bet res incognitas illis imputare. cap. si
quid vero. 86. dist. c. licet Heli. de simon.

58 ¶ Quia facilis est qui de facili credit.
c. incunctis. 11. q. 3. l. sicut. C. de fide. in-
strum. Neq; debet esse nimis credulus,
vt traditur per Bart. & Angel. l. 1. §. fecit-
se. ff. de eo per quem fact. erit.

59 ¶ Credulitas enim quæ causatur ab
eo quod quis a leuibus, & forte paucis au-
diuit dānabilis est, & facilis & lenis, ac te-
meraria dicitur. notat glos. 2. in. c. inquisi-
tione de sentēt. excōmunicat. sed debet
esse probabilis quæ ex veris signis habea-
tur, & per quæ signa & per quos gradus
quis ad probabilem credulitatem indu-
catur late per Matian. Socin. in repet.
cap.

A METROPOLIT. VERO. 76
cap. fin. de iure iuran. in. 3. prim. articul.
& dicit Cicer. 1. offic. ab his, qui iudica-
turi sunt, fugiendum est, ne incognita
pro cognitis habeant, hisq; temere as-
sentiant.

60 ¶ Et Prælati potius delectatur opi-
nionem bonæ famæ circa subditos, quam
eorum infamia. cap. licet de accusat.
Nam præstātius est priuilegium bonæ fa-
mæ, quā male opiniones, arg. text. in. c.
cū in iuuentute de purgatione canonic.
In tātū Prælati in hoc debēt esse circun-
specti circa famam clericorū quod dicit
Pap. Nicol. quē refert grat. c. in scriptu-
ris. 96. distint. in scripturis narratur Cō-
stantinū Imperatorē dixisse, vere si pro-
prijs oculis vidissem Sacerdotem Dei
peccantem: chlamidem meam expolia-
rem, & cooperirem eū ne ab aliquo vide-
retur. Qua propter si de Domini Sacer-
dotibus aliquid contigerit vos audire,
quod confusionē pijs mentibus ingerat,
debentes imitari filios pudoratos Noe,
qui cooperierunt verecūdiā paternam,

IN VERBIS

- & sic meruerunt benedictione affluentem repleri.
- 61 ¶ Propter quod tenetur Iudex occultum peccatorem abscondere. Ioan. Neufan. in fil. nuptial. lib. 3. num. 37. allegat. cap. si peccauerit. 2. q. 1. Nam dum studes correctioni, parce pudori. Ita refert August. dixisse. Sunt nonnulli Prælati, qui potius percussores, quam pastores nominandi sunt ut in Concil. Trident. sess. 13. c. 1. de reformat.
- 62 ¶ Christus Dominus Petro peccatori commisit Ecclesiam, ut sua culpa disceret qualiter alijs misereri debuisset.
- 63 ¶ Et sic Bern. ad Eugenium dicit agraua subditos non ferro, sed verb. Montalu. gloss. magn. l. 17. tit. 6. lib. 3. for. 11.
- 64 ¶ Ideo rex apum non habet aculeum, quo possit pungere, sicut cæteræ apes pungunt Guil. Bened. in repet. c. Raynūtius. verb. condidit. 1. n. 58. cum seq. de testam.
- 65 ¶ Sunt nonnulli Prælati dicentes si aliquis de rectore seu clericis aliquid sciat, dicat mihi, ego nanq; crudeliter & sine miseri

A METROPOLIT. VERO. 77

- miseri cordia puniam, nihil aliud desiderant scire laici.
- 66 ¶ Nam ut in plurimum laici oppido clericis in festi existunt. c. laicos. 2. q. 7. c. clericis. de immunit. Ecclesiarum lib. 6
- 67 ¶ Nec concordat bene cithara cum psalterio. c. diuersis, de clericis coniug. imo laicorum accusatio in clericos audiri non debet. cap. sicut. & c. sequent. de accusatio.
- 68 ¶ Vnde cum aliquibus de electis bonis prudentibus & honestis atq; fide dignis iure de parrochia inquirere debet.
- 69 ¶ Nec debet passim recipere cartulas quas frequenter rustici contra suos rectores clanculum offerunt. c. sacerdotibus. 11. quaest. 1.
- 70 ¶ Sed si forte Visitatori id quod apostum est in cartula credit probabiliter, debet ab illo querere, an talis sit de illo excessu infamatus publice. Et si respondet, quod non, ei imponat silentium. c. si peccauerit. 2. q. 1. c. nouit de iuditijs. Si vero dixerit quod sic, querat qualiter scit si
- K 5 dicit

IN VERBIS

dicit quod audiuit, quærat à quibus & à quo.

- 71 ¶ Nam propter dicta paucorum non debet dici infamatus. c. inquisitionis, in fin. de accusatio.
- 72 ¶ Quærat etiam à quibus audiuit, vtrum à maleuolis, vel maledicis, vel in colis, vel vilibus quo casu non procederetur contra talem. De materia vide notata in. c. qualiter & quando, de accusat. & ibid. dd.
- 73 ¶ Huiusmodi autem inquisitio quæ fit per Prælatū visitantem, vocatur præparatoria, & non solennis. Et ideo in ea nulla coactio aut exactio iuramenti fit, quoniam regulariter talis Visitator non habet iurisdictionem in puniēdo vt in. c. 1. §. sane. de cēsib. lib. 6. & dicit Rob. Mar. de ord. iudic. 6. p. n. 14. vbi de hoc latissime quod ista inquisitio per Visitatorem de moribus & idoneitate clericorum ex officio facta, solum fit ad correctionē, & pœnitentiā imponendam nō autem ad effectū puniendi, nec ei est in dicenda pur-

A METROPOLIT. VERO. 78
purgatio. Abb. in. d. cap. qualiter. nu. 29.
Nam vanæ voces populi non sunt audiendæ. c. Osius de electione.

- 74 ¶ Et populus cum male monetur, est docendus, non sequendus. c. docendus. 62. dist. Bart. in. l. de minore. §. tormenta ff. de quæstion. Marian. Socin. in. d. c. qualiter & quando artic. 9.
- 75 ¶ Si autem delicta sunt notoria Visitator debet corrigere, in fligendo pœnam debitam pro illis, vt in. d. c. 1. §. sane ibi notoria.
- 76 ¶ Quæ autem dicatur pœna debita, debes intelligere de illa, quæ à canone instituta est, quæ aliquādo cōmutatur propter aliquas causas, tex. est iuncta glōf. in l. hodie, ff. de pœnis. Bart. in. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui notātur infamia. Refert. Robert. Mar. Specul. aur. fol. 102. n. 65. p. 4.
- 77 ¶ Si autem delicta notoria non sunt, debes attendere, an infamia orta est, sed non tanta per quam non possit perueniri ad solennem inquisitionem aut

IN VERBIS

aut talis est orta infamia per quam legitime ad solēnem inquisitionē deueniri potest. Primo casu arbitror quod siue sit Episcopus siue Archiepiscopus etiā dioceses suffraganeorum visitans, siue alius quicūq; Ordinarius Visitator quod hūc modum seruare debeat.

78 ¶ Si rectorem pœnitus ignarum inueniat, dabit illico adiutorem. Si tamen ignarum non crasse sed leui ignorantia reperiret, ipsum instruet vel sibi mandabit quod ad magistrum accedat, per quem instruatur vt in Concil. Trid. sess. 21. c. 6. de reformat. vbi dicit.

79 ¶ Illiterati namq; & imperiti Rectores minus apti sunt sacris officijs & ignorantia.

80 ¶ Vt habetur in Concil. Toletano est mater cunctorum errorum maxime Sacerdotibus vitanda, qui docendi officium in populo Dei susceperunt. c. ignoratia. 38. distin. teste Paulo ad Timot. 1. cap. 4. Attēde lectioni, & exortationi doctrinæ & semper in his per mane.

Aliter

A METROPOLIT VERO 79

81 ¶ Aliter si cœcus cœco ducatum præstet ambo in foueam cadunt. Math. 15. Et malum est si offeratis animal cœcum ad immolandum. Cœcum animal offert qui ordinat in doctum, magistrumq; facit, qui vix discipulus esse poterat. c. Sacerdotes. 49. distin.

82 ¶ Ita tamen poterit suspendere clericos in capaces & minus idoneos, vt in altari, aut aliquo ordine non ministrent. Concil. Trid. sess. 14. c. 3. de reform. si autem Rector scit officium suum licet sit ignarus an debeat repelli. Archid. c. placuit. 10. q. 1.

83 ¶ Idcirco in causa habilitatis & in habilitatis appellatio non conceditur. Concil. Trid. sess. 13. c. 1. de reform. ante fin.

84 ¶ Quia peccant tales indignos promouentes, & promoti. glos. verb. honorem clem. 2. de magist. Cosm. in pragm. Sanct. verb. discipulos. tit. de collationibus. §. item vt de cætero.

85 ¶ Et in tantum hoc est verum quod ratione defectus, scientiæ irregulares sunt

IN VERBIS

funt. c. præcepimus. 34. distin. c. illiteratos. 36. dist.

86 ¶ Et literis carens sacris officijs præesse non potest.

87 ¶ Si vero de alijs excessibus intiniret infamatum, vocabit eum, & narrabit sibi quæ de ipso de lata sunt, & acriter corripet sub iungendo aliquam legitimam causam, sibi tunc circa pœnam infligendam gratiam faciat, cõminando quod diligenter animaduertat, ne aliàs tales excessus committat. Quod si secus fecerit acriter puniet, & ostendat ei quandã benignitatem, quæ potissimũ in correctio-
ne adhibenda est.

88 ¶ Cum correctio ad actum exteriorum charitatis & iustitiæ pertineat, secundum ea quæ late traduntur per doctor. in. capit. nouit de iuditijs, & iuxta illud Iacob. Apostol. capit. 5. dicentis qui conuertit fecerit peccatorem ab errore viæ suæ saluabit animam eius à morte. Tradit Bernard. super Cantic. sermo. 64. & Anselmus super Epistolas

A METROPOLIT. VERO. 80

las ait ob hoc enim studere debemus vt eos ad pœnitentiam conuertamus.

Castro de iusta. hæreticorum punitio. lib. 1. c. 18. in princ. col. 2.

89 ¶ Et aduertat Visitator qualiter faciat reprehensionem, ne fiat publice. Nam si vituperet publice clericum aut eum impropere, diceret, fac meliorem, vitam, quam antea fecisti, tunc remanet infamis. l. interlocutio. C. ex quibus caus. infamia irrogatur Az6. in summ. eod. tit. num. 3. l. 2. tit. 6. p. 7. ibi dixisse publicamente a alguno que fiziesse mejor vida de la que fazia, non juzgãdo mas castigandolo.

90 + ¶ Specialis inquisitio est per quam specialiter de certis personis & criminibus inquiritur, & hæc fieri non debet, nisi præcedat infamia, quæ vicem accusatoris obtinet. d. c. qualiter & quando de accusat.

91 ¶ Sed in crimine hæresis inquiri potest propter solam suspicionem, et si diffamatio non præcedat vt asserit Pontinibus

*Non a diffamatio
a m...
de accusat
Inq...
S...
ni*

IN VERBIS

zinibius tractatu. de lamijs. n. 88. quē refert & sequitur Iacobus septimacensis de catholicis instit. c. 43. n. 5.

92 ¶ Si autem infamia talis orta est per quam legitime ad solēnem inquisitionē perueniri possit, & debeat, speculator. tit. de inquisitione. §. Viso. n. 38. si Visitator sit Archiepiscopus, vel alius qui visitet subditos mediatos, & non immediatos ordinarij immediatos ipsorum infirmatorum vt super his solēniter inquirāt denuntiabit, si viderit expedire, tex. in d. c. 1. §. sane de censib. lib. 6.

93 ¶ Si vero talis visitatus sit subditus immediatus Visitatoris quo ad correctionem, & pœnam imponendam, Specul. v. bi supra. n. 23. dicit quod tunc Visitator eum ad se vocabit dicēs ei, amice Deus omnipotens, vt nos à præcipitandæ sententiæ prolatione compesceret, cū omnia nuda & aperta sint oculis eius, mala tamen Sodemæ noluit audita iudicare, nisi prius manifeste cognosceret, quæ dicebantur: Vnde ait Genes. 18. descendā, scilicet

A METROPOLIT. VERO 87
scilicet mittendo angelos meos & videbo vtrum clamorem qui venit ad me opere compleuerint; an non vt sciam scilicet tāquam iudex. c. Deus omnipotēs: 2. q. 1. Cum igitur omnis Christi actio nostra sit instructio vt. c. exemplum. 12. q. 1. c. Significasti de election. ipsum exemplum quantum adest possibilitas intēdō imitari. Licet ergo multā sinistra de te pluries, & a pluribus mihi sint à fidedignis & idoneis nuntiata; quæ vrgente conscientia vltērius nequeo dissimulare, in ea tamen diuino ductus exemplo; non ad plenum credo. Nec me mouent ad condēnandum, nisi de ipsis prius mihi probatione constiterit luculēta. Nam & si ille villicus de quo in euangeliō legitur fuisse apud Dominum infamatus; quasi dissipasset bonā eius, audiuit tamē à Domino, quid hoc audio de te; redderationē villicationis tuæ iam enim hoc probato, non poteris villicare Lucæ. 16. hæc omnia probantur in. d. c. Deus omnipotens. 2. q. 1. & in. d. c. qualiter & quā-

L do de

IN VERBIS

do de accusationib. & c. r. de postul. praelat. c. si quid. verò. 86. dist. c. licet Heli. de simon. c. fin. de collusio. de regēda. Et id circo super his volo inquirere veritatē, & sic solēnem faciat inquisitionem, & aduerte vt per Spec. vbi supra.

94 ¶ Quod si Visitator probaret aliqua super quibus nō est infamatus, nō esset propterea puniendus, allegat Tanc. idē dicendum si testes dicant de occultis, tunc non puniuntur rei vt. glōf. penul. c. qualiter & quando el. 1. de accusatio.

95 ¶ Et in ista inquisitione quæ sit ad corrigendum & puniendum exigit, inquisitor iuramentū glōf. verb. coactione. §. sane in. d. c. r. de censib. lib. 6. Et sic ex prædictis patet late expeditum primum mēbrum de Visitatione clericorū & personarū ecclesiasticarū, & locorū eorūdem. Expedita ergo examinatione & diligētī inquisitione clericorū & laicorū ecclesiasticorū quā Visitator prima die sui aduētus dē sero faciēda. Debet Visitator populi visitationē facere quā sic facere debet.

Sequen

A METROPOLIT. VERO. 82

96 ¶ Sequenti enim die de mane populo vocato prædicabit verbum Dei dicendo fidem, & articulos fidei et vitia mortalia detestando tam in temporalibus quam in spiritualibus propter maximū illorum periculum, & sic merito illa fugiant, & ab illis abstineant. Et quod quisq; fieri nōlet, non faciat alteri: Et quod resurrectionem spectent, & quod diem iudicij timeant. Et vt se continue in bonis operibus exerceant. cap. placuit. rō. quæst. 1. Domin. c. 1. §. deniq; num. 5. lib. 6. de censib. Et esset vtilius si expedita de sero clericorum visitatione super esset tempus, quo inquireret, quæ in populo essent reformanda & corrigenda, sin autem de sero facere nō posset sequenti die summo mane illud adimpleat.

97 ¶ Proposito enim verbo Dei vt supra diximus. Praelatus visitans à clericis etiam laicis honestis bonæ famæ catholicis, & Dei timorosis quos poterit ad id vocatis inquirere debet de vita &

L 2 conuer

IN VERBIS

conuersatione & moribus laicorum.

98 ¶ Negari non potest quim iniqui gerat officium visitandi qui volens facere inquisitionem contra aliquem velit instrui ab inimicis suspectis, a ut inquisito odiosis vt notat Dialog. relat. ca. 59. p. 3. n. 16. allegat. l. 4. titul. 15. lib. 2. ord. in fin. Idem dicendum si inquiritur tantum de improbe gestis, nam debet etiã fieri de bene gestis allegat. l. 57. §. 61. in pragm. & in. c. 4. iudicium residentie in dictis regijs pragmati. Veritatem enim tenetur inuestigare, & vnde cũq; eruere. allegat. l. 2. vbi glos. et Bart. C. de Edendo. Etiam partibus inuictis, in criminalibus allegat glos. in authent. de tabellio, in princip. & in l. 3. §. si tibi. ff. de conditi. ob turpẽ causa. l. 2. C. de abolition. Ne ipse faciat litẽ suam Amod. de Castello de syndicat. n. 157. Vtrum diligenter & congruis & debitis horis & diebus veniat ad Ecclesiam & diuinis officijs inter sint. c. Ioannes de homicid. Concil. Trident. sess. 25. c. in super hortatur de delectu ciborum.

Et an

A METROPOLIT. VERO. 83

99 ¶ Et an semel confiteantur in anno, & eucharistiam sumant in paschate. c. omnis, de pœnitent. & remis. c. & si non & c. frequentius de consecratio. dist. 2. Nam Fel. in Rubric. de hæreticis & in. c. ad abolendã. n. 2. eod. tit. Carrerius. tractat. de hæret. n. 37. dicunt q. non sumes eucharistiam per annũ præsumitur hæreticus. Qui vero negauerit omnes fideles in atate discretionis constitutos teneri singulis annis ad cõmunicandum anathema sit. Concil. Trid. sess. 13. c. 9.

100 ¶ Et debet monere populum vt frequenter ad suas parrochias, saltem diebus Dominicis & maioribus festis accedant. Concil. Trid. sess. 22. c. de obseruandis & euitandis in celebr. missæ. in fin. de quo per glos. in clem. de excessibus prælatorum. Vbi Card. Zab. num. 5. Ioa. de Imol. n. 7.

101 ¶ Ista monitio vt parrochiani intersint diuinis debet esse trina vt per Ferd. Paez in rep. c. missas de consecr. dist. 1. n. 134. cum seq.

L 3 Parro-

IN VERBIS

- 102 ¶ Parrochiani etenim tenentur in festiuitatibus præcipuis anni, scilicet in paschate Natalis Domini A Epiphania, Ascensione Domini, Pentecostes & alijs relatis in. c. si quis etiam de Consecratione dist. 1. adesse diuinis in parrochia. Firmat Turre cremat. c. missas de Consecrat. distin. ead. n. 4. Refert & sequitur idem Ferdin. Paez vbi sup.
- 103 ¶ Et vtrum sciant, aliquos esse coniunctos coniunctione matrimonij incestuosa. c. consanguineorum. 3. q. 4. hodie tales si scienter contraxerunt sunt excommunicati ipso iure, clem. eos, de conf. & affinitate. Et tale matrimonium non valet. cap. non debet de Consanguin. & affinit. Nauar. in manual. conf. cap. 22. num. 41. & careat spe dispensationis consequenda. Consil. Trident. sess. 24. cap. 5 de reformat. matrimon. qui à visitatore sunt denunciandi publicandi & euitandi Frias in tract. visita. cap. 26. col. 1. de los desposados, o casados en grado prohibido.

Et vtrum

A METROPOLIT. VERO. 84

- 104 ¶ Et vtrum sint aliqui oculta conuenticula celebrantes. c. 1. cum ex in iuncto. de hæretic. l. conuenticula. C. de Episcop. & cleric.
- 105 ¶ Item alij qui nouum ordinem aut religionem inuenerunt, vel assumunt habitum nouæ religionis. capit. fin. de religios. domibus, cap. 1. eod. tit. lib. 6.
- 106 ¶ Item inquirat Prælati si sint ibi aliqui viri scelerati, aut adulteri. cap. 1. de officio. ordin.
- 107 ¶ Item vtrum sint ibi blasphemij. cap. 2. de maledicis, veluti escupir hazia el cielo con saña, o herir las paredes de la yglesia. l. 5. tit. 28. p. 7. reniego de la fe, reniego de la christina que recebi, pese a Dios, por vida de Dios, reniego de Dios no à poder en Dios, & multis alijs blasphemijs Couar. in cap. quauis pactum de pactis. lib. 6. p. 1. relect. §. 7. n. 9. Et de istis vituperijs aut cõuicijs in diminutione honoris diuini, vel in cõtumeliã creatoris dictis, & maxime quando ad inquisitores hæreticorũ spectet vide Castro,

L 4 & Si

IN VERBIS

& Simanc. de catholic. instit. c. 8. Sot. de iustit. & iur. lib. 8. q. 2. arti. 3.

108 ¶ Si blasphemus fuerit absolutus sacramentaliter, non liberatur à pœnis iudicialibus, nam absolutus sacramentalis nullo modo excusat à pœna iudiciali. c. de his. de accusatio. Nam iste non solū peccat in Deum, sed & in totam rem publicam, quidquid dicat Philippus. decius consil. 137. & alij Doctores.

109 ¶ Item quærat an sit discordia inter aliquos homines. c. 1. de tregua. & pac. & c. placuit. qui tex. mirabilis est. Secūdum Panormi. c. fin. nu. 2. de maior. & obed. Idem in. c. cum pridem. de pact. n. 6. Vbi dicit quod si partes diu litigassent, hoc casu potest iudex eos compellere ad cōcordiam atq; transactionem, & dicit cōmunem opinionem Anton. de Padill. in rubric. de transacti. num. 14. tex. c. præcipimus. 90. distin.

110 ¶ Item si sunt aliqui exercentes vsuras seu baraterias prauas. c. quicumq;. 14. q. 4. c. quoniā de vsuris nam vsura prohibita

est

A METROPOLIT. VERO. 85

est iure naturali & diuino, ostēdit Coua. lib. 3. var. c. 1. n. 5.

111 ¶ Item quærat an aliqui committāt sacrilegium. Bern. diaz. de luc. prax. criminali. cap. 81.

112 ¶ Item quærat an ferix solēnes seruentur. c. fin. de ferijs.

113 ¶ Item moneat vt soluantur decimæ & primitiæ de decim. per totum.

114 ¶ Item an sint aliqui cōiugati habitantes sub eodem tecto ante benedictionē sacerdotalem in templo suscipiendam, quibus coram notario præceptum facient vt intra tempus breue benedictionem nuptialem recipiant sub pœna excommunicationis. c. sacro de sentent. excomuni. c. Cum sit medecinalis. eod. tit. lib. 6. nam vt dicit Augustin. lib. 4. suarū, confessio, & trahitur. 27. q. 2. c. institutū est per totum, institutum est vt sponsæ iam factæ non statim tradantur, ne vilē habeat maritus datam, quam suspirauit sponsus dilatam, & quod ante matrimonij consumationem teneantur benedi-

L 5

tionem

IN VERBIS

tionem ecclesie suscipere, patet in decretis. 30. q. 5. per totum. Concil. Trident. sess. 24. c. 1. de reformatione matrimonij, ibi sancta synodus hortatur, ut coniuges ante benedictionem sacerdotalem, in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent.

115 ¶ **C**hrisostomus super Mattheum, homil. 4. dicit hunc morem seruabat antiquitas, quod sponsa in sponso domibus haberentur, refert Gregor. Lopez. gloss. verb. del huerfano, l. 19. tit. 16. p. 6.

116 ¶ **I**tem querat an aliqui coniuges sua voluntate separentur, nam debet eos compellere, ut in eadem domo & lecto cohabitent sub pena excommunicationis in presentia notarij, qui si noluerint procedat vsq; ad inuocationem brachij secularis per incarcerationem, vide Fria. in tract. de visitatione, col. 2. in pr.

117 ¶ **I**tem querat an in parrochia sint concubinarij publici. Debet precipere eis ut separentur presente notario aliter excom

A METROPOLIT. VERO. 86

excommunicentur ut in Conco. Trid. sess. 24. c. 8. de refor. matrimonij, vbi dicitur quod ter fiat admonitio etiam ex officio.

118 ¶ **P**otest etiam iudex ecclesiasticus compellere adulterum ut abiuret adulteram seu concubinam, Abb. in. c. cum haberet de eo qui duxit in matrim. quam poluit per adult. num. 2. Nec debet postea eos absolueret absq; abiuratione de non amplius redeundo. Abb. in; c. intelleximus de adulter.

119 ¶ **L**icet ista abiuratio non habeat locum in clericis. c. clericos de Cohabitat. clerico. & mulier.

120 ¶ **E**t aduertat Visitator qualiter procedit contra aliquam concubinam coniugatam, contra quam procedat cum cautela nam si maritus sciret vxorem suam accusatam esse de concubinato, forte occidere eam, vel amasium, & iudex procedat secreto modo, ne causa condonationis exprimat in sententia. Vide Calagurritanum Episc. in sua praxi. canon. c. 79. que sequitur Petrus nuñez de Auéd. de exequend. mand. c. 26. p. 2. n. 8.

Item

IN VERBIS

- 121** ¶ Item Visitator aduertat vt obstetrices compareant, & ab eis quærat qualiter officium perfecte faciant, debent namq; scire baptisimi formam.
- 122** ¶ Nam minister baptisimi est quilibet viator vt dicit Aureol. dist. 5. q. 1. quæ refert & sequitur. Angel. in sum. verb. Baptismus. 5. Quod intellige tempore necessitatis. c. in necessitate & c. constat. de consecratione. dist. 4. c. neq; .i. q. 1. & dicitur in. c. mulier de consecrat. dist. 4.
- 123** ¶ Mulier quamuis docta & sancta non præsumat aliquos baptizare nisi necessitate cogente. in obstetricibus requiritur & experiētia & sciētia, & habetur Exod. c. 1. ibi nō sunt hebreæ sicut Egypciæ mulieres, ipsæ enim obstetricandi habent scientiam, Greg. lopez. glos. verb. muges. l. 17. tit. 6. p. 6. Vbi dicit quod confert vt ad protomedicos regni, istarum sicut & medicorum examinatio cōpetat allegat. l. 1. vers. sed obstetrices. ff. de varijs & extra ordinarij cognition. l. item si obstetrices. ff. ad legem. Aquil. Quæ si ignorant

A METROPOLIT. VERO. 87
 rant formam baptisimi peccant mortaliter Palud. in. 4. dist. 5. q. 2. & Anton. 3. p. tit. 14. c. 13. sequitur Naua. in man. confes. cap. 22. n. 7. Hodie obstetrices non examinantur. Alonso de Azeuedo in reparator. de todas las pragm. capit. de Cort. lib. 5. tit. 15. §. 3. l. 1.

- 124** ¶ Item quærat an sit aliquis vel aliqua mulier superstitiosa quæ carminat in firmos aut pueros, si nihil superstitiosum dicit, aut facit. Sed tantum vitur licitis precibus, sicut per passionem & crucem & similia non est peccatum mortale, sed non debent consuli nisi discretis personis vel religiosis, quia cōmuniter istæ mulieres superstitiōnes inmiscēt. Angel. in sum. verb. superstitio. n. 9. Nau. in man. c. 11. n. 36. S. Thom. 2. 2. q. 96. ad quartum, glos. fin. l. fin. tit. 23. p. 7. Vbi dicit quod licet per preces sacrorum verborum procurare salutem, vel alia vtilia dummodo habeatur solum respectus ad sacra & ad virtutem diuinam. Ensalma-dores non videntur prohibiti, nam. l. seu pragm.

IN VERBIS

- pragm. 88. regni, dicit quod examinatur, in compilat. Dida. Perez. hodie autem non examinantur, petic. 124. cortes de Madrid, anno de 63. ergo si examinatur non videntur prohibiti.
125. ¶ Item querat au sint fortilegi, & diuinatores, & malefici, & venefici, quos debet deshonestare, vt puta mitrando, vel ponendo ad scalam cum vituperio, & eos de diocesi eieere, rex. in. c. Episcopi. 26. q. 5. Abb. in. c. 1. de fortilegijs. n. 2. allegat. Abil. in. c. 53. pratorum verb. castigatos. n. 3. vbi dicit quod ipse fecit eos verberari cum mitris. *filii pertinet nunc p[er]tinet ad tribunal s[an]cti Inquisitorum.*
126. ¶ Item debet inquirere an pauperes sint, & orphani, & alia persona miserabiles veluti vidua in aliqua necessitate constituta vt subueniantur. c. est probanda, c. non satis. 86. distin. c. quoniam, c. apostolicis. 16. quaest. 1.
127. ¶ Item audire debet omnes causas & quarelas ad forum suum pertinentes, spectantes de iure ad forum ecclesiasticum cap. inter cetera, cap. conquirentem de officio

A METROPOLIT. VERO. 88
 officio iud. ordin. c. cum Episcopus eod. tit. lib. 6.

128. ¶ Item si aliqua delicta notoria inuenit, quae ad ecclesiasticam cognitionem dumtaxat pertineant, idem erit dicendum si delicta sunt mixti fori, & qualiter cognoscantur. Crimina esse mixti fori, declarant doctores in. cap. cum sit generale, de for. competen. & per Marian. Soc. ibid. num. 26.
129. ¶ Si autem sunt delicta fori secularis dumtaxat, arbitror, quod ecclesiasticus non poterit de se impedire, quamuis sint notoria. Quoniam de talibus nec mediatam nec immediatam iurisdictionem habet.
130. ¶ Pro complemento quero an laici possint visitari per ecclesiasticum iudicem, l. 4. tit. 22. p. 1. ibi, puede visitar los Obispos e Perlados de su prouincia, e los cabildos de las yglesias cathedrales, e las yglesias e los pueblos de ellas, e los monasterios e yglesias, e los cabildos conuentuales, y todas las otras yglesias e lugares

IN VERBIS

lugares religiosos que son fechos à ser-
 uicio de Dios, e los clerigos e los legos.
 Istam quæstionem tangit. Dom in. in .c.
 Romana. de censibus. lib. 6. nu. 7. Grego.
 Lopez. glos. 3. in. d. l. 4. vbi dicit aduerte ta-
 men quia. Ioan. Andr. & post eum Car-
 din. videntur velle quòd per prælatos
 ecclesiasticos non debeant visitari nisi
 loca ecclesiastica, & familiæ ecclesiasti-
 cæ: vnde infert, quòd cum mercenarij
 & similes qui habitant cum personis ec-
 clesiasticis non censeantur de familia
 ecclesiarum capit. per exemptionem, &
 c. pen. de priuileg. lib. 6. merito non de-
 bent visitari: ergo longe minus populi,
 & puri laici. Pro quo & facit, quia si aliud
 diceremus, sequeretur, quòd prælati ec-
 clesiastici iurisdictionem in laicos vsur-
 pare viderentur, quòd fieri non debet. c.
 nouit. de iudicijs. c. quoniam. dist. 10. c.
 cum aduerum. 96. distin. Vnde dicit
 Ioan. Andreas vbi supra, post Frãscum
 Vercelle. quod tex. dicti. c. 1. de censib.
 lib. 6. permittens in hoc visitationem lai-
 corum

A METROPOLIT. VERO. 89
 corum, debet intelligi respectu matrimo-
 niorum, & criminum ecclesiasticorum,
 pro quibus corrigendis poterit visitan-
 do etiam contra laicos inquirere, non
 alias. Idem Frias. tractatu de visitat. c. 16.
 Ioan. vero de Imola quæ refert Domin.
 ibi, & Marianus Socin. in tractat. de visi-
 tatione, col. 4. dicit: Quòd de omni cri-
 mine poterit visitare cum istud fiat ex-
 tra iudicialiter per modum fori pœnitē-
 tialis, quòd Dominicus ibi admittit, du-
 modo visitans non procedat ad finem
 pœnæ imponendæ, & allegat. c. placuit.
 10. q. 1. & sic videtur quòd possit proce-
 dere ad finem pœnitentiæ & correctio-
 nis, non vt aliqua pœna imponatur. Et si
 cet delicta laicorum sint notoria, si illa
 non sunt ecclesiastici & mixti fori, sed
 fori duntaxat secularis, non poterit se
 Visitator impedire, cum ad superiorem
 secularem iudicem non ad ipsum perti-
 neat, suplere negligentiam iudicis secu-
 laris. Iudex ecclesiasticus vero dicit glo.
 de pacific. possessoribus. §. ordinarij in
 M pragm.

IN VERBIS
pragm. Sanct. col. 2. in fin. quod in materia peccati procedit contra omnes tam clericos quam seculares, & legitur & notatur in. c. nouit de iudicijs. & c. r. de conuersion. coniungat.

131 ¶ Quamuis enim Archiepiscopus visitans possit notoria delicta clericorum corrigere tamen hoc potest ex eo, quia super illis potest notari ordinarioꝝ negligentia, quam Archiepiscopus potest & tenetur suplere, vt dicit. tex. in. d. c. r. § sane. lib. 6. & dicit Marian. Socin. in. d. tract. de visitat. lib. 10.

132 ¶ Quod non contingit in terminis predictis, eo quod ab superiore seculari pertinet, suplere negligentiam secularis inferioris, & non ad ecclesiasticum si modo superiorem secularem recognoscit. Secus si non recognoscat, secundum ea quae late diximus in. c. licet de foro competent. Eo autem causa quo superiorem ecclesiasticum cognoscit, qui illius inferioris negligentiam suplere potest. Idem arbitror, quod debeat denunciare

A. METROPOLIT. VERO. 96
denunciare tam ordinario quam superiori.

133 Sed quomodo hoc faciet, cum posset exinde sequi mors aut membri mutilatio, & sic talis incederet in irregularitatem. dist. 50. c. clericorum, & c. sicut dignum, & c. penult. de homicidio, & dixit in. cap. ad audientiam de homicid. in. 7. princ. quod talis denuntiatio fiat sub protestatione de qua in. c. 2. de homicid. lib. 6. Si vero solum de talibus delictis laboret infamia, si sint delicta dumtaxat ad forum ecclesiasticum pertinentia, illa denuntiabit praelato ordinario vt per eam contra tales infamatos inquirat. Si vero sunt delicta mixti fori, tunc si tales infamati sunt sibi immediate subiecti, quia forte est Episcopus qui alienam visitat diocesim vel similia, tunc praelatus ordinarijs locorum vt super his soleniter inquirat, denunciabit, si viderit expedire. Sed vtrum denunciabit etiam seculari potestati, dicendum est vt sup. & idem faciet, si aliquem reperiret infamatum, solum

IN VERBIS

de crimine temporali seu seculari. Si vero reperiret aliquem infamatum, sed infamia non est tantā quod possit ex ea fieri solēnis inquisitio, tum serua formam quam dedimus de clericis.

134 ¶ Facta autem huiusmodi inquisitione & examinatione, faciliter poterit intelligēt quæ sint quæ prædicandā ad populum, reprehendere, corrigere, & reformare debeat. Si vero quilibet aliquam denuntiationem fecerit quem ordinem seruiabit.

135 ¶ Attende prius quod vt dicit Hostiē. Denuntiatio est criminis alienius apud iudicem sine inscriptione legitime facta delatio, ad pœnitentiam per agenda vel aliam pœnam legitimam imponendam, vel etiam ad vtrumq;. Et de ista de denuntiatione qualiter & aquo fieri possit vide Spec. de denuntiatione.

136 ¶ Per viam denuntiationis igitur ad iudiciū peruenitur. Robert. Marant. in Specul. de denunt. num. i. quam sic concipies.

En tal

A METROPOLIT. VERO. 91

¶ En tal yglesia de la ciudad de Sevilla à tres dias del mes de Febrero de 1578 años en presencia de mi. N. Notario Apostolico y de la sancta visitacion ante el muy magnifico y reuerendo señor. N. Visitador general &c. Parecio presente. N. vezino de la dicha ciudad de Sevilla; y dixo que por descargo de su consciencia, y con zelo de aprouechar à la salud espiritual de su proximo, y por no caer en las censuras y descomunión por el dicho señor Visitador fulminadas, el denunciava y denunció à su merced en como. N. clérigo beneficiado de la yglesia de. N. de la dicha ciudad, era persona que buia muy dissolutamente en mucho escādalo de su vezinidad, y que allende de ser gran jugador de dados tablas y naipes, segun que este deponente le auia visto publicamente jugar muchas vezes en casa de. N. vezino de la dicha ciudad en especial el viernes que se contarò veynre y dos dias de Enero, y sabado y domingo siguiente del dicho mes, y otras muchas vezes en tablero publico, dinero seco, y que allende de lo dicho estaua en fama publica de ser amancebado con. N.

M 3

mwgr

IN VERBIS

muger soltera, vezina a sí mismo de la dicha ciudad la qual el dicho Beneficiado tenia en su casa a par y manteles como marido y muger, y que este deponiente lo sabe, porque los ha visto estar juntos en la dicha casa y. N. vezina de la dicha ciudad auia dicho a este deponiente, que en tal dia los auia visto estar solos y juntos en una cama. &c. y que desto y de otras cosas mas feas y mal sonantes perpetradas por el dicho Beneficiado, podra ser informado el señor Visitador de fulano, y fulana, y firmolo de su nombre. Por el consiguiente verna otro testigo è dira lo mesmo.

- 137 ¶ Si tale delictum fuerit probatum per denuntiationem debet Visitator vocare denunciatum, qui si fuerit contumax nõ comparèdo, procedit contra eum vt in c. Veritatis de dolo & contumac. tunc Fiscalis accusat suam contumaciam, & excommunicatur qui si etiam perseuerauerit, & obduratus fuerit procedit Visitator vsq; ad inuocationem Brachij secularis, vt in. capit. perniciosam. & cap. quoniam

A METROPOLIT. VERO. 92

quoniam de offic. ordinar. c. principes cum alijs. 23. quæst. 5.

- 138 ¶ Si vero denunciatus vocatus compareret, poterit petere dicta & nomina testium. l. 12. titul. 20. lib. 4. fori. cap. qualiter & quando el. 2. de accusation. vbi dicitur quod exceptiones & replicationes legitimæ denunciati sunt admittendæ. Nam non est consuetudo romanis quemquam damnare priusquam is, qui accusatur præsentis habeat accusatores, locumq; defendendi accipiat ad abluenda crimina quæ ei obijciunt. Etcæter. actuum Apostol. capit. 25. in medio.

- 139 ¶ Y dize Frias en el dicho tractado de Visitat. capit. 25. & vice versa de su defension y respuesta, mandara dar traslado al Fiscal fasta que concluyan y sean admitidos a la prouança con cierto termino. Y presentados los interrogatorios de entrambas partes: y por el Iuez admitidos: saluo iure

IN VERBIS

impertinentium, & non admittendorū.
 Hecha la prouança y mandada hazer la publicacion de testigos con cierto termino e interualo, en el qual recebidas las excepciones legitimas, y defension- nes. Concluydo el processo, visto y con diligencia examinado, ordenada la sen- tencia, pedida e citadas las partes ad vl- timum, pronunciarla ha el juez pro tri- bunalí sedédo, la qual, o cōsentida o sien- do justa, friuolamente appela y por juez admitida, mandara al apelante, que dé tro de cierto termino comperete se pre- sente con ella ante iudicem ad que & c. Verdad sea que en las visitaciones y re- formaciones hechas en los Monasterios y personas regulares aunque en algo se aya de guardar este estílo y orden judi- cialí, pero no ad vnguem vt in. d. c. qua- liter & quando & c. olim. de Accusatio- nib.

- 140 ¶ Si autem Visitator viderit quod de- nuntiatus cognoscit delictum suum, pen- sata qualitate personæ & consideratis
 omni

A METROPOLIT. VERO 93

omnibus circumstantijs criminis seu deli- cti, tunc in libro & in presentia notarij imponat ei pœnitentiã salutarẽ prout salutĩ eius viderit expedire. c. Deus qui ecclesiam de pœnitent. & remission. c. hoc sit. 26. q. 7.

- 141 ¶ Et talis pœnitens debet agere multa contraria, sicut & Zacheus fecit qui festinans descendit. Ideo meruit, vt Chri- stus in domo sua maneret luc. 19.
- 142 ¶ Tunc Visitator videns pœnitentiã denūtiati qui curatur cōtrarijs. c. si quis de pœnitent. dist. 2. Conuocabit amicos & vicinos dicens, congratulamini mihi: quia inueni ouem meam quam perdidē- ram. Luc. 15.
- 143 ¶ Emendanda enim est iniquitas pie- tate paterna. l. si mater. C. de in offic. te- stamento.
- 144 ¶ Nam paternus affectus omnem vin- cit affectū. l. vltimum. in princ. C. de cu- rator. furios.
- 145 ¶ Cuius expensis debeat fieri inquisi- tio dic q. debet fieri expensis fisci secun-

dum Andre. de Ifernina in const. iustitia-
rij, la. 3.

146 ¶ Si autem inquisitio fuerit inepta, an
validetur per confessionem inquisiti. Ro-
bert. Maran. in Specul. de ordin. iudicio-
rum. p. 6. n. fin. vbi tenet cum Angel. di-
cens tutius esse quod inquisitus absolua-
tur, & denuo postea apte inquiratur.

147 ¶ Potest etiam Archiepiscopus visi-
tans prouintiam debita pœna punire, op-
timus tex. in c. r. de pœnis. lib. 6. Ita intel-
ligo quod Hostiens. tradit in sum. tit. de
officio ordin. §. quid pertinet ad officium,
verb. visitabit autem Episcopus. colū. 4.
ante fin. vbi dicit, quod si viderit aliquos
à mouendos ipsos debet à mouere. c. di-
lectus filius el. r. de rescriptis, & quod ibi
tradunt dōct. Si enim crimem à motio-
ne seu priuatione dignum, non esset no-
torium, sed sola laboraret infamia, serua-
da sunt quæ sup. dixi.

148 ¶ Quid autem dicendum si iudici est
dubiū, an crimina sint notoria, qualiter
debet procedere dicit Inno. quē refert.
Domin.

A METROPOLIT. VERO. 94
Domin. in d. c. r. §. sane. n. fin. de cēsib. in
6. quod primo de hoc inquireret. Nec vi-
detur quod habeat aliud pronūciare, nisi
quod suū est, punire hæc maleficia, quia
sunt notoria, cū solū in hoc videatur co-
gnoscere an sua sit iurisdictio puniendi.

149 ¶ Archidia. in d. c. r. §. sane, dicit, quod
notorium hic intelligitur, cuius testis est
populus, allegat. c. in sacerdotibus. 61. di-
stin. Et illius criminis testem esse populū
& si crimen sit notum maiori parti tan-
tū. c. de manifesta. 2. q. 1. Vbi dicit Sactus
Ambros. de manifesta & nota plurimis
causa non sunt quærendi testes, c. vestra
de cohabitatio clericorum & mulier.

150 ¶ Nam in notorio non requiritur alia
probatio, & in talibus ordo iuris est, iuris
ordinem non seruare. c. ad nostram el. 3.
de iureiur. Hostiens. Ioan. And. in d. c. r.

151 ¶ Sed in criminibus non notorijs &
in quibus sola laborat infamia, Archie-
piscopus non potest, vt dixi, etiam per
viam solennis inquisitionis, sed denūcia-
re debet ordinario, vt inquirat ad quam
denun

IN VERBIS

denuntiationem Archiepiscopi vel simili
 tenetur Episcopus inquirere. c. audi-
 tum. c. omnibus. 2. q. 4. Et si Episcopus
 nolet inquirere, poterit tunc Archiepif-
 copus eius negligentiam suplere; arg. c.
 cum simus & c. seq. 9. q. 3. Alij dicunt quod
 propter eius negligentiam hæc cog-
 nitio ad Archiepiscopum nõ deuoluitur:
 quia in canonibus non est hoc expressũ.
 Et nemo potest plus iuris sibi vendicare,
 quàm ei per canones sit concessum. c.
 duo simul. de offic. ordin. c. conquestus.
 9. q. 3. c. quia cognouimus. 10. q. 3. de quo
 per glos. ante pen. verb. subditis in. c. 1. de
 suprenda neglig. prael. lib. 6. Nec obstat
 si dicatur quod secundum hoc, crimina
 remanebunt impunita. c. vt famæ de sen-
 tentia excommunic. l. ita vulneratus, in
 fin. ff. ad leg. aquil. l. licitatio. §. quod illi-
 cite. ff. de publican.

152. ¶ Respondeo quod Archiepiscopus cõ-
 pellat Episcopum, quod inquireat, & pu-
 niat. Quod potest ratione pacti negligẽ-
 tiæ. C. quorũdã. 34. dist. c. de his. 12. dist.

Quam

A METROPOLIT. VERO. 95

153. ¶ Quamuis autem Archiepiscopus vi-
 sitans prouinciam non possit exercere
 iurisdictionem fori contenciosi, nisi pu-
 niendo crimina notoria. Vt dictum est,
 vel propter impedientem visitationem,
 glos. Greg. Lopez. Scholio. Iuez ordina-
 rio in fin. l. to. tit. 5. p. 1.

154. ¶ Tamen potest Archiepiscopus con-
 fessionem subditorum suffraganeorum
 audire, ac absoluerẽ confitentes, & ipis
 pœnitentias iniungere salutare, vt tex.
 in. c. fin. de censib. lib. 6. Item poterit da-
 re Archiepiscopus literas indulgentia-
 rum. c. nostro de pœnitẽt & remis. glos.
 pen. in. d. c. fin. de censib.

155. ¶ Sed quamuis hoc possit, non tamen
 potest ordinare tales, vt notatur in. c. tũ
 nullus, de temporibus ordinat. lib. 6. secũ-
 dum Ioan. And. in. d. c. fin. de censib. Et
 dicit Lopus. Abb. quod etiam in talibus
 non potest dare literas cõmendatitias
 ad ordines. Sed an Archiepiscopus pos-
 sit cum talibus dispensare, traditur in. c.
 ad extirpandas de filijs p̄sbyter.

Pro

156 ¶ Pro maiori autem declaratione requiritur an Archiepiscopus succedat Episcopo ratione negligentiae in eo quod facere debeat. Istam quaestionem soluit. Greg. Lopez, folio la quinta. l. ii. tit. 5. p. 1. allegat. c. cum simus & per illum tex. dicit gles. in. c. pastoralis de offic. ordin. quam plerique doctores sequuntur. Quod ubicumque Episcopus est negligens in eo quod facere debeat, succedit Archiepiscopus, & sic quod negligentia Episcopi deuoluat iurisdictionem ad Archiepiscopum. Et dicit Paul. de Leazar in. cap. 1. de suplend. neglig. praelat. lib. 6. quod vniuersus mundus tenet hoc, & etiam Domin. ibi & multi relati per Abbatem, in. e. si quis contra clericum de foro competenti. Contra quam conclusionem ita generalem tenent Cosm. de concubinar. §. quod si glos. verb. illos, colū. 1. Abb. ibi & in. d. c. pastoralis in princ. col. fin. de officio. ordin. Vbi ipse firmat regulam generalem in contrarium, immo quod non succedat Archiepiscopis ratione negligentiae

A METROPOLIT. VERO. 96
 diligentiae regulariter exceptis duobus casibus. Primus in casu cap. ad reprimendam, de offic. ordin. & allegat infra istam legem ibi el septimo. Secundus casus est in correctione criminum notiorum vt in cap. Romana. §. notoria de censib. lib. 6. Et cum dictis Abbatis transit Felin. in. d. cap. pastoralis, addens quod si a negligentia Episcopi appellaretur ad Archiepiscopum, appellatio operaretur effectum deuolutiuum, quod non operaretur per viam quaerelae aditus ad Archiepiscopum, vide Concil. Triden. Sess. 24. c. 20. in medio. Et pro opinione ista Abbatis contra comunem facit dicta. l. Partitarū ibi los yerros que acaecen, & adde. l. 9. tit. 9. ead. partita. Est tamen aduertendam quod ea quae ab Archiepiscopis & ordinarijs visitantibus secundum quod supra diximus sunt seruanda, saluis semper super hoc rationibus & probationibus religiosorum consuetudinibus & regularibus institutis vt dicit. tex. in. d. c. 1. in fin. de censib. lib. 7.

Vnde

IN VERBIS

per hoc amat benevolentia quam austeritas. Plus est ergo quam comminatio plus charitas, quam potestas. Concil. Trid. sess. 13. c. 1. de reform. Prælati regulares cognoscunt de criminibus contra subjectos dummodo non procedatur ad depositionem notat Abb. in. c. quod sedem de offic. ordin. in fin.

162 ¶ In visitationibus ergo religiosorum statuta & consuetudines & eorum correctiones si sunt rationabiles & approbatae seruandæ sunt, secundum Ioan. Andream quem refert Domin. vbi supr. nu. fin. Et visitatores monasteriorum magna cum diligentia debent illorum reformationi incumbere. Et ea obseruare quæ in sacris canonibus & in sacro Concilio Trident. sunt decreta sess. 25. cap. 8 cum alijs de regularibus & monialibus.

163 ¶ Hodie monasteria immediata sub protectione sedis apostolicæ tenentur quolibet triennio in congregationem se referre ad visitatores eligendos, in quibus

A METROPOLIT. VERO. 98

quibus si negligentes fuerint; tunc Archiepiscopus potest tanquam sedis apostolicæ delegatus, pro his causis conuocare, quod si non fecerint, sub dantur Episcopis in quorum diocæsi monasteria sunt sita.

164 ¶ Quæro vltimò qualiter Visitator se habeat circa priuilegia & elemosinas & similia, respondeo. Quod Visitator non debet violare priuilegia loci visitati maxime religiosorum vt in. c. 1. in fin. de cæ. sib. lib. 6. & clem. ad nostrum de censib. Concil. Trident. sess. 25. capit. 20. in fin. Et quantum ad hoc dicit Paul. in. d. clem. quod priuilegia religionis sunt quod intra monasteria per superuenientes carnes non comedantur, & quæuis ipsi Visitatores possint fragmenta quæ de ipsorum Episcoporum & suorum familiarium mensis colliguntur, per ipsorum Episcoporum elemosinarios ibi pauperibus etogaret, vt vult text. in clem. 2. de censib.

65 ¶ Panes talio in integros qui de mensa

IN VERBIS

leuantur, vel capones integros vel similes epulas in tactas non potest præfatus elemosinarius inuictis monachis pauperibus erogare, vt probatur à contrario sensu dict. clem. 2. & voluit glos. ibi, verb. fragmenta, & quamuis, tex. loquitur de Episcopis visitantibus, & monachis visitatis: tamen idem arbitror de alijs visitantibus ecclesijs visitatis, propter rationis identitatem. Et quod dictum est de fragmentis procedit siue talia fragmenta tollantur de mensa visitatoris seu familiarium suorum vt voluit glosa ibi super, verb. familiarium & sequuntur doct. Itē procedit siue procuratio fiat visitatori ex debito siue gratuito, quia illa talia vtroq; casu videntur donata. vt dicit glosa super. verb. colliguntur. in. d. Clem. 2. & sequuntur doct. Sed aduertendum est quia ista ratio videtur concludere quod etiam de integris possit fieri elemosina, cum illa videantur donata, & si dicerentur, videntur donata quæ ab eis comeduntur, non reliqua, tunc nec fragmenta videren-

A METROPOLIT. VERO. 99

deretur posse erogari. Vnde dici potest, quod prædicta ratio non procedit.
 166 ¶ Et quod non omnium quæ à maioribus constituta sunt, ratio reddi potest. I. non omnium. ff. de legib. vel forte dici potest, quod quātum ad ea quæ integra sunt res quodam modo dicitur integra, quoad fracta scæcus. Vtrum autem de talibus fragmentis possit fieri elemosina per Visitatorem seu eius elemosinarium alibi quam in monasterio glos. pen. in dicta Clem. 2. tenet quod non inuictis monachis sumpto argum. à contrario sensu & sequuntur doct. facit secundum Ioan. de Imol. in. c. cū Apostolica, de his quæ fiunt à prælat.

*IN VERBIS ETIAM POST
 plene visitatā propriam diœcesim, non visitetur
 cathedrales ecclesiæ, neq; diœceses
 suorum comprouincialium, nisi causa
 cognita & probata in Con-
 cilio prouinciali.*

IN VERBIS

- 1 *Commendatio Bene agendi in duobus consistit.*
- 2 *Propositum Visitatoris debet esse videre optimam rem publicam.*
- 3 *Res publica dicitur optima, si optime ciuitas gubernatur.*
- 4 *Gubernatio optima, si felicitatem recipit.*
- 5 *Vbi virtus ibi felicitas.*
- 6 *Felicitatem importat bene agere & bene viuere.*
- 7 *Perfectum consistit in superantia.*
- 8 *Perfectum est cui nihil de est.*
- 9 *Diœcesis plene visitata dicitur quando nulla Parrochia remansit in visitata.*
- 10 *Omissio modicæ solēnitatis non vitiat.*
- 11 *Visitator quid visitare teneatur.*
- 12 *Synodo conuocato & ibi fieri inquisitio an sufficiat, vt non fiat Visitatio.*
- 13 *Ratio administrationis Reddenda vbi sit.*
- 14 *Visitator quando non teneatur visitare singula loca.*
- 15 *Visitatio vbi debet fieri.*
- 16 *Diœcesis plene visitata, tunc Archiepiscopus visitat prouinciã.*

Suffrage

ETIAM POST PLENE. 100

- 17 *Suffraganei etiam sint diligentes poterit etiam Archiepiscopus visitare diœceses suas & qualiter.*
- 18 *Archiepiscopus cœpit visitare diœcesim sui suffraganei & ad aliam transiit, an possit redire ad diœcesim inter missam, & quando requiratur eius assensus.*
- 19 *Mayor pars suffraganeorum si consentiret in visitatione Archiepiscopi, potest Archiepiscopus reuerti, & visitationem complere etiã contradicente diœcesano.*
- 20 *Archiepiscopus postquam semel visitauerit omnes prouincias siue diœceses, prius requisito concilio suffraganeorum suorum an poterit reiterare visitationem absq; assensu eorũ & quam prouidentiam in visitationis reiteratione habere debeat & nu. 19.*
- 21 *Archiepiscopus tenetur annuatim facere cœcilium prouinciale hodie autem qualiter.*
- 22 *Diffinitio, vt visitatio prouinciæ fiat, cui cœperit cœcordantibus Episcopis seu discordantibus.*
- 23 *Archiepiscopus qualiter diffiniat, vt conueniat fieri visitatio prouinciæ.*

N 4 Ab

IN VERBIS

- 24 *Ab aprobatione facta vt visitatio prouintie fiat, non appellatur.*
- 25 *Suffraganei an possint allegare consuetudinem quando Metropolitanus vel iterato visitare suam prouinciam.*
- 1 ¶ Dicit Aristotel. Politicorum. 7. c. 13. duo sunt in quibus omnis cōmendatio bene agendi consistit, Vnum, vt propositum, ac finis agēdi recte subiaceat, aliud vt eas actionesquæ ad illum finem ferāt inueniamus.
- 2 ¶ Propositum ergo Visitatoris debet esse optimam rempublicam videre.
- 3 ¶ Ea autem optima respublica est, per quam ciuitas optime gubernatur.
- 4 ¶ Optime autem gubernatur, si felicitatem maxime recipiat.
- 5 ¶ Et tantum felicitatis cuiq; cōtingit, quantum virtutis. idem Aristot. in. cap. 1. eod. libr.
- 6 ¶ Et felicem esse consistit in viuendo & operando, & talis operatio est bene agere, & bene atq; perfecto viuere.

Et per

ETIAM POST PLENE. 102

- 7 ¶ Et perfectum consistit in superātia. Aristot. lib. 5. cap. 7. de generatione animalium. plene hic idem est quod perfecte.
- 8 ¶ Et perfectum est, cui nihil de est vide. l. 6. tit. 1. & per tot. p. 1.
- 9 ¶ Igitur propria diœcesis plene visitata ab Archiepiscopo dicitur, quando nulla parrochia remansit non visitata, dum modo visitari cōmode possit vt statim dicemus. Et visitationis causa subit: quoniam hic omnia ad boni viri arbitrium essent redigenda. Vnde Hostiens. dixit non propterea diceretur non facta plena visitatio ex eo quod duæ vel tres ecclesie, vel partes remaneant visitandæ allegat Archidiac. 7. q. 1. §. deniq;, & subdit quod in spiciendus est mos regionis ff. de ventre in spiciendo. l. 1. §. fin.
- 10 ¶ Vbi Bart. dicit quod omisio modicæ solēnitatis non vitiat.
- 11 ¶ Et nō solum tenetur in propria diœcesi visitare ecclesias & clericos & omnes ministros deputatos loco, eccle-

N 5 fia

IN VERBIS

fiæ vel diuino cultui mancipatos. Sed etiam laicos, & sic visitatur quodcumq; habens beneficium ecclesiasticum & licet curatum non sit, vt dicit tex. in. d. c. 1 §. sane vbi Dominic. num. 2.

12 ¶ Sed querit dicta glos. verb. plene nunquid sufficiat Synodum conuocare & plene inquirere, videtur quod sic. cap. sicut Olim. de accusation. cap. quoniam 18. distin. Sed dic contrarium vt dicit dicta glos. quoniam in tam breui tempore singulorum inquisitio fieri non potest, tunc quia ibi non conueniunt omnes clerici, & laici, qui sunt visitandi tunc.

13 ¶ Quia in loco administrationis est reddenda ratio, siue administratio sit publica, siue priuata. l. prætor. §. is etiam. ff. de edendo. C. vbi de ratrocin. agij oportet. l. 32. in fin. tit. 2. p. 3. Vide Nun. Auedaño, de exequend. mand. capit. 1. p. 1 numer. 16. tum quia subiicienda est res oculis. Et persone præsentia multum operatur. l. si irruptione. §. ad officium ff. finium

ETIAM POST PLENE. 102
ff. finium regund. capit. fin. de offic. & potestate iud. delegati. quam glos. sequuntur ibi Innocen. Ioan. monach. Hostiens. Archidiac. & Domin. Aduertendum tamen est. Quia que de dicta visitatione plena propriæ diocesis dicta sunt, procedunt, si Archiepiscopus commode, & absq; aliqua difficultate accedere ad vnam quamq; poterit.

14 ¶ Sed si commode, vel absq; aliqua difficultate non possit accedere, puta propter niues, vel viarum discrimina, aut simile impedimentum potest de pluribus locis ad vnum congruum locum, clericos, & laicos, conuocare, ne etiam in ipsis laicis visitatio post ponatur. text. in dict. capit. 1. de censib. l. 4. titul. 22. part. 1. Ant. Archiepiscop. Florentia. 3. p. titul. 20. capit. 5. §. 5. col. 4. Auiles. capit. 6. prætor vers. Vna vez. num. 3. facit. text. in. capit. ad audientiam, de Ecclesiastic. ædificijs. leg. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautionibus.

Et in

IN VERBIS

15 ¶ Et in dicto. c. i. dicitur tex, quod debet conuocare ad locum congruum, vbi glossa dicit congruum. id est honestum, & cōmunem & sufficientem ad omnes recipiendos, prout erit possibile allegat. c. accepimus. de fid. instrumēt. c. cum per sonæ, de priuilegijs. Nec est verum secundum Hostiens. quod quidam dixerunt Archiepiscopum visitare loca opulenta tantum, non parrochias minutas, nisi aliquid audiat sinistrum, & graue, quia nec possunt ipsum recipere cum tot equitaturis. c. cum apostolus de censib. additio ad gloss. verb. autoritate propria in. c. cū imper. eod. tit.

16 ¶ Finita autem plene visitatione propria diocesis licitum est Archiepiscopo per totam prouinciam, vel eius partem visitationis exercere officium visitando non solum ciuitatem, & dioceses, sed etiam suffraganeos, & eorum subditos. Et non solum ecclesias Cathedrales sed etiam alias, & monasteria, & pia loca, & clericos, & populos libere visitare potest

ETIAM POST PLENE. 103
test tex. est in. d. c. i. §. deinde. de censib. lib. 6.

17 ¶ Quod procedit etiam suffraganeis non negligentibus secundum gloss. super verb. prouinciam. in. d. c. i. & per tex. in. d. c. fin. eod. tit. Quamuis Bernardus in gloss. verb. autoritate. c. cum nuper de cē sib. dixerit, quod solum suffraganeis negligentibus posset talem visitationem facere & male. Quamuis autem Archiepiscopus totam diocesim suam plene visitare teneatur, vt supra diximus, tamen non precise arctatur ad visitandam totā prouinciam sed potest totam, & partem libere visitare, ex quo tamen aliquam de ipsis diocē sibus visitare cepit. Nūquam postea siue totam, siue partem eius visitauerit reuertatur causa visitationis ad illam, priusquam omnes reliquæ ipsius prouinciæ diocē ses in tota vel in parte quas secure visitare poterit. Et si de nouo fuerint visitatæ vt habetur in. d. c. i. §. ex quo subdit, tamen ibi tex. quod si forte eadem diocē sis vel aliqua ibi ecclesia plus

IN VERBIS

plus alijs indiguerit visitari, aliarum Visitacione inter missa ad eandem redire te neatur. Si à loci diocesano requisitus extiterit, vel de omnium, aut maioris partis Episcoporum eiusdem prouinciae processerit consilio, & assensu ad quos pro nos exhibere debet ne animarum profectus aliquo modo negligatur.

- 18 ¶ Exigitur ergo ad hoc quod Archiepiscopus postquam vna diocesim in coepit visitare, & ad aliam transiit, vt sine noua propriae diocesis visitacione possit reddere ad diocesim inter missam, quod à diocesano sit requisitus, & faciat de eius consilio & assensu, quia non sufficit solum consilium, sed etiam assensus per capit. cum olim. de arbitr. secundum Ioan. And. Et potest esse ratio secundum glos. ibi nam per exitum videtur renuntiasse visitacione illius anni, facit. c. quo ad consultationem de sententia & re iudicata. c. gratum, de offic. & potestate iudic. delegat. l. ad solutionem C. de re iudicat. glos. solen. ad hoc verb. requisi-

ETIAM POST PLENE. 104

requisitus in. d. cap. 1. §. ex quo de censib. lib. 6. l. 4. tit. 22. p. 1. & ideo reddere non potest, nisi in alterum praedictorum casuum.

- 19 ¶ Si tamen Episcopus non requireret Archiepiscopum, & maior pars suffraganeorum consentiret ipsum reddere, posset reuerti, & visitacionem complere, etiam diocesano contra dicente secundum glos. praedictam, facit. c. 1. 66. dist. in. & sequuntur Hostiens. Archidiaconus & Ioan. And. in. d. c. 1. Et nota quod quamuis glos. praedicta assignet dictam rationem quare non possit ex propria voluntate reddere ad complendam visitacionem, quam intermisit, tamen praeter illam etiam ratio duplex assignari potest. Prima ne illa diocesis grauetur. Secunda ne visitatio aliorum negligatur. Secundum Franciscum Verceil. quem sequitur Ioan. And. in. d. c. 1. in nouell. Et praedicta procedunt quando Archiepiscopus visitans intermisit complere visitacionem ex propria voluntate, secus si ex aliqua necessaria causa intermisit, quia tunc abs q;

IN VERBIS

absq; noua uisitatione propriæ diœcesis potest ad illam reddere, ex quo iure per mittentē intermissit secundum Hostiē. & Ioan. Andream in. d. c. 1. §. ex quo tamen, glos. verb. uisitar. l. 4. tit. 22. p. 1. Et debes aduertere quod ex quo. tex. in. d. c. 1. dicit, quod ex quo totam suam prouinciam uisitauit, potest totam vel partem prouinciæ libere uisitare, quod propter uerbū libere positum in tex. potest illam facere contradictione, præscriptione, vel appellatione. Non obstantibus. c. cum ex officio, & c. accedentes, de præscriptio. & per tex. in. c. fin. de censibus, lib. 6. tenet ita glos. verb. libere, in. d. c. 1. de censibus Archiepiscopus etiā potest reiterare uisitationem diœcesum suffraganeorū suorum eodem anno per text. in. c. 1. §. postquam, de censibus, lib. 6. cuius uerbo hæc sunt. Postquam autem semel omnes diœceses prouinciæ suæ uisita uerit, licitum sit ei postea (prius tamē suffraganeorum suorum requisito consilio, uidelicet in cōcilio prouinciali, ut dicit

ETIAM POST PLENE. 105
dicit ibi glos. & ipsius diffinitione super hoc habita coram eis quæ in his scriptis redigi uolumus, ut possit alijs esse nota) uisitationem per eandem reiterare prouinciam, iuxta modum superius annotatum, etiam si non interueniat in hoc suffraganeorum assensus, illam semper prouinciam adhibendo, ut in posterioribus uisitationibus illas ecclesias, eosq; electos, & populos, prius uisitet, qui non fuerant ab eo in prioribus uisitati. Nisi magis alijs uisitationis officium opportunū sit ut in. d. §. postquam. Et prædicta procedunt, etiam si nulla negligentia data fuerit a suffraganeis ut in. d. c. fin. de censibus. lib. 6. nota etiam si Archiepiscopus iure metropolitanico semel uisitasset prouinciam suam, & demum data regula suffraganeorum suorum, vel alicuius suffraganei, sui uellet iterum uisitando, negligentiam eorum supplere, nec in hac uisitatione arbitror necessarium formā dicti. c. primi de censibus. lib. 6. Videlicet ut incipiat à sua diœcesi, quoniā primam

○ uisita

IN VERBIS

visitationem facit iure ordinario, glos. Greg. Lupi. pen. l. 1. tit. 22. p. 1. hanc autē facit propter negligentiam suffraganei, quam supplere tenetur. c. cum simus. 9. q. 3. c. per tuas de sententia excomm. c. qua fronte de appellatione, & §. si quis autem in fin. Authentic. de ecclesiasticis titulis collat. 9. optima glos. verb. exceptis. c. pastoralis de officio iudicis ordinarij. Nam in hac visitatione cessat ratio cessandæ formæ. de qua in. d. c. 1. de censib. lib. 6. Et quia non esset conueniens propter negligentiam suffraganei grauari propriam diocesim Archiepiscopi iterata eodem anno visitatione vt in regul. non debet alteri. ff. de regul. iuris, cū sua materia. Ex prædictis rationibus idē arbitror, quando forte instantia necessitatis iteratam suffraganeorum suorū vel alterius eorū vellet facere visitationē, vigore cuius necessitatis annuā visitationē reiterare posse: hæc omnia tu cogita. Aduerte etiā, quod postquā Archiepiscopus semel omnes prouincias, siue dioceses

ETIAM POST PLENE. 106

celes visitauerit, licitū est ei, prius tamē suorū suffraganeorū requisito cōsilio, & ipse super hoc habita diffinitione corā ipsis quæ in scriptis redigēda est, vt alijs possit esse nota, per eundē potest visitationē prouinciarum reiterare iuxta modum superius ad notatum, etiam si nō interueniat in hoc suffraganeorū assensus. l. 5. tit. 22. p. 1. Tenentur tamen illā prouidentia adhibere vt in posterioribus visitationibus illas ecclesias eosq; clericos & populos prius visitare teneatur, qui non fuerāt ab eo in prioribus tēporibus visitati, nisi sit magis opportunū officium visitationis alijs tex. est in. d. c. 1. §. postquā de censib. lib. 6. l. 4. tit. 22. p. 1.

20 ¶ Archiepiscopus non potest secūdo visitare sine diffinitione concilij prouincialis, & propter hoc prouidetur Archiepiscopo, quia aliter vix vel nunquam secundam visitationem facere poterit, nisi concilium celebret. secundam Ioan. Andream. d. c. 1.

21 ¶ Tenetur Archiepiscopus prouinciale

IN VERBIS

concilium annuatim facere. c. graue de præbend. c. sicut olim de accusationibus glos. verb. concilio. §. postquam in. d. c. i. de censib. Hodie quolibet saltē triēnio concilium prouinciale debet celebrari à Metropolitanis, in Concil. Tridē. sess. 24. c. 2. in pr. de reform.

22 ¶ Et ideo dicit de concilio dumtaxat, quia hoc casu non requiritur quod concilium consentiat, quia siue concordent Episcopi siue discordent, ad Archiepiscopum pertinet diffinitio circa hoc, & standum est diffinitioni Archiepiscopi. c. cū olim de arbitris secundum glos. verb. cōcilio in. d. c. i. de censib.

23 ¶ Archiepiscopus autem qualiter circa hoc debeat diffinire. glos. verb. diffinitione d. c. de censib. lib. 6. dicit quod fiat sub hac forma, diffinimus procedendū esse ad visitationem prouinciæ nostræ, & Ioan. Ard. in nouellis in. d. glos. quod Hostiens. Et Archidiaconus etiam dicūt nō requiri quod hoc fiat causa cognita. Hodie tamen text. noster dicit nisi causa

ETIAM POST PLENE. 107
sa cognita, & probata in Concilio prouinciali non visitentur Cathedrales ecclesiæ, neq; diœceses suorum cōprouincialium.

24 ¶ Aqua probatione cum sit super executione sui officij non potest appellari, per tex. in. c. irrefragabili de officio ordinar. Idem tenent Innoc. Hostiens. Ioan. Monach. & Archid.

25 ¶ Metropolitanus si vellet iterato suā prouinciam visitare secundum formam assignatam, suffraganei nō possunt allegare consuetudinem quod Archiepiscopus non debeat visitationē iterare, Specul. de procuratoribus. num. 2.

IN VERBIS ARCHIDIACONI autem, Decani.

- 1 Archidiaconus ansit maior post Episcopum & in quo, & num. 3.
- 2 Archidiaconus de iure cōmuni est Prælati immediatus post Episcopū ecclesia cathedrali.

IN VERBIS

- 4 Ordo titularum attendendus.
- 5 Decanus quando præcedat.
- 6 Archidiaconus appellatur oculus Episcopi.
- 7 Archidiaconi debent esse magistri in Theologia seu doctores aut licētiati in iure canonico.
- 8 Archidiaconus an habeat à iure vt visuet. *Con-
num. 21.*
- 9 Archidiaconus quam iurisdictionem habeat.
- 10 Iurisdictione acquiratur consuetudine.
- 11 Iurisdictione acquiratur præscriptione.
- 12 subditos potest acquirere inferior ab Episcopo in certâ parte diœcesis.
- 13 Prælatus contra Prælatus potest acquirere præ-
scriptione visitationem.
- 14 Visitatio est actus iurisdictionis.
- 15 Iurisdictione quo tempore acquiratur.
- 16 Consuetudo de sui propria essentia non acqui-
ritur priuato sed potius in publico.
- 17 Iurisdictione acquisita præscriptione contra subdi-
tos intelligitur priuatiue et nõ cõmunicatiue.
- 18 Iurisdictione competens in aliqua diœcesi inferiori
prælato, non priuat Episcopum ordinaria iurisdictione sed ei accedit accumulatiue.

Consue-

ARCHIDIAC. AVTEM. 108

- 19 Consuetudine, aut præscriptione, aliquid compe-
tere, quibus modis intelligatur.
 - 20 Canonistæ aliquando sumunt consuetudinẽ pro
præscriptione.
 - 21 Archidiaconus de iure communi excommuni-
care non potest.
- 1 ¶ Archidiaconus est maior post Episcopum secundum Ioan. Andr. & Abb. in Rubric. de offic. Archid. Notat Nicola. Boeri. in tract. magni Concilij. n. 75. l. 4. tit. 6. p. 1.
 - 2 ¶ Qui de iure cõmuni est prælatus in mediatus post Episcopum in ecclesia cathedrali Rot. de præb. in nou. decisio. 9.
 - 3 ¶ Et dicitur maior Archipræsbitero in officio, & in administratione, sed in ordine est minor. Barbat. in tract. de præstantia Cardinalium prima quæstio basilica primæ partis. n. 48. glos. verb. electionis. c. de liberatione, de offic. legat. lib. 6. pro hoc est tex. in. c. perlectis. 25. distin. Ibi Archipræsbitero vero se esse sub Archidiacono eiusq; præceptis.

O 4 Et satis

IN VERBIS

- 4 ¶ Et satis probatur ex ordine titulorū decretalium qui attendi debet. l. 2. ff. de statu hominum, & Ioan. de Imol. & moderni in rubrica. ff. de verborum obligatio. Vbi sunt Præpositus & Archidiaconus præcedunt Decani.
- 5 ¶ Nisi Decanus esset primus post Episcopum, tunc præcedet ipsos, vt tenet Cardin. in consil. 63. quem refert & sequuntur Nicol. Boeri. tract. de ordine & præcedenti graduum. p. 1. n. 22.
- 6 ¶ Et appellantur Archidiaconi oculi Episcoporum. c. ad hæc. de offic. Archidiacon. Concil. Triden. sess. 24. c. 12. de reform.
- 7 ¶ Propterea magistri debent esse in theologia, seu doctores, aut licentiati in iure canonico, in d. c. 12.
- 8 ¶ Et Archid. in d. c. per lectis. 25. dist. num. 12. dicit. Quod Archidiaconus habet à iure vt visitet. Sed Hostiæ. in sum. de officio Archidiacon. §. quod sit eius officium. verb. ego puto non debere ius calūniari. Dicit Archidiaconus, & Decanis non

ARCHIDIAC. AVTEM. 109

- non competit de iure communi ius visitandi. De consuetudine tamen potest ipsis competere. Refert & sequitur Greg. Lopez. Scholio. de cōstumbre. l. 1. tit. 22. p. 1. Et potius quam de cōstuetudine quã de iure Archidiaconi iurisdictione iuuatur glos. fin. in. c. ad hæc de excessibus præ-
- 9 ¶ Et si vis scire quam iurisdictione habeat Archidiaconus vide Domin. in d. c. per lectis. 25. distin. in medio.
- 10 ¶ Consuetudine igitur iurisdictione potest acquiri. glos. in. c. quanto de officio ordin. l. vltim. C. de Emancipatione liberorum, glos. c. conquæstus. 9. q. 3.
- 11 ¶ Et etiam iurisdictione potest acquiri prescriptione. Coua. in regula. possessor 2. p. relection. §. 3. num. 2.
- 12 ¶ Et in tantum hoc est verum quod potest aliquis citra episcopum, idest inferior, acquirere sibi subditos in certa parte diocesis. glos. in. c. pastoralis, de offic. ordinar. quam dicit singularem. Abb. ibi. n. 7.
- 13 ¶ Item prælatus contra alium prælatum
- N 5 tum

IN VERBIS

tum potest præscribere visitationem vt
in. cap. irrefragabili. §. excessus de offic.
ordina.

- 14 ¶ Nam visitatio est actus iurisdictionis in. c. cum venerabilis de censib.
- 15 ¶ Et iurisdictionis acquiritur tempore ordinario quo alia iura præscribuntur Balb. de præscriptionibus. §. parte. 2. partis vers. circa primam quæstionem, sequitur Coua. vbi supra. n. 5. Et ista iurisdictionis sic acquisita potius consuetudine quam præscriptione dicitur.
- 16 ¶ Quia consuetudo propria non acquirit de sui propria essentia alicui priuato, sed potius in publico, ita Marian. Socin. in tract. de visitat. lib. 6. ante fin.
- 17 ¶ Et iurisdictionis acquisita præscriptione contra subditos alterius intelligitur priuatiue & non communicatiue. Abb. in. capit. auditis de præscript. vbi Felin. idem Felin. in. capit. pastoralis de offic. ordinar. tradit Nun. Auend. de exec. mandat. princip. cap. 1. p. 1. numer. 23. Et vide que notantur in. dict. capit. irrefragabili

ARCHIDIAC. AVTEM. 110
gabili. §. excessus. Bald. conf. 64. vol. 1. vbi plene.

- 18 ¶ Iurisdictionis etenim competens in aliqua diocesi prælato inferiori, ita est accipienda, vt minime priuet Episcopum ordinaria iurisdictione quam habet sed ei accedat accumulatiue vt notat Coua. in. c. Alma mater de sententia excommunication. in. 6. p. 1. §. 12. n. 3.
- 19 ¶ Qualiter igitur possumus intelligere modos, quibus aliquid competit ex consuetudine, vel ex præscriptione. glos. in. c. fin. 18. q. 2. Bald. in. authen. quas actiones. 7. col. verb. e contra quæritur. C. de Sacros. ecclesijs. Felin. in. d. c. auditis. n. 22. de præscript. vbi refert Bald. dicentem quod præscriptio est rerum, consuetudo vero est morum. Item per præscriptionem ius priuatum acquirit, per consuetudinem vero res publica, quod subditos regat.
- 20 ¶ Canonistæ tamen interdum sumunt consuetudinem pro præscriptione. Vnde si parochia in consueuerunt reficere ecclesiam parrochiam cum alijs, ipsi

ipſi appellant hanc conſuetudinem. Sed potius debet dici præſcriptio iuris, quia eccleſia præſcribit cōtra eos hoc ius ſeruitutis. Actus vero geſti à priuato, poſſunt inducere conſuetudinem: puta ceſſio in certo loco diu continuata per. l. Venditor. §. ſi conſtat. ff. commun. prædiorum. Vbi iſta appellatur conſuetudo per iuris conſultum, & ſi vis alia exempla videre quibus hæc certiora fiunt. vide Coua. in regula poſſeſſor. part. 2. relectio. §. 3. n. 2.

21 ¶ Eſt igitur dicendum quod Archidiaconi & inferiores poſſunt viſitare ad quos viſitatio potius ex conſuetudine præſcripta quam ex iure communi pertinet. c. 1. c. mandamus. de offic. Archidiacon. cap. cum apoſtolus. cap. procurationes, de cenſib.

22 ¶ Nec etiam competit Archidiacono de iure cōmuni poſſe excommunicacionis ſententiam pro ferro Abba. in. c. Odoardus de ſolution. n. 7. allegat. cap. ad hæc de offic. Archidiacon.

IN VERBIS ET ALII INFERIORES in eccleſijs, vbi hæctenus viſitacionem exercere legitime conſueuerāt.

- 1 Inferiores gratia ſuperiorum facti.
- 2 Potentioribus pares eſſe non poſſumus.
- 3 Inferiores non poſſunt tollere ius ſuperioris per ſuas conſuetudines.
- 4 Falcem in meſſem alienam non licet mittere.
- 5 Honorem contra maiorem nemo præſumat.
- 6 Negligentia tam frequens eſt inter mortales ſicut in homine oſcitatio.
- 7 Præſcriptio de ſui natura inducitur contra negligentiam & deſidiam.
- 8 Prælati inferiores regulariter non habent ea que ſunt imperij quorum coercitio lenis eſt.
- 9 Excommunicare eſt meri imperij & quando ſit mixti imperij.
- 10 Qui dicantur inferiores.
- 11 Archipreſbiteri rurales Decani aliquando nuncupantur.
- 12 Inferioribus prælatis ab Epifcopo iure ordinario

IN VERBIS

rio an potest visitatio competere.

- 23 Inferior ab Episcopo potest præscribere in parte aliqua diœcesis iurisdictionem episcopalem tam in ecclesijs quam in cæteris.
- 24 Ecclesia dicitur pleno iure subiecta alicui, quando nullum ius Episcopus ibi exercet.
- 25 Inferior ab Episcopo aliquando habet æqualem iurisdictionem Episcopo.
- 26 Foranei officiales, an dicantur habere iurisdictionem ordinariam aut delegatam, & quare foranei dicantur.
- 27 Decani rurales censentur Vicarij foranei.
- 28 Consuetudo an valeat vt inferiores prælati cognoscant de homicidio, & de his quæ ad degradationem tendunt.
- 29 Inferiores prælati habentes ordinariam iurisdictionem possunt visitare.
- 30 Abbates possunt visitare & habent ordinariã iurisdictionem
- 31 Causas criminales nec matrimoniales inferiores etiam in visitatione non possunt audire idem dicendum de concubinarijs.
- 32 Inferiores prælati sunt onerosi & qualiter ad

se

ET ALII INFERIORES. 112

se trahunt iurisdictionem.

- 23 Inferiores prælati permittuntur ne partes graventur & quid contentionis insurgat inter officiales ordinarios & inferiores. (stt.)
 - 24 Omne quod est legitimũ quodãmodo dicitur iurisdictionis.
 - 25 Consuetudinis autoritas non est parua circa tribuendas aut adimendas iurisdictiones.
 - 26 Consuetudo præscripta præbet iurisdictionem.
 - 27 Præscriptio legitime introducta est propter publicam utilitatem.
 - 28 Per inferiores possunt præscribi ea quæ sunt dignitatis Episcopalis veluti cognoscere de causa matrimoniali & de alijs.
 - 29 Abbatissa potest habere iurisdictionem super clericos de iure speciali, non de iure cõmuni.
 - 30 Inferiores, si acquirunt sibi Episcopalia ansit contra ius.
 - 31 Consuetudo si est rationalis & nõ contra ius, sufficit, vt sit longeva licet præscripta non sit.
 - 32 Consuetudo præscripta fit de iure canonico cõtra ius spacio quadraginta annorũ, secus si præter ius.
 - 33 Consuetudo illicita nõ dicitur, licet repugnet iuri nisi expresse inveniatur improbata à iure.
- Consue

IN VERBIS

- 34 *Consuetudo facit licitum, quod aliter erat illicitum.*
- 35 *Consuetudo repugnans iuri diuino est irrationalis.*
- 36 *Consuetudo potest priuata personae tribuere iurisdictionem.*
- 37 *Consuetudo de in habili persona facit habilem.*
- 38 *Consuetudinis appellatione indubio in materia stricta intelligitur de praescripta.*
- 39 *Consuetudo ante praescriptionem non dicitur, sed potius voluntas in ducendi consuetudinē.*
- 40 *Consuetudo ubi est contra ius, vel onerosa non extenditur.*
- 41 *Consuetudo laudabilis potest competere Archidiacono de facili & qualiter extendatur.*
- 42 *Consuetudo contra quam nihil est statutum illa est seruanda & an extendatur.*
- 43 *Consuetudo illa seruanda, quam maior pars seruat in dioecesi & in prouincia ad quam seruandam possunt cogi etiam ecclesiae de nouo edificatae nisi sit contra rationem.*
- 44 *Consuetudo consistens in praescriptionibus non est extendenda.*

Consue

ET ALII INFERIORES. 113

- 45 *Consuetudo quando extendenda.*
- 46 *Episcopus si tacet an consentire videatur, Archidiaconum seu inferiorem visitare monasteria & habere iurisdictionem.*
- 47 *Consuetudo an inducat, ut Archidiaconus possit etiam visitare noua monasteria.*
- 48 *Archidiaconus sola praescriptione si niteretur visitare monasteria noua hoc facere non potest, nam non extenditur secus, si consuetudine.*
- 49 *Quae dicta sunt de Archidiacono intelligenda sunt de Decano & de quolibet qui exercet praedicta iura.*
- 50 *Decanus si exercuit ex consuetudine praescripta seu ex priuilegio in vno monasterio visitationē ibi Archidiaconus non potest visitare, licet in illa dioecesi visitauerit consentiente Episcopo.*
- 51 *Decanus de consuetudine vel priuilegio habet ordinariam vel saltem potestatem fulminandi censuram.*
- 52 *Inferiores an possint determinare minora.*
- 53 *Archipresbiter si vocet clericum ad residētiam,*
P si non

IN VERBIS

si non venerit non potest illum priuare beneficio.

- 54 Inferiores propter quid sunt inuenti.
- 55 Excommunicatio an valeat ante prescriptionem completam.
- 56 Clericus simplex non potest prescribere ius excommunicandi.
- 1 ¶ Inferiores superiorum gratia facti sunt Aristot. lib. 6. de partibus animalium. cap. 10.
- 2 ¶ Et potentioribus pares esse non possumus. leg. 3. ff. de alienat. iudici mutad. causa.
- 3 ¶ Ideo inferiores non possunt tollere ius superioris per suas consuetudines, Ioan. Monach. quem refert & sequitur Deminic. in c. pastoralis. n. 4. de cleric. Egrotant. lib. 6.
- 4 ¶ Nec licet mittere falcem in messem alienam. c. cum ad verum. 96. diff.
- 5 ¶ Vnde dicit sapiens contra maiorem nemo presumat honorem, aliquando vero contrarium fit propter negligentiam.

Quæ

ET ALII INFERIORES. 114

- 6 ¶ Quæ tam frequens est inter mortales sicut in homine ipsa oscitatio. Gometius in regula epilog. casum negligentia. 214.
- 7 ¶ Ideo prescriptio de sui natura inducitur contra negligentem & desidem. l. fin. C. de Annali except. e. vigilantia. de prescriptionib.
- 8 ¶ Prælati inferiores regulariter de iure communi non habent, ea quæ sunt imperij, nisi forte ea, quæ sunt de minori imperio, & minimo, & leuiter coercent. Item forte possunt excommunicare.
- 9 ¶ Et excommunicare est meri imperij, ut notat Innoc. in c. transmissa. de electione & Hostiens. Nam in excommunicatione exercetur iurisdictio ex officio iudicis nobili ad publicam utilitatem, quandoque tamen exercetur in fauorem priuatum, & tunc credo quod sit mixti imperij Abb. in capit. quod sedem. num. fin. de officio ordinarij. & dicit limitanda sic dicta Innoc.
- 10 ¶ Qui autem inferiores dicantur seu qui sint vide glos. pen. c. 1. de censib. lib. 6.

IN VERBIS

& glos. verb. Archipræsbiteri in extra-
uag. Vas electionis de censib. inter com-
mun. vbi habetur.

11. ¶ Quod Archipræsbiteri iurales De-
cani aliquando nuncupentur & est tex.
in. cap. in capite distin. 50.
12. ¶ His prælatis inferioribus ab Episco-
po iure ordinario potest visitatio cõpe-
tere. Dominic. in. c. 1. §. hanc. autem. nu.
2. de censibus. lib. 6. Milis, in suo reperto-
rio super verb. Archidiaconus. Step-
hanus Auffrerius decisione. 187. capell.
Tholosanæ in hoc autem considera quæ
dicta sunt in. §. præcedēti: incipit Archi-
diaconi.
13. ¶ Præterea Prælatus inferior citra Ep-
iscopum potest habere iurisdictionem
in clericos, etiam proprio Episcopo ex-
cluso. Nam in aliqua parte diocesis talis
inferior potest præscribere, & acquirere
iurisdictionem Episcopalem, Abb. in. c.
dilectis. n. 3. de appellat. glos. 1. in cap. pa-
storalis de officio iudic. ordinar. Licet
Hostiens. teneat contrarium in. c. cum
contin

ET ALII INFERIORES. 115

- contingat de for. competent. Ita Abb. in
d. c. pastoralis. n. 6. Item prælatus citra
Episcopum potest præscribere omnes
ecclesias existentes in certa parte dioe-
cesis, quoad totale ius Episcopale, taliter
quod iste prælatus inferior & non Epif-
copus ibi iurisdictionem exerceat Epif-
copalem. tex. in. c. auditis ibi pleno iure
de restitut. in integrum.
14. ¶ Nam tunc ecclesia est subiecta ali-
cui pleno iure quando ius nullum Epif-
copus ibi exercet, vt notatur in. c. quon-
iam de priuilegijs. Abb. in. d. c. auditis
de in integrum restitu. num. 4.
15. ¶ Item inferior Episcopo habet quan-
doq; iurisdictionem æqualem Episcopo
notat glos. verb. habentibus. clem. vnica.
de foro competent. vbi Cardin, numer. 1
verb. per præmissa.
16. ¶ Item officiales foranei an dicantur
habere iurisdictionem delegatam, an or-
dinariam. Innocen. Hostiens. in. c. Ro-
mana de officio ordinarij. lib. 6. dicunt
quod habent delegatam, & dicuntur fo-
ranei

IN VERBIS

ranei qui incerta parte dicecesis vel ad certos actus constituuntur glos. antep. in clem. 2. de rescript. Coua. praxi. c. 4. n. 7.

17 ¶ Et quid dicendum de Decanis ruralibus dic quod Decani rurales cōsentur vicarij foranei, addi. ad Abb. in capit. ad hęc de offic. Archidiacon. vbi idem Abb. late declarat.

18 ¶ Consuetudo vero an valeat quod inferiores praelati cognoscant de homicidio, & de omnibus quę tendunt ad degradationem ordinis, & Collectar. in. c. literas de restit. spoliatorum dicit q. curia approbat cōsuetudinē, q. possint cognoscere de homicidio, & etiā de omnibus quę nō tendunt ad degradationē ordinis, refert & sequitur Ioā. Frācis. Pauin. Tract. de officio & potestate cap. sede vacante. q. 10. primę partis princip. n. 8.

19 ¶ Praelati isti inferiores habentes iurisdictionem ordinariam possunt visitare Abb. in. c. cum apostolus, de censibus, c. in singulis de statu monachorum.

20 ¶ Idem est dicendum de Abbatibus, qui

ET ALII INFERIORES 116
qui possunt visitare. Nam habēt ordinariam iurisdictionem. Greg. glos. verb. de costumbre. l. 1. tit. 22. p. 1.

21 ¶ Hodie tandem iudices isti inferiores Decani, Archidiaconi, & similes etiā in visitatione non possunt audire causas matrimoniales nec criminales. text. est in Cōcil. Trident. sess. 24. c. 20. de ordin. iudicio. in benefical. Nec etiam possunt cognoscere de concubinarij in. d. Conc. Trid. sess. 25. c. 14.

22 ¶ Isti namq; inferiores praelati sunt onerosi & quasi per alluionē latenter ad se omnē iurisdictionē trahūt, nā alluio nō percipitur, quia est latens incrementū §. præterea inst. de rerū diuisione tradit Domin. c. Roman. de offic. ord. lib. 6. n. 4

23 ¶ Ideo isti permittuntur ne partes grauetur labore & expēsis. Sed maior est incommoditas quā utilitas, scilicet per turbatio, & cōtentio, quę statim est in ianua inter huiusmodi officiales inferiores & ordinarios, dicit tex. noster q. vbi consueuerunt legitime visitare.

IN VERBIS

- 24 ¶ Aristote. lib. 5. æthic. c. 1. ait, omne quod est legitimum, quodammodo dicitur iustum.
- 25 ¶ Ideo consuetudinis autoritas nõ est parua circa iurisdictionis tribuendas, adimendas, aut etiam alterandas dicit Claudius Cantiancula lib. 2. c. 5. n. fin. de officio iudic.
- 26 ¶ In tantum hoc est verum, quia præscripta consuetudo iurisdictionem præbet glos. fin. c. accedentibus de excessib. prælatorum.
- 27 ¶ Ideo legitime propter vtilitatẽ publicam præscriptio introducta est vt Couar. notat in regul. possessor. 3. p. relectio in intio. n. 1. de ista consuetudine legitima de qua tex. noster loquitur vide Anton. de Butrio. in. d. c. accedentibus de excessib. prælat. n. 2. & num. 9.
- 28 ¶ Vbi Abb. n. 2. dicit quod ea quæ sunt dignitatis Episcopalis vt cognoscere de causa matrimoniali, & de alijs possunt præscribi per inferiores.
- 29 ¶ In tantum quod Abbatissa potest habere

ET ALII INFERIORES. 117
bere iurisdictionem super clericos de iure speciali non autem de iure communi idem Abb. in. c. dilecta. eod. titul.

- 30 ¶ Item Archidiaconus & alij inferiores Episcopo si acquirunt sibi episcopalia, an sit contra ius, videnda est glos. magn. in. c. 1. de præscription. lib. 6.
- 31 ¶ Vbi vero consuetudo rationabilis est, & non contra ius sufficit vt sit longeva, licet quadraginta annis præscripta non sit, glos. verb. consuetudo. c. cum in tua de consuetudin. lib. 6. & glos. 1. in. c. vt litigantes de officio iudic. ordin. eod. lib.
- 32 ¶ Consuetudo enim præscripta secundum ius canonicum fit contra ius spacio quadraginta annorum. Si vero esse præter ius sufficit quod sit decem annorum glos. verb. præscripta. tit. de causis. § statuit. 1. pragmat. sanct. thom. 2. col. 1.
- 33 ¶ Idcirco Lopus allegatione. 101. quæ sequitur Abil. c. 7. prætorum in fin. nu. 5. dicit quod non dicitur statutum vel consuetudo illicita licet repugnet iuri positivo, vel naturali mutabili, nisi expresse in

IN VERBIS

ueniatur improbatam à iure allegat. l. ius
 ciuile & l. omnes populi. ff. de iustic. &
 iur. & dicit videndum, quod notarur in
 l. nec pignus & in l. nec ex prætorio, ff.
 de regul. iur. & ideo dicit.

34 ¶ Lap. quod consuetudo facit licitum
 quod aliter erat illicitum, quia immutat
 iuris cōmunis dispositionem allegat au-
 tenticam de defenso. ciuit. §. præcepta
 vero coll. 3.

35 ¶ Secus si repugnaret iuri diuino quia
 tunc esset irrationabilis, quæ corruptela
 vocatur, & ita loquitur. c. vltimo de con-
 suetudine.

36 ¶ In tantum hoc habet verū quod eō-
 suetudo etiam pœnitus priuatæ personæ
 potest tribuere iure publico iurisdictionem
 Bald. in consil. 289. in pr. sequitur
 glos. pragm. Sanct. vbi supra, col. 2.

37 ¶ Et est tante virtutis ipsa consuetu-
 do quod de persona inhabili, idest in-
 capaci, facit habilem & capacem. l. 1. C.
 de Emancip. lib. capit. dilecti filij, de ar-
 bitris, & de illicito facit licitum Ar-
 chidiac.

ET ALII INFERIORES. 118

chidiac. in. c. sanctum. 63. distin.

38 Et indubio appellatione consuetudinis
 præsertim in materia stricta, intelligitur
 de præscripta, tex. & ibi. doct. in. c. Cuma-
 na de election. vbi Abb. n. 4. & in. c. gene-
 rali eod. tit. lib. 6. Feder. consil. 86.

39 ¶ Ideo Bald. in. c. 1. de feud. cog. in vsib.
 feud. dicit quod consuetudo antequam
 sit præscrita non dicitur cōsuetudo, sed
 voluntas inducendi consuetudinē add.
 ad Abb. in. d. c. Cumana, de election. vbi
 quærit remissiue an de iure ciuili consue-
 tudo debeat esse præscripta allegat Iass.
 post Bart. in. l. de quibus, ff. de legibus.
 Sed latius per Rochum. Curtiū in repet.
 capit. fin. de consuetudin. vers. secundū
 requisitum.

40 ¶ Nota etiam quod Innoc. in. cap. fin.
 de offic. Archid. dicit quod vbi consue-
 tudo est contra ius, vel onerosa, non est
 extendenda allegat. capit. cum contingat
 & cap. tua de decimis. Et talis cōsue-
 tudo nō est extēdēda ad alia iura. c. 2. de
 capel. monachorū. c. auditis de præscrip.

Nec

IN VERBIS

Nec extēditur ad alias ecclesias vel personas. c. omnia. 12. dist. cap. catholica. 11. distin.

41 ¶ Si vero consuetudo sit laudabilis, & quæ iuuetur ratione, & quod sit super re concessibili, quale est in Archidiacono, in monasterijs quod de facili debet Archidiacono concedere, vt in alios sua onera partiatur allegat. c. fin. de cleric. pe. regrin.

42 ¶ De qua vel cōtra quam nihil sit statutum illa seruanda est & extendēda ad alias ecclesias non ad alia iura allegat hic vt supra. ea. cum ecclesia vulerana; de electione. c. in his. 11. dist. c. quæ contra. 12. distin. c. consuetudo. 8. dist. c. sopite de censib.

43 ¶ Et intelligit Innoc. sufficere si maior pars ecclesiarum vel personarum eiusdem conditionis seruet illam consuetudinem. l. pen. ff. de iust. & iure & in d. ca. sopite. de censib. Et intelligit non solum de ecclesijs eiusdem diocesis sed etiam eiusdem prouinciæ. Et in tātum hoc est

verum

ET ALII INFERIORES. 119

verum, quia si certum sit eas non serua re consuetudinem, tamen cogi debent eā seruare, quod ex eo apparet quia ecclesie de nouo edificatæ ad illud tenentur allegat. c. super eo de censib. c. cum olim de cōsuetudin. Et dicit idem quod alij dicunt, in his quæ sunt iurisdictionis vel iurisdictioni annexum, fieri prorro gationem de personis ad personas, dum modo pars maior vtatur, l. pen. ff. de iustic. & iurc. l. quod maior. ff. ad municipales. l. ad testium. ff. de test. Nisi consuetudo esset introducta contra rationem. l. quod non ratione, ff. de legibus.

44 ¶ In alijs autem quæ cōsistunt in præstantionibus, & consimilibus, non est extendenda consuetudo, allegat tex. in d. c. fin. de offic. Archidiacon. & argumētatur de lege venditor. §. si constat, ff. cōmunia prædio. Sed ibi nondicitur extensio, quæ est contra vnam rem tantum. c. sopite, de censib. cum suis concord. Non obstat quia ea præter cōsuetudinem debita erant de iure, nunquam tamen est

restricta.

IN VERBIS

restringenda ita consuetudo vel priuilegium vt vna res diuerso iure censeatur, allegat. c. cum in tua de decim. c. cognouimus. r. q. 2.

45 ¶ Item similiter fit extēſio in his quæ pertinent ad alium de iure communi allegat. cap. i. de religioſis domibus. Sed mirum videtur quod negligentia vnius obest diligenti, qui non permisit cōtra se consuetudinem induci, vel præscribi, contra illud nã res inter alios acta. & c. vbi in. c. per totum titul. Respondeo hoc quod hic dicitur nõ obest vel modicum obest monasterio Sancti. P. quia iura quæ hic petebantur, vel Episcopus, exercebit in. d. monasterio vel Archidiaconus, vel alius loco Episcopi, & sic nihil monasterio præiudicat, vel modicum sed Episcopo dignum est vt præiudicet.

46 ¶ Quia tacite consentire videtur quod Archidiaconus iurisdictionem Archidiaconalem habeat in monasterijs, cum videt & non contradicit, argum. capit. 2. de consuetud. leg. de quibus, ff. de legi-

ET ALII INFERIORES 120
de legib. Nam expresse si vellet posset concedere ipsi Archidiacono vt perpetuo illam iurisdictionem in monasterijs faceret. Nam cum ipse Episcopus iurisdictionem Archidiaconi habeat per missam, vel melius scilicet quam Archidiaconus petebat tanquam Archidiaconalem eam alij concedere posset, salua solēnitate debita, cum eam conferre non prohibeatur. Et cum omnia monasteria quæ sunt eiusdem conditionis, debeant eodem iure censi, vel potius iurisdictione quæ est in monasterijs eiusdem conditionis allegat. capit. cum in tua, de decimis, & capit. cognouimus r. q. 2. satis per consequens videtur quod ex quo Episcopus concedit tacite quod habeat prædictam iurisdictionem in alijs Abbatijs, quod etiam habeat & in ista Sancti. P. argum. prædictorum. Sed hæc intelligo vera, si ipse Episcopus vel Abbas, vel quis alius in hoc monasterio, nullum de prædictis iuribus ibi exercuit, quia sic interrupta est

IN VERBIS

est præscriptio, vt notat. Aliàs item quia si exercuit, tunc videtur & præsumitur, quod nolit Episcopus in hoc monasterio Sancti. p. prædictam iurisdictionem, scilicet eorum quæ interdum exercuit, concedere Archidiacono, & propter hanc rationem dicerem quod si Episcopo nesciente prædictam iurisdictionem exerceret, quod nõ induceretur arg. c. 1. de consuetudine & dicit idem Innoc.

47 ¶ Sed oppones noue & si sustinuit, quod in vno monasterio tantum exerceat prædictam iurisdictionem, videtur tacite consentire quod eam habeat etiã in alijs monasterijs. Resp. non quia tunc ratione præscriptionis potest in illo monasterio prædictam iurisdictionem vendicare, etiam si Episcopus consentit tacite, & etiam si nesciuit, & non ratione cõsuetudinis præscriptæ nec impositæ, nec in ipso, nec in alijs. Sed quando in pluribus consentit tacite tunc etiam videtur consentire in alijs, vbi non exercuit quæ tamẽ eodẽ iure censetur argum. præd. c.

Et

ET ALII INFERIORES. 121

Et hac ratione, quia non tantum ratione præscriptionis, sed cõsuetudinis præscriptæ hoc in nititur.

48 ¶ Possent autem dici quod hæc consuetudo extenditur ad noua monasteria, scilicet quod Archidiaconus in eis habeat iurisdictionem, arg. c. super eo, de cõsib. c. cum olim. de consuetudine. Si autem sola præscriptione niteretur, tunc ad noua monasteria non extenderetur. Quidam tamen nullam differentiam facientes inter consuetudinem præscriptam & præscriptionem dicunt, quod etiam si in omnibus monasterijs exercuit prædictam, nõ tamẽ exercebit in nouis monasterijs. 1. de nouo ædificatis arg. præd. decreti. c. cum contingat. de decim. Nec obstat, quod elicitur in. c. cognouimus, 12. q. 2. vbi dicitur, quod etiam noui redditus iure veteri censentur, quia non statuitur ibi, quod Episcopus de nouis redditibus partem suam soluat clericis, quia de veteribus sic soluit, sed quia de iure communis solui debet. Item non est con-

Q tra

IN VERBIS

tra. c. super eo. de centib. & c. cum olim de consuetudin. quia ibi loquitur de his iuribus, de quibus nihil est certum in iure statutum. Vnde dignum est, quod in eis seruetur consuetudo antiquarum ecclesiarum eius prouinciæ, vel etiam vicinæ, argu. c. diuturni omnia & c. sequenti 12. distint.

49 ¶ Quod Archidiaconus prædicta exerceat in monasterio contra ius est. Sed Innoc. dicit quod ea quæ dicta sunt de Archidiacono, etiã sunt intelligenda de Decano, vel quolibet, qui prædicta iura exercet, cū neuter utatur iure cõmuni.

50 ¶ Item prædictis rationibus dicimus quod si in hoc monasterio sancti Pauli Decanus ex priuilegio vel consuetudine præscripta iura prædicta exercuerat, in alijs autã Archidiaconus, licet in omnibus alijs exercuerit Archid. cõsentiente Episcopo: tamẽ nõ exercebit in hoc monasterio sancti Pauli, etiã si toto tẽpore que Archidiaconus præscripsit prædicta iura in alijs monasterijs. Decanus in monaste-

ET ALII INFERIORES. 122
 nasterijs sancti. P. nõ exercuit, & hoc satis probatur ex litera. d. c. fin. de offic. Archidiacon. vbi dicitur in huiusmodi Abbatis, cū non sint similes si ad diuersos ibi iurisdictione pertinebat. Itẽ dicimus quod si ageretur de alijs iuribus videlicet quod ab omnibus alijs monasterijs cõsuevit habere decẽ solidos, annuatim vel certam partẽ oblationum nõ tamẽ propter hoc habebit in monasterio sancti. P. quia diligẽs fuit, & est cõsuetudo onerosa & præter ius. Itẽ quæritur vnde est hoc quia si Episcop. Archidiacono in omnibus alijs hoc expresse concessisset, non tamẽ propter hoc haberet in monaster. sancti. Pauli, tamen propter consuetudinẽ hoc obtinet. Respõdeo, quia quãdo concessit de aliquibus specialiter, de alijs prohibuit videtur, alleg. c. disciplin. 45. dist. c. ad audientiam, & c. ex parte, de decimis. Sed in cõsuetudinẽ dẽ omnibus tacite cõsentire videtur. Quæ autẽ sit iurisdictione Decani. l. 3. tit. 6. p. 1. & glos. verb. Decano. c. dilecto filio de sentent. excommunicar. dicit.

IN VERBIS

- 51 ¶ Decanus de consuetudine vel priuilegio habet ordinariam vel saltem potestatem fulminandi censuram, & sic possunt inferiores determinare minora, quam iurisdictionem habeat Decanus glos. verb. Decanus Prag. Sanct. tit. quomodo diuin. offic. sit celebrandum. §. super his debite. tom. 2. glos. fin. c. fin. de officio Archipræsbit. Aliàs tex. in. d. c. fin. esset sibi contrarius secundum Hostiél.
- 52 ¶ Vnde dicebat Innoc. quod terminabit minora secundum ordinationis Episcopi vt dicit Abb. in. d. c. fin. num. 1.
- 53 ¶ Quod si Archipræsbyter vel plebanus vocet clericum ad residentiam & si non veniat, nõ poterit illum priuare beneficio, quia cum agitur in figura iudicij solus Episcopus est iudex clerici, allegat. c. de persona. 10. q. 1. Et hoc est verum nisi ad ipsum spectet destitutio de iure speciali, allegat. c. Relatum de clericis non residètib. & c. qualiter de election. idem Abb. in. cap. cum cõtingat de foro competent.

Isti

ET ALII INFERIORES. 123

- 54 ¶ Isti inferiores inuēti sunt nam sicut Episcopus matriæ ecclesiæ præest ita isti præ sint plebibus, vt in nullo titubet ecclesiastica sollicitudo. c. si. de offic. Archipræsbiteri.
- 55 ¶ Quid erit si quis excõmunicat, ante completam præscriptionem, an talis excommunicatio teneat vide Ioan. Andr. in. c. auaritiæ de electione lib. 6. col. fin. vbi refert disputationem Fratris Vberti, an sola possessio sine præscriptione det potestatem excommunicandi, & distinguit an possessio sit proprio nomine an vt prælatus, & si datur proprio nomine nõ tenet excõmunicatio. Si vero vt prælatus & caret bona fide vel titulo qui saltem det causam præscribendi, & idem erit: si vero vtrumq; habeat dicit tunc excommunicationem ligare, ita tamen si per eam non frangatur terminorum limitatio, vt in. c. super eo de parroch. & ad ista dicta se remittit Abb. in. c. olim in tert. col. 4. de restitut. spoliat. sequitur, glos. verb. costumbre. l. 7. tit. 9. p. 1.

Q3

Vbi

IN VERBIS

36 ¶ Vbi dicit q̄ simplex clericus nō potest præscribere ius excōmunicādi, allegat Abb. vbi sup. vltimo si vis videre quæ iura Episcopalia per inferiorem possunt præscribi, vide Francisc. Balb. tract. de præscriptionib. i. p. 5. partis princip. q. 11. vbi latissime videbis an inferior Episcopo possit contra Episcopū præscribere,

IN VERBIS

Debeant quidem assumpto notario, de consensu Episcopi, deinceps per se ipsos tantum ibidem visitare.

- 1 Debeo regulariter importat necessitatem
- 2 Debeo quando non importat necessitatem
- 3 Iudices habere debent notarium qui fideliter acta conscribat,
- 4 Notarium sacerdotem potius debet habere visitator quam secularem.
- 5 Coniungi non possunt, quibus studia sunt diuersa.
- 6 Layci clericis opido sunt in festi.

Princi-

DEBEANT QUIDEM. 124

- 7 Principes & domini temporales possunt creare notarios.
- 8 Consuetudo immemoralis an sit necessaria ad creandos notarios.
- 9 Notarius creatus per inferiorem à principe non potest ubi instrumenta conficere.
- 10 Notarius vnius comitatus potest conficere contractum in alio comitatu volente domino illius comitatus.
- 11 Prælati in eorū iurisdictione seu spiritualibus pertinentibus ad eos possunt tabelliones creare.
- 12 Consensus Regis aut Episcopi quando requiritur si sunt absentes extra prouinciam, sufficit consensus vicariorū illorū qui aliàs nō sufficeret.
- 13 Absens & præsens non consentiens equiparentur.
- 14 Non improbare rati habitio impar est.
- 15 Consensus vbi est præstandus ab eo qui habet officium publicum debet præstari per medium autoritatis.
- 16 Consensus præsumitur esse de substantia.
- 17 Consensus debeat præcedere, vel satis sit quod sequatur.

24 Dispo

IN VERBIS

- 18 Dispositio si requirit iussum debet præcedere,
& non sequi.
- 19 Autoritas debet adhiberi in ipso actu in conti-
nenti ante vel post.
- 20 Licentia debet præcedere & similiter con-
siliium.
- 21 De consensu vel cum consensu vel ex consensu
an differant inter se.
- 22 Dictio de causa proxima & materialem de-
notat.
- 23 Consensus Episcopi debet esse expressus quia re-
quiritur pro forma.
- 24 Consensus propter executionem inuentus.
- 25 Consensus si per Episcopum non præstatur sine
causa rationabili an habeatur pro præstito.
- 26 Archidiaconi Decani & alij inferiores perse-
tantum visitare debent
- 27 Consuetudo non extenditur de vno casu ad
alium.
- 28 Præscriptio & consuetudo non extendunt se,
ultra id quod agitur.
- 29 Ius visitandi qui præscripsit certum locum, non
poterit impeditus per alium visitare.

Circa

DEBEANT QUIDEM. 125

- 30 Circa maiora cautius est agendum.
- 31 Discretio circa minora si requiritur, fortius cir-
ca maiora.
- 32 Legislatores satis est quod prohibeat aliquid sim-
pliciter.
- 33 Visitator non habet plus iuris quam per canones
exprimantur inferiores.
- 34 Transgressores huius capit. an incidant in pœ-
nam.
- 35 Ordinarius inferior Episcopo an possit sibi con-
stituere Vicarium.
- 36 Archidiaconus cui commissa est ab Episcopo in-
ductio in possessionem beneficij, potest eam
possessionem alteri subdelegare.
- 37 Inferiores Episcopo tenentur seruare quæ in isto
cap. sunt statuta aliter sunt in dolo.
- 38 Iudices si non seruant statuta Principum pu-
niuntur.
- 39 Bonum consistit in ordine.
- 40 Ordo vbi non est ibi est confusio.
- 41 Paria sunt contra legem facere, & facere sine
lege.
- 42 Lege quod nõ cauetur in practica non habetur.

Q 5

Istud

IN VERBIS

- 1 Istud verbum debeo, regulariter importat necessitatem. l. prætor in principio. ff. de edendo. l. 1. §. ff. quod quisq; iur. notat Bart. in. l. 3. C. de pignoribus glos. verb. debent. c. proposuit de appellat. & istud est ex propria significatione istius verbi, vt glos. verb. debeant clem. attendentes de statu regul.
- 2 ¶ Aliquando importat honestatē. c. 1. de despons. impuber, allegat Abb. in. c. adhæc, de dolo & contum. n. 7. Vbi add. dicit nisi forsam ex forma statuti quis deberet iudicare ex consilio sapiētis, quia tunc non tenetur de necessitate sequi tale consilium allegat Bart. in. l. bonorū, ff. de bon. poss. tit. generali. Item etiā ratione subiectæ materiæ non dicit necessitatem: & tunc stat improprie vt glos. in. cap. 1. 25. quæst. 1. & allegat Philip. in cap. proposuit de appellation. Quando q; iuritur pro potest, allegat Bart. in. l. obseruare in princ. ff. de offic. pro cōsu. & l. Plautius. ff. de proc. & in. l. sepe, & ibi per Alexand. ff. de offic. præsid. & vide

DEBEANT QUIDEM. 126

- de Ioan. Andr. in. capit. fin. de iur. column.
- 3 ¶ Assumpto notario, iudices habere debent notarium qui fideliter cuncta processus, & omnia acta visitationis conscribat, glos. verb. Notarij in Pragma. Sanct. tom. 1. l. si librarius & ibi Bart. & Alexand. ff. de re iudic. Plura sunt nomina notariorum de quibus glos. in Rubri. C. de tabularijs scrib. lib. 10. & ibi Platea & Luc. de penn.
- 4 ¶ Et debet Visitator procurare vt notarius sit sacerdos, non secularis, ne laycis pate fiant secreta Clericorum. c. vt iuxta de offic. ordin.
- 5 ¶ Quia coherere & coniungi bene possunt, quibus studia sunt diuersa. c. in noua. 19. quæst. 7. nam non arabis boue & asino Deuteronom. c. 22.
- 6 ¶ Et opido in festi sunt layci clericis, c. laycos. 2. q. 7. & c. clerici de immunitatem ecclesiarum lib. 6. Neq; concordat bene cithara cum psalterio. c. diuersis de clericis coniugatis.

Quibus

IN VERBIS

- 7 ¶ Quibus datum est notarios creare, dic quod principibus dominisq; temporalibus in suis terris. Inno. in. c. pen. de fide instrumentorum, Bart. in. l. Barbarius ff. de officio præsidis, & in. l. non aliter. ff. de adoptionibus, notat Palatios Ruuios in Rubrica de donation. inter virum & vxor. verb. sic item videtur mihi. n. 20.
- 8 ¶ Et an consuetudo in memorialis sit necessaria, ad creandos tabelliones tradit Grego. Lopez Scolia otorgasse. l. 3. tit. 19. p. 3. Sed Nuñez de Auendaño de exeq. mandatis, reg. p. 1. c. 10. num. 3. dicit quod fuficit habere consuetudinem qua draginta annorum.
- 9 ¶ Notarius tamen creatus per inferiorem à principe non potest vbiq; instrumenta conficere, Didac. Perez. l. 2. tit. 5. lib. 2. ord. allegat. glos. in. c. Abbate sane, de re iudic. lib. 6. & Bart. in. l. 1. C. de Sum. Trinit. ideo notarius creatus per alium quam per Papam vel Imperatorem nõ facit instrumentũ extra territoriũ creatis. Rot. nou. de fid. instrumen. decif. 5.

Notarius

DEBEANT QUIDEM. 127

- 10 ¶ Notarius vero vnius comitatus potest facere contractum in alio comitatu volente domino illius comitatus. Andr. in prælud. fœud. in. 3. quæf. sequitur Rob. Mar. disputatione. 2. n. 15. idem de ordin. iudiciorum. p. 3. n. 104.
- 11 ¶ Et dicit Spec. quem refert Felin. in c. cum. p. tabellio. de fid. instrum. num. 4. quod prælati in eorum iurisdictione seu spiritualibus pertinētibus ad eos, possunt tabelliones creare, idē Stephan. Aufrer. tract. de potest. Ecclesiæ super laycis. q. 35. n. 27. & debet fieri de cõsensu Episcopi
- 12 ¶ Archidiac. in. c. Reatina. 63. dist. dicit fuisse obtentum, quod quando cõsensu Regis requiritur aut Episcopi si absentes sint extra prouinciam fuficit consensus vicariorum illorum qui alias non fuficeret, quod placet Bald. in. c. cum venerabilis de consuetudine, & est de mente Iass. in. l. in prouinciali. §. si ego. num. 6. ff. de nou. operis nunciat.
- 13 ¶ Sed absens & præfens non consentiens equiparantur, vt notat Bald. in. leg.

fin.

IN VERBIS

fin. C. de bonisq; liber. col. 1. Item absens non videtur consentire, sed contradicere. Idem Bald. in l. si quis. col. vltim. vers. dubitatur hic. C. de testib. Tudic. cum Bart. in l. si cum dotem. §. eo tempore. ff. soluto matrim. quod non habetur pro contradicente, nisi expresse contra dicat, de quo vide eundem Bart. in l. quæ dotis. col. 6. eod. tit.

14 ¶ Et nõ improbare rati habitioni par est. glos. in c. rati habitionem de regul. iuris in. 6. Paul. de Castro in l. interdum. ff. rem ratam habere.

15 ¶ Et ubicumq; consensus est præstandus ab eo qui habet officium publicum, debet præstari per modum autoritatis, dicit Barb. in cap. dilectus. numer. 13. de consuet.

16 ¶ Et consensus semper præsumitur esse de substantia, vt notat Bald. in l. fin. §. necessitate. numer. 16. allegat Archid. in cap. Episcoporum. 18. dist. vide Bart. in repët. l. 1. §. si plures. ff. de exercitor action.

Quæro

DEBEANT QUIDEM. 128

17 ¶ Quæro etiam an consensus debeat præcedere, vel satis sit quod sequatur. Bart. in l. si autem plures. ff. de aqua pluuiali arcend. dicit.

18 ¶ Quod quando dispositio requirit iussu, tunc debet præcedere, & nõ sequi.

19 ¶ Autoritas autem debet adhiberi in iplo actu in continenti ante vel post, consensus vero potest præcedere vel sequi.

20 ¶ Sed licentia debet præcedere & similiter consilium glos. verb. ante omnia clem. vnica de for. compet.

21 ¶ Et an ista differant inter se, de consensu, vel cum consensu, vel ex consensu, vide plene in reg. nullus ex consilio de regul. iur. lib. 6. in mercurial. & per Federicum consil. 204. incipit Vicarius domini Episcopi, & notat in capit. ne pro defectu, & capit. cum inueteri: de election, & capit. cum olim de arbitris.

22 ¶ Distio namq; de causa proxima & materialem denotat Bart. in d. §. si plures. n. 4. ff. de exercitor actio,

Con

IN VERBIS

- 23 ¶ Consensus Episcopi debet esse expressus, quia requiritur pro forma, quia in formalibus tacitus non sufficit, ut in. c. statutum. §. in nullo quoq; de rescript. lib. 6. Et facit quod tradit Lud. Gomez in regul. de impetrantibus beneficia vacantia per obit. famil. Cardina. q. 11.
- 24 ¶ Et iste consensus inuentus est ad executionem ut notat idem Gomez in regul. de infirmis resignantibus infraviginti dies. q. 12.
- 25 ¶ Quid erit dicendum si Episcopus non vult prestare consensum sine causa rationabili, an habeatur pro prestito, & isti inferiores possint visitare, vide Abb. in c. quoniam. n. fin. de vita & honest.
- 26 ¶ Debent etiam considerare Archidiaconi Decani, & alij inferiores quod hodie visitent per se ipsos tantum.
- 27 ¶ Nam consuetudo non extenditur de vno casu ad alium Barb. in. c. cum translationem. num. 73. de officio legat. allegat Bart. in authen. qui rem. C. de Sacro sanct. ecclesi.

Vbi

DEBEANT QUIDEM. 129

- 28 ¶ Vbi dicit quod consuetudo & prescriptio non extendunt se ultra id quod agitur, allegat. l. 1. §. 3. ff. de itinere actusq; priuato & voluit. Cyn. in. l. 1. C. quæ sit longa consuetudo in. 4. oppositione, & Inno. in. c. pastoralis, de decim. vbi dicit.
- 29 ¶ Quod quidam prescripti ius visitandi certum locum per se ipsam, & ita visitabat, postea impeditus volebat visitare per substitutum, opponebatur quod non poterat visitare per illum nisi per se ipsum refert fuisse obtentum in Cancellaria Papæ, quod non potuit, & motiuum iudicantis fuit quia prescriptio seu consuetudo non extenditur, nam vno exprohibitis permisso, non videntur permissa reliqua prohibita. Ista namq; permissio est causata consuetudine, quæ non extenditur de iure ad ius, ut probat. Cardin. in. d. c. quod translationem, allegat. c. fin. de offic. Archidiacon. quem dictum colligit etiam Abb. in. d. c. quod translationem, nullam faciens mentionem de dict. Cardinal. Et sic prescriptio vnius exprohibi-

R. tis

tis seu referuatis non extenditur ad alia prohibita seu referuata, licet sint eiusdem naturæ, & sic consuetudo non extenditur de vno casu ad alium, licet sint eiusdem naturæ, vt Innoc. in. c. dilectus de capell. monach. & Bart. in. leg. 1. §. 3. ff. de itinere actuq; priuat. Ideo scilicet. tex. noster dicit, per se ipsos tantum, quia cum in istis maius periculum vertitur, ideo non vult per alios fieri.

30 ¶ Quia circa maiora cautius est agendum, vt in. c. qui escamus. 42. distin. cap. nuper. 7. quest. 2.

31 ¶ Si enim in minoribus adhibenda est discretio, fortius in maioribus. l. 1. §. 2. ff. de Carboniano edic. glos. verb. periculum, in. d. c. quiescamus. 42. dist. Si vero ordo huius tex. non seruetur, an possit fieri visitatio, videtur quod non glos. verb. cognitione cap. fin. de suplend. neglig. pralat. lib. 6.

32 ¶ Suficit enim legislatorem aliquid prohibuisse, & si non adijciat, quod fuerit factum in contrarium nihil valeat.

l. non

l. non dubium. C. de legibus.

33 ¶ Nā Visitator non habet plus iuris quam per canones exprimitur. Dem. in. c. Ecclesie de suplend. negligēt. pral. n. 11. lib. 6

34 ¶ Transgressores huius capit. in quam poenā incidant. glos. verb. in hibemus. c. generali de election. & lecti potest. lib. 6

35 ¶ Quæro etiā an ordinarius inferior Episcopo possit sibi constituere Vicariū glos. verb. Diaconus, de officio primicer. c. 1. & glos. in. c. per lectis, 25. dist. notat add. ad Abb. in. cap. postulasti de rescript. verb. Vicarium.

36 ¶ Archidiaconus autem cui commissa est ab Episcopo inductio in possessionē beneficij potest eam possessionē alteri subdelegare. Rota in nou. de offic. delegati decis. 14. in summa.

37 ¶ Nota quod vt inferiores isti possint visitare, tenentur seruare eaquæ in isto decreto statuta sunt: aliter in dolo est ille, qui negligit illud ad q, ex natura actionis tenetur. Bonus tex. in. l. dolus. ff. mandati, refert Gomez in Epilogo casuum

R. 2. negli

IN VERBIS

negligentiæ, cal. 169.

- 38 ¶ Et iudices negligentes non seruantes constitutiones principum puniuntur. l. 1. §. fin. ff. de fall. Debes facere prout ordinatum est.
- 39 ¶ Nam dicit August. Bonum consistit in ordine prout refert. Luc. de pena. in. l. 2. circa principium. C. de proxim. sacrar. scrini. lib. 12.
- 40 ¶ Et vbi non est ordo ibi est confusio Ioan. Neuizan. in silua nuptiali in princip. num. 9. allegat Roch. de curt. de consuetud. cart. 27.
- 41 ¶ Et Paria sunt contra legem facere, & facere sine lege. Bal. in. capit. in Genesi. colū. fin. de election. quem refert Gomez. regul. de Annali possessore. quest. 52.
- 42 ¶ Vbi dicit quod lege non cauetur, in practica non habetur, allegat eūdem Bald. in. cap. nihil de election.

IN

VISITATORES ETIAM. 131

IN VERBIS

Visitatores etiam à capitulo deputandi, vbi capitulum ius visitandi habet, prius ab Episcopo approbentur: sed non ideo Episcopus, vel eo impedito, eius Visitator easdem ecclesias seorsum ab his visitare prohibeatur, cui ipsi Archidiaconi, vel alij inferiores, visitationis factæ infra mensem rationem reddere, & depositiones testium, ac integra acta ei exhibere teneantur.

- 1 Capitulum ex consuetudine potest visitare.
- 2 Capitulum est capax iurisdictionis.
- 3 Capitulum si aliquam potestatem aut iurisdictionem habet salua & in tacta relinquitur.
- 4 Capitulum quid importat.
- 5 Collegium seu vniuersitas constituit vnum corpus, cuius prælatus dicitur caput.
- 6 Collegium esse qualiter cognoscitur, & quid debeat habere.
- 7 Episcopus & capitulum proprie faciunt vnum

R 3 corpus

IN VERBIS

corpus & qualiter copulantur.

- 8 Appellatione capituli non continetur proprie Prælatus.
- 9 Capitulum quando fiat, & cum quibus.
- 10 Congregatio fit ex duobus.
- 11 Collegium fit ex tribus & quando ex duobus.
- 12 Collegium quid sit, & si caret capite quis censeatur caput.
- 13 Capitulum potest iudicare super causa matrimoniali & quando.
- 14 Causa matrimonialis potest tractari per inferiorem Episcopo ex consuetudine prescripta.
- 15 Capitulum & Decanus Parisiens. habent iurisdictionem simul in singulos ministros & Canonicos & Dignitates.
- 16 Capitulum & Decanus Parisiens. deponunt verbaliter clericum & perpetuis carceribus mancipant.
- 17 Capitulum sede vacante an possit visitare diocesim vel provinciam suam.
- 18 Verbum destituere quid significet.
- 19 Procedendum qualiter sit in inquisitione & visitatione contra certas personas & loca.

Visitator

VISITATORES ETIAM. 132

- 20 Visitator capituli sede vacante recipiendus & admittendus, ubi de proximo non expectatur Episcopus.
- 21 Capitulum sede vacante eligit economum & Vicarium.
- 22 Capituli Vicarius non potest visitare ex generali mandato.
- 23 Capitulum Metropolitanum vacante sede poterit, & debet singulis annis conuocare synodum tam provincialem quam diocesanam, quæ est preparatoria ad visitationem & quid in ea fit.
- 24 Visitatores possunt per diocesim confessiones audire suffraganeorum.
- 25 Visitatores poterunt conferre confessoribus casus reseruos Episcopo.
- 26 Absolutio ab excommunicatione est reseruata Episcopo.
- 27 Capitulum sede vacante succedit in his quæ sunt necessitatis, ne defectu superioris periculum animis inferatur.
- 28 Parrochiales Præbiteri ubi non sufficiunt, an possint conuocare monachos in adiutorium ad confessiones audiendas.

R 4 Inferio

IN VERBIS

- 29 Inferiores Pralati an possint delegare curam parochianorum ad modicum tempus.
- 30 Capitulum dum visitat poterit exigere procuratorem.
- 31 Capitulum sede vacante an possit visitare monasteria monialium exempta, quæ potuisset visitare Episcopus viuens autoritate apostolica.
- 32 Verbum debeant, imponit necessitatem.
- 33 Capitulum sede vacante in quibus nõ succedat, & an succedat Episcopo in his quæ cõpetunt iure speciali.
- 34 Capitulum sede vacante an succedat Episcopo in his quæ Episcopus cognoscit tanquam delegatus.
- 35 Visitatores à capitulo deputandi prius ab Episcopo approbantur.
- 36 Capituli visitatores ubi habent ius visitandi si prius non approbentur ab Episcopo, an processus factus ab eis sit nullus.
- 37 Exclamatione uti in principio conueniens non est. (pedimẽto.)
- 38 Episcopi à visitatione nõ excusantur quoniam im-
Episco

VISITATORES ETIAM. 133

- 39 Episcopus potest seorsum visitari easdem ecclesias.
- 40 Reipublice interest admittere quam plurimos ad defendendam suam causam.
- 41 Custodum multitudine regio conseruatur.
- 42 Piedra sobre piedra à las nuues llega.
- 43 Episcopus non potest infringere facta per Episcopum prædecessorem.
- 44 Economist si habet liberationem quæ vulgo dicitur finiquito, quando compellatur iterum ad rationem reddendam suæ administrationis.
- 45 Ratio quando dicatur non reddita sed potius confusio.
- 46 Rationum redditio ad quid fuit inuenta.
- 47 Libros rationum qui non habet videtur in dolo.
- 48 Archidiaconi & alij inferiores tenentur reddere rationem suæ visitationis Episcopo.
- 49 Exactores ad quid teneantur.
- 50 Archidiaconi & aliorum inferiorum officium quid sit, & num. 52.
- 51 Archidiaconi sunt septem ab apostolis electi & instituti.
- 53 Archidiaconi loco Diaconorum successerunt.

IN VERBIS

- 54 Synodales testes ad quid inuenti & etiam dicuntur Visitatores.
- 55 Archidiaconi & inferiores si in parrochia inueniunt facinora, debent ad Episcopum referre, sicut legatus ad proconsulem.
- 56 Ratio quid sit, & num. 58.
- 57 Archidiaconi & inferiores propter quid ratione suae visitationis tenentur Episcopo reddere.
- 59 Visitator in visitatione quid debet intendere & querere.
- 60 Peccata hominum dupliciter possunt considerari.
- 61 Visitator debet uti duplici correctione.
- 62 Denuntiatio secreta, corrigatur secreta.
- 63 Iudices inferiores non abreniant, aut prorrogant tempus à iure praefixum.
- 64 Mensis à concilio praefixus an possit exire in iuxta causa subsistente.
- 65 Inferiores iudices tenentur sine monitione infra mensem reddere rationem Episcopo.
- 66 Practica bona citandi testes quando ignorantur personae.
- 67 Falsum committit, qui interrogatus veritatem occultat.

Monito

VISITATORES ETIAM. 134

- 68 Monitoria generales leguntur in ecclesia mandato Visitatoris ad propalendam veritatem propter quas contumax excommunicantur.
- 69 Stilus erroneus iudicum dicentium in monitorialibus, quod debent propalare iudicialiter, nam boni viri solent tacere quod probare non possunt.
- 70 Praelatus non debet esse sollicitus plus debito in inquirendo.
- 71 Depositiones testium ex duobus constituuntur, ex dicto & iuramento.
- 72 Acta scribuntur in causis ut veritas habeat locum, & falsitas aboleatur.
- 73 Acta in scriptis sunt reducenda, alia non valent nisi sint breuiores, nam tunc non requiruntur scriptura.
- 74 Depositiones testium Visitatoris tenentur exhibere Episcopo, & acta integra.
- 75 Notarius si dicat nullum originale fecisse an possit puniri pena periurij.
- 76 Notarius si dicat se amisisse acta non tamen probat casum amissionis potest torqueri.

Notarius

IN VERBIS

- 77 *Notarius si laceravit acta præsumitur falsarius.*
- 78 *Notarius si celat pro thocolum, an puniatur de falso.*
- 79 *Acta iudicij quæ sunt.*
- 80 *Acta causæ quæ sunt.*
- 81 *Notarius non tenetur ædere acta iudicij sine salario & quando teneatur sine salario.*
- 82 *Acta originalia notarius non debet dare sed tantum copiam actorum & qualiter.*
- 83 *Practica circa editionem faciendam à notario.*
- 84 *Verbum teneantur importat necessitatem & quando habet vim præcepti.*
- 85 *Decani, Archidiaconi, & alij inferiores si infra mensem rationem non reddiderint Episcopo nisi compulsi, an incidant in pœnam.*
- 1 ¶ *Capitulum ex consuetudine potest visitare. Imo & de iure ordinario secundum Domin. & doct. in c. pen. de supled. negligētia prælat. lib. 6. notat glos. verb. per alios extrauag. Vas electionis, de cēsis inter commun.*

Et

VISITATORES ETIAM. 135

- 2 ¶ *Et merito nam capitulum est capax iurisdictionis Domin. in. c. r. de maior, & obedient. lib. 6. allegat. c. irrefragabili de offic. ordinarij. c. cum contingat de foro competent.*
- 3 ¶ *Et in tantum hoc habet locum & procedit quod si potestas seu iurisdiction aliqua competit capitulo, omnino intacta relinquatur ab Episcopo. Concil. Trid. sess. 25. c. 6. post medium.*
- 4 ¶ *Sed debes aduertere importantiam huius nominis capituli vniuersitas quid importet, capitulum, collegium, societas, cetus, congregatio, populus, conuentus, & similia nomina dicuntur collectiua, & constituunt corpus vnum mysticū, quod sumitur aliquando large, aliquando vero proprie & stricte, large autem sumitur cum dicimus & appellamus fideles vnum corpus, siue vnam ecclesiam, per fidem, & charitatem, & perfectionē gratiæ. c. 2. de summa Trinitate & fid. cū similibus cuius corporis caput est Christus, c. ponderet. 50. distint.*

Similiter

IN VERBIS

¶ Similiter omne collegium, siue vniuersitas cōstitui vnum corpus cuius, prælatus dicitur caput, & alij dicuntur membra. c. nouit de his quæ fiunt à prælatis.

A quo capite nō licet membra discedere. c. cum non liceat, de præscriptionib.

¶ Et tale corpus ex eo esse cognoscitur collegium, si haberet iura collegijs puta sigillum commune. c. significauit, de appellat. Et actorem & archam communem. l. i. §. i. ff. quod cuiusq; vniuersit nomin. glos. celebris, in e. dilecta de excess. prælat. vbi multa circa hoc.

¶ Proprie autē est strictē Episcopus cum capitulo facit vnum corpus cuius ipse Episcopus est caput. Sed cum clero ciuitatis & diocesis non dicitur propriè facere vnum corpus. capit. cum clerici de verb. signific. Quia non est tanta communio inter Episcopum, & capellas, seu monasteria, seu alia pia loca ciuitatis, & diocesis suæ, quanta est inter Episcopum, & ecclesiam cathedralē, cui est spiritali collegio copulatus, notat

VISITATORES ETIAM. 136

notat glos. penult. in. dist. cap. cum clerici allegat. capit. requisisti de testament.

¶ Et licet prælati & capitulum faciant vnum corpus, non tamen appellatione capituli continetur prælati, de proprio significatū vocabuli, notat. de concess. præbend. cap. post electionem, & c. nouit de ijs quæ fiunt à prælat. cap. à collatione de appellat. lib. 6. & c. cap. t. ne sede vacant. eod. lib. Nisi interuenierit Episcopus & canonicus. not. in dist. capit. à collatione de quo per Archidiacon. in. cap. sed illud. 45. dist.

¶ Et adde quod tunc Episcopus cum minore parte canonicorum nō faceret maiorem partem capituli, prout disputando firmauerunt in studio Paduano principales, & Federic. de senis quos sequitur. Ioan. Andr. Card. & alij in. d. cap. à collatione, licet Hostiens. teneat contrarium vbi. Butrio. & Abb. in dist. cap. post electionem. numer. 8. Quandoq; soli canonici faciunt capitulum cum præla-

IN VERBIS

prælato, secundum Compoftel. in. c. i. de electione. Corpus autem istud potest cōstitui ex duobus, vel tribus vna congregatione existentibus, vt in. d. c. i. de electioni. Dum tamen sint ibi vt collegium vt ibi notat.

10 ¶ Duo ergo sufficiunt ad faciendam congregationem.

11 ¶ Tres vero ad faciendum collegium quod intelligit ibi Card. de collegio seculari: per. l. veratius. ff. de verb. signific. Sed duo sufficiunt ad faciendum collegium ecclesiasticum secularium clericorum, siue conuentum religiosorum secundum Innoc. in. c. dilecta de excessib. prælatorum, & c. postulasti. de iure patron. Cardin. in clem. & si principales. n. 16. de rescriptis & vide quæ traduntur per modernos in. d. c. i. de electione.

12 ¶ Quid autem sit collegium habetur in. l. i. l. veratius, & est vnum reputatione l. mortuo, ff. de fideiussoribus, notat. in. l. i. ff. quod cuiusq; vniuersit. nomin. Et quando nō habet caput, ille intelligitur esse

VISITATORES ETIAM. 137

esse caput qui est nobilior, & potentior, prout notatur de pace constantie, verb. maior pars. Itaq; omnes isti termini videntur synonyma, & idem impertantia largo modo, scilicet cetus, vniuersitas: collegium, capitulum, conuentus, congregatio, & similia. vt notat. in clem. ne-romani de electione. & Ioā. Francif. Pau. in tract. de officio & potestate capitul. sede vacant. præludio. 5.

13 ¶ Capitulum potest iudicare super causa matrimoniali, contra quod videtur, rex. in. c. accedentibus, de excessib. prælatorum, & in. c. i. de consanguinitate & affinit. Vbi dicitur quod causa matrimonialis pertinet ad dignitatem Episcopalem, propter quod. Doct. intelligūt tex. in. c. præterea, de testib. cogend. dum sedes vacat, vt in. c. ad abolendam de hæreticis. Vel etiam potest intelligi quando hoc habeat consuetudo præscripta.

14 ¶ Quod etiam procedit in inferioribus Episcopo, licet. Hosti. senserit cōtrarium, in. c. literas de restit. spoliatorum,

S sed

IN VERBIS

sed glos. verb. in tua ibi tenet contra Hostiens. quam glos. sequitur Abb. ibid. idē Abb. in. c. auditis de præscriptio, vbi etiā Felin.

15 ¶ Capitulum vero & Decanus Parisien. habent iurisdictionem simul in singulis ministros Ecclesiæ, etiam canonicos præbendatos, etiā in dignitates in ea obtinētes, quam iurisdictionem per officialem capituli capitulariter institutum exercēt, glos. verb. Decanus. §. super his debite, tit. quomodo diuinum officium sit celebrandum in pragm. Sanct. tom. 2. col. 1.

16 ¶ Item deponunt verbaliter suum clericum subditum, & perpetuis carceribus mancipant, glos. verb. pone. §. & nihilominus tit. de concubina. pragm. Sanct. col. 1. vbi dicitur, quod habent illam iurisdictionem ex priuilegio, clem. 7.

17 ¶ Quæro an capitulum sede vacante possit visitare prouinciam, si est metropoliticum, vel alias diocesim, & procurationes recipere, iuxta determinationem

VISITATORES ETIAM. 138
nem extrauag. Benedict. 12. quæ incipit vas electionis, de censib. Respond. quod Ioan. Monac. in. c. Ecclesiæ de supplēd. negligentia prælatorum, lib. 6. tenet quod non possit, quia non reperitur iure expressum ergo. & c. capit. illa ne sede vacante. Licet enim capitulum conseruet iura Episcopatus vacante sede. capi. charitatem. 12. quæst. 2. & ius reddat agentibus, accusationibus, & denuntiationibus, non tamen visitat nisi solus qui datur à Papa. capit. obiter. 61. distin. vbi patet quod ecclesia vacans destituitur visitatione. Item qui à capitulum est necessarius non voluntarius administrator, ergo non poterit visitare, quia administrationi necessarie non incumbit. Archidiaconus tamen videtur tenere contrariū in. cap. si Episcopus de supplēda negligentia prælat. quia Episcopus hoc potest & est iurisdictionis, in qua succedit capitulum sede vacante. capit. cum olim de maior. & obedientia & capitul. 1. eodem titul. lib. sexto. Alias

IN VERBIS

sequeretur absurdum quod tempore vacationis sedis remanerent crimina in correcta, probat etiam hoc per d. c. ecclesie ubi patet, quod Visitator datus à metropolitano à quo certus casus excipitur in alijs videtur potestatem habere quasi per exceptionem firmeretur regula c. dominus. 32. quæst. 7. l. qui libertatis, ff. de euictionibus. Cum autem metropolitanus nihil habeat nisi de iure tràs lato in metropolitanum de capitulo, ergo infertur quod capitulum hoc habebat, faciunt notata per Innoc. in. c. ad abolendam de hæreticis.

- 18 ¶ Et respondet ad. c. obitum quod ibi destituere non respicit visitationis operam, sed ecclesie vacationem, per Archid. facit quia iste nõ est actus per quẽ præiudicetur Episcopo successori, sicut beneficiorum collatio, & alienatio personarum, & rerum de quibus de maiortat. & obediẽ. c. 1. lib. 6. c. fraternitatẽ. 71. dist. cap. si qua de rebus. 12. q. 2. Idem tenet Ioan. de lignan. in. d. c. cum olim & in. c.

- VISITATORES ETIAM. 139
in. e. his quæ de maior. & obedient. & collectar. in. d. c. cũ olim vt refert ibi Bald. ubi dicit, quod probabiliter potest dici quod visitare potest quia propter negligentiam eis datur Visitator, vt in. d. c. ecclesie, per ea quæ notantur in. c. sua de offic. Vicar. nisi probabiliter dicatur quod sit iurisdictionis voluntariæ vt sequitur ibi & hoc in visitatione ecclesiarum non exemptarum, sed Ioan. Andr. in. d. elem. 1. de hæreticis. verb. capituli dicit quod egerit hac declaratione, & nõ solum in hoc, sed etiam in pluribus alijs articulis, videlicet quomodo dicatur capitulum sede vacante succedere in iurisdictione quæ competebat Episcopo uuenti. Subdit tamen quod volens tenere cum Ioan. Monach. posset dicere illam veram in generali visitatione ciuitatis & diocesis.
- 19 ¶ Et opinio Atchidiaconi procederet in inquisitione cõtra certas personas & loca Paul. ibi & Petrus de Ancharran. & alij quam plures Doctores videntur
- S 3 sequi

IN VERBIS

sequi decisio[n]em glof. & distinctio[n]ē.
Sed Dominic. in. d. c. 1. de maioritat. &
obedient. lib. 6. refert Ioan. de Immol. di-
centem opinionem Archidiaconi de iu-
re esse veriorē: licet opinio. Ioan. Andr.
sit satis æqua. Cardin. Florēt. in. d. clem.
1. de hæretic. in. q. 9. dicit opinio[n]ē Ioan.
Andr. æquam, tamen opinio melius pro-
batur, quod possit visitare generaliter,
vt ex iuribus dict. glof. probatur. Abb. in
dict. capit. cum olim, de maioritate &
obed. numer. 2. ibi extra glossam seu ca-
sus exceptus, dicit quod in distincte te-
netur quod generaliter possit visitare,
quia visitatio est iurisdictionis quæ fit
ex necessitate iuris, capit. sopite de cen-
sib. capit. relatum. 10. quest. 1. capit. fin.
de sup[er]lenda negligent. prælat. lib. 6.

20 ¶ Subdens quod hoc satis debet ad-
mitti vbi non speratur, quod de proxi-
mo prouideatur ecclesiæ de Episcopo,
per. capit. inter cetera de officio ordin. c.
cum nullus. §. Episcopo, de temperib.
ordin. lib. 6.

Conci-

VISITATORES ETIAM. 140

21 ¶ Concilium autem Trident. sess. 24.
cap. 16. de reformat. dicit capitulum se-
de vacante eligat economum & Vica-
rium seu officialem infra octo dies post
mortem Episcopi, nihil dicit de Visitato-
re sed tene. quod dictum est vbi supra.

22 ¶ In super iste Vicarius à capitulo ele-
ctus non potest visitare est mandato ge-
nerali, glof. verb. capitulo in. d. clem. 1. de
hæretic. Rebuffus praxi benefic. in for-
ma Vicariatus Archiepiscoporum & a-
lio. collat. 6. numer. 10.

23 ¶ Ex prædictis infero quod Capi-
tulum metropolitani vacante sede
poterit & debet singulis annis conuo-
care synodum tam prouincialem quam
Diocesanam quæ est præparatoria ad
visitationem, & quædam visitatio ge-
neralis, præambula visitationis parti-
cularis, vt probatur in capit. sicut o-
lim de accusation. vt legantur con-
stitutiones, & publicentur nouæ, si quæ
sunt per Capitulum & vt fiant men-
tiones contra non residentes, & contra

S 4 negli-

IN VERBIS

negligentes. executores testamentorū,
de quo in. c. Ioānes de testament. Et vt
anuntientur festa Paschalia, &c. vt in. c.
quoniam, &c. c. decernimus. 18. distin. &
vt exigatur cathedraticus, & similia con-
sueti fuerint. c. ea quæ & c. in tantum, de
symon.

24 ¶ Infero etiam quod Visitatores pote-
runt per totam diœcesim dum visitant
confessiones suffraganeorum & suorū
subditorum audire, & absoluere cōfiten-
tes, & ipsis iniungere pœnitentias saluta-
res. c. fin. in. fin. de censib. lib. 6.

25 ¶ Item quod poterunt conferre con-
fessoribus casus reseruos Episcopis,
quos enumerat glos. post Ioan. Monach.
in clem. dudum de sepulturis, & Ioan.
Francisc. Pauin. in tract. de Visitatione
in. 4. q. 2. partis principalis, glos. verb. re-
seruantur. c. 2. de pœnit. & Remiss. quam
allegat. Nau. in Man. cap. 27. num. 256.
Et quia concessum est tunc capitulo, æ-
qualem, videlicet absoluere ab excōmu-
nicatione, vt notat Abb. in capit. hisq;
de maio-

VISITATORES ETIAM. 148

de maiorit. & obedient.

26 ¶ Quia absolutio ab excommunica-
tione est reseruata Episcopo.

27 ¶ Item quia in his quæ sunt necessita-
tis, succedit capitulum, ne defectus supe-
rioris periculum animarum possit gene-
rari, vt notatur in clem. 1. de hæretic.
Præsentabunt etiã capitulo fratres men-
dicantes deputati pro cōfessionibus au-
diendis iuxta clem. dudum. vers. statui-
mus de sepulturis.

28 ¶ Et vbi præbiteri parrochiales non
sufficiunt, possunt & ipsi conuocare mo-
nachos in adiutorium audiendarum cō-
fessionum, præsertim in Paschate attēta
generali consuetudine qui sciēter tolle-
rantur, secundum quendam Monaldū,
quem allegat Archid. in. c. placuit, 16. q.
1. & habetur in clem. 1. d. priuilegijs, verb.
præbiteri.

29 ¶ Quinimo prælati inferiores possūt
delegare curam parrochianorū ad mo-
dicum tempus, puta intra tres septima-
nas ex iuxta causa se absentando. Ioan.

IN VERBIS

Andr. in. cap. 3. de officio Archipræsbit.
post Hostiens. Gregor. Lopez, glos. fin. l.
4. tit. 20. p. 3. Hodie vide Concil. Tridët.
sess. 23. c. 1. de reformat.

30 ¶ Poterit etiam capitulum visitans
exigere procurationem iuxta determi-
nationem extrauagantis Benedicti, quæ
incipit vas electionis. &c. vt glos. verb.
capituli in clem. 1. de hæretic. Et cla-
rius in clem. statutū, de electione, verb.
declaramus. Et quod supra dixit de cura
animarum, intelligo large prout plene
examinat Ioan. Andr. in. c. cum satis, de
offic. Archidiacon.

31 ¶ Quæro consequenter an capitulum
sede vacante possit visitare monasteria
monialium exempta quæ potuisse visita-
re Episcopus viuens. autoritate aposto-
lica.

32 ¶ Clem. attendentes. §. illas de statu
regul. vbi tex. imponit necessitatem visi-
tandi propter verbum debeant de quo
ibi circa principium, vbi glos. verb. de-
bët, reprehëdit prælatos, qui has visitatio-

nes

VISITATORES ETIAM. 142

nes omittunt ex quo est ibi, verb. præce-
pti quod necessitatem inducit. c. oblate
de appellation. &c. vt fama. desent. ex-
cõmunication. Respondeo Lapum for-
masse hanc quæstionem, & super eam
consuluisse. Domin. Feder. arguendo ad
partes vt patet in consilijs Federic. con-
sil. 291. incipit Domine mi vellë. &c. licet
ibi non apparet eius responsio tamen,
Lapus ipse in. c. 1. de maior. & obed. lib. 6
refert Federicum sibi respondisse, & cõ-
suluisse quod non, & sic etiam ibidem re-
fert Dominic. Colletarius autem in d. c.
cū olim, de maior. & obed. refert, quod
suo tempore in Cancellaria apostolica
multi periti fuerunt propter hoc cõgre-
gati Dectores, & recesserunt varij, & vi-
detur ipsum velle quod possit subsistete
necessitate. Abb. autem in. c. cum olim
de maiortate & obedientia refert La-
pū consuluisse quod non succedat capi-
tulum sede vacante, & sic refert respon-
dissè Ioan. Andr. dum super hac quæstio-
ne consuluisse monetur.

Quia

IN VERBIS

33 ¶ Quia capitulum non succedit in his quæ competunt Episcopo iure speciali: unde non succedit in iure cognoscendi de causa fœudi, vt habetur in. c. verum de foro competenti. Et hanc opinionẽ sentit Innoc. secũdum eum in. c. ad abolendam de hæreticis, vbi dicit quod capitulum sede vacante succedit in his quæ Episcopus exercet iure suo.

34 ¶ Et idem videtur sentire ipse Feder. consil. 30. vbi dicit, secus esse si Episcopus cognoscit iure delegato, vel alio iure speciali facit. c. Pastoralis. §. præterea, de offic. ordinar. vbi mortuo Episcopo delegato expectatur successor, & nõ recurritur ad capitulum. Multi tamen tenuerunt contrarium, vt refert ibi Abb. dicentes, quod si Episcopus habet solvere vt delegatus, huiusmodi potestas eo mortuo transit ad capitulum, per tex. in. c. 1. de maior. & obed. lib. 6. quod loquitur in distinte. Sibi tamen plus placet præcedens opinio per supra dicta. Item facit aliam rationem. Capitulum succedit

VISITATORES ETIAM. 145

dit Episcopo propter communionem quæ est inter eos, sunt enim vnum corpus, vt in. c. nouit & c. quanto de his quæ sunt à prælat. Item vt dixit Innoc. in cap. dilecti de maior. & obedient. dignitates & iura ecclesiæ pariter possidentur per Episcopum & capitulum. Sed in his quæ competunt Episcopo vt delegato iure speciali cessat hæc communitio, ergo nõ succedit. Et ex his dicit limitadã regulam affirmatiuan quod scilicet capitulũ non succedat in iurisdictione quæ Episcopo competit iure speciali Abb. in. cap. ad abolendã, num. 17. de hæretic, & quia hoc non concluditur vbi Episcopo esset aliquid ab homine vel à iure commissum sub nomine dignitatis principaliter sicut in casu isto ideo ~~capitulum non succedit~~ rij placet mihi.

35 ¶ In summa Visitatores à capitulo deputandi, vbi capitulum habet ius visitandi, sunt approbandi prius ab Episcopo, & potest esse ratio, vt videat Episcopus an expediat ecclesiæ talem visitare, vide simile

IN VERBIS

mile vt per Abb.num. 6.c.illud prætereū
dum de iur. patron.

36 ¶ Si prius ab Episcopo isti Visitatores
non sunt approbati : processus ab eis fa-
cti an sint nulli, quia ordo huius, tex. vi-
detur substantialis, si vero ordo iste esset
debitus à iure aliud esset declarat opti-
me. Ioan. Monac. c. r. de censib. lib. 6. vbi
Dominic. n. 4. in princ.

37 ¶ Vel eo impedito: Prodeum, licet vti
exclamatione in principio conueniens
non sit, tamen non possum aliter loqui.
Nam schema seu talis exclamatio cen-
cit significationem doloris ideo excla-
matione vtor. Nam sacrosancta Triden-
tina Synodus non in merito toties ea-
dem præcepta refumit. ~~Episcopi~~

38 ¶ Non enim excusantur ab hac per-
sonali visitatione quouis impedimento,
quod impedimentum solet admitti qua-
dam indulgentia benigna. Sed id debet
admitti, quod necessitate quadam sic vr-
geat, vt nisi maximo cum detrimento
proprie

VISITATORES ETIAM. 144

proprie vel publice salutis tã spiritualis
quam corporalis perse ipsos eam visita-
tionẽ exercere non valeant: aliter nãq;
iudicium ac censuram non qualẽcunq;
expectent, præter diuinam vltionem.
Attendant obsecro Episcopi illud Eze-
chielis Prophete in. c. 34. qualiter Domi-
nus durissime increpet Episcoporum ne-
gligentia in visitationis officio exercen-
do, dicens super omnem faciem terre
dispersi sunt greges mei & non erat qui
requireret, non erat inquam, qui requi-
reret. refert Synod. Toletanus actio. 2.
ad secundum. Et Ioan. Chrisost. Homil.
39. in Ioannem insectatus est eundem
Ezechielem his verbis. Ve pastoribus Is-
rael, nonne pascebant semetipfos non
ne greges pascuntur à pastoribus? Sed
illi contrarium faciebant, nam quod ab-
iectum erat, non reducebãt: neq; quod
perierat, querebant, neque contrafactum
alligabant, neque infirmum consolida-
bant, quoniam se, non gregem pasce-
bant.

Facta

IN VERBIS

39 ¶ Facta ergo visitatione à capitulo, potest etiam Episcopus siue eius Visitator seorsum & separatim, vt dicit. tex. noster facere visitationem.

40 ¶ Nam reipublicæ interest, admittere quam plurimos ad defendendam suam causam. l. nã reipublice, ff. de operis nou. nuntiatione.

41 ¶ Et ad conseruationem regionis necessariam esse multitudinem custodum vt notat Aristotel. lib. i. Rhetoricorum capit. 4.

42 ¶ Et in prouerbijis est: piedra sobre piedra à las nuues llega.

43 Sed Episcopus non potest infringere facta per Episcopum prædecessorem. Bar. in. l. Semel. C. de Apochis pub. & c. lib. 10

44 ¶ Secus erit si dicatur Episcopo, æconomũ non bene rationem administrationis suæ reddisse, etiam si habeat æconomus liberationem quæ vulgo dicitur finiquito: nam si contra illam liberationem dicatur quod fuit data non viso libro rationum, qui ex cõsequencia actus non

VISITATORES ETIAM. 145
non est liberatus ad ministrator seu æconomus, qui non ostendat librum rationis. Bald. in Rubr. C. de exercitoria actio. n. 12. verf. & ideo. l. 14. tit. 18. p. 3. Ideo talis liberatio nullo modo valet, vt per Alexand. vol. 7. consil. 74. Bart. in. l. tutor qui repertorium. ff. de administration. tuto. in fin. Matheus de afflict. decision. 360. facit, tex. in. l. si quis ex argentarijs. § penult. ff. de edend. Idem erit si ostendatur liber & rationes præcesierunt tam intricatæ, quæ non intelliguntur: talis nãq; ratio non dicitur ratio, nec videtur data vt in. l. cum seruus. ff. de condition. & de monstr. & in. l. summa curatione. §. primo. ff. de peculio.

45 ¶ Et nisi causa liberationis vera apparent, non dicitur ratio reddita, sed quædam confusio vt in. l. 30. c. 10. notat. Auẽdaño. n. 41. de exequend. mandat. vbi dicit quod nisi nominatim constet, cui datum sit, & qua de causa nõ poterit intelligi ratio, nec valebit liberatio, tanquam data super ignotis vt in. l. qui cum tutori

T bus,

IN VERBIS

bus, ff. de transactionibus. l. argentarius.
§. edi autem. ff. de edendo.

- 46 ¶ Nam rationum redditio inuēta fuit ad habendam veritatem, & ne bona occultentur & reliqua possint inferri. Hieronymym. gratus respons. 135. num. 34. lib. 1.
- 47 ¶ Et qui non habet hos libros rationū videtur in dolo tanquam transgressor legum, vt notat Aymon. consilio. 193. n. 13. volumine. 1. de materia latius dicemus postea.
- 48 ¶ Præterea dicit. text. quod ipsi Archidiaconi vel alij inferiores tenentur reddere rationē suæ visitationis Episcopo.
- 49 ¶ Bart. in l. apparitores. C. de exactoribus tributorum. lib. 10. dicit quod exactores debent remittere ad curiam in scriptis. quod ex actum est, & quod non, vt ex eorum scriptura officium reddatur instructum. allegat. l. 1. §. officio. ff. de tutel. & rationibus distrahend. & l. si statu libera. §. fin. ff. de statu. liber. In tantum hoc est verum quod horum relationi statur. vt notatur ex dicta. l. apparitores, &

ex

VISITATORES ETIAM. 146

ex. l. si qua per calūniam. C. de Episcopis & cleric.

- 50 ¶ Officium Archidiaconi & aliorum inferiorum est quæ corrigenda viderint corrigant, & emendent, nisi fuerint ardua negotia; quæ absq; maioris sui presentia nequeant terminari. c. ad hæc. §. item in epistola, de offic. Archidiaconi. Hugo. tract. de officio quatuor prælatorum p. 2. de autoritate Episcopi. Ideo officium horū in adiutorium inuētū est, vt ibi p. eū.
- 51 ¶ Præterea Archidiaconi sunt septem ab apostolis electi, & instituti actum apostol. 6. & in. c. Diaconi septem. 93. distinct. & in. c. Diaconi ead. distinct.
- 52 ¶ Vbi dicitur Diaconi ecclesiæ sunt tantā quā oculi Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cū verecūdia actus totius ecclesiæ: præserutates diligētius si quæ videant fieri vicinū præcipitio & proximum esse peccato: vt referant hoc ad Episcopum, & ita Episcopus suggerere quæ ad cultū ecclesiæ, & disciplinam eius pertinent, Diaconibus cura sit:

T 2 Vbi

IN VERBIS

- 53 ¶ Vbi notat glos. quod loco diaconorum successerunt Archidiaconi.
- 54 ¶ Inueniuntur etiam testes synodales habentes oculos circum iustrantes. c. Episcopus in Synodo. 35. quæ 6. qui electi sunt, vt per illorum industriam excessus corrigantur, & mores reformatur, Cōcil. Prouincial. Toletan. act. 3. in. c. 28. Et debent inuestigare quæ correctione vel reformatione sunt digna, & ea fideliter perferant ad Metropolitanum, & suffraganeos, vt super his & alijs (prout utilitati, & honestati congruit) prouida deliberatione procedant, vt in. c. sicut olim de accusation. Etiam dicuntur visitatores, qui debent circuire totam parochiam de villa in villam, vt in. c. non debere. 80 dist. vbi dicitur, quod in Concilio Laodicensi statutum est, vt Episcopi non ponantur per vicos & villas: sed Visitatores, id est Archipræsbyteri qui visitent parochias: qui sine consilio, & conscientia Episcopi ciuitatis nihil agere debeant.
- 55 ¶ Et addit Archid. in. c. perlectis. 25. distin.

VISITATORES ETIAM. 147

- dist. n. 11. si iurgia seu facinora in parochia euenerint, aut si quid erit, quod animaduersionem maiorem exigit, tunc ad Episcopum erit referendum, sicut refert legatus ad proconsulem allegat. l. si quid erit. ff. de offic. proconsulis. tex. notabilis in. d. c. ad hæc de officio Archidiaconi. Bene igitur stat, vt Archidiaconi & inferiores teneantur reddere rationem Episcopo, nã quod caret ratione extirpare necesse est.
- 56 ¶ Quæ quidem ratio est quasi sermo singulorum de quærelis, secundum doctores antiquos arg. glos. verb. syndicum l. 1. §. quibus, ff. quod cuiusq; vniuersitatis nomin. vel potest dicere rationem esse experimentum totius iustitiæ secundum Paris. de Pute. in tract. syndica. Nam sicut homo post sumptum pastum, habet necesse illud digerere ita post assumptum & completum officium oportet visitatorem illud digerere. Id est rationem reddere vt si malegerit luat penas, glos. penult. leg. 3. C. de Coartalibus principib.

IN VERBIS

vbi Platea.

§7 ¶ Propterea tex. noster determinat vt id quod isti inferiores in visitatione faciunt super intendens videat, & quod vnicuiq; cōueniat, agnoscat, & quod cōuenire nouerit, acommo- det.

§8 ¶ Et nota quod quoties leges loquuntur de reddenda ratione duo continēt, scilicet computum dare, & reliqua restituere. l. quamuis, ff. de conditioni, & de monstrat. l. non solum. la. 2. §. si liberatio nis, ff. de liberat. legat. leg. 4. C. de testa- men. manumissio. istud est rationē red- dere.

§9 ¶ Præcipue si in visitatione intēdunt Visitatores & quærunt non quæ sua sunt sed ea que sunt Iesu Christi, vt in. c. cum apostolus, & capit. procurationes. de censib. vbi habetur, quod Visitatores nō quærant quæ sua sunt, sed ea quæ sunt Ie- su Christi prædicationi, & exoratiōi, correctioni, reformationi vocando, vt fructum referant, qui non pereat. Nō ergo debēt procurationibus, aut lucro, seu

VISITATORES ETIAM. 148
 seu ad propriam vtilitatem, vt sibi the-
 saurizent: sed saluti animarum, & morū
 profectui cultuiq; diuino ampliando, sta-
 tutiq; ecclesiarum in melius reformādo,
 intendere debent vt in. cap. 1. de censib.
 lib. 6. cum text. ibi dicit caueant in super-
 ne ipse vel quisquam suorum aliquod
 munus quocumq; sit, & qualitercumq;
 offeratur, præsumat recipere: vt nō quæ
 sua sunt sed quæ Iesu Christi quærere vi-
 deatur: & intendere debet, atq; in vigila-
 re prædicationi, saluti, ædificationi & re-
 formationi cleri & populi, vt in. d. c. pro-
 curationes, & d. cap. 1. de censibus, lib. 6.
 facit. leg. nam. ff. de offic. præfecti vigil.
 Nec debent Visitatores ve nationibus
 aut similibus vacare, mente enim repe-
 tere debent, quod de omnibus sibi com-
 missis rationem reddere tenentur si nō
 corrigant, moneant, & reforment: alias
 singula de manibus suis requirentur. c.
 irrefragabili. de offic. ordinar. cap. 1. c.
 adhac, de offic. Archidiacon. ergo optimū
 T 4 erit vt

IN VERBIS

erit vt superintendens sedulitatem eorum in visitatione videat.

60 ¶ Et quoniam peccata hominum dupliciter possunt considerari vno quidem modo in quantum est nociuum ei qui peccat: alio modo in quantum vergit in nocumentum aliorum, qui ex alicuius peccato vel excessu leduntur vel scandalizantur, vel etiam in quantum est nocumentum boni communis cuius iustitia per peccatum hominis perturbatur.

61 ¶ Ideo Visitator duplici correctione vti debet, vna quidem quæ adhibet remedium peccato in quantum est quodam malum ipsius peccantis, & ita est proprie fraterna correctio quæ ordinatur ad commendationem delinquentis, remouere autem malum alicuius, eiusdem rationis est, quod bonum alicui procurare, procurare autem bonum fratris pertinet ad charitatem. c. si peccauerit. 2. q. 1. & c. no vit de iudic. Quod patet quia corripere delinquentem est quædam spiritualis elemosina. c. & qui emendat. 45. dist. S. Thom.

VISITATORES ETIAM. 149

Thom. 2. 2. q. 33. artic. 3. Cum ergo operamur bonum amico, vt de peccato ad penitentiam reducatur, hæc remotio magis ad charitatem pertinet, quam remotio nutrimenti corporalis vel egestatis, & infirmitatis, tamen quia bonum veritatis magis est proximum & affine ipsi charitati, quam bonum corporis exteriorum rerum, tunc etiam quia respicit animam, quæ corpore longe præstatiores est. c. solite de maiorita, & obedientia. I. sancimus. C. de sacrosanct. ecclesijs & in c. Matheus de Symon. Et hoc respectu pertinet ad charitatem, in quantum vero fraterna correctio adhibet remedium peccato delinquentis, in eo quod præstat malum exemplum in fratres qui ex tali exemplo leduntur ceteri & scandalizantur. c. præcipue. 11. q. 3. & maxime in nocumentum communis boni: & talis actus dicitur iustitiæ ad quam pertinet conseruare rectitudinem in comune bonum vnus ad alterum. c. cum deuotissima. 12. q. 2. c. facte. 4. dist. cap. vt fame. de

T 5 sentent.

IN VERBIS

Sentent. excommuni. Et sic frater tuus corrigendus est zelo iustitiæ, & ad istum effectum pertinet ad iustitiam.

- 62 ¶ In super aduertant Visitatores quãdo inquirunt. Nam si aliqua de aliquo denuntiantur secrete talia sunt secrete corrigenda. c. si peccauerit. 2. q. 1. Ioan. de Immol. in. c. vt iuxta de offic. ordinarij. dicit etiam text. quod ista ratio debet dari intra mensem.
- 63 ¶ Nam iudices inferiores non abrenuntiant, aut prorrogant tempus à iure præfixum, notat. l. nemo. C. de tẽpor. appellat.
- 64 ¶ Mensis autem iste an possit prorrogari seu extendi per inferiorẽ iusta causa interueniente dicẽdum est, quod sic, glos. verb. recisius tempus in. c. cum sit romana. de appellatio.
- 65 ¶ Ideo tenentur Archidiaconi & alij inferiores sine alia monitione intra mensem rationẽ reddere Episcopo, nam tale tẽpus interpellat pro homine. c. potuit de locato. l. magna. C. de cõtrahẽd. & cõmit. stip. l. 2. C. d. iur. emphit. Et dicit text. quod

VISITATORES ETIAM. 150

- quod Archidiaconi & alij inferiores tenentur exhibere depositiones testium.
- 66 ¶ Abb. in. c. ad nostrã el. 2. de iureiur. n. 2. dicit quod est bona practica citandi testes quando ignorantur personæ, vide licet vt fiat generale preceptum sub ex cõmunicationis pœnã, vt qui super tali facto nouerint veritatẽ cõpareant ad testimonium proferendum, nam tunc tacere veritatẽ est peccatum mortale, allegat. c. quisquis. 11. q. 3. & c. 1. de crimi. fals. tenet Ioann. de Neuis, in silua nuptial. lib. 3. num. 33
- 67 ¶ Et etiã falsum cõmittit, qui interrogatus, veritatẽ occultat, ac si medatium dixerit, Couar. in lib. 1. vari. c. 2. n. 3. allegat. d. c. quisquis, & d. cap. 1.
- 68 ¶ Ideo in praxi Visitatores seruãt, vt in loco eminentiori voce intelligibili notarius legat monitorias generales de verbo ad verbum. Vt in Archiepiscopatu Hispal. leguntur per Visitatores: propter quas monitiones, omnes fideles tenentur comparere apud Visitatorem ad propa

IN VERBIS

propalendam veritatem, aliter cōtumā-
ces dicentur & in excōmunicationis sen-
tentiā incidere possunt, tenes Hostiens.
in sum. de sententia excommunication.
verb. quibus ex causis, quem allegat Gre-
gor. Lopez. scholio excusa. l. 10. tit. 9. p. 1.

69 ¶ Sed aduertant Visitatores, quam sit er-
roneus stylus eorum iudicum qui in mo-
nitorialibus dicunt, quod debeant pro-
palare, & illud iudici aliter vel coram no-
tario & testibus in forma fidem faciente
vt dicit idē Neuis. in. d. silua nuptial. vbi
supra. n. 46. Nam acta faciunt notorium
l. gesta. C. de re iudicata, & boni viri so-
lent tacere quod probare non possunt.
c. plerumq; .2. q. 7. Alex. consil. 55. lib. 4.
In tantum hoc est verum, quod quis iu-
dici non tenetur dicere de eo quod pro-
bare non potest. Sum. Tabien. verb. ac-
cusatio. §. 14. & verb. inquisitio. §. 7. Nau.
in Man. cap. 25. num. 46. vbi late de ista
materia.

70 ¶ Prælatus igitur non debet esse soli-
citus plus debito in inquirendo, sed mo-
derate

VISITATORES ETIAM. 151
derate id agat, ita ne nimia suspitio illū
præcipitem, & exosum reddat. Nam qui
nimium emugit, elicit sanguine. prouerb.
30. tradit frat. Anton. Cordubensis in tra-
ctatu de secreto. membro. 2. in annot. q.
3. in princ.

71 ¶ Præterea depositiones testium ex
duobus constituuntur, scilicet ex dicto
testis, & ex iuramento: nec vnum valet
sine altero. Lanfranc. ab Oriano. in tra-
ctatu de testib. in princip. allegat. c. fra-
ternitatis, de testib. & l. iurifurandi. C.
de testib.

72 ¶ Propterea in causis acta scribuntur,
vt veritas habeat locum, & falsitas abo-
leatur: cum in iudicijs debeat esse verita-
ti locus. Item ne propter assertionem iu-
dici iniqui innocens, litigator ledatur.
idem Lanfranc. in repetit. capit. quoniā
contra falsam deprobat. in princ. n. 1.

73 ¶ Et acta in scriptis sunt reducenda
alias non valēt, nisi sint causæ breuiores,
quia tunc non requiritur scriptura, per
auth. nisi breuiores & ibi Bart. C. de sen-
tent.

IN VERBIS.

tent. ex breuit. recitand. ita tenet Abb. in. d. c. quoniam cōtra. in notabil. 3. & ibi etiam Felin. de probat. Robert. Marant. de ordin. iudiciorum. p. 6, n. 22.

74 ¶ Depositiones testium Visitatores tenentur exhibere Episcopo, & acta inte-

75 gra.

¶ Quid dicendum si notarius dicat se nullum originale fecisse, possit ne puniri pœna periurij, si quidem notarius contrauenit vni ex capitulis iuratis. Host. in c. sicut. ne clerici vel monach. Ripa. in. l. admonendi. n. 150. ff. de iur. iurand. dicūt quod. sic.

76 ¶ Si vero dixerit amisisse acta, non tamen probat casum amissionis, poterit torqueri secundum Bal. in Rubr. de fid. instrum.

77 ¶ Quid si notarius lacerauit acta, tūc falsarius p̄sumitur secundum Curti. Junio. consil. 166. Rip. loco p̄ximè citato. numer. 150. Ioan. Purputa. in rep. l. iis apud quem. num. 20. C. de edendo.

78 ¶ Si vero notarius celat prothocolū punitur

VISITATORES ETIAM. 152
punitur de falso, vt probat Lanfranc. de Oriano in. d. repet. verb. instrumētorum productiones. n. 34. notat Bald. Salicet. & moderni in. l. qui accusare. C. de edendo per tex. ibi quod occultātes propria instrumenta, non incidūt in pœnā falsi, quamuis occultantes aliena incidant, tex. notabilis in. l. Paulus. ff. de fals. Didac. Perez. l. 2. tit. 5. lib. 2. ord. in princip.

79 ¶ Præterea in iure sunt acta iudicij, & sunt illa que tendunt ad ordinationem litis, prout est libellus, litis contestatio, terminus probatorius, satisfactio, & alij similes actus.

80 ¶ Acta autem causæ dicuntur ea que tendunt ad litis decisionem prout sunt depositiones testium, instrumenta, confessiones & alia similia acta probatoria, ita declarat glos. verb. defensione in. clem. sœpe de verbo. signific. sequitur Robert. Marant. de ordin. iudic. part. 3. num. 55.

81 ¶ Item acta nō tenentur notarius edere sine salario seu mercede text. est in. l. argen

IN VERBIS

argentarius in princ. & ibi communiter Doct. ff. de edendo. Secus hic nam notarius actorum tenetur suis expensis acta Episcopo dare Greg. schol. dan quenta. l. 6. tit. 22. p. 3. & vide omnino Franciscū de Auil. c. 21. pratorum verb. Derechos.

82 ¶ Et non debet dare notarius acta originalia, sed tantum copiam actorum edere debet, ut in. d. c. quoniam contra. de probat. & ibi per omnes doct. & habetur in Conc. Tridēt. sess. 4. c. 20. de reform. in fine, quæ acta debent esse integra cū die, & consule, loco, & tempore, ut per Bal. & Doctores in. l. 2. C. de Edendo, & non sufficit ut pars Episcopo à notario detur, nam iam non esset dare acta integra, sed exemplum totale dari debet glos. verb. exemplum. cap. 1. de sentent. excōmun. lib. 6.

83 ¶ De practica autem qualiter sit facienda ista editio per notarium vidēdus est Specul. in titul. de instrumentorum editione. §. postquam. num. 18.

84 ¶ Et ideo Archidiaconi & alij inferiores

VISITATORES ETIAM. 153
res tenentur edere acta integra nam verbum tenentur importat necessitatem, & habet vim præcepti, bonus tex. in clem. exiui. §. itē ordo. de verb. signific. Cosm. Guimier. in pragm. Sanct. titul. de collation. §. 1. tom. 1.

85 ¶ Si autem isti inferiores infra mensem non reddiderint rationē Episcopo, nisi compulsi, an incidant in aliquā pœnam, vide Bart. in. l. 2. ff. ad senatus consult. tertull. §. quid ergo. Cardi. Zabarel. late in clem. quia contingit. §. illi. num. 3. de religios. domib. Sed tu dic quod ut verbum teneantur vim præcepti habeat requisitionem importat aut depositionem. tex. in. cap. 1. ibi si petatur. de sepultur. lib. 6. & glos. verb. annis singulis in. d. clem. quia contingit.

IN VERBIS

*Non obstantibus quacunq; consuetudine, etiā
immemoriabili, atq; exemptionibus, &
privilegijs quibuscunq;.*

V

locum

IN VERBIS

- 1 *Iocanda ea sunt, in quibus assueti sumus.*
- 2 *Cōsuetudo habet maximā vim, nā ea quæ sunt puerilia & fabulosa plus possunt propter consuetudinem, quam si cognosceremus ea.*
- 3 *Consuetudo multiplex.*
- 4 *Quāto fit mentio de cōsuetudine intelligitur de longa.*
- 5 *Cōsuetudo an censeatur sublata per legē generalem, si habeat consensum populi.*
- 6 *Consuetudo irrationalis licet sit cētenaria: damnata à lege censeatur sublata & quando.*
- 7 *Cōsuetudo res magna cuiq; , difficile est mutare cōsuetudinem quia similis est naturæ.*
- 8 *Consuetudo quādo derogatur per legem editā in concilio generali.*
- 9 *Lex quando reprobatur consuetudinem expresse tunc consuetudo immemorialis an valeat.*
- 10 *Consuetudo immemorialis & priuilegium reprobatum circa vsu duellorum.*
- 11 *Consuetudo & priuilegium equiparantur.*
- 12 *Consuetudo, priuilegium, & statutū nō semper a pari procedunt.*
- 13 *Præscriptio non reddit laycūm capacē iuris in spiritua*

NON OBSTANTIBVS. 154

- spiritualibus sed priuilegium apostolicum.*
- 14 *Consuetudo mala an roboretur præscriptione.*
 - 15 *Papatus est in primo loco.*
 - 16 *Papa an visitare teneatur.*
 - 17 *Papa in terris vicem dei gerit.*
 - 18 *Oculus est certior arbiter aures.*
 - 19 *Nemo docere potest, quod minime nouit.*
 - 20 *Pontifex quasi faciens pontem ad vehendū subditos in viam salutis.*
 - 21 *Tu es Petrus & super hanc petrā edificabo ecclesiam meam pasce oues meas, his verbis de notatur, laboret ministerium.*
 - 22 *Madre que cosa es casar? hūa; hilar, parir y llorar.*
 - 23 *Regere, pascere, prædicare, & retia in aliū ducere, hæc omnia ad officium Visitationis conueniunt.*
 - 24 *Visitatio quare fit à prelatīs.*
 - 25 *verba imperatiui modi important aliquando cōsiliū aliquando necessitatem.*
 - 26 *Quod præcipitur imperatur, & quod imperatur, necesse est fieri.*
 - 27 *Lex cum loquitur per verba præceptiua aut*
- V 1 equipō

IN VERBIS

equipolētia obligat ad peccatū cōtraueniētē.

- 28 *Sedes apostolica negotijs quam plurimis opprimitur in dies.*
- 29 *Papa habet pedes plumbeos & non plumeos.*
- 30 *Papa est quasi immobilis, stabilisq; manens, dat cuncta moueri.*
- 31 *Pralatus est anima, & spiritus ecclesie.*
- 32 *Tutor est anima & spiritus pupilli.*
- 33 *Anima rationalis absq; extētionē seu dilatione in uniuersum corpus infundit.*
- 34 *Vbi Papa ibi Roma.*
- 35 *Papa an debeat transferre curiam siue sedem suam de Roma ad alium locum & .nu. 38.*
- 36 *Petrus cum uellet à Roma abire, apparuit ei Christus in uia & interrogauit, Domine quò vadis, respondit Christus vado. Romam iterum crucifigi propterea Petrus reuersus est ad Romam ubi martyrium suscepit.*
- 37 *Papa in quibus habet liberam potestatem.*
- 39 *Roma est disciplina veritatis, quæ aliquando fuit magistra erroris.*
- 40 *Papa tenetur visitare, seu procurare ut fiat visitatio.*

Papa

NON OBSTANTIBVS. 155

- 41 *Papa impendat diligentiam ut bonos atq; idoneos pastores singulis ecclesijs praeficiat, aliter Christus sanguinem ouium suarum de manibus eius requireret.*
- 42 *Madre no viste, padre no tuuiste, diablo te heziste, dixel refran.*
- 43 *Lo que quiere la harda, monte espeffo y mala guarda.*
- 44 *Negligens dicitur quasi non eligens.*
- 45 *Papa quantum ad Dei iudicium an sit solutus legibus, & quando sit supra legem.*
- 46 *Papa potest equare quadrata rotundis anima eius in manica sua.*
- 47 *Papa quondo utitur plenitudine potestatis.*
- 48 *Sensus qui in oculis est, vicinior dicitur animæ.*
- 49 *Factum ex uisitatione emendatum memoriæ commendandum.*
- 1 ¶ *In verbo consuetudine nota quod ea iocunda sunt in quibus assueti sumus Aristot. Rethoric. i. ad Theodetem.*
- 2 ¶ *Et quantam vim habeat consuetudo, leges declarāt, in quibus ea quæ sunt*

IN VERBIS.

puerilia & fabulosa plus possunt propter consuetudinē quam si cognosceremus ea Arist. Methaphis. 2. cap. 3.

3 ¶ Consuetudo multiplex est, vt notat Bald. in tit. qui feudum dare possunt, col. 3. quædam est consuetudo, quæ requirit præscriptionem, quædam vero est consuetudo solēnis, quæ non requirit præscriptionem. glos. verb. etiam intelligitur in pragmat. Sanct. tomo. 2. de causis. §. statuit el. 1. colū. 2. Non solum tex. hic excludit consuetudinem præscriptā & non præscriptam pacificam vel non, ita Abb. in. c. cum satis de offic. Archid. numer. 2. Sed etiam excludit consuetudinem cuius memoria in contrarium non extat, quæ habet vim legis & priuilegij principis, secundum doctrinā Abbatis in. cap. super quibusdam. num. 8. cū seq. de verb. signific. & habetur in. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidiana. & stiuat. Felin. in cap. cum ex officij num. 13. de præscript.

4 ¶ Quando fit mentio de cōsuetudine intelli-

NON OBSTANTIBVS. 156
intelligitur de longa. cap. cum mana. de electio. glos. fin. leg. 3. titul. 2. p. 1. & ibi Greg.

5 ¶ Consuetudo autem non censetur sublata per legem generalem quæ ante ipsam legem vim habet consensu populi. c. 1. de constitution. lib. 6. vbi Domin. Francus. & Gometius. n. 86. Nec huic sententiæ præiudicat. l. 3. §. diuus. ff. de sepulchro violato quidquid Acurtius ibi cōmentus est, nam illa. l. procedit quando fit constitutione vel cōsuetudo propria alicuius ciuitatis, & ei peculiaris post legem generalem principis, & circa istum sensum non probat iuris consultus per legē generalē tolli constitutiones municipales, & particulares consuetudines, si in lege ponantur hæc verba sublata quæcūq; cōsuetudine aut nō obstāte quacūq; cōsuetudine etiā immemoriali tunc reuocata est cōsuetudo quæcūq;. glo. verb. quamuis clem. vltima. de rebus ecclesiæ & glos. verb. quanticumq; de for. competent, & Card. in. d. clem. vltima.

IN VERBIS

6 ¶ Quod est intelligendum quoties lex dānet ac reprobet consuetudinem, tanquam iniquam, & irrationabilem: nam tunc quævis cōsuetudo etiam immemorabilis, & centenaria censebitur eodem pacto dannata, vt tenet Aretin. in. l. cum stipulatus. ff. de verb. obligation. Felin. in c. cum ex officij, de præscrip. quos allegat & sequitur Cou. lib. 3. Var. c. 13. nu. 5. vbi dicit, illud intelligendum in consuetudine generali, non autem in consuetudine quæ habuit speciali & peculiari causa in aliqua ecclesia propter iustam & rationabilem causam.

7 ¶ Cōsuetudo namq; res magna cuiq; Arist. problematum sectio. 28. q. 1. ideo eam mutare difficile est, quia similis est naturæ. idem Arist. ethicorum. 7. c. 10.

8 ¶ Consuetudo vero derogatur per legem editam in concilio generali quia ceteretur habere clausulam derogatoriā ad cōtrarias dispositiones quæ in futurum etiam fierent, Roch. de Curt. in. c. fin. de consuetud. quæ refert & sequitur Auiles

c. 8.

NON OBSTANTIBVS. 157

c. 8. prætor. numer. 3.

9 ¶ Et etiam dicit quod quando ius reprobatur consuetudinē expresse, tunc non valet consuetudo, etiam tanti temporis de cuius initio non sit memoria allegat Card. in. clem. 2. de rebus ecclesiæ non alien.

10 ¶ Pariter etiam reprobatur consuetudo praua etiam immemorabilis, & quodcumq; priuilegium, circa vsum detestabilem duellorū Concil. Trid. sess. 25. c. 19.

11 ¶ Consuetudo & priuilegium equiparantur. c. nouit & ibi not. de iudicijs. cap. accedentes de præscription. Præsertim consuetudo & priuilegium equiparantur si est immemorialis, gles. verb. nō extat. in. d. c. super quibusdā, de verb. signific. Bald. in. l. si solēnibus. C. de fide instrum.

12 ¶ Nota etiam quod consuetudo, priuilegium, & statutum non semper procedunt a pari: nam in clem. vt hic qui. §. illi vero de etate & qualitat. reuocantur statuta, & consuetudines non reuocantur priuilegia. ita Zabar. ibid. num. 4.

V 5 Vnde

IN VERBIS

- 13 ¶ Vnde præscriptio non reddit lay-
cum capacem iuris in spiritualibus, sed
priuilegium apostolicum, vt dicit Abb.
in. capit. cum instantia. numer. 4. de
censib.
- 14 ¶ Si autem consuetudo mala roboratur
præscriptione temporis, cuius initij
non est memoria vel saltim triginta an-
norum, tenebit cōsuetudo. vt dicit glos.
in. l. Domini prædi de agricol. & censitis
C. lib. ii. quam glos. dicit Card. in. c. finali
de consuetudine, non esse alibi, contra
quam glos. tenet Ioan. de Plat. in. dict. l.
Domini prædiorum dicens quod mala
consuetudo nullo tempore potest robo-
rari, allegat. §. i. in authent. vt nulli iu-
dicum. coll. 9. quem refert & sequitur
Gregor. Lopez scholio. bien. vbi supra,
vbi dicit forte esse dicendum, quod si
consuetudo non inducat peccatum, sit
tamen alias mala quia contra ius, ha-
bet aliquam causam rationabilitatis, ta-
lis consuetudo roboratur ex præscrip-
tione. 30. annorum. Si autem consue-
tudo

NON OBSTANTIBVS. 158
tudo non solum esse contra ius, verum
esset ita irrationabilis, quod nihil bonæ
rationis per se habeat, tunc non roboratur
tempore: & saltem procederet, quan-
do consuetudo nō esset de tempore im-
memoriali, & vt procedat de iure ca-
nonico debet esse rationabilis simplici-
ter. De ista clausula non obstante. mul-
ta dicit Bart. in extrauag. ad reprimen-
dum verb. non obstantibus.

- 15 ¶ Dicitur est de omnibus prælatis ad
quos visitatio conuenit. nunc quæren-
dum est de Papatu qui est in primo loco
cap. ante omnia. vbi glos. 40. distin.
- 16 ¶ Papa an teneatur visitare dic quod
sic. *per se, vel per alios*
- 17 ¶ Nam Papa in terris vicem Dei ge-
rit. vt habetur in capit. quanto. & capit.
licet de translation. prælat. & in capit.
vt nostrum. §. porro. vt Ecclesiastic.
benef. sine dimin. conf. & habetur. 21.
distin. & in capit. i. de homic. lib. 6. & c.
quoniam. 24. quæst. i.

Præterea

IN VERBIS

- 18 ¶ Præterea certior aure arbiter occu-
lus est.
- 19 ¶ Et quod minime nouit nemo doce-
re potest Ouidius. 2. tristium & Pontifex
veluti via est sequentium. cap. clericos. 21.
distin.
- 20 ¶ Ideo dicitur Pontifex quasi faciens
pontem ad vehendum subditos in viam
salutis exemplo vitæ, & doctrinæ. Iass. in
l. possessio appellata. num. 25. ff. de acqui-
renda possessio.
- 21 ¶ Præterea consideranda est vox illa
Iesu Christi dicentis, tu es Petrus, & su-
per hanc Petram ædificabo ecclesiam
meam. Mathei. c. 16. & in. c. ita dominus
19. distin. & in. c. mouo. c. quamuis. 2. di-
stin. & id. c. aliorum. 9. q. 3. & postea idē
Christus dixit Petro pascue oues meas
Ioan. in. c. fin. c. significasti de electione,
in quibus verbis denotatur laboret mini-
sterium vt per Abb. in. c. mādāta de præ-
sumptio.
- 22 ¶ Y dize el refran Español, madre que
cosa es calar? hija, hilar, parir y llorar.

Et

NON OBSTANTIBVS. 159

- Et etiā præcepit Petro & omnibus Apo-
stolis, ite prædicate euangelium omni
creaturæ. & quamuis omnibus Aposto-
lis imperauerit, præcipiendo vt retia re-
laxarent Luc. 5. l. 3. tit. 5. p. 1.
- 23 ¶ Tametsi Petro & successibus suis
dixit regere, pascere, prædicare, & retia
in altum ducere hæc omnia ad officium
uisitacionis cōueniunt, cōfirmatur quod
dictum est Genesi. 18. & c. Deus omnipo-
rens. 2. quæst. 1. vbi Deus Optim. Ma-
xim. ait, descendam & videbo, vtrum
clamorem qui venit ad me, opere com-
pleuerint.
- 24 ¶ Ergo Papa debet descendere, ac ma-
xima cum diligentia inquirere, ne grex
sibi commissus pereat, & de eius mani-
bus sanguis eorum quærat. Confide-
randa enim sunt verba imperatiui modi
vt in. l. cum pater. §. mode, ff. delegat. 2.
- 25 ¶ Quæ verba important aliquando
consilium, aliquando necessitatem cir-
ca subiectam materiam. Abbas in. cap.
magnæ deuoto, & voti. numer. 4. Hic
iudicio

IN VERBIS

- judicio meo illa verba imperatiui modi important necessitatem, & vim præcepti habent: c. qui iubente. 11. quæst. 3. notatur in clem. præfenti, de censibus:
- 26 Quod enim præcipitur, imperatur, & quod imperatur necesse est fieri, si non fiat, pœnam habet, vt dicit D. Greg. in Epistol. ad Iouinianum & refert Gratianus in. c. quisquis. 14. quæst. 1:
- 27 ¶ Et cum lex loquitur per verba præceptiua, aut equipollentia, obligant ad peccatum contra venientem. capit. 2. de mai. & obedient. clem. exini de paradiso, de verb. signific. Archid. in cap. vti. nam. 76. dist. Ant. & Abb. in. c. nam concupiscentia. de constitut. & idem Abb. in. c. clerici. de vit. & honest. clerico:
- 28 ¶ Sed cum sedes apostolica negotijs quam plurimis & varijs sollicitudinibus in dies opprimatur.
- 29 ¶ Et Papa habeat pedes plumbeos & nõ plumeos, vt refert Gomez. in prolog. regularũ cæcellarie apostolicæ Cosmas Gumer. in pragm Sanction. Decreto de con-

NON OBSTANTIBVS. 160

concubinarijs tom. 2. colun. 2:

- 30 ¶ Vbi inquit quod Papa est quasi immobilis stabilis quæ manens, dat cuncta moueri.
- 31 ¶ Idem. Cosm. vbi supra de annatis. §. item quod ratione in princip. in glos. verb. ecclesia tom. 2. subdens quod prælatus est anima & spiritus ecclesiæ.
- 32 ¶ Tutor autem anima & spiritus pupilli, quare aduertere debes considerationem Calcadr. in Timeo Platon. dicẽtis, quod Arachneus in medio telæ existens facile sentit quidquid fit, seu accidit in quacumq; parte suæ telæ.
- 33 ¶ Ita anima rationalis in cerebro cordis absq; extentione, seu dilatione vniuersum corpus infundit.
- 34 ¶ Nã vbi Papa ibi Roma, notat Doct. in. c. ego de iure iur. Archid. 7. q. 1. c. scire, & in. c. præfenti, de præbend. in. 6.
- 35 ¶ Nec debet Papa transferrẽ curiam siue sedẽ suam de Roma ad aliũ locum nisi ex magna causa. ad hoc est tex. in. c. quamuis. 11. dist. c. rogamus. 24. quæst. 1.
- Vbi

IN VERBIS

Vbi Archid. in. c. per Venerabilem. §. rationibus, verb. sane. qui filij sint legitimi c. fundamenta. §. ne autem. de election. lib. 6. vbi Archi. & Ioā. Andr. in nouella. quod fit, quia ibi sedes apostolica diuina dispositione est collocata. ideo non licet Papam mutare illam.

36 ¶ Nam cum ab ea Petrus vellet abire, apparuit Christus in via, quem cum interrogasset Domine quo vadis respondit Christus vado Romam iterum crucifigi quod Petrus intelligens in sua ad monitionem dictum, reuersus ad Romam, vbi martyrio sibi & successoribus sedem vna ~~per~~ ~~Papam~~ stabiliiuit. c. beati. 2. q. 7. quod prosequitur prepositus in. c. nolite. 11. distin. vbi col. fin. dicit quod Papa ad semper in ea manendum non necessitatur, quia vbiq; est tribunal suum, & sedes sua.

37 ¶ Et in ordinatis à Christo quæ fidei substantiam, & animarum salutem non impediunt, Papa habet libertatem, & dominium iurisdictionis, & potestatis, vt possit

NON OBSTANTIBVS. 161

possit illam limitare & ex causa mutare: Tamen conuenientius magis congruit, vt Papa sedem habeat Romæ quam alibi.

38 ¶ Tunc propter præsentiam apostolorum, Petri & Pauli, in quorum martyrio & sanguine est fundata sedes Apostolica & Romana ecclesia.

39 Tum vt illa sic disciplinaveritatis quæ aliquando fuit magistra errori.

40 ¶ Itaq; Papa tenetur visitare, seu procurare, vt Visitatio fiat, per tot tantosq; operarios, quos habet:

41 In quorum electione. Beatissimus Romanus Pontifex maximam sollicitudinẽ ex officio sui muneris debet impendere eam potissimum diligentiam adhibẽdo, vt bonos maxime atq; idoneos pastores singulis ecclesijs præficiat: qui si in suo regimine negligentes fuerint, Christus Dominus sanguinem ouium suarum de manibus eius requiret. Concil. Trident. sess. 24. capit. 1. in fin. de reform. ibi nihil esse magis necessarium Ecclesiæ Dei.

- 42 ¶ Y bien dize el Refian, madre no viste, padre no tuuiste, diablo te keziste.
- 43 Et alibi. Lo que quiere la harda, monte espelto y mala guarda. Si autem negligens fuerit, & negligentia prouenit ex quadam remissione voluntatis.
- 44 ¶ Nam Isidorus. lib. ethimologiarum dicit. Quod negligens dicitur quasi non eligens, præcipiendo inquam, ea quæ debet, vel eo modo quo debet: nã tunc peccat. S. Thom. secunda secunde. quæst. 54. artic. 3.
- 45 ¶ Vnde quãtum ad Dei iudicium Papa non est solutus legibus quantum ad vim directiuam earum, & debet voluntarius nõ coactus eas seruare: & ipse est supra legem, in quantum cum expediens fuerit, potest eam mutare, & in ea pro loco & tempore dispensare. Et licet habeat plenitudinem potestatis. capit. quanto. cum ibi notatis, de translat. præl.
- 46 ¶ Et potest equate quadrata rotũdis: & anima eius in manica sua. add. ad

Barbat.

Barbat. in. c. canonum statuta. num. 171. de constitut.

- 47 ¶ Tamen non debet ea vti sine causa. quia iura sunt fundata super ratione. c. cõsuetudo. i. dist. Host. in. c. ad decorem, de vsu pãl. glos. verb. teseruationes. titul. de electionibus. §. licet. col. 2. in pragmat. Sanct. tom. 1. Et licet omnia possit non debet prætermittere clauem discretio- nis. notat Hostien. in. d. c. quanto, ad hoc notatur in. c. ad apostolicæ, de re. iudic. lib. 6. Plenitudo namq; potestatis in executione bonitatis, non autoritate prauitatis consistit, alias mutato vocabulo nõ plenitudo potestatis sed tempestatis dicitur, restringitur ergo sub ratione potestatis. c. illa. ii. quæst. 3.
- 48 ¶ Itaq; visitatio multum operatur, ideo sensus qui in oculis est, vicinior dicitur animæ. glos. verb. oculos. cap. quorundam de election. lib. 6. glos. in proœmio. §. quibus ad plenum, in Pragmat. Sanct. col. 2. Archidia: capit. nec solo num. i. 23. quæst. 5.

X 2 Audiã

IN VERBIS

49 ¶ Audiui factum memoriæ dignū Regis Ferdin. s. huius nōminis, qui dum visitasset regnum Hispaniæ, & esset in ciuitate Plazentina, sponfus cuiusdam virginis significauit Regi, Comitē (cuius ipse erat vassalus) in diæ nuptiarum primam habere carnalem sponsæ cognitionem: cui consuetudinem, seu potius tyrānidi vassali propter eius potentiam resistere non poterant, huic sensualitati carnali Rex taliter correxit, & abusuū declarauit, vt Comes ipse ab hominibus nūquam visus fuit, & sic consuetudo spirauit, & desponsata quæ iam erat in lecto cum Comite, remansit illesa, & incorrupta. Ecce improuisam & in opinatam rē ex visitatione principis prouenientem. El Refran Portugues dize, escaueme quen quisier, podeme quen saber, caueme seu dono. Et alibi, En la tierra del rey la vaca corre al buey, y es la razon porque el Rey y gualmente haze justicia al pobre que al rico. Hic solus nō est, vbiq; gentium video regnare improbitatem, & bonos

VISITATORES ETIAM. 163
& bonos à malis iniuste opprimi propter quod Rex seu Principis: aduertat petitionem Dauid, quando Saul misis militibus iussit obsideri domum eius. vt. 1. regum. c. 19. tunc Dauid dixit in occursum meum exurge, & vide & intende ad visitandas omnes gentes Psalm. 58. consideret Rex seu Princeps videat & intendat.

IN VERBIS

Visitacionum autem omnium istarum, præcipuus sit scopus, sanam orthodoxamq; doctrinam expulsis hæresibus inducere.

- 1 *Causa finalis est cuius gratia cætera sunt.*
- 2 *Finis Visitatoris qualis sit. C. num. 4.*
- 3 *Tridentina Synodus ad quid fuit congregata.*
- 5 *Prædicare tenetur Visitator.*
- 6 *Prædicationem verbi Dei necessariam esse ad fidem diuinorum misteriorū assequendam.*
- 7 *Verbum Dei quid sit.*
- 8 *Nauæ absentia causat naufragium.*

IN VERBIS

- 9 *Prædicatores sunt velut canes Dei qui latrantes fugant lupos.*
- 10 *Visitatores si non prædicant, sunt velut canes muti non valentes latrare.*
- 11 *Visitator in quibus persistere debet circa credenda, circa facienda, & seruanda, circa fugienda, circa timenda, circa appetenda.*
- 12 *Prædicator ante prædicationem debet orare.*
- 13 *Fructus visitationis.*
- 14 *Prælati mali intentum suæ diligentia.*
- 15 *Prælati mali quare diligunt terrena.*
- 16 *Sententiæ contra malos prælatos.*
- 17 *Christianæ dignitates non est in temporalibus exaltari, sed potius de primi.*

1 ¶ *Visitationum Autem. &c. in istis verbis textus noster dat causam finalem visitandi. Causa finalis est cuius gratia cætera fiunt Arist. Physic. 2. c. 3. & Methaphisic. 5. capit. 2. de qua per Bart. in extrau. ad reprimendum, verb. absentia & Andr. de Hærcia in visibus Fœud. in prologo.*

Sed

VISITATION. AVTEM. 164

- 2 ¶ *Sed propositum visitatoris debet esse, bonos mores inducere, corrigere prauos, & extirpare hæreses.*
- 3 ¶ *Ad hoc namq; fuit congregata Tridentina Synodus. sess. 3. in princip.*
- 4 ¶ *Sagittas circa hoc debet Visitator dirigere, vt attingat scopum, tenetur etiã Visitator, inducere, persuadere, etiam si necesse fuerit ad sanam orthodoxamq; doctrinam, salutaribus verbis plebes sibi commissas pascant, docendo ea quæ scire omnibus est necessarium ad salutem animarum, annunciandoq; eis cum breuitate & facilitate sermonis, Vicia quæ eos declinare, & virtutes quas oportet sectari: vt pœnam æternam euadere, & cœlestem gloriam consequi valeant. Concil. Trident. sess. 5. c. 2,*
- 5 ¶ *Est enim necessaria prædicatio verbi Dei, per quã auditores de his quæ credere tenentur edoceantur, iuxta Paul. ad Roman. 10. quomodo credent, quæ non audierunt? Quomodo autem audiēt sine prædicante, sicut scriptum est.*

X 4 Quam

IN VERBIS

Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona: sed non omnes obediunt euangelio. Esaias enim dicit: Domine quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.

6 ¶ His verbis Paul. apertissime docet, prædicationem verbi Dei esse necessariam ad fidem diuinorum misteriorum assequendam. vide Castr. de iusta Hæreticorum punit. lib. 3. cap. 2.

7 ¶ Est enim verbum Dei, lumen quo mediâte quisq; videre possit quæ agere, & quo gressus dirigere velit. Vt in Psalm. 118. lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen semitis meis, & iterum, declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Si ab illo qui in tenebris ambulat, lucernam subtraxeris, luminis absentia efficiet, vt ambulâs tertio quoq; gressu offendantur.

8 ¶ Vt dicit Arist. absentiam nauæ causam esse, quod nauis patiatur naufragiû. Ideo Paul. ad Timothe. Episcopum & discipulo

VISITATION. AVTEM. 165
discipulum suum in epistol. 2. cap. 4. prædica verbum, in sta opportune, importune, argue, obsecra increpa: erit enim tēpus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Itaq; doctrina sana & orthodoxa est vehiculum ad cœlestem patriâ, & fugat hæreses. Ideo Esayas. cap. 58. dicit clama, neceses qua situba ex alta vocem tuam, annûcia populo meo scelera eorum.

9 ¶ Prædicatores namq; sunt vel uti canes Dei qui latratu suo lupos fugant, nō solum hæreticos hæreses, sed etiam omnia vitia quæ gregem dominicum deuant, facile propellere possunt.

10 ¶ Si autem non prædicant facti sunt vel vt canes muti non valentes latrare, vt dicit Esaias. cap. 56. quæ interpretans Hieronymus super Esaiam, sic ait isti de quibus Propheta loquitur non solû speculatores ceci, sed et canes muti appelle

IN VERBIS

sur, non valentes latrare. Qui enim gregem Domini custodire debebant, & lupos abigere & latrare pro Domino. diligunt somnia, & delectantur visionibus demoniacis. Hos enim redarguit Deus per Ezechielem Prophetam. c. 3. quod infirmum fuit non consolidastis, & quod egrotum non sanastis. quod contractum est, non alligastis, & quod obiectum, non reduxistis, & quod perierat non quaesistis, in quibus omnibus debent insistere Visitatores & in vigilare super gregem domini, haeresesq; vndiq; sparsas multisq; in locis radicatae euellere, & sacra dictamina plantare, & plantata rigare, & rigata crescere permittere, ideo Esaias, c. 27. ait, propterea visitasti eos, & perdidisti omnem memoriam eorum.

- 21 ¶ Et vide Ang. in Sum. verb. praedica- re. n. 11. vbi dicit primo debet insistere circa credenda, sicut articulos fidei, secundo debet insistere circa facienda, & teruanda, sicut praecipita. Tertio circa fugienda, sicut peccata. Quarto circa timenda

VISITATION. AVTEM. 166
menda, sicut mors aeterna. Quinto debet insistere circa appetenda, sicut gloria.

- 12 ¶ Et vt praedicator fructificet, etiam prius debet orare, vt dicit glo. Genes. 24. his & similibus gloria aeterna consequitur.
- 13 ¶ Itaq; finis visitationum fructus sanctissimi necessarii ac vtilis sunt ex illa prouenientes, per eam certe praelati canonicis praecipitis atq; diuinis, satisfacere intelliguntur, ita vt canonicis visitantes non possunt de negligentia reprehendi. Insurgit etiam animarum salus tam clericorum quam laycorum per exortationem, correctionem, & reformationem, ex ea namq; fructus vberissimi & salutiferi referuntur qui nunquam pereunt, vt dicit text. in capit. procurationes, de censibus. In summa per visitationem ecclesia Dei Sanctius regitur, crimina purgantur, virtutes inseruntur, iste est praecipuus scopus visitationum.
- 14 ¶ Non fiat sicut mali praelati faciunt, de qui-

IN VERBIS

de quibus Beatus Bernard. super eant. dicit quid euorant plebem meam, sicut ex campanis. Vnde vero hanc rerum affluentiam illis exuberare existimas: vestium splendorem, mensarum luxuriam congeriem vasorum argenteorum & aureorum, nisi de bonis sponsa, id est ecclesiae: inde est quod illa pauper inops & nuda relinquitur, facie miseranda, inculca, hispida, exanguis, propterea hoc non est ornare ecclesiam sponsam: sed expoliare, non est custodire, sed perdere, non est instituere, sed prostituere, non est pascere gregem, sed mactare & deuorare. Et postea & in alio propheta. Peccata mei populi comedunt. q. d. peccatorum pretia exigunt, & peccantibus debitam sollicitudinem non impendunt, plus in vigiliant subditorum euacandis mar supijs, quam vitijs extirpandis. O vtinam tam vigiles reperirentur ad curam animarum quam alacres currunt ad cathedram. Et dicit Guiliel. in clem. 1. de magistr. quod constitutiones Bursales optimae memoriae

VISITATION. AVTEM. 167

morae commendantur à praelatis. Sicut illa de censib. foelicis. lib. 6. & vide circa hoc Concil. Trid. sess. 25. cap. 1.

15 ¶ Sed ideo memoriae non commedantur quia sunt huius seculi dilectores, in terrenis rebus fortes sunt, in caelestibus debiles. Nam pro temporali gloria usque ad mortem de sudare appetunt, & pro spe perpetua nec parum quidem in labore subsistunt, pro terrenis lucris quassibet iniurias tollerant, & pro caelesti mercede vel tenuissimi verbi ferre contumelias recusant, terreno regi toto etiam diasistere fortes sunt, in oratione vero coram Domino vel vnius horae momento lassantur, sepe nuditatem, de iectioem famem pro acquirendis diuitijs atque honoribus tollerant, & earum rerum se abstinencia cruciantur, ad quas adipiscendas festinant, superna autem laboriose querere tanto magis dissimulant, quanto ea retribui tardius putant. Hi itaque quasi aliarum arborum more deorsum vasti sunt, sursum angusti quia fortes in inferiora

IN VERBIS

riora subsistūt, sed ad superiora deficiūt:
& si vis alia multa cōgerere vide. B. Gre-
gor. in. 19. lib. moral. c. 25. Sic faciunt hi
prælati prout iudei qui venerunt Betha-
niam, vbi Lazarus fuerat mortuus, non
venerunt vt Iesum viderent, sed Lazarū
fuscitatum viderent. Ioan. c. 12. solum e-
nim sepulturæ Christi quærunt lintheami-
na, non autem corpus, licet contrarium
fecerit. S. Petrus Luc. 24. Ideo in diæ iu-
dicij dicent illi, prout ipsi fecerunt iudei
de corpore Christi furati sunt eum nobis
dormientibus. Math. c. vltim. quod
est dictum, dicent Christo iudici, & eius
apostolis confedentibus. Diabolus ani-
mas subditorum nostrorum nobis dor-
mientibus, idest negligentibus est fu-
ratus.

16 ¶ Ideo sequitur iudicis sententia, ite
maledicti in ignem æternum qui para-
tus est diabolo & angelis eius. Igitur qui
peruenire vult ad salutem animæ atin-
gat scopum visitationis, & ad quam vo-
cationem vocatus est.

Nam

BONOS MORES. 163

17 ¶ Nam Archidiaconus in c. perfecta de pe-
nitent. dist. 3. dicit quod non est Christi
aut dignitatis in temporalibus exaltari,
sed potius deprimi: quem videm. c. maio-
res. 16. quæst. 7.

IN VERBIS

Bonos mores tueri, prauos corrigere.

- 1 *Boni mores considerantur diuerso modo de iure
ciuili, & de iure canonico.*
- 2 *Mores corriguntur suspensione, excommunica-
tione, & Visitatione.*
- 3 *Iudex equalis exhibetur bene viuentibus, &
iustus circa peruersos.*
- 4 *Questio vltima hodie est de bonis moribus.*
- 5 *Imperium quibus retinetur.*
- 6 *Crimina si incipiunt veterascere, in priuilegium
assumuntur.*
- 7 *Pusillanimitates quæ latenter in republica sub-
crescunt, in magnum quid latenter in vadunt.*
- 8 *Ovis scabiosa aculis repellenda, & carnes pu-
tride refecanda ne corpus intereat.*

Auarius

IN VERBIS

- 9 *Auaritia omnes student.*
- 10 *Diuitia postquam ceperunt honori esse hebesce-
re virtutes ceperunt.* & num. 12.
- 11 *Ecclesiastici de Euangelio viuere debent.*
- 23 *Ecclesiasticorum quatuor vitia sunt reprehensibilia.*
- 34 *Audi responsum Philippi cancellarij Parisien-
sis Guilielmo Episcopo Parisiensi factum di-
centis se esse danatum tribus de causis.*
- 15 *Vestes clericorum ab honestate non deuiant.*
- 16 *Clericorum talares vestes debent esse.*
- 17 *Vestes clericorum non debet esse rubra & vi-
rides.*
- 18 *Clerici an possint uti vestibus sericis aut sul-
gidis.*
- 1 *¶ Nota in presentia quod boni mores
considerantur diuersimode in iure ciuili,
& in iure canonico; nam de iure ciuili
consideratur esse contra bonos mores,
quidquid communiter reputatur in ho-
nestum. ita Areti. in l. pacta quæ. C. de pa-
ctis. num. 1. allegat. l. prebrum & l. oppro-
brium*

BONOS MORES. 169

- brium. ff. de verb. signific. Sed de iure ca-
nonico aliquid contra bonos mores dū-
taxat dicitur si nutrit peccatum. intelli-
ge. vel veniale. allegat. glos. in. c. si vero
de iure iur. ibi per doctor.
- 2 *¶ Vide Cosm. in Pragm. Sanct. tom. 1.
titul. de collationibus. Vbi dicit quod ad
correctionem morum sunt, suspendere,
excommunicare, & visitare, & alia quæ
sunt fori contentiosi.*
- 3 *¶ Iudex idcirco bene viuētibus debet
se exhibere æqualem, quasi honore sup-
presso, & circa peruersos exercere iusti-
tiam: vt. D. Hieron. super. Hierem. lib. 20
l. 16. tit. 4. p. 3. in tatum quod si sunt boni
mores delectent: si autem mali, emēden-
tur. c. non putes. 23. quæst. 5.*
- 4 *¶ Sed hodie vt iuuenalis verbo vtat
de bonis moribus vltima fit quæstio, &
Oratius primum quæritur pecunia, vir-
tus post numos, & si vis, vt boni mores
non corrumpantur, fuge consortia pra-
ua, bonos sequere. l. 1. §. persuadere. ff. de
seru. corrup. c. sepe malorum. 28. q. 1.*
- Y Pro-

- 5 ¶ Propterea dicit Salustius imperium facile his artibus retinetur, quibus initio partum est, verum ubi pro labore desidia, pro continentia libido, pro equabilitate superbia inuasere, fortuna simul imperium cum moribus in mutata est. Et Poeta dicit moribus antiquis res stat Romana virisq;. Ideo iudex in principio his obstare debet, iuxta illud vulgatum quod malis principijs est resistendum.
- 6 ¶ Quia cum crimina incipiunt veterascere, in priuilegium assumuntur, sed difficiliter tolluntur.
- 7 ¶ Simile apud philosopho. 5. Ethic. quod pusillanimitates quæ latent in republica subcrescunt, in magnum quid latenter in vadunt, & negliguntur: merito ab initio est talibus obuiandum, etiam si parua videantur.
- 8 ¶ Et dicit. text. in. cap. refecande. 24. quaest. 3. putridæ carnes refecandæ sunt & scabiosa ouis acaulis repellenda ne rota domus, massa, corpus, & pecora ardeat, corrūpatur, putrescat, intereat.

Arrius

- Arrius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quoniam non statim oppressus est per totum orbem eius flamma pululata est: & præcipue in his temporibus in quibus tot mala, totq; corruptiones subsequeuntur sunt.
- 9 ¶ Et dicit Hierem. cap. 6. & capit. 8. animino vsq; ad maiorem omnes auaritia, student, & à propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.
- 10 ¶ Vnde Salustius, postquam diuitiæ honori esse cœperunt, & eas gloria, imperium & potentia sequebantur, hebescere virtutes, cœpit paupertas opprobrio haberi, innocentia pro maleuolentia duci cœpit.
- 11 ¶ Audi si placet Origènem in proposito & capit. & hoc. 16. quaest. 7. ibi qui non considerat in multis ecclesiasticis talium Christianorum peccata, inueniet quaestum esse, arbitantes pietatem, & cum deberent de Evangelio viuere secundum quod decet viuere

Y 2 viuere

IN VERBIS

viuere seruos Dei, hoc non faciunt, sed diuitias & possessiones multas acquirunt: nonne dices speluncam latronum factam esse sub illis ecclesiam. vt recte dicat Christus ad eos propter dissipationem ecclesie suae quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? P^sal. 29.

12. ¶ Multae exinde subsecutae sunt morum corruptiones atque deformationes status ecclesiastici, de honestationes atque decorationes.

13. ¶ Praecipue tamen sunt quatuor vitia in viris ecclesiasticis reprehensibilia. de malis sermo est primum vitium negligentia diuini officij, de quo in Pragm. Sanctio. tom. 2. quo tempore diuin. offic. c. 1. & c. 2. secundum est nimia pompa, ac praeciosior cultus in victu & vestitu, contra & ultra decentiam clericalem, de quo in Rubr. de vita & honest. clericorum per totam, & .41. distint. per tot. vnde Bern. ad Eugen. Papam. Quid sibi vult quod clerici aliud esse volunt, aliud videri? Nempe habitu milites, quae tu clericos, actu

neutrum

BONOS MORES.

171

neutrum exhibent, &c. Idem Bernar. super Cantic. intueri, quomodo incedant nitidi & ornati circum amicti varietatibus, tanquam sponsus procedens de thalamo suo, & de malis clericis conceditur tibi vt si bene de seruis, de altari viuas, non autem conceditur tibi, vt de altari luxurieris, vt tibi compares inde aurea frena, sellas de pictas. &c. Denique quicquid praeter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altari retines, tuum non est rapina est: sacrilegium est, quia res pauperum non dare pauperibus, par sacrilegij crimine esse dignoscitur. ad hoc tex. est in. c. sicut hi. 47. distint. cap. aurum cap. gloria Episcopi. 12. q. 2. Tertium vitium est publica in continentia, plerique enim non verentur publice concubinas tenere de quo in tit. de cohabit. clericorum & mulierum per totum. 28. 31. 32. distint. per totum. Quartum est nimia pluralitas beneficiorum de qua in pluribus locis in iure praesertim in extrau. Ioan. 22. Execrabilis, vbi notabilia ponuntur in

Y 3 conue

IN VERBIS

- 1 Populus vt catholicus à senatu ecclesie debet regi, secus prout est ciuis.
- 2 Populus in quibus obedire debet ecclesiastico iudici.
- 3 Pastores tanquam boni milites admoneant populum obedire prepositis suis.
- 4 Populus regitur melius vita, & num. 6.
- 5 Mianos de maestre son inguentè, dix e el refran.
- 7 Generosus animus hominù, facilius ducitur, quam trahitur.
- 8 Elemosina spirituales sunt potiores quam corporales & quare dicuntur spirituales.
- 9 Quibus ad monitionibus & exortationibus Visi- tator debet uti.
- 10 Subditi si fomenta non sentiunt, ad grauiora descendendum.
- 11 Melius est ditari quam philosophari.
- 12 Visi- tator aduertat qualiter loquatur.
- 13 Iudex dicitur quasi ius dicens.
- 14 Iudicium à iudice dicitur.
- 15 Oppressio pauperum vitanda.
- 16 Homo qui erranti comiti monstrat viam, quasi lumē de suo lumine accēdat, facit Ennius poeta.

Rex

POPVL. COHORTAT. 173

- 17 Rex sapiens est sanitas terrarum, & stabilimē- tum populi.
- 18 Defectus scientie facit colere multos deos.
- 19 Errores euitantur si cognoscantur.
- 20 Iudiciorum determinatio fit per sapientum dis- cutionem.
- 21 Sapientia quid faciat.
- 22 Stultitia supplantat gressus eius, & cōtra Deū feruet animo suo.
- 23 Mandata multa in libro visitationis non relin- quantur à Visitatore.
- 24 Iudex quilibet Dei minister est in terris.
- 25 Iudicium censetur prodire de vultu Dei.
- 26 Iudex qui non facit iustitiam, est minister dia- boli.
- 27 Iustitia est apud Deum magis accepta, quam im- molare hostias.
- 28 Iudex duos sales habere debet.
- 29 Homo lege fouens est optimum animalium, ita pessimum animalium est à lege & iustitia se paratus.
- 30 Mandatum iudicis si est notorie iniustum, non tenetur subditus ei obedire.

Y 5 Mandz

IN VERBIS

- 31 *Mandata forte per inobedientiam si non seruā-
tur sunt veluti laquei & ofendicula.*
- 32 *Mandata multa non ponantur in libro visitatio-
nis nisi necessaria.*
- 33 *Festinata reprobantur.*
- 34 *Iudicialiter Visitator debet procedere.*
- 35 *Mandata quæ non sunt cum cognitione causa
sed ex abrupto non tenent vim sententiæ, ideo
non transeunt in rem iudicatam.*
- 36 *Visitator datus à principe potest procedere ex-
tra iudicialiter si habet in mandatis.*
- 37 *Iudex iniuste procedendo extraiudicialiter an
possit procedere in illa causa.*
- 38 *Iudex suspectus nõ potest cognoscere an sua sit
iurisdicctio.*
- I ¶ *Populus regi debet à senatore eccle-
siæ, idest cctu clericorum vt catholicus
subest iurisdictioni ecclesiæ: populus ve-
ro vt est cuius subest iurisdictioni tem-
porali, idest regi. glos. verb. regeretur
in Pragmat. Sanct. tomo. 1. in proemio
§. cum itaq.*

Popu

POPVL. COHORTAT. 174

- 2 ¶ *Populus tenetur obedire Ecclesia-
stico iudici, nã in delictis ecclesiasticis
ecclesiasticus procedit contra laycum
veluti in crimine hæresis in cap. vt com-
missi de hæretic. lib. 6. & in clem. 1. eod.
tit. Et etiam in delicto superstitioso & in-
cantationis tex. est in c. contra ydolorũ
& glos. libi. 26. q. 5. Et etiam in crimine sa-
cristigij vt in cap. attendendum. 17. quæst.
4. & Dominic. in cap. cum Episcopus. de
offic. ordinar. lib. 6. Et etiam si laycus in-
forduerit per annum, & obdurato ani-
mo cõsuris ecclesiasticis fuerit annexus
proceditur contra eum per ecclesiasti-
cum. capit. cum contumacia de hæretic.
lib. 6. & tex. cū glos. in c. grauem de pœni-
tent. & capit. bonæ. de ætate & qualit.
Concil. Trident. sess. 25. capit. 3. in fin.
de reform. In his & similibus casibus
potest ecclesiasticus contra seculares
procedere, & etiam in concernenti-
bus pietatem layci subiecti sunt Epif-
copo pro quo text. in capit. 1. de Em-
ption. & vendi. vide Stephan. Aufres.
de po*

IN VERBIS

de potestate eccles. super laycis. nu. 3. Et potestas ecclesiastica qualiter extendatur inter laycos varij varia dixerunt, nam Guil. Ochan. dialog. p. i. lib. 7. c. 67. aliqui namq; potestatem ecclesiasticam extendunt etiam vsq; ad dissolutionem matrimonij rati & non consummati vt glos. in. c. ex publico de couersio. coniugat. etiam glos. in. c. quod votum de voto & voti re dempt.

Ad hoc in d. c. de potestate eccles. super laycis. nu. 3. Et potestas ecclesiastica qualiter extendatur inter laycos varij varia dixerunt, nam Guil. Ochan. dialog. p. i. lib. 7. c. 67. aliqui namq; potestatem ecclesiasticam extendunt etiam vsq; ad dissolutionem matrimonij rati & non consummati vt glos. in. c. ex publico de couersio. coniugat. etiam glos. in. c. quod votum de voto & voti re dempt. Ad hoc in d. c. de potestate eccles. super laycis. nu. 3. Et potestas ecclesiastica qualiter extendatur inter laycos varij varia dixerunt, nam Guil. Ochan. dialog. p. i. lib. 7. c. 67. aliqui namq; potestatem ecclesiasticam extendunt etiam vsq; ad dissolutionem matrimonij rati & non consummati vt glos. in. c. ex publico de couersio. coniugat. etiam glos. in. c. quod votum de voto & voti re dempt.

3 ¶ Præterea Trident. Sinod. sess. 25. c. de delictu ciborum dicit. quod pastores tanquam

POPVL. COHORTAT. 175

tanquam boni milites ad moneant populū crebro, obedire præpositis suis, quos qui audiunt, Deum remuneratorem audiunt, qui vero contemnunt, Deum ipsam ultorem sentient.

4 ¶ Præterea populus melius regitur, vita ideo Visitatores non minus exēplo quā verbo ædificare & plantare debent. ca. quoniam. cap. inter cetera: de offic. ordinar. nam quod agitur à prælatis cito trahitur à subditis in exemplum. c. magne. deuoto. cap. præcipue. 11. q. 3.

5 ¶ Ydize el refran, manos de maestre son inguente. Alias tot mortibus digni sunt, quot pernicioſa exempla de se insurgunt. glos. verb. Abbates honeste in extrauag. de censibus. inter cōmun.

6 ¶ Itaq; elaborare debet vt subiectos regant honestate vitæ, ac morum. vt oratio & admonēdo ab illicitis deterreat. Concil. Trid. sess. 13. c. 1. de reformat.

7 ¶ Generosus namq; animus hominis facilius ducitur, quam trahitur. Archid. cap. cum beatus. 45. dist. num. 3. & 5. ubi allegat

allegat

allegat Senecam.

- 8 ¶ Et elemosinæ spirituales sunt potiores quam corporales loquendo simpliciter & absolute, quia quod exhibetur nobilius est, quia est donum spirituale, & dicitur spiritualis elemosina, quia per eam spiritus ad bonum dirigitur. ¶ Vt est in pro verb. cap. 4. donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis, oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos, dirige semitas pedibus tuis, & omnes viæ tuæ stabilientur, ne declines ad dexteram, neque ad sinistram: auerte pedem tuum à malo, vias enim quæ à dextris sunt, nouit Dominus: peruersæ vero sunt, quæ à sinistris sunt. Ipse enim rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet. iustorum autem via seu semita quasi lux splendens procedit & crescit usque ad perfectam diem, via impiorum tenebrosa: nesciunt ubi corruant. His & similibus cohortationibus & admonitionibus debet Visitator uti.
- 10 ¶ Si vero fomenta non sentiunt nec leuia

leuia descendere opus est ad grauiora & veriora remedia Concil. Trid. sess. 13. d. cap. 1.

- 11 ¶ Nam melius est ditari quam philosophari. vt dicit philosoph. quæ refert & sequitur Archid. in cap. tria sunt. n. 2. dist. 45.
- 12 ¶ Debet etiã aduertere Visitator quibus verbis vtatur in præsentia visitandorum. Hinc Domin. in. c. ponderet. distin. 50. inquit. ante quã quis loquatur debet cogitare & præmeditari quid loquatur ideo qui iudicat ante quam intelligat incidit in labyrinthum erroris. C. sciendum 29. dist. Fel. in proœmio decreti. colū. 2. glos. verb. in simili. §. item vt de cetero. tit. de collationibus in Pragm. Sanct. Nã illa verba sepe sepius pro lege seruantur quod patet ex ipsa de nominatione vocabuli.
- 13 ¶ Nam dicitur iudex, quia si ius dicens vt in. c. forus de verb. signific. notat Bart. in. l. 1. col. 2. in pr. ff. de iuris. omni. iudic.
- 14 ¶ Inde venit iudiciũ à iudice quia dicitur iudiciũ, quasi iurisdictione, sicut iudex dicitur

IN VERBIS

cognoscētes quis esset omnium artifex,
aut ignem, aut aerem, aut gyrum stella-
rum, aut aquam, aut solem rectores om-
nium terrarum putauerunt. c. qui sine.
26.q.2.c.nec mirum.26.q.5.

19 ¶ Non enim possunt errores vitari &
reprobari nisi agnoscantur. c. fin. 24. q. 3.
cap. legimus. 37. dist.

20 ¶ Iudiciorum determinatio fieri non
potest nisi per sapientum discussionem.
Vnde Salomoni dictum est. 3. reg. cap. 3.
quia postulasti tibi sapientiam ad discer-
nendum iudicium ecce feci tibi secun-
dum sermones tuos & dedi tibi cor sa-
piens & intelligens. c. qui ecclesiasticis.
§. ecce. 36. dist. vbi dicitur, qui ecclesiasti-
cis disciplinis per ordinem non est imbu-
tus, & temporum aprobatione diuinis
stipendijs non est eruditus, nequaquam
ad sumum ecclesie sacerdotium aspira-
re præsumat.

21 ¶ Et sapientie. cap. 8. dicitur per sapiē-
tiam habebō claritatem ad turbas, & ho-
nores apud seniores, disponam populos
& natio

POPVL. COHORTAT. 178

& nationes erunt mihi subiectæ, secus
autem erit si Visitator fuerit stultus.

22 ¶ Nam stultitia supplantat gressus eius
& contra Deum feruet animo suo. Pro-
uerb. cap. 19. & quia tu repullisti sciētiam
repellam tene sacerdotio fungaris mihi
Osee. c. 4. c. omnes psallētes. 38. dist. e. ni-
si cum pridē. §. pro defectu, de renūciat.

23 ¶ Aduertat etiam Visitator ne in libro
visitationis relinquat multa mandata vt
solent multi facere.

24 ¶ Nam quilibet iudex dicitur minister
Dei in terris. c. qui malos. 23. q. 5. & cap.
non solum ibid.

25 ¶ Vnde etiam iudicium censetur pro-
dire de vultu Dei. c. vt nostrū in princip.
de appellat. & c. i. in princ. vt ecclesiast.
beneficia. & Paul. de Castro in cōsil. 38. in
princip. vol. i. Sed de vultu Dei non po-
test egredi nisi iustitia, & veritas: cum
Deus ipse dicat. Ego sum via, veritas
& vita, vt habetur Ioann. capit. 14. &
Psalmo. 24. dicitur: vniuersæ viæ Do-
mini misericordia & veritas. & c.

Z 2 Ergo

IN VERBIS

Ergo quam diu iudex aut Visitator sequitur veritatem, & iustitiam, dicitur minister Dei.

26 ¶ Vnde cum facit iniustitiam non est minister Dei, sed potius diaboli, nec tunc dicitur iudex. cap. iustum. 23. q. 2. & notat glos. in. c. cum æterni. verb. iudex. de re iudic. lib. 6. Et dicit Casiodorus. lib. 3. epist. 28. tam diu iudex dicitur, quam diu iustus putatur.

27 ¶ Idem dicitur prouerbiorum. ca. 16. quod iustitia est magis accepta apud Deum quam immolare hostias.

28 ¶ Et dicit Bald. in. l. 2. col. fin. C. de sentent. ex breuitate recit: quod iudex debet habere duos sales, vnum qui dicitur sal scientiæ, alias dicitur insipidus, & aliud qui dicitur sal conscientiæ. alias dicitur diabolicus, immo iudex, qui non facit iustitiam, non solum non dicitur iudex, verum etiam nec homo poterit appellari. Sed connumeratur inter animalia bruta, teste Aristotele Politicorum. 1. vbi ait.

29 ¶ Sicut optimum animalium est homo

POPVL. COHORTAT. 179

mo lege fruens ita pessimum animalium est homo à lege & iustitia separatus.

30 ¶ Ex quibus potest inferri quod quando factum seu mandatum Visitatoris est notorie & euidenter iniustum, non tenetur subditus ei obedire, immo inferior iudex se intromittere potest reuocando dictum factum seu mandatum iniustum propter eius notorietatem. Casus est in. c. sollicitudinem. verb. si vero, & ibi Philip. de appellat. Hinc est quod sacerdotes non seruant mandata facta à Visitatore si sunt iniusta obuiando, vt non sortiantur effectum tale mandatum vide Card. Zab. in clem. 2. num. 10. de poenit. & remis.

31 ¶ Et aliquando si subditi non obediunt immo contemnunt talia mandata forte per contemptum & inobedienciam sunt veluti laquei & offendicula.

32 ¶ Qua propter Ioannes Gerson. in sermone de vita clericorum & Abulensis in floribus super Math. eadem. 23. & refert. Frias tract. de visita. cap. 17. dicunt vt in libro visitationis non penentur multa

IN VERBIS

mandata nisi necessaria, & non procedere debet ad mandata talia nisi cum maturitate.

33 ¶ Nam festinata reprobantur, & virtus lenta est omnium per contratrix, iniquitas autem omnia præcipitat. c. inter hæc, de pœnit. dist. 3. Hinc. Bias philosophus hoc intuens inquit, quod consilio sunt contraria ira & festinantia & dicit Titi, Liviij. lib. 1. de bello Macedon. nullam rem consilijs tam inimicam esse quam celeritatem, festina ergo lente, & non respondeas ex tempore.

34 ¶ Præterea Visitator debet procedere in omnibus iudicialiter & in forma iudicij cum cognitione causæ & facto processu. vide Fel. in. c. si quando. n. 8. de re scriptis. vbi dicit: aduerte, quia dum dicit superiorem posse præcipere subdito, etiam sine causa, loquitur in spectantibus ad officium suum, secus in non spectantibus. An autem sit appellandum in primo casu: dicunt ibi Hostiensis. & Ioã. Andr. quod non & tale grauatem extra iudiciale

non

POPVL. COHORTAT. 180

non transit in rem iudicatam & sequitur ibi late Butr. & non obstat dictum Innoc. in. ca. 2. in glos. & male de restit. in integrum: quia secundum Abbat. ibi in. 6. col. dicit quando præceptum fit sine cognitione causæ, non in figura iudicij non transit in rem iudicatam, ita loquitur Innoc. ibi non dicit, quod non valeat, si sit causa non cognita, nisi excedat metas sue potestatis: quia præceptum non astringit, etiam si pars taceat, & non appellet, quod valde notat Abbas & adde Petrum de Anchar. in regul. ea quæ col. 5. ibi & hoc intelligo. de regul. iuris in. 6. vbi dixit, quod si præcipitur in spectantibus ad officium iudicis, omissa causæ cognitione, non reddit præceptum nullum: nisi esset notorie iniustum. allegat Inno. & Ioã. Andr. in. c. 2. & intellige sane in his, quæ habentur per iudicem terminari, non in figura iudicij, sed in exequendo officio, ut cogere clericos ad promotionem, vel residetiam: quia in talibus non reperitur traditus certus ordo, & præsumitur pro iudice. Inno. in. c. innotuit de eo qui

Z 4

ferti

IN VERBIS

furti. ordin. suscep. secus in his quæ deducuntur principaliter in iudicio & debent per sententiam terminari, debent enim expediri ordine iuris & causa cognita. l. prolatam. C. de sentent. quia officium iudicis est à iure limitatum in talibus in. l. pro grammata. C. comminationes epistolas. &c. Et per totum titulum ubi mandata iudicum de soluendo debitum siue pœnam, non audita, nec examinata causa non valet. Hoc modo intellige Butr. in. cap. ex parte el. 1. ad fin. de verb. sig. ubi dicit, quod sicut post sententiam non reuocatur error. c. fin. de confess. Ita nec post præceptum lacum causa cognita. Secus si non præcessit causæ cognitio propter glos. fin. ibi quæ bene notat. Sic intellige Bart. in. l. non fatetur. ff. de confess. & Abb. in. c. peruenit el. 2. col. 2. de appell. Et cum istis concordat. Paul. consil. 39. vol. 3. de quibus late per Bald. in repet. l. 2. ff. de iure iur. fol. 7.

- 35 ¶ Mandata quæ non sunt cum cognitione causæ sed ex abrupto, non tenere vim

POPVL. COHORTAT. 181

vim sententiæ diffinitivæ vel interlocutoriæ ideo non transire in rem iudicatam, etiam si non appellatur. Nau. in cap. cum cõtingat de rescriptis allegat. Ioannem Lupum. lib. de benef. vacant. in curia. §. fin. probus. c. 2. de constit. l. 6.

- 36 ¶ Si vero Visitator datus à principe procedit extra iudicialiter, & habet in mandatis, potest nam in principe. semper præsumitur iusta causa. ut notat Felin. in. c. quæ in ecclesiarum de constit. n. 60. refert, & sequitur Rob. Mar. disputatione. 1. num. 33. secus si nõ est datus à principe, aut in iure non exprimitur.
- 37 ¶ Nam iudex procedendo iniuste extraiudicialiter nõ potest amplius in illa causa procedere iudicialiter: quia satis redditur suspectus illi. Processit enim primo, ut priuata persona, sic videtur, se contulisse aduersarium. glos. verb. voluerit. c. cõquerente. de restitut. spoliato.
- 38 ¶ Glos. verb. copia. c. statutum de rescript. lib. 6. quæ dicit quod si iudex assumit defensionem super suã iurisdictione

IN VERBO

& sic constituit se partem, non potest cognoscere an sua sit iurisdicção idē tenet Abb. in. d. c. conquarente. n. ii. vbi dicit, quod ad prædicta faciunt. c. adhæc. & c. proposuit. de appell. & hæc solutio. glos. sic intellecta placet Abbati. Nā Hostiē. soluendo dicebat, quod ideo in. d. c. conquarente seruatur iste ordo iuris, & non proceditur iudicis officio. vt Episcopus puniatur in eo, in quo deliquit, qui primo nullū ordinem seruauerat, ad hoc. c. quāto. verb. ceterum de translationibus Gofr. dicit concordando huic ordini iudiciario, locum esse cum occultum delictum subditi nouit superior, nec apparet accusator vel denunciator quo casu superior tenetur denunciare allegat. cap. duo ista. 23. quæst. 3. quia de ipsius anima iudex tenetur reddere rationem. c. cognouimus. 18. quæst. 2. in notorio non, vel cum apparet denunciator superior non agere contra illum sed suum officium exerceret. cap. 1. de offic. ord. & quasi per totum ita Abb.

IN

AD RELIGIONEM. 182

IN VERBO AD RELIGIONEM.

- 1 Religio Christiana principaliter circa tria mouetur secundum canonicas.
- 2 Religio non solum ordinat ad Deum quod est primum religionis, & etiam ad proximum.

1 ¶ Doctores canonicæ dicunt quod religio Christiana circa tria mouetur principaliter, scilicet ministeria officiorum. Sacramēta spiritualium, & negotia, quia per prima familiarum Deo: per secunda nobis: per tertia proximo cōsulimus ad salutē, vt per obsequia exhibita Deo speremus æterna stipendia & per fidē sacramētōrū perueniamus ad intellectū oculorū in officijs, & per absolutionē litium animos proximorū pacificemus in negotijs, vt sit in negotijs charitas, in officijs spes, in sacramētis fides exerceatur, quibus tribus generibus officiorū quasi tecto pariete & fūdāmēto totius dñice domus idest

IN VERBO

ideſt ſanctæ eccleſiæ officium conſumatur.

- 2 ¶ Religio itaq; non ſolum ordinat ad Deum quod eſt proprium religionis ſed etiam ordinat ad proximum. Iacobus. c. 1. religio munda & in maculata apud Deum & patrem hæc eſt. Viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & in maculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo.

IN VERBO PACEM.

- 1 *Ad pacem quilibet debet tendere.*
 2 *Conſervatio mundi eſt in pace & in tranquillitate vivere.*
 3 *Chriſtus in ſuo teſtamento nobis relinquit pacem.*
 4 *Romani duo templa conſtruxerunt unum pacis, alterum iuſtitie quæ clauderentur tẽpore belli.*
 5 *Pax ſummopere quærenda eſt, & qualiter reſpondit angelus Bedæ, dũ pro pace oraret Beda tace, quia nunquã Italia erit in pace.*
 6 *Viſitatio fit pro pace & concordia inter omnes & fieri poteſt die feriato.*

Ad pa

PACEM.

183

- 1 ¶ Ad pacem quilibet debet tẽdere. 90 diſt. per totum, & de tregua & pace per totum cum ibi notatis per Doct.
- 2 ¶ Mundi conſervatio eſt in pace & trãquilitate vivere in proœmio decret. Ant. de Roſellis tract. de concilijs. §. 25. numer. 2.
- 3 ¶ Ideo Chriſtus in ſuo teſtamento nobis relinquit pacem. Pacem meam do vobis. Ioan. c. 14.
- 4 ¶ Romani olim duo templa conſtruxerunt ſibi, vnum pacis, alterum iuſtitie nec erat via ad tẽplum iuſtitie, niſi per templum pacis: quæ templa clauderent tempore belli.
- 5 ¶ Igitur ſummopere pax quærenda eſt iuxta verbum Pſalm. 33. inquire pacem & perfequere eam. c. noli. 23. q. 1. Laurët. Calcan. conſil. 24. n. 9. dicit quod Italia quæ in tantum eſt bellis diſcordijs, & de populationibus ſubiecta diuina quaſi permiſſione, vt nulli niſi bellum diſcordiam & de populationem, non pacem niſi modicam, vel alterius belli preparatoriã ſpeſtare

IN VERBIS

ſpectare liceat. prout vulgo fertur, reſpōſum fuiſſe datum ab angelo venerabili Bedæ. dum oraret pro pace populi Italiæ. Beda Beda tace, quia nunquam Italia erit in pace.

¶ Viſitatio fit pro pace, & concordia inter clericos & religioſas perſonas, ac etiam laycos inducenda. & poteſt fieri diæ feriato. gloſ. fin. in fin. cap. fin. de fer. & dicit. l. 7. tit. 22. p. 1. Deue el Arçobispo allegar todo el pueblo de aquel lugar, y viſitar tambien los elerigos como los le gos, e predicarles que tēgan, e guarden la Fe de nueſtro ſeñor Ieſu Chriſto: y que ſe guarden quanto pudierē de fazer pec éados mortales, aſſi como falſo teſtimonio, y perjuro, y adulterio, y de todos los otros de qualquier manera que ſean, y que ninguno no haga a otro lo que no querria que fiziēſſen a el. &c.

IN VERBIS

Innocentiamq; accendere.

Populi

INNOCENTIAM. 184

- 1 *Populi affectio qualis.*
- 2 *Innocentis officium est non solum malum non inferre, sed etiam mala cohibere.*
- 3 *Qui corripit delinquentem non ex odio, sed amore, non solum officium castissimæ innocentie sed diligentissimæ seueritatis impleuit.*

1 ¶ Debet Viſitator etiam accendere populum ad innocentiam & intēgritatem, & talis fit populi affectio quæ nemi ni noccat.

2 ¶ Ad officium enim innocentis, pertinet non solum malum non inferre, sed etiam mala cohibere. capit. non est innocentie. 23. quæst. 5. vbi habetur, non est innocentie parcendo ſinere vt in malum grauius incidatur, sed etiam cohibere à peccato, vel punire peccatum, vt alij terreātur exemplo ſeu correctio- nis experimento.

3 ¶ Ideo qui corripit delinquentē nō ex odio, sed amore: non ſolū officium caſtiſſimæ innocentie, sed diligentiffimæ ſeuerita

IN VERBIS

seueritatis impleuit. c. ita plane. 23. q. 4.
& debet populum accendere. verbo, ope
re, & exemplo. c. qui Episcopatum. 8. q. 1.
cap. sit rector. 43. dist. c. præcipue. 11. q. 3.
c. magne. §. 1. de uoto.

IN VERBIS

Cetera, prout locus, tēpus, & occasio feret,
ex uisitantium prudentia ad fidelium fru-
ctum constituere.

- 1 Prudentia in Visitatore requiritur.
- 2 Prudens dicitur quasi porro videns, perspicax
enim est, & incertorum videt casus.
- 3 Prudentia est recta ratio agibilium.
- 4 Iudicium rectum in hoc consistit, quod uis cog-
noscitiua apprehendit rem aliquam secundum
quod in se est.
- 5 Prudentia ubi est, non habet locum pœnitentia.
- 6 Prudentiæ partes sunt memoria, intelligentia,
providentia.
- 7 Prudentis est præsentia ordinare, futura prouidi-
dere, præterita recordare.

Pruden

CETERA PROVT. 185

- 8 Prudentia maiori ex parte in sene inuenitur
ubi multa de prudentia.
- 9 Visitator non sit iuuenis, & quas partes debet
habere.
- 10 Episcopus quem debet in Visitatorem eligere.
- 11 Officialis qualis eligendus an nobilis.
- 12 Nobilitas generis sola non efficit deo gratum.
- 13 Nobilis (ceteris paribus) præfertur ignobili.
- 14 Professores sacrarum legum canonicarum &
ciuilium præferendos, in dignitatibus Episco-
patum, theologie professoribus est opinio con-
sultior.
- 15 Iuris peritus dicitur neruus reipublicæ & an-
chora nauis huius seculi.
- 16 Lites quare extendantur, ex ignorantia iudi-
cum, & non licet eas extendere.
- 17 Visitatores præbiteri & ut minimum bacha-
laurei designentur.
- 18 Episcopus an possit visitare per officialem, qui-
cumq; sit ille.
- 19 Visitator si idoneus non fuerit, & excessum cõ-
mitteret, an Episcopus teneatur. (mius.)
- 20 Episcopus in electione Visitatoris sit uigilanti

A a Visita

IN VERBIS

- 2 1 *Visitatorum autoritas qualis & quanta cum principis locum representat.*
- 2 2 *Quos fructus dabit Visitator.*
- 2 3 *Arbitrio committuntur quæ non possunt in certam regulam tradi.*
- 2 4 *Rigor si fuerit scriptus tunc æquitati non scripte præfertur & æquitas scripta rigori nõ scripto.*
- 2 5 *Lites dirimentes, sciant quod ipsi à Deo iudicabuntur.*
- 2 6 *Visitator debet esse contentus honore, & utilitate reseruet fidelibus.*
- 2 7 *Visitatores ultra iuris metas an habenas laxare possint.*
- 2 8 *Ratio de arbitrarijs non potest reddi.*
- 2 9 *Iudex si debitam pœnam non imponit tenetur restituere in foro conscientie.*
- 1 ¶ *In Visitatore prudentia requiritur, cõcordat. c. 1. §. sane. ibi iuxta datã fibi à Deo prudẽtiã, quæ est virtus Cardinalis.*
- 2 ¶ *Et dicit. S. Isidor. prudẽs dicitur quasi porro videns: perspicax enim est, & in certorum videt casus.*
- 3 ¶ *Sequitur. S. Thom. 2. 2. q. 47. ad primũ*
vbi

CETERA PROVT. 186

- vbi dicit quod prudentia est recta ratio agibilem.
- 4 ¶ *Et rectũ iudicium consistit in hoc quod vis cognoscitiua apprehendit rem aliquam secundum quod in se est: quod prouenit ex recta dispositione virtutis apprehensiuæ. Sicut in speculo si fuerit bene dispositum, formæ corporum secundum quod sunt imprimuntur: si autem speculum fuerit immundum, seu maculis conspersum, imagines ibi apparent distortæ, & de formes.*
 - 5 ¶ *Et dicit Seneca vbi prudentia ibi nõ habet locum pœnitentia. propter quod tria numerãtur in tex. nostro scilicet locus, tempus, & occasio.*
 - 6 ¶ *Partes prudentiæ sunt memoria, intelligentia, prouidẽtia. Verum enim vero qui initium, & finem considerauit, facile intelligere poterit mediũ. vn notat Ioan. Matiẽzo in dialogo Relatori. 3. p. c. 58. n. 5. vbi allegat. l. partitæ.*
 - 7 ¶ *Seneca in lib. de virtutib. c. 1. inquit si animus trius prudẽs est. p̄sentia ordina,*
A a 2 futura

IN VERBIS

futura prouide, præterita recordare.

- 8 ¶ Quæ prudentia maiori ex parte in se ne inuenitur & dicit D. Hieronymus ad Nepotianum de vita clericorum senectus ætate fit doctior, vsu tritior, processu temporis sapientior. In antiquis itaq; est sapientia & in multo tempore est prudentia.
- 9 ¶ Job. cap. 12. Visitator non fit iuuenis Tullius de senectute inquit temeritas est ætatis florentis, prudētia senectutis. Y dize bien el refran Gallego, mal vaya o passariño, q̄ anda en maõ do minino. Hoc est, mal va al paxarillo que anda en mano del muchachillo. Et debet habere scientiam sufficientem. glos. 2. l. 18. tit. 9. p. 2. per quam suo possit satisfacere officio. l. ad rempublicam. ff. de muneribus & honor. notat Rebuff. prax. benefici. de Vicarijs Episcoporum. num. 29. debet esse idoneus. c. fin. deuoto, & intelligo idoneum, moribus scientia & ætate. cap. cum incunētis, de Election. Cõcil. Trid. sess. 24. c. 12. debet esse curiosus hoc est soli-

CETERA PROVT. 187

- solicitus Bald. in. l. si quando inuitos. C. de testib. n. 2. In sacris ordinibus & ecclesiasticis ministerijs requiritur maturitas ætatis, grauitas morum, & literarū scientia. Multo fortius debet inquiri in eo qui ad curam aliorum positus est, aliter nãq; esset corruptela ignorare qualiter ceteri in domo Dei possint conseruari. glos. 1. Greg. l. 17. tit. 5. p. 1.
- 10 ¶ In hoc aduertat Episcopus quem legit ad officium visitationis, non cõcedat tale officium petētibus sed benemeritis & eos viros egregios, in se cessu latentes, honoresq; minime ambientes eligat, non inquam petitores frontis profutute, obtundentes, atq; etiam enecantes ambiendo, efflagitando, se se venditando aulicos sed viros iustos & honestos eligat.
- 11 ¶ In Electione itaq; officialis consideranda est nobilitas, prudentia, fidelitas & bona conscientia cum mentis integritate proueniens. Platea. l. 1. C. de conditis in public. lib. 10. Poca sciencia y mu-

IN VERBIS

eha consciencia, dize el refran. Mas vale puñado de natural q̄ almoçada de sciencia. Ad regimen proprie conuenit prudentia & iustitia Hierem. cap. 23. Nō Autem nobilitas sola generis. Vnde cū duo contenderent de electione Papatus, & vnus allegaret nobilitatē alterius, alijs ex aduerso respondit, piscatori Petro fabri filio successorem quærimus non augusto. Nobilitas factum, factus litem parit, armat lis odium, capiūt hæc tria mortis iter. glos. verb. inuidia. c. quoniam vetus. 24. q. 1.

- 12 ¶ Nobilitas generis sola nō efficit Deo gratum sed morum honestas, ac virtutum nobilitas. tex. in. cap. venerabilis de præbend. & dignitat. Nēc apud Deū gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. cap. sicut excellētiam vestram. 23. q. 4. His adde D. Hieronym. in prologo ad Romanos qui in hæc verba prærupit. Sic autem vos de generis nobilitate iactatis, quasi non morum imitatio magis quam carnalis natiuitas filios

vos

CETERA PROVT. 188

vos faciat esse sanctorum. Vnde Seuerius de consularu philosophico inquit, quid genus, & proavos strepitis: si primordia vestra autoremq; Deum expectes, nullus de gener extat, ne vitijs peiora fouens proprium deserat ortum.

- 13 ¶ Ceteris tamen paribus nobilis ignobili est præferendus. Sed cū prudētia sit propria virtus præsidētis. Arist. Politicorum. 3. c. 3. & iudici anexum sit iudicare.
- 14 ¶ Obtinuit opinio consultior doctorū existimantium professores sacrarum legum canonicarum & ciuiliū præferendos in dignitatibus Episcopatum doctoribus theologiæ, notat Decius. in. capit. ne initaris in fin. de constitut. Abb. cap. 1 de consanguin. & affinit. n. 9.
- 15 ¶ Vnde iuris periti dicūtur nerui reipublicæ & anchoræ nauis huius seculi. glos. in Prag. Sanct. de collationib. §. videlicet tom. 1. col. 1. & dicit. l. 8. tit. 31. p. 2. ibi. La sciētia de las leyes es como fuēte de insticia, y aproueçhase de ella el mundo mas que de otra sciencia. Istanti quæstionem

A a 4 vocat

IN VERBIS

vocat triuiale Sot. lib. 3. de iustit. & iur. q. 6. art. 2. verb. in primis si mea opinio, col. 2.

16 ¶ Manifestum est enim lites in lōgius proferri plerumq; ex ignorantia iudicū. l. 1. tit. 4. lib. 3. ordin. lites autem coarctare reipublicæ expedit. & modi sunt quærendi vt lites citius finiri possint clem. vnica in fin. de concession. præbend. ca. finem litibus. de dolo & contumacia. l. 12 in verb. retengat. lib. 3. ord. & adde. l. 1. & 2. tit. 22. lib. 4. ordi. noui.

17 ¶ Concilium autem Prouintiale Compostellanum action. 3. decreto. 16. determinauit dicens. Visitatores præsbiteri, iam & vt minimum bachalarij. iurium quam aliarum sciētiarum, maius autem priuilegium datur bachalarijs iuriū quā aliarum sciētiarum in Pragm. Sanctiō. tit. de collationibus. §. videlicet vbi bona

18 glos. ¶ Dubitari potest, an Episcop. possit visitare per alium quicumq; sit ille. Soluit Domin. in. c. si Episcopus de offic. ordin. lib. 6. dicens quod non. immo debet esse idoneus,

CETERA PROVT. 189

idoneus allegat. cap. Episcopum. 10. q. 1. vbi tex. dicit præsbiteros probabiles, allegat etiam cap. inter cetera. de offic. ordinar. vbi tex. dicit viros idoneos.

19 ¶ Si autem non fuerint Visitator idoneus aut probabilis & absq; prudentia in visitatione processerit, ad excessum commissum à Visitatore Episcopus tenetur arg. tex. in. l. 1. in pr. ff. de exercit. actione vbi præponens aliquem exercitio nauis tenetur ex eius delicto. leg. obseruare. §. proficisci. ff. de officio proconsul. ibi si quid vxores eorum qui ad officia proficiscuntur, deliquerint ab ipsis ratio, & vindicta exigatur. Notat Archid. & Dominic. in. c. si Episcopus. num. 4. de offic. ordinar. lib. 6.

20 ¶ Ideo Episcopus in electione Visitatoris debet esse vigilantissimus non debet ad flatum venti scilicet affectionis, cognationis, aut amicitie cogitari. nam talis electio in amaritudinem damnationis vertitur. C. quatuor. & cap. quicumq; 11. q. 3. & qui amat patrem aut matrem,

IN VERBIS

aut filium, aut consanguineum: plus me
 nō est me dignus. Math. c. 10. igitur si ami-
 cus intenditur, cur Deus offenditur? Au-
 gustinus ad Bonifacium refert Grat. in
 cap. miror. 17. q. 4. & est prima lex amici-
 tiæ ne rogemus res turpes, neq; facia-
 mus rogati: vt inquit. Cicer. de amicitia,
 cui videtur respondere dictum Aristot.
 æthi corum. 1. non licet fauere amico ni-
 si vsq; ad aras. quibus concinit illud Va-
 lerij. lib. 6. loquentis de Rurilio, cui dictū
 fuit: quid mihi opus est amicitia tua, si
 quod rogo non facis. Respōdit Rutilius
 & quid mihi tua, si propter te aliquid in-
 honeste facturum sum. de negligētia ideo
 Visitatoris dabit rationem Episcopus. Si
 cut beatissimus Papa, si in singulis eccle-
 sijs nō præficiat bonos maxime, atq; ido-
 neos pastores. Concil. Trid. sess. 24. c. 1.
 in fin. considerare oportet in electione
 Mathiæ apost. qualiter apostoli orātes di-
 xerūt. ostēde quē elegeris. actū. apost. c.
 1. & etiā Platonis dictū qui dicebat bea-
 tas fore republicas in quibus magistra-

tus

CETERA PRO VT. 190

tus philosopharetur. Greg. glo. 2. l. 16. tit.
 5. p. 2. Aliquando autem non meritis, sed
 precibus præficiuntur ad officium Visi-
 tatoris tanto operi impares: quibus suc-
 cedit illud quod filio solis & clymenes
 nimphe, qui multis precibus à patre suo
 impetrauit, vt currum solis, qui quatuor
 æquis trahitur, vno diæ regeret sed cum
 ille Phaeton esset impar tanto operi, æ-
 quis eum nō audientibus, sed extra viam
 currentibus mūdus incensus est ardore
 solis: quare Iupiter etiam cælo timens
 fulmine ipsum Phaetontem in padum
 deiecit: & in eligentem, & electum erit
 Anathema maranatha in conspectu
 sempiterni Dei & efficientur pabulum
 ignis æterni, horum remuneratiō exta-
 bit.

21 ¶ Præterea hic erit disceptandum
 de iudicium seu Visitatorum autori-
 tate cum locum Principis represen-
 tent. leg. 1. in fine. titul. 15. lib. 2. ord.
 ius Senatorum. C. de dignitatibus.

lib. 12.

IN VERBIS

lib.12. cuius verba sunt. Ius senatorum & auctoritatem eius ordinis (in quo nos quoque ipsos numeramus) necesse est ab omni iniuria defendere. & iudices funguntur Dei vice & auctoritate tanquam eius ministri ut in. cap. nec is. 15. q. 1. cap. non solum. 23. quaest. 5. & in specul. vitae humanæ. lib. 1. c. 13. & Dei minister est, dicit Paul. apostol. ad Roman. cap. 13. ubi dicit, potestatem ordinationem dei esse quis ergo visitatori non obtemperabit, siquidem auctoritate & ordinatione Dei fungitur.

- 22 ¶ Quid enim exercitium, inter mortales ex cogitari praeclarior digniusque potest, quam unum hominem in republica reperiri inquit Cicero de legibus. qui communia pro suis, & sua pro communibus habeat? qui communi utilitati seruiat? qui velit, & sciat personam civitatis gerere, dignitatem decusque sustinere? certe is non modo gloriam & honorem, sed & utilitatem consequi quam notissimum est. dicit text. hic quod prudentia Visitatoris consti-

CETERA PROVT. 191

constituat fructus, prout convenit ad fideles. Iudex seu visitator arbori adequatur apud Varroem legitur rempublicam seu civitatem bene ordinatam hortulo seu viridario comparari: in quo varia sunt arborum, & plantarum genera, ut fructus suo loco & tempore producere queat. Refert Ioan. Matienzo in dial. relat. c. 1. p. 3. ubi dicit quod ideo arbor plantatur, ut fructus emittat, & debet habere tres radices, videlicet timoris Dei, scientiae iuris, & experientiae. Visitatores sunt veluti quatuor flumina de paradiso terrestri egredientia, & totam terram irrigantia Genes. capit. 2. ideo sancta Synodus committit prudentiae Visitatoris cetera.

- 23 ¶ Ea enim quae non possunt sub certa regula tradi, iudicium arbitrio committuntur, qui ex varijs figuris causarum decernit, id quod eis aequum esse videbitur. ut in. l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. obligation. l. 1. §. expilatores. ff. de effractoribus. & expilat. quandoque enim arbitrio iudicis committuntur aliquid ad exaggerandam

IN VERBIS

dam pœnā. l. aut facta. §. vltim. ff. de pœnis: vnde propter terribiles casus licitū est leges trasgredi iudici. vt Innoc. in. c. 1. de constitut. Bald. in. c. obertus in princ. n. 2. in quibus caus. feudū amitta. Hinc glos. dicit propter immanitatē criminis reum mortuū posse bestijs in cibū tradi, facit etiā tex. in. c. mulier. 17. q. 1. vbi pœcus traditur mōrti propter immanitatē delicti vt in peccato cōtra naturā: quod quotidie fieri videmus quandoq; etiam denegatur audientia reo propter criminis immanitatem vt in. l. per omnes. C. de defensor. ciuitat. Alciat. lib. 1. de verb. significat. num. 101. cum seq. Quandoq; datur iudici arbitrium ad pœnarum mitigationem, non enim ita senex torquari debet, ne forte in tormentis moriatur, sicut iuuenis. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui notant. infamia. Quādoq; arbitriū datur iudici propter incognitā hominū voluntatē, vt cū dubitatur casū ne, an dolo quis deliquerit. Quādoq; etiam propter nimīā negotiorum

varie

CETERA PROVT. 192

varietatē vel propter diferentias circumstantiarum vt in. d. c. Obertus vbi Bald. & glos. in. l. neq; leges. ff. de legib. in quo tit. multas eges inuenies circa hoc. interdum etiā arbitrium datur iudici propter cognitā eius hominis fidelitatem. arg. legis creditor. §. Iulius. ff. mandati. Quādoq; etiā iudici permittitur arctare vel augere pœnam iure præscriptam causa vitandi scandali, vel alijs ex causis. leg. 8. tit. 3. p. 7. vbi multa de ista materia & vide Didac. Couar. lib. 2. var. c. 9. nu. 8. Fel. affatim. post Innoc. cap. 1. de constit. n. 48. cum seq. Guillerm. Bened. in repetit. cap. Ramuntius in verb. adiecte impuberi. num. 20. cum seq. de testament. qui omnium latissime id examinat.

24 ¶ Et vbi rigor fuerit scriptus, tunc æquitati non scripte præfertur, & æquitas scripta rigori non scripto. l. prospexit. ff. qui & a quibus. c. scriptum. 6. q. 3. l. inter causas. §. non omnia. ff. mandati c. fin. de trasactio. Bart. & ceteri. in. l. 1. c. de legibus & in. l. placuit. vbi salicet. Alex. & Iaf.

IN VERBIS

& Ias. C. de iudici. ceterum debet iudex advertere ad ea quæ commissa sunt arbitrio suo nempe vt arbitrari semper teneatur quod iuri conueniat vt probat Philip. Decius. in. c. ne imitaris, post principium. de constitutio. & in. c. de causis, col. 2. de officio de legat. & ita æquitatē semper seruare tenetur quamuis eius libero arbitrio committatur vt Bald. cōsil. 177. col. 2. post medium lib. 1. Nam leges aliquid arbitrio iudicis committētes. id faciunt, vt personis prouideant, sicut tyriaca contra venenum. Vt idem Bald. asseruit cōsil. 145. incipit casus talis est in quodam instrumento ad fin. lib. 3. propter quod in arbitrarijs iudex tenetur facere in re aliena, quod in suis fieri desiderauerit, vel quod ipse in eis faceret iuxta sententiam Bart. in. l. 1. ff. solut. ma trimon. Rom. in rubri. de arbitr. col. 3. refert Decius. in. l. in personam. §. 1. in fin. ff. de regul. iur.

25 ¶ Ex quo alibi. Bald. in cōsil. 211. lib. 4. dixit in arbitrarijs secundū consciētiam iudica-

CETERA PROVT. 193

iudicare debet iudex. l. re non nouā. C. de iudicijs vbi ait dirimentes lites sciāt, quod ipsi iudicabuntur, siquidem litigatores sub hominibus litigant. Iudices autem à iudicio terribili Dei spectēt regulari & causas trutinandas & dirimendas. Iuxta illud quā mensurā mensi fueritis remetietur vobis.

26 ¶ Visitator debet esse contentus honore quem ex visitatione consequitur. Vtilitatem seu fructum. vt dicit tex. noster. reseruet & constituat subditis fidelibus. in. d. dialog. relat. c. 12. p. 3. nu. 14. vbi allegat. Valer. lib. 4. c. 3. quem refert Luc. de Pena. l. 2. C. vt dignit ord. serue. lib. 12.

27 ¶ Verum Visitatores potestatem & auctoritatem sibi traditam vltra iuris metas non debent protendere nec ita late habenas laxare: vbi alegat Ciceron. in oratione pro Cluentio. num. 128. dicentem, est enim sapientis iudicis cogitare tantum sibi à populo Romano esse permissum, quantum cōmissum sit & creditum & non solum sibi potestatem datam.

Bb vtrum

IN VERBIS

Utrum etiam fidem habitam esse memi-
nisse, posse quem oderit absolvere, quæ
non oderit condemnare: & semper non
quid ipse velit, sed quid lex & religio co-
gat cogitare. Animadvertere qua lege
reus citetur, de quo reo cognoscat, quæ
res in quæstione versetur, cum hoc sunt
videnda, tum vero illud est hominis ma-
gni atq; sapientis, cum illã tabellam cau-
sa iudicandi sumpserit, nõ se putare esse
solum, nec sibi quodcunq; concupierit
licere sed habere in consilio legem, reli-
gionem æquitatem, fidem, libidinem au-
tem, odium invidiam, metum, cupidita-
tesq; omnes amouere, maximeq; esti-
mare conscientiam mentis sue, quam a
Dijs immortalibus accepimus quæ a no-
bis diuelli non potest, hæc ille.

28 ¶ Itaq; ratio de arbitrarijs non potest
reddi glos. verb. vel quatuor. cap. cū mul-
tis de rescript. lib. 6. glos. verb. compleue-
rint. c. 1. de ætate & qualitate eod. lib. glo.
verb. restringere clem. 2. de iudicijs.

29 ¶ Iudex namq; si debitam pœnam nõ
impo-

QVÆ VT FACILIVS. 194
imponit in foro conscientia tenetur, re-
stituere. Alphonf. de Cast. in l. 2. de lege
pœnali. c. 12. & 13. sequitur Nun. Auend.
cap. 7. num. 7. præ. p. 1.

IN VERBIS

*Quæ ut facilius, feliciusq; succedant, monen-
tur prædicti omnes, & singuli, ad quos visita-
tio expectat ut paterna charitate Chri-
stianoq; zelo omnes amplectantur.*

- 1 *Necessario sequitur sapientes feliciter absolute
fortunate viuere nulla re impediri, nulli pro-
hiberi, nulla egere.*
- 2 *Sapientes vocantur optimi professoris iuris ci-
uilib.*
- 3 *Iudex qui recte iudicat, statera in manu gestat.*
- 4 *Magistratus virum ostendit si rite & recte
gesserit, præmia digna fert.*
- 5 *Prelati qualiter debeant diligere subditos.*
- 6 *Prelati negligentes qualiter punientur.*
- 7 *Pater malos filios non puniens qualiter punie-
tur.*

IN VERBIS

- 8 Pastoralis cure officium præcipuū est charitas.
- 9 Charitas ecclesiam ædificat.
- 10 Charitatis effectus.
- 11 Mores mali ubi non corriguntur charitas non est, sed languor.
- 12 Regnum Dei non acquiritur in amplitudine graduum, sed in sublimitate charitatis.
- 13 Zelus in discretus reprobatur, & quid de zelo Christiano.
- 14 Iudex ecclesiasticus punire zelo correctionis delicta multa pecuniaria.
- 15 Iudices ecclesiastici curabunt pœnas pecuniarias pro criminibus infictas potius in pios usus quam in propriam utilitatem erogare.
- 16 Iudex ecclesiasticus quando potest conuere pœnas pecuniarias in proprios usus.
- 17 Iudex ecclesiasticus laycum an possit imponere pœnam pecuniariam.
- 18 Visitator pauper potest multare subditos pœna pecuniaria & in suos usus conuere.
- 19 Pauperem bene principari impossibile est.
- 20 Iudices sunt venales propter egestatem.
- 21 Pauper ab administratione officij publici arcetur.

Cicero

QUAEVT FACILIVS. 195

- 1 ¶ Cicero. 3. de finibus dicit necessario sequitur, omnes sapientes semper foeliciter, absolute fortunate viuere, nulla re impediri, nulla prohiberi, nulla egere.
- 2 ¶ Vnde optimi professores iuris ciuilibis vocantur sapietes notat Abil. c. 1. prætor. verb. fiel. n. 8. allegat. l. 2. §. deinde sexus. ff. de origin. iur. & Luc. de Peña in. l. quoties. C. de Ponderatoribus lib. 10.
- 3 ¶ Insuper quando quis recte iudicat stateram in manu gestat. ca. cum æterni tribunal. de re iudicatalib. 6. verb. stateram. & in. c. omnis. 45. distint. condemnans condemnandum, & absoluens absoluendum.
- 4 ¶ Vnde Aristot. vt refert Cicero magistratus virum ostendit si rite & recte gesserit, idest seruato iuris ordine & iuste iudicauerit, præmia digna fert. vt Amodeus iusti, in tract. syndicat. in præfatione dict. tractatus, & iusto non aduersabitur quicquam malignum. cap. iniustum. 11. q. 3. & iustus est qui iustitiam facit: vt in. d. cap. iustum. propter quod nõ

Bb 3 debet

IN VERBIS

debet declinare ad dexteram vel ad sinistram. cap. qualiter & quando el. 1. de accusacionib. l. vbi. C. ad legem. Cornel. de falsis ideo vocatur sedes in medio vt in c. quoad cōsultationē de re iudicat. Specul. in tit. de aduocato. §. 5. vers. itē de iustitia. num. 13.

¶ Prælati debent diligere subditos tanquam filios & fratres. Concil. Trid. sess. 13. c. 1. de reformat. vbi ait, vt prælati minerint se pastores non percussores. Propterea dicit Gregor. in moralibus quem refert Gratian. in. c. vera. 45. dist. quod vera iustitia compassionem habet, falsa vero de dignationē: quāuis & iusti soleāt recte peccatoribus indignari sed aliud est quod agitur typo superbie. aliud quod zelo disciplina. Indignātur etenim sed nō de dignātes sunt, & dicit Hieron. in Hierem. vt in. c. recedite. ead. dist. boni etenim rectores ex sua infirmitate aliorū infirmitates pēsantes, magis perhumilitatis & māsfuetudinis leuamētū student peccātes ab erroris laqueo eruere, quam

QVAE VT FACILIVS. 196

quam per austeritatē in foueā perditionis mitētes propellere vnde doctor gentium inquit factus sum infirmus infirmis & dicit Ouid. 3. trist. si quoties peccāt homines sua fulmina mittat Iupiter, exiguo tēpore in ermis erit. Et debet esse visitator potens in opere & sermone, vt exemplo vite, verboq; doctrine, fratres suos & instruere possit in bono, & a malo etiam reuocare, zelū religionis habēs secundū cōscientiā, vt delinquentes corripiat, & castiguet, obediētes foueat, & confortet. cap. cū ad monasterium. §. prior de statu monacho.

¶ Si vero negligēs fuerit. l. 16. tit. 7. p. 1. dicit. Porq̄ no tā solamēte à de lazeriar por el mal q̄ fizo, mas aun por el mal q̄ fizierō los otros tomādo mal exēplo del, é no los castigādo como deuia. Durūver bū est istud pro prælatis negligētibus. c. qualiter & quando. §. pen. de accusat. cap. irrefragabili de officio, iudic. ordinat. nam prælatus licet in se sit bonus, & sanctus, tamen non solum aternaliter;

IN VERBIS

sed aliquando temporaliter punitur, ex hoc quod excessus subditorum suorum non punit.

7 ¶ Et idem in patre malos filios nō punientem Abb, in cap. licet Hely. num. 2. de simonia & qualiter Visitator procedat tex. hic dicit paterna charitate omnes amplectantur.

8 ¶ Pastoralis curæ officium seu præcipuum ac excellentissimum ipsa charitas est, quæ tanta debet esse in pastore, quod cum Petro possit dicere animam meam pono pro te. Ioan. c. 13.

9 ¶ Hæc est enim quæ ecclesiam ædificat, quoniam scientia inflat, sed charitas ædificat. 1. Corinthio. c. 8. hæc est quæ operit multitudinem peccatorum: quoniam vniuersa delicta operit charitas. Hæc patiens est & benigna, non emulatur, non agit perperam, nec quærit quæ sua sunt. Sed omnibus omnia communicat: non gaudet super iniquitate: omnia suffert: omnia sustinet. 1. Corinthio. c. 13. Sine ea ceteræ virtutes nihil sunt, sine ea nemo

QVAE VT FACILIVS. 197

nemo potest peruenire ad regna cœlorum, quoniam est vestis nuptialis, quæ carens projicitur in tenebras exteriores Matthei. cap. 22.

10 ¶ Hæc est quæ ab alto desinu patris filium Dei traxit in uterum virginis: vt à faucibus diaboli nos eriperet, ne perderet. quos in carne creauerat, ex charitate enim Dei filius pro nobis natus dolens & gemens, qui prius erat pater factus est frater. hæc est illa virtus quam præ ceteris omnibus Dominus cōmendans Apostolis. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Ioan. cap. 15. & vbi charitas nō est, non potest esse iustitia. cap. Vbisana. 24. q. 1.

11 ¶ Ideo vbi mali mores non corriguntur, non est charitas sed langor. cap. non putes. 23. q. 5. propterea charitas ædificat cap. nisi. §. pro defectu, de renuntiatio.

12 ¶ Et debent aduertere Visitatores quod regnum Dei non acquiritur in amplitudine graduum, sed in sublimitate charitatis. c. ad aures. de tēpor. ordinat.

Bb 5 Et non

IN VERBIS

Et non solum debent Visitatores ample
cti omnes charitate paterna sed etiam
zelo Christiano.

13 ¶ Zelus in discretus reprobatur. c. in
perpetuū. 24. q. 3. si aliquando zelo Chri
stiano mali ab eo puniuntur talis ample
xus amore fit, exēplum enim habemus
de Mose qui idolatras ex amore puniuit
exod. 32. & in. capit. quid crudele. 23.
quæst. 4. vbi abi ait sic plane & Aposto
lus non crudeliter sed amicabilem tra
didit hominem satane in interitum car
nis, vt spiritus eius saluus fit in diæ Do
mini nostri Iesu Christi: tradidit & alios,
vt discerent non blasphemare. 1. Timot.
capit. 1.

14 ¶ Præterea iudex ecclesiasticus zelo
correctionis, & punitionis potest puni
re aliqua delicta multa pecuniaria vel
statuto vel sententia, potissimum vbi
illa magis timetur, vt declarat Abb. in. c.
3. de pœnis. glos. 2. in. d. cap. 3. dicit quod
cum ius statuit pœnam pecuniariam in
figendam quicunq; cognoscit de illo
crimi

QVAE VT FACILIUS. 198
crimine, illa potest infligere. allegat. 1. 2.
§. vltim. ff. de iudici. & cap. in Archiepis
copatu. de raptorib. cap. cum deuotissi
mam. 12. quæst. 2.

15 ¶ In quò debent aduertere vt pœnas
pecuniarias pro criminibus in fictas in
pios vsus potius quam in propriam vtili
tatem erogare procurabunt Felin. in. c.
irrefragabili. §. ceterum de offic. ordi
nar. Concil. Coloniense. tit. de iurisdic
tione ecclesiastica contentiosa. cap. 8. text.
optimus, in. c. cum sit nimis. §. vltim. de
Iudeis. cap. cum tu, de vsuris. ad suspi
tione avaritiæ tollendam iudex ecclesia
sticus pœnas pecuniarias conuertat in
pias causas. Couar. lib. 2. variarum. cap.
9. numer. 9. allegat Concilium Colo
mense in. d. cap. 8.

16 ¶ Vbi dicit Couar. quod vbi sententia
iudicis datur in pœnis pecuniarijs, si ta
men talis pœna fuerit in statuto aut con
stitutione sancita poterit iudex ecclesia
sticus expendere pœnam in proprios vs
us quod fit autoritate statuti seu legis
propte

IN VERBIS

propter quod suspitio auaritæ ab esse videtur ab ipso iudice allegat Host. Abb. & Felin. in. c. irrefragabili. §. ceterum. de offic. ordin. & Bernard. Diaz. prax. crimin. c. 134. vbi dicit quod delinquentes non sunt puniendi pœnis pecuniarijs quãdo fit ad imburseandum quia tunc præsumitur emanare ex auaritiæ fonte, secus si causa correctionis fiat & ex fonte charitatis procedat: quod præsumitur iuste fieri dum iudex non imburseat. Sed pauperibus erogat & vide Abb. in. d. c. 3. de pœn. num. fin. & num. 8.

- 17 ¶ Dubitatur an Episcopus possit imponere pœnam pecuniariam layco temporaliter sibi non subiecto & dicit quod si iudex ecclesiasticus in aliquo casu vendicat iurisdictionem in laycos tunc potest imponere pœnam pecuniariam.
- 18 ¶ Et etiam Visitator potest mulctare subditos si est pauper: & per sententiam delinquentes pœna pecuniaria mulctare & eam in proprium victum expẽdere. vt notat Bernar. Diaz vbi supra cõclusi.
- tertia

IDEOQVE MODESTO. 199

tertia notat Coua. vbi supra cõtingit multoties egere Visitatores quia Episcopi non soluunt salarium, & si soluunt est tã paruum & exiguum cum quo vix buccã seu oris concavitatem inflare possunt.

- 19 ¶ Ideo Arist. 2. Politic. inquit impossibile est egenem bene principari.
- 20 ¶ Et propter egestatem venales fiunt cap. 7.
- 21 ¶ Pauper etenim ab administratione officij publici arcetur. l. ad subeunde. C. de decurio. lib. 10.

IN VERBIS

Ideoq; modesto contenti æquitatu.

- 1 *Æquitatu modesto Visitatores debent esse contenti.*
- 2 *Valerudo quibus conseruatur.*
- 3 *Mens humane dignitatis & potentie auida, nec abstinere nouit auctitis nec gaudere concessis: nec pietati adhibere consensum.*
- 4 *Modus sumis cuiq; est in omnibus rebus tamen*

magis

IN VERBIS

magis offendit nimium quam parum.

1 *Archiepiscopi, Patriarchæ, Episcopi, Cardinales Archidiaconi, Deconi quot æquitaturas secum portabunt.*

6 *Episcopi appellatione, Papa etiam continetur.*

7 *Cardinales quot æquitaturas secum ducere possunt.*

8 *Homo non dicitur sed bellua qui holic quod lex vulius & ratio.*

1 ¶ In hoc loco imbuere, & instruere more suo desiderat sancta synodus qualiter debeant esse contenti Visitatores modesto æquitatu.

2 Cicero lib. 2. officiorum ait valetudo sustentatur noticia sui corporis, & obseruatione earum rerum quæ aut prodesse soleant, aut obesse.

3 ¶ Continentia autem in omni victu omniq; cultu corporis tuendi causa, & in præmittendis voluptatibus. Si vero habere cupiditatis non cohibetur, mens humanæ dignitatis, & potestatis auida nec abstinere nouit auctitis: ne gaudere cõcessis:

ne

IDEOQVE MODESTO. 206

ne pietati adhibere cõsensum ait leo Episcopus quæ refert Gratian. 47. dist. cap. virum & in. cap. de testada. de cõcession. præbend. lib. 6.

4 ¶ Propterea dicit Cicero de oratore in omnibus rebus & si enim suus cuiq; modus est, tamen magis offendit nimium quam parum. c. cū apostolus de cõsibus.

5 ¶ Et. l. 2. tit. 22. p. 1. licet quod Archiepiscopus. visitas potest secū ducere. 40. vel. 50. æquitaturas idē intelligo dicēdū de Patriarchis & maxima cū ratione licet in iure nō reperiatur expressum Episcop. 20. vel. 30. Cardinalis. 25. euectiones Archidiaconi. 5. vel. 7. Decanus vero ab Episcopo cõstitutus duobus æquis debet esse contentus & pro Decano intelligit glos. de Archipræbiteris ruralibus facit c. fin. de offic. Archipræsb. Episcopis etiā videtur cõcessū dū visitat, vt possint secū ducere. 40. æquitaturas secundū glos. in c. inter cetera. 10 q. 3. quam allegat Marian. Socin. tract. de visitatione lib. 8.

6 ¶ Vel potest dici secundum. Hostiens. quod

IN VERBIS

quod ibi Episcopi appellatione continetur Archiepiscopus nam etiam Papa appellatur Episcopus vt in prima de ceteral. in lib. 6. & in prima clementina. & dicit idem Socinus vbi supra, quod dispositiue concordat dict. rex. cum Apostolus, est tamen aduertendum quod ea quæ de Cardinalibus dicta sunt, intelligi debent de Cardinalibus qui non sunt Episcopi cum sint legati non seruant dictum. rex. propter quod dicit Hostiens. vt inam essent Cardinales contenti de. 30. & dicit idem Socinus quod licet Egidius dicat quod ipsi etiam si legati. sint prædictum numerum seruare tenentur. tamen ipse hoc non credit. cum in dicto capit. cum Apostolus delegatis nullam mentionem faciat. Vnde secundum Hostiens. numerus prædictus debet intelligi taxatus cū visitant suam parochiam in quâ habent iurisdictionem quasi Episcopalem de iure. cap. his quæ. de maiorit. & obedient. Hoc quod dictum est de iure habetur sed non seruetur.

Cardi

FAMVLATV QVE. 201

- 7 ¶ Cardinales namq; ad libitum æquitaturas quas volunt ducunt in his ordo seruetur.
- 8 ¶ Aliter qui nolit quod lex vult. ius & ratio non dicitur homo, sed bellua ait Marc. Mantua. consil. 134. n. 8. glos. verb. nomen in pragm. Sanct. tit. de collation. §. item vt de cetero.

IN VERBIS

Famulatuq; studeant.

- 1 *Visitatores quo numero personarum comiti seruari possunt.*
- 2 *Euectio qualibet an possit habere vnum equitē & vnum peditem custodem.*
- 3 *Duo sunt tertia pars de Sex.*
- 4 *Numerus si excedatur in aliquo puta in vno aut duobus non est mirum, cū ius in omnibus seruari non possit.*
- 5 *Visitor si excedit numerum personarum & pro illis procuraciones nõ exigat, non est hoc prohibitum.*

C c Amba-

- 6 *Ambasiatores quibus est permiffum ducere tot æquitaturas, poffunt vnum famulũ pedestrẽ ducere inter duas æquitaturas.*
- 7 *Multitudo onerofa nihil habet honefti.*
- 8 *Vifitatores fi proficifcuntur cum canibus & fal conibus non quærũt quæ funt Chrifti, fed fuæ & qualiter puniantur.*
- 9 *Numerus taxatus per canones non recipitur vbi ecclefia grauatũ quod fit à facerdote.*
- 10 *Seruitutem habens ad aquandũ certum numerum pecorum fi plus ducis ad aquam quam habes, fuperflua poffint per Dominũ remoueri.*
- 11 *Vifitator an poffit prohiberi maxime quando numerus fuperfluus à permiffio feparari nõ potefit.*
- 12 *Subditus (fi Vifitator excedit numerum) pro teftetur fe efle paratiffimum illum recipere cũ numero debito.*
- 13 *Subditi an poffint à Vifitatore excõmunicari fi Vifitator non recipitur propter exceffum euectionum.*
- 14 *Sententia excõmunicationis quantumcunq; iniufta an femper teneat etiam fi error in ea expreffus fit.*

Capitũ

- 15 *Capitulum, cum ad quorundam, qualiter intelligatur.*
- 16 *Vifitator fi excõmunicat fubditum quia eũ non recipit propter numerum perfonarũ exceffũ talis excõmunicatio non tenet.*
- 17 *Sacerdos potefit remouere euectiones fuperfluas*
- 18 *Si aqua quam debes ducere per fundum meum, aliam aquam ad mices: non tantum ad miffa aqua, fed etiam ab illa quam folitus eras ducere te arcebo.*
- 19 *Quot, & quantas perfonas, & quales potefit Epifcopus introducere in monafterium tempore vifitationis.*
- 20 *Epifcopus quando vifitat ecclefiam cathedralẽ quas perfonas fecum ducere debet.*
- 21 *Notarius Vifitatoris an debet efle clericus.*
- 22 *Layci ciues non debent interuenire cum Vifitatoribus in vifitatione.*
- 1 *¶ Quo numero perfonarũ Vifitatores comitari feu affociari poffunt, in hoc funt variæ opinionẽs quas recõfet Socin. in tract. vifitation. vbi fupra quidam dicunt, quod quãtus numerus euectionũ*

Cc 2 expri-

IN VERBIS

exprimitur, tantus possit esse numerus personarum.

2 ¶ In tantum quod euectio quælibet vnum æquitem, & vnum peditem custodem habere possit. Indecens enim & præter decorem esset quod æquitatores & maxime prælatorum socij proprios æquos custodire, & hunc intellectum stilus curie aprobare videtur, quando enim aliquis nuntius sedis apostolice prouideri mandatur, si exprimitur de quatuor euectionibus, intelligitur de octo personis. Sed hæc opinio videtur nimium grauare ecclesias. Alij vero dicunt quod numero euectionum quarta pars personarum iungenda est, in tantum quod si quis mittitur numero sex euectionum habeat octo personas. Si vero mittitur cum duo decim habeat. 16.

3 ¶ Sed aduerte secundum Arithmeticos isti non bene ponunt exempla. nam duo sunt tertia pars & non quarta pars de sex & sic de singulis & sic arbitror quod velint dicere de quarta parte omnium

FAMVLATVQVE. 203

num personarum simul iunctarum, dicunt tamen quod licet hæc opinio expresse videatur per cap. in singulis de statu monachorum in princ. & tamen numerum personarum nimis restringere videtur propter quod dicit Henric. Bohic. in. c. cum ad quorundam de excessibus prælatorum quod hoc potius arbitrio boni viri relinquendum est, qui diuersas locorum consuetudines & personarum qualitates considerabit cuius arbitrio quandoq; pauciores concedentur. l. 17. tit. 7. p. 1. dicit. Eninguno deue aduzir mas de seys bestias e ocho omes. In aliquibus enim regionibus quælibet euectio ad minus habet custodem, & hoc potissimum est necessarium quando vnus solus est æques ne forte de illo dicatur ue soli: quia cum ceciderit, non est qui subleuet eum vt Salom. & in capit. illud. 7. q. 1. & in cap. in omnibus. 81. dist. in alijs vero regionibus due euectiones habent vnum custodem, & hoc æquum & sufficiens esse videtur in illis qui plures du-

IN VERBIS

cunt euectiones & hæc consuetudo potius videtur consideranda, quia quasi vbiq; cōmuniter observatur vt in cap. erit autem lex. 4. distin. his viis & consideratis arbitrabitur bonus vir seu iudex. arg. cap. fin. de transactionibus.

4 ¶ Sed cum omnia non possunt secundum ius seruari si numerus taxatus aut arbitratus in aliquo excedatur puta in vno aut duobus non est mirū iusta glos. fin. in proœmio decretalium Henric. tamen qui videtur residere quod excessus numeri personarum ad numerum euectionum potest esse in quarta parte intelligendo vt supra, dixi & hoc de iure per. d. c. in singulis, vel etiā ex generali cōsuetudine in tertia parte hoc est quod due euectiones habeāt vnam personam.

5 ¶ Ant. de Butr. optime. in. d. cap. cum ad quorundam. nu. 3. de excessib. prælat. vbi dicit quid si numerū excedat, & pro illis procuracionē non exigat. dicit quod hoc non est prohibitum: quia in hoc casu duo requiruntur copulatiue scilicet quod

FAMVLATV. QVAE. 204

quod vt procuracionem exigat, & ducat ultra numerum.

6 ¶ Et dicit Abb. in. d. c. in singulis. nu. 1. quod Ambasiatores quibus est permiffum ducere tot æquitaturas: possunt vnum famulum pedestrem ducere inter duas æquitaturas seu duos æquites.

7 ¶ Et multitudo onerosa nihil habet honesti in authent. de referenda. col. 2. c. si officia. 59. dist. c. legimus ad fin. 93. dist.

8 ¶ Quid erit si Visitatores profisciscuntur cum canibus venatorijs falconibus & alijs auibus si hoc faciunt, quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi, vt in. d. capit. cum apostolus de censibus. clem. 2. de censib. & talia facientes incidunt in pœnam. capit. 1. & cap. 2. de cleric. venatore. sequitur Imol. in dict. clem. 2. & credo dicit idem Socin. vbi supra quod isti debent puniri tanquam transgressores canonum vide glos. verb. in hibemus in capit. generali de election. & elect. lib. 6. in hac quæstione vide omnino legem 57. titul. 5. part. 1. vbi videbis an prius

IN VERBIS

debet fieri monitio antequã ab officio priuentur per tres menses quidquid displiceat Episcopo Calagurritano in praxi criminali. verb. venatores.

9 ¶ Quæro etiam quid erit dicendum si Visitator excedat prædictum numerũ taxatũ qualiter subditis succurratur. glos. fin. in cap. inter cetera. 10. q. 3. vbi dicitur nec numerus taxatus per canones est recipiendus. Si ecclesia grauatur vt habetur in d. cap. cum Apostolus. & in cap. cum ad quorundam. de excessibus prælat. illos ergo qui superflui sunt potest remouere sacerdos.

10 ¶ Quia si habens seruitutem ad aquã dicentem numerum pecorum : si plus ducis ad aquam quam habes, superflua posunt per Dominũ remoueri. glos. verb. existant, in cap. Cum apostolus de censibus absoluit istam quaestionem Marian. vbi supra.

11 ¶ Et si forte superfluus numerus à permissio separari non potest Visitator poterit tali ex causa simpliciter prohiberi
secun

FAMVLATVQVE. 205

secundum Vinc. in cap. cum instantia de censib. allegat etiam leg. 1. §. idem : quæritur. ff. de aqua quotidiana. & stual. & sequitur Ioan. Andreas, qui intelligit de impotetia separationis quo ad factum, ex eo quia prælatus visitans, non cõsentit quod pars aliqua admittatur alia parte reiecta. Et sequitur Zabar. & doct. in d. cap. cum Apostolus. de censib.

12 ¶ Vnde tunc Subditus poterit simpliciter talem numerum non admittere. Consulerẽ tamen subdito, quod accersitis testibus. & rogato notario, si facultas adesset, offeret se promptissimum & paratissimum Visitatorem recepturũ cum debito numero. Et pro testaretur quod per ipsum non stat, quo minus illum cũ debito numero admittat, per ea quæ statim subijciam.

13 ¶ Sed pro complemento huius materiae quæro. quid erit si propter excessum non recipitur Visitator, an possint subditi excõmunicari, & talis excõmunicatio in eos prolata habeat vim. addit. ad Abb.

Cc 5 in cap.

IN VERBIS

in cap. inter cetera. de offic. ordin. dicit quod talis sententia excommunicationis non valet, allegat cap. cum ad quorundam. Et ibi doctor. de excess. praelat. Co-var. in capit. Alma mater. de sentent. excommunication. lib. 6. part. 1. §. 7. n. 5. in principi. allegat Abbat. in. d. capit. cum ad quorundam. glos. in. cap. cum apostolus de censib. Soluit, primo dicit, quod forte excommunicationis sententia tenebit. in contrarium allegat dictum. c. cum ad quorundam, de excessib. praelat. vbi tex. videtur esse in contrarium. sed glos. pro solutione illius contrarij dicit, quod ille text. continet specialem indulgentiam. In hoc. vero per illam Decretalem tenet, talem excommunicationis sententiam esse nullam. Subdit tamen se curius esse quod subditus pœnes superiorem deponat. & est consilium Abbatis vt refert idē Abb. in dicto cap. cum Apostolus. n. 4. de censib. Petr. vero dicit appellandum esse, & tollitur omne dubium, & intellige ante excommunicationem. vt per

Doctor

FAMVLATV QVAE. 206

Doctor. in cap. Sacro. de sentent. excommunication. maxime per dictum Marian. Socin. ibidem. Sed Abb. in. d. cap. cum Apostolus. n. 4. pro concordia opinionum distinguit. quod aut Episcopus excomunicat subditum, ex eo quia non vult recipere ultra numerum taxationis: & sententia est nulla tanquam lata contra ius expresso iuris errore, vt in capit. per tuas. de sententia excommunicationis, & hoc casu potest saluari dictus tex. in cap. ad quorundam. & sic continebit ius, & non indulgentiam. Aut error non fuit expressus in sententia: puta quia excommunicauit subditum, ex quo nolebat eum procurare, & tunc aut notorium erat excommunicationem proferri, quia noluit recipere ultra statutum numerum. Et credit Abb. etiam excommunicationem non valere, cum sit notorie iniusta. per text. cum glos. in clem. pastoralis. §. pisana. de re iudicat. & per notata per Innoc. in capit. fraternitati. de frigid. & capit. 1. de

dilatio

IN VERBIS

dilationibus: nisi aliud specialitatis esse dicamus in sententia excommunicationis.

- 14 ¶ Alij autem doctores vt Archidiac. in cap. venerabilibus. de sentent. excommunication. lib. 6. tenent quod excommunicatio semper tenet, quantumcunq; sit iniusta, & error sit in ea expressus. Sed primum plus placet Abb. per tex. in cap. Romana. §. in vniuersitatem. de sententia excommunicationis lib. 6. Aut non est notorium. & tenet sententia, licet sit iniusta. & procedit alia opinio secundum eundem Abbatem Marian. Socin. in. d. lib. 8. dicit. Sed miror de eo, qui videtur ponere predictam distinctionem, tanquam suam, quandoquidem plurimi idem voluerunt: vt apparebit ex infra dicendis. Distinguitur enim quod aut sententia continet in se errorem intolerabilem in ipsa sententia expressum. vt quia dicit excommunico te quia non vis mihi procurari cum centum equitaturis, & talis sententia non ligat. cap. cum contingat. §. in eo vero casu. de officio de legat. & cap.

FAMVLATVQVE. 207

cap. 1. de sentent. & re iud. & cap. per tuas §. nos igitur, de sentent. excommunicat. & in hoc, notorium est talem sententia esse iniusta in cap. sollicitudinē. §. si vero notorium. de appell. secundum Vincen. Innoc. & Hostiens. in. d. cap. cum ad quorundam de excessib. prelati. qui sic intellexerunt dictam decretalem. Aut non continet errorem intolerabilem, vt quia Episcopus fert sententiam hoc modo, excommunicote quia procuracionem mihi debitam denegas. capit. cum ex officijs. de prescriptio. & tunc tenet sententia secundum Hosti. cum quo Astens. concordat in lib. 6. tit. de censib. ad fin. q. vers. quid si Episcopus quod intelligendum est, quod ipso iure tenet, & in effectu vbi non excedit debitum numerum euectionum vel personarum secundum quod supra dictum est.

- 15 ¶ Si vero excedit, non tenet excommunicatio ipso iure. Et sic dicta Decretalis continet ius secundum Gofred. ibi & in sum. de sentent. excommunicationis ad fin.

IN VERBIS

fin. dicētem quod in. d. c. cum ad quorundam. est casus specialis in quo non tenet sententia à suo iudice lata idem Innoc. dicēs nos dicimus generale ius quod dicitur hic. scilicet in. d. decret. cū ad quorundam, quod si subditus alicuius sit priuilegiatus in aliquo capitulo. à papa, q̄ si prælatus illius ecclesiæ occasione illius capituli fert in eū sententiā excōmunicationis, quod nō tenet. vt ibi. c. cū capella, & c. quāto de priuile. idē Archid. in. c. i. ii. q. 3. alias enī Decre. illa esset refecāda tāquā nullius effectus: vt in proemio decret. idē. Philip. in. c. cū cōtingat. de offi. deleg. & Astrēf. lib. 7. de forma excōmunicādi verb. 10. quāuis Bern. tenet cōtra ibi intelligēs cū Alan. & Tācr. ibi q̄ illa Decret. cōtineat indulgētiā. & idē sentit Tācr. & Gofr. in. d. c. cū Apost. sed Host. scripsit in. d. c. cū ad quorūdā, q̄ in illa decretali nihil exprimitur, p̄ quod aliquod priuilegiū specialiter sit cōcessum, excepto verbo cōcedimus ibi posito, q̄ exponit. idē cōcessū esse ostēdimus. vnde dicit Arch.

FAMVLATVQVAE. 208

Arch. in. d. c. i. q̄ sit indulgētia iuris communis, quæ cōpetit omnib9 subditis. arg. optim. in p̄mio Decret. iuxta finē, pro hoc etiā facit expresse, quia nō apparet cui, vel quibus, Papa ibi loquitur. vnde dicebat ibi Alan. & Tācr. cui Papa loquatur nescimus. ideo quibus sit indultū priuilegiū ignoramus, intelligi ergo debet, vt p̄ dixi. licet sit tutius ad superiorē sup hoc quærelā deferre vt intelligūt Tācr. Gofr. & Vinc. in. d. c. cū Aposto. & q̄ nō teneat sentētia excōmunicationis tenet curia secūd. Bern. qui ita notat. in. c. cū contingat. de offic. deleg. prout not. Arch. in. d. c. i. ii. q. 3. & ibi glos. fin. & Ioā. Andr. in. d. c. cū ad quorundam. Et hoc potest intelligi quādo excedit numerū euestionum.

16 ¶ Si vero excederet numerū personarum de quo non est expresse tractatum in cōcilio generali. tūc potest dici quod excōmunicatio propter hoc lata, nō teneret ipso iure, & est tenēda, & timēda. quo vsq; per superiorē fuerit sup hoc arbitratum. vt supra dictum est & sic patet expra-

IN VERBIS

ex prædictis quod visitandus potest procurationem denegare, quando numerus excedit. & non alias secundum Innoc. in dict. capit. cum ad quorundam, & tenet Henric. Bohic.

17 ¶ Quis igitur potest remouere euectiones superfluas glos. fin. in cap. inter cetera. 10. q. 3. dicit quod sacerdos potest etiam remouere Episcopum arg. d. l. 1. §. item quaeritur. ff. de aqua quotidiana, & estiu.

18 ¶ Vbi dicitur quod si aqua quam debes ducere per fundum meum aliam aquam ad micas: non tantum ad mixta aqua sed etiam ab illa quam solitus eras ducere te arcebo, secundum Alan.

19 ¶ Quot, quales, & quantas personas potest Episcopus introducere in monasteriu tempore visitationis. Istam quaestionem tractat Abb. in cap. vt iuxta de offic. ordinari, & dicit aduerte, quia in principio capituli tex. videtur innuere, quod non debent plures persone introduci etiam in claustrum, vt patet ibi in claustro.

FAMVLATV QVAE. 209

claustro. Sed in verbo firmiter videtur innuere, quod in cap. duntaxat introducere non possit. Doctores tamen non aperiuunt: sed putant: sed etiam ad claustrum introducere non possit, nisi personas contentas in. d. cap. vt iuxta. propter rationem litere positam in principio dict. c. nam debet extendi ad limites rationis. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de legat. 2. Opponit Abb. contrad. cap. & videtur quod non possit Episcopus secum ducere nisi duos ex canonicis. vt in cap. de cetero. & in cap. audientiam. de clericis non resid. soluit dicens quod illa iura procedunt, quando Episcopus vult secum ducere canonicos: nam tunc non potest ultra duos grauare ecclesiam. Sed Hostiens. considerata mente litere. d. cap. dicit quod potest plures & pauciores Episcopus secum ducere secundum qualitatem personarum. Dum Episcopus visitat monasteria virorum feruetur tex. in. d. cap. vt iuxta. in monasterijs vero monialiu serua clem. attendentes, de statu regular.

IN VERBIS

20 ¶ Et hodie dicit idem Abb. in. d. c. vt iuxta videndā esse extra vagantem Bonifac. 8. quæ incipit debent. vbi dicitur quod Episcopus visitans capitulū ecclesiæ cathedralis, debet esse contentus tribus clericis quorum vnus sit religiosus.

21 ¶ Debet etiam habere secum vnum notarium clericū, & dicit Ioan. de Imol. ibid. n. 3. quod loquitur quādo visitat capitulum sue ecclesiæ cathedralis. & dicit quod hodie est statutum per clem. attendentes, de statu monachorum quod visitantes monasteria monialiū debent esse contenti duobus notarijs, & duobus personis ecclesiæ sue & quatuor alijs viris honestis.

22 ¶ Layci vero cines loci nō debēt in visitatione cū visitatoribus interuenire Diac. Per. in. l. 4. ti. 3. lib. 1. ord. reg. in med. glos. allegat dict. c. vt iuxta & etiam allegat cap. conuenior. 23. q. 8.

IN VERBIS

Quam celerrimē, debita tamen cum diligētia visitationem ipsam absolcre.

Dies

FAMVLATV QVÆ. 210

- 1 Dies quot Episcopus debet morari in vna quaq; ecclesia, dum visitat.
- 2 Visitator potest moram trahere in vna ecclesia per aliquot dies, si causa rationabilis exposcit.
- 3 Reddere ad locum visitatum potest Visitator ex causa rationabili.
- 4 Prælatus à correctione non debet cessare.
- 5 Prælati peccant, si omittunt corrigere vbi possunt sine escandalo.
- 6 Verba præceptina quando obligant.
- 7 Prælati ex neglectu correctionis videntur scibditos in suis criminibus fouere, & num. 9.
- 8 Episcopus qui crimina non corrigit, magis dicitur est canis impudicus, quam Episcopus.
- 10 Negligentia iudicis est lata culpa, vel dolus præsumptus.
- 11 Paria sunt facere nō faciēda, & non facere faciēda.
- 12 Leges insuitæ sunt punientes officiales de negligentia.
- 13 Negligentia solet nocere in. 114. casibus.
- 14 Tutores & curatores tenentur de negligentia in administratione tutela.

D d 2

Contra

IN VERBIS

- 15 *Contractus fit inter rempublicam & prelatos, idem de iudicibus.*
- 16 *Negligentes & desides qui sunt immemores sui, priuantur officio.*
- 17 *Visitatio quando fit debita cum diligentia.*
- 18 *Apes opus suum perfectum faciunt.*
- 19 *Negligens facere, dicitur repudiare.*
- 20 *Res tuas tibi habeto, continebat repudiū libellū.*
- 21 *Visitacionis thema est, ut sit pax, & cōsolatio bonis, & fiat iustitia, & correctio malis.*
- 22 *Visitatio quid sit.*
- 23 *Visitatio in quo loco fieri debeat.*
- 24 *Ratio in quo loco reddenda.*
- 25 *Rationis redditio quo iure petatur.*
- 26 *Rationem redditurus quo ordine procedere debeat. num. 28.*
- 27 *Liber publicus calendarium appellatur.*
- 29 *Cōfessio introitus in libro posita non præiudicat, nisi acceptetur expensa, nam sunt cōnexa.*
- 30 *Ratio administrationis potest reddi ostenso libro continente introitum & exitum.*
- 31 *Administrator quilibet tenetur ad conficiendum librum rationis.*

Admini

QVAM CELERRIME. 211

- 1 *Administrator quilibet tenetur reddere rationem administrationis.*
- 3 *Fratres si equaliter administrant bona inter se, non agunt de reddenda ratione.*
- 4 *Frater si solus administrat, tenetur reddere rationem fratri.*
- 5 *Administrator frater in minimis & etiam in non modicis quando stetur iuramento suo.*
- 6 *In libro rationis debent exprimi causa erogationis.*
- 7 *Ratio non videtur reddita quæ intelligi non potest.*
- 8 *Ratio quando datur, considerandi sunt fructus qualiter percipi potuissent.*
- 9 *Administrator publicus ex æquitate an possit soluere vnum numum.*
- 10 *Executor datus in testamento non potest soluere debitum naturaliter tantum.*
- 11 *Ratio reddi debet de non gestis quæ geri debuerunt, sicut & de gestis.*
- 12 *Administratores seu tutores plures si sunt, non potest vnus reddere rationem sine altero, ne ratio diuidatur.*

Dd 3 Executor

IN VERBIS

- 43 Executor testamenti tenetur reddere rationē,
& cui.
- 44 Ratio quando redditur Episcopo, heredes & legatarij possunt adesse.
- 45 Exempli, nedum subditi tenentur reddere rationem Episcopo, etiam si non petatur: & possūt ab eo puniri.
- 46 Episcopus non potest à se abdicare redditionem rationis, nec visitationem.
- 47 Administrator quando soluit aliquid in quantitate parua sine iussu iudicis vel Domini, tūc statur libro cum iuramento.
- 48 Liber rationis procedit si habet verisimilia.
- 49 Ratio quādo redditur correctori, debet esse minutatim, quid, & quātum & in quibus rebus sit expensum.
- 50 Patronus qualiter rationem reddit.
- 51 Administrator punitur si pecuniam expendit in proprijs commodis.
- 52 Receptores pecunie publicæ nō possūt illā cōuertere in suos vsus, nec in aliā vtilitātē trāsferre.
- 53 Administrator si pecuniam publicam in suum vsum conuertit, an incidat in pœnam.

Admini

QVAM CELERRIME. 212

- 54 Administrator qui rationem nō reddidit plenā Domino, & non scripsit plene in libro accepta talis appellatur prædo, & inquam pœnam incidat.
- 55 Iuramento heredis statur de quantitate & valore rerum mobilium, & vilium.
- 56 Iuramento commissarij statur de paruis distributionibus: secus si sunt magnæ.
- 57 Iuramento vxoris statur, dum patefacit bona heredibus in minimis.
- 58 Liber executoris in paruis probat.
- 59 Consuetudo est in aliquibus locis, vt administrator sin librarietō soluat sex regalia, dummodo faciat de concilij mandato.
- 60 Administrator si scripsit multa minusa, an statur suo iuramento, maxime si attingunt maximam sumam.
- 61 Tutor omittens aliquid scribere in inuentario, dolo omisisse præsumitur.
- 62 Dolus præsumptus est ignorare quod omnes intelligunt.
- 63 Tutor si surripuit sibi aliquid dari pupillo, aut occultauit, etiam conuenitur ad duplum.

D d'4 Admi

IN VERBIS

- 64 *Administratores si aliquid dolose acceperunt in duplum condemnandos.*
- 65 *Administrator si accesserit ad negotia animo depradandi, non repeterit expensas utiles, nisi quatenus pupillus factus est locupletior.*
- 66 *Intentio mala administratoris qualiter constabit.*
- 67 *Prædo an dicatur, qui studet utilitati propriae, & non Domini.*
- 68 *Ratio cum redditur, probatur nihil esse sub traclum, eo ipso quod non probatur contrarium.*
- 69 *Qui dat rationem potest petere, ut calculator ponatur, qui revideat: & potest petere, ut absolvetur ab administratione.*
- 70 *Bona per administratorem acquisita an ex administratione præsumantur habita.*
- 71 *Ratio semel reddita, an detur iterum.*
- 72 *Rationi reddendarum conditio quatuor complectitur.*
- 73 *Sententia quæ fertur per iudicem super computatione an executioni mandetur non obstante appellatione.*

Super

QVAM CELERRIME. 213

- 1 ¶ Super istis verbis quam celerrimè, nota quod dicit Abb. in cap. mandamus, de officio Archid. quod, nec etiã debet ibi morari Episcopus nisi per diem vnũ, secundum modum quem habes in cap. placuit. 10. q. 1. idem Abb. in cap. cũ Apostolus. n. 6. de censib. Quæro extra glossam quot diebus potest Episcopus morari tempore visitationis apud eandem ecclesiam. tex. in cap. placuit. 10. q. 1. dicit quod duobus diebus: in primo die debet habere clerum, in secundo diem populum. Sed tex. in cap. inter cetera. 10. q. 3. dicit quod per vnum diem, & in concordia illorum capitulorũ sunt opiniones. Aliqui dicũt quod cap. placuit, sit correctum per illud cap. inter cetera, Alij dicũt, quod in die aduentus habet clerum & in sequenti die mane prædicabit ad populum, & recedet: & sic stabit in effectu respectu grauaminis per vnum diẽ. Alij dicunt, quod visitatio incipit à cena, & finitur in prandio sequentis diei. Ita quod potest dici quod stetit p duos dies, quia

Dd 5 attin

IN VERBIS

attingit partes duorum dierum per unū diem naturalem vt Dom. in. d. c. placuit. in fin. Vide leg. 7. tit. 22. p. 1. Illud autem verū est. vt notat Innoc. in. c. 1. de censib. lib. 6. & Ioā. Andr. in. d. c. cū Apostolus.

2 ¶ Quod si causa rationabilis exposcit potest ibi diutius moram trahere.

3 ¶ Quia si ex causa rationabili potest reddere ad locum visitatum. vt in. d. c. 1 fortius poterit ibi moram trahere, & cōtinuare, quod est faciendum. prout text. noster dicit debita cum diligentia.

4 ¶ Siquidem praelatus a correctione non debet cessare. c. sicut. 23. q. 4. & cap. qualiter & quando el. 2. de acufation. l. congruit. ff. de offic. præs. id.

5 ¶ Et peccant praelati, si omittunt corrigere, vbi possunt sine scandalo. Vnde illa autoritas, si peccauerit in te frater tuus, vade & c. maxime quo ad praelatos est præceptiua, notat Ioan. & Archid. in capit. si peccauerit. 2. q. 1. DD. in cap. no uit. de iudicijs. propter hoc quod verba euangelica sunt imperatiui modi: vt vade,

QVAM CELERRIME. 214

de, & corripe.

6 ¶ Et verba imperatiua obligant, sicut præceptiua, ex quo materia subiecta nō sua det oppositum. vt est tex. in clem. exi ui. verb. nos itaq; de verb. signific. & verba præceptiua necessitatem importnat cap. quod præcipitur. 14. q. 1.

7 ¶ Et praelati ex neglectu correctionis videntur subditos in suis criminibus fouere. cap. qui potest. 23. q. 3. cap. error. 83. dist. 1. 48. tit. 5. p. 1.

8 ¶ Et Episcopus qui crimina non corrigit, magis dicendus est canis impudicus, quam Episcopus. c. nemo. 83. dist. c. quā nec. 2. quæst. 7.

9 ¶ Et iudex qui crimen repertū non vindicat, vt cōscijs criminis punitur Bart. & Bald. in. l. mancipia. C. de seruis fugitiu.

10 ¶ Vbi dicit idē Bald. q. negligētia iudicis est lata culpa, vel dolus præsumptus. idem Bald. in. l. si quādo. n. 2. C. de testib. Ideo officiales ita debent syndicari de neglectis, sicut de comis. s.

11 ¶ Quia quādo aliquid incūbit ratione officij,

IN VERBIS

officij, paria sunt facere non facienda,
& non facere facienda. tex. est in tutore
& curatore vt in leg. 1. in princ. ff. de tu-
tel. & ration. distrah.

- 12 ¶ Sunt enim leges infinitæ punientes
officiales de negligentia vt in leg. si quos
iudices. C. de offic. præfect. præ. l. manci-
pia. C. de seruis fugit. l. iudices. C. de an-
non. & tribut. l. 1. C. de suscept. & archar.
lib. 10.
- 13 ¶ Et si placet videre. 214. casus in qui-
bus negligentia soleat nocere, videndus
est epilogus casuum negligentia hos cõ-
tinentium. in Ludouic. Gomef. in regu-
la de trienali possessore. q. 28.
- 14 ¶ Ideo sicut tutores tenentur de ne-
gligentia in administratione tutelæ. l.
hac enim. §. fin. ff. de suspectis tutor. ita
officiales iudices & prælati in admini-
stratione reipublicæ.
- 15 ¶ Quod probatur quia inter eos & rē
publicam, & ecclesiam cõtractus fit gra-
tia vtriusq; celebratus, qui fit ex parte
ecclesiæ reipublicæ, & eligentium, quia
per

QVAM CELERRIME. 215

per eas datur salaria, honores, & præro-
gatiuæ, & multa alia, vt reipublicæ iusti-
tia ministretur. Quod si non fit ita vt in
contractu celebrato, venit dolus, lata &
leuis culpa. l. si vt certo. §. videndum. ff.
commodat.

- 16 ¶ In summa negligentes omnes, & de-
sides, qui sunt immemores sui, priuantur
officio suo. tex. in cap. cum. ad monaste-
rium. in fin. de stat. monach. l. pen. in fin.
C. de canon. largitionalium titularum
lib. 10.
- 17 ¶ Itaq; vt visitatio fiat cum diligētia
debita vide text. in capit. placuit. 10. q. 1.
quem allegat ad hoc Abb. in cap. cū apo-
stolus, in fin. de censib. & Specul. tit. de
censib. & tit. de inquisitione. §. nunc tra-
ctemus.
- 18 ¶ Negligens tibi dico si vis scire, vade
ad apem, & considera qualiter opus suū
perfectum faciat.
- 19 ¶ Et considera doctrinam cõmunem
quod vbi quis intra legitima temporis
curricula aliquid facere debuit, & negle-
xit.

IN VERBIS

xit.leges existimauerunt illum repudia-
re iura ad se pertinentia. l. si ea. C. qui
accusar.nō possunt.glo.in.l.si ergo.ff.de
negot.gest.

20 ¶ Cui bene concinit. quod cōtinietur
in libello repudij.res tuas tibi habeto.vt
in. l. consensu. C. de repudij. Aut illud
Math.c.25.amē dico vobis,nescio vos.

21 ¶ Vis igitur cum diligentia absoluer
visitationem,& intelligere thema huius
tex.Debes cōsiderare quod tota intētio
visitation.vt dicit Petrus Ferd.ā Villeg.
in tract.visitat.col.2.est.vt sit pax.& con-
solatio bonis,& fiat iustitia,& correctio
malis;de primo locutus est Hierem.visi-
tabo vos,& suscitabo superbos verbum
meū bonū.Istud autē verbum proposuit
Beat.Petrus princeps apostolorū epist.1
c.2.obsecro vos tāquā ad venas & pere-
grinos,abstinere vos à carnalibus deside-
rijs quæ militāt aduersus animā,cōuersa-
tionē vestrā inter gētes habētes bonā,vt
in eo q̄ detractāt de vobis tāquā de ma-
lefactoribus,ex bonis operibus vos cōsi-
deran

QVAM CELERRIME. 216

derantes glorificēt Deū in die visitatio-
nis.De secūdo autē quomodo minister
Christi debet administrare iustitiā, scili-
get faciendo correctionē in sua visitatio-
ne,de hoc locutus est Amos Prophetā
in.c.3.dicēs visitabo super vos omnes ini-
quitates vestras: scilicet faciā iustitiā &
correctionē.Sed qualiter absoluerē pos-
sumus visitationem, si descriptionē, aut
definitionē eius ignoramus:siquidē ma-
iores nostri non ponunt descriptionem
aut definitionē vt tradit. Socin. in tract.
de visitatione in principio vbi dicit.

22 ¶ Quod visitatio est munus quod præ-
latus ecclesiæ iurisdictionem habens in
subditos,cum eorundem visitorū pro-
curationem per se vel delegatū à se an-
nis singulis semel vel pluries necessario
pro subditorum salute atq; vtilitate, &
ecclesiarū reformatione subire tenerar.

23 ¶ Quæro præterea quo in loco fieri de
beat ista visitatio tex.in cap.conquaren-
te.de offic.ordinar.ibi ad eos visitandos
accesseris.& in c.r.de cēsib.lib.6.ibi & si
cōmode

IN VERBIS

commode & absq; difficultate accedere ad vnam quanquam nō poterit & c. propter quod glo. verb. accedere dicit quod ire tenetur, nec fufficit ad suam ecclesiā cōuocare. Vnde infert ibi Archid. quod si Episcopus non solum alterius sed ecclesiæ suæ capitulum ad suam cameram vel ad aulam visitandi causa vellet cōuocare, hoc non posset, eo quod prædictæ Decretales exigunt, quod Visitatores ad locum accedāt, vbi fieri debet visitatio. Quod sentit glo. verb. plene. in. d. cap. i. de censib. lib. 6. dicens quod non sufficeret Synodum conuocare, quia ibi nō veniunt omnes clerici, & laycī, qui sunt visitandi.

24 ¶ Tamen Barbat. in cap. sedes. nu. 92. de rescript. dicit quod quando quis tenetur reddere rationem, locus relinquitur arbitrio iudicis, allegat. l. pen. §. priscus. ff. de condition. & demonstratio. vbi Imol. nu. 3. dicit quod statu liber rationē reddit. vbi Iudex voluerit: nisi aliud dicatur ex qualitate personæ. vt quia patro-

nus

217
QVAM CELERRIME.
 nus est nobilis & magna persona, vel ex loco, vt quia est valde remotus & potest rute ire, alias videtur quod sufficiat statu liberum tunc paratum reddere rationē in aliquo loco congruo ad arbitriū iudicis. Et iudex nō debet arbitrari de nimis remoto, quando non ab est causa rei publicæ, nec qualitas personæ patroni aliud suadeat. Auiles preterea dicit in ca. 27. prætor. n. 22. quod ad rationē reddendā remittitur quis ad locū, vbi administrationē habuit. Ista redditio rationis receptorū & datorū a publico administratore debet fieri in aperto & nō in secreto. Ideo in pluribus locis rationes sindicorum & aliorum administratorum publicorum redduntur in publico & generali concilio vt declarat idem Abiles in cap. 30. prætorum ver. y acabē de tomar, allegat Ioan. de Plat. in l. securitates. C. de susceptorib. & archarijs lib. 10. Nec debet esse domus priuata etiā si domus eiusdem domini sit, sed in locis publicis rei publicæ talis ratio summanda est. Idē
 Ec tenet

tenet Petr. Auenda. in c. 9. prat. p. r. n. 4.
vbi dicit ita fuisse dicissimum per dominos
concilij regalis.

- 25 ¶ Quæro quo iure petatur redditio ra-
tionis, an officio iudicis vide add. ad tex.
in d. §. p̄iscus. l. pen. ff. de cōdi. & demō.
- 26 ¶ Item rationes redditurus a quo de-
bet incipere, & qualiter debeat procede-
re vide Ioan de Immōl. in l. cum feruus
n. 3. ff. de condition. & demonstrat. prati-
cam cōficiendi rationes ab officialibus
publicis notat Bart. in l. comperimus. n.
1. C. de nauiculari seu naucleris libr. 11.
Illi enim qui multa receperunt, & multa
transferunt ad alios, debēt ea quæ rece-
perūt, & multa transferūt ad alios, debēt
ea quæ reperūt scribere a quō receperūt
nominatim, & ex qua causa alleg. l. appa-
ritores. C. de exactorib. tributorū l. 10. Itē
debēt scribere cuiderūt nominatim al-
legat l. neminē. C. de susceptor. & archa-
rijs l. 10. Debet etiā ponere diē receptio-
nis, vt notatur ex d. l. cōperimus. Si. n. ista
regulariter nō scripserin, nō videtur ra-
tio reddi, quia nō potest ille cui ratio red-

- ditur eā intelligere, nec cōprehēdere si
aliquid machinationis in ea habitū sit vt
dicit tex. in d. l. nemine. Ratio. n. quæ itel-
ligi nō pōt, reddita nō videtur, vt in l. ar-
gētarius. §. 1. ff. de edēd. Et hoc intellige
verū nisi in expēsis valde minutis in qui-
bus statueret sacramēto administratoris vt
in l. scimus. §. in cōputatione. C. d̄ iur. de
liberā. & in l. si quis p̄ redēptione. C. de
dona. l. diu. ff. si cui plusquā per fal. Vel ali-
ter forma exigēdæ & rationis dādæ per
camerariū, seu rationalē publicū & per
administratōrē rei publicæ hæc esse debet
- 27 ¶ Liber publicus qui & calēdariū appel-
latur vt Zasius in l. 2. ff. de orig. iur. n. 66.
quē vulgus appellat lib. d̄ cargo vt tenet
Bar. ī l. cū feruus. ff. d̄ cō. & d̄ mō. vbi dicit
Io. d̄ Im. ī d. l. cū feruus. n. 2. q̄ sufficit, q̄ ex-
hibeat librū, & faciat copiā d̄ illo, vt p̄ossit
semp̄ d̄ iure suo docere si forte petatur.
- 28 ¶ In quo li. debēt esse nominatim scri-
pta omnia quæ camerarius recepit, seu
rationalis publicus & ex qua causa vt su-
pra dictū est, & notat Bar. Plat. & Lucas
- Ec 2 de

IN VERBIS

de Pen. in l. 2. C. de nauicularis seu nau-
cleris lib. ii. glos. ante pen. l. 25. tit. 9. p. 2.
Et in ista computatione prius tit. compu-
tatio introitus quã expensarum vel ero-
gationis vt glos. notat in leg. Thais an-
cila. §. libertatem. ff. de fidei comisar. li-
bertat.

29 ¶ Ista enim sunt adeo conexa ad in-
uicem, vt nũquã preiudicet confessio in-
troitus, nisi acceptetur expensa, & econ-
tra, vt in leg. cum quæritur. ff. de admini-
strat. tutor. & notat Ioan. de Plat. in l. 1.
C. de Apochis public. n. fin. lib. 10. & Ale-
xand. in Appostill. ad Bart. in l. si pupillus
ff. de administrat. tutor.

30 ¶ Et ratio administrationis potest red-
di ostendendo libro continentes introi-
tum & exitũ, vt notat Philipp. Corneus
consil. 319. n. 6. Vbi potest facile colige-
re qualiter tutor rationem pupillo red-
det, & qualiter mercator mercatori, &
focius socio, ibi vide fidem horũ librorũ
& de codicibus rationum.

31 ¶ Ideo tutor & quilibet administra-
tor

QVAM CELERRIME. 219

tor bonorum alicuius tenetur ad confi-
ciendum librum rationis.

32 ¶ Et etiam tenetur reddere rationẽ
administrationis vt per Abb. consil. 12.
p. 1. n. 5. Hieron. Gratus, resp. 105. nu. 10.
libr. 2.

33 ¶ Fratres vero si equaliter admini-
strant inter se, non possunt de reddenda
ratione agere, idem Hieron. Grat. resp.
135. n. 2. lib. 1. allegat Paul. de Castro con-
sil. 126. col. 10.

34 ¶ Secus si solus administrat, nam tũc
tenetur reddere rationem administra-
tionis fratri, & si nolit reddere, defertur
iuramentum fratri de administratione
l. 1. §. officio. ff. de tutel. & ration. distra-
hend. Abb. consil. 12. p. 1. l. 6. tit. 11. p. 3.

35 ¶ In minimis & modicis suo statur sa-
cramento, & etiam in nõ modicis si per-
sonæ qualitas, verisimilitudo, & iudicis
motus cum hoc concurrat glos. fin. vbi
Greg. Lopez. l. 26. tit. 12. p. 5. allegat in ar-
gul. si quis pro redemptione. C. de dona-
tion. & Socinus cõsil. 46. vol. 1.

- 36 ¶ Et in libro debet exprimi causa erogationis vt diximus, & dies vt in l. neminem. C. de susceptorib. li. 10. Nec aliter perfecte videtur ratio reddita nisi hæc omnia dare exprimantur, quia nõ aliter bono modo cõprehendi potest an aliquid fraudis admissũ sit.
- 37 ¶ Nec viderur ratio reddita quæ intel ligi non potest, vt in d. l. argentarius. §. edi. ff. de edẽdo. Requiritur etiam, quando ratio datur, quod reddatur plene, & bona fide Bald. in l. pen. C. de cõditionibus insert sequitur. Ioã. Bertachin in tractat. de episcopis. p. 6. q. 29. n. 61.
- 38 ¶ Et quod habeatur ratio circa fructus secundũ quod cõmuniter percipi potuissent l. si sine. §. modestius, & 2. ff. de administratione tutorum glos. & Bald. in l. cũ testamento. C. de testament. manu missi. ideo bene disponitur in l. 30. cap. prætorum ibi non pasando en quẽta saluo lo que se mostrare libramiento librado de justicia y regidores cõ carta de pago, siendo la tal librãça justa y lo q̃ se gastare

- QVAM CELERRIME. 220
- stare por menudo, infõrmese si se gasto verdaderamente y si fuere bien gastado o si ouo algun fraude, y hagan tornar lo q̃ hallaren mal gastado: Y de pena a los q̃ ouieren gastado como no deuen.
- 39 ¶ In tantũ quod dicit Bald. in rubr. C. de cõstitu. pecuni. quod officialis pub. l. non potest soluere vnũ numũ ex equitate sui capitis arg. l. si is autẽ. §. flauius. ff. de solution.
- 40 ¶ Vbi bona additio asserit quod executor datus in testamento nõ potest soluere debitũ naturaliter tantũ allegat Bar. in l. legauit. ff. de liberat. legata. Abiles in dict. l. 30. verb. libramiento. n. 1.
- 41 ¶ In tantũ hoc est verũ q̃ ratio reddi debet de nõ gestis, quæ geri debuerũt, si cut & de gestis: & q̃ administrator certus agnouit ex causa fidei iusionis in. l. p. & l. hæred. C. de hære. tutor vel curator
- 42 ¶ Itẽ si sunt plures administratores nõ potest vnus reddere rationẽ sine altero, ne ratio diuidatur, cũ simul tota reddi de beat 2. Bal. l. si plu. C. de cõd. in fertis n. 17

IN VERBIS

43 ¶ Et est quaestio an executor testamenti teneatur reddere rationem visitatori, hæredi vel etiam legatarijs, Specul. in tit. de instrument. edition. §. nūc vero n. 45. ibi Bald. verb. legatarijs, sequitur Ioan. Berrachin. tract. de episcopis. 6. p. de autoritate & potestate episcop. circa vltimas voluntates. n. 58.

44 ¶ Quæratio potest etiam reddi presentibus & legatarijs, & etiam quibus nō sit integre solutum, cum ipsorum inter sit allegat eundem specul. ibid. & per clemē. quia cōtingit. de religiosis domibus.

45 ¶ Patet etiam exemptos, nedū subditos teneri reddere rationem episcopo, & per eum puniri si in officio delinquerint, imo tenentur offerre reditiōē rationis etiam si non petatur glos. verbanis singulis in d. dem. quia cōtingit. glos. ind. verb. legatarijs super specul. vbi supra.

46 Aqua ratione summenda Episcopus nō potest abdicare a se: nam episcopi nō possunt remittere vel confetre correctione-

QVAM CELERRIME. 221
tionem, aut visitationem cap. cum venerabilis de censib. ca. constitutus de religiosis domib.

47 ¶ Præterea quando administrator soluit aliquid in parua quātitate sine iussu iudicis, vel domini. tūc statur libro cū iuramento. notat Abiles ind. cap. 30. prætorū verb. libramiento allegat. l. fin. C. de alimentis pupilli prest. & Bald. in. l. i. col. fin. vers. qualiter sumptus probantur C. de fructib. & litiū expēs. Auend. in ca. 10. p. 2. n. 33. de exēq. mandat.

48 ¶ Vbi dicit quod procedit si habet verisimilia talis liber, allegat Iason in. l. admonendi. ff. de iure iurand. & videt. l. 25. tit. 9. p. 2. ibi por alualaes de los que la recibieron.

49 ¶ Et addit quod ista ratio quando a correctore exigatur debet esse minutatim quid, & quantū, & in quibus rebus sit expensum.

50 ¶ Secus est in patrono ecclesiarū, qui licet exigit ille, rationes non dantur minutatim. Sed quomodo regantur posses-

Et § siones

IN VERBIS

fiones, & quomodo prouentus expendātur, non quantū expēdatur singulis diebus in carnibus, vel piscibus allegat cap. cū & plātare. §. in ecclesijs de priuilegijs Roch. de Curte in tract. de iure patronat verb. honorificū in fin.

51 Et administrator est puniendus, si expendit pecunia in suis proprijs cōmodis l. 14. tit. 14. p. 7.

52 Idē dicendū est de receptoribus pecuniæ publicæ qui nō possunt pecuniā publicā conuētere in suos vsus, vel mutuo accipere, nec in aliam vtilitatem transferre. Paris de puteo in tract. sindicatus in parte sindicantur etiā officiales notat idem Abiles in cap. 19. iudiciū syndicus verb. cuenta y razon n. 4.

53 Et dicit quod si aliquis habet aliquā administrationem publicam, & ex ea aliquid in suum vsū conuertit, incidit in pœnam tertiæ partis.

54 Et Ad quod addit quod administratores qui non rediderunt domino plenam rationem, & omnia perfecte (quæ ex publico

QVAM CELERRIME. 222

blico acceperunt) in libro scripserunt, tales appellantur prædones, & cōdemnantur in quadruplū allegat tex. in. l. excellentia. C. de erogatione militarisannon, & par. de puteo in d. tract. sind. in parte officiales finito officio. Itaq; in parua quantitate statur libro rationum cum iuramento, vt dictū est, & per l. fin. §. in cōputatione. C. de iure deliberandi

55 ¶ Sicut statur iuramento hæredis de quantitate & valore rerum mobiliū & vilium vt habetur in l. præsentis. §. sic vbi C. de his qui ad ecclesiam confugerunt.

56 ¶ Item statur iuramento commissarij testamēti de paruis distributionibus sed distributiones magnæ debent probari per testes de quo per Bart. in l. diuus. ff. si cū plusquā per l. falcidiam legat. Item statur iuramento tutoris de expensis paruis secus in magnis leg. 1. §. de officio. ff. de tutel. & ration. distra. vbi Bart. & tenet Ioan. de Plat. in leg. 2. C. quando & quibus quarta pars debeat libr. 10. num. 3.

IN VERBIS

57 ¶ Vbi etiam addit quod vxor suo iuramento tenetur patefacere bona hæredibus in minimis Iass. in l. admonendi. ff. de iure iur. n. 188.

58 ¶ Tenet Bertach. in tra. de Gabellis 4. p. n. 7. ibi sed quæro vbi dicit quod id est dicendum in libro executorum qui probat in paruis summis allegat Bald. in l. id quod pauperibus col. vlti. C. de episcopis & cleric.

59 ¶ Abiles in d. cap. 30. prætorum verb. libramiento n. 2. dicit quod in aliquibus ciuitatibus est consuetudo quod vsq; ad sex regalia in qualibet vice potest œconomus soluere sine libramiento dummodo soluat demando concilij & in hoc statur iuramento œconomi. Item dicit quod licet de expensis minimis stetur scripturæ tutoris, seu administratoris vt in l. fin. §. licencia. C. de iur. de liberand.

60 ¶ Tamen si administrator seu tutor scripsit tot minuta, quæ ad summam maximam attingunt, tunc fides non adhibeatur

223

QVAM CELERRIME
tur allegat Barbat. in consi. 15. vol. 2. col. 1. & Fel. in cap. qualiter & quando col. 4. de acufation. Item administrator tenetur omnes prouentus & pœnas pecuniaras & omnia alia quæ recepit nomine reipublicæ, quæ omnia si in libro scripta non sunt, tenetur adduplum vt declarat Ioan. de Plat. in d. l. excellentiam. C. de erogation. militar. an non libr. 12.

61 ¶ Tutor omittens aliquid scribere in inuentario, dolo omifisse præsummitur Bart. in l. tutor qui repertorium. ff. de administrat. tutor.

62 ¶ Sequitur Hieron. Grat. resp. 25. lib. 2. n. 6. vbi dicit dolus presumptus est ignorare quod omnes intelligunt. allegat l. late. ff. de verb. signifi.

63 ¶ Item si tutor surripuit aliquid si videre pupilli, aut occultauit, conuenitur etiam ad duplum l. 5. ti. 14. p. 7. & alij multi conueniuntur ad duplum quos notat glos. verb. integrum in l. defensionis facultas. C. de iure fisci lib. 10. Si autem tutor tanquam extraneus interceptit dolose

IN VERBIS

rem pupili, tenetur furti, & conditione furtiua vt declarat Alberic. in l. i. §. de rationibus. ff. de tutel. & rationib. distrahend. Sequitur Greg. glos. r. in d. l. 5. vbi dicit quod si dubitatur, an dolo acceperit an bona fide, tunc lex presumat in dubio tutorem dolose accepisse, & propter dolum presumptum non datur actio furti, neque conditio furtiua sed actio de rationibus distrahend. vt dolus presumptus puniatur: & etiam dicit quod furti actio hoc casu non competit propter velamen administrationis.

64 ¶ Et dicit Par. de put. in d. tract. fin. quod æquius videtur administratores condemnandos esse in quadruplum quã in duplum sed Nun. Auendan. de exeq. mand. in cap. 10. n. 35. p. 2. dicit condemnandos esse administratores in duplum allegat Cepol. in autent. sed nouo iure n. 15. C. de seruis fugiti.

65 ¶ Si autem administrator accesserit ad negotia animo de prædandi, non repperet expensas vtilis nisi quatenus pupillus

QVAM CELERRIME. 224

pillus est factus locupletior. l. si pupilli §. sed & si quid. ff. de negot. gest.

66 ¶ Qualiter vero constabit de mala intentione huius administrationis vide glos. singularem in l. fulsius. §. quid sit autem. ff. ex quibus caus. in possess. eatur, Bartul. in l. si pupilli. §. sed & si quis. ff. de negot. gestis dicit quod constabit de hoc si tempore reddendæ rationis aliqua celat, & suprimat, nam presumitur ab initio talem animum habuisse arg. l. sed & Iulianus. §. proinde. ff. ad Macedonian. Potest etiam apponere ex alijs coniecturis secundum Alberic. ibi & ex d. §. sed & si quis.

67 ¶ Nota etiam quod dicitur prædò ille qui studet vtilitati propriæ, & nõ domini, ita illum tex. allegat Bald. in capit. 1. de feud. marchie. & adde leg. qui feudum. §. si tutor. ff. pro emptore.

68 ¶ Præterea cum ratio redditur probatur nihil esse sub tractum eo ipso quod non probatur contrarium Berrachin in d. tract. de episcopis. p. 6. de auctori-

IN VERBIS

toritate & potestate episcopi circa vltimas voluntates. n. 61. allegat Bart. in. l. qui sub conditione. ff. de conditionib. & demonstrationib.

69 ¶ Et iste quidam rationem potest petere vt ponatur calculator, qui reuideat & iudicet de reliquis. l. sicut libertas & ibi Bart. ff. de condition. & demonstrat. & potest petere qui gessit aliena negotia calculationem, & reuisionem rationis, vt absoluat ab administratione: nec semper stet in suspensō. & post mortem hæredes molestentur, siue molestia afficitur de mala administratione, & est consilium sanum, hoc facere: ne bona administratoris sint semper pignorata, & obligata pro administratione. l. 6. titu. 19. lib. 3. fori. l. ciuitas. ff. de rebus credit. & si certum petat. cap. illud. 13. q. 2.

70 ¶ Quæ etiam an potest dici contra administratorem, & contra suos heredes, quod bona quæ habet, ad quibus inuit ex administratione. Castil. in l. 27. de toro in tract. 13. parte vbi pro & cōtra exami

nat

QVAM CELERRIME. 225
nat ista quæstionem & vide Barb. in cap. inuestigandum de pecul. clericorū per tres columnas.

71 ¶ Ratio semel reddita amplius nō datur, si is qui reddit habet apochan de ratione reddita ita Bertachin. vbi sup. nu. 59. istā quæstionem tractat Abilesius late in cap. 30. pretorum verb. yacaben de tomar. num. 3.

72 ¶ Et quid est quod comprehendat cōditio reddendarum rationum vide glos. magn. in l. cum testamento. C. de testamentaria manumif. vbi dicit Baldu. n. 4. quod quatuor complectitur scilicet codices edi: calculum poni: reliqua reddi: culpam purgari solutione eius quod debetur allegat l. cum seruus & l. si cui libertas. ff. de cōdit. & demonstrationib.

73 ¶ Sententia autem quæ fertur per iudicem super computatione an mandetur executioni nō obstante appellatione dicendum est quod sic nam contra eam appellatio non admittitur nisi facta solutione tex. in autent. de sanctissimi

ff

mis

IN VERBIS

mis episcopis. §. œconomos co. 9. in parte repetitionem l. 5. tit. 8. lib. 3. ord. rega. idem tenet doctor del Castill, in leg. 2. 7. Taur. tract. de ratione reddenda in fin.

IN VERBIS

Interimquè caueant, ne in vtilibus sumptibus cuiquam graues, onerosi ue sint, neue ipsi.

- 1 *Episcopus quid cor mite considerabit.*
- 2 *Katio, ac magnitudo animorum in maioribus hæc fuit, vt cum in priuatis rebus, suisquè sumptibus minimo contenti, tenuissimo cultu viuerent.*
- 3 *Visitatores in quibus non sint graues.*
- 4 *Homines vite tenuis in aduentu officialium nec iniurijs affici debent.*
- 5 *Graue de orum fertur suapte natura, sursum autem præter naturam.*

Visita

INTERIMQVE CAVEANT 226

- 6 *Visitatores sint grati recipientes procurationes.*
- 7 *Quod debetur, in beneficium transit ex affectu ministrantium.*
- 8 *Visitatores manus mundas & puras habere debent.*
- 9 *Iudas fuit damnatus propter cupiditatem.*
- 10 *Famuli visitatoris debent habere manus mundas.*
- 11 *Munera excecant prudentes, & suuertunt verba iustorum.*

¶ *Tenuis ignauo police chordas pulso, ideo rusticatim tangam, vrbanatim vero nescio, dum considero dictum Dominic. de sancto Gemin in capitul. Romana. de censibus libr. 6. §. procurationes num. 5. vbi refert Hostiensem ad episcopum cor mite considera, ne simillam & mella fastidias quinquatus in paupere domo, & tugurio rusticano, & de te non dicatur solus Episcopus*

Ff 2 in

IN VERBIS

in cumbat donis cap. ecclesie principes
35. dist. & cap. diaconi. 93. distin.

- 2 ¶ Hæc enim ratio, ac magnitudo animorum in maioribus fuit, ut quum in priuatis rebus, suisq; sumptibus minimo contenti, tenuissimo cultu uiuerent dicit Cicero pro Flaco.
- 3 ¶ Ideo uisitatores disponere debent ne in pensis aut inutilibus sumptibus graues onero siue sint cap. inter cetera. i o. q. 3. ibi præ multitudinem onerosus existat & ibi in discreto moderamine pregrauentes parochianas ecclesias pene vsq; ad exinanitionem extreme uirtutis & in cap. cum apostolus de censibus ibi graues ubi glos. id est onerosi quod facere non debent cap. cauendum capi. relatu 10. q. 3. cap. cum instantia. §. sane de censibus lib. 6.
- 4 ¶ Nec homines uitæ tenuis sub aduentu officialium iniurijs affici debent. leg. illicitas. §. 2. ff. de offi. præsidis ca. ea quæ de censibus.

5 ¶ Graue namq; suapte natura deorsum

INTERIMQUE CAVEANT 227

orsum fertur, sursum autem preter naturam inquit Aristot. Problem. Sectio. 2. q. 3. 8. itaq; textus noster instruit ne sint graues.

- 6 ¶ Potius sint grati & iocundi, procuraciones recipientes nam benignæ & cū humanitate & gratiarum actione debent recipere procuraciones l. 2. tit. 22. p. 1. ibi recibir con mesura de aquellos que dieran las procuraciones con amor, y agradeserlo tex. in cap. cum apostolus de censibus. ibi ne sumptuosas epulas querat, sed cum gratiarum actione recipiant quod honeste ac competenter illis fuerit ministratum scribitur enim ad Colossens. cap. fin. in omnibus gratias agite quamuis enim uisitor recipiat à uisitato debitum quodammodo necessarium.

7 ¶ Tamen ex affectu procuratorum maxime forte ultra quam teneantur, quia opi pare procurant, transit in beneficiū ut uoluit Seneca libr. 3. de beneficijs & Tho. 2. 2. q. 106. ad tertium.

8 ¶ Præterea ipsi uisitatores manus mū-

IN VERBIS

das & puras habere debent, aliter recipient in hoc seculo, & in futuro, in illo terribili iudicio magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, & habebit partem cum Iuda, & lepra Giezi, & tremore Cain. vr habetur in autentic. ius iurandum quod prestatur ab his collat. 2.

9 ¶ Judas propter cupiditatem triginta argenteorum fuit damnatus Matthæi. capit. 27. & in actibus apostolorum capitul. 1.

10 ¶ Et non solum ipsi sed & serui & famuli debent habere manus mundas ne in lepra Giezi famuli Elisei prophete incidunt gl'of. antep. in d. autentic. ius iurad.

11 ¶ Hinc Exod. cap. 23. non accipies munera, quæ etiam excecant prudentes, & subertunt verba iustorum idem Deute. in cap. 16. ibi non accipies munera nec personam, quia munera excecant oculos sapientium, & mutant verba iustorum & Psalm. 25. in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est munibus & Prou. c. 15. cõturbat domum suam qui secta-

AVT QVISQVAM SVORVM 229
sectatur auaritiã: qui autẽ odit munera viuet. & in capit. 17. Munera desinu in pius accipit, vt per vertat semitas iudicij In summa quidam Hispanus optime dixit in quadã epistola, ningun juez puede tomar, sin ser tomado scilicet de iniusto o de ingrato.

IN VERBIS.

Aut quisquam suorum quidquam.

- 1 *Visitatores & sui familiares debent habere manus mundas.*
- 2 *Pecunia sicut fuit causa vt Giezi lepram incurreret, sic pecuniale conquisita corpus & animam commaculat.*
- 3 *Appellatione familie quis veniat.*
- 4 *Visitor pro omnibus quos secunducit, tenetur & quando.*
- 5 *Familiaris potestatis si aliquem vulnerat, quis teneatur.*
- 6 *Delictum commissum si nõ sit comune cũ officio, quis teneatur, an locum tenens, an potestas.*
- 7 *Familia in bonam habere expedit.*

IN VERBIS

- 8 *Qualis dominus, talis familia.*
- 9 *Domus queque maxima est servis superbis plena.*
- 10 *Dominus recipiens famulos, presumitur de illorum moribus ac conditione esse instructus.*
- 11 *Famulum malum eligens an liberetur eum exhibendo.*
- 12 *Familiares ratione visitoris non possunt quidquam recipere, seu exigere.*
- 13 *Cocus aut scriptor siue sigillator episcopi non possunt quidquam exigere.*
- 14 *Familiaris si facit literas quando possit recipere aliquid pro labore.*
- 15 *prelatus quantumcunque bonus, potest grauari & de primi excessibus subditorum, quos non corripiendo videtur occidere.*
- 16 *Prælatura est onus non modicum, & tenetur corripere malos, quod si non facit, punietur in hoc seculo & inuenturo.*
- 17 *Peccatum est causa quandoque, ut citius quis moriatur.*
- 18 *pater tenetur corripere filiorum excessus.*
- 19 *Iudices & rectores dissimulantes ea que præ-*

ue

AUT QVISQVAM SVORVM 229

- ue geruntur ab officialibus suis, puniuntur.*
- 20 *Cōsensus tacitus nō minus punitur, quā faciēs.*
- 21 *Officiales qui dissimulatione non puniunt maleficia, acriter puniantur.*
- 22 *Magistratus & officiales puniuntur si gratia aut dissimulatione per transeunt per leges.*
- 23 *Iudex si non vindicat facinus repertum, ut conscius festinat regere criminosa.*
- 24 *Visitor si secum habet amicum, si committit aliquam barateriam, & visitor facit illum recedere, an pro illo teneatur.*
- 25 *Contra potestatem si agitur, quod eius familia damnum dederit, petitio procedit, licet sigillatim non exprimat nomen famuli, tunc tota familia exhibetur, ut liquidetur maleficium.*
- 26 *Agens contra officialem de delicto familie, duo probare debet.*
- 27 *Famulus si committit maleficium, finito officio sequens visitor cognoscit, non indicator.*
- 28 *Syndicator solum cognoscit, quæ in officio committuntur.*
- 29 *Iudices post officium finitum non debent coar-*

tari, nisi crimen sit grauissimum.

Ff 5

Cum

IN VERBIS

- 1 ¶ Cum isto loco concordat tex. in ca. 1. §. caueat. de censib. libr. 6. l. 2. titul. 2. 2. p. 1. tenentur visitatores habere manus mundas, & etiam sui, ne forte incidat in leprā Giezi. aut. ius iurandū q̄ prastatur col. 2. in fin. vbi glo. antep. dicit q̄ Giezi fuit seruus Elisei prophete, & cū Naamā leprosus accessit ad Prophetam, vt liberaret eum a lepra, quod fecit propheta gratis quod videns Giezi accurrat post eum tunc Naaman dedit ei duo talenta argenti, & duplicia vestimenta, ipse autem ingressus stetit coram domino, & dixit Eliseus, nunc igitur accepisti argentū, & accepisti uestes, sed & lepra Nahaman ad heredit tibi, & semini tuo vsq; in sempiternum cap. 5. lib. 4. Regum.
- 2 ¶ Et vide. c. cito. 1. q. 1. vbi dicitur quod sicut Giezi propter pecuniam leprā in currit, sic pecunia male conquisita corpus & animam commaculat.
- 3 ¶ Appellatione præterea familiæ quis veniat. dic. quod eius appellatione venit etiā seruus l. 1. §. famil. ff. de vi & vi arm. & l.

AVT QVISQVAM SVORVM 239
& l. si familia. ff. de iurisdic. omniū iudic. l. si. C. de ver. signifi. de quibus multa per Abiles in c. 3. prætorū. in prin. & appellatione familie cōtinetur, siue sit laicus siue clericus, siue pedester, siue equester secūdū. Ioā. And. Host. in c. 1. de cēsi. l. 6.

4 ¶ Visitator tenetur pro omnibus quos secū duxit. etiā si aliquo officio non sint prepositi, si prætextu officij domini delinquant vt in aut. de iudic. §. his qui. cō. 6. Amodeus Iusti. in tract. sindicat. in parte qui dominus, potestas & officialis vers. sed pone. Montal. in l. 2. tit. 2. li. 2. fori. gl. verb. porque no entienda.

5 ¶ Vbi dicit quod si familiaris potestatis vulnerat aliquē, quod potestas nō tenetur soluere pœnā, si criminaliter agatur. allegat Dinū in l. obseruare. ff. de officii. proconsul. & sic licet statutū dicat, quod potestas pro sua familia teneatur intelligitur ciuilitate & non criminaliter.

6 ¶ Si autem delictū non sit cōmune cū officio, vt quia locū tenens fecit homicidiū, potestas non tenetur pro eo allegat tex. in c. cū ad sedē. de restitu. spoliator.

IN VERBIS

Si vero familiares delinquāt ratione officij tenetur potestas ad interesse partis lese ex facto sue familiaris, vt in autent. vt diferentes iudices. §. si quis col. 9. & glos. magn. in d. cap. cum ad sedem.

- 7 ¶ Propter quod visitatori expedit bonam habere familiam arg. l. i. §. & si feruus. ff. de ventre inspiciend.
- 8 ¶ Et est in prouerbijis qualis dominus talis familia ad hoc facit tex. in cap. cum in iuuentute de purgation. canon.
- 9 ¶ Et dicit Iuuenal. maxima queq; domus seruis est plena superbis.
- 10 ¶ Et dominus eosdem recipiēs in suo famulatu, presumitur de illorum moribus ac conditione esse instructus lex. si. §. seruorum. ff. naute cau pones stabul. vide Placent. in tractatu de delictis lib. i. cap. 14. n. 3.
- 11 ¶ Et quid si fuit in culpa male eligendo familiares, an liberetur eos exhibēdos vide leg. videamus in princip. ff. locat Greg. glos. verb. los otros o mes. l. i. titul. 16. par. 3.

Et

AVT QVISQVAM SVORVM 231

- 12 ¶ Et isti familiares non possunt ratione visitatoris quidquam recipere seu exigere cap. i. de censib. lib. 6.
- 13 ¶ Vnde cocus Episcopi vel Archiepiscopi aut scriptor aut sigillator aut similis non potest aliquid exigere, vt notat glos. verb. offic. in d. cap. i. de censib. idē tenuit Hostiensis qui allegat tex. in cap. i. de simon. & capit. sicut episcopū. i. q. 2. quod est verum si petatur ratione visitationis.
- 14 ¶ Et dicit Hosti. quod si familiaris facit literas, poterit recipere aliquid pro labore, argum. cap. charitatem. 12. q. 2. nisi de publico salarium reciperet, nam tunc stipendijs suis debet esse contentus cap. militare. 23. q. 2.
- 15 ¶ Prælatus certe quātumcunq; bonus & sanctus in se potest grauari, & de primi ex subditorum excessibus, quos negliger omisit in correctos, ipse enim videtur eos occidere non corripiendo. c. ephesis. 43. dist. cap. irrefragabili. de offi. ordin.

Et

IN VERBIS

- 16 ¶ Et ideo prælatura non est modicum onus: cū nedum sibi, sed etiā alijs oportet quod sit bonus, vt in cap. qui episcopatu. 8. q. 1. Et prælatus quandoq; ex hoc punitur nō solū eternaliter in alio seculo, sed etiā in isto morte violēta & tēpor.
- 17 ¶ Ex quo in fertur quod propter peccatum citius quādoq; quis moritur, nec cōplet dies suos iuxta illud Psalmist. viri sanguinum non dimidiabunt dies suos glōf. fin. in cap. episcopi. 11. q. 3.
- 18 ¶ Idem dicendum est in patre negligēte corripere excessus filiorum suorum, tenetur enim ad hoc cap. sicut. §. necesse. 47. dist. cap. qui cōsentit. 11. q. 3.
- 19 ¶ Et facit quod tenet Ioan. de Platea in l. placet. C. de excusationibus muner. lib. 10. in finalib. verbis vbi ait quod Iudices & rectores dissimulantes ea quæ prae geruntur ab officialibus suis, puniuntur, vt in l. præcepit. C. de canone largitio. l. 10. Fel. in cap. Petrus de Homicid.
- 20 ¶ Est enim quidā tacitus cōsensus negligendo in ductus, q; nō minus punitur quam

AVT QVISQVAM SVORVM 232
quā faciēs, vt Plate in d. l. placet. in fin. & clarius idē Platea in l. omnes iudices. C. de delatoribus n. 2. allegat. l. 1. in fin. C. de desertoribus & occultatoribus.

- 21 ¶ Bart. in l. vni. C. de publicæ letitiæ li. 12 vbi dicit q; officialis qui maleficia nō puniunt dissimulatione, sunt acriter puniēdi, & ad idem facit, q; tenet idē Platea in l. 1. C. de fundis & saltib. lib. 11.
- 22 ¶ Et dicit idē Platea in l. 1. C. de desertoribus milit. lib. 12. n. 3. q; eadem pœna imponitur magistratui, & eius officialib. qui pœnas statutas per leges gratia vel dissimulatione per transeunt.
- 23 ¶ Et nimirū quia si iudex nō vindicat facinus repertū, vt cōsciū festinat te gere criminosa.
- 24 ¶ Quæritur si visitator secū habeat cō sanguineū, vel amicū qui nō administrat in officio, sed tātūmodo est in sua præfētia, si iste cōmittit aliquā barateriā, de inde visitator facit illū recedere, & dicit se nō teneri pro illo quia nō est in numero familie, nec inter suos familiares de scriptus, tamē Angelus in l. pretor. §. familie

IN VERBIS

ff. vbonorum raptor dicit quod boni sin dicatores debent contra talem fraudem occurrere, sicut occurritur contra domi nos expellentes famulos suos, vt possint eos in testes preducere.

- 25 ¶ Et vide Nuñes Auend. in cap. 3. p. 1. de exequend. mandat. n. 5. & in eadem l. in. §. hæc actio tenet quod quando agitur contra potestatem, quod eius familia damnum dederit, quod petitio procedit, licet non exprimat sigillatim nomina familiarum: tamen vt maleficium melius liquidetur, tota familia erit exhibenda cum si exhibuissent. ff. de publican. & ve&igal. & istud est multū vtile, quando ciuilitur agitur cōtra rectorem tempore sui sindicatus prodamno, iniuria, & rapinis illatis per eius familias.

- 26 ¶ Propter quod quando agitur contra officialem de delicto familie, agens debet probare duo scilicet ipsum de familia esse, & positum tali officio, & probatur esse de familia eo ipso quod cū alijs famulis est associatus, licet alia scri-

ptura

AVT QVISQVAM SVORVM 233
ptura nō appareat per tex. in leg. fin. C. de proximis sacrōrum scrinio. libr. 12. & quem esse positum alicui officio probatur eo ipso, quod probatur illud officium exercuisse sciente domino vt in l. 1. §. magistratū. ff. de exercitoria actione: & tenet Cataldin. in tract. sindicat. quæ: 264.

- 27 ¶ Si vero aliquis ex familia visitatoris committit aliquod maleficium, finito officio syndicatores seu ratiocinatores nō debent de hoc cognoscere, sed nouus visitator seu potestas.

- 28 ¶ Quia iudices sindicatus tantum habent cognoscere de illo quod durante officio commiserunt. vt patet in leg. legegulia. cum leg. sequenti. ff. ad legem Iuliam repetund.

- 29 ¶ Abiles in cap. 1. prætorū glos. verb. durante. n. 3. dicit quod post depositum officium non debent coartari durante sindicatu, nisi sit grauissimū crimen per leg. prim. & leg. diuus. ff. de custod. reorū:

Gg Ia

IN VERBIS
IN VERBIS.

Procurrationis causa pro visitatione.

- 1 Benefactori debetur honor & reuerentia, & sustentatio per accideus.
- 2 Gratitude habet tres gradus.
- 3 Procuratio quid sit.
- 4 Procuratio debetur prelati n. 24.
- 5 Procuratio debetur delegato & no delegati n. 25.
- 6 Archiepiscopus & episcopus si concurrant in visitatione, & ecclesia non sufficiat utrinque cui dabitur procuratio.
- 7 Episcopus si concurrat in visitatione cum prela- to sibi subiecto, cui etiam visitatio competit, an episcopus preferatur.
- 8 Procuratio solum datur a locis visitatis.
- 9 Legatus vel nuntius si non visitant, an procura- tio debeatur illis n. 25.
- 10 Legatus aut nuntius si recipit procurrationem, & non visitat, an teneatur restituere.
- 11 Loca visitata qua intelliguntur.
- 12 Episcopo procuratio an debeatur, si visitat, pro reconcilianda ecclesia.
- 13 Violans ecclesias an teneatur ad expensas, & si non

PROCURRATIONIS CAUSA 234

si non constat, quis violauit.

- 14 Ecclesie plures si sunt visitare eadem die an procuratio pro virili debeatur: & an omnes ecclesie debent solnere procurrationes.
 - 15 Iudex quando proficiscitur extra domicilium, an computet, ea qua domi expendisset.
 - 16 Procuratio an detur in signum subiectionis, an ratione officij.
 - 17 Procuratio an sit de lege diocese sana, an de lege iurisdictionis. (tori.)
 - 18 Propter multas causas procuratio datur visita
 - 19 Labor non debet esse sine fructu.
 - 20 Labore fugatur egestas. (edit.)
 - 21 Qui operatur in sacrario, que de sacrario sunt
 - 22 Procuratio non datur, cessante visitatione.
 - 23 Creditor in victus non potest recipere aliud pro alio a debitore.
 - 24 Archiepiscopo procurandum est, du moram tra- hit in aliquo loco pro ratione totius prouin. n. 26
 - 27 Procurrationes dantur legatis & similibus ra- tione communis honoris.
- 1 ¶ Benefactori debetur honor & reue- retia, sed per accides debetur ei sub vesio

IN VERBIS **AVDOR**
vel sustentatio, propterea dicit Beatus
Thom. 2. 2. q. 107. ad secundum.

2. ¶ Quod gratitudo est vna virtus specia-
lis habens tres gradus in p. m. debet ho-
mo recognoscere beneficium acceptū.
Secundus est quod laudet, & gratias agat.
tertius quod retribuatur pro loco & tem-
pore secundum suam facultatem. Inci-
pit tex. noster materiam procurationū
scire oportet quid sit procuratio.

3. ¶ Ad hoc respondet h. r. titu. 22. p. 1. di-
cens procuraciones de derecho de despen-
sas para comer que deuen dar a los per-
lados delas yglefias, y delos otros luga-
res, que visitaren, vel aliter procuratio
est prestatio quadam ad quam visitati
tenentur causa visitationis praelatis ex
debito officij pro correctione morum
& reformatione ecclesiarum tam in ca-
pite quam in membris per se vel per al-
ios legitime visitatis debito loco & tem-
pore incibarijs aut pecunia canonice
prouidenda.

4. ¶ Ita dicit Marian Socin. in tract. vi-
sita

PROCVRATIONIS CAUSA. 235
sitatio. In qua procuratio debetur prae-
latis visitantibus pap. cum apostolus ca.
procuratiohes de consib. lib. 6. Clem. 1. &
2. de censib. l. 1. r. & l. 2. p. r. & in alijs
iuribus postea allegandis.

5. ¶ Item debetur procuratio de legato
misso ad visitandum, ex eo quod praela-
tus est impeditus, non autem debetur
deleganti, seu mittenti, sed ipsi visitanti.
in propria persona glof. ver. nō impēso.
c. 2. d. cē. l. 6. allegat tex. in c. i. epif. d. offi.
ord. eo. li. gl. ver. offic. c. 3. de cens. eo. li.

6. ¶ Si autem Archiepiscopus & Episco-
pus concurrant in visitatione, & eccle-
sia non sufficiat utriusque, quis eorum prae-
fertur, cui procuratio dabitur, Innocen.
Host. Ioan. Monach. & Archidiacon. in ca.
1. de censib. lib. 6. vbi Domin. §. deniq; n.
7. & 8. dicunt, quod admittitur primo ve-
niens, & illi procuratio fiet allegat. Dō.
l. qui prior. ff. de iudicij & cap. proposui.
si. de foro. competent. facit. l. si ex pla-
gijs. §. in d. no. ff. ad legem aquili. si vero
concurrerit ambo nec apparet quis prior

licet videatur Episcopū preferendum eo
q; sibi specialius cura in est. c. regēda. 10.
q. 1. tamē plus placet prædictis doctori-
bus archiepiscopū preferendū. c. qui res-
sistit. 11. q. 3. glo. p. in. c. cū ex offi. de præ-
scriptionib. quasi casus archiepiscopū sit
specialis cōtra iuris reg. l. ff. de reg. iur.
ad hoc facit. ca. si à sede. de preb. li. 6.

7 ¶ Si verò concurrat episcopus cū præ-
lato sibi subiecto, ad quem etiam spectat
visitatio dicit archidiaconus, preferendū
esse episcopum, nisi obstaret consuetu-
do allegat quod notat Innoc. in c. in La-
teranensi. de preb. & sequitur Ioan. An-
dr. in d. ca. de censib. li. 6.

8 ¶ Ista procuratio debet dari solū à lo-
cis visitatis ut d. ex. §. deinde. in §. de censi.
li. 6. ca. 2. & ca. procurationes. de censib.

9 ¶ Quid dicendū si legatus vel nūntius
nō visitant, nūquid procuratio illis debe-
tur Abb. in d. ca. procurationes. n. 5. dicit
quod dd. dicunt procurationem dari
principaliter legatis & nūntijs, non a-
tione visitationis: sed quia subeūt onera
alio-

aliorū c. 2. de offi. leg. li. 6. & ca. cū instan-
tia de censib. & ca. Ego. N. de iur. iurand.

10 ¶ Quid dicendū si recepit procuratio-
nem, & non visitavit, an teneatur restitu-
tionē facere notat Fed. consil. 111.

11 ¶ Loca visitata intelliguntur siue sint
illa quæ personaliter visitat, siue illa quæ
ad visitationem vocat. glo. verb. visita-
tis. c. 1. §. deinde de censi. lib. 6. Idem te-
net Innoc. Ioan. Andr. in d. cap. 1. præte-
rea loca visitata intelligūtur siue pro sa-
lute animarum, aut cultu diuino ampliā-
do, vel pro statu ecclesiæ in melius refor-
mādo, aut pro cōfirmādis pueris, aut p
cōsecrādis ecclesijs, visitatio celebretur.

12 ¶ Quid autē dicendū si visitet pro re-
conciliāda ecclesia Archid. in d. ca. 1. de
censi. tenuit procurationē nō deberi, al-
legat opinionem Vin. & idem tenuit in
ca. p. topofuisti. de consecratione eccle-
siæ vel altaris qui refert idem Archidia-
conus de consecratione. dist. 1. in cap. ecclesijs,
& allegat notata per Vincent. Laud. &
Gofred. in capitul. cum ab omni. de iura

IN VERBIS

& honest. cleric. idem tamen Archidia,
in cap. cauendum. 10. q. 3. allegat opinio-
nes contrarias, & nullam affirmat.

13

¶ Io. And. i. d. c. pposuisti recitat opinio-
nes aliorū qui tenēt q. episcopus pcura-
bitur expēsis illius qui violauit ecclesiā
ar. tex. in c. si. de iniuris & c. si cano. §. pē.
de officio ordin. libr. 6. & si non constat,
quis fuerit qui violauerit ecclesiā, vel si
non sit soluendo, recurrēdum est ad sta-
tutum, vel consuetudinem loci, secundū
quam determinabitur, quis teneatur fa-
cit ad hoc. c. con quāstus. 9. q. 3. & si hęc
omnia deficiant parrochiani cum recto-
re contribuent & si isti non possunt solu-
re: tūm Episcopus gratis hoc faciet. 1. q.
2. cap. placuit. & in cap. cauendū. 10. q. 3.
vt notat Archid. ibid. & istā opinionem
tenet Ioan. de Lig. in Clem. 1. de celebra-
tion. missarum tenet Abb. in cap. propo-
suiisti. n. 11. de cōsecration. ecclesię vel al-
tar. istam opinionē tenet Innoc. in cap.
conquarante de offic. iudic. ord. dicens
quod episcopus debet hoc facere suis ex-
pen

pen

PROCVRATIONIS CAUSA 237
pens; quia propter hoc est similia reci-
pit redditus Episcopates, nec obstat tex.
in cap. cum sit Romana. de simon. quia
loquitur in consecratione secundū Via-
cen. in cap. sicut olim de accusationibus
vbi dicitur quod non debetur procura-
tio nisi in casibus a iure expressis, & idē
sentit in dicto cap. pposuisti. quod est
singulare secundum Zabari. ibi. pro hoc
quia cum in certis casibus ius exprimat
procuracionem deberi, videtur in alijs
prohiberi arg. leg. cū prator. ff. de iudi-
cijs l. ex eo. ff. de testib. cap. qualis 25. dis.
Subdit tamē quod praelati hoc nolūt fer-
uare. Sed quoties ex aliqua causa accidit
eos egredi ad aliquam ecclesiam volunt
procurari, & sic secundum predictā opi-
nionem procuratio nō debetur, & idē
tenuit Guil. de Montel. in Clem. frequēs
de excess. praelati. Domin. in cap. r. de con-
sib. l. 6. dicit quod si recte opiniones pra-
dicte inspiciantur, per illas nō decidere,
vtrum procuratio debeat: sed solum
quis debeat procurare. Sed hoc dictum

Gg s laus

fatis rude videtur, quia disputātes à quo sit procurandū præsuponūt disputantes procuratiōne deberi: vnde placet mihi q̄ debeantur, quia eadē est ratio, q̄ debeat pro reconciliatione, sicut pro cōsecratione, vt satis dicit ipse Domi. & satis aqua est distinctio prædicta, & ab omnibus ecclēsijs visitatio debetur.

14. ¶ Et si sint plures eadē die visitate ab omnibus pro virili portione debetur, vt postea dicemus, & talis procuratio nō solū ab ecclēsijs inferioribus visitatis, sed etiā ab alijs ecclēsijs ciuitatis ipsius episcopi, vel archiepiscopi, si illas visitat. vt in ca. venerabili. de censib. & per glos. in qua primo allegatur ratio dubitādi in illo textu.

15. ¶ Videbatur enim quod non esset procurandus, sicut in simili dicimus quod quando iudex proficiscitur extra domicilium, computat ea quæ domi expēdit, in ca. cum ab omni, de iura. & honestate clericor. vbi gl. ver. preter expēsas.

16. ¶ Sed ratio decidēdi in contrariū q̄ debeat

PROCVRATIONIS CAUSA 238
 beatur procuratio. vt in d. ca. venerabili. fuit quia in procuratiōne nō consideratur interesse. Sed procuratio datur in signum subiectionis, vel ratione officij quæ ratio non solum vendicat sibi locū tam in ecclēsijs ciuitatis quam diceccsis.

17. ¶ Præterea procuratiōnem dare an sit de lege iurisdictionis, an de lege dicecesana. Greg. glos. ver. procuratiō in l. 2. tit. 12. p. 1. dicit quod est de lege dicecesana & allegat Hostiens. dicentem esse de lege iurisdictionis.

18. ¶ Lex tamen part. dicit contrarium, nam determinat, quæ sint de lege dicecesana, & quæ sint de lege iurisdictionis propter multas rationēs inquam, & propter varias causas, procuratio visitatori datur, prima est, quia nature consonū est, visitatores nō recusare onera, qui eorū cōmoda complectuntur, vt est tex. in Clem. 1. de censib. in princip. & probatur in regula secundum naturam. ff. de regul. iur. & in regul. is qui sentit onus de regul. iur. li. 6. vnde dicit lex, non est ferendus qui

IN VERBIS

qui lucrum amplectitur & c. l. i. §. pro se
 cundo. in fin. C. de caduc. tollend. Secun-
 da ratio est, quia qui in vno grauatur, de-
 bet in alio releuari. l. eum qui, in princi-
 pio. ff. de iure iurand. & cap. fin. de parro-
 chijs. Tertia ratio est, quod cum visita-
 tor laboret pro ipsius visitatis, bene sequi-
 tur, vt ab illis subsidium reportet. ca. cū
 istātia de cēs. Quarta rō est ex quo visita-
 tor feminat spūalia cōbeniēs est vt tēpo-
 ralia metat. vt in c. cū ex offi. de præscri-
 c. felicitis prope finem de censi. li. 6. Quin-
 ta ratio quia datur ratione officij, & in
 signum subiectionis notat Abb. in capit.
 procuraciones n. 5. & in cap. venerabili.
 n. 2. de censib. idem Abb. in cap. cum ex
 officij n. 9. de præscriptionib. Sexta ratio
 vt facilius prælati inducantur ad visita-
 tionem faciendam, sicut videmus in ca-
 nonicis, quibus distributiones quotidia-
 ne dantur ratione inter essentia diuino-
 rum, licet de iure teneantur ad officia
 diuina. ca. 1. de clericis non residenti. li.
 6. Abb. in d. ca. procuraciones n. 5. de cen-
 sib.

PRŌCVRATIONIS CAUSA 239

fib. & in cap. cum ex officij nu. 9. de præ-
 scriptio. Septima ratio est quæ colligitur
 ex cap. cum instantia. de censi. videlicet
 quod datur propter sollicitudinem quæ
 prælatus gerit visitando, & prouidendo
 ecclesijs, ex quo infert Goffred. & post
 eum Zabar. ibi quod cessante visitatio-
 ne procuratio non debetur, de quo po-
 stea dicemus. Octaua ratio est, quia dici-
 tur visitatio quodammodo militare: &
 nemo suis stipendijs militare debet cap.
 charitatem. 12. q. 2.

19 ¶ Labor namq; non debet esse sine
 fructu. vt ibi glos. fin.

20 ¶ Labore certe fugatur egestas.

21 ¶ Ideo Apostol. Paul. Epistol. ad Co-
 rinth. c. 9. nescitis quoniam qui in sacra-
 rio operatur, quæ de sacrario sunt, edūt
 & Deuteronom. ca. 25. non ligabis os bo-
 uis terentis in area fruges terras. Nona ra-
 tio quia procuratio datur, ne visitatio ne-
 gligatur, vt refert Ioan. Andreas post In-
 noc. & Abbatem in cap. cum ex officij n.
 9. de præscriptionibus quia procuratio

IN VERBIS

annexa est visitationi. ca. cū venerabilis de censu. & ibi Zabar. & in c. venerabili. eod. tit.

- 22 ¶ Infertur ex prædictis q̄ cessante visitatione non debetur visitatori procuratio. secundū Goffred. in ca. cum instantia. de censib. & probatur in d. ca. procuraciones eod. tit. & ibid. Abba. & Zabar. & probatur in ca. 2. de cēsi. in. 6. ibi dū dicitur tex. p̄curationē sibi rationē visitationis debitam, & c. felix ibi à locis personaliter visitatis, & cap. si episcopus de offi. ordinar. lib. 6. tenet Ioan. Andreas in additio. ad Specu. tit. de procuracionibus in vltima additione vbi subdit, quod per prædicta non esset dubia quæstio domini Thom. de Piperata de marchione motis ferrati, qui debebat habere ab vniuersitate cuiusdam castri quolibet annu duas albergarias: cum vero per quinque nium sterisset, quibus non iuit ad Castrū prædictū, nec procuraciones recepisset: quærebatur, vtrum posset petere estimationē illarum albergariarū, & prædicta quæ-

- PROCURATIONIS CAUSA 246
 quæstio etiā posset esse utilis canonistis in procuracione, quæ debetur prælato ex constitutione vel ex pacto. ca. quāto. de censu. de quo postea dicemus tenuit Thomas quod non possit, & maxime illa ratione quia tacite videtur actum inter partes illas albergarias præstari si marchio ad Castrū iuerit. facit tex. in ca. cum venerabilis de censu. vel cum ad ecclesiam ipsam accesserit. Et quod tacite agitur pro expresso habetur. l. cū quid ff. si certū petatur l. sicui. ff. de seruitu. Itē quia alias esset in potestate marchionis nō eūdo ad castrū, recipere aliud p̄ alio. videlicet estimationē pro albergaria: & hoc licet cōmuni cōsensu possit fieri vni tamē soli parti nō licet l. si quis in rē. ff. d. arbitris. l. in vēdēdis. C. d. cōtrahē. empt.
- 23 ¶ Item esset in iustum quod creditor à debitore inuitus reciperet aliud p̄ alio q̄ d̄bitū in vito creditori solui nō posset l. 2. §. mutui datio. ff. si certū petatur in fi. l. promiss. §. si. ff. de cōstituta pecunia quæ propter æqualitas seruanda est l. si. C. de fru.

IN VERBIS

fructibus & licitum expens, & in cap. nō licet auctori. de reg. iuris li. 6. vbi habetur non licet auctori, quod reo licitum non existit. & sic Ioan. Andr. in dict. additione ad Specul.

14 ¶ Et quæ dicta sunt procedunt in procuratione debita de iure cōmuni, vt Archiepiscopo Episcopo & similibus qui procurari non debent, nisi personaliter visitent.

15 ¶ Si tamen impediti fuerint, quia non possunt personaliter visitare, & propter hoc per alios visitent: tunc illi visitatores procurabuntur, vt legitur & notatur in cap. inter cetera de offic. iudic. ordinari. ca. si Episcopus. eod. tit. lib. 6. prædicta tamen non procedunt in legatis.

16 ¶ Sed in illis distinguendum est, quod aut loquimur de legatis de latere, aut de alijs legatis puta missis vel natis primo casu dicendum est, quod recipere debent procurationem, licet personaliter non visitent, vt in cap. procurationes. §. adhibito moderamine, de censib. Secundo casu

PROCVRATIONIS CAUSA 241
casu cum loquimur delegatis missis vel natis, & isti non recipient procurationē nisi personaliter visitent. vt in d. ca. procurationes resp. 1. tenet Specul. in titul. de legatis. §. superest ver. illud non omitendum. n. 2 2. & hæc est vna differentia inter legatos dlatere & alios de alijs differētis nota in c. 1. d. offi. lega. l. 6. Et hec procedit quando legatus vult colligere procurationes per totam prouinciam sibi cōmissam. Alias qui cumq; legatus sit missus, vel natus, siue micus qui in aliquo loco habeat moram trahere, potest procurationes exigere vt in d. ca. procurationes, & ca. cum instantia, de censib. quia in eis habet locum ratio quæ tangitur in d. ca. procurationes, & idem tenet Speculat. dicto ver. illud non est omitendum dicens quod si oportet in vno loco necessariam morā trahere, moderatas recipiet procurationes ab ecclesijs, vel personis, quæ non dum fuerint de suis procurationibus agrauatis, & secundum prædictam distinctionē intelligo dictū

IN VERBIS

Abbatis in d. cap. procuraciones n. 5. qui dicit quod legatis etiam nuncijs debetur, procuratio, licet non visitent, quia procuratio non datur illis principaliter ratione visitationis, sed quia subeunt onera aliorum ca. 2. de offi. legat. li. 6. facit tex. in cap. cum instantia. de censu. & ca. ego N. de iur. iurand.

- 27 ¶ Archiepiscopo si oportet ipsum moram trahere in aliquo loco pro negotio totius provincie, est continue procurandum cap. 1. de censu. lib. 6. tenet Hostie. & Ioan. Andr. in d. ca. procuraciones, quia eadem est ratio in ipso quae in legato. ergo idem ius. Nec obstat si dicatur, quod licet ubi eadem sit ratio iuris communis idem ius esse censetur: non tamen ubi est eadem ratio privilegij ibi idem debet esse feri privilegium, nisi a principe interpretetur cap. sane. de privilegijs quia respondere potest, quod illud procedit in privilegio non clauso in corpore iuris secus si clausum in corpore iuris secundum Hostien. Ioan. Andr. Sed dicit Henr. Bohic, in d.

ETIAM TESTAMENTORVM 242 in d. c. procuraciones, quod tutius est, maxime hodie, quod non ratione visitationis a locis vicinis, ut dicit tex. in d. c. procuraciones. Sed potius ratione communis honoris procuraciones a tota provincia communiter exigantur arg. ca. in singulis de statu reg. c. cum pro causa. de procur. salvo eo quod dicitur in c. procura. ver. cum aliique.

IN VERBIS

Etiam testamentorum ad pios usus, praeter id, quod ex relictis pijs iure debetur, aut alio quouis nomine.

- 1 *Episcopi in relictis pijs se intromittunt.*
- 2 *Pium relictum potest exequi per iudicem secularem, & ecclesiasticum, & in relictis pijs est locus praeventiois.*
- 3 *Episcopus in legatis profanis an se intromittat.*
- 4 *Ecclesiasticus iudex an sit competens pro executione dotis.*
- 5 *Voluntates ultime, convenit iustis hominibus, ut serventur.*

IN VERBIS

- 6 *Pia causa qualiter intelligatur.*
- 7 *Index secularis quando tractat delegatis pijs, secundum ius canonicum tractabit.*
- 8 *Pia legata dicuntur multis modis.*
- 9 *Executor testamenti pro relictis ad pias causas an possint visitari.*
- 11 *Hospitalem curatus tenetur.*
- 12 *Hospitalitas expectat ad officium pietatis, ad quam beneficiati tenentur.*
- 13 *Hospitibus in recipiendis nulla debet esse distinctio, & clericorum domus communis hospitibus est.*
- 14 *Hospitalitatis hortator esse non poterit, qui domum propriam hospitibus clausit.*
- 15 *Hospitalem oportet esse episcopum.*
- 16 *Hospitalitas commendatur.*
- 17 *Piam domum quilibet potest facere ad recipiendos pauperes ad placitum, & talis domus potest vendi.*
- 18 *Hospitale non constructum auctoritate prelati in quo infirmi habitant, an dicatur locus religiosus: & an parochus, vel episcopus habent aliquod ius in eo.*

Hospi-

ETIAM TESTAMENTORVM 243

- 19 *Hospitalia quæ dicantur religiosa: & quæ hospitalia possunt visitari per prelatos.*
- 20 *Hospitale si est priuatum, nihilominus episcopus poterit videre, & inquirere, an cura procedant secundum defuncti voluntatem, etiã si defunctus prohibeat.*
- 21 *Præsumptiones non probantes hospitalia esse religiosa, & quæ præsumptiones probant.*
- 22 *Episcopi curent, ut hospitalia quecumque fideliter gubernentur, nam ex precepto tenentur.*
- 23 *Prelatus ex negligentiam punitur.*
- 24 *Dei opus qui facit negligenter, maledictum est vocari in sacris literis.*
- 25 *Negligentia fugatur cura.*
- 26 *Episcopus est oculus Dei.*
- 27 *Hospitalia sub protectione regis posita ab episcopis non visitentur.*
- 28 *Hospitalium fructus qualiter ordinarius potest conuertere in alium usum pium, ubi institutum est certum genus personarum, si persone similes non inueniantur.*
- 29 *Voluntas pia testatoris si ad effectum perducere non potest, an episcopus possit illam commutare.*

Hh 3 re,

IN VERBIS

re, in aliã causam piam.

- 30 Hospitalia qualiter visitanda.
- 31 Executores testamentorum an possint commutare usum destinatum per testatorem, etiam in usum meliorem, etiam episcopo permitte.
- 32 Executores testamentorum sunt cogendi per episcopum exequi ultimam voluntatem testatoris, etiam si testator inter dixerit.
- 33 Testator in quo casu possit prohibere ne episcopus impediatur se in executione testamenti ipsius testatoris.
- 34 Episcopus an possit expendi pecuniam à testatore destinatum in certum usum pium non ita necessarium, in alium pium magis necessarium rei publice.
- 35 Dispensatio testatoris respiciens spiritualitatem an sit licita vel non, tunc non oportet ad episcopum occurrere.
- 36 Dubium ubi est, an iure licitum sit, ad Papam recurrendum est.
- 37 Episcopus, in fundatione quæ bene constituta sunt, non potest detrudere in constitutionibus contrariis, & ea, quæ à testatoribus constituta sunt,

ETIAM TESTAMENTORVM 244

sunt, diligenter compleantur.

- 38 Episcopus potest excommunicare omnes administratores si non compluerint testatoris voluntatem.
- 39 Commutationes ultimarum voluntatum qualiter fiant, & quã diligentiam episcopus adhibere debet. &.
- 40 Voluntas testatoris non temere mutanda. (n. 41.)
- 41 Relictum in genere pauperibus potest episcopus applicare fabricæ ecclesiæ pauperis reparatione indigentis.
- 42 Fames magna ubi fuerit, bona fabricæ possunt alienari pro alimonia pauperum.
- 43 Præbyteri tenentur ad onera imposita infundatione circa missas dicendas. (test)
- 45 Sacerdos ad celebrandum quotidie astringi non potest.
- 46 Animæ defunctorum in purgatorio de tunc se suffragiis fidelium iuuantur.
- 47 Missæ sacrificium potissimum esse valoris omnium suffragiorum.
- 48 Missa amittendo dicitur
- 49 Suffragia viuorum facta pro defunctis in purgatorio existentibus ex rigore iustitiæ satisfaciunt pro temporali pena.
- 50 Qui decedit post contritionem ante satisfactionem

IN VERBIS

puniuntur post hanc vitam.

- § 1 Suffragia varijs modis pro mortuis fiunt.
- § 2 Litania fit cum cruce & oratione.
- § 3 Anniversarijs & memorijs defunctorum in ecclesijs relictis, ubi elemosyna pro illis celebrandis est adeo tenuis, ut non inueniatur qui huic muneri se subiiciat, quid episcopus faciet.
- § 4 Sacerdotes non beneficiunt recipientes temporalia ad certa onera pro anniversarijs dicendis & postea constituunt se iudices commutando ad libitum testatoris voluntatem.
- § 5 Anniversaria propter multitudinem etiã sunt recipienda, sed vetera non minuuntur.
- § 6 Anniversarium si contigat in festo solẽni, qualiter celebretur.
- § 7 Conuentum si fuerit, ut quotidie sacerdos dicat missam de sancta Maria, sacerdos non arctatur sumper illam dicere: sufficit quod celebret, nam non licet dimittere missas feriales.
- § 8 In diem parasceues & pasche nemo sepeliatur, in quibus missa defunctorum non dicitur.
- § 9 Defunctus si ab intestato decessit, pro eius anima venientes ab intestato quid distribuere

ETIAM TESTAMENTORVM 245

re debeant.

- 60 Testator si in testamento relinquit pro anima quod iustum fuerit, vel quod iustum videbitur filijs suis, an episcopus poterit agere contra heredes.
- 61 Testator si reliquerit certam summam pecunie sacerdotibus promissu celebrandis an committatur simonia.
- 62 Sacerdos si celebrat ea intentione, ut pecuniã recipiat pro missis celebrandis, alias non celebraturis, an committat simoniam.
- 63 Anniversarium quid sit.
- 64 Anniversaria quando ceperunt ab ecclesia.
- 65 Anniversaria quare fuerunt instituta.
- 66 Diligentia adhibenda per visitatorem circa anniversarijs.
- 67 Modus adiectus circa usum pium si non adimpleatur quibus remedijs agendum.
- 68 Oratoria an visitari possint. §. n. 70. & n. 77
- 69 Pij loci appellatione non venit oratorium priuatum.
- 70 Oratorio constructo absque autoritate episcopi an possit visitator percipere procuracionẽ.

Hh 5 Ora.

IN VERBIS

- 73 Oratorium constructum auctoritate episcopi dicitur religiosum, & quæ loca religiosa dicantur.
- 74 Oratoriū idē est, quod ecclesia seu capella.
- 75 Oratorium aut Hospitale si non est constructū auctoritate episcopi, dominus potest penitere quandoquē voluerit, & sibi relictū distribuit episcopus inter pauperes.
- 76 Oratorio constructo si construens prohibeat, ne episcopus habeat curam oratorij, talis prohibitio an sit valida.
- 77 In institutione aut in ordinatione si expresse cautum est, quod episcopus non habeat curam oratorij, aut alicuius loci p̄j, tunc ordinarius adhibeatur, cū is quibus ratio redditur.
- 78 Oratoria & capelle qualiter visitandæ.
- 79 Oratorij, seu hospitaliū bona an gaudeant privilegio ecclesie, & sint libera à contributione.
- 80 Confraternitatum bona an gaudeant privilegio ecclesie, & sint libera à contributione.
- 81 Confraternitates quando dicantur seculares & non spirituales.
- 82 Testator potest hæredem gravare, vel legatarium ut annuatim exhibeat procuratoriam visitatori in locis p̄j.

ETIAM TESTAMENTORVM 246

- 1 ¶ Visitatores tenentur testamenta visitare: nam Episcopi in relictis pijs se intromittunt, non autem in profanis, in quibus se intromittit preses provincie, ut in capitul. tua nobis de testament. vbi glos. 1. Sed in leg. hæreditas. §. fin. cum glos. ff. de petit. hæreditatis, vbi habetur quod executio testamenti seu legatorum ad pias causas potest fieri per iudicem secularem hæredē negligente.
- 2 ¶ Respondeo quod iste casus est mixti fori. ideo vterquē iudex se intromittit in executione vltimarum voluntatum favore anime: & inuicem in hoc seculo ad iuuant. ut notat Abba. in capitul. Ioannes capitul. si hæredes numer. 3. de testamentis, vbi dicit quod est mixti fori. allegat autem hoc amplius. C. de fidei commiss. & dicunt dd. scilicet Castel. Gomez de Arias & Tellio Ferdinand. in leg. 36. taur. quod licet illa lex committat executionē testamentorū iudicibus secula-

IN VERBIS

cularibus, non ex hoc tollitur facultas iudici ecclesiastico: nam iste casus est mixti fori, & est locus preuentioni. Cou. in d. ca. si hæredes. n. 1. de testa. Greg. glos. ver. quæ cum pla. in l. 7. tit. 10. p. 6.

3 ¶ Episcopus præterea an possit se impetire derelictis ad causas non pias. Petrus de Anchar. in d. ca. si hæredes de testamentis. dicit quod non etiam ex offi. Sed an & quando succedat episcopus declarat Abb. ibi. n. 7. in hoc varie sunt opiniones: de quibus late per Roland. passageriu. in tracta. formarum ad omnia capitula testam. Rubri. 4. n. 4. vsq; ad nu. 6.

4 ¶ Et an iudex ecclesiasticus sit competens pro executione dotis, maxime si mulier est pauper, non est dubium capi. significasti. de offi. de legati. Si autem mulier non esset pauper, videtur magis dubium: quia cum causa matrimonialis est spiritalis, & spectet ad iudicem ecclesiasticum ca. causamq; qui fil. sint legitimi, & dos sit quid accedens, sine dependens à matrimonio: & sic aspiritali iudeo

vide

ETIAM TESTAMENTORVM 247
videtur, quod spectare possit ad ecclesiasticum, per id quod habetur in Clem. dispendiosam de iudic. In contrarium facit tex. in ca. de Prudentia. de donationibus inter virum & vxor. vbi solum videtur permitti talis cognitio super dote, quando venit incidenter ad causam matrimonij. Bald. Nouel. tract. de dote. p. 5. n. 14. late Anton. Gomes. in leg. 50. taur. num. 53.

5 ¶ Finaliter nihil est magis sic debitum hominibus iustis, quam quod vltimæ voluntates seruentur. Franciscus Aretin. in l. habeat. C. de sacrosanct. eccl. n. 2.

6 ¶ Sed quid est, quod dicatur relictum ad pias causas, & responderetur, quod est omne illud, quod relinquitur pro anima. secundum glos. in leg. si quis titio. ff. de legat. 2. notat Aretin. vbi supra, & Specul. tit. de instrument. edictione. §. nū vero aliqua. n. 62. in fin. & dicit Aretin. hoc esse verum si relinquatur etiam cōsanguineo, dum tamē sit pauper. glos. ante pē. in ca. relatum de sepultur. Secus si relin-

qua-

IN VERBIS

quatur etiam confanguineo diuiti. allegat gloss. in leg. illud. C. de sacro sanct. ecclesijs.

7. ¶ Aduertere debet iudex secularis quod legata pia sunt tractanda secundum canonum decreta notat Fortun. Garc. de vltim. fin. illation. 15. ca. 7. ex tex. & ibi sepiissime notatis in ca. ecclesia. de constit. Abb. & dd. quos refert, & sequitur Coua. in c. relatū el. 1. n. 1. & n. 13. de testam.

8. ¶ Præterea legatum pium dicitur multis modis: videlicet si fiat pro maritandis virginibus, nam tunc videtur Deo relictum Bald. in autē. nisi rogati. C. ad Trebel. in co. 3. idē Bald. in leg. post col. pen. C. de fidei commif. & intellige de pauperibus congruam dotem non habentibus, ut tradit Bald. Nouel. in d. tract. de dote. p. l. Idem si fiat puelis, viduis, peregrinis, in firmis, vel senibus si sint pauperes, non diuites Spe. eo. tit. de instrum. editio. §. nūc vero aliqua. n. 62. vbi dicit. etiā de destitutis auxilio proprio, vel ratione morbi, vel etatis, expositis liberis, & similibus de cis.

ETIAM TESTAMENTORVM 248
de cis. Tolos. 214. addē etiā legatum esse piū quando legatur pro via facienda, vel reficiēdo ponte vel fonte. glos. & doctores in leg. 1. §. ad munici piū. ff. ad legem falcid. Bald. in autent. similiter. C. eo. tit. quod relictū etiā si fuerit in certū, valet secundū Bald. in l. priuilegia. C. de sacro sanct. ecclesijs, & Bart. in l. sicu annuum ff. de annuis legat. & quidā testamēto. l. ff. de legat. 2. vbi dicit, tātum intelligi esse legatum, quātū sufficit ad ipsum opus dummodo non sit magna impēsa; idem si fiat pauperi pro refectioe domus sue l. si quis pro redēptio. §. fin. C. de donati.

9. ¶ Cepol. de seruituti. vrbanoꝝ prædiorū ca. 59. n. 27. Vbi dicit quod executor testamentorū pro relictis ad pias causas potest dispēfare pro refectioe alicuius domus cōbuste, vel ruinosæ, quod intellige quando Dominus domus est pauper, secus si esset diues allegat notata in leg. illud. C. de sacro sanct. ecclesijs. Itē si fiat pro quocunq; actu in salutē animarum principaliter vrgente. Secundū Bald. in leg.

IN VERBIS

leg. 1. col. 4. C. communi. delegat. decis.
214. Capel. Tholos ibi Stephā. Auferius.
Omne illud propter quod anima testa-
toris subleuatur, vel anima cuiuscunquē
catholici, vel animatum corpus carcera-
ri, etiam pro maleficio dicitur relictum
ad pias causas, vt notatur in leg. si quis
Titio. ff. de leg. 2. Bald. tamen in autenti-
contra cum rogatus. C. ad senatus con-
sult. Trebel. n. 5. vult contrarium in car-
ceratis pro maleficio, quia qui deliquē-
runt, misericordia non sunt digni, sed so-
li innocentes secundum eundem. Primū
tamen dictum videtur verius, & tenuit
glos. in cap. sacrorum. 12. q. 2. dum dicit,
quod dispositio illius capit. & leg. sancimus.
C. de sacros. eccles. dicētes quod res
ecclesiæ possunt alienari in redemptio-
nem captiuorum, militant etiam in car-
ceratis pro maleficio allegat tex. in cap.
si res alic. 14. q. 6. & cap. 1. & cap. reos. 14.
q. 5. vbi habetur, quod non est in huma-
num benefacere, etiam his qui delinque-
runt, allegat. etiam cap. non satis. 8 6. dis.

ibi

ETIAM TESTAMEN VORVM 246
ibi cum dicit, sed plus illis qui sine culpa
& illa glos. sequitur Alex. & Ioā. de Imo.
nu. 2. in. l. quamuis. ff. soluto matrim. & in
tellige de carceratis pauperibus notat
Specul. vbi supra Angel. in tract. malefi-
ciorum, in parte qui iudex dictū caium
detineri, & carcerari iussit. n. 11. Item re-
lictum pro male ablatis dicitur piū Spe-
cul. vbi supra & ibi per Ioan. Andr. & ibi
vide quid si male ablata non ascendunt
ad quantitatem legati, an quod super est
conuertatur in alios pios vsus: qui tenet
quod sic. Item dicitur relictum ad pios
vsus, si relinquatur pro alimentis tenet
Bald. in autentic. Similiter. C. ad leg. fal-
cidiam, refert & sequitur doct. Castellus
in. l. 10. taur. n. 41. tamen non habet spe-
cialitatem pie cause stricto modo, nisi
quando pauperi reliqueretur. Bald. No-
uellus in dicto tract. de dote. p. 5. nu. 6. vi-
de domin. Anton. Cordubens. de Lara
in leg. si quis à liberis. §. vtrum. ff. delibe-
ris agnoscend. in princip. Item dicitur
relictū ad pias causas, si relinquatur pro

li

ali-

IN VERBIS

alimenti cōsanguineo, dūmodo sit pat̄
per. glos. in le. illud. C. de sacro sanctis ec
clesijs. Greg. in glos. magn. in. l. 4. tit. ii. p.
6. vbi habetur quod non ex verbis testa
toris iudicandum est, legatū seu relicū
pium esse, sed ex qualitate causæ, allegat
Albericum in leg. nulli. col. penult. C. de
episcopis & cleric. Non enim potest af
fertio testatoris veritatē immutare. l. qui
testamentum. ff. de probat. l. si fort. ff. de
castrenf. peculio, & argum. leg. final. ff.
de exercitor.

- 10 ¶ Quid dicendum de hospitalibus Xe
nodochijs, & alijs similibus pijs locis, an
possint visitari. glos. ver. pia loca capitul.
l. de censib. libr. 6. tenet quod sic.
- 11 ¶ Quærat etiam visitator curatus an
hospitium faciat, nam hospitare tenetur
vt notat Rebuffus prax. beneficial. num.
mer. 8. tex. in Concil. Tridentin. sess. 25.
cap. 8.
- 12 ¶ Hospitalitas namquē expectat ad
officium pietatis, & ad eam beneficiati
tenentur ex debito necessitatis, vt in
cap.

ETIAM TESTAMENTORVM 250
capitul. Archidiaconum Florentinum:
85. distin. & capit. quiescamus. 42. dist.

- 13 ¶ Vbi dicitur quod in recipiendis hos
pitibus nulla debet esse distinctio. & do
mus clericorum debent esse commu
nes pauperibus capit. quoniam quidem
16. quæst. 1.
- 14 ¶ Et hospitalitatis hortator esse non
poterit, qui domum propriam hospiti
bus clauserit. 42. dist. §. 1. de ista materia
vide. dd. in cap. de monachis de præbēd.
Henric. in capitul. placuit. de emption.
& vendition.
- 15 ¶ Audi Paul. Apost. ad Timoth. 1. ca. 3.
dicentē oportet episcopū hospitalē esse.
- 16 ¶ Et ad Hebre. c. 13. hospitalitatis noli
te obliuisci, per hāc enim placuerūt qui
dam angelis officio receptis. l. 4. titu. 5.
p. 1. & epistol. 1. Petri cap. 4. Hospitales si
tis inuicem sine murmuratione. Ideo
Christus Matthei. capitu. 25. dicit bonis,
Hospes eram & collegistis me, & di
cit malis. Hospes erā, & nō me collegistis
& de malis hospitalibus dicitur c. vni. 13.
quæst.

IN VERBIS

q. 1. §. itē præcepit dominus, quod mali hospites qui res hospitantiū exportāt, sunt sicut mus, impera, ignis in sinu, & ferpens in gremio.

17 ¶ Nota quemlibet posse facere domū piā ad recipiendos pauperes ad placitum ita quod non dicitur locus sacer. sed dicitur locus religiosus largo modo: & poterit talis locus ad placitum vēdi nec potest gaudere libertate ecclesiastica & ita potest intelligi. §. religiosum institur. de rerum diuisione Paul. de Citadinis tractat. de iur. patronat. part. 3. numer. 8.

18 ¶ Hospitale vero non constructum auctoritate episcopi, in quo habitāt infirmi, an dicatur locus religiosus, & pius, & an parochus, vel episcopus habeant ius aliquod in tali hospitali, dic quod nō, nā dicitur mere laicale vide Bald. in leg. si quis ad declinandam. C. de episcopis & clericis, & Ioan. de Imol. in ca. officij de restam. refert & sequitur Troillus Maluetius tract. de oblationibus. 4. p. nu. 14. Barba

ETIAM TESTAMENTORVM 251
Barbat. in capitul. de his numer. 6. de testam.

19 ¶ Federicus tamen de senis consil. 46. Abb. in ca. sopite. de cēsi. distinguit tres casus, primus est, cum est certum hospitalia esse religiosa vt puta episcopi auctoritate fundata: in hoc casu absq; dubio visitanda sunt, & hoc modo potest intelligi dicta glos. super ver. pia loca. Secundus casus est, quando non constat, quod sint fundata auctoritate episcopi: sed habent signa religionis: & ibidem publice celebratur: & idē quia præsumptio est, quod sint religiosa: quia habent campanile cū campana: & ibi celebratur publice, tunc præsumptio est, quod sint religiosa. allegat Archidiaconum in capi. nemo de cōsecration. dist. 1. idem Abb. in cap. patentibus de priuilegijs. Tertius casus magis dubitabilis, quando constat quod sint hospitalia priuata, & sentit Federicus, quod poterit ad huc visitare: ex quo ad pios vsus sunt deputata, lo-
li 3 quitur

IN VERBIS

quitur tamen de hospitalibus in fectorum seu leproforum facit text. in capit. 2. de ecclesiastic. edificijs. Sed Abbas in isto casu distinguit, quod aut viuit ille, qui hospitale erexit, & non potest episcopus eo in vito visitare. Aut ille decessit, & noluit hospitale remanere in suo statu, & tunc superior poterit illud visitare. arg. optim. in authent. de ecclesiasticis titul. §. si quis edificationem, & facit quod dicit idem Abb. in capi. inter dilectos de donat. quæ dis. videtur bona.

20 ¶ Et dicit Ioan. Lup. Segouiens. in tractat. de libertate ecclesiastica. q. 16. n. 6. quod Abb. in d. cap. inter dilectos de donatio. num. fin. dicit vbi hospitale est priuatum, & autoritate defuncti institutū episcopus habet ibi potestatem vidēdi, & inquirendi, an cuncta secundum voluntatem defuncti procedant: etiam si defunctus hoc noluisse, allegat ad hoc aut. de ecclesiastic. titul. §. si quis edificationem, cum sequent. & vide cap. tua. de testament. l. hereditas. ff. de petition. hæreditat. hodiē vide concil. Trid. sess. 25. c.

ETIAM TESTAMENTORVM 252

§. in med. Ideo episcopus ad veritat, quia sepe inter ipsum & patronem moritur quæstio. an hospitale esset religiosum, & episcopo iurisdictio competat: vel an sit priuatum, & competat patrono.

21 ¶ Nam propter antiquitatem hospitalis non potest probari, an autoritas episcopi in eius constructione interueniret. Et dicit idem Abb. in d. ca. inter dilectos de donat. quod oratorium positum in hospitali, nō est signū necessario concludēs, q̄ hospitale est religiosum: nec sufficit probare, q̄ ibi aliquādo celebrentur missæ. Itē denominatio hospitalis ab aliquo sancto nō cōcludit necessario locū esse religiosum, aut sacrū. Secus si possit probare q̄ publice celebrētur ibi missæ, & quod omnes in differenter admittantur. Item si hospitale haberet campanā leuatam in altum, vt puta in campanali.

22 ¶ Itaq; curent ordinarij vt hospitalia quæcūq; à suis administratoribus fideliter & diligēter gubernētur, vt dicit concilii. Tridentin. sess. 7. capit. 15. considera

IN VERBIS

- verba. distinctio. sessio. 7. incipit curret
vide sessio. 25. in capitul. ordinarij, &
in Clem. quia contingit. de religiosis do
mib. dicit ordinarijs locorum iniungimus
don dixit permittimus, per hoc patet, q.
ordinarij ad hoc tenentur ex precepto
glos. verb. iniungimus in d. Clemé. quia
contingit.
- 23 ¶ Aliter de negligentia posset redar
gui. quæ punibilis est in prælato Clem. 1.
de supenda neglig. prelator.
- 24 ¶ Et qui facit opus Dei negligenter,
maledictum in sacris literis eum vocari
dicit Concil. Trid. sess. 22. cap. de obser
uandis & euitand. in celebratio. misse in
princip.
- 25 ¶ Et ubi cura. ibi negligentia fuga
tur.
- 26 ¶ Ideo episcopus dicitur oculus Dei.
cap. oues. 6. q. 1.
- 27 ¶ Hospitalia autē quæ sub protectio
ne regis sunt, sine regis licentia ab epis
copis visitari non possunt, vt in Concili.
Trid. sess. 22. cap. 8.

Hof-

ETIAM TESTAMENTORVM 253

- 28 ¶ Hospitalia verò in quibus institutū
est certum genus personarum peregrin
orum, aut infirmorum suscipiendum si
miles persone si non reperiuntur in lo
co ubi instituta sunt, tunc ordinarius cū
duobus de capitulo, per ipsum diligēdis,
possunt fructus illorū in alium piū vsum
conuertere Concil. Trid. sess. 25. ca. 8.
- 29 ¶ Item quotiescunq; voluntas testato
ris pia ad effectum perducere non potest
episcopus an possit commutare illam vo
luntatem in aliam piā, vide Abb. in ca.
tua nobis. n. 7. de testament. Menchaca
de successionum creation. lib. 1. §. 7. nu.
21. ubi dicit quod regulariter non licet
cōmutare testatoris voluntatem, quan
do ipsa potest exequi citra impedimen
tum iuris, aut naturæ vt in d. Clem. quia
contingit. de relig. domib. l. lega. ff. de ad
ministratioe rerum ad ciuita. nam si in
isto casu per testatorem fuerit aliquid
determinatū, illud seruetur vt in d. ca. 8.
sess. 25. ibi nisi aliter forte in hunc euen
tum in eorum institutione fuerit expres

li 5 sum

sum, quo casu quod ordinatū fuerit, obseruare curet episcopus ita dicit Zabar, in d. Clem. quia cōtingit. n. 10. quod quādo legatum ceu oblatum ad certū vsum non potest in illum conuerti. tunc inferior ad alium vsum potest illud conuertere, & vide dict. ca. 8. sess. 25. ibi aut si id non possit, ipse, pro vt supra vtiliter provideat secus dicit ibi. Zabar. quādo legatū potest cōuerti in vsum deputatū, nam tunc ad aliū vsum per inferiorem à papa conuerti non potest, vt in d. num. 10.

30. ¶ Et dicit Frias in tract. de visitat. c. 19 cosa razonable es q̄ pues el ordinario es padre y despensero de los pobres por si o por su teniente, como se dize en el ca. de Xenodochijs de religio. domib. Y el tex. y doctores en el ca. Romana. de cēsi. li. 6. y la Clementina quia cōtingit, &c. Entiēda en la visitacion y reformation de los hospitales y otros lugares pios, y así en acabando el visitador lo de suyo, deue in formarse: si en la ciudad, villa, o lugar aya algun hospital de pobres, y quantos y quien

ETIAM TESTAMENTORVM 246
 quien sean los patrones de ellos. Y llamados vayā personalmēte a ver a cada vno dellos, y pida al patrō el libro de las visitaciones y si no lo ouiere hagalo hazer de nueuo: sepa q̄ rēditos tiene para su reparo y sustentaciō de los pobres. Itē si no ouiere hecho inuentario dellos hagalo luego hazer cada possessiō por si y deslindada como las d̄la fabrica y las de los beneficios, y si esta alguna enagenada & usurpada mādela cobrar. Haga esso mismo inuētario de los muebles y alhajas del tal hospital, quātas camas, quātas colchas alhamares, mātās cabeçales sauanas y todo lo al, y como estan tratados, y si el patrō da esto cada año al hospitalero por inuētario: y si el tal hospital esta situado en lugar decēte q̄ le de el sol y cerca de la yglesia, y si el hospitalero es fiel afable y piadoso para recibir limpiar y curar de los pobres, y si las camas de las mugeres estan apartadas de las camas de los hombres pobres, y si ay alguna cama particular para Clerigos

IN VERBIS

gos, o religiosos si vinieren al tal hospital, y si los proueen de confesores, y recibir todos los sacramentos si ay necesidad, y si tienen oratorio alguno para en el dezir missa ya do la oyan todos, si tienen escripturas & institutiones a bué recaudo so deuida clausura: si se gastan los redditos conforme a la voluntad del fundador, si el patron toma quenta cada año al hospitalero o mayordomo, y vea las tales quantas, y tomelas conforme a los dela yglesia, y prouea en todo lo al q pareciere ser necesario al prouecho d'l tal hospital, y firme la tal visitacion el y el notario.

31. ¶ Redeundo ad materiam, dicimus q, executores testamentorum nõ possunt commutare vsum destinatum per testatorem, etiam in vsum meliorem: etiam si interueniat consensus episcopi Abba. in ca. tua, de testament. n. 4. allegat Ioã. de Lign. in d. Clem. quia contingit, nam vsus talis potest peruenire ad effectum, licet non talem.

Item

- EIAM TESTAMENTORVM 255
32. ¶ Item adde quod testamentorũ executores sunt cogendi per episcopũ exequi vltimam voluntatem testatoris, etiã si testator inter dixerit episcopo istã coactionem talis namq; prohibitio est illicita, ideo non seruanda glos. pen. in d. c. tua. vbi Couar. in. n. 6. allegat Bal. in leg. Lucius. 2. §. vl. ff. de legat. 2. vbi ait testatorem nõ posse prohibere episcopum exequi vltimam voluntatem, si executores sunt negligentes allegat Barbat. in d. capit. tua. n. 4.
33. ¶ Sed in quo casu testator potest prohibere ne episcopus impediatur se in executione testamẽti ipsius testatoris Abba. in d. ca. tua. mouet istam quæstionem, & dicit in hoc putarem, quod aut testator prouidit sibi de alio executore in casu negligentie primi executoris, & nõ succedit episcopus in executione, q, probat arg. leg. nulli & leg. si quis ad declinãdam. C. de episcop. & cleric. aut testator solum prohibuit, episcopum ne debere exequi, nec prouidit sibi de alio executore

IN VERBIS

tore, & tunc puto, quod saltim in reli-
ctis ad pias causas episcopus succedit. nō
obstante prohibitione testatoris Cou. in
d. ca. tua. n. 6. dicit quod si testator in spe-
cie dixerit, quid sit agendū de pecunia,
aut de re legata, eo casu quo ista iussio
non sit completa ob negligentiam execu-
torum, tunc episcopus non poterit mu-
tare voluntatem testatoris allegat Bart. in
l. liberto. §. Lucius. ff. de annu. legat.

34 ¶ Et dicit q̄ episcopus potest expen-
di pecuniam à testatore destinata in
certum vsum piū, non ita necessariū in
aliū vsum similiter piū, dummodo sit
magis necessarium rei publice, cui neces-
sitati aliū de subueniri nequeat sine mag-
na difficultate allegat tex. in d. l. pe. ff. de
operibus publicis. Sed Ioan. de Imo. in e.
significatū in si. de præbēd. dicit q̄ dispo-
sita ad vnū vsum licitū per testatorem non
possunt immutari in aliū sine licētia Ro-
mani Pontificis allegat Bart. ad idem.

35 ¶ Vbi autem esset dubiū, an talis dispo-
sicio testatoris respiciēs spiritualitē ef-
fet

ETIAM TESTAMENTORVM 256
set licita vel nō, tunc nō occurrēdū est
ad episcopū, sed ad Papā, ad quē spectat
talia interpretari. facit quod habetur in
cap. venerabilē de election.

36 ¶ Bi etiam patet q̄ quando dubiū est
an iure licitū sit: recurrēdum est ad Pa-
pam, ad hoc etiā facit q̄ notatur in cap.
quanto. de iur. iurando.

37 ¶ Episcopus non potest detrahēre in
constitutionibus, quæ bene constituta
sunt in erectione seu fundatione, præci-
pue quando aliquæ qualitates requirun-
tur, aut certa onera imponuntur in bene-
ficijs seu in quacūq; alia dispositione eō-
cil. Frid. sess. 25. ca. 5. ibi ratio postulat, &
est arg. in. e. cū dilectus, de cōsuetudine,
& dicit idē cōc. sess. ead. in princip. in de-
creto de purgatorio, q̄ ea quæ debentur
fieri ex fundationibus testamentorū vel
alia ratione, nō perfunctorie, sed diligē-
ter & acurate per soluantur, ibi curēt autē
episco. studiose itaq; agēdū est, vt ea quæ
pmittūtur, opere cōpleātur e. quali. d. pa-
ctis, & circa p̄sa. 88. & quæ p̄cedūt d̄ labijs
meis

meis non faciam irrita, & quid erit de voluntate testatoris, nisi se quatur effectus ca. 1. de eo qui mittitur in possess. caus. rei seru. c. cum aliquibus de re iudicat. l. promissor. §. constituto. ff. de constituta pecun.

38 ¶ Propter quod episcopus potest excommunicare omnes administratores tam clericos quam laicos, & singulos cuiuscunq; ordinis, & religionis, non tamē subiectos regularibus, vsq; ad priuationem etiam potest compelli. tex. est in d. Concil. Trid. sess. 25. cap. 8. ibi itaq; si prædicti omnes.

39 ¶ Præterea commutationes vltimarū voluntatum quæ non debent fieri nisi ex iusta & necessaria causa, debent executione demandari, postquam per episcopum summarie & extra iudicialiter cognitum fuerit, in præcibus nihil narratū tacita veritate, vel suggesta falsitate, vt est tex. in Conc. Trid. sess. 22. ca. 6.

40 ¶ Nam non temere mutanda est testantis voluntas, cum à solo Romano
pon

ETIAM TESTAMENTORVM 257
pontifice possit derogari vltimis voluntatibus, vt in d. Clem. quia cōtingit. de relig. domib. l. legata. ff. de administrat rerum ad ciuita. pertinē. Imo à Tyberio non potuit impetrari, vt legata pecunia Trebianis in opus noui Theatri, transferetur admunitionem vic, vt tradit Sueton, in Tiberio cap. 3 1. plura ad hæc tradit Felin. in ca. accessissent, de constitutionibus, vbi Decius n. 11. ne sufficit consensus hæredis, vt multetur in totum voluntas testatoris per episcopum, etiam in constructione alicuius ecclesiæ, aut erectione, licet contrariū voluerit Lap. & male secundum quod tenet Zabar. in Clem. 2. de religiof. domib. Couar. in d. cap. tua. de testamentis. n. 7. quod multipliciter limitat Marian. Socin. tract. oblationum in fin. n. 4. primo si modo tale relictum in illum vsum potest conseruari, & sufficiat ad ipsum. Secus si ð factō propter aliquod impedimentum non possit ad impleri in illum vsum, puta relinquit quod certum oratorium leproforū, vel

IN VERBIS

hospitale edificaretur in certo loco, quod non potest ex aliqua causa ibi fieri vel non sufficit pecunia relicta ad explendum quod testator voluit. Nam hoc casu de consensu partium & auctoritate episcopi potest fieri hæc commutatio, allegat Innoc. in cap. nos quidem de testamentis notat Bart. in leg. legatam. ff. de administrat. rerum ad ciuitat. pertin. & facit. l. fin. ff. de operib. publicis allegat etiam Bart. in tract. minoricarum libr. 2. dist. 2. cap. 3. vnde non potest hæres propter hanc causam repetere relictum, sed debet conuenire, & consentire, vt in alium pium vsum & modum commutetur, vt dicit. leg. legatam prædicta tamẽ procedunt, nisi testator ad iecerit, quod si legatum seu relictum non posset ad impleri ad illum vsum ad quem testator reliquit, quod tunc reuertatur ad hæredem, quia tunc potest hæres repetere, allegat leg. liberto. §. lucius, & ibi notat Bart. post glos. ff. de annuis legat.

41 ¶ Secundo limitarem si modo commu-

ETIAM TESTAMENTORVM 258
mutatio in alium vsum non fieret perpetuo, sed temporaliter ex aliqua iusta causa, & pro hac limitatione allego tex. in. l. 1. C. de expendendis lud. lib. 11. vbi patet, quod relictum factum ciuitati ad certum vsum, sine licentia principis non potest perpetuo ad alium vsum deputari, sed cum licentia præfidis potest temporaliter commutari, ex causa igitur temporali episcopus commutare poterit, & maxime si est legatus cardinalis cū talis equiparetur præfecto prætorio vide Bald. in l. 1. ff. de officio præfect.

42 ¶ Præterea relictum in genere pauperibus potest episcopus applicare fabricæ ecclesiæ pauperis reparatione in digētis notat Ioan. Andr. in ca. fin. de testamentis li. 6. Bart. in leg. si quis ad declinandum C. de episcop. & cleric.

43 ¶ Nisi fames magna pro tunc immineret pauperibus ca. pasce. 86. d. nã tunc bona fabricæ debet alienari pro alimonia pauperum ca. aurum. 12. q. 2. glos. verb. fabricæ capitul. licet. §. quod si quis titul.

IN VERBIS

de electionibus pragm. sanct.

44. ¶ Quæro etiam an præbyteri tencantur ad onera in pacto seu fundatione imposita circa missas dicendas dicendum est quod sic argum. tex. in cap. cum dilectus de consuetudine.
45. ¶ Licet quis non potest astringi, vt celebret quotidie. c. significatum in fin. de prebend. cap. quotidie de consecration. dist. 2. Nau. in man. cap. 25. n. 140. vbi dicit, quod si per se non potest, per alium faciat, nam ea quæ sunt vicina & contigua ipsi mandato, mandataritis exeques non dicitur fines mādati excedere glos. singular. ver. clementior in cap. innocēs 22. q. 4. pro qua videtur bonus text. in l. fin. §. fin. ff. mandati sufficit quod seruetur quo ad substantia, licet non in indiuo, & formaliter vide Petrum Peralt. in l. vnum ex familia. §. sed & si fundum num. 6. & 8. ff. de legat. 2.
46. ¶ Animæ defunctorum in purgatorio detentæ suffragijs fidelium iuuantur.
47. ¶ Et sacrificium missæ potissimum est

ETIAM TESTAMENTORVM 259
se valoris omnium suffragiorum Angel. in summa. verb. missa. nu. 52. post mediū Cou. in cap. Alma mater de sententia ex cōmunicat. li. 6. p. 1. §. 5. n. 8. concil. Trid. sess. 25. decreto de purgatorio.

48. ¶ Ideo missa amittendo dicitur, quia angeli ibi mittuntur, & etiam filius Dei à patre mittitur: in eaq; mittimus vota nostra per sacerdotem ad Deū, vt Deus mittat nobis benedictionē, & gratia, gl. ver. missam tit. de ijs qui in missa & c. in pragm. sanct. Thom. 2. col. 2.
49. ¶ Et dicit Couar. ibid. quod suffragia viuorum si fiant pro defunctis in purgatorio existentibus, taliter profunt, vt ex rigore iustitiæ satisfaciant pro temporali pœna, ad quam in hoc sæculo tenebantur, solent nonnulli afferre authoritatē, ad hoc probandum de qua in Psalm. 65. Transiuimus per ignē & aquem. Et eduxisti nos in refrigerium, sed expressior est illa authoritas quæ est in cap. 12. Machabeorum. 2. vbi oblatum fuit sacrificium pro mortuis. sancta inquit, & salu-

IN VERBIS

bris est cogitatio pro defunctis exorare
 vt à peccatis soluantur, à peccatis in quã
 id est à pena temporali, quã pro peccatis
 anime patiuntur in purgatorio. c. anime
 defunctorum. 13. q. 2. Sanct. Thom. in. 4.
 sententiarum. d. 45. q. 2. ar. 2. ad. sec. quæ.

50 ¶ Oportet quod is qui post contritio-
 nē decedit ante satisfactionē debitā, post
 hãc vitã puniatur, Anto. Flor. p. 1. in sum-
 ma. tit. 10. c. 2. in principio. c. qualis. 25. d.

51 ¶ Ideo fideles in testamento iubent
 suffragia fieri vel tribus, vel septem, tri-
 ginta, aut quadraginta diebus post obi-
 tū ipsam autore Ambrosio in libro d̄ obi-
 tu Theodosij. quē Gratian. retulit in ca.
 quia alij. 13. q. 2. Alij dicūt vt in die obitus
 clericis exhibeantur conuiuia, vt in ca.
 nullus. 44. d. & c. cōuiuia cōmunia, & c.
 nō oportet el. 2. eadē dist. Alij hæres
 pro anima defuncti dant ipsi plebi leue
 quodã cōuiuū, q̄ vulgus appellat chari-
 tatem, sic & cōuiuū istud agapē. id est
 charitatē, dictū fuisse constat ex testimo-
 nio Clement. Alexand. li. 2. pedagogi. c.
 1. Couar. in. c. vltimo de testam. n. 2.

ETIAM TESTAMENTORVM 260

52 ¶ Alij dicūt vt fiat pro sua anima in v-
 no quoq; anno litania, quæ nō potest fie-
 ri sine oratione, & cruce vt notat Bar. in
 leg. sed nouo iure. C. de episcop. & cleri.

53 ¶ Quid possumus dicere circa eccle-
 sias cathedrales, & circa parrochiales, &
 monasteria, vbi tot tantaq; anniuersaria
 & memorie defunctorū sunt & quotidie
 magis ac magis relinquuntur. Sunt nãq;
 onerata foundationibus & obligationib9
 & possent dicere, & cū voci feratione cla-
 mare cū Petro Apostolo, q̄ portāt iugū
 q̄ neq; ipsi neq; eorū priores portare po-
 tuerūt, ad quæ satisfaciēda nec dies anni
 sufficerēt, si cui libet certus dies debitus
 esset seruādus. In synodo dicecesana epif-
 copus diligēter debet perspicere ista om-
 nia: maxime vbi elemosyna pro illis ce-
 lebrādis est adco tenuis vt nō inueniatur
 qui huic muneri se subijciat. Vnde volun-
 tates pie testatoris pereūt, & datur occa-
 sio, vt onerentur conscientie eorum, ad
 quos prædicta expectant, text. est in con-
 cil. Trid. sess. 25. cap. 4. de reformation.

IN VERBIS

Videndus est Cancellarius Parisiensis in tract. de sollicitudine ecclesiasticorū p. 2. partic. 36.

54 ¶ Ex quibus infertur quod sacerdotes male faciunt, recipientes temporalia ad certa onera pro suffragijs aut anniuersarijs dicendis cum certis conditionibus appositis in foundationibus, & postea constituent se iudices commutando ad libitum testatoris voluntatem, vt in. d. c. 4. & Clem. quia contingit. de religiosis domibus, & Gabriel in canone missæ lecti. 28. sed si aliquis petit, vt anniuersarium celebretur tali die, vel alia conditione quæ non potest impleri, tunc sacerdos curatus, conuenualis prior, vel decanus exprimant non per ambages, aut circū locutiones declarēt, quid facere possunt ita consulunt Scot. Cācellar. & Gabriel quos refert, & sequitur Martin. de Frias in tract. de valore missæ. §. ad hæc nam tunc scienti & volenti non fit iniuria.

55 ¶ Vbi dicit quod si habet ecclesia multas obligationes, & multa anniuersaria, licet

ETIAM TESTAMENORVM 261
licet cum difficultate possit satisfacere, potest etiam recipere, & non sunt anniuersaria repellenda, nā sequeretur quod conditio præsentium esset deterior, quā præteritorum, & propter hoc non sunt damnande omnes cathedrales, collegiate, & monasteriales ecclesiæ, allegat Palud. in. 4. lib. sent. dist. 45. q. 2. art. 2. vbi dicit porrigite aures, o sacerdotes in missis celebrandis, in anniuersarijs, in institutionibus, in foundationibusq; acceptandis: sic per vos quæro noua anniuersaria assumantur, vt vetera non minuatur ista certe est quotidiana visio, nemini tamē eam dixeritis &c.

56 ¶ Si autem contingat anniuersarium defuncti incidere in festum, celebretur anniuersarium in loco priuato, & missa solemnis festi in publico celebretur: & si non est festum, celebretur anniuersarium solemniter, & feriale in priuato, ita Abb. cōsil. 99. n. 3. p. 2. allegat Ioan. And. & Hostiens. in cap. cum creatura. de celebration. missaru.

IN VERBIS

- 57 ¶ Si fuerit conuentum, aut institutum infundatione, vt cōtinue diceretur missa per capellanū dī sancta Maria, capellanus nō arētatur semper illam dicere: sed sufficit, q̄ celebret secundū deuotionē & honestatē: nam propter missas pecu- liares non est licitū simpliciter dimittere missas feriales .c. quidam de celebra- tis. Ioā. de Im. in. c. significatū. n. 12. in fi. de prab. & dignita. Idē tenet Ab. ibi. n. 2.
- 58 ¶ In die autem parasceues & pasche nemo sepeliēbatur, eo quod illis diebus duobus non licet missam prōdefunctis celebrare notat Ioan. Echius tomo. 3. in Homil. 4. in die omnium animarum ibi est & hęc ecclesię consuetudo col. 2. in fin. constitut. autem Cauriensis tit. de ce- lebrat. missarum. incipit, y porq̄ ha sido duda si enel jueues Sancto quando se po- ne el corpus Christi enla custodia: deue quedar algunas hostias consagradas pa- ra q̄ los enfermos q̄ pidierē la comuniō en esse dia, o enel viernes, o sabado an- tes dela missa se puedā comulgar. Y si al- guno

ETIAM TESTAMENTORVM 262
 guno enel dicho tiēpo fallece si deue ta- ñer cāpanas. Cōformādo nos cō el ordi- nario Romano declaramos q̄ es biē q̄ al- gunas hostias se referuē para q̄ los enfer- mos q̄ eneste tiēpo pidierē la cōmunion se les de, y deue se lleuar el sacramēto cō- lūbre y cāpāilla: dado q̄ ē este tiēpo cesse el vso delas cāpanas. Quāto alo segundo pues la yglesia en aq̄l tiēpo tiene silēcio y no vsa de cāpanas: q̄ tan poco se deue vsar: dado q̄ eneste tiēpo acōtezca falle- scimiēto de algūo: pero biē se puede en- terrar el dicho dīfuncto cātādo lo acostū- brado losclérigos, no se tañēdo cāpanas

59 ¶ Quid autē faciēdū est pro defuncto qui ab intestato decessit, an veniētes ab intestato teneātur distribuere quintā par- tē bonorū pro anima dīfuncti doctor Ca- still. in. l. 36. taur. n. 2. dicit q̄ omnia bona defuncti sunt veniētiū ab intestato, verū tamē est, q̄ de equitate canonica taliter succedētes deberēt distribuere p̄ anima dīfuncti, nā ex quo succedūt in bonis, suc- cedāt similiter in onere, & cōcludit q̄ ef- fet necessariū sup̄ ista quæst. legē cōdere.

IN VERBIS

60 ¶ Quid erit dicendum si testator dixerit, relinquo pro anima mea quod iustum fuerit, vel quod filijs meis videbitur nunquid episcopus ad quem expectat talia exequi, vt in cap. tua, de testam. cū cōcordat, poterit agere contra hæredes, vi detur quod non sed Specul. tit. de instrument. editione. §. nunc vero. n. 25. vbi additio ait quod commissarius poterit disponere ad quantitatem conueniētem facultatibus defuncti conditione persone, & numero liberorum defuncti.

61 ¶ Item si testator iubet certam summam sacerdotibus promissis celebrandis aut anniuersarijs præstari singulis annis, quæ res vſitatissima est, vt vix testamentum hominis ditioris in venias qui simile quidpiam non statuatur, in ista quæstione tenent Innoc. in cap. 3. ne prælat. vices suas Ioan. de Imol. in cap. significatum. n. 12. de præbendis & dignitat. quod sacerdotes promissis aut anniuersarijs celebrandis, etiam ab sponte soluētibus quidquam recipere non possunt, vt in cap.

ETIAM TESTAMENTORVM 263
cap. eos, & cap. emendari. i. q. i. Ripa. in tract. de peste. lib. vltim. in tertio remedio. Sed Cardinal. Panormit. & Ioan. Andr. in d. ca. significatum de præbend. dicunt contrarium: quia secundum eos ita contrahitur simonia, si ex pacto detur pecunia promissis aut anniuersarijs celebrandis, secus si testator absq; vllō pacto onnus adijciat rei suæ per tex. i. d. c. significatum, & in cap. fin. de testā. quod procedit, dummodo sacerdos ad tale onus missarum celebrandarum nō se obliget, nam cessante pacto ex parte testatoris non est simonia quia nihil dat sacerdotibus, sed rem suam cum onere transfert in ecclesiam ca. ex literis de pignoribus cap. cum dilecti. de donationib. non etiā est simonia ex parte sacerdotis, quia si nolit celebrare, non tenetur.

62 ¶ Si tamen sacerdotes celebrant ea intentione, vt pecuniam recipiant promissis celebrandis, alias nō celebraturis, tūc videntur simoniam incurrere, arg. glos. penul. in ca. vnico de clericis non residētibus

IN VERBIS

tibus 1.6. Sed hodie sacerdotes pauperes quotidie contrariū facere videtur fame vrgēte vide conc. Trid. sess. 22. in decreto de obseruādis & euitādis in cele. mis.

63 ¶ Scire etiā oportet quid sit aniuersariū glos. in ca. cū creatura. de celebr. mis. dicit q̄ est officiū, q̄ fit pro de functo anno reuoluto à die mortis sue, sequitur Petr. de Vbaldis tract. de canonica episcopali & parochiali cap. 7. n. 5.

64 ¶ Ista anniuersaria quando ceperunt & respōdet Ioā. Echius to. 3. vbi supra, q̄ anniuersarij dies sint obseruati ante 1350 anno.

65 ¶ Quare autem anniuersaria fuerunt instituta tradit August. dicens nescimus quomodo succedant res in seculo futuro. ideo sanctius est abundare eis aliquod opus bonum ex parte nostra, quam deficere, annuatim igitur sanctos veneramur, & Deum in ipsis ad gloriam illorū & commodum nostrum, sic quoq̄ anniuersarios mortuorum dies per agimus in diuino cultu ad eorū vtilitatem, vt in nobis

ETIAM TESTAMENTORVM 265
nobis crescat pietas, & ipsi occasione demus Deum orandi pro nobis, quia sicut nos pro mortuis oramus, ita nobis quoq̄ vltu veniet, & continget.

66 ¶ Idem Frias in d. tract. de visit. ca. 12. dicit por la misma razon el Obispo, o su visitador ha de entender y visitar todos los aniuersarios y memorias delos difunctos q̄ hallare estar dotadas encada yglesia por el libro & inuētario delas fundaciones delos tales aniuersarios y mādās fielmente delas clausulas de los testamentos delos tales finados: para lo qual deue el visirador mandar a qualquier notarios, o clerigos, o ante qualquier persona q̄ se ouierē otorgado qualesquier testamentos q̄ dentro del año del entierro exhiban al mayordomo dela yglesia la clausula, o clausulas firmadas de su nombre de qualesquier aniuersarios memorias, o legados fechos a la yglesia: sopeña de excommunion pagandoles lo justo. Y el tal mayordomo cobrado lo ponga con las otras escripturas, o el testa-

IN VERBIS

testamento autorizado. Y si el tal libro, o inuentario de los tales aniuersarios no estuuiere hecho mandarlo ha luego hazer en el dicho libro dela visitacion, o en otra parte, o en algũ pergamino guardado en vna tabla pendiente cõ su cadena en el lugar mas congruo y publico dela yglesia donde se pueda por todos leer en la manera siguiente. ¶ Inuētario, o registro d̃ los aniuersarios dotados en esta yglesia. ¶ Primeramēte fula vezino de tal parte dexo vna memoria en esta yglesia desta, o de aq̃lla manera, tal dia de tal mes ala ora dela tarde m̃do que le digan visperas de difunctos con su vigilia y laudes con cruz y responso sobre su sepoltura, y el dia siguiente digan vna missa cantada de requien, con diacono y subdiacono y le digan su responso cantado con clamor de campanas, y esto en cada vn año. Para fundacion delo qual dexo dotada vna casa en tal parte, linderos por la vna parte. N. y por la otra .N. paso el testamento ante .N. escriuano

publi-

ETIAM TESTAMENTORVM 266
publico a tantos dias de tal mes y de tal año. Y luego sucesiuamente poniendo otro aniuersario, o memoria ad instar huius hasta los acabar de assentar y escriuir. Esto mismo informarse a el visitador de los clerigos sacristã y patrones de los tales aniuersarios y memorias si estan todos enteramente cumplidos donde no compella a los patrones que titulo successionis poseen los bienes dotados a que dentro de cierto tiempo del todo las cumplan por todas censuras y remedio del derecho, o siendo rebeldes proceda a priuaciõ de los tales dotes como hallare por derecho y cõforme a la clausula del testamento.

67 ¶ Quid autem dicendum est, si relictũ vel oblatum conuertendum in certum vsu pium non adimpleatur modus adiectus, quibus remedijs agendum est, vt adimpleatur Bart. in l. quibus diebus. §. terminus. ff. de conditio. & demonstr. & cuius autoritate & diligentia dicendum est, vt in dict. Clem. quia contingit. de re

Ll ligios.

IN VERBIS

ligios. domib. & videndus est Couar. in cap. si hæredes de testa.

68 ¶ Deinde visitator oratoria visitabit. & quæ oratoria possint visitari vide tex. in cap. fin. de censib. vbi dicitur quod nõ possunt visitari, oratoria si sunt priuata Ioan. Andr. in cap. r. de censib. li. 6. Si autem in oratorio sacerdos instituat per petuus, tunc episcopus visitare poterit otatorium, vt notatur per Innoc. refert tamen alios contrarium dicentes, & forte melius, quia quando locus est priuatus, non est capax talis sacerdos perpetue intitulationis. Abbas tamen in d. ca. fin. dicit quod dictum Innocẽ. potest saluari, quando oratorium esset constructum autoritate Episcopi, quia possunt tunc publice ibi celebrare, & sacerdos deputari.

69 ¶ Et subdit, quod appellatione pij loci non venit oratorium priuatum.

70 ¶ Marian. Socin. in tract. de visitatio. libr. i r. ibi quinto principaliter quæro, dicit si oratoria habent populum, & curam,

ETIAM TESTAMENTORVM 267
ram, tunc sunt visitanda allegat cap. placuit, & capitul. episcopum. 10. quæst. 1. & Innoc. in capit. fin. de officio Archid. & dicit inde esse si non habet populum, nec curam animarum: esset tamen in tali oratorio ordinatum, quod certa persona vel aliqua de certis debeat sibi seruire, quia etiam hoc casu poterit episcopus visitare, & ratione visitationis procuracionem recipere, cum talis locus sit sacer, & in potestate ipsius, & certa persona sit ibi visitanda argument. capitul. de synodochijs, de religiosor. domib. & allegat etiam text. in capitul. ad hæc eod. titul. & capitul. clericos de consecration. distinct. 1. Secus si non haberet populum, nec curam, nec aliquis est ibi ordinatus autoritate ordinarij ad celebrandum cotidie & ordinarie. Sed est ordinatus, vt esset ibi locus ad orandum tantum, & quod quilibet qui veller, posset ibi orare, quia tunc cum non esset ibi, quod possit visitari ratione ora-

IN VERBIS

torij, ideo non est visitandus capit. cum venerabili. de censib. & cap. fin. eod. tit. & arg. cap. cum cessante de appellation. secundum Vinc. Gofr. Innoc. Host. loã. Andr. Henric. Boich. & Zabar. in d. c. fi. de censib.

71 ¶ Nec etiam visitator potest ex illo tali oratorio aliquid percipere procuratoris nomine ut per eosdem doctores & per Guil. de Motelan. super ver. fundatione & Zenzenil. super ver. constitutũ in Clem. quia contingit. de religiof. do- mibus.

72 ¶ Hodie oratoria ab ordinarijs sunt designanda, & visitanda, ut est tex. in cõ cil. Trident. sess. 22. decreto de obseruan- dis & euitandis in celebration. missæ, & in cap. 8. eadem sess. vbi potest videre, qualiter episcopi sint executores omniũ piarum dispositionum tam in vltima vo- luntate, quam inter viuos & qualiter pos- sunt visitare hospitalia, collegia quecun- q̃; ac confrater nitates laicorum, & elee- mosynas montis pietatis. Et etiam pos- sunt

ETIAM TESTAMENTORVM 268
sunt visitare omnia loca pia quomodo-
cunq̃; nuncupentur, etiam si ad laicos
cura pertineat, & etiam possunt visitare
omnia quæ instituta sunt ad cultũ Dei,
aut ad salutem animarum. Seu ad paupe-
res sustentandos.

73 ¶ Quoties ecclesia aut oratorium fue-
rit autoritate presulis constructum, di-
citur religiosum. l. r. tit. 12. p. 1. vbi dicitur
casas de religiõ son dichas las hermitas
y los monasterios delas ordenes, y delas
yglesias, y los hospitales, y las aluergue-
rias: y todos los otros lugares que señala-
damente fazen los omes a seruicio de
Dios, en qualquier nome que ayan: y aũ
los oratorios que fazen en sus casas, con
otorgamiento de sus Obispos. Pero de
partimiento ay entre todos estos sobre
dichos, calosvnos son llamados religio-
sos y sagrados: asì como los que son fe-
chos con otorgamiẽto del ebispo, quier
sean yglesias, quier monasterios, o otros
lugares, que sean fechos señaladamente
para seruicio de Dios: e los otros son lla-

IN VERBIS

- mados tan solamente religiosos: así como los hospitales e las aluerguerias q̄ fazen los omes para rescibir los pobres: y las otras casafas, que son fechas, para fazer en ellas cosas y obras de piedad. Vbi dicit Montal. q̄ oratoria etiam quæ aliqui ex deuotione in proprijs domibus autoritate episcopi construunt. loca religiosa sunt, allegat tex. in ca. in oratorio. 42. dist. ca. quidã. 18. q. 2. ca. vnicuique de cõsecrat. di. 1. c. clericos, & c. si quis ead. d.
- 74 ¶ Et addit quod oratorium idem est quod ecclesia, seu capella. allegat ca. fin. de ecclesiastic. edificijs.
- 75 ¶ Si autem oratorium aut hospitale non fuit constructum autoritate episcopi, dominus potest penitere, quando cūq; voluerit Bald. in leg. orphanotrophos C. de episcopis & cleric. nec relicta talibus acquiruntur sibi. Sed episcopus distribuet inter pauperes Bal. in autentic. hoc ius porrectũ col. 2. C. de sacrosanct. ecclesijs Greg. glo. fi. in. d. l. 1. tit. 12. p. 1.
- 76 ¶ Si oratoriũ cõstruatur, & cõstruens pro-

- ## ETIAM TESTAMENTORVM 269
- prohibeat, ne episcopus habeat curã oratorij, prohibitio nõ valet. Coua. in. c. tua. n. 8. de testa. allegat Inno. in. c. in Lateranensi. de præb. Abb. in. c. requisisti. de testa. co. pẽ. & dicit, q̄ nihil oberit, si testator ipse velit bona illa aut dotẽ oratorij in alium pium vsum expẽdi. eo casu quo episcopus eius prohibitioni renitatur allegat Fel. in cap. cum venerabilis. n. 33. de exceptionib. & Roch. in tract. de iur. patro. ver. pro eo quod. q. 12. contrariã sententiam tenet Ferdin. Menchacẽsis, de successionum creatione lib. 1. §. 7. nu. 17. in hoc autem quid dicendum cum ratio postulet, vt illis non detrahatur contrarijs ordinationibus, quæ bene constituta sunt, vt habetur in cõc. Trid. sess. 25. ca. 5
- 77 ¶ In hoc dicendum est quod si in institutione, aut ordinatione expresse cautum est, id seruetur, idem est in nostro text. in fin. verb. patroni vero & sess. 25. capitul. 8. fol. 202. verb. quod ordinatum fuit obseruari curet episcopus. Et si ratio esset reddenda aliquibus
- Ll 4 perso-

IN VERBIS

personis, etiam ordinarius tunc cum ijs adhibeatur, & liberationes, seu rationes à liter facte nullius momenti sunt, nec valent administratoribus talium locorū concilii. Triden. sess. 22. cap. 9.

78. ¶ Frias in tract. de visitatio. ca. 19. dat ordinem visitandi oratoria & capellas pues en el capitulo. Romana de censib. lib. 6. se manda que el perlado deue de entender cerca de la visitacion no solo delas yglesias mayores: pero también de las menores, y en el cap placuit. 10. q. 1. se dize q̄ el Obispo deue rodear qualquier yglesia de su diócesi y ver si tiene necesidad de reparos: despues que el visitador ouiere visitado los hospitales præferim que con su autoridad del diócesano se fundaron: en los quales ala opiniõ de muchos parece tener mas especial iurisdiccion: luego deue de auer informaciõ si en la tal ciudad villa o lugar, aya algunos oratorios y hermitas en los arrabales y rededores del. Y sabido deue de yr a visitar a cada qual de ellos, pidiendo ante

ETIAM TESTAMENTORVM 270
ante todas cosas el libro de la visitacion y la fundacion del tal oratorio, o hermita, y sabra quien aya sido el fundador y quan antigua sea, y en limites, en q̄ parrochia esta situada: y si de licencia dela tal parrochia y rector de ella y con autoridad del diócesano: y si paga algun censo, o tributos, y a quien, y si tiene algunos reditos y ornamentos, y si de todo ouiere inuentario como arriba se dixo, sino sagalo ansi de posesiones como de atauos y ornamentos: y reparar lo necesario, y cobrar lo enagenado, y si tiene mayordomo, y tomele cuenta y vea como se gastan los reditos y prouea en los reparar: y si tiene algun rector, y si haze bien su officio conforme a la institucion ansi en las missas como en todo lo al a que sea obligado. Y ansi el visitador como su notario firmen la visitacion.

79. ¶ Aduertere etiam debet visitator an bona hospitalium seu aliorum locorum piorum describantur, & pro eis contri-

IN VERBIS

butio fiat, nam eorum bona pari privilegio gaudent. Sicut bona ecclesiarum, ut notat Bald. in l. omnes. §. præterea nullus C. de episcop. & cleric. quem sequitur Alexander in secund. volumin. confi. 9. refert.

80 ¶ Et sequitur Nun. de Auenda. in cap. 14. n. 32. p. 2. de exequend. mandat. ubi dicit quod bona hospitalium libera sunt à communibus allegat Felin. in capitu. de quarta. de præscriptionibus. numc. 10. & idem dicit de bonis fraternitatum secularium, si illa, & eorum fructus consumuntur in hospitalibus, & negotijs pijs, nulla ad mixta profanitate.

81 ¶ Nam si in conuiujs, vel in agitandis tauris consumerentur talia bona, & fructus eorum, crederem quod tale collegium confraternitatis sit seculare, & profanum, allegat Bald. in autentic. hoc ius porrectum col. 2. C. de sacrosanct. ecclesiæ. & Paul. in l. collegium. C. de hæredibus instituend. quod eius bona non sunt libera à muneribus, sicut & cetera bona

NEC PECUNIAM 271

bona laicorum, itaq; visitatores causa procurationis quidquam pro visitatione non debent recipere præter id quod iuro debetur potest.

82 ¶ Etiam testator heredem grauare vel legatarium ad exhibendum procuracionem annuatim aliquibus pijs locis, ita Abb. in cap. quanto. nu. 3. de censib. & per nostrum tex. hic verb. aut alio quouis nomine.

IN VERBIS.

Nec pecuniam, nec munus, quodcunque sit.

- 1 *Visitatores debent esse contenti suis stipendijs.*
- 2 *Judices ordinarij ex publico salariati prohibentur recipere esculentum & poculentum.*
- 3 *Pecunias visitator quare recipere non debent.*
- 4 *Perfectio pecuniarum imperfectum supplet.*

IN VERBIS

- 5 *En Seuilla los dineros, y en Xerez los labradores, en Cordoua trobadores, y en Castilla caualleros.*
- 6 *Examinatores occasione examinis quidquam recipere non debent, alioqui simonie vitium tam ipsi quam dantes incurrunt.*
- 7 *Questus si à visitatoribus exigantur, ad pios usus conuertantur.*
- 8 *Munerum receptio operatur malum.*
- 9 *Munus multas habet significationes.*
- 10 *Iustitia administranda nullo premio recepto.*
- 11 *Iustus non est, qui iuste agit, non ob ipsam virtutem, sed ob aliam causam.*
- 12 *Lex duodecim tabularum iustissime decreuit, qui ob rem dicendam pecuniam accepisset, capite puniendum fore.*
- 13 *Apytus Anchenionis filius fuit primus qui inibus pecuniam dedit.*
- 14 *Verbum quodcunque, & quidquam sunt vniuersales dictiones, omnia excludentes.*
- 1 *¶ Visitatores debent esse contenti suis stipendijs, vt habetur in cap. militare, & cap.*

NEC PECVNIAM. 272

- cap. paratus. 23. q. 1. Luc. in cap. 3.
- 2 *¶ Iudices nempe ordinarij ex publico salariati prohibentur recipere esculentum & poculentum vt in auth. ius iurandum quod prestatur, & ibi glos. ver. annonis collat. 2. autentic. de mandatis principum §. oportet igitur collat. 3.*
- 3 *¶ Quare visitator non debet recipere pecunias tradit Domin. in cap. 1. §. procurationes. n. 3. de censib. libr. 6. pecunia ideo prohibetur hic, in tex. quia ad reformandos mores illa non est recipienda l. vnica. §. taceat. C. de rei uxori action.*
- 4 *¶ Ideo dicit Ioan. Andre. in Clem. 2. de magistr. imperfectum suplet perfectio pecuniarum.*
- 5 *¶ Y dize vn refran, en Seuilla los dineros, en Xerez los labradores, en Castilla caualleros, en Cordoua trobadores.*
- 6 *¶ Et dicit concil. Trid. sess. 24. ca. 18. caueant ne quidquam prorsus occasione huius examinis nec ante nec post accipiant: alioqui simonie vitium tam ipsi quam alij dantes incurrant: aqua absol-*
 ui

IN VERBIS

ui nequeant: nisi dimissis beneficijs quæ antea obtinebant: & ad alia in posterum in habiles reddantur, vide etiam quæ traduntur in concil. Colonienf. in tit. de iurisd. eccl. ca. 8. vbi hos quæstus prohibet.

7 ¶ Et si interdum exigantur, ad pios vsus conuertantur, ne magis auaritia, quam correctionis causa ex acti videantur, quod prosequitur Preposit. in capit. quoniam. 18. distin. colu. 3. glos. verb. pecuniarios tit. de concubinarijs. §. quia vero tom. 2. fol. 190. in Pragm. Sanct. propter quod humana affectione postposita turpes quæstus visitatores euitare debet I. quintus. ff. de donati. inter vir. & vxor. l. etiam. C. eod. tit. appellatione pecuniæ quid contineatur tradit Domin. in cap. exegit. de censu. li. 6. n. 6. non solum tex. prohibet, vt pecunia non recipiatur, sed etiam prohibet quodcunq; munus.

8 ¶ Et receptio munerum operatur mala, vt in Psalm. 25. ibi dicitur in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorū repleta est muneribus ideo Deuteronomiū

NEC PECUNIAM. 273

mium ca. 16. Non accipies munera quia excecant oculos sapientum, & mutant verba iustorum.

9 ¶ Verbum munus multas habet significationes. l. munus ff. de verb. signifi. glos. verb. nullum. §. in super cap. statutum de rescript. libr. 6. de quibus per Guilielm. de Cuncto tractatu de muneribus, & per Petrum Antibolum eod. tra. cauere igitur debent iudices à talibus.

10 ¶ Debent enim nullo premio recepto iustitia administrare ca. cū ab omni debita & honestate cler. l. 52. tit. 14. p. 5. c. qui recte. rr. q. 3. vbi ait qui recte iudicat, & premium remunerationis expectat fraudem in Deum perpetrat: quia iustitiam quam gratis impertiri debuit, acceptioni pecunie vendidit, vide leg. fin. ff. de condition. ob turpē. causam.

11 ¶ Et iustus non est qui iuste agit, non ob ipsam virtutem, sed ob aliam causam, vt tradit Arist. li. 6. Ethic. ca. 12. & vide Valer. Max. li. sexto capit. 5. & capit. 3. quo in loco facit mentionem Cam-
bifis

IN VERBIS

bifis Perfarum regis, qui prouidit poena noua & atroci, ne aliquis iudex postea corrumpi posset: dum iudicis cuiusdam iniqui ex corpore pellem de tractâ, sellæ intendi, in eaq; filium eius iudicaturum considerare iussit, is autem iudex dictus est Sisannes prior Asiæ parti perfectus, eius autem filius Otans.

12. ¶ Ideo lex duodecim tabularum iustifimæ decreuit iudicem, qui ob rem dicendam pecuniam accepisset, capite puniendum fore cuius meminit Couar. in reg. peccatum. 2. p. relectionis. §. 3. n. 1.

13. ¶ Vbi dicit quod in Athenis, Anytus, Anchenionis filius fuit primus qui iudicibus pecuniam dedit.

14. ¶ Dictiones quodcunq; & quidquam in tex. posite sunt vniuersales: omnia excludentes cap. statutum. §. in super. vbi glos. de rescript. lib. 6. ver. multū, & glos. in Clem. vt hi qui. de ætate qualitate, & Clem. 1. de præbend. Ioan. Andr. in capi. graue. de offic. ordinar.

In ver-

ETIAM QUALITERCVMQVE 274

IN VERBIS

Etiam qualitercumque offeratur, accipiat.

1. *Iudex seu visitator auolente an possit aliquid recipere.*
2. *Delegatus Pape post recipere. esculentum, & poculentum paucis consumenda.*
3. *Munera etiam si vltro offerantur, ad huc iudici non licet accipere.*
4. *Notarius pro scriptura non potest recipere nisi certam quantitatem etiam à sponte dante.*
5. *Prominimis quibusdam lex non offenditur.*
6. *Iudicis animus pro paruo non flectitur.*
7. *Inquisitores heretice prauitatis an possint aliquid recipere, etiam ab officialibus.*
8. *Comestibilia, & potabilia quando dicantur magna, vel parua arbitrio iudicis relinquuntur.*
9. *Officialis si recipit pecuniam mutuo, an presumatur barateria.*
10. *Pecunie appllatione continetur utilitas,*
11. *Aurum est quod auro equiualeat.*
12. *Iudex si à foeneratore gratis recipit, an presumatur*

Mat matur

matur barateria.

- 13 *Quæ probatio sufficiens erit contra iudicem recipientem munera.*
- 14 *Iudicis fuga antequam adimpleat tempus residentie, an faciat semiplenam probationem de baraterijs seu extortionibus per eum factis.*
- 15 *Officialis propter fugam redditur suspectus, adeo quod possit ad torturam perueniri.*
- 16 *Iudex munera accipiens grauius delinquit, quam dans.*
- 17 *Denuncians sponte, & se deferens, veniam culpe meretur, probans quod iudici dedit.*
- 18 *Iudex turpiter accipit, quod lege iustitie ministrare tenebatur, & danti repetitio datur.*
- 19 *Iudex si munera clam recepit, ista probatio qualiter fiet, & .n. 22.*
- 20 *Iudicum delicta sunt difficilis probationis.*
- 21 *In delictis iudicum minor probatio sufficit.*
- 23 *Iudex post sententiam an possit aliquid recipere à litigatoribus.*
- 24 *Medicus salariatus an possit accipere aliquid ab egroris.*
- 25 *Mutuans an possit recipere aliquid, postquam sibi*

ETIAM QUALITERCVMQVE 275
sibi reddita est pecunia.

- 26 *Notarius episcopi qui nihil debet exigere pro instrumentis ordinum collatorum, an postea possit aliquid recipere.*
- 27 *Visitator finito officio potest recipere nulla precedente promissione,*
- 28 *Vbi cessat causa prohibitionis, cessat prohibitio*
- 29 *Iudex à litigatore an possit exigere cautionem in demeritis.*
- 30 *Archiepiscopus, episcopus, & visitatores similes possunt recipere solum procuraciones sibi debitas, & nihil pro eundo & redeundo, & quid de esculentis & poculentis.*
- 31 *Oblata uoluntarie an possit episcopus recipere.*
- 32 *Episcopus pro collatione ordinum nihil potest recipere, etiam oblatum sponte.*
- 33 *Donum an possit recipi, dic, quod visitatores donum recipere non possunt.*

- 1 *¶ Auolente an visitator seu iudex possit aliquid recipere arg. contra in cap. & si quaestiones, & cap. dilectus fil. in fin. de simon. ca. placuit. l. q. 2. vbi gratis oblatum*

IN VERBIS

licite recipitur à confirmatore, & confir-
crante, & ab ordinante cap. sicut. r. q. 2.
forte cōfirmator posset recipere aliqua
encenia modici p̄iudicij pacto cessan-
te, non ratione confirmationis, aut eius
colore, sed ex charitate quadam sponte
sibi oblata arg. de delegato Pape qui li-
cet gratis oblata recipere prohibeatur.

2 ¶ Potest tamē recipere esculentū & po-
culētū paucis cōsumendū diebus c. statu-
tum. §. in super de rescript. li. 6. facit tex.
in cap. 2. de censib. libr. 6. vbi bona glos.
ver. munera, talia enim lucra non sunt. l.
solet. in fin. ff. de offic. pro consul. nequē
est p̄sumendum quod propter huius-
modi encenia moueatur confirmator,
vt in d. ca. & si quæstiones consultius ra-
men faci & si ab omni munere se absti-
neat. cap. sunt nonnulli. r. q. 1.

3 ¶ Itaq; munera etiam si vltro offeran-
tur, ad huc iudici non licet accipere leg.
per omnes. C. de fractoribus lib. 12. tex.
in cap. exegit. de censib. libr. 6. vbi, qui exi-
gere aliquid non potest, nec ab sponte
soluen-

ETIAM QUALITERCVMQVE 276
soluente recipere poterit, glos. ver. acci-
pientem in. l. vnica. C. publice letitie vel
consulum lib. 12. vbi glos. cēset pari pena
eum esse puniendum qui accipit aspon-
te offerentibus, ac illum qui ex igit. quā
glos. ibi notat Ioan. Plat. Montaluo in
repor. verb. tabelliones.

4 ¶ Vbi dicit additio quod notarius pro
scriptura non potest recipere nisi certā
quantitatem, etiam à sponte dante. Alle-
gat Bart. in leg. inuictus. ff. de regul. iur.
Nau. in Man. ca. 25. n. 54. non obstat opi-
nio Ioan. de Plat. in d. l. vnica destrator.
C. lib. 12. nam Clem. 1. de immunitate ec-
clesiæ quam allegat loquitur in casu per-
misso à iure.

5 ¶ Si autem quod datur iudici est mini-
mum pro minimis quibusdam non ofen-
ditur lex veluti pro vno pari fassianorum
vel pro duabus fialis maluasæ. l. quam-
uis. ff. de conditionib. & demonstration.

6 ¶ Quia pro tam paruo iudicis animus
non flectitur glos. in ca. non licet. r. q. 3.
exemplificat Gundissalus de Villadieg.

IN VERBIS

tract.de hæretic.q.8.n.9.& vide si placet eundem Nau.vbi supra.]

- 7 ¶ Inquisitores autē an possint aliquid recipere, veluti munera, & xenia & similia idem Villad.vbi supra tract istā quæstionem. Sed Iacobus Septimacēf. de catholic.institutio.cap.34.n.fin.dicit quod inquisitores prohibentur munera & xenia capere, quod si fecus fecerint, sententiā excommunicationis incurrunt. officio priuantur, & duplum soluent allegat prim.instructionem Hispalens.capi.25.& iterum instruct.2.capi.1. quod etiā locum habet si à suis officialibus quicquam acceperint, & in super multantur decem milibus nummis, cum pene subiaceat, qui ex officialibus hoc non reuelauerit, hæc ille.
- 8 ¶ Ista autē cōestibilia minima & portabilia quando dicantur magna, vel parua relinquitur arbitrio iudicis, non enim potest certa doctrina assignari Abb.in.c.& si quæstiones.n.8.de simonia.
- 9 ¶ Quid dicendū si officialis recipit pecuniā

ETIAM QUALITERCVMQVE 277
cuniā mutuo, dic q̄ punitur, quia in eo præsumitur barateria, vt tenet Bald. in l.i. C. de calumniatoribus dicens idem esse in alijs rebus.

- 10 ¶ Quia appellatione pecuniæ continetur vtilitas.
- 11 ¶ Aurum enim est, vt habet vulgare prouerbum, quod auro equiualeat.
- 12 ¶ Et idem est dicendum si à scenerato re gratis recipit. vt tenet Pari. d̄ Pute. in tract. sindicat. in part. an si tēpore. n.3.
- 13 ¶ Quæ autē probatio sufficiens erit contra iudicē dicta munera recipiēte glo. in auten. vt iudices sine quo suffragio. §. necessitatē colla. 2. tenet q̄ furtū & barateria cōtra officialē probatur per iuramētū aduersarij probat singularis tex. in autē. de colla. §. iubemus. ver. si vero. colla.9. Sed ille tex. nō obstat, quia loquitur in iudice qui aufugit tēpore sindicatus, antequā ad impleat tempus residentię.
- 14 ¶ Quia talis fuga adeo facit semiplenam probationem, seu præsumptionē, q̄ de furtis, & baraterijs, seu extortionibus

IN VERBIS

bus per eum factis, probatur per iuramentum eorum qui conqueruntur de eis, qui alias si non fugisset, deberent plene probari per testes, vt tenet. as In rep. leg. ad monendi. n. 177. ff. de iure. iur.

15 ¶ Eo quia officialis per talem fugam redditur suspectus, adeo quod possit ad torturam perueniri. quod las. dicit diligenter notandum, & vide eundem Ias. in. l. vnica. n. 3. C. vt omnes iudices tam ciuile quam militar.

16 ¶ Iudex munera accipiens grauius delinquit, quam dans: tunc ratione dignitatis & muneris sibi commissi gratis. l. quædam delicta, & ibi Bart. & Albericus. ff. de penis, cum concordatis per Tiraquelum, de nobilit. cap. 20. n. 112. & duobus sequentibus, tunc etiam ratione periurij quod in currit munera recipiendo, quo fit, vt facilius parcaturdanti.

17 ¶ Quippe qui sponte denuncians, & se deferens, probansq; quod iudici dedit meretur veniam culpe, neque aliquam penam proinde subit. aut. vt litigantes iu-
lent

ETIAM QUALITERCVMQVE 278
rent in exord. §. si quis autem. col. 9. l. 8. tit. 15. lib. 7. ord. reg.

18 ¶ Et danti repetitio datur, quia iudex turpiter accipit, quod lege iustitie ministrare tenebatur. l. fin. ff. de conditionib. ob turp. causam.

19 ¶ Si autem iudex munera clam recipit, qualiter ista probatio fiet, pro declaratione huius quæstionis considerare oportet, quod in delictis & factis clandestinis probationes admittuntur, quæ alias non admitterentur, vt notat Bar. & post eum Ias. & doctor. in leg. si quis ex argentijs. §. pretor ait. ff. de edendo, Carreius Regius in leg. obseruare. C. quorum appellatio non recipitur. n. 165. quando iudices recipiunt munus, solet fieri secreto, & ob id est crimen difficilis probationis. l. 8. tit. 15. lib. 2. ord. reg. ibi ellos lo reciben lo mas secretamente que pueden y esto seria graue de prouar.

20 ¶ Imo omnia delicta iudicum sunt difficilis probationis, vt dicit. l. 1. tit. 16. p. 3. in fin. ibi, y porque los yerros que hazen

IN VERBIS

estos a tales, son fechos muy ascondidamente, y no podrian ser prouados si no por aquellos que viuen con ellos a la sazón que los fizieron.

21 ¶ Cū igitur delicta iudicū sint difficilis probationis sufficit minor probatio tūc ex hoc, tū quia barateria est crimē atrocissimū, & falsitatis, & ob id minor probatio sufficit, & testes etiā inhabiles probant, vt vtrumq; differit Hippolytus in. l. Cornelia sub num. 2. & 3. ff. ad leg. Corneliā deficar. Did. peres in. d. leg. 3. tit. 15. lib. 2. ord.

22 ¶ Probatio itaq; cōtra iudicē qui recipit clam munera qualiter sit faciēda videndus est Nun. de Auend. cap. 2. p. 1. de exeq. mandat. n. 16. cum seq.

23 ¶ Post sentētiā vero an iudex possit aliquid recipere à litigatoribus hac in specie cōsultuit Petr. de Anch. cōs. 271. de titulis criminū. n. 4. valere eius iudiciū, neq; cōtraxisse quidē repetūdarū crimē, aut vt vulgo dicitur baraterie cui sententiæ subscripsit Fel. in. c. tua nos. in. fi. ver. 2. li-

mita

ETIAM QUALITERCVMQVE 279
mita de simonia Gemin. in capit. statutū §. in super. de rescript. lib. 6.

24 ¶ Idē dicendū de medico. qui habet stipendiū publicū sub tali conditione, ne quid ab egrotis recipiat: potest tamē ab egrotis post restitutam sanitatē recipere sponte oblata, vt notat Ripa in tract. de peste part. vltima de remedijs ad curandam pestem. §. medicorum. n. 114.

25 ¶ Idem dicendum de mutuante postquam sibi reddita est pecunia mutuata, nam licite recipit, quod sponte fuerit oblatū arg. obligationis ad anti dota, & vi de glo. Bernard. in. c. cōsultuit de vsurijs.

26 ¶ Idem dicendum de notario episcopi qui nihil debet exigere pro instrumentis ordinum collatorū. c. 1. de simon. concil. Trid. sess. 21. cap. 1. de reform. potest nihilominus post confecta instrumenta & data ordinato, recipere oblata sponte ab ordinato, quia talis oblatio non processit ex ambientis petitione capi. sicut episcopum. x. q. 2. vbi enim causa non ad est vitium non imputatur. cap. neophi-

tus

IN VERBIS

rus. 61. dis. maxime credo si ab initio nulla intentio ad hoc accessit. glos. penulti. cap. 1. de simon.

27 ¶ Visitator finito officio potest precedentem nulla promissione recipere Platea in l. archiatri. n. fin. C. de professoribus & medic. lib. 10.

28 ¶ Nam ubi cessat causa prohibitionis, cessat prohibitio. l. 1. C. si rector provincie & ibi Bald. tex. in c. non debet de consanguinitate & affinit.

29 ¶ Item iudex an possit exigere à litigatore cautionem indemnitate, iudicibus curiæ, fori; seu cancellariæ regiæ cautionem indemnitate quomodo accipere iure regio prohibitum est. l. 40. §. 58. in pragm. Et istam questionem tractat Bald. in cap. cum ab omni. de iura & honestat. cleric. idem Bald. in l. omne. ff. de condit. obtrup. caus. vbi Ias. n. 4. dicit quod ista promissio in demnitate presumitur facta animo corrumpendi iudicem.

30 ¶ Et ita concludendum censeo scilicet

ETIAM QUALITERCUMQUE 280
 cet Archiepiscopus episcopus & similes visitatores solum possunt recipere procuraciones modestas sibi debitas, nec quidquam exigere ab in victis, pro cūdo & redeundo: imò nec possunt recipere quidquam a uolentibus tex. in capi. 2. de censib. lib. 6. Sed Innocen. in cap. procuraciones de censibus tenuit contrarium ut dicit Garcias quod sequitur Hostien. & Guil. quos refert glos. super ver. pecuniã. in d. cap. 2. de censibus & sic videtur Innoc. sibi contrarius pro cōcordia dic. quod quando legati & nuntij Apostolici venientes pro utilitate loci procedit opinio Innoc. ut refert Ioan. And. & hoc facit errare Garcias nec etiam Esculenta & poculenta possunt recipere Archiepiscopus & episcopus, & similes visitatores ultra procuraciones, ut per Abbatem in d. cap. procuraciones. nu. 6. Domin. in cap. 1. §. procuraciones. nu. 7. de censib. li. 6.

31 ¶ Oblata voluntariæ potest episcopus recipere ut est tex. in cap. sicut episcopū

IN VERBIS

1. q. 2. quem refert, & sequitur Ioan Ber-
tacin tract. de Episcopis. p. 2. de causa
materiali degradationis vel depositio-
nis. num. 4 o. quod intellige, vt noster
tex. declarat. ibi quod si quisquam quod
absit aliquid amplius in supradictis om-
nibus casibus accipere presumpserit.

32 ¶ Idem est dicendum pro collatione
ordinum, nam episcopus etiam obla-
tum sponte non potest recipere. tex. est
in cap. 1. de reform. in. d. concil. Triden.
sess. 21.

33 ¶ Donum an possit recipi, dic quod
non, quia ex quo prohibentur munus &
pecunia ex quacumq; causa, & qualiter-
cumq; offeratur, multo fortius donum,
quod fit sine causa. l. inter donum. ff. de
verb. signific. Ioan. And. & notat Domi.
in capit. 1. §. procuraciones. n. 6. de cen-
sib. lib. 6.

IN VERBIS.

*Non obstante quacumque consuetudine, etiam
immemoriabili.*

Iudex

NON OBSTANTE. 281

1 *Iudex ultra salarium non potest aliquid quoquo
modo accipere, licet consuetudo sit in contra-
rium.*

2 *Ilex quando reprobatur consuetudinem censetur
immemoralis reprobara.*

3 *Consuetudo immemoralis semper praesumitur
iusta & rationalis, etiam si esset contra
dispositionem legis anterioris.*

4 *Consuetudo dicitur non licet minus iusta praestae
tamen probabilem causam dubitandi.*

5 *Contractus qui sapit usurariam prauitatem, ex
consuetudine reputatur licitus.*

6 *Quod tempus dicatur cuius initij memoria non
sit, an centum annorum.*

7 *Consuetudo antiquissima an valeat, vt aliquid
detur tempore visitatio ultra victualia.*

1 ¶ Iudex ultra salarium non potest
aliquid quoquo modo accipere, non ob-
stante consuetudine in contrarium, vt
per Lucam de Pen. traditur in leg. 1. C.
de salgamo ho pitib. non praestandis
libr. 12. probat Nuñez de Auendan.

de

IN VERBIS

de exequendis mandatis ca. 2. nu. 12. p. r. & latius Auileſius in ca. 8. prætor. ver. co ſtumbre quos refert & ſequitur Dialog. Relatoris. p. 3. ca. 24. n. 7.

2 ¶ Quando lex reprobat conſuetudinẽ cenſetur immemorialis reprobatã: nam omnis conſuetudo cenſetur ex cluſa ſecundum Abbat. in cap. cum ex officij de præſcript. Rochus in cap. fin. de conſuetudin.

3 ¶ Idem Nuñez vbi ſupra ca. 6. n. 7. dicit quod conſuetudo immemorialis ſemper præſumitur iuſta & rationalis, etiã ſi eſſet contra diſpoſitionem legis antè rioris, allegat eundem Rochum vbi ſupra, & Alexandr. in cap. quo iure alias in cap. fruſtra. 8. diſtin.

4 ¶ Merito igitur dicit tex. immemorialis, nam conſuetudo diuturna licet minus iuſta præſtat probabilem cauſam dubitandi. ca. licet de ſponſa duorum; & etiã facit text. in capit. cum dilectus de conſuetud.

5 ¶ Propter quod Bart. dicit in. l. quis fit fugi-

NON OBSTANTE. 182

fugitiuus. §. apud labeonẽ. ff. de edict. edict. q. cõtractus qui ſapit vſurariã prauitatem, ex conſuetudine, reputatur licitus.

6 ¶ Quod autem dicatur tempus cuius initij memoria non ſit, vide tex. in leg. ſi arbiter. ff. de probation. Multi tamen doctores voluerunt quod centum anni dicatur tempus cuius initij memoria nõ ſit, hoc tenet Cinus in. l. 2. q. 9. C. de ſeruitutib. & Anton. de Butrio in cap. veniẽs de teſtibus, vbi etiã hoc tenet Inn. col. 2. hos & multos alios refert Barthol. Ce-pol. de ſeruitutib. vrbanoꝝ prædiorũ cap. 19. n. 5. Sed contrarium, imo quod tempus centum annorum non dicatur immemoriale tenet Cardinal. in cap. ſi diligenti. de præſcriptionibus & ſequitur Fel. in cap. ad audientiam col. fin. nu. 27. de præſcriptionibus, & idem videtur tenere Franciſc. Balb. in tract. præſcriptionibus, & addit aliam rationem: quia etiã elapſis centum annis poteſt haberi memoria per adiutoriũ, vel famam ſeu cõ-

munem opinionem, & sic non potest dici tempus immemoriale vt in. d. l. si arbi- ter. Tamen quod centum anni dicatur tempus immemoriale, teneo pro constā- ti. ad quod vide Innoc. in capit. veniens de verborum significat.

- 7 ¶ Præterea consuetudo maxime anti- quissima an valeat, vt aliquid detur tem- pore visitationis vltra victualia vide Do- min. Abb. in consil. 7. p. 2. nu. 4. vbi dicit, quod cum animo visitationis tempore fuerit tradita certa quantitas pecunie per quemlibet rectorem ecclesiæ Archi- episcopo per tantum tempus, de cuius initio nō est memoria, debemus præsum- mere quod ex iusta causa hoc fuit ab ini- tio impositum, & forte loco cathedrati- ci, quod præsumere est iustissimum, nam si recepit pecuniam vltra victualia per tantum tempus de cuius initio non est memoria: cursus tanti temporis habet vim constituti, & privilegij allegat ca. 1. de præscriptionibus lib. 6. & l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidiana,

&

& est iual. & l. 1. & 2. ff. de aqua pluuiar. ar- cend. & hoc præsumendum est, maxi- me vt euitetur delictum, & multa in- conuenientia quæ ex contrario seque- rentur recipiendo victualia, & etiam pe- cuniam, facit quod legitur, & notatur in leg. si defunctus. C. arbitrium tutel. non ergo est mirum, si valet consuetu- do maxime antiquissima, vt aliquid de- tur ipso tempore visitationis vltra vi- ctualia, ad hoc facit text. in capitul. si episcopus de offici. ordinar. libr. 6. vbi dicitur quod quando per se non visi- tat, nihil debet petere à visitatis vltra victualia, quæ exhibentur visitanti pro eo: quando ergo visitat per se, vide- tur secus. Item secus esset quando consuetudo est ita antiquissima, nam & ius publicum & autoritate, & vti- litate tollitur ex consuetudine, sal- tem quando interuenit tacitus con- sensus Papæ, vt notatur in quadam extrauaganti, & refert Ioann. An- dre. in capitul. fina. de censibus libr. 6.

Nn 2

per

IN VERBIS

per tex. in cap. nos consuetudinem. r. 2. distinct. & addit Domin. Abb. quod etiã Papa ignorante potest per consuetudinem talle ius tolli: quia fatis habetur Pa pæ consensus, per id quod habetur in ca. fin. de consuetudine, & ca. frustra. 8. dist. nam debemus præsumere excursu tanti temporis iustissimam causam, & notanter dixit Bald. in cap. imperialem. §. præterea ducatus de prohibita fœud. alienation. per Federic. quod nullum est ius positium quod per consuetudinem non possit tolli arg. in. l. de quibus. ff. de legibus quod tamen ego limito nisi sit irrationabile cap. fin. de consuetudine, sed excursu tanti temporis semper præsumitur rationabile tex. vero noster prohibet quacumq; consuetudinem etiam immemorabilem.

IN VERBIS

Exceptis tantum victualibus, quæ sibi, ac suis frugaliter moderatequæ.

Viuere

EXCEPTIS. TANTVM. 284

- 1 *Viuere sine alimentis impossibile est.*
- 2 *Victualium appellatione quid contineatur, & num. 9.*
- 3 *Visitator debet cauere ne grauet ecclesias ultra facultates.*
- 4 *Episcopus quam mensam habere debet.*
- 5 *Comida mediana, cuchillo en vayna.*
- 6 *Mucho comer no es barraganía, ni passar hambre hidalguía.*
- 7 *Clerici ultra tertiam vicem poculum non contingant: prima cratera quid importet, deinde secunda, tertia, & quarta cratera.*
- 8 *Prelati splendide viuentes, & cum pompa, an reprehendi possint.*
- 9 *Qualitatem recipientis & damnis victualia considerandum, & etiam consuetudo consideranda est.*
- 10 *Cibi appellatione an veniat potus.*
- 11 *Victualia ministranda sunt moderate, & pro temporis necessitate & secundum facultatē ecclesiarum.*
- 12 *Gratis quædam fiunt ratione personarum vel rerum quæ alias non fierent.*

Nu 3

HO-

IN VERBIS

- 14 *Homines tenuis vite sub aduentu officialium iniurijs affici non debent.*
- 15 *Legatis lex datur adhibendum lac, ne rubentibus buccis prædicent ieiuniorum doctrinam.*
- 16 *Prælati non debent frequentare superbas pauperum commestiones, nam species furti est velle elargiri de alieno.*
- 17 *Sacrificiū qui offert de sustātia pauperū, similis est illi, qui filiū victimat in conspectu patris.*
- 18 *Curia Romana taxat legatis Cardinalibus in itinere florenos. 40. pro die in prouincia vero nō sit taxatio, sed recipit. 25. partem reddituū.*
- 19 *Visitator cauere debet à sumptuosis epulis.*
- 20 *Luxuria est desiderare res delicatas: & demētia est, visitatas & nō magno parabiles fugere.*
- 21 *Procuratio taliter præstanda, ut nulla ecclesia nullusquē prælatus ultra facultates proprias pregrauetur.*
- 22 *Procuratio integra, & nō per partes præstāda.*
- 23 *Procuratio minor longo tempore quamuis præstita esset, non tamen præiudicaret visitandi quo minus integram exigere possit.*
- 24 *Procuracionem integram si vna ecclesia potest soluc-*

EXCEPTIS TANTVM 285

- soluere, tenetur eam soluere, quid si est pauper ecclesia, an alia ecclesia adiungantur.*
- 25 *Archiepiscopus an tantum visitabis ecclesias opulentas, & non pauperes.*
- 26 *visitam de sunt ecclesia licet sint pauperes, & qualiter ab eis contributio fiet.*
- 27 *Procuratio semel in anno præstanda, licet pluries visitatio fiat: & visitator etiam auolente non poterit recipere procuracionem.*
- 28 *Stipendia visitationum licite percipiuntur, cum prælati per se ipsos visitant, & aliunde non habent congrua sustentacionem.*
- 29 *Visitator aduertat, ne Rector ecclesie pro soluendis procuracionibus ornamenta ecclesiastica alienet, nec etiam pignoret.*
- 30 *Ecclesia visitata dicit se esse impotentem ad procurandum, & visitator dicit contrarium cui incumbit onus probandi, & num. 3 2.*
- 31 *Si dubium est ecclesiam esse impotentem, poterit visitator exigere iuramentum Rectori, & an possit ipsum rectorem excommunicare.*

IN VERBIS

- 1 ¶ Sine alimentis viuere impossibile est vt ait Aristot. Politic. libr. 1. cap. 5.
- 2 ¶ Ideo opere precii erit videre appellatione victualium quid contineatur Dominic. in cap. 1. de censib. §. procurationes. n. 5. dicit quod continetur cibus, potus, vestis ferramenta & omnia huiusmodi ad viuendū necessaria, vt in leg. vi ff. de verb. signifi. leg. legatis. ff. de alimētis & cibarij. legatis, & hæc non videtur remissa si de omnibus alimentis transactū sit, nisi specificentur. l. cum hi. §. cum qui transigit. ff. de transactionibus.
- 3 ¶ Cauere tamen debet visitator, ne vltra facultates grauet ecclesias, vt in cap. cum Apostolus, & ca. sopite de censib.
- 4 ¶ Et refert Hostiensis ad episcopum dicens cor mite considera ne similia & me la fastidias, qui natus es in paupere domo, & tugurio rusticano, vt in ca. gloria episcopi. 12. q. 2. & cap. ecclesie principes. 35. dist. episcopi namq; debent esse contenti modesta suppellectili, & mensa, ac frugali victu conc. Triden. sess. 25. ca. 1. de

EXCEPTIS TANTVM. 286
 1. de reformatio. propter quod Ambrosi. in sermone de ieiunio, secundum Gratia. cap. sexto. 35. dist. vbi dicit sexto die bestie sunt create: & cum bestijs orta est edendi potestas, & vsus escarum, vbi cibus cepit, ibi finis factus est mundi, vbi cepit sua incrementa nescire, vbi ceperunt diuina opera circa eū cessare, quo iudicio declaratum est, quod per cibos mundus haberet minui, per quos desijt augeri, & dicit lex. 2. tit. 2. p. 1. comeres de grandes misiones non deuen de mā dar los perlados quando visitaren, mas cosas que son guisadas y con mesura, y recebir las de aquellos que las dieren cō amor y agradecerlo. Valerius Max. narrat lib. 2. cap. 4. quendam remotum à senatu quia legem limitantem conuiuia abrogauit. ideo conuenit episcoporum mensam frugalem esse, in qua non plura fercula quam tria apponantur conc. prouinciale Tolet. act. 2. §. 3. propterea habent episcopi pauperam cibum glos. ver. sumptuosas cap. cum Apostolus de

IN VERBIS

- rex. hic. & tex. in capit. cum instantia. de censib. ne breuis ora longo tēpore quaesita. consumat, vt ibi singulariter dicit glos. ver. pre grauari. in d. cap. cum instātia propter quod illud obseruandum est semper procurationem exhiberi secundū facultates ecclesiarum cap. inter cetera ro. q. 3. cap. fin. cap. cum apostolus capit. cum nuper de censib. & l. 2. tit. 22. p. 1. Si autem facultas ecclesiarū tenuis, & parua est, auxilio extra ordinario vtendum est. l. 1. C. noua vestigal. in stitui nō poss. imo à paupere nō licet exigere, vt in ca. placuit El. 3. 1. q. 1. quia neque iudex exigit à paupere sportulas, auth. de mādat. princip. §. si tibi collat. 3.
- 13 ¶ Nam ratione personarum vel rerū quedam fuit gratis, quæ alias non fierēt l. nulli. C. de episcopis & clericis. l. ã creationib. C. de episcopali audientia glos. verb. gratis in d. autent.
- 14 ¶ Nec homines tenuis vitæ sub aduentu officialium in inijs affici debent vt in leg. illicitas. §. 2. ff. de offici. praesid. facit cap.

EXCEPTIS TANTVM. 288

cap. eaq; de censib.

15 ¶ Et sic dicta glos. pregrauari. legatis dat legem ad bibendum lac, ne rubentibus bucis prædicent ieiuniorum doctrinam, vt dicit Ioan. And. in cap. ecclesiarum principes. 35. dist. cap. gloria episcopi. 12. q. 2. & l. 36. tit. 5. p. 1. dicit, dixeron los santos que no conuiene a aquellos ha quien han de predicar la pobreça, y la cuyra q̄ sustio nuestro señor Iesu Christo por nos en este mundo, que la fagan con las hazes bermejas, comiendo y beuiendo mucho.

16 ¶ Nec frequentare debent superbas comestiones pauperum, nec conuiuia extra ordinaria, nã species furti est vel de alieno elargiri. l. si pignori. §. fin. ff. de furtis.

17 ¶ Nam qui offert sacrificium de substantia pauperis, similis est illi, qui filium victimat in conspectu patris cap. immolans. 14. q. 5. & ecclesiast. in cap. 34. & ca. non est putanda. 1. q. 1. vide Specu. tit. de legat. §. super est ver. illud quoq; non est

omit

IN VERBIS

- omittendum. n. 22. vbi late de hoc Ioan. Andr. in cap. procuraciones de censib.
- 18 ¶ Et etiam dicit quod curia legatis cardinalibus taxat in itinerando florenos. 40 pro die. In prouincia vero sibi decreta non fit taxatio, sed recipiunt. 25. partem reddituum vt tradit Ioan. Andr. in additionib. ad Specul. d. verb. illud.
- 19 ¶ Et cauere debet visitator a sumptuosis epulis, vt in cap. cum apostolus de censib. & ibi glos. verb. sumptuosas.
- 20 ¶ Vnde Seneca in epistol. ait. Sicut de fiderare res delicatas luxuriæ est: ita & vfitatas & non magno parabiles fugere, dementie est.
- 21 ¶ Debet autem ipsa procuratio præstari taliter, vt nulla ecclesia, nullusq; prælatus, vltra facultates proprias pre. grauetur tex. est & ibi notat Abb. n. 4. in. d. ca. cum instantia. de censib. & ibi glos. Anton. de Butrio in cap. sopite. n. 6. eod. tit.
- 22 ¶ Quæ quidem procuratio integre debet præstari, & non per partes, vt notat Ioan. Andr. & Henric.

Et

EXCEPTIS TANTVM. 289

- 23 ¶ Et quãuis longo tẽpore minor debito procuratio præstita esset, nõ tamẽ pre iudicaret visitati, quominus integrã exigere possit notat Speculat. tit. de censib. §. fin. n. 3. & Henric. in cap. cum ad quorundam in fin. de excessib. prælator. nec obstat dicit Speculat. vbi supra. l. aduersus, & l. quamuis. C. de vsuris quoniam illud procedit in odium vsurarum.
- 24 ¶ Propter quod notandum est, quod si vna ecclesia potest integram procuracionẽ soluere, illã soluat: Si autẽ propter paupertatem non potest integram procuracionẽ soluere, tũc duæ vel plures ecclesie coniungũtur. l. 1. & l. 2. tit. 22. in. d. p. 1. vnde si procuratio ad. 40. vna ecclesia nõ possit, nisi ad. 20. soluere, cõiũgitur ecclesia equalis sibi, & ambæ facient procuracionem equalem, si vero procuratio ascenderet ad. 30. & vna ecclesia nõ esset potẽs nisi in. 10. tũc adiũgitur sibi alia ecclesia si est potẽs i. 20. vel adiũgatur duæ ecclesie: si quælibet ecclesia est potens ad soluẽdũ. 10. caueat tamẽ Rector q; ni-

hã

hil fraudis committat, nec aliquid cōfin-
gat, si non vult peccatum in obedientiæ
incurrere, vt patet in. d. cap. cum instan-
tia. de censib.

25 ¶ Præter ea doctores quidam dicebāt
quos refert, & etiam videtur sequi Ho-
stien. quod Archiepiscopus visitabit tan-
tum ecclesias opulentas, pauperes vero
cum aliquid de istis sinistrū audiet. Sed
prædicta opinio non est vera. vnde Za-
bar. dicit quod plures tales ecclesias visi-
tabit eadem die, & ab omnibus exigit
vnā tantum procurationem, vt in ca.
procuraciones de censib. & capit. felicis
eod. tit. lib. 6. vbi reprobans opinionem
Hostien. qui ianuit, quod si locus non
sufficit ad procurationem episcopi, est
iusta causa non accedendi, & sic non vi-
sitandi. Sed Archid. tenet contrarium,
vt dixi.

26 ¶ Quia licet ecclesiæ sint pauperes ta-
men sunt visitandæ, & omnes contribuēt
per tex. in ca. cum instantia, & d. ca. procu-
raciones de censib. idem tenet Speculat.

in

in tit. de legato. §. super est ver. illud quo
q̄. n. 22. vbi late materiam istā inuenies,
& vid. l. 1. & l. 2. tit. 22. p. 1. itaq; fiet distri-
butio iusta possibilitatem, & facultatē cu-
uscūq; ecclesiæ pro sua virili portione
arg. Clem. 2. de censib. & ibi notat Ioan.
de Imola & probatur optime in cap. cō-
querente. de offi. ordinari. ibi nisi quantū
pensatis facultatibus: quare si vna plus
alia facultatibus: abūdāt, plus cōtribuet,
& si equaliter abūdāt & æqualiter cōtri-
buēt, & si equalitas non seruetur, possent
ecclesiæ subdite licite cōquer. facit q̄ ha-
betur in. l. 1. & in. l. qui grauatos. C. de cē-
sib. lib. 11. tenent Anton. de Butrio in. d.
cap. con querente. quid dicit se alias de fa-
cto sic consuluisse, & sequitur ibi Ioan.
de Imol. nu. 9. & si ecclesia visitata esset
omnino pauper, ita quod nihil ad procu-
rationem possent contribuere, tunc prela-
tus tenetur visitare illam suis sumptibus
notat glos. indic. cap. procuraciones de
censib. & Ioan. Andr. & doctores in. d. c.
conquerente. de offic. ordinari. per tex.

Oo

in

IN VERBIS

in cap. licet, de censib.

- 27 ¶ Et licet teneatur semel in anno visitare, & etiam possit pluries visitare maxime exigente necessitate, vt supra diximus, non tñ poterit procurationem recipere, etiam auolente, sed eo casu suis expensis visitabit cap. cauendū. 10. q. 3. cap. placuit. 1. q. 2. cap. visitandi. 18. q. 2. & dicto casu episcopus tenetur suis sūptis Abba. in cap. venerabili. de censib. & ca. cū instantia eod. tit. Zabar. in cap. cum nuper in fine, & cap. procurationes eo. tit. glos. fin. in cap. venerabili. de cens. quia redditus episcopales ad hoc sunt deputati cap. cum ab omni. deuit. & honestat. cleric. Dominic. in cap. 1. §. deniq;. n. 1. 4. de censib. lib. 6. & dicit Archid. in d. cap. 1. §. deniq; lib. 6. quem refert, & sequitur Greg. glos. 1. l. 1. tit. 22. p. 1. quod si ecclesia est penitus impotens nihil cōtribuet, sic loquitur dictus rex. in capi. placuit. 1. q. 2. aut non est penitus impotens quia potest aliquid procurare: sed nō etinger quia semper debet haberi ratio ne ministri

PRO TEMPORIS. 291

- stri ecclesiæ egeant facit. l. in condemnatione. ff. de regul. iuris, & ne ministri alimentis fraudentur. l. qui bonis. ff. de cessio. bonorum.
- 28 ¶ Et tunc licite visitationum stipēdia percipiūtur, cū prelati per se ipsos visitāt & aliūde non habent cōgruam sustentationē. Sot. de iustit. & iure. li. 9. q. 6. art. 2.
- 29 ¶ Et debes aduertere ne rectores ecclesiarum pro soluendis procurationib. ornamenta ecclesiastica alienent, nec etiā pignorent, vt in cap. cum apostolus de censibus & ibi doctores ca. 1. de pignoribus Clem. si beneficiorum de decim.
- 30 ¶ Sed finge quod ecclesia visitata dicit se impotentē ad procurationē soluēdā visitator autem dicit esse potentē, cū adhibenda est fides, cui nāq; incumbat onus probandi Abb. in d. ca. procurationes. n. 7. de censib. refert Hostiensē sic distinguentem quod aut euidenter constat, quod ecclesia sit potens secundum famam communem. l. cum delationis §. asinam. leg. si vero. §. 1. ff. qui satisfac.

IN VERBIS

dat. cogant. tunc enim procurare cōpel-
litur, aut euidenter liquet, quod ecclesia
eget, & tunc non cogitur arg. cap. Odo-
ardus de solution.

31 ¶ Aut dubitatur ecclesiam esse impo-
tentem, & tunc potest prælatus, si vult
exigere iuramentum, quod veritatem
dicit, & stabitur dicto suo arg. cap. fin. de
iure iurand. poterit etiã visitator ipsum
ex cōmunicare si suspectum habet, sub
hac conditione si in fraudem, vel falso
asserat se impotentem arg. cap. preterea
el. 2. de appellat. & sic relinquatur cōsciē-
tiæ sue cap. mulieri. de iure iurando, ita
Hostiens. vbi supra quē sequitur ibi Ioan
Andr. & Zabar. & Henr. quod autem vi-
sitor possit sic excommunicare facit
cap. sacro. vers. quid si talis de senten. ex
communicat.

32 ¶ Itaq; quis teneatur probare ecclesiã
non esse soluendo, seu ecclesiam non suf-
ficere vide glos. & doctores, in cap. quō-
niam de iur. & honestat. cleric. & ibi per
L. q. ol. num. 6. Bart. in l. vbi. num. fin. C. de
iure

PRO TEMPORIS. 292

iure doti. & late in l. si constante. ff. solut.
matrimon.

IN VERBIS.

*Pro temporis tantum necessitate, & non ultra
erunt ministranda.*

1 *Procuratio an debeat pro vno tantum die.*

2 *Visitator moram trahere in vna ecclesia per v-
nam diem an & per plures possit.*

1 ¶ Procuratio debetur pro vno tantũ
die cap. inter cetera. 10. q. 3. ca. felix, de
censib. lib. 6. Innoc. in cap. 1. de censibus
eod. lib. ver. visitatis dicit quod si pluri-
bus diebus oportet visitantem in vna ec-
clesia intendere semper procurabitur
cap. placuit. 10. q. 1. nam si in d. cap. 1. con-
ceditur archiepiscopo redire ante pri-
mam procuracionem non completam
cap. fin. de censib. lib. 6. & iterum procu-
rabitur fortius secundum eum licet ma-
nere, & visitationem perficere. Nec ob-
stat. d. cap. inter cetera, quia intelligitur

C. 3. cum

IN VERBIS

eū vna die potest visitatio expediri. Nec est malignandum contra iura. Secundū Innoc. allegat. Hostiens. cap. visitandi, & cap. non semel. 18. q. 2. alij doctores in d. cap. inter cetera dicunt quod dictū ca. placuit. est correctum. Sed præcedens dictum communiter tenetur & ad addictū ca. felicis respondet Ioan. Andr. in d. ca. 1. de censib. lib. 6. quod non dicitur quod vna sola die debeat procurari, sed quod pro vna die solum vnā procuratiōē debet habere, etiam si plures ecclesias visitet eadem die. Domin. in d. ca. 1. de censibus lib. 6. §. deniq; n. 13.

- 2 ¶ Dicit etiam Ioan. Andr. quod visitator communiter habet seu trahet morā in vna ecclesia per vnā diem, & partē alterius diei. Nam secundū aliquos postquam stetit per vnā diē in vno loco die sequenti prædicat ad populum, & vadat ad vicinam ecclesiam ad prædium. Alij vero dicunt, quod procuratio incipit in cena, & finitur in prandio die sequenti, sic sunt duo dies, & ista est cōmunis opinio

PRO TEMPORIS. 293

nio, vt per Ioan. Andr. Hostiens. Ant. de Butr. Abb. n. 6. in ca. cum apostolus de cē sib. vbi hæc omnia inuenies & vide. l. 7. tit. 22. p. 1. licet Vinc. in cap. cōquerente de offic. ordinar. dicat quod in huiusmodi visitationibus assiduis episcopus episcopale procuratiōē non recipiet nisi semel in anno per tex. in cap. inter cetera 10. q. 3. & male secundum Henri. Sed potest breuibus concludi, quod siue vnā siue plures ecclesias eadem die visitet, & visitans inuictualibus sit procurandus procurabitur debito tempore quo prandium, & cena ministrande sunt. Et si in vno loco reperiret se visitator hora prædij, ibi procurabitur, si ora cene ibi cena procurabitur, & si enim erit ieiuniū, ibi pro obseruatione ieiunij comedendum. Et si post diuerteret ad alium locum, vel ad plura loca diuerteret, in quibus propter ieiunium non procuraretur, debēt illa loca visitata contribuere procuratiōem ecclesiæ.

IN VERBIS

IN VERBIS

*Sitamen in optione eorum, qui visitantur, si maline
soluere, id quod erat ab ipsis ante solui,
certa pecunia taxata con-
suetum &c.*

- 1 *Procuratio in quibus rebus à visitatis soluenda,*
- 2 *Pactum de soluenda pecunia factum inter visi-
tatore[m] & visitatum, quando ligat succe-
sorem.*
- 3 *Subditus an excusetur à procuratione ratione
commutationis.*
- 4 *Consuetudine an possit quis se tueri, ut non sol-
uat procurationem.*
- 5 *Procuratio est annexa visitationi, & accesso-
ria visitationi.*
- 6 *Procuracionis à solutione an possit quis se tueri
compositione in ita.*
- 7 *Procuratio expresse remitti an possit. nu. 10. &
num. 11.*
- 8 *Bona ecclesie possunt prescribi, tamen per prela-
tum alienari, seu remitti non possunt.*

Com

SIT TAMEN.

294.

- 9 *Compositio parua si interuenit, ut procuretur
Episcopus, an sit idem nihil dare, vel ita mo-
dicum, quod ex modicitate negligatur visi-
tatio.*
- 12 *Quatuor sunt iura episcopalia quæ episcopus
etiam si velit, non potest à se abdicare in to-
tum.*

1 ¶ *Procuratio in quibus rebus à visita-
tis soluenda tex. in cap. 2. de censib. libr.
6. vult procuracionem præstandã in vi-
ctualibus non in pecunijs, aut alijs mune-
ribus quæ auolentibus recipere nõ pos-
sunt, ad idem est tex. in cap. cum aposto-
lus eod. tit. & dicit tex. in cap. 1. de censi.
procuraciones autem recipiant secun-
dum quod est in canonibus constitutum
vt in ca. relatum. 10. q. 3. cap. cum aposto-
lus cap. cum nuper. de censib. tex. autem
in d. cap. 1. de censib. libr. 6. dicit quod in
electione visitatorum est, vtrum velint
procurari in victualibus, an in pecunia,
vt patet ex dicto tex. ibi dum dicit volẽ-
tibus, vel verius dicendum est, quod in*

Oo 5 reci-

IN VERBIS

recipienda pecunia pro victualibus debeat concurrere vtriusq; consensus, & visitatoris & visitati.

2 ¶ Nec ex eo q; aliquando visitator, & visitatus fuerint pacti de solueda p victualibus pecunia successores ligatur, vt visitator vel visitatus in visitatione noua pecuniã inuitus soluere, aut recipere compellatur secundũ Ioã. And. in. d. c. felicis Abb. in conc. 7. p. 2. Domi. in. d. c. felicis n. 5. & aduertere debes, q; non solũ possunt cõueniri de pecunia numerata, sed etiã in quibuscũq; aridis, & liquidis, vel vti frumẽto, ordeo, vino, pullis, & similibus dũmodo seruetur moderamẽ, d̃ quo in d. ca. felicis verũ quia olim per huiusmodi decretales non erat taxata certa quantitas hodie per constitutionẽ extrauagã. Benedicti quæ incipit. Vas electionis in titul. de censibus secundũ diuersitate prouinciarũ & locorũ quantitas est taxata, vt Domin. in d. c. felicis. n. 6. quẽ sequitur Greg. glo. antep. l. 2. tit. 22. p. 1.

3 ¶ Quærovtrũ subditus excusetur à pcuratio-

SIT TAMEN.

295

ratione ratione cõmutationis. Hosti. soluit. in. c. cũ ex offi. de præscriptionib. vbi dicit q; cõmutatio fieri potest, vt pecunia recipiatur pro procuratione annuatim per tex. in. ca. relatũ. 10. q. 3. dũmodo fraus excludatur arg. l. preses. C. de transaction. Hostiẽ. vero dicit, q; in ca. relatũ statutũ fuit ad tempus ex causa: nec ibidem cõuentio confirmatur. Abb. remittit ad id q; hodie habetur in. c. exegit. & in ca. felicis de cẽsib. li. 6. cõcludẽs, q; possit prælatus recipere pecuniã auolẽtib; pro debita sibi procuratione, nõ autẽ ab in victis. Imo prælatus ab in victis extorquẽs in currit penas d̃ quib. in d. c. exegit.

4 ¶ Quæro secundo dicunt doctores q; idẽ est de cõsuetudine, q; de præscriptione, & vide Zab. post Stephã. in Cle. 1. & Cle. 2. de cẽsib. & Stephã. & Zab. explificant habere locum in oratorijs priuatis per tex. in ca. fin. de censib. quod exemplũ non mihi videtur esse bonũ: quoniã oratoria priuata non videntur visitanda de iure, vt supra diximus ego vero arbitrio

IN VERBIS

arbitror posse procuracionem quæri cō
suetudine, quia si potest quæri potestas
visitandi consuetudine, vt diximus ergo
procuratio potest quæri.

5 ¶ Nam procuratio est anexa visitatio-
ni, & accessoria ad visitationem arg. reg-
ul. accessorium de regul. iur. libr. 6. quæ
conclusio procedit, quando alius præla-
tus præscriberet procuracionem peruiã
abdicatiuam ab alio prælato: quia tunc
potest subditus sublata potestate visita-
di, & procurandi ab vno virtute consue-
tudinis, cuius vigore alius prælatus præ-
scripsit per viam abdicatiuam. Si vero
quæsiuit consuetudine prescripta per
viam accumulatiuam, vt aliquando con-
tingit in Archidiaconis, & similib. infe-
rioribus, vt supra diximus tunc nec quæ-
stio, nec decisio procederet conuentio
autem cum monasterio facta valet per
nostrum tex. & per leg. 2. tit. 12. p. 1.

6 ¶ Quæro tertio, vtrum compositione
in ita possit quis se defendere à solutio-
ne procuracionis, exemplum si præla-
tus

SIT TAMEN.

296

rus per compositionem remittit procu-
racionem recipiendam soluit Innoc. in
cap. cum ex officij de præscription. n. 1.
cum sequentib. tenet quod sic cum iuri
suo priuato licet cuiq; renūciare allegat
text. in ca. quam periculosum. 7. q. 1. sed
tacite secundum eum remitti nō potest
id est multo tempore non recipiēdo pro-
curacionem cum non præscribatur con-
tra ipsam procuracionem: vt in d. c. cum
ex officij procuratio enim debetur ac-
cessorie per visitationem, quia visitatio-
ne retenta tenetur accessorium, videli-
cet procuratio. Sed visitationem & cor-
rectionem quæ in iure consistunt publi-
co, etiam expresse non potest superior
remittere. Secundum Innoc. ad hoc alle-
gat, quod legitur, & notatur in cap. si di-
ligenti de foro competent. Abba. alle-
gat ibid. ca. cum venerabili & quod ibi
notatur de censib. & l. legatus. ff. de offi-
cio præsid.

7 ¶ Idem quod non posset procuratio
expresse remitti tenuit Vinc. in d. ca. cū

ex

IN VERBIS

ex officij: nisi remissio fiat per vim capi. quæsitum. r. q. 3. Vel fiat remissio precario, vt in leg. male agitur. C. de præferiptio. 30. vel. 40. anno. Hosti. autem tenet contrarium quia est iuris publici, sicut ipsa visitatio, autē est annexa argum. capitul. translato de constitutio. Innoc. in extrauaganti quæ incipit venerabilibus magis stricte locutus fuit, nam tenuit, quod pacto potest remitti in parte, non etiam in totum per text. in cap. relatum. 10. q. 3. Anton. de Butr. in di. capit. cum ex officij dicit quod opinio Innoc. scilicet vt nō possit expresse remitti, est vera in remissione temporali ad præiudicium prælati, non autem ad perpetuam solutionem in præiudicium successoris arg. cap. 2. de precar. & ca. de cetero. de transactionibus Abb. in. d. ca. cū ex offi. distinguit. aut quæritur nunquid possit prælatus anno quolibet dū visitat admittere hanc procurationē, & dicit q. sic, tacite & expresse nō petendo arg. op. timo. in ca. fi. 12. q. 3. & in. d. ca. periculolum

SIT TAMEN.

297

sum, & ca. ad apostolicā de regular. cum ex hoc non ledatur iustitia publica, aut quæritur nunquid possit illam remittere, se obligando ad eam non petēdo pro futuro tempore & in dubie dicit quod non nec respectu sui, nec respectu suorum quia ea ratio quæ militat vt non possit præscribi de qua dictū est, militat vt non possit p. futuro tēpore remitti. Si enim hoc esset remissibile per prelatum, fortius esset præscriptibile: quia iuris autoritate remitteretur arg. l. alienationis verbo. ff. de verb. significat. ratio enim annexionis & iuris publici, & ne visitatio negligatur ex defectu procurationis militat contra remissionem, siue contra præscriptionem argum. capit. si diligenti. de for. competent. Et tanto fortius quanto in remissione non interuenit iuris autoritas, nec aliquis fauor publicus versatur, qui versatur in præscriptione, iuxta ea quæ notat Abbas in Rubr. de præscriptionib.

8 ¶ Hinc est quod bona ecclesiæ possint præscribi. vt per totū titulū de præscript.

IN VERBIS

quæ tamen per prælatum alienari, seu remitti non possunt. c. sine exceptione. 12. q. 2. & quod non valeat remissio, seu etiã compositio quod fortius est allegat glo. notabilem in Clem. 2. de censib. verb. cõpositiones: fate tur tamen secundũ quod dicit illa glos. quod super modo procurã di, & super numero procurandorum poterit interuenire compositio. arg. ca. cũ apostolus de censib. & ca. statuimus de transaction. & c. ex multiplici de decim. quod tamen intelligo, vt fiat ita, & taliter, quod indirete procuratio non tollitur, nec visitatio debita negligatur.

9 ¶ Quid enim si interuenisset compositio parua, vt procuraretur episcopus, cerre paria sunt, nihil dare, vel ita modicum quod ex modicitate euidenter negligeretur visitatio. arg. in leg. si quis ante. ff. de acquirenda possess. vbi dicitur quod conductio seu locatio facta pro vno nũmo nullius momenti est, & limitat Abb. illã glos. & quod legitur, & notatur in. c. relatum. 10. q. 3. sed ea quæ dicta sunt om

nino

SIT TAMEN.

298

nino non placent, vnde breuius potest dici talem procuracionem per prælatũ remitti non posse.

10 ¶ Sed ista regula fallit primo si prælatus remitteret procuracionem simpliciter non solum pro tempore presenti, sed etiam pro futuro. Secus est si loqueremur de remissione quæ fieret quolibet anno per prælatum, dum visitat, ita Abb. vbi supra.

11 Limite secundo si modo fieret cõpositio, seu remissio simpliciter, secus si fieret super modo procurandi, vel numero procurandorum per allegatam glos. ver. compositioes in d. Clem. 2. de censibus, & ibi Paul, & Zabarel. & idem voluit glos. ver. legitima Clem. 1. de censibus, & idem voluit Gul. ibi dicens quod remissio & compositio potest excusare à tãto, non autem à toto allegat notata in capit. conquerente de officio ordinarij.

12 ¶ Quia quatuor sunt iura episcopalia quæ epi. copus etiam si vellit non potest

Pp

à se

à se abdicare in totum videlicet visita-
tio, correctio, procuratio, & chatedrati-
cum cum ista contineantur sub imperio
episcopali, quod non potest episcopus à
se abdicare, seu abijcere. l. legatus. ff. de
offic. præfidis. l. ius agnationis. ff. de pa-
ctis, & quod notatur per tex. in capi. pa-
storalis de donation. tenet Cardinal. Za-
bar. in Clem. i. de censibus & prædicta
procedunt, si modo talis compositio fiat
cessante fraude, vt doctores in cap. cum
ex officij de præscriptio. & per Paul. Ste-
ph. Ioan. de Immol. in Clemen. 2. de cen-
sibus ista limitatio placet Abb. vbi supra
si remissio, & compositio fiat in quanti-
tate, & numero, & modo discreto, ita
quod non tolleretur, seu retardaretur

propter eam debita visitatio, ho-

die autem vide tex. nostrum

ibi in is vero locis seu

prouincijs,

&c.

In

IN VERBIS

Cum monasterijs.

- 1 Basilice omnes per diuersa loca constructe & quæ quotidie construuntur, in potestate episcopi sunt.
- 2 Monasteria episcopo subiecta sunt nisi probentur exempta, & quando visitentur per eum, & qualiter visitanda. & n. 7.
- 3 Moniales clausuras monasterij exire non possunt: nec licet alicui admoniales intrare.
- 4 Monialibus vagatio periculosa.
- 5 Monialium monasteria extramœnia constituta an debeant reduci ad monasteria intra urbem posita.
- 6 Monasteria monachorum in solitudine bene disponuntur.
- 7 Thema seu positum visitatoris in sermone faciendo circa monachos.

1 ¶ Omnes Basilicæ quæ constructæ sunt per diuersa loca, vel quotidie constructæ, sicut

IN VERBIS

episcopi potestate consistunt, in cuius territorio posite sunt, inquit tex. in cap. omnes basilicæ. 16. q. 7.

2 ¶ Ita monasterium situm in diocesi episcopi subiectum est ipso episcopo, nisi proberetur exemptum, ut est tex. in capit. cum dilectus, & ca. cum venerabilis, de religiosis domibus, & tunc dicitur exemptum ab episcopi iurisdictione si fuerit munitum aliquo priuilegio speciali ca. cum & plantare de priuilegio glos. in cap. omnes basilicæ propter quod episcopus seu eius visitator debet circuire totam suam diocesim, & visitare eam, & etiam monasteria, nisi fuerint exempta cap. in singulis ca. ea quæ de statu regular. & etiam debet visitare moniales ut in ca. periculoso eod. tit. lib. 6.

3 ¶ Vbi ait moniales clausuras monasterij exire non posse, nec alios intrare ad moniales, & etiam aduertere debent visitatores, ut moniales non post professionem à monasterio exeant.

4 ¶ Nam vagatio monialibus periculosa est

CVM MONASTERIIS. 300
est, ut in. d. cap. periculoso quem tex. allegat ad hoc Cosmas Guimier pragmat. Sancti Thom. 1. titu. de collationibus. §. cui rei col. 2. verb. materia concil. Tridenti. sess. 22. cap. 5.

5 ¶ Vbi dicit tex. quod si monasteria sanctorum extramœnia vrbis, vel opidi sunt constituta, si timetur quod aliquando erunt prede malorum hominum, talia monasteria reducantur ad monasteria intra vrbes sita.

6 ¶ Monasteria vero monachorum in solitudine bene disponuntur ideo dicit glos. in cap. luminoso. 18. q. 2. quod monasteria potius sunt edificanda in solitudine, quam in vrbibus vide etiam text. in ca. si cupis. 16. q. 1. & Psalm. 131. in venimus eum in campis siluæ. Greg. glo. ver. en los montes in prolog. tit. 12. p. 1. multa diximus de visitatione circa monasteria in §. propria diocesim circa medium.

7 ¶ Et dicit Frias in. d. tract. de visitat. ca. 20. como el obispo y. diocesano de iure communi tenga fundada su intencion

IN VERBIS

sobre las yglesias situadas &c. Primeramente si ouiere disposici6n, deue ante todas cosas ver el sitio, edificio, cerca, clausura, ventanas y huertos dela casa y monasterio, ansi de fuera parte como de dentro: para que lo que tuuiere decencia c6nuiene en la visita se prouea. Ceterum saludados los frayles, o religiosos en comun deue de mandar celebrar la missa con toda solemnidad. Ya media missa, o en fin de ella ha de visitar el sancto sacramento del altar con las ceremonias de arriba y luego el olio infirmorum despues pedido el libro de las visitaciones, sabra la fundacion, y los redditos y posesiones que tenga, y si ay alguna posesion enagenada. Item vera assi mismo todos los ornamentos de la yglesia como todas las otras alhajas dela casa, y si no ouiere de todo ello inuentario: hazerlo ha de nueuo muy especificado y deslindado cada cosa por si como lo de las yglesias. Y despues hara tambien inuentario de las fundaciones. priuilegio y qualesquier otras escripturas, y si las tie

CVM MONASTERIIS. 301
ne en su archibo a bu6n recado y so deuida clausura. It6 sabr6 qu6ntas vezes en el a6o el prior, abbad, priora, abbadessa c6n alg6nos d6los ancianos y diffinidores, y diffinidoras tom6 la quenta al procurador y mayordomo, o mayordoma. Y vea las tales quantas y gastos y castigue los excessos y prouea para adel6te como conu6ga. Despues de ansi vistas y examinadas las qu6ntas, antes o acabada la missa d6ue el perlado, o visitador m6andar allegar todos los religiosos, o religiosas al capitulo, o en otro c6nuiene lugar donde se entre c6n dos, o tres personas no seglares ni pfanas, saluo ecclesiasticas, y d6elas mas recogidas y honestas q6 c6n el se hallar6, y hazerles ha alli a todos vn breue pludio y exortaci6n en rom6ce, o en latin si6do todos latinos exort6ndolos ad obseruati6n religionis profess6 vel in laud6 vel c6m6dati6n6 r6ligionis, vel de c6t6ptu m6ndi & m6danali6 aut alias sec6d6 grati6 sibi a Domino in partitam assum6s sibi pro themate vel Genesi. 2. plantauerat au-

IN VERBIS

tem Deus à principio paradifum volum ptatis. Vel egredere de terra tua & de cognatione tua & de domo patris tui Genef. 12. Vel illud Pfalm. 44. audifilia & vide & inclina aurem tuam & obliuifcere populum tuum & domū patris tui. Vel illud Pfalm. 132. ecce quam bonum & quam iocundum habitare fratres in vnum. Vel illud Ecclesiastic. ca. 1. religio fitas custodiet, & iustificabit cor. Vel illud bonum est viro portare iugū ab adolefcentia fua Threnor. ca. 3. Vel illud venite ad me omnes qui laborati, & onerati eftis, & ego reficiā vos Matt. 11. Vel illud bonum est nos hic eſſe. Vel illud faciamus hic tria tabernacula Matth. cap. 17. Vel illud. Qui vtitur hoc mundo, tanquam non vtatur, ipſi hæredes cupiunt eſſe & ca. 1. ad Corin. ca. 7. vel aliud fimile poterit dicere plus minusue fecundū temporis diſpoſitionem: & audientium beneuolam attentionem pro vt ſpiritus Sanctus habet eloqui illi. Acabada eſta exortacion apartara el perlado, o viſitador

CVM MONASTERIIS. 302
dor el Prior, Abbad, o priora, vel Abba- deſa con algunos delos mas antiguos y mayores a vn lugar competente, & informarſe ha de ellos del comun eſtado, o gouernacion de la caſa y monaſterio ſabiendo quantos religioſos aya en la caſa, o que numero de monjas, y ſi ay numero ſeñalado y eſtablecido, y que dote ordinariamente tenga para ſuſtentarſe. Y ſi el habito delos profefſos es diſtinto delos otros, y ſi hazen profefſion en ſu tiempo conforme a derecho, y ſi eſtā bien probeydos todos los officios que ſon neceſſarios ala caſa: como ſuperior, vicario, padre de nouicios, procurador, portero, ſacriſtan, reſitolero, y aſi delos dmas officios. Y ſi la miſſa, y las oras ſe diſen a tiempo conuiniente en el coro, y ſin fabulaciones: ſi ſe firuen las capellanas dotadas, y ſi ſe dizē las memorias y todas las miſſas encommendadas, & informeſe tāmien ſi los officiales del tal monaſterio hazen bien ſu officio, y caſti- gara el exceſſo y prouecera a pro, y hon-
Pp 5 rade

IN VERBIS

ra de la casa para adelante en todo lo q̄ conuenga al tal monasterio y a su fundacion y regla y estatutos &c. Despues de informado presente su secretario delo fuo dicho aguardar a tiẽpo cõgruo para hazer el escrutinio y visitacion secreta delas personas en el capitulo , con el qual como dixẽ entraran su secretario o notario ecclesiastico y de honesta vida, y otras dos personas suyas semejantes, y ala fazon preguntaran sin recibir iuramento a cada vno del estado publico y conuersacion delas personas del monasterio, y a cada qual de su officio, y alvno del otro. Y primero sabra del prior, abbad, o abbadessa, o priora: si todos los religiosos del monasterio le sean obedientes, o aya algunos rebeldes y escandalosos: si ay algun pprietario, o esta todo en comun y pro: in diuisis. Si duermen todos enel dormitorio, y comen enel refitorio si alguno entra o sale sin licencia, si reciben letras o las embiã, o embajadas, mē-sajes, o dadiuas sin autoridad y vista del
perla

CVM MONASTERIIS. 303
do: si se cõfieslan ala continua y cõmulgã cada mes; si tienẽ silēciõ en los lugares y tiẽpos establecidos, si alguno tiene conuersaciõ, o familiaridad cõ persona inhonesta y sospechosa: si leẽ la regla en el capitulo: si allende de la regla tienen algunos estatutos y ordenanças, y verlas y saber si se guardã: Si los enfermos son proveydos y cõsolados: si el piado o perlada corrige las faltas delos subditos sin acceptaciõ de personas: si ay vãdos y parcialidades: si se puee en los officios a puecho del monasterio: o por affectiõ vel alias, y ansí successiue podra inquirir de cada vno delos religiosos, y allende destas ay otras semejantes preguntas: si el es escrutino y visitacion fuere de mējas podra el perlado , o visitador saber si entre ellas ay en sus habitos trajes y cõuersaciones algunas de aq̄llas abusiones a ellas prohibidas de quibus in cap. periculoso de statu monachorum & in Clem. attendētes eod. quas etiã multo latius prosecutus est beatus Hierony. in epistola. 184. que
inti-

Intitulatur regula viuendi sancti monialim ad Eustochium & ceteras virgines. Quam etiam comemorat beatus Augusti. in epistola. 109. Y si el escrutinio y visitacion se hiziere entre frayles y monjas podra el visitador ayudarle en las preguntas & inquisicion dela Clementina ne in agro dominico de stat. monachor. & regul. & ex regula monachorum. ex varijs tractatibus, atq; epistolis beati Hieronimi ex certa: quæ trahitur inter epistolas eius epistola. 211. Y las denunciaciones, queexas y abusiones que de toda la dicha visitacion y escrutinio resultarem anfi en la cabeza como en los miembros, hara el visitador o perlado a su secretario que las asiente en forma como las de arriba en el libro delas informaciones secretas a cierta parte del libro apartadas delas otras delos seglares. Y hara llamar a parte en secreto sigillatim a los tales religiosos, o religiosas, y reconociendo ellos sus culpas y flaquezas y pareciêdo que tienen arrepentimiento delo pasado

CVM MONASTERIIS 304
do y proposito firme de se enmendar para adelante si la cosa no fuere de mucha infamia turbacion y escandalo corregirlo ha con toda piedad y misericordia. Y si las demasias excessos y torpezas fueré muy publicas y escandalosas para la casa y monasterio: y que en los delinquentes no aya pesar y contricion antes resura y proteruia: encarcelarlos ha, o auida plena informacion del exceso, mudar los ha a otras casas: como dize el Decreto. valet. dist. 81. valet inter dum conuersis pro salute animæ suæ mutatio loci: plerumq; enim dum mutatur locus: mutatur mentis affectus congruum est ergo, & inde etiam corporaliter euelli: vbi quisque illecebris de seruitut & cætera. Y procurara el visitador o perlado en semejantes enmiendas y correcciones de proceder ordinariamente fraternaliter simpliciter y de plano ad emendam potiusquam ad vindictam, despues de corregido lo suso dicho con su secretario, y dos o tres personas honestas &c. conforme

mē ala Clem.attendentes in fin.en pre-
sentia del Abbad,o Abbadefa y de algu-
nos delos mas ancianos o antiguos anda-
ra el dormitorio y sus celdas,y el grane-
ro,o panaderas y la bodega , el torno la
clausura delas puertas visitara la carcel
y la cozina,y todas las otras pieças prin-
cipales d̄la casa y monasterio:y vistas las
faltas y necesidades anfi d̄la yglesia or-
namentos y posesiones;como de toda
la casa p̄ueerlo ha por sus especiales man-
damiētos enel libro d̄la visitaciō pa q̄ an-
si se cūpla y execute, y cōcluyda la tal vi-
sitaciō firmar la ha el visitador y su no-
tario segun q̄ las otras & vide Speculat.
tit.de inquisitio. §. viso. n. 25. vbi dicit pri-
mo ergo sic est inquirendū circa substā-
tialia regule vtrū monachi omnes ipsius
monasterij sunt professi regulam & ordi-
nem sancti Benedicti. Itē an feruent ve-
rā obedientiā abbati & suis prepositis si-
cut religiosi obedire tenētur. Itē an ali-
qui monachi p̄prietarij sunt in monaste-
rio. Itē an cōtinēter viuūt. Itē an obserue-

tur

tur debito modo silētiū in claustro & mē-
sa, & alijs debitis horis & locis. Itē an om-
nes semper & simul in refectorio come-
dūt, & an ad mēsam legitur. Itē an in refe-
ctorio carnes cōmedūtur. Itē an omnes
in dormitorio simul dormiūt. Itē an diur-
nū officiū pariter & noturnū ordinate in
ecclesia horis cōpetētibz celebretur, &
vtrū omnes continue ad oras veniūt. Itē
an bene & cōtinue portāt habitū mona-
chalē. Itē an vestibus vel linteā minibus li-
neis vtūtur. Itē an iacēt in ductiuel nudi.
Itē an iacēt in fisco nibz: vel culcitrīs. Itē
an obseruēt bene ieiunia per ecclesiā &
secundū suā regulā instituta. Item an est
ibi aliquis vagabundus vel se secularibus
immicēns negotijs. Item an sunt ibi ali-
qua in debite & cōtra regulā beati Bene-
dicti. Itē vtrū ibi fiāt capitula frequēter,
& quid in eis agitur. Itē an scit q̄ abbas
bene peragat officiū suū, & vtrū aliqua
faciat, vel cōcedat per simoniacā prauit-
atē. Itē an scit vel credit aliquid corrigē-
dū vel reformādū in persona abbatis, vel

circa

IN VERBIS

circa eius officium. Item quot & quæ officia sunt in ipso monasterio. Item an scit, vel credit aliquid ad emendandum, corrigendum, vel reformandum circa personam sacriste, vel circa eius administrationem. Item an circa personam & seruitium camerarij vel prioris claustralis, & sic de alijs officijs. Item an officiales monasterij rationem reddunt de suis administrationibus, & cui, & quando, & qualiter. Item an res & bona dictorum officiorum bene custodiuntur & administrantur. Item quot monachi sunt in monasterio propter officiales. Item qui sunt illi. Item an scit vel credit aliquid emendandum corrigendum vel reformandum in A. conuersum, Item an in B. Itē an in capitulo & sic in omnibus alijs monachis sigillatim. Item quot & qui sunt ibi conuersi. Item si scit vel credit aliquid corrigendum emendandum vel reformandum in. A. Item an in. B. Item an in. C. & sic de alijs omnibus conuersis. Item an scit vel credat aliquid emendandum

CVM MONASTERIIS 308
 dandum corrigendum vel reformandū, se ipso & sic quilibet de Abbate, de omnibus alijs, & de se ipso interrogabitur: & etiam ipse Abbas de se ipso & de quolibet alio iuxta premissa. Postea vero circa temporalia sic interrogabitur. Item an monasterium est debitis obligatum, & quantis & quibus. Item an aliqua bona eius sunt alienata vel distrata. Itē an Abbatenet ad manum suam omnes possessiones monasterij. Item an Abbas bene procurat, & diligenter facit excolere eas. Item an bona eius mobilia vel immobilia sunt pignori obligata, & quæ & quibus, & quare. Item an Abbas bene defendit & diligenter iura monasterij. Item quot monachi possent inde viuere si bene & legaliter administrarentur. Item quot sunt ibi modo. Item an est ibi solitus numerus monachorum. Item an procurantur, vt decet, in victu & vestitu. Itē an proventus conuertuntur in vsus & necessitates monachorum, vel in utilitatem ipsius monasterij. Item an ibi ser-
 Q 9 uatur

IN VERBIS

uatur hospitalitas, & qualiter infirmi ibi procurantur. Item an monasteriū abundat in blado, & vino, & lignis, & alijs necessarijs. Item an sunt ibi libri, vestes, cruces, calices & vasa & alia ornamenta ecclesiastica. Item an persone aliquę suspectę vel contra honestatem religionis in gre diuntur intra septa monasterij. Item an scit vel credit aliqua alia in ipso monasterio in spiritualibus vel etiam in temporalibus reformatione seu correctione in digere, super omnibus præmissis ex improviso nulla præcedente deliberatione, interrogauimus sigillatim Abbatem & monachos sancti proculi bonon. recepto prius ab eis simul in capitulo iuramento: & tandem quia monasterium ipsum in spiritualibus & temporalibus quasi irreparabiliter sub ipso Abbate colapsum erat Abbas ipse sponte cessit regimini Abbatie de alijs etiam quæri potest quæ informa prædicti inquisitorij continentur.

In

ALIIS VE PIIS LOCIS. 307

IN VERBIS.

Alijs ve pijs locis, aut ecclesijs non parochialibus in ito, quod illa sum permaneat.

- 1 *Oratoria ab ordinarijs visitanda sunt.*
2 *Confraternitates qualiter visitantur.*

1 ¶ Nota hic quod ab ordinarijs oratoria ad diuinum cultum dedicata, designanda & visitanda sunt idem concil. Trident. sess. 22. in decreto de obseruandis & euitandis in celebratiōe. missæ. de hoc multa diximus supra in §. etiam testamētorum vbi videbis an appellatione pij loci veniat oratorium, & de confraternitatibus ibid. diximus & in concil. Trid. sess. vbi supra cap. 8.

2 ¶ Et dicit Frias in d. tract. de visitation. cap. 2 1. Como dicen algunos doctores in ca. cum ex in iūcto de hæreticis, a las vezes los legos y seglares so color y titulo d̄ piedad y ãuociō inuētã hermãdades y ayütamiētos entre si q̄ por no ser a principio examinadas fuelẽ cōuertirse en cōueticulosos sospechosos y cuenas d̄ errores

Q 9 2

y por

IN VERBIS

y por ende deue el dizecesano, o su visita-
dor visitar las semejantes hermandades
y cofradias instituydas en los pueblos so-
color de piedad. Ante todas cosas vien-
do la fundacion de cada vna de ellas. Y
sepa si tienen entre si algunos estatutos
y ordenanças. Y examinelas si son lici-
tas honestas y bien sonantes, o si contie-
né en si algunas supersticiones y vanida-
des: y las que fuerē iustas y licitas a prue-
las y confirmelas: las otras haga las qui-
tar, y rasgarlas: no permita que hagā sus
ayütamientos en las yglesias, ni que los
dias de domingo y fiestas principales di-
gan missas cantadas de requiē en la ygle-
sia parrochial en perjuizio dela missa
del dia que son obligados todos a oyr
conforme al capitulo, missas de conse-
cracion. dist. 1. Yten suelen establecer y
jurar que no puedan recebir mas de ha-
sta cierto numero. Y q̄ ninguno de talli-
naje sea recibido: y otras semejātes abu-
siones que no fueran bien y deue las de-
quitar. Yten aya informacion si tienen
redi-

ALIIIS VE PIIS LOCIS. 308
reditos y como los ouieron, y en que los
gastan: si en missas, cera, limosnas, y repa-
ro de yglesias do se intitula la tal cofra-
dia, y no en comidas, ni cōsienta que ha-
gan almonedas delo que les sobra: y por
lo dar fiado lo cargan en mucho mas de
lo que vale por ser logro: ni tãpoco con-
sienta que hagan voto de tal dia correr
vn toro: por ser esto assi mismo, mas
abusion y ceremonia de gentiles que no
de Christianos & fere el tal exercitio es
peccado mortal como se trae en el Spe-
culum conscientia: en el tratadō prime-
ro en el cap. 74. Yten si tienen ornamē-
tos para dezir las missas, y si los que fa-
llescen hazen algunos legados licitos y
si se cumplen. Y si cada vn año delante
el sacerdote del pueblo toman las cuen-
tas y vealas, y si necessario fuere haga
las tomar ante si como las de la yglesia,
y hazer inuentario de los ornamētos re-
ditos possessions todo deslindado vt su-
pra, y prouea para adelante en todo lo
que contenga, y assi cierre la visitacion

IN VERBIS

de qualquier cofadria y hermandad, y firmela de su nombre, y otro tanto el notario dela visita. Y entre otras cosas deue de mandar el visitador que cada yglefia parrochial tenga vn buen libro de papel enquadernado en pergamino do escriuan todas las visitaciones en la manera que dicho es muy por estenso, y otro tal en cada hospital, y otro en cada hermita y oratorio, y otro en cada monasterio de frayles y monjas, y otro en cada cofradia, y el dicho visitador ha de llevar consigo vn otro libro tal donde su notario ha de escriuir de verbo ad verbum todas las visitaciones que dexare escriptas en los libros propios delas visitaciones delas yglefias, hospitales, cofradias, monasterios, oratorios, hermitas: porque si aquellos se perdieffen, quedé las visitaciones hechas a saluo en el registro y poder del perlado, o su visitador ad perpetuam rei memoriam.

In

IN IS VERO LOCIS. 309

IN VERBIS

In ijs vero locis, seu prouincijs, vbi consuetudo est vt nec victualia nec pecunia nec quidquam aliud à visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiat, ibi id obseruetur.

- 1 *In modo procurandi attendenda est consuetudo loci.*
- 2 *Procuratio an possit denegari propter paupertatem ecclesie.*
- 3 *Procuratio an possit denegari propter sterilitatem.*
- 4 *Ecclesia tenetur ad procuracionem præstãdam, non populus.*
- 5 *Ecclesia visitata non instante necessitate an possit denegare procuracionem.*
- 6 *Visitatio sepius fieri potest. Sed procuratio datur semel in anno.*
- 7 *Præuilegij ratione an ecclesia à solutione procuracionis excusetur.*
- 8 *Exemptio an tribuat iustam causam denegandi procuracionem, quamuis de procuracione*

Q 4

tionem

IN VERBIS

tione non fit mentio.

- 9 *Ecclesia Romana non solet aliquem preuilegiare contra se; idem de imperatore.*
- 10 *Papa an possit aliquem priuilegiare, ne teneatur venire ad eum, vel quod per eum non possit excommunicari.*
- 11 *Præscriptio non valet contra supremam potestatem Papæ.*
- 12 *Præsumptio falsitatis est contra priuilegium indultam super exemptione à procuratione.*
- 13 *Ecclesia exempta à iuribus episcopalibus an intelligitur exempta à procuratione.*
- 14 *Procuratio an possit denegari si visitator excedat debitum modum.*
- 15 *Subditus ex causa iusta si denegat visitationem, & procurationem, & propter hoc excommunicaretur, talis excommunicatio est nulla.*
- 16 *Procuratio iniuste denegata an sit causa iusta proferendi excommunicationem contra denegantem.*
- 17 *Visitator potest peruiā ordinariam porrigendo libellum apud iudicem competentem petere procurationem.*

In

IN IS VERO LOCIS. 310

- 1 ¶ *In modo procurandi attendenda est consuetudo loci, nam consuetudo cuiuscūq; loci præfertur consuetudini aliorū locorum vt in. c. illa. r2. dist. cap. de trina, de consecratione dist. 4. & vide Ioan. Andr. & sequitur ibi dominus Anton. in rubrica de consuetudine in fin. quando autem non inuenitur consuetudo loci debet attendi consuetudo diocesis, tertio consuetudo prouincie, quarto consuetudo regni, vel vicinarum prouinciarum, vltimo consuetudo Romana, additio ad Abbatem in cap. super eo. de censibus.*
- 2 ¶ *Quid erit dicendum vbi ecclesia non potest soluere propter paupertatem nec vidualia, nec pecuniam, & sic habet legitimam causam denegandi procurationem dic procurationem denegandam secundum Paul. & Zabbar. in Clem. 1. de censibus. per tex. in cap. cauendum. r0. q. 3. cap. cū apostolus & capit. cum instantia de censibus. Abb. in cap. procurationes. n. 7. de censibus. vbi dicit eam necessitatem episcopus suis expensis suplere debet, & etiam*

Qq 5 lu-

IN VERBIS

supra diximus.

- 3 ¶ Quæro secundo, vtrum propter sterilitatem ecclesia habeat legitimam causam denegandi procurationem Laurēt. tenuit q̄ sic in capi. Relatū. 10. q. 3. quē ibi sequitur Archid. in fi. Dicūt tamen q̄ sequēti anno ecclesia soluet duas procurationes, si potest absq; grauamine tenet Henric. in ca. cū apostolus de censib. q̄ intellige nisi annus præcedens fuisset adeo abundans, quod non obstāte sterilitate sequēti anni absq; grauamine ecclesiæ posset procurare, vt notat Abb. in cap. prohibemus, & cap. quanto. de censu. Idem Abb. in cap. procurationes in d. n. 7. vbi bona additio. vbi dicitur q̄ si tantū colligit anno sequēti debet præstare duas procurationes allegat Archi. in. c. Relata. i. fi. 10. q. 1
- 4 ¶ Itaq; ad procurationem præstandam ecclesia tenetur, & nō populus visitatus Abiles in ca. 6. pretorum glos. verb. Salario. n. 4. fol. 122. allegat Archiepiscopum Florent. 3. p. tit. 20. cap. 5. §. declaratio. i. col. 5. vers. nota tertio.

Quæro

IN IIS VERO LOCIS: 317

- 5 ¶ Quæro tertio vtrum ecclesia habeat legitimam causam denegandi procurationem si prælatus illam visitet non instante necessitate. Solue quod aut loquimur de visitatione ad quam prælatus annis singulis tenetur, & hoc casu ecclesia tenetur, quamuis forte ipsa ecclesia nulla in digeret visitatione. Aut loquimur de visitatione quā prælatus vellet reiterare, vltra visitationem ad quam obligatur, vt dictū est: & tunc cum illam solūmodo debet facere necessitate instante, hoc casu non tenetur procurare glos. fin. cap. mandamus. de offic. Archidiacon. glos. fin. in capi. cum venerabilis de censu. allegat Greg. glos. r. l. 2. tit. 22. p. 1.
- 6 ¶ Vbi dicit lex. Visitado los Obispos, o los otros plados, a q̄llos lugares q̄ son tenudos d̄ visitar deuē les dar procuración en cada lugar vna vegada é el año y no mas & dicit Greg. ibid. in glo. 4. quod si vellet ordinarius sepius visitare quod potest si non recipit procurationem, vel aliud grauamen non inferat: visitationis enim itera-

IN VERBIS

iteratio impediri non potest, & hoc quia ius visitandi est publicum autoritate & vtilitate. Anton. de Butrio. in cap. venerabili. n. 7. de censib. allegat leg. ius publicum. ff. de pactis cap. si diligenti de foro competenti.

- 7 ¶ Quarto quæritur vtrum ratione priuilegij ecclesia excusetur à solutione procurationis, dicendum est quod sic, si ex priuilegio conceditur alicui ecclesiæ seu monasterio vt in cap. instantia. de cē sib. vbi dd. tex. in Clem. i. de censi. notat glos. fin. in cap. cum ex officij, de prescriptionib. Circa hoc quæritur de quæstione quotidiana, Papa concessit cuidam monasterio priuilegium, vt non teneatur ad procurationem cuiquam, etiam legatis, licet in literis eorum dicatur vt tam non exempti, quam exēpti, ad hoc onus nisi de ipso indulto concessio monasterio fiat mentio de verbo ad verbum, post hoc concessit cuidam legato vt possit exigere procurationem à quibuscunque personis, etiam exemptis quamuis talia

IN IS VERBIS LOCIS. 311

talia sint priuilegia, quod de eis sit facienda mentio de verbo ad verbum, quod voluit in his literis haberi pro expressis. Quæritur nun quid per has literas legatis concessas sit derogatum illi priuilegio Feder. de Senis sibi cōtrarius consil. 46. postea tenet quod per verba generalia plenissime reuocantur omnia priuilegia, statuta, & consuetudines vt est bonus tex. in Clem. dudum de sepult. prope fin. nam si diceremus contrarium in directe diminueretur potestas Papæ, cum priuilegium consistat in facto, & Papa non habet omnium memoriam, impossibile foret quod de omnibus huiusmodi priuilegijs faceret mentionem de verbo ad verbum, & satis debet esse, quod apparet de intentione sua velle talia priuilegia reuocare, concludit ergo Feder. quod tam in hac materia quam in alia debemus semper cōsiderare claufulas primi & secundi priuilegij, & secundum eorum vim iudicare vel pro priuilegio, vel pro reuocatione, quem sequitur Abb.

IN VERBIS

Abb. in cap. cū instantia. n. 5. de censib.

- 8 ¶ Quinto quæritur vtrum exemptio iustam causam tribuat denegandi procuracionē, quamuis de procuracione nullā mentionē faciat. Solūe quod sic quāuis monasterium, aut locus sit exēptus à iurisdictione episcopali: & de procuracione nulla sit facta mentio, dummodo exēptio sit generalis, seu vniuersalis à iurisdictione ordinarij. Secus si esset limitata ad certas species in quibus non cōprehenderetur visitatio, & procuratio. ita intelligi debet glos. fin. in cap. venerabilis de censib. & cap. cum instantia eod. titul. Sed circa hoc quæro vtrum ecclesia exempta generaliter, & vniuersaliter seu simpliciter à iurisdictione sui ordinarij, ista exemptio pro sit quo ad procuraciones soluendas legatis sedis Apostolicæ: alias autem etiam exempti tenentur ad tale onus cum ne contra tales procuraciones currat præscriptio. capit. accedente, de præscriptionib. nec obstat prædictis cap. cum instantia de censib. quia
secun

IN IIS VERO LOCIS. 313

- secundum Paul. de Leazar in d. Clem. 1. debet intelligi secundum prædicta, vide licet de exēpto exēptione speciali, etiā à procuracione legatorū, vt innuit litera in d. Clem. 1. dum dicit, quod non credimus. Nā bene scit Papa q̄ à iurisdictione Episcopali multe ecclesie sunt exēptæ, sed ab absolute procuracionis legatis dāde nō credit aliquā ecclesiā exēptā p̄ priuilegiū. Idē tenet Zézé. & Steph. in d. Clem. 1. de censib. vbi Zabar. n. 2. opposi- tion. 4. & glos. 2. in ca. cū instātia. de cēsi.
- 9 ¶ Quia ecclesia Romana non solet aliquem priuilegiare contra se arg. leg. iubemus nullā. C. de sacro. sanct. ecclesijs nec imperator potest, vt in l. comperit. C. de præscrip. 30. anno.
- 10 ¶ Quinimo dicit ibi Ioan. Andr. se nō credere q̄ Papa possit aliquē priuilegiare, ne teneatur venire ad eū, vel q̄ pereū nō possit excōmunicari, q̄ Abb. ibi tenet p̄ indubitato: quia cū Papa locū Dei teneat ī terra, vt i. c. 2. d. trasla. p̄latorū nō debet posse aliquē eximere à sua potestate quia p̄ hoc eximeretur à potestate Dei.

IN VERBIS

- 11 ¶ Nec contra supremam potestatem Pa-
pæ valet præscriptio. vt notat Innō. late
in ca. bone el. 2. de Postulation. prælato.
- 12 ¶ Ex quibus infertur per Abbat. in ca.
cum infantia de censib. n. 6. ex illo tex.
dum dicit, quod non credimus quod cō-
tra priuilegium indultum super exem-
ptione à procuracione est præsumptio
falsitatis, & quod non emanauerit à cu-
ria Romana, facit tex. in d. ca. cum infā-
tia ibi quod non credimus, vnde expe-
ctanda esset secunda iussio, facit quod
noratur in cap. 2. de testib. Sed aduertē-
dum quod propter prædictam rationem
intelligo hoc procedere tam in legatis
de latere quam in Legatis missis. Sed in
Legatis natis arbitror distinguendum, quod
ecclesia est exēpta ab omni iurisdictione
ordinaria, & tunc arbitror quod non
potest visitare, nec procuracionem exi-
gere non solum episcopus, sed neque Ar-
chiepiscopus, aut primas, aut legatus na-
tus quia omnes sunt ordinarij: licet ali-
qui immediate, aliqui mediate: & quia
faci-

IN IIS VERO LOCIS. 314

- facilius debet intelligi sublata ab ordina-
rio mediato quā ab ordinario immedia-
to arg. cap. Romana. de appellat. libr. 6.
& cap. 1. de penitent. & remission. cum si-
milibus. Si verò ecclesia eximeretur à
iurisdictione episcopali, aut legati nati
quia ex separatis nō fit illatio. c. quod trās-
lationē de offi. legat. & le. naturaliter, §. ni-
hil cōmune. ff. de acquirē. possessiō. Laud.
in Clem. 1. de cēsi. tenet istā opinionem.
- 13 ¶ Quæritur vtrum ecclesia exempta à
iuribus episcopalibus intelligitur exem-
pta à procuracione Archidiacon. arguit quod
non quia sub minori non cōtinetur ma-
ius arg. cap. studuisti de offi. legat. capit.
cum inferior. de maiortate & obed. In
contrarium arguit quia Archiepiscopus
quantum ad ea quæ sunt ordinis non ha-
bet plusquam episcopus, Quinimo nec
Papa plus habet, pro quo remittit ad no-
tata per se in suo sacramentali in titu. de
ordine episcopali. facit quia episcopus
non est proprie dignitas, sed dignitatis,
cultmen cap. venerabilis de præbend. ca.
Rr si

IN VERBIS

si per ordinationem. 63. dist. capitu. 2. de preb. lib. 6. Zabar. in Clem. 1. n. 4. de censib. Hinc videmus quod Papa se ipsum in litetis appellat episcopum concludit ergo quod etiā à procuratore Archiepiscopi intelligitur exempta. Vnde forte dici potest, quod aut ecclesia vel monasterium eximitur à iurisdictione episcopali, & habet locum, quod supra diximus, aut à iuribus episcopalibus, & tunc habet locum opinio Laudum. Et est aduertendum circa prædicta, quod priuilegium exemptionis non extenditur ad ecclesias postea quæsitæ, vt est text. in clem. 1. in fin. de censibus quod procedit secundum Paul. etiam si priuilegiū exemptionis expresse loqueretur etiam de ecclesijs acquirēdis. Sed cōmuniter reprobatur vt dicit Zabar. in d. Clē. 1. de censi.

14 ¶ Quæro sexto an sit causa iusta vt denegetur procuratio, si visitator excedat modum debitum dicendum est quod sic cap. sane & cap. cum ad quorundam de excessib. prælatorum Specul. titul. de legat.

IN IIS VERO LOCIS. 314

gat. §. super est ver. illud quoq̃.

15 ¶ Quæro vltimo quid si subditus ex aliqua causa legitima de quibus supra denegaret visitationē, vel nolet procurare vltra debitum modum à iure dispositū, & propter hoc excōmunicaretur, vel interdiceretur aut suspenderetur: vtrum sentētia valeret, de hoc satis diximus supra potest tamen dicere quod si excommunicaretur, aut alia sententia immoderetur ex eo quia visitatus denegaret procurare vltra numerum legitimum, euectionū, & personarum, sententia in dubitanter esset nulla in d. cap. cum ad quorundam. de excessib. prælator.

16 ¶ Hostiens. in sum. de censibus in fine. dicit quod si iniuste procuratio denegatur potest denegans excommunicari al legat tex. in cap. cum instantia. in An. & text. in cap. cum nuper. de censib. an autem visitator possit petere à subdito aliquid in iuste, dicendum quod nō, vt per dd. in d. cap. cum ad quorundam, vbi Anton. de Butr. n. 4.

Rr 2

Pote-

IN VERBIS

17 Potest tamen visitator per viam ordinariam porrigendo libellum coram habente potestatem, aut ad id iurisdictionem, per quem petat condemnari, & ad id cogi, vide Marian. Socin. in tract. de visitat. lib. II. ibi tertio decimo quarto qualiter & quibus remedijs visitatus & c.

IN VERBIS

Quod si quisquam quod absit aliquid amplius in supradictis omnibus casibus accipere praesumpserit. & c.

- 1 Procuratio qualiter recipienda an in iudicialibus an in pecunijs, & si contra canones recipitur qualiter puniatur recipiens.
- 2 Procuracionem recipiens contra canones iudicium sibi manducat, & bibit.
- 3 Casus mirabilis in quo rem meam, vel mihi debitam non possunt remittere.
- 4 Visitans (si familiaris suus recipit, quod non potest) an teneatur.
- 5 Duplum an contineat simplum.

In

QVOD SI QVISQVAM. 316

In tempore quo patriarchis ; episcopis interdictus est ingressus ecclesie si celebrarent, sicut prius efficerentur irregulares, idem de visitatoribus.

- 7 Restitutio procuracionis in iuste recepte cui facienda.
- 8 Restituta procuracione iniuste recepta, statim sunt absoluedi sine alia sententia.
- 9 Exigens in debite pecuniam, an teneatur ad duplum.
- 10 Exigens ultra numerum taxatum suspenditur ab officio & beneficio.
- 11 Visitator si aliquid recipit veluti capones grassos, vel caseos, seu aliquos vasculos vini an incidat in poenam.
- 12 Visitator si aliquid recipit visitationes finita an incidat in poenam.
- 13 Accipere est quandoquod accipere.
- 14 Quae in continenti sunt, in esse videntur.
- 15 Iudex in sindicatu an possit conueniri propter pecunia receptam post latam sententiam.
- 16 Visitatores monasteriorum an incidant in penas capit. 1. & cap. 2. de censu. in 6. si recipiunt

Rr 3

pro-

IN VERBIS

Procuraciones indebitas.

7 *Visitatores monasteriorum electim capitulo
provinciali generali si transgrediuntur Clem.
2. de censib. non incidunt in pœnam.*

¶ Hic tractatur de pœna recipientis ali-
quid an plius, tex. in capi. procuraciones
in fin. de censib. dicit qui autem contra
hoc venire tentauerit, & quod acceperit,
reddet: & ecclesiæ quam aggrauauit,
tantundem impendet, & per illam con-
stitutionem tria prohibentur, primum
quod procuratio non reciperetur nisi à
locijs visitatis, intelligitur de procuratio-
ne ratione visitationis debita. Secundo
quod solum in uictualibus procuratiōe
reciperet. Tertium quod visitantes vel
familiares munera non reciperent. ve-
rum contra facientibus pœna non erat
apposita, vnde prædicta etiam pœna ad-
iecta, fuit cōfirmata per Inno. in ca. 1. de
cël. li. 6. §. procuraciones, vbi tex. dicit p-
curaciones autē recipiāt, secūdū q̄ est in
canonibus cōstitutū: nullā tamē pecuniā
ipse

QUOD SI QVISQVAM. 317
ipse vel aliquis de familia occasione ali-
cuius beneficij, aut cōsuetudinis seu quo-
libet alio modo eorū nomine: sed inui-
ctualibus expēsas recipiat moderatas.
Caveat in super quod nec ipse vel quis-
quā suorum aliquod munus quod cū sit,
& qualitercumq; offeratur, præsumat ac-
cipere. Quod si fuerit contra præsum-
ptum, recipiens, maledictionem incur-
rat, à qua nunquam liberetur, nisi duplū
restituat. volumus enim in his fraudem
quālibet euitare penitus, vt in d. cap. 1. §.
procuraciones & l. 2. tit. 22. p. 1. dicit otro
si que el ni ninguno de su cōpañā no les
demande ni tomen dineros, por razon
del officio que ayan, ni por que digan q̄
es costumbre de los tomar, ni en ningun-
a otra manera. Y defendio mas: que el
perlado ni ome suyo no tomasse don,
ni presente, ni seruicio en ninguna ma-
nera, demas dela procuracion que deue
auer, y qualquier que lo tomasse q̄ fuesse
maldito de Dios, y que no saliesse dela
maldiciō hasta que lo tornase doblado.

IN VERBIS

- 2 ¶ Et dicit. Hostiens. in sum. tit. de cens. §. & qualiter facienda sit. ver. quid si recipiat col. 4. quod recipiens contra prædictam constitutionem, & postea celebrans antequam peniteat, iudicium sibi manducat, & bibit: sicut diximus de constituto in quolibet peccato mortali cap. fin. de cohabit. clerico. & mulier. cap. quæ situm de temporibus ordinando ca. quotidie, & capit. accesserunt de consecratione dist. 2. Sed per Greg. 10. alia est imposta pena ut in cap. 2. de censib. lib. 6. hodie per tex. nostrum innouatum, & fuit utilis pene adiectio quia non omnia deducuntur in iudicium cap. cum iã dudum de præbend. vnde sola prohibitio non videbatur sufficere quapropter Macrobius super somnio Scipionis ad fi. sic ait, inter leges illa dicitur imperfecta in qua nulla deuiantibus pena sancitur notat Domin. in d. cap. 2. n. 6. de censib. allegat Guli. & Ioan. And. & glos. in Clem. 1. de offic. ordinar. & prædicta pena fuit conformata & aucta per Gregor. 10. in dist.

QVOD SI QVISQVAM. 318

- di&. cap. 2. vbi tex. formaliter dicit. Statuentes ut vnuerſi & singuli qui ob procurationem sibi ratione visitationis debitam exigeret pecuniam, vel etiã auolente recipere, vel alias cõstitutionẽ ipsam recipiendo munera, siue visitationis officio non impenso procurationem in uictualibus, aut aliquid aliud procurationis occasione violare præsumpserit: duplũ eius quod receperint ecclesiæ aqua id receptum fuerit, intra mensem redde re teneantur. Alioquin ex tunc Patriarche, Archiepiscopi, Episcopi duplum ipsum ultra prædictum tempus restituere differentes, ingressum sibi ecclesiæ sentiant interdictum. Inferiores vero ab officio & beneficio nouerint se suspensos, quousq; de duplo huiusmodi grauatim ecclesijs plenariam satisfactionem impendant: nulla eis in hoc dantium remissione liberalitate seu gratia valitura.
- 3 ¶ Et est mirabilis & casus singularis in que non possum rem meam vel mihi debitam remittere, cum nihil sit tam natu
- Rr 5 rale,

IN VERBIS

rata, quam voluntate domini rem sciam
in alium trāsferri. Et quilibet rei suæ est
moderator & arbiter vt in. l. in re māda-
ta. C. mandati, & casus similis in quo nō
sufficit remissio, notatur per tex. in cap.
statutum. §. si quid autem de rescript. lib.
6. quas decisiones mature debent confi-
derare visitatores, maxime vltimam, ne
forte incidant intā graues penas. Circa
prædictas autē cōstitutiones, primo nota
q̄ in prædictas penas incurrit recipiēs dū
taxat, vt patet ex tex. in d. c. i. §. procura-
tiones, ibi recipiens maledictionē, vt in
d. ca. 2. ibi exigere pecuniā & ca. & ibi re-
cipiendo, & ibi receperint. Vnde dicerē
quod licet visitans teneatur pro sua fa-
milia vt in ca. amputatis. 86. dist. cap. ge-
nerali. §. fin. de elect. lib. 6.

- 4 ¶ Et sic arbitror quod non teneatur vi-
sitans ad prædictam penā, sed solum reci-
piens, nisi etiam visitans fraudem ad id
cōmiserit, quoniam pena suos debet te-
nere autores. l. sancimus. C. de pœnis. Ar-
bitror tamen quod familiaris cui conue-
niet,

QVOD SI QVISQVAM. 319

niret, pœna dict. cap. 2. ad illam teneatur
Si vero non conueniret incurrant pœ-
nam maledictionis de quia in d. capi-
tul. i.

- 5 ¶ Secundo notandum est quod indicto
duplo in est simplum, est enim hoc regu-
lare: quia si lex, vel statutū imponat pœ-
nam per nomina multiplicatiua, duplū
triplum, quadruplū, excepto furto, sem-
per in duplo in est simplum tex. est in. l.
mulier. C. de sponsal. & ibi Bart. & §. si
itaque instituta de actionibus.

- 6 ¶ Tertio nota quod si tempore quo
Patriarchis Archiepiscopis & Episcopis
interdictus est ingressus ecclesie & ca-
pitul. celebrarent in ecclesia in suo offi-
cio, sicut prius, irregulares efficerentur
capitul. is cui. de sententia excommuni-
cationis libr. 6. & etiam si interim mo-
rerentur, non sepellirentur in cimi-
terio secundum gloss. vers. interdi-
ctum in capitul. 2. de censibus libr. 6.
allegat capitul. is cui. de sentent. excom-
municat. Quarto nota q̄ visitatores qui
secun-

IN VERBIS

secundum prædictam constitutionem d. cap. 2. penam suspensionis ab officio & beneficio incurrunt, si interim celebrarent, ut prius, sint irregulares, ne possunt ab alio quam à Papa ab solui. cap. 1. de sent. & re iudic. lib. 6. & cap. 1. de sent. excommunicatio. lib. 6. glo. ver. suspensus in d. cap. 2. de censib.

7 ¶ Quinto nota quod quamvis tex. prædicti vellint, ut fiat restitutio ecclesijs tamen satis est si fiat restitutio prælatis seu rectoribus ecclesiarum secundum Guli. & Ioan. Andr. & Domin. n. 8. in d. capi. 2. unde exponetur ecclesijs id est earum rectoribus probatur in capi. scire debes 7. q. 1. ita Domin. vbi supra. n. 8.

8 ¶ Sexto nota quod visitantes & alij qui prædictas pœnas inciderunt, facta restitutione statim sunt absoluedi sine alia sententia, ut in cap. non est de sponsalibus glof. pen. in d. cap. 2. de censib. libr. 6. & ibi Domi. n. 8. in fin.

9 ¶ Septimo nota quod illud quod dictum est de pecunia non recipienda est limitatum

QVOD SI QVISQVAM. 320
 tum per tex. in capit. se licis de censibus lib. 6. sed contra in quãtum dicitur quod talis in debite exigens tenetur ad duplũ oppono quia imo videtur quod teneatur ad quadruplum cap. quoniam quidẽ 18. dist. soluit glof. fin. in cap. procuraciones de censib. scilicet quod ibi loquitur de enxenis, & hanc solutionem tenet Host. in summa. tit. de censibu. §. quibus quæ solutio non procedit per alleg. cap. 1. in fin. de censib. lib. 6. vbi etiam loquitur de enxenijs dum dicit munera, & tamen satis est quod reddat duplum Host. dicit quod etiam inxenijs satis est quod reddat duplum, & ad contrariam respõdetur, quod potest intelligi quando per vim vel per concussionem aliquid est extortum. §. si ergo in fin. & §. necessitatẽ in fin. autth. ut iudices fin. quoquo suffrag. facit quod not. in d. capit. quoniam quidem glof. fin. 18. dist. Hęc tamen solutio communiter non placet Doctoribus, quia continet diuinationem, unde datur solutio tertia. Videlicet quod ibi lo-

IN VERBIS

loquitur in alio casu scilicet quando Archiepiscopus Episcopo accedente ad consilium Prouinciale de his quæ secum defert, auferat quam solutione communitè tenent doctores in. d. cap. procurationes, & ibi Domi. Ant. Zabar. & Abb. in. n. 6.

10 ¶ Octauo nota quod exigens vltra taxatum suspenditur ex constitutione Benedicti ab officio & beneficio secundum Lap. alleg. 37. propter quod bene facit visitans, si abstinet, vt nihil recipiat.

11 ¶ Tamen si talia susciperet ad fin. vt se cum aportaret, non autem vt tunc biberet, vel comederet, tunc non esset dubitatio quod pœnam positam in. d. cap. 2. de censib. li. 6. incurreret vt tenet Domin. in cap. 1. §. procurationes. n. 7. de censi. eod. li. idem Domin. in d. c. 2. n. 8. de censi. eod. li. & ponit exempla. vt si portat aliquos capones grassos, caseos, vel aliquos vasculos vini.

12 ¶ Si autè visitator recipit aliquid dum

non

QVOD SI QVISQVAM. 327

nō visitat. seu postquã visitatio erat facta videtur Hostiè. in summa tit. de censi. §. & qualiter q̄ si nō visitat, nō ligatur illa cōstitutione. Domin. autè in ea. exegit. nu. 7. de censib. lib. 6. dicit quod sic, quia hic imponitur pœna accipienti.

13 ¶ Et accipere est quodcumq; accipere. cap. eos. in fin. i. q. 1.

14 ¶ Item illa quæ continentur sunt in esse videntur. l. lecta. ff. si certum petat. ca. officij de electione & electi potest. allegat etiam Ioan. Andr. & Ioan. Mon.

15 ¶ Ex quo potest inferri quod si pecunia sit data iudici post latam sententiam potest conueniri in sindicatu: quia qui recipit præteritum post factum, punitur ac si recepisset ante factum, vt notat Abiles in cap. 1. preto. ver. donacion. nu. 11. allegat Pari. de Pute. in trac. sindicat in part. cõsiliarij officiales. n. 2. fol. 194. vide quæ dixi supra in. §. etiam qualitercumq; offeratur.

16 ¶ Nota etiam quod dictæ pœne nō habent locum in visitatibus monasteria

non

IN VERBIS

non seruantibus constitutionem Clem. 2. de censibus ego arbitror quod respectu penarum de quibus in capitul. 1. & capitul. 2. de censibus libr. 6. ita teneantur visitatores monasteriorum, sicut aliarum ecclesiarum, sed ideo in d. Clem. 2. non adijcitur alia pena quia loquitur de his qui debitas recipiunt procuraciones vt patet ibi procuraciones debitas, sed non seruant constitutionem illam in reliquis.

17 ¶ Similiter etiam non habet locum in visitatoribus monasteriorum qui eliguntur in capitulo generali Prouinciali ipsorum monasteriorum de quibus habetur in capitul. ea que de statu Monachorum. qui si constitutionem illam transgrediuntur puniuntur pena ibi statuta.

IN VERBIS.

Patroni vero in ijs, que ad sacramentorum administrationem spectant, nullatenus se presumant ingerere.

Ius

'PATRONI VERO. 322

- 1 Ius patronatus proprie non dicitur spirituale sed spirituali annexum.
- 2 Quaedam sunt spiritualia mere & essentialiter, & quedam sunt spiritualia sed non mere nec essentialiter.
- 3 Matrimonium inter ecclesiam & electum principiat per electionem.
- 4 Iudex ecclesiasticus quare audit de iure patronatus, & non iudex secularis.
- 5 Palatia ad principes, ad sacerdotes ecclesie pertinent.
- 6 Ecclesia nec Papæ, vel prelatorum, sed Dei est.
- 7 Administratio domini ecclesie spectat principaliter ad Papam: & distributiue ad alios ecclesie prelatos, beneficiorum que ritularios.
- 8 Ecclesiarum conditores quam potestatem habeant in rebus quas eisdem ecclesijs conferunt.
- 9 Res ecclesie Christi sunt.
- 10 Patroni habent solum quod de iure est permillum, & an habeant ius instituendi, & destituenti, vel bona ecclesie administrandi.
- 11 Patronus clericus an habeat maiorem potesta-

Sf

ccm,

IN. VERBIS

tem quam laicus.

- 16 Consecratio, & institutio, & totius ecclesie dispositio ad Episcopum pertinet.
- 13 Beneficiorum bona & eius distributio cui competant.
- 14 Laicis potest preberi ministerium, ut colligant ouentiones spiritalia.
- 15 Administratio generalis bonorum ecclesie laicis committi non potest, ita ut super omnes dominantur.
- 16 Dispositio reru ecclesiasticaru triplex, scilicet autorizabilis ministerialis & sollicitudinis.
- 17 Oeconomus in ecclesia habet ministeriu, quid de procuratore, & sindico.
- 18 In vno eodẽque officio nõ debet dispar esse professio, dicẽte Moise nõ arabis in boue & asino.
- 19 Cohærere & coniungi non possunt, quibus studia, & nota sunt diuersa.
- 20 Patronus laicus omnes redditus dimittit clerico presentato, nec potest se in tromittere de temporalibus ecclesie.
- 21 Patroni à principio possunt sibi reseruare cum consensu Episcopi aliquid.

Patro

PATRONI VERO.

323

- 1 Patronus an possit exigere aliquid annuatim ab ecclesia patronata cum consensu Episcopi.
- 2 Rector ecclesie patronate non potest se obligare ad soluendum censum vel augendum solitum etiam in vita sua.
- 3 Patronus potest disponere in fundatione, ut certum quid soluatur ipsi patrono, vel successoribus, & etiam tertio.
- 4 Patronus disponere potest tempore fundationis, quod fructus ecclesie quando contingerit illam vacare sibi expectent, & quando non habeat locum.
- 5 Ex priuilegio apostolico seu ex consuetudine à Papa aprobata potest competere patrono laico custodia ecclesie vacantis, & potest ponere oeconomum in ecclesia vacante.
- 6 Patronus non potest exigere à rectore vel clerico rationem de temporalibus, vel fructibus beneficij, & quid possit facere.
- 7 Patronus ecclesiasticus habet maiorem potestatem, quam patronus laicus.
- 8 Honor est patronum exigere rationem de tem

Es 2

pora

IN VERBIS

poralibus ecclesie.

- 30 Ratio à Rectore ecclesie qualiter exigenda, & non potest Rector ad libitum de rebus ecclesie disponere.
- 31 Ratio minutatim circa carnes & pisces non debet patronus exigere, secus circa possessiones.
- 32 Ratione semel data an iterum possit Episcopus eam petere.
- 33 Patroni non se intromittant ad ea quæ spectant ad sacramentorum administrationem, & qualiter visitandum est Eucharistie sacramentum.
- 34 Chrisma & oleum infirmorum qualiter visitandum, & fons Baptismalis.
- 35 Patronus poterit administratorem ponere.
- 36 Potest quis perpetuo se obligare ad seruiendum hospitali.
- 37 Administratio seu gubernatio piorum locorum non committitur alicui ultra triennium.

1 ¶ Ius patronatus non dicitur proprie spirituale sed spirituali annexum vt in c. d. iure de iure patronatus, & ca. quato.

de

PATRONI VERO. 324

de iudici Fel. n. 2. in d. cap. quato allegat Sanct. Thom. 2. secund. licet Anton. in d. c. quato. sequedo Goffred. in summ. de iur. Patron. §. i. dicit ius patronatus realiter esse quid spirituale: quod patet quia vendi non potest, sicut neq; spirituale nisi cum vniuersitate, vt in d. cap. de iure. Sed quia ex dispensatione ecclesie cadit in laicū; propter quod dicitur annexum iuri spirituali, & sic non inspecta natura sua: sed inspecto illo accidenti surgente ex dispensatione ecclesie, pro hoc quod notatur in cap. pie mentis 16. q. 7. vbi dicit glos. quod ius patronatus est spirituale sed non mere, quia cadit in laicum.

¶ Quædam enim sunt mere & essentialiter spiritualia, vt anima, gratia, virtutes & similia. Quædam sunt spiritualia, sed non mere, & essentialiter: quia tunc non propter se. Sed propter aliud, vt sunt beneficia: vasa ordinata ad sacrificium: & similia iura spiritualia quæ ordinantur ad finem spirituum, vt ad finem anime:

Sl 3 ad

administratos sustentandos: & ista tanto magis dicuntur spiritualia, quāto magis à propinquantur fini rei spiritualis; & de his vide boni glōf. in sum. l. q. r.

- 3 ¶ Ad propositum ergo accedendo per electionem principiatur matrimonium inter ecclesiam & electum: magis dicitur ius spirituale quam ius patronatus, quod non inchoat matrimonium cū presentato; sed tantum preparat personam cum qua debet contrahi, & hoc principaliter non cadit in laicum, nisi ex dispensatione ecclesie: sed noluit ecclesis dispensare cum laico circa electionem, quia effectus magis spiritualis, & ideo infertur, quod cum essentialiter ius patronatus non possit dici mere spirituale, debet quo ad omnia iudicari, vt ius spirituale, nisi repertiatur aliud in contrarium à iure expressum, & ideo vbi spiritualis causa debet tractari simpliciter & de plano idē dicendū esset de iure patronatus,

- 4 ¶ Et sic per hoc sentit aperte Antō. q. ideo ecclesiasticus iudex cognoscit, & non

non secularis de causa iuris patronatus: quia ipsum ius realiter & essentialiter est mere spirituale. Sed hoc dictū nunquam placuit Abb. in d. ca. quanto. n. 5. & 6. vbi dicit quod ipsum ius antequam fuerit concessum laico non fuit deductum in esse: & sic nō potest dici q. originaliter.

- 5 ¶ Præterea est considerandum illud, scilicet ad principes palatia, ad sacerdotes ecclesie pertinet. vt ait tex. in ca. quicūq. 12. q. 2. cap. cōuenior. in mediō. 23. q. 8.

- 6 ¶ Quia ecclesia nec Papæ, nec Prælatorū sed Dei est: vt ille testatur, Petro dicens Matth. c. 16. tu es Petrus, & super hanc petram edificabo ecclesiam meam; non dicit tuam. Idem Ioan. ca. 11. pascite agnos meos & oves meas, non tuos & tuas.

- 7 ¶ Administratio tū domini ecclesie spectat principaliter ad Papam, & distribuitiue ad alios prælatos ecclesie, beneficiorum quē titularios glōf. ver. nostre in procemio. §. in qua quidē pragmat. Sancti tom. 1.

- 8 ¶ Et dicit conc. Tolēta. Basilicarū cōditiones nouerint, nullā se potestatem habere

in rebus quas eisdem ecclesijs conferunt: sed iuxta canonum instituta sicut ecclesiam, ita & dotem eius ad ordinationem Episcopi pertinere cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. decernimus. 16. q. 7. & ca. sunt qui 17. q. 4. Ex fundatione laicus nihil acquirit. ut in cap. pie mentis. 16. q. 7. quinimo talis fundatio est effecta sanctorum ca. semel Deo. de reg. iur. libr. 6. Barbat. in cap. quanto. n. 16. de iudicijs. Specul. tit. de religiof. domib. n. 5.

9 ¶ Et res ecclesie Christi sunt capit. qui Christi pecunia. 12. q. 2.

10 ¶ Ideo patroni solum habent id quod de iure reperitur permissum cap. preterea el. 2. de iur. patron. cap. in quibusdam de penis. Vnde ex iure patronatus, patronus laicus non consequitur ius instituen- di, vel destituen- di, vel bona ecclesie ad ministrandi, sed solum ius presentandi ut per Abb. in cap. preterea el. 1. n. 1. de iur. patron. allegat tex. in ca. quoniam de iur. patron. & ca. vnicum de iure patron. lib. 6.

Et

11 ¶ Et hoc procedit etiam si patronus si- clericus allegat cap. 1. n. q. 5. & vide tex. in cap. si quis. 16. q. 3. vbi habetur quod si episcopus construxerit ecclesiam in dice- cesi aliena, solum presentationem habet.

12 ¶ Consecratio enim & institutio & ro- tius ecclesie dispositio pertinet ad Epif- copum loci: nec potest patronus super hoc aliter statuere, quia non potest im- mutare iuris dispositionem, allegat pro hoc tex. in cap. cum dilectus de consue- tudine, & allegat Innoc. in capi. quonia- ne prelati viceas. sus & dict. ca. nouerint 10. q. 1. vbi patet quod super bonis eccle- sie nullam potestatem habet patronus.

13 ¶ Idem est dicendum de beneficioru- bonis in perceptione fructuum, prouen- tuum, ouentionum quorumcumq; , etiam si ex fundatione, aut dotatione compe- tat patronis, nam rectores seu beneficia- ti debent illos distribuere & non patro- ni: non obstante quacumq; consuetudi- ne ut notatur in concil. Trid. sess. 25. ca. 9. de reformatione.

Sf 5

Vnde

14 ¶ Vnde potest preberi ministeriū laicis, vt colligant ouentiones spirituales: sed laicus colligens non potest esse principalis, vt per Anton. in ca. de cernimus de iudici: tū vide Ioan. de Ligna in ca. 1. de vita & honestat. cleric. & ibi Anton. dicit quod laicus qui emit ouentiones spirituales non potest illas colligere in altari. Sed debent clerici illas colligere ex altari, & dare laico tamen illas non possunt colligere nisi consentientibus clericis, & eorum nomine vt in cap. sanctorum, & capitul. quia sacerdotes, & capit. hanc consuetudine. 10. q. 1. Nota etiā quod laici nec principaliter nec ministerialiter possunt tractare negotia ecclesiastica, seu spiritualia, non enim sunt ipsi tanquam habentes potestatem nec eorum iudicio & autoritate disponi debēt; sed per prelatos Angekin sum. verb. laicus capit. contingit. vbi glos. in fin. de arbitr. cap. cum laicis de reb. ecclesie non alienandis capitul. ecclesia. de constitution. capitul. bene quidem. 96. distin. vbi

in

- in fin. habetur. de facultatibus ecclesiasticis quarum solis sacerdotibus disponendi in discussse adeo cura commissa docetur.
- 15 ¶ Ideo administratio generalis bonorum ecclesie laicis committi nō potest, ita vt super omnes dominantur Inno. & Abb. in ca. decernimus. nu. 9. allegat Archiadiac. in cap. laici. 16. q. 7.
- 16 ¶ Vbi dicitur quod triplex est dispositio rerum ecclesiasticarum: quaedam est authorizabilis, & hæc spectat ad solū Episcopum & quaedam ministerialis: & hæc pertinet ad canonum: quaedam sollicitudinis, & hæc potest competere laicis.
- 17 ¶ Quasi sentiat, quod oconomus dicitur habere in ecclesia ministerium, id est officium cum generaliter omnia administrat. Sed quando est procurator vel sindicus ad vnam vel plures causas, non proprio autem dicitur habere officium in ecclesia, sed potius quandam sollicitudinem allegat text. in capitul. in noua. 16. q. 7.

Vbi

IN VERBIS

18. ¶ Vbi dicitur in vno eodemq; officio non debet dispar esse professio, quod etiam in lege diuina prohibetur dicente Mose: non arabis in boue simul & asino id est homines diuerse professionis, in vno officio simul non sociabis, nam qui in administrationibus sociantur, nec professione discrepent, nec habitu.
19. ¶ Nam coherere & coniungi non possunt quibus studia & vota sunt diuersa.
20. ¶ Nota etiam quod patronus laicus omnes redditus dimittit clerico presentato, nec potest se intromittere de temporalibus ecclesie, vt per Roch. de Curte. in tract. de iure patronat. verb. onerosum. num. 8. allegat d. capitul. nouerint. 10. q. 1.
- ¶ Nisi à principio aliquid sibi reseruauerit cum consensu episcopi, vt dicunt doctores per tex. in capit. præterea el. 2. de iur. patron.
22. ¶ Vnde patronus potest annuatim aliquid exigere ab ecclesia patronata in recognitionem iuris patronatus dummodo

PATRONI VERO. 328

- do tempore foundationis illud disposuerit cum consensu episcopi, alias secus vt notat Abb. in d. c. præterea. n. 3. vbi dicit quod alias consuluit, quod quidam populus qui habebat ius patronatus, non poterat exigere à præbytero certos cereos in recognitione iuris patronatus, quia illud non fuit sibi reseruatum tempore foundationis allegat bonum tex. in cap. cum dilectus de consuetudine & notata per Innoc. in cap. quoniam ne prælati vices suas, & facit. d. ca. nouerint. 10. q. 1. cap. tua nos de iure iurand. refert & sequitur Didac. Per. in l. 1. tit. 6. lib. 1. ord. verb. lo que fuere ordenado.
23. ¶ Et notat Abb. in d. cap. tua nos, ex illo text. quod rector ecclesie patronate non potest se obligare ad soluendum censum, vel augendum solitum etiam in vita sua. Quinimo secundum eum non potest patronus etiam sponte soluere nomine census, idem dicit Abb. in cap. 1. de immunit. ecclesie idem Abb. in ca. olim el. 1. n. 3. de restit. spoliator.

IN VERBIS

24 ¶ Amplia nunc istam conclusionem scilicet quod nedum patronus potest disponere tempore foundationis, vt certum quie annuatim ipsi patrono vel successoribus suis soluatur: sed etiam potest disponere, vt soluatur tertio, text. est & ibi Abb. n. 2. in ca. quanto de censib.

25 ¶ Amplia secundo, vt etiam possit patronus tēpore foundationis disponere q̄ fructus ecclesiæ, quando contingerit illam vacare, sibi expectent. glos. verb. fundatione. ca. generali. de elect. lib. 6. limitata nūc istam conclusionem vt non procedat, quando patronus assignasset solummodo dotem necessariam ecclesiæ: tunc enim non potest sibi aliquid reseruare etiam cum consensu episcopi, quia iura mandant integram & necessariam dotem esse assignandam ecclesiæ text. est in ca. 1. de censib. ca. cum sicut. de cōsecratione ecclesiæ vel altaris, ita limitat, & declarat Abb. in. d. ca. 1. de censib. n. 1. & vide bonam glos. in ca. si quis basilicam de consecrat. dist. 1.

Ex

PATRONI VERO. 329

26 ¶ Ex priuilegio autem apostolico seu ex cōsuetudine à Papa aprobata potest competere patrono laico custodia ecclesiæ vacantis, & etiam potest ponere patronus laicus œconomum in ecclesia vacante Abb. cum vos. n. 4. de officio ordinarij quem refert, & sequitur Gregor. glos. pen. l. 11. tit. 15. p. 1.

27 ¶ Ex quibus infert idem Roch. in d. tract. de iur. patron. §. & vtile. nu. 7. quod patronus non potest exigere à rectore vel clerico rationem de temporalibus vel fructibus beneficij, quod optime probatur in. d. ca. nouerint. 10. q. 1. potest tamen patronus laicus, si sacerdos aliquid ex collatis rebus de fraudauerit honesta conuentione compescere, aut episcopo corrigenda denuntiare capit. filij. 16. q. 7.

28 ¶ Patronus autē ecclesiasticus habet maiore potestate circa hoc i. c. cū & plātare. §. in ecclesijs d̄ priuilegi. notat Dō. in. c. Episcopū in medio. 10. q. 1. vtrumq̄ prædictorum decidunt Ant. de Butt. &

Abb.

IN VERBIS

Abb. in cap. cum propter de iur. patron. nu. 6. clerici namq; patroni habent ius pinguius, quam patroni laici arg. capi. si quis Episcoporum. r. 6. q. 3. Hinc est quod in limine foundationis de consensu Episcopi potest conditio apponi. quod nulla requiratur institutio quando præsentatio vel electio fit per ecclesiasticam personam quia illa præsentatio habet effectum institutionis, aut electio vim confirmationis, cum fiat per personam iuris spiritualis capacem, secus si per incapacem id est laicum notat Cesar Lamber. in tract. de iur. patronatus. q. 9. p. 1. libr. 1. n. 70. quem refert & sequitur glos. verb. quod pragmat. sancti. titu. de collation. §. item circa col. 2.

29 ¶ Honor certe est patronum ecclesiasticum rationem de temporalibus ecclesiæ (vt supra dixi) exigere, & vide tex. in cap. ex literis de iure iur. Abb. in cap. in Lateranensi. n. 3. de præb. & dignitat.

30 ¶ Vbi etiam dicit qualiter exigenda sit hæc ratio à rectore ecclesiæ, allegat Innoc.

PATRONI VERO. 330

Innoc. in d. ca. cum & plantare de priuileg. & dicit etiam rectorem ecclesiæ nõ posse ad libitum disponere de fructibus ecclesiæ sicut d. patrimonio, de his enim fructibus ecclesiæ possunt compelli ad reddendum rationem: non tamen illis exigenda est ratio multum subtiliter, vt notatur in. d. capit. cum & plantare, ex quo infert, quod cum pinguius ius habet episcopus in beneficio, quam patronus, ideo quemadmodum patronus potest exigere rationem ita & fortius Episcopus.

31 ¶ Et dicit idem Roch. in d. tract. verb. Honorificum. n. 99. quod talis patronus non potest exigere rationem minutatim, scilicet quid expendatur singulis diebus in carnibus, & piscibus, sed quomodo regantur possessionis, & quomodo prouentus expendatur non quantum expendatur singulis diebus (vt dixi) in carnibus & piscibus & pane ita notant doctores in ca. cum & plantare. §. in ecclesijs de priuileg.

Tt Data

32 ¶ Data vero ratione patrono an Episcopus potest compellere, vt iterum re videatur per eum, credo in hoc stādum esse consuetudini, vide Aymon crauere in 2. p. consiliorum consili. 238. incipit diuino subsidio Guido pape in decis. Dalphin. decis. 331. quos refert, & sequitur Nun. de Auend. in cap. 10. prat. p. 2. n. 33. in fin. An autem alij praelati vel clerici teneantur reddere rationem administrationis suis superioribus vide text. in cap. qualiter & quando el. 2. de accusationibus & ibi Abb. num. 4. Bald. in leg. orphano trophos. C. de Episcopis & clericis.

33 ¶ Itaque patroni non se intro mittant ad eaque spectant ad sacramentorum administrationem, nam hoc spectat ad praelatum vt dicit Frias cap. 3. in d. tract. Despues que el dia figuiente el visitador viniere ala yglesia do ha de hazer el officio quando ya le parezca que podra conuenir y allegarse la gente ala yglesia deue mandar tañer a missa como en dia
de

de fiesta. La qual mandara celebrar y officiar cantada con toda la solemnidad que mas conuenga. Y allegada la gente la haga proseguir hasta el offertorio. Acabado el offertorio, reuestirse ha el visitador su sobrepelliz blanca, y encima vna capa de seda, y do no la vuiere, vna Estola sobre los ombros cruzada delante los pechos. Y encendidas las hachas, o cirios, y proveydo el encensario de asquas y encienso: reuestidos los otros clerigo de sobrepellizes, el visitador cercado de los otros clerigos puestas las rodillas en el suelo, y gradas del altar do estuuiere el sagrario: do se coloca el sancto Sacramento con toda la demas reuerencia y deuocion, que pueda començara a medio tono el visitador y dira. Adiutorium nostrum in nomine Domini, & respondet circumstantes: qui fecit coelum & terram, & rursus visitator, sit nomen Domini benedictum, & illi, ex hoc nunc

IN VERBIS

& vsque in seculum, atque iterum visitator in cipiet Psalmum ad te leuauit oculos meos qui habitas in caelis, ipsi dicent versum subsequenter, & sic successiue cum Gloria patri & Cap. Dicitque visitator versum. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terre. Memento nostri domine in bene placito populi tui: visita nos in salutari tuo. Domine exaudi orationem meam & cap. Dominus uobiscum & ca. Oremus Deus qui corda fidelium sancti spiritus illustratione docuisti & ca. Deinde conscientias nostras quaesumus domine uisitando purificas & cap. demum & finaliter dicat continuando orationem propriam illius sancti uel sancte in cuius nomine ecclesia dedicata est: quam terminans dicat, per Christum Domini nostrum amen. Tunc erigens se uisitor accedat ad uisitandum uenerandum eu charistiae sacramentum. Acceptisque clauibus aperiet, reuerenterque extrahet illud de sacrario. Et tunc ipse uel alij canto-

PATRONI VERO. 332

cantores alta uoce incipient cantantes hynum illum. Tantum ergo sacramentum & cap. vsque in fin. Gegenitori genitorum; & cap. Y entre tanto que ellos cantan y el diacono, o otro encienfa, el uisitor con mucha diligencia uea la manera y disposicion como esta colocado el sancto sacramento y si (quod absit) estan en algo las especies corrompidas o roydas, y las formas delas hostias bien cortadas y rodeadas, y si tiene conseruadas muchas, o pocas segun la manera del pueblo y disposicion del tiempo. Y haga boluer la hijuela en que suele estar colocado el sancto sacramento sacudiendo la sobre la patena para ver si ay reliquias o si las toma quando suele renouar. Y si la palia, corporales, o hijuela en que suele estar embuelto: si estan limpios y de fresco enxabonados sobre la pila del baptizar por el cura, o otro sacerdote. Pregunte esso mismo al cura, o curas si ay costumbre renouar el sacramento de quinze en quinze dias, o al mas de tres

en tres semanas en inuierno. Y si lo renueuan siempre con hostias frescas hechas de aquel dia si esta colocado en alguna custodia de plata do ouiere facultad para ello. Si arde siempre la lam para delante el sacramento. Si el sagra rio esta limpio dentro: mirelo con vna vela encendida, y si lo limpia con vn paño todas las vezes que renoua. Item que no aya en el alguna quiebra ni agujero por do entren mures ni arañas, si esta siempre cerrado so deuida clausura, o clausuras. Y en todo prouea para adelante y castigue qualquier falta y excessio q̄ en algo de lo sobre dicho hallare conforme a derecho de quo in cap. statuimus, de custodia eucharistiæ, y conforme a las constitutiones sinodales del tal Obispado y al fin açara el corpus Domini con vna mano: para que lo adore el pueblo. Esto ansi visto y visitado delante del notario que ha de dar fee, y testimonio de ello en el libro de la visitacion tornara el visitador a colocar el sacramento en el

el sagra rio diziendo, Nunc dimittis seruu tu Domine vsq; in finem. Saluos fac seruos tuos, & ancilas tuas &c. Mitte eis Domine auxilium de sancto &c. Domine exaudi orationem &c. Dominus vobiscum &c. Oremus pretende Domine misericordiam tuam famulis & famulabus tuis: dexteramq; celestis auxiliij: vt te toto corde perquirant: & que digne postulant assequantur, Per Christum Dominum nostrum, Amen.

34 ¶ Et in cap. 4. tractat qualiter visitandum Oleū infirmorū, & Chrisma, & Fontes baptismales, & dicit, Despues de visitado el sancto Sacramento del altar: luego incontinentemente el visitador yra a la alazena, o cofre donde fueren estar las vasis del Crisma, y Oleo ansi cathecumenorum, como la del Olio infirmorū, y todas en su caja, o cofrecito do estuieren colocadas en processio con la cruz y cirios cantando todos el hymno. Veni creator spūs &c. lleuarlas ha el visitador en las manos ante sus pechos sobre la pila del batizar

IN VERBIS

Y alli sigillatim las abriera todas tres y si estan sanas y cubiertas con sus pellitas de cera vel alias, y las dos conuiene a saber la del crisma y la del olio cathecumenorum a bajo con sus plumas pendiétes de las pellas de cera con que está cubiertas. Vera esto mesmo & informarse ha si todas tres se purificaron la semana santa sobre la pila del baptizar con su agua caliente. Item sabra si luego la semana de Pasqua siguiente las renouo el cura de crisma y oleo. nueuo hecho y consagrado el jueves de la cena o no. Item si despues que las proueyo de nueuo si las ha ceuado con azeyte, o si estan ya secas o menguadas. Item si las tienen en lugar honesto y limpio y so deuida clausura conforme al dicho capit. statuimus & cap. de custod. eucharist. & chrismat. Y si lo fallare todo así como conuenga: de gratias a nuestro Señor, Y si en algo hallare de todo lo que dicho es defecto y negligencia mandelo proueer para adelante. Y castigue el excesso pasado conforme

PATRONI VERO.

334

forme al derecho ya dicho y ala constitucion sinodal del Obispado. Y luego antes que de alli se parta el visitador, visitara delante el mismo notario la dicha pila baptismal. Y sabra si esta sana, o que brada, o en algo se reçume: si esta limpia si esta cubierta con su atapadera de madera: y si ouiere facultad con su cercode yerro y su candado y llaué. Y si en algo desto ouiere falta mandarlo ha proueer para adelante y castigara el exceso pasado. Y desde alli boluera en la misma procession a poner y colocar las dichas vasijas adonde primero estauan, o deue estar: so deuida clausura como dicho es. Y pedira estando alli el libro de los baptizados: digo el libro de papel enquadernado donde el Cura. acabando de baptizar qualquier criatura la escriue con dias, mes, y año, y el padrino y madrina, y lo firma de su nombre, y como es legitimo d' tal padre y madre para dirimir los matrimonios, y para muchos prouechos q' de ello se sigue conforme ala constitucion

Tt 5 cion

cion sinodal deste Obispado de Salamanca, y de los otros Obispados bien gouernados. E esto mismo a otra parte de aquel libro, se han de escriuir todos los confirmados por la misma manera, y para aq̄l mismo fin y efecto, y assi pedido el tal libro informese el visitador si está entera mente assi los batizados como los cōfirmados allí escriptos y firmados, o si falta alguno: y hagalo poner y castigar la negligencia conforme a la constitucion sinodal del tal Obispado. Itē se p̄a si el tal libro esta, se deuida clausura como las vasijas del Chrisma, y Oleo. Y do no parezca ad perpetuam rememoriā, y assi lo haga escriuir como se va visitando en el libro de la visita de la dicha yglesia. Y si en la tal yglesia ouiere algunas reliquias antiguas, de Sanctos, o Sanctas visitarlas ha, y si estan en lugar congruo: o con la decencia que conuengan en sus cajas. Ni permita que en lo tal se haga nouedad ni fiction alguna mas de lo que per-

permite el derecho en el capitulo cum ex eo de reliquis & ueneratione sanctorum; itaque in his nullatenus se p̄sumat in genere patronus.

35 ¶ Poterit tamen patronus administratorem ponere ut notat Abba. in capitul. inter dilectos num. 17. de donationibus ubi allegat Bartul. in leg. 1. ff. de colleg. illicitis & Innoc. in capitul. dilecta. de excessibus. p̄lator.

36 ¶ Et addit ibidem Abba. quod potest quis se obligare ad seruiendum perpetuo hospitali etiam priuato quod uideatur prima fronte contra notata in leg. cum antiquitas. C. de usu fruct. & in leg. titia. §. titio. ff. de conditio. & demonstrat. ubi concluditur quod non potest quis perpetuo suas operas locare, cum sit species cuiusdam seruitutis; tamen potest hoc admitti fauore spiritualitatis: nam seruire Deo; non est seruire, sed maxima libertas.

37 ¶ Concil. autem Trid. sess. 25. cap. 8. in fin.

IN VERBIS

fin. de reformat. dicit quod administratio seu gubernatio locorum piorum nō committatur alicui ultra trienium nisi in fundatione cautum reperiatur.

IN VERBIS

Nequē visitationi ornamentorum ecclesie.

1 *Patronus non debet se ingerere visitationi ornamentorum.*

2 *Ornamenta qualiter visitanda.*

3 *Inuentarium qualiter fit.*

1 ¶ Patronus non debet se ingerere visitationi ornamentorum vt dicit noster tex. & dicit Frias vbi supra cap. 6. Y acabada de leer la dicha carta y proseguida la missa hasta la acabar entonces el visitador con su notario llamados el thesorero mayordomo de la yglesia, y el sacristan en presencia del clero y delos del pueblo que ende se querran hallar, visita ra el cuerpo y hedificio de la yglesia.

2 ¶ Y todos sus ornamentos, Y si en el libro

NEQVE VISITATIONI. 336
bro de la visitacion de la yglesia estuuiere hecho inuentario de ellos, discurrira figillatim por el: y en leyendo tal ornamento el sacristan y mayordomo lo han de exhibir y presentar. Y si de los contenidos en el inuentario pasado algunos de vicios estuuiere casi cōsumidos mandar los ha quitar al notario dñ inuētario, o diziēdo in margnine perescio: paresciēdo ser assi por verdad. Pero no permita que las tales cosas viejas rotas y consumptas se vendan para cosas profanas saluo que las mande quemar y la ceniza echarla en el rio abaxo, o en el caño de la pila del baptizar, o las aproueche y gaste en lo que mas conuenga en la mesma yglesia, o las mande dar a otras yglesias, hermitas y oratorios pobres. O despues de quemadas enterrar la ceniza de ellas en la yglesia conforme a derecho cap. quod semel. de regul. iuris lib. 6. cap. quæ semel, & capi. quoniam. 19. q. 3. cap. quæ silti. 17. q. vltim. capi. ligna, cum alijs ibid. de consecratio. dist. 1. c. ad hæc
de

IN VERBIS

de religios. domib. & per Petrum de Pa-
 lud. in. 4. dist. 24. q. 5. & l. 64. tit. 4. p. 1. Em-
 pero si de los ornamentos contenidos en
 tal inuentario hallare algunos faltos, y
 perdidos por negligencia y culpa del sa-
 cristan, o mayordomo de la yglesia, rece-
 bida informació de la culpa, el visitador
 los deve mādar pagar al que hallare cul-
 pado: ca para esto y lo al, los que nõbran
 el mayordomo de la yglesia como aba-
 xo diremos le abona, y el tal mayordo-
 mo da y entrega al sacristan por inueta-
 rio todos los ornamentos que acostum-
 brá estar en la yglesia. y tomadas del fian-
 ças y caucion q̄ lo sacaran indemne, y
 los entregara por el mismo inuentario
 al tiempo de la visitacion de la yglesia, y
 si el visitador hallare que de los tales or-
 namentos antes no auia hecho inuen-
 tario en el libro de la visitacion, o que el
 hecho es muy antiguo, y que esta ya
 muy deturpado: mandaralo hazer de
 nuevo por su notario en el dicho libro
 en la manera siguiente especificando
 cada

NEQUE VISITATIONI. 337
 cada cosa por si. Sed antequam ponat-
 tur forma inuentarij vide. leg. 64.
 titul. 4. part. 1. ibi. Limpias y apuestas de-
 uen tener los clerigos las yglesias y to-
 das las otras cosas que son menester pa-
 ra seruir a Dios nuestro Señor en ellas,
 así como los calices, y las cruces, y las
 otras vestimentas con que dizen las ho-
 ras, y todos los otros paños que ponen
 para postura en los altares y paredes.
 Ca pues el cuerpo de nuestro Señor Je-
 su Christo se consagra en ella, guisado
 es que todas las cosas que ha menester
 para seruicio de ella, que sean muy lim-
 pias y muy apuestas. Y estas vestimé-
 tas de paño que son menester para seruir la
 yglesia no las deue dar los clerigos a los
 omes q̄ vsen dellas en otras cosas vanas
 y quando las vestimentas que fuerē ben-
 ditas estuuieren suzias y fuere necessa-
 rio lauarlas los diaconos, con los otros
 menores de la yglesia lo deuen hazer, y
 los corporales deue lauar los prestes, en
 baci-

IN VERBIS

bacines muy limpios y seã toda via guardados para esto y no los metan a otro seruiçio ninguno: y quando estos paños fueren enuegocidos o rotos, de guisa o modo que no puedan seruir, deuenlos quemar, y no los deuen vender ni dar ni meter en otros vasos que sea a seruiçio de los hombres. Ca lo q̄ es dado para Dios y para seruirle no deue ser tornado, despues a otro seruiçio. Y esto d̄ue ser guardado: porque no se enfañe Dios contra el pueblo, y no le de mantenimiento, afi como aconteçio al rey Baltasar, que tomo los vassos, y las otras cosas del tēplo de Hierusalem, y se siruio dellas como no deuia: y destruyole por ende nuestro Señor Dios, y metio su reyno en poder de sus enemigos.

3 ¶ Redeundo ergo ad. d. cap. 6. qualiter inuentarium fiat. Primeramente dize Frias escriuiendo quantos altares, y de que vocacion sea cada qual. Y que retablo, o ymagenes de bulto tienen, y si tiene guarda poluo y de que sea. Y ha de pro-

NEQVE VISITATIONI. 338

proueer con el sacristan que los tales retablos esten cubiertos cō sus guarda poluos quando los sabados de cada semana, o alias se limpia la yglesia.

¶ Item quantas aras consagradas, y vealas si estan sanas y guarneçidas, o si esta alguna quebrada, o enormiter lesa y que la quiebra & lision la atraueffa de parte a parte, o que sea tan angosta que en ella no pueda caber el pie del calice y hostia ca en tales casos no consienta celebrar en ella: antes la haga quebrar y echar la el rio abaxo, o molida en el pozo de la pila del baptizar: y ha de ser de piedra la tal ara y no de madera ni de otro metal conforme al capitul. altaria pala, de consecration. distincti. 1. y los theologos in. 4. distincti. 4. y prouea que quando no celebrarem missas el sacristan tenga las aras en lugar decente en la sacristia: y si alguna estuuiere inserta en el altar: prouea que este muy bien guarneçida toda cubierta y cofida en angeo, vel alias por cuitar algunas supersticiones

Vu de

IN VERBIS

hechizeras.

¶ Item quantos corporales, con sus hijuelas, y han de ser solamente de lino, y no de seda, vel alias vt in capit. consulto. de consecratio. dist. 1. & theologi lib. 4. dist. 136. y prouea el visitador que todos esten nitidos, y muy limpios y que ala cōtinua los lauen y xabonen sobre la pila del baptizar el mismo sacerdote, o sacristan y no mugeres, y que no celebren cō ellos si primero no estuieren bendezidos por el Obispo cōforme al dicho ca. consulto.

¶ Item quantas paleas, y si son todas llanas y blācas, o si ay algūas labradas y quātas, y de que labor cada qual, y prouea q̄ todas esten limpiās, y en vn cofre bien cogidas quando no estuieren puestas en los altares.

¶ Item quantas touajas, y paños de manos, y si son blancos, o lauados, y quātos y como, y quantos para dar la paz: y quātos para cubrir los calices, y si estan todos limpios y lauados. ¶ Itē quantas me

fas

NEQVE VISITATIONI. 339

fas de manteles, y quantos alemaniscos, y quātos comunes, y si son nueuos, o andados, y si limpios &c. ¶ Item quantas sauanas, y si son de tres piernas, o de dos y si son nueuas, o andadas, y si estā todas limpiās. ¶ Item quantos cielos sobre los retablos y altares, y de que sean, y si tienen sus flecos, y estan limpios. ¶ Item quantos cobertores de los altares, y de q̄ sea cada qual, y como estan tratados.

¶ Item quantas sobre pellices de lienço que sean de la yglesia. Y si estan sanas limpiās y cogidas como conuenga.

¶ Item quantos frontales, escriuiēdo de que sean cada vno, y quātos con sus frōtaleras, y si son de lo mismo, vel alias, y si estan sanos: bien tratados y cogidos.

¶ Item quātas casullas, y de q̄ cada qual sea, y si con cenefas, o sin ellas, y de q̄ y quales: y si cada qual tiene su estola y manipulo de lo mismo, o no, y si entre las cenefas ricas tiene sus fundas de frisa, y si estan sanas en sí y en el forro, y bien tendidas, y puestas en sus caxones y arcas.

Vñ 2

Item

IN VERBIS

¶ Item quantas almáticas y de que sean y si tienen sus cordones y borlas, quãtas y de que, y si tienen sus collares y con q̄ labores.

¶ Iten quantos atavios, o adereços de al uas y amitos y cingulos para dezir missa y como guarnecidas, o sin guarnicion de rodo pies &c. y si estan limpias.

¶ Iten quantas capas de seda, grana, paño &c. y con que çanefas y capillas: y si con sus fundas de frisa, las ricas y en sus caxones tendidas. Item quantas mãgas de cruces, y de que sea cada vna, y como es labrada, y con quantos cordones y borlas, y si tiene su funda de angeo, o frisa en que se meten. Item si ay algun paño para llevar el sacramento a los enfermos con sus flecos y de que sea. Item si ay algun paño para sobre las andas de los defuntos y sobre las tumbas y de que es y que labores. Item si ay algun paño o velo para comulgar y q̄ tales. Y si ay algun otro para sobre los nouios quando les velan, y si ay tantos cordones, o cintas

NEQUE VISITATIONI. 340
tas quantas son necessarias. Item si ay algun vestibulo con sus sortijas para delãte el altar y el choro los dias feriados en la quaresma que se coxa y tienda con sus cordeles y carrillos. Item quãtas dal máticas, o tunicas para los moços y acõlitos que firuen al altar y de que sean, y mandar reparar las faltas que en todos estos ornamentos ouiere. Item quantas dal máticas, alhombbras, reposteros, y cõ que armas y quantos alfamares: y quantas sobre mesas, y quantos paramentos, y de que sean, y si ouiere algunas mantas de pared, o otras ropas de lana, seda, o liço pintadas. ¶ Plata. Primeramente, si ay mas de vna cruz de plata, y de que labores ansi en los braços: como en el pie y quanto pesa cada vna: mandela pesar y assentarla, y si se an caydo algunas piezas sepa si estã arrecaudo y si tienẽ sus caxas. Item quãtos calices de plata y si son dorados, o blancos y que hechura: y quãto pesa cada qual con su patena, y si tiene cada vno su purificador de olanda, o

IN VERBIS

lienço dētro del vaso, y sus caxas de cuero, Yten si ay mas de vna custodia de plata: para llevar el sacramento a los enfermos, y como es labrada cada vna, y si blāca, o dorada, o si con cruzeta encima, y luneta dentro, y si con su pie, o suelta: para sobre algun calice: y quanto pesa, y si tiene su caxa.

¶ Item si ay mas de vn incensario de plata: y como esta labrado, y con quantas cadenas y fortijas, y de que peso, y su caxa.

¶ Item si ay vinageras de plata: quantas, y de que hechura, y con sus caxas.

¶ Item si ay nauccica, o naueta de plata: para el incienso, y de que peso, y si tiene cuchara de plata.

¶ Item si ay cadeleros de plata: quantos y de que labor y peso.

¶ Item si ay cetros: quantos, y de que labor y peso, y si son blancos, o dorados: y si tienen fundas, o caxas. ¶ Metal.

Primeramente quantos calices de estaño con sus patenas, y sus purificadores: como

NEQUE VISITATION. 341
como los de plata: y si estan sanos, y para celebrar con ellos alias: quiebrellos y quantos pares de vinageras; o ampollas para el seruicio de los altares.

¶ Yten quantas cruces grandes de metal: para los resposos: y quantas pequeñas para sobre las aras del altar: y si estā sanas.

¶ Yten quantos candeleros de açofar, quantos de yerro: o de otro metal, & incensarios de cobre.

¶ Ytem quantas lamparas, y si cada lampara tiene su bacin y compuesto, y todo limpio.

¶ Yten quātos calderos de agua bēdita.

¶ Yten quantos yerros de hazer hostias: y si espiden bien: y salen buenas. ¶ Yten quantas campanas grandes ay en el campanario: y si estan sanas y alguna bendita: quantas esquilas para tañer a ver a Dios: y quantas para llevar el sacramento a los enfermos. ¶ Yten si ay rueda de campanillas, y quantas son. Si ay platos de metal: para dar el pan bendito.

IN VERBIS

Si ay algnno para llevar la extremauncion, o alguna bacinita y si esta limpia. Si ay brazeritos para los altares y quantos. Si ay tigeras para cortar y cercenar las hostias. Si ay agua manil pendiente en la sacristia para lauarse los ministros. Açadon, pala de yerro para soterrar los difuntos, si ay cepo de piedra con dosca dados y llaues la vna que tēga el mayor dome la otra el cura. Los libros, Primeramente quantos missales de molde tiene la yglesia, quantos tiene de mano y pergamino: quantos manuales, o batisterios de lo vno y de lo otro: quantos dominicales: quantos sanctorales: quantos mixtos: quantos officarios, epistoleros, euangelistarios comunes, o cinco historias. Salterios, breuiarios, profarios, processionarios, te igitur, quadernos de especiales fiestas, vispereros, constitutiones sinodales, directorio, o costūbres, libro de bautizados, cartillas de consagracion carta, o tabla pēdiēte de articulos y mādamientos, tabla guarnecida, o libro de
to-

NEQUE VISITATIONI. 342
 todos los anniuersarios, o memorias q̄ se hazen y estan dotadas en la tal yglesia y tablas guarnecidas d̄ deuociones, Ma-
 dera. Primeramente quantas arcas, quantos cofres, caxas para hostias y hostiarios, estantes para las velas, gotaletas para el missal del altar, retriles, o atriles, o fragisterios, escaños quātos, y si de dos asientos, o de vno, filletas de asiento, bancos, escadales, o cruz que besan, tomando agua bendita. Andas del corpus Christi, Andas de finados, hacheros, ciriales, varales, con sus carrillos, y cordeles, palos de las cruces, palos de los cetros varas del paño del corpus Christi. Alta-
 baques del pan bēdito, tenebral para velas & tinieblas, maçuelos para las tinieblas.

IN VERBIS.

*Aut bonorum stabilium, seu fabricarum pro-
 uentibus immisceant.*

IN VERBIS

- 1 Patroni non se immisceant visitationi bonorum stabilium ecclesie.
 - 2 Bona ecclesie sunt deputata vsibus clericorum & pauperum, proprietas autem est ipsius Dei.
 - 3 Ecclesia res omnes sunt vota fidelium, prætia peccatorum, patrimonium pauperum.
 - 4 Possessiones ecclesiarum qualiter visitentur, & de eius inuentario.
 - 5 Inuentarium escripturarum ecclesie qualiter fit
 - 6 Bonū proueniens ex inuentario facto.
 - 7 Anima sine corpore non uiuit corporaliter.
 - 8 Bona ecclesie dicuntur patrimonium Christi.
 - 9 Ecclesie venenum non esse in fr̄sum propter diuitias sibi traditas.
 - 10 Bona & possessiones beneficiorum visitanda.
 - 11 Capellania qualiter visitanda.
 - 12 Sacristia, y sacristan como seran visitados.
 - 13 Ratio qualiter reddatur.
 - 14 Oeconomus e proprio clero sit.
- 1 ¶ Patroni non se immisceant visitationi bonorum stabilium ecclesie.

Et

AVT BONORVM. 343

- 2 ¶ Et bene nam bona ecclesie sunt deputata vsibus clericorum : & pauperum : proprietas autem est ipsius Dei, vt notat Abba. in capitul. non minus numero sexto de immunitat. ecclesiarum.
- 3 ¶ Et dicit Prosper libro de vita cõtemplatiua scientes viri fratres nihil aliud esse omnes res ecclesie : nisi vota fidelium & prætia peccatorum : & patrimonium pauperum : & dicit Frias in d. tract. de visitat. capitul. 7. despues de visitados los ornamentos: deue el visitador informar se si la fabrica y lumbre dela yglesia tiene algunas possessiones allẽde del noueno q̄ le cabe del pontifical: o diezmos.
- 4 ¶ Y si en el libro dela visitaciõ dela yglesia estuuiere hecho inuẽtario delas tales possessiones procedera por el en presencia d̄los sufo dichos mas ancianos d̄l pueblo, y aura su ïformaciõ sigillatim d̄cada vna d̄llas, y si esta por d̄la yglesia, y si estã reparadas y biẽ labradas, o alguna perdida, enagenada entrada : o q̄ resciba algũ per-

IN VERBIS

periuuzio: para que lo provea y castigue y si hallare inuentario añidira las otras nueuamente mandadas si las ouiere: o hara quitar la que se ouiere vendido: para el provecho y necesidad de la yglesia con autoridad y licencia del perlado alias no. Pero si el tal visitador no hallare hecho inuentario de las tales posesiones mandarlo a hazer de nuevo a su notario en el dicho libro en la forma siguiente. Inuentario de las posesiones de la fabrica y lumbre.

¶ Primeramente tiene vnas casas a tal parte con su corral a tras o adelãte, o sin el son llanas, o sobradas linderos de la vna parte casas de .N. &c. Item tiene vna heredad, o tierra a tal parte, o termino que haze tantas hanegadas de sembradura, linderos de la una parte tierras de .N. y de la otra parte tierra, o prado de .N. y asì de las otras tierras que tuuiere. Item tiene vna viña a tal parte, o pago, o termino haze tantos obreros, o alãçadas, de que son linderos de la vna parte

AVT BONORVM. 344

te viña de .N. y de la otra parte viña, o tierra de .N. y asì successiuamente escriuira ñ todas las otras viñas, parrales, prados, cortinales, cortijos, huertos, oliuares &c. hasta las acabar. Y otro tanto hara de los censos, y tributos perpetuos o temporales con sus apotecas que tuuiere la dicha fabrica, y lumbre: ca de todos ellos specificadamente hara inuentario en el dicho libro ad perpetuam rei memoriam.

5 ¶ Y visitara las escripturas priuilegios, bulas, qualesquier q̄ tenga la dicha yglesia por el inuentario, y repertorio de ellas si lo ouiere: y sino mandarlo ha luego hazer a su notario en el dicho libro ad perpetuam rei memoriam en la manera siguiente. Primeramente tiene vna carta de venta de tales casas, tierra, viña, prado &c. Passò por ante .N. notario a tantos dias de tal mes, de tal año, porque si se hurtase, o perdiessè pudiesse ser auida facilmente otra tal, y así de todas las otras. Item tiene vn priuilegio con

IN VERBIS

concedido por N. Pontifice, Rey: o Emperador en tal era, o tiempo: passo por N. escriuano, o secretario &c. Y porque las tales escripturas esten mas seguras, y sin peligro deue mandar hazer el visitador en alguna rezia pared dentro dela yglesia en lugar mas seguro y congruo para lo tal vn archiuo, o alacena con sus puertas macizas de yerro, y dos cerraduras y llaves: la vna delas quales tenga el mayordomo de la yglesia, y la otra el cura: donde las tales escripturas todas & fundaciones de beneficios, & capellanias de todas en la dicha yglesia: y qualesquier clausulas delegatos y mãdas a ella hechas cada qual con su retulo encima: porque al tiempo que fuere menester alguna: mas commodamente se halle sin leerlas: ni reboluerlas todas: porque en arcas, o en caxas suelen estar en casa del mayordomo, y alli se pierden: hurtan, o se quemañ. Y quando la dicha yglesia compra, o se le dona algun ornamento, o possession allende

de

AVT BONORVM. 345

- delas contenidas enel tal inuentario: el visitador las deue hazer añedir: si fuere ornamento ha se de poner enel inuétario delos ornamentos, y si fuere possessiõ en el inuétario dlas possessiões. Y la escriptura enel inuentario delas escripturas
- 6 ¶ Si aliter fieret vt inuentarium non sit factum, bona ecclesiarum perderentur tunc ecclesia de seruiiri non potest.
- 7 ¶ Sicut nec anima sine corpore corporaliter uiuit. capit. si quis obiecerit. r. q. 3. Rod. de curte de iure patro. ver. & dotauit. n. 4. vnde his inuentarijs utilitatibus ecclesiarum fauendum est, quibus patrimonium Christi hoc est bona ecclesie augentur.
- 8 ¶ Nam bona ecclesie dicuntur patrimonium Christi capitul. cum secundum de præbend. capitul. cum ex eo. de electionibus libr. 6. oportet ecclesiam diuitie esse.
- 9 ¶ Ideo non credas venenum in fufum esse ecclesie propter diuitias: nam propter illam celebratissimam donationem a Cõstan-
- stan-

IN VERBIS

stantino imperatore factam secutum fuit magnum miraculum vt in capit. fundamenta de electio. lib. 6. quicquid aliqui dicunt quod nocte sequenti in qua facta fuit donatio per Constantinum, audita fuit vox de celo dicens hodie effusum est venenum in ecclesia Dei, vt referunt multi doct. in. l. bene à Zenone. C. de quadrienal. praescript. refert Menchaca de successionum creatione. §. 26. nu. 44. lib. 3. partis primae.

- 10 ¶ Et non solum bona ecclesiarum visitanda, sed etiam bona & possessiones beneficiorum vt in conc. Trid. sess. vi. cap. 8. de reformat. & dat formam circa hoc Frias in tract. de visitat. cap. 10. vbi dicit despues que el visitador ouiere visitado las casas dela fabrica y lumbrre dela yglesia deue luego de entender en la visitacion del beneficio, o beneficios informandose de quantos beneficios aya en la yglesia, y procure de ver y examinar los titulos & institutiones, & si son tales o no, y quien al presente los tenga en titulo

AVT BONORVM. 346

titulo y possessiõ, y si los tales beneficiados residen, y los firuen por si, o teniendo justa causa de no residir, si tienẽ en su lugar pueustos sus tenientes y vicarios habiles y sufficiẽtes, y cõ licẽcia dl perlado conforme al tex. in cap. relatum, cum alijs de clericor. non residentib. y vea la licencia si es tal: donde no castigue el exceso y negligencia proueyendo para adelante conforme a derecho, y alas cõstitutiones synodales del obispado, y a los mandamientos delas visitas antepasadas, informese esso mismo si los tales beneficiados, o sus vicarios dizen y celebran los diuinis officios y cumplen enteramente todas las otras cargas, & imposiciones annexas a los tales beneficios conforme alas institutiones de ellos. Y para verificar esto haga tomar iuramento al sacristan dela dicha yglesia, si fielmente aya apuntado en su libro de papel todas las faltas y multas que en lo tal ayan caydo los dichos beneficiados, o sus vicarios: y si presentado ante si el tal

libro no ouiere multas, ni aya hecho faltas bene quidem. Y si las ouiere mandelas cumplir dentro de cierto termino, si fueren missas so cierta pena pecuniaria: para la fabrica & interesantes: y las otras faltas mandelas executar conforme a derecho sinodal; y visitaciones passadas: y para elle (si necessario fuere) mande embargar los fructos de los beneficios fasta la quantia: y si el tal sacristan ouiere seydo negligente en apuntar las tales faltas, auindole sido antes mandado: castigue la negligencia, & prouea para adelante que el sacristan tenga su libro de papel blanco: donde por hojas tenga puestas en orden, los beneficios y capellanias instituydas en la yglesia, y de quantas missas sea de cada vna, y en diziendo la missa: con alfilete, o pluma apuntela en cada beneficio & capellania: para que contadas al tiempo de la visitacion: se vea las que acada vno falta: lo mesmo delas otras multas: y prouea que el tal sacristan sea remunerado de

delas tales multas: de las quales se le pague su trabajo. E esto mismo visite las casas, cortinas, huertos, tierras, viñas, prados, oliuares, y otras qualesquier posesiones que hallare tener cada qual de los tales beneficios por el inuentario hecho de ellas en el libro de la visitacion de la yglesia, y sepa si está bien reparadas y tratadas, y enteras, y sin algun perjuizio: saluo mande a los beneficiados, o a sus factores: que a costa de los fructos de los tales beneficiados, las reparen y en todo remedien: dentro de cierto tiempo conforme a derecho. 12. q. 2. cū alijs, y constitucion sinodal del obispado: y para lo ansi cumplir embargue los fructos de los beneficios pasado el termino. Y si de tales casas, tierras, y otras posesiones de los tales beneficios no hallare hecho inuentario en el dicho libro de la visitacion: hazerlo ha luego hazer en el dicho libro a su notario en presencia de los beneficiados, y de los mas ancianos del pueblo escriuiéndolas casa por casa, y tierra por tier

ra prados, y viñas todas deslindadas: y quanto haze cada qual hasta las acabar enteramente ad perpetuam rei memoriam: conforme al inuentario arriba in sinuado delas possessions dela fabrica y lumbre dela yglesia mutatis mutãdis.

- II ¶ Idem in cap. ii. explicat qualiter capellanix visitentur. Como el Obispo segun derecho sea patron y tutor de los difuntos justo es y razonable que el, o su tiniente quando en cada vn año visitare qualquier yglesia visite las capellanias dotadas en la tal yglesia: por los finados informandose quantas sean y quien docto cada vna, y de quantas missas sea cada qual, y de que aya de ser la missa, si de requien, o del dia vel alias, y que dias, y en que altar, y quien las tenga en titulo, y si las siruen por si, o por Vicarios con licencia del perlado, y vea la institucion de cada vna, y examinada aya informacion si se cumple y guarda en todo y por todo como deue: conforme al capitulo tuanos. de testamentis, & per cancellarium

rium Parisiens. in part. 2. de sollicitudine ecclesiarum & per Gabriel super canon. lecti. 2 8. Aya esso mismo informacion del sacristan sobre juramẽto, si fielmente aya apuntado todas las faltas, q̄ las tales capellanias tengan, y si los capellanes de ellas acuden a las oras: si la institucion dize que sea el capellan obligado a estar alas horas. y visto el libro de las tales faltas y multas, si pareciere estar enteramente cumplidas bien y conforme ala institucion: donde no mande cumplir las missas faltas dentro de cierto tiempo, y castigue y multe las negligencias passadas, y pagaran al sacristan su devido trabajo. Y para lo vno y lo al mande embargar los fructos de las tales capellanias: que en lo ansi hazer & cumplir fueron y tuuieron descuydo, rebeldia, y contumacia, y para adelante mandara al sacristan: que fielmente en su libro de multas apunte todas las missas q̄ los tales capellanes cada qual en su capellania dixere conforme a lo que arri-

IN VERBIS

ba dicho es para con los beneficiados: y de cuenta al tiempo dela otra visitació: Eſſo miſmo el dicho viſitador procura las fundaciones d̄las tales capellanias y que poſſeſſiones y reditos cada qual fundador doto para la tal capellania y ver las ha, y viſitarlas ha por las dichas inſtituciones, y por el inuentario dellas ſi lo ouiere, y mandara reparar todas las faltas q̄ en ellas hallare a coſta d̄los frutos dellas dentro de cierto tiempo conforme a lo q̄ arriba dicho es del reparo d̄las poſſeſſiones d̄la fábrica, y d̄las delos beneficios, y ſi no ouiere hecho inuētario mandelo hazer ſpecificadamēte, e ſigillatim delas poſſeſſiones de cada qual capellania deſtinadas como las d̄la lūbre, y las delos beneficios: en el libro del a viſita ad perpetuā rei memoriā, y mādē a cada capella perpetuo: q̄ tēga en ſi la eſcriptura autorizada dela fundación de ſu capellania, y al mayor domo dela ygleſia: q̄ tenga otra tal en el archiuo de las eſcripturas dela ygleſia: como arriba dicho es.

El

A VT BONORVM. 341

12. ¶ El viſitador: como a de viſitar la ſacriſtia y ſacriſtan, dize Frias ca. 13. deue eſſo miſmo informarſe el viſitador: ſi en la tal ygleſia ay alguna ſacriſtia colatiua y quiē la tiene en titulo: el qual vea y examine ſi la ſirue por ſi, o por vicario cō licēcia d̄l perlado. Informefe eſſo miſmo ſi es limpio y diligente en ſu officio: ſi tiene la ygleſia, altares, retablos, y ſacriſtia limpios, y ſi tiene los ornamentos limpios, cogidos y en ſus caxones y arcas, ſo clauſura deuida: las lamparas precipue del ſacramento: ſiempre encēcidas y limpias, ſi tañe a los officios diuinos en tiempo deuido, y a la oracion dela tarde. Si prouee de cera, vino, y agua y todo lo al qual conuenga a los altares. Si es perſona honeſta, y q̄ tenga ſubjección y reuerēcia a los ſacerdotes, y grato en ſu ſeruiſio y adminiſtración: ſi denuncia publica mēte los deſcomulgados, y los tiene por copia: haſta q̄ ſe abſueluā: y ſi haze biē todo lo al tocāte a ſu officio: cōforme a d̄recho, d̄ quo i. c. vt ſciāt. d̄ offi. ſacr. & i capitulo

Xx 4

tulis

culis custos, de offic. custodis. Y si hallare no ser tal castigue lo pasado, y prouea para adelante como conuenga. Y si hallare que en la tal yglesia no ay sacristania criada en titulo saluo anexa al beneficio vel alias: compela al beneficiado que tenga siempre consigo vn mancebo no coniugado clerico saltem de prima tonsura abil y suficiente: para que le ayude ansi a los diuinos officios: como ala administracion de los sanctos sacramentos, y todo lo al conforme al text. en el capit. & quisq; præsbyter. de vita & honestat. clericorum.

- 13 ¶ Sepe sepius in isto tractatu visum est qualiter ratio reddatur Frias in d. tract. de visit. cap. 9. dicit: Despues que el visitador ouiere hecho los tales inuētarios y visitando por ellos los ornamētos pofesiones y escripturas dela fabrica y lūbre dela yglesia hara llamar el mayordomo, o theforero dela yglesia, y en presencia de algunos de los curas, o clerigos, y de los legos mas sabios y ancianos del pue

pueblo: o parrochia y de todos los que mas ende se querran allegar en algun lugar publico & patente, y mas cōgruo de la dicha yglesia puesta su mesa y asientos tomara cuenta al mayordomo delas rentas & prouecho dela yglesia ante todas cosas recibiendo de el y de todas las personas que ende presentes estuuiere juramento en forma de derecho, diziendo el visitador, o su notario desta manera: que jurays todos a Dios ya esta señal dela cruz en que corporalmete pusistes vuestras manos derechas: que como buenos y catholicos Cristianos direys verdad de todo lo que supierdes cerca del prouecho & vtilidad desta yglesia. Y q̄ no consentireys: que fraude ni engaño alguno resciba, antes reuelareys y manifestareys todo lo que supierdes que sea suyo. Y q̄ vos mayordomo so el mismo juramento dareys, buena fiel, y verdadera cuenta, y que no pondreys en el gasto saluo aquello que sintierdes que buena mete se gasto en prouecho dela yglesia.

IN VERBIS

Ni en el cargo, o rescibo dexareys de dar y assentar todo aquello que ha rendado todo el tiempo q̄ auer sido mayordomo de la tal yglesia. Ni vosotros consentireys que passe de otra manera, y diran todos si juramos. Y el que tomare el juramento, dira si assi lo hizierdes nuestro Señor os ayude, donde no os lo demande y castigue mal y caramente en este mundo a los cuerpos, y en el otro a las animas, y diran todos amen. Y luego el notario de la visitacion en el dicho libro escriuira la carta cuenta en la forma siguiente. Cuenta que se tomo a N. mayordomo de tal yglesia. Item el dicho señor visitador procedió en su officio estando presentes N. & N. nombrados juramento precedente, tomo cuenta al dicho mayordomo, y hallo que de alcancé pasado de la carta cuenta antepassada, deuia tantos marauedis, y del alcancé nueuo, desde aquella otra visitacion, y cuenta acá, deuia lo siguiente de la fabrica de tal año, tantos marauedis y

AVT BONORVM. 351

de la lymofna de las sepulturas de los que se han enterrado en la yglesia, tantos marauedis, y de las otras lymofnas que se piden: para la fabrica, y lumbre tanto, y de tantas vezes q̄ se abrio el cepo, tanto, y de la renta de tal casa, o viña, d̄ tal año tanto y de la rēta de tales tierras del dicho año tantas hanegas de trigo, o ceuada, y de tal censo, o legado tanto, y assi procediendo por toda la renta y rescibo de la yglesia, assi que suma y monta en todo el rescibo y cargo, que se haze al dicho mayordomo: tantos marauedis en esto y en esto, y aquello especificado todos los gastos alomeno mas principales y crescidos quedan: tomado lo biē gastado, y lo alchando por de fuera: por manera q̄ sacados los marauedis q̄ da de gasto de los marauedis d̄l rescibo q̄ se hizo, resta d̄uiendo el dicho mayordomo ala yglesia d̄ final alcáce tantos marauedis, y tanto pan, y tanta cera (vel e cótra si el gasto fuere mayor q̄ el rescibo) e lo q̄l todo el dicho señor visitador lo cōdeno pa q̄ pague a la dicha

cha yglesia dentro de tantos dias fope-
na de descomunion &c. Y de parecer
e nombramiento de todos los fuero di-
chos que juraron y ende se hallaron: de
xo por mayordomo de la dicha yglesia
para adelante a N. vezino del dicho lu-
gar: al qual ellos, o la mayor parte nom-
braron, y abonaron. Y el dicho señor vi-
sitador recibio del tal mayordomo nue-
uo juramento en forma: que bien & fiel-
mente vsaria del dicho officio a proue-
cho dela yglesia, y que su daño se lo arre-
draria, y su proucho se lo allegaria como
cosa propria suya, y le encargo los mara-
uedis, pan, cera &c. de la dicha yglesia
desde oy en adelante hasta la otra visita-
cion.

- 14 ¶ Et aduertat visitator quod œcono-
mus sit & proprio clero glos. 2. cap. cum
simus. 9. q. 3. Y deue el visitador de auis-
ar al mayordomo dela yglesia: no ven-
da fabrica, o noueno algũo adelantado:
saluo a pagar por sus tercios: como es v-
so y costumbre. Ni de a censo: ni por vi-
das

das: ni por largo tiempo en renta las pos-
siones dela yglesia, sin licẽcia del per-
lado: por ser perjudicial, y alguna mane-
ra de alienacion, y enagenamiento de
las cosas ecclesiasticas prohibido en de-
recho, vt in toto titul. de rebus ecclsi. nõ
alienandis &c. Y que arriende las viñas
en publica almoneda trayendo las tres
dias, y con condicion, que el que las fa-
care en cada año le de todas las labores
acostumbradas, y les eche tantas proue-
nes, o cepas de cabeça, so cierta pena
por cada labor que faltare a vista de
los veedores para lo tal nombrados, &
las tierras arriende de condicion: que ca-
da año le echen tantas carretadas de es-
tiercol en cada vn año, & no le echen
todo el estiercol el primer año: porque
las esquilmaran, y no q̄daran tales al fin
del arrendamiento: porque seria perjuy-
zio para el arrendamiento de adelante:
y que los vea y visite cada vn año: para
ver si se cumple assi, y para ver si se les
haze algun perjuyzio y rotura en las lin-
des

IN VERBIS

des y mojonés &c. y si el dicho visitador hallare algunas cuentas de la yglesia, o yglesias estar tomadas por los Aciprestes, o Vicarios perpetuos dellas, deue las de re ver en presencia del pueblo, y si las hallare ciertas y buenas: aprouarlas ha donde no delas por ningunas, y castigue el tal Acipreste, o Vicario que las tomo.

IN VERBIS.

Nisi quatenus id eis ex institutione ac fundatione competat.

- 1 *Ad intentionem condentis recurrendum est.*
- 2 *Patronorum iura legitima piaque voluntates fidelium tollere equum non est.*
- 3 *Patroni amplius non habent, quam quod in iure reperitur permissum.*
- 4 *Nace en la huerta, lo que el hortelano no siembra*
- 5 *No te entremeter, en lo que no te atañe hazer.*
- 6 *Patroni super bonis ecclesie nullam potestatem habent.*

Præ

NISI QUATENUS. 353

7 *Prælati præfertur ubi agitur de iuribus ecclesie cum ipse habeat principaliter administrationem, & non patronus.*

8 *Patroni secundum diuersas consuetudines plus aut minus habent honoris & honeris.*

9 *Patroni aduertant, ne ecclesia damnū patiatur.*

1 *¶ Nota recurrendū ad intentionē cōdēris, vt est tex. in ca. petitio. de procura torib. c. licet d̄ offi. or. Clē. quia cōtingit. §. ceterū in princip. de religiof. de mibus*

2 *¶ Ideo æquum non est iura legitima patronorū tollere, piaque fideliū voluntatis in eorū institutione violare vt dicit cōc. Trid. sess. 25. in princip. de reform.*

3 *¶ Patroni amplius nō habent quam in iure reperitur permissum glos. pen. cap. preterea el. 2. de iure patronatus.*

4 *¶ SI secus fieret incidit in patemiã, nace en la huerta, lo q̄ el ortelano no siembra*

5 *¶ Et alibi no te entremeter: en lo que no te atañe hazer.*

6 *¶ In tantum quod super bonis ecclesie nullam potestatem habent patroni, notat*

Abb.

IN VERBIS

Abb. in cap. præterea el. i. nu. i. de iur. patronatus allegat capitul. nouerint. 10. quæst. 1. & vide capit. filij. 16. q. 7.

7 ¶ Et ubi agitur de iuribus ecclesiæ prælati præfertur cum ipse principaliter ad ministracionem habeat, & non patronus idem Abb. in capit. cum deputati. n. 17. de iudicijs.

8 ¶ Et patroni secundum diuersas cõsuetudines plus aut minus habent honoris, & oneris, vt dicit Roch. de iure patron. verb. Honorificum. num. fin. allegat Innoc. in capitul. quia clerici de iur. patronat.

9 ¶ In summa debent patroni aduertere ne ecclesia damnum patiat. l. 1. & l. 3. tit. 15. p. 1. ibi Greg. & cap. filijs. 16. q. 7. idẽ Rochus verb. onerosum. n. 1.

IN VERBIS

Sed Episcopi ipsi hæc faciant: & fabricarum reditus in vsus ecclesiæ necessarios & vtilis pro vt sibi expedire magis visum fuerit expendi curent.

Epis-

SED EPISCOPI.

354

- 1 *Episcopus potest exigere rationem à cunctis clericis de redditibus ecclesiarum.*
- 2 *Omnes ecclesiæ cum suis dotibus an consistant in Episcopi potestate.*
- 3 *Episcopus est generalis sponsus omnium ecclesiarum.*
- 4 *Communio maior est inter Episcopum & ecclesiam cathedralem, quam cum alijs ecclesijs in ferioribus.*
- 5 *Rector in sua ecclesia idem potest: quod episcopus & capitulum in cathedrali.*
- 6 *Prælati non potest facere, vt ecclesia sit deterioris conditionis, & non potest remittere exceptionem legitimam ecclesiæ cõpetentem.*
- 7 *Rector in ecclesia habens liberam administracionem potest post bienium recipere pensionem ab emphiteota, & remittere penam, in quam incidit emphiteota.*
- 8 *Prælati ecclesiæ non potest remittere penam vel debitum liquidum.*
- 9 *Sarta tecta que dicantur in iure.*
- 10 *Deputata ad vnum finem an ad aliũ expendi possit.*

19

De-

- 11 Decimarum quarta deputata est iure communi ad opus fabricæ, & in hoc valet consuetudo.
- 12 Laici ad fabricam ecclesiæ an possint compelli.
- 13 Ornamenta ecclesiæ quæ dicantur.
- 14 Fabrica dicitur ipsum edificium ecclesiæ, & qualiter à canonistis dicatur.
- 15 Redditus seu fructus fabricarum qualiter expendi debeant.
- 16 Redditus seu fructus ecclesiarum ad quid sunt deputati.
- 17 Ecclesiarum onera quæ dicantur.
- 18 Fructus illi estimandi sunt, qui super sunt ductis expensis.
- 19 Redditus ecclesiæ taliter ordinetur, ut aliquid super sit circa casus in opinatos.
- 20 Tutor debet facere sumptus in alimentis pupilli secundum eius facultates.
- 21 Ecclesia si non habet substantiam rerum de serui non potest.
- 22 Ordo in omnibus seruetur, ubi non est ordo, substantia non potest esse.
- 23 Bona ecclesiarum dicuntur patrimonium Christi.
- 24 Bona ecclesiarum dividuntur in quatuor partes.

Reli

- 25 Relictum pauperibus in genere potest episcopus applicare fabricæ pauperis reparatione indigentis
- 26 Pauperes posunt implorare officium iudicis ecclesiastici, ut diuites communicent sibi victualia.
- 27 Bona fabricæ pro alimonia pauperum alienari possunt.
- 28 Prelatus in rebus ecclesiæ non dicitur habere dominium, & quando dicatur procurator, & quando pater, & defensor, & quando habet liberam & generalem administrationem.
- 29 Proprium, vel suum potest dici duobus modis.
- 30 Consuetudine potest induci quod in donatione non requiratur consensus conuentus vel capituli quando est modica donatio.
- 31 Prelatus & seruus in quaestis ecclesiæ seu domino preiudicare non possunt, secus in quæstis
- 32 Prelati habent liberam administrationem, & per liberam quid prelato datur.
- 33 Prelatus poterit de bonis ecclesiæ licite sustentare consanguineos pauperes, et dotare sororem in opere
- 34 Pendente inquisitione contra prelatum suspecti administratio bonorum sibi non est interdicitur, sicuti tutori interdicitur.

Ty 2

Præ

- 35 Prælati non debent superbire deferens mitrâ cornutam, nam debet esse paratus rationem reddere cuicumque petenti.
- 36 Prælati debent reddere rationem administrationis suæ, & quando stabitur suo iuramento.
- 37 Dilapidationis suspitio probatur ex solis coniecturis.
- 38 Coniectura quando non sufficiat ad probandum crimen.
- 39 Nobilis quantuncumque debet facere sumptus secundum quantitatem reddituum ecclesie, imo cōsiliū est, ut semper annuatim aliquid supersit propter necessitatem superuenientē.
- 40 Prælati non suspecti non reddunt rationem.
- 41 Episcopus dicitur superintendens, quia super rebus suæ diocesis spiritualibus & ecclesiasticis debet intendere.
- 42 Prælati debent exquirere quomodo unaqueque basilica in reparatione sui indigeat.
- 43 Administratio bonorum ecclesiarum cathedralium capitulo relinquatur.
- 44 Prælati in omnibus an habeant legitimam administrationem & ubi requiritur consensus
capi

- capituli.
- 45 Qui præficitur alicui administrationi, obtinet facultatem agendi super iuribus illius administrationis.
- 46 In arbitrarijs eius arbitrium debet esse consonum iuri, & an debeant fieri cum consilio peritorum.
- 47 Ratio de arbitrarijs reddi non potest.
- 48 Redditus appellatione quid contineatur & unde dicatur.

1. ¶ Episcopus potest exigere rationem à cunctis clericis de ecclesiarum redditibus & videre an bene expendantur tales fructus cap. i. 10. q. 3. ca. perlectis. 25. dist. ubi habetur quod episcopus est præordinator in cunctis.
2. ¶ Et in concil. Cabilonensi fuit decretum ut omnes ecclesie cū dotibus suis & decimis & omnibus suis iuribus in Episcopi potestate consistant, ad quæ ad ordinationem suam semper pertineant capit. decretum. 10. q. 1. de dotibus tamen

ecclesiarum nihil disponit episcopus ci-
tra consensum eius praelati, ibi glos. alle-
gat. cap. cum ab ecclesiarum de officio
ordinar. & cap. penult. 10. q. 2. Greg. glos.
verb. so. ellos in leg. 62. tit. 5. p. 1.

3 ¶ Vbi dicit quod episcopus est genera-
lis sponsus omnium ecclesiarum suarum dice-
cesis allegat Abb. in ca. cum omnes. col.
3. de constitutio.

4 ¶ Maior tamen est comunio inter Epi-
scopum & ecclesiam cathedralē quam
cum alijs ecclesijs inferioribus allegat
Abb. in capitul. requisisti. de testam. co-
lū. 2.

5 ¶ In tantum, quod rector in sua eccle-
sia idem potest, quod episcopus & capi-
tulum in cathedrali. vt per Abb. in capi-
tulum de locato. & cond. n. 14.

6 ¶ Item praelatus non potest facere, de
teriore conditionem vt ecclesia ha-
beat ideo nō potest remittere exceptio-
nem legitimam competentem ecclesie
vide Ioan. de Imol. in cap. 2. de donatio-
nibus. n. 9. propter q. notare debes glos.
verb.

verb. expelli. in. c. potuit. de locat. quam
approbat Anton. de Butr. vt refert Fran-
cisc. de Aret. consil. 89. n. 2.

7 ¶ Vbi dicit quod rector in ecclesia ha-
bēs liberam administrationē potest post
bieniū recipere pētionē ab emphiteota.

8 ¶ Et tamen praelatus ecclesie non po-
test remittere pœnam vel debitum liqui-
dum vt in. l. preses. C. de transac. vbi Bal.
n. 5. q. 5. dicit posse episcopum remittere
quartam canonicam sibi & ecclesie per-
tinentem ex funeralibus sequitur Salic.
& Curt. senior.

9 ¶ Quæ autē dicantur in iure facta recta
sunt illa, quæ deputantur ad faciēda recta

10 ¶ Et tertia deputata pro reparatione
rectorum & luminarium an possint ex-
pendi in alijs necessitatibus ecclesie, vt
colligitur ex dicto tex. & ex notatis latif-
sime per Antō. de Butr. in cap. fin. n. 7. de
testament. in quo text. dicit Abb. quod
redditus deputati ad fabricam non pos-
sunt expendi pro ornamentis ecclesie,
quæ refert, & sequitur Gre. glo. 1. in. l. 11.

tit. 10. p. 1. & vide Didac. à Cou. in cap. fi. de testam. nu. 4. & Greg. glos. fin. in leg. 24. tit. 32. p. 3.

11 ¶ Vbi dicit quod ad opus fabricæ ecclesiæ est deputata de iure cõmuni quarta decimarum, & aliæ oblationes ecclesijs factæ allegat tex. in cap. quatuor, & cap. cognouimus, & capit. de redditibus 12. q. 2. & dicit consuetudinem hodie aliter disponere, quæ seruanda est, vt tradit Abb. in cap. 1. de ecclesiasticis edifici. num. 3.

12 ¶ Et quærit Greg. Lopez glos. faciendo ende in. d. leg. 11. titu. 10. p. 1. an laici possint compelli ad fabricam ecclesiæ, & allegat Hostien. dicentem quod in quibusdam regionibus laici hoc opus fabricæ faciunt expensis suis de cõsuetudine maxime vbi male vacant decimæ, hoc erit obseruandum allegat tex. in cap. quæcũq; & cap. & hæc diximus & capit. filijs & nepotibus. 16. q. 7. nam ipsorum inter est cum ibi percipiant ecclesiastica sacramenta, & missas audiant, & dicit quod tales

tales laici possunt compelli talem consuetudinem obseruare arg. cap. ad apostolicam de simon. & dicit quod ad huc placet dictum Abbatis dicentis quod de sufficiente quarta fabricæ & redditibus clericorum beneficiatorum vltimo loco compellantur parrochiani, cum eorum inter sit, vt dictum est.

13 ¶ Quæro hic quæ dicantur ornamenta ecclesiæ Petrus de Vvald. tract. de canonica episcopali & parrochial. capitu. 7. n. 2. allegat Innoc. in cap. cum ad sedē de restit. spoliatorum, dicit quod cruces & calices sunt ornamenta ecclesiæ, & etiam planete, cape, & aliæ vestes ecclesiastice, vt Barbat. in cap. de his. nu. 2. de testament.

14 ¶ Et fabrica dicitur ipsum edificium ecclesiæ cãn. de fabrica. de consecratio. dist. 1. notat Greg. glos. 1. l. 11. titu. 10. p. 1. vbi dicitur quod fabrica summitur pro structura edificij fabrica vero à canonicis excommuni vsu loquēdi dicitur, ius illud, quod ecclesia habet ad percipiēdũ

IN VERBIS

redditus aliquot ex bonis pro ornamentis pro edificijs, pro q̄; alis rebus necessarijs diuino cultui, notat Cou. in cap. vltimo. de testam. n. 4.

15 ¶ Iſti autem fructus seu redditus fabricarum qualiter expēdidebeāt, in hoc cōsiderandæ sunt expēſæ neceſſariæ factæ pro ſeruitoribus & magiſtris eccleſiæ nā dicuntur factæ in tuitū eccleſiæ, vt per Domi. in. c. ſi. de offi. ord. li. 6. §. porro. n. 3. & de bonis eccleſiarum cathedralium debent fieri quatuor partes, quarū vna debetur clericis ſeruientibus ſecundum eorum merita, & officij ſedulitatem. ca. quatuor, cap. conceſſo. cap. charitatem in ſin. 12. q. 2. notat Barbat. tract. de præſtantia Cardinal. 6. q. Baſilica prime partis. n. 11.

16 ¶ Et dicit Dom. vbi ſupra q̄; fructus eccleſiæ ſunt de putati pro oneribus incumbentibus toto anno vſq; ad alios nouos fructus: hoc nāq; ratio dictat, quæ dicit fructus reſpicere debere totum annum allegat. l. diuortio. §. non ſolum. ff. ſoluto matri-

SED EPISCOPI. 359

matrimon. & debita ad quæ obligata eſt eccleſia, ſoluantur: quod ſi non ſit ſucceſſor re manet obligatus, ſicut hæres filius remanet obligatus ad debita patris, vt in capitul. 1. de ſolutioni ſic etiam dicit lex, quod ſi mulier dedit ſua bona in dotem, dediſſe videtur quod ſuper eſt, de ducto æ realieno. l. mulier. ff. de iur. dot. Et bene debita ipſius eccleſiæ prius debent ſolui quia agris eius ſitientibus alios irrigare non debet. l. preſes. C. de ſeruitutibus & aqua.

17 ¶ Et quæ dicantur onera eccleſiarum ſunt fabrica, hoſpitalitas, receptio legatorum & nunciorum ſedis Apoſtolicæ & reliqua ſimilia cap. 1. 21. q. 1. cap. de monachis. de præbend. capit. accedentes de preſcriptionibus capi. cum inſtantia. de cenſibus glo. verb. onerib. in d. ca. ſin. de offic. ordinar. li. 6. & gloſ. ver. expenſis. in capit. quoniam de vita & honeſt.

18 ¶ Vbi habetur quod illi fructus eſtimādi ſunt, qui ſuper ſunt de ductis expenſis allegat. l. 1. C. de fructib. & lit. expenſ.

Pro-

IN VERBIS

- 19 ¶ Proterea dicit Ioan. de Immol. in. d. cap. quoniam. n. 6. quod prælatus debet taliter ordinare redditus ecclesiæ, vt singulo anno de ductis expensis aliquid super sit: ne alius casus in opinatus possit ad ferre magnum in commodum ecclesiæ.
- 20 ¶ Exemplo tutoris quid debet facere sumptus in alimentis pupilli secundum facultates eius. l. 2. ff. vbi pupill. educar. l. cum plures. §. cum tutor. ff. de administration. tutor. & in auth. vt determinatus sit numer. clericor. in princip. col. 1. Abb. in cap. licet Heli. n. 9. de simon. l. 16. tit. 16. p. 6.
- 21 ¶ Aliter namq; si ecclesia non habet substantiam rerum de seruire non potest cap. si quis obiecerit. l. 1. q. 3. Roch. de Cur. tract. de iure patronatus, verb. & dota. uit. n. 4.
- 22 ¶ Ita q; in omnibus seruetur ordo, nã vbi non est ordo, substantia non potest esse glos. l. 1. in præmio pragmati. sanctiõ. col. 1.

In

SED EPISCOPI. 360

- 23 ¶ In super ecclesiarum bona dicuntur patrimonium Christi cap. cum secundũ de præbend. cap. cum ex eo. de electio. libr. 6.
- 24 ¶ Quæ quidem bona ecclesiarum diuiduntur in quatuor vel in tres partes. Nam vna pars est pro fabrica ipsius ecclesiæ. Secunda pars est pro sustentatione episcopi. Tertia pars est clericorũ obsequium ecclesiæ. Quarta datur pauperibus & peregrinis cap. concessio. 12. q. 2. cap. constitutum. 16. q. 1. Greg. glos. ver. que lo dieffen a los pobres in principio. in. l. 40. tit. 5. p. 1.
- 25 ¶ Proterea relictum pauperibus in genere potest episcopus applicare fabricæ ecclesiæ pauperis reparatione in dignis notat Ioan. Andr. in cap. fin. de testament. lib. 6. Bart. in. l. si quis ad declinanda. C. de episcopis & clericis nisi magna fames pro tunc immineret pauperibus cap. pasce. 86. dist.
- 26 ¶ Tunc etenim pauperes possunt implorare officium iudicis ecclesiastici,

vt

IN VERBIS

vt diuites cōmunicēt sibi victualia Abb. in cap. i. de emptio. & vendit. Greg. glos. i. in tit. i. p. 5. vbi dicit, quod diuites possunt compelli per excommunicationē ad dandum pauperibus victualia tempore necessitatis, quia corpora pauperum preciosa sunt lapidibus.

27 ¶ Vnde debent alienari bona fabricæ pro alimonia pauperum, ornatus namq; sacrorū redemptio captiuorū est. Et vere illa sunt valia preciosa, quæ redimunt animam à morte: ille verus thesaurus est domini qui operatur, quod sanguis eius operatus est cap. aurum. 12. q. 2. Sed hodie pro dōlor. matricularij pecunias congregant, parietes ecclesiæ edificāt, vbi opus non est. Sed corpora pauperum penuria corruunt marmora nitunt auro, auro, splēdent laquearia: gēmis altare distinguitur, & ministrorum Christi, id est pauperū nulla est electio. c. gloria. 12. q. 2. in hoc autē debes aduertere q; canit ecclesia turres Hierusalē gēmis edificabūtur, & alibi locus iste irreprehēnsibilis est.

Pre-

SED EPISCOPI 361

28 ¶ Præterea prælatus in rebus ecclesiæ non dicitur habere dominiū, sed tātummodo dicitur in illis esse procurator glos. ver. quia episcopus. 5. q. 3. c. si priuatū. 12. q. 1. vbi glos. dicit ergo prælati dicuntur procuratores rerū ecclesiasticarū, vt hic, quādoq; domini vocantur, quādoq; defensores, quādoq; patres nō tamē habēt liberā & generalē ad ministratiōē, sicut procurator Cesaris, modicū tamen donare possunt: tamen loco Domini habentur cū bene administrant. loco vero prædonis si male. hæc illa glos. vbi multa allegat circa dicta & dicit Floria. super glos. i. ca. fraternitatē de donationibus quod prælatus non est simpliciter procurator sed propterea dicitur procurator qui nō habet omnimodā bonorū dispositionē ecclesiæ, vt possit illa alienare pro suo libito, sicut bona ppria: habet tñ plenam ministratiōē, & dicuntur domini quoad fidelem dispensatiōē faciendam vt per Archid. in. c. statutū. n. 13. de rescript. libr. 6. allegat text. in capit. omnino. 31. dist.

dist. ca. nō fati. 86. d. c. episcopus. 10. q. 2.

- 29 ¶ Propter quod idem Flor. quē refert & sequitur Ioan. de Imol. in ca. si quis sane. n. 10. de pecul. clericor. dicit aliquid potest dici proprium vel suum duobus modis, vno modo quo ad hoc vt libere & impune possit disponere, pro vt vult, & hoc modo nostra dicuntur: quorū habemus dominium de iure gentium, vel de iure ciuili: ita q̄ illa possimus vēdicare allegat. l. in rē actio. ff. de rei vindicatione cap. 1. de postulat. prælator. cum ibi notatis per glos. Secundo modo propriū dicitur, id de quo quis habet liberā dispositionē, non tamē animo libere & impune, & in hoc difert à membro præcedenti allegat leg. is qui. ff. de man. mis. & facit quod habetur in leg. 2. in glos. ff. de origin. iur. Et secundū primū modum procedit illa regula, iure suo quilibet est legitimus moderator & arbiter, vt in l. in remandata. C. mandati. & quo ad secundū vide tex. in ca. de his de sepultur. & quia vt diximus Episcopus est procurator,

- ratōr, & non dominus: habet tamen maiorem potestatem quā habent procuratores etiam habentes liberā & generalē administrationem: quia illi nihil possunt donare glos. 3. in. d. ca. fraternitatem, de donationib.
- 30 ¶ Per consuetudinem potest induci q̄ in donatione & alienatione nō requiratur consensus cōuentus vel capituli, quādo donatio est modica. Secus in donatione in moderata glos. fin. cap. cum nobis olim de electione facit quod habetur in Clem. si vna de reb. eccles. nō alienandis notat Ioan. de Imol. in cap. ceterum. nu. 1. de donation.
- 31 ¶ Vnde prælatus & seruus in quæstis ecclesie seu domino præiudicare nō possunt, sēcus in quærendis glo. & dd. in l. iu bemus nulli. C. de sacro san. ecclesijs. Gomefi. regul. Cancel. de non tollendo iur. quæsit. q. 4. liter. c.
- 32 ¶ Item prælati habent liberam administrationē, vt in cap. relatio. 21. q. 1. cap. cum nobis olim. in fin. de elect. & debes
- Zz ad

aduertereq; per illud verbū liberā nō datur prælato potestas male administrādi l.1.& ibi Bar.ff.de offi.procurator.l.filius familias.ff.de donationib.quæ autē verba sint necessaria, vt ex illis colligatur clausula cum libera & generali administratione ad intellectū nostri tex. ibi pro vt sibi expedire &c. vide quæ notat glos. ver. quando tales palabras in l.19. titu. 5. p.3. vbi dicit, q; non permittitur procuratori etiā cum libera iactare, & dilapidare bona domini allegat Bald. in leg. fin. col. pen. C. de contrahend. emption.

33 ¶ Poterit tamen prælatus de bonis ecclesiæ licite sustentare consanguineos pauperes. ca. omnino, & ibi glos. 31. disti. ca. 1. de cohabit. cleric. & mulic. & ca. 2. de arbitris, vbi secundū vnū intellectū potest dotare prælatus sororē inopē, vt per Feli. in. c. cū deputatis. n. 9. d. iudicijs.

34 ¶ Vbi etiā dicit. n. 8. quod pendente inquisitione contraprælātū suspectū. administratio bonorum sibi non est interdicta sicuti tutori interdicitur allegat Abb.

in

in cap. licet Hely. de simon. n. 8.

35. Ideo non debet superbire prælatus deferens mitrā corutā: nā licet superior alis sedeat in ecclesia: scire tamē debet in camera se habere colegam, non tamē faciet se contemni, vt notatur in ca. episcopus in ecclesia. 95. dist. Vnde debet esse paratus rationem reddere cuiuscūq; petenti. Specul. in procmio sui operis. n. 8. quæ refert additio ad Abb. in ca. fraternitacē ver. prælatus ante fin. de donationi.

36 ¶ Qualiter autem prælatus reddere debeat rationē suæ administrationis dicendum est, q; ad instar tutoris: & stabitur suo iuramento notat glos. ver. reddere rationem ca. qualiter & quando el. 2. de acufationib. q; intelligitur nisi probetur cōtrarium, quia ipse dilapidauit per tex. in d. cap. licet Heli. de simon.

37 ¶ Et suspitio dilapidationis probatur ex solis coniecturis, etiam ad effectum suspendēdi prælātū ab administratione, quod bene nota, & est speciale in hoc crimine propter iudicium imminens.

Zz 2 Alia

- 38 ¶ Aliàs cōiectura non sufficijt ad probandum crimen vt in cap. sciant cūti. 2. q. 8. & conuincitur prælatus de suspitione dilapidationis, si constat ecclesiam esse diuitem in se, & apparet nunc eam de bitis esse cōnexam, nec debet excusari prælatus prættextu nobilitatis, quia vt. dd. dicunt bene vt supra diximus allegando Abb. in d. capit. licet Heli. n. 9.
- 39 ¶ Quia quantuncūq; nobilis facere debet sumptus secundū qualitatem reddituum ecclesie, quinimo dic, q; nūquam debet quis expendere quid quid percipit ex redditibus: imo consilium est, vt semper annuatim aliquid supersit propter necessitates super venientes: sic cōsulitur in administratione rerum pupilli vt aliquid supersit vt in. l. iusalimentorū ff. vbi pupil. educ. debeat. Greg. glōf. fin. in l. 24. tit. 9. p. 6.
- 40 ¶ In super prælatus non suspectus nō reddit rationem vt per omnes. dd. in d. ca. qualiter & quando el. 2. de accusatio. Fel. inc. cū deputati. n. 9. de iudicijs nam
legi

- legitime administrat bona prælaturæ & ad illā pertinētia vide tex. cū glo. in. ca. is cui. de electio. li. 6. c. fi. glōf. mag. in fin. 5. q. 3. quinimo viui & mortui prælatorum sunt Bart. Chass. consil. i. n. 42. fo. 6. co. 2.
- 41 ¶ Ideo dicitur Episcopus super intendēs quia super reb9 suæ diœcesis spiritua lib. & ecclesiasticis debet intēdere. c. cler. ros. 21. d. & S. Ambros. in. li. de dignitate sacerdotali. c. pē. c. qui Episcopatu. 8. q. 1.
- 42 ¶ Et debet exquirere quomodo vnaquæq; basilica ī reparatione sui indigeat c. Episco. 10. q. 1. l. 6. rit. 22. p. 1. ibi y dīspues dīsto deue catar la yglesia si ha mēester labrar ē ella, o d̄ mejorarla en algūa cosa
- 43 ¶ Administratio autē bonorū ecclesiarū cathedraliū omnino capitul. relinquitur concil. Trid. sess. 25. c. 6. de reformat.
- 44 ¶ In omnibus an habeat prælatus legitimam administrationem, & vbi requiratur consensus capituli notat Abb. in ca. ad hęc. n. 14. de dolo & contuma.
- 45 ¶ Eo enim ipso q; quis præficatur alicui administrationi adipiscitur, & obtinet

IN VERBIS

net facultatem agēdi super iuribus illius administrationis, etiam si sit administrator manualis, qui ad nutū superioris possit remoueri Clem. 1. de rescript. Abb. in cap. cum deputati n. 1. de iudicijs.

- 46 ¶ Et debes aduertere, q̄ in arbitrarijs eius arbitrium debet esse iuri & equitati consonum: alias non valet, ita tenet Luduic. Roma. in consil. 376. vbi ad hoc allegat glos. in leg. eas causas. ff. de condition. & demonstrationib. & late per Hippoli. de Marfil. in sua Praxi criminal. §. diligenter. n. 241. quos refert & sequitur Francisc. de Abil. ca. 2. prætor. verb. parcialidad. n. 8. & allegat glos. & Anto. de Butri. in cap. vt debitus de appellationib. di centem, q̄ in arbitrarijs iudex debet facere suum arbitriū cum consilio peritorū, & allegat tex. in cap. ne innitaris de constitutionib. & subdit ibi Anton. per illam glos. q̄ si cōmittitur aliquid iudici expediendū secundū q̄ sibi videbitur, intelligitur tamē habito consilio peritorū quē sequitur Cardin. Alex. in d. c. vt debitus de

SED EPISCOPI. 365

de appellation. col. 11. & vide Fel. in cap. quoniam frequenter. §. porro, vt lite nō contestat. idem Abiles. n. 10. vbi supra.

- 47 ¶ Sed ratio de arbitrarijs reddi nō potest glos. ver. restringere in Clem. dispensationem de iudicijs, & glos. ver. vel quatuor ca. cum in multis de rescript. libr. 6. quæ omnia ad nostrū tex. faciunt, ibi pro vt sibi expedire magis visum fuerit &c.

- 48 ¶ Et appellatione redditus continentur omnes prouentus secundū Paul. de Elea. & Zabar. in Clem. vnica de excessi. prælator. & vide notata in ca. pastoralis de decim & dicuntur redditus à redeundo, quasi singulis annis redeūtes, & tūc scribendū simplici. d. alij dicunt redditus quasi retrodatus, vt per Bartul. in l. filio. in secundo notabili. ff. de liber. & posthū & in rubric. ff. solut. matrim. col. 4. verb. idem dic. de verbo reddendi, & idē sunt redditus & fructus. l. fundi Trebatiani. & ibi Bart. in. 1. col. ff. de vsu & vsu fruct. legat. redditus & fructus quid sint vide bō. glos. in ca. generali. ver. redditus de elec.

IN VERBIS

ctio. li. 6. ex qua glos. notat add. ad Paul. de Castro consi. 374. par. 2 quod verbum redditus est latius, & in plus se habet, quā verbum fructus, vide Socin. cōsil. 36. vol. 4. incipit in causa Antonij, & etiā appellatione redditus comprehenduntur annuæ præstationes vt in auth. de nō alienan. §. hic igitur iuncta leg. 7. ff. de vsu fruct. & quod habetur in. l. frugē. de ver. signific. ff. & etiam appellatione fructus venit quodcumq; interesse vt in. l. loci corpus. §. 1. ff. si seruitus vendicet, & Alexad. in leg. diuortio. §. si vir. ff. soluto matrimonio.

I N D E X R E R V M E T

VERBORVM MAXIME

insignium ad presentem tractatum de visita
tione per ordinem Alphabeti

A

Abbas exemptus si procedit contra personas que sunt de membris ipsius monasterij nontamen sunt exemptæ, tunc a sententia Abbatis poterit appellari ad Episcopum verb. propriam diocesim. n. 57. fol. 14.
Abbas dilapidator inuentus, amouetur sine strepitu iudicij per Diocesimum: & prouidetur administratōe usque quo de Abbate prouideatur, si autem Diocesimus non ad in pluerit, presidentes quid debet facere. verb. a Metropolitānis vero. n. 53. fol. 57.
Abbati negligentī coadiutor datur, verb. eod. n. 52. fol. eod.
Abbatēs possunt visitare, & habet ordinariam iurisdictionem verb. & alij inferiores. 26. fol. III.
Abbatissa potest habere iurisdictionem super clericos de iure speciali, non de iure communi. verb. eod. n. 29. fol. III.
Absens & presens non consentit an equiparentur. verb. debeant. n. 13. fol. 124.
Absolutio ab excommunicatione & reservata Episcopo. verb. visitatores etiam. n. 26. fol. 2.
Ab iurationem de non reddeundo concubinam clericis non compellitur facere verbo. metropolitanis, num. 119. fol. 59.

A

Accusae

INDEX.

- Accusatio contra Episcopum non facile admittitur, verb. eod. nu. 23. fol. 59.*
- Acta scribuntur in causis, ut veritas habeat locum, & falsitas aboleatur, verb. visitatores etiam, n. 72. fo. 134.*
- Acta in scriptis sunt reducenda, alias non valent nisi sint breviores, nam tunc non requiritur scriptura verb. eod. n. 73. fol. eod.*
- Acta iudicij quæ facti verb. eod. n. 79. fol. eod.*
- Acta causæ quæ sum. verb. eod. n. 80. fol. eod.*
- Acta originalia notarius non debet dare, sed tantum copiam actorum, & qualitate, verb. eod. n. 82. fol. eod.*
- Accipere est quodocunque accipere, verb. Quod si quis quæ n. 13. fol. 316.*
- Ad intentionem condemnis recurrendum est, verb. Nisi quatenus, n. 1. fol. 354.*
- Ad pacem quilibet debetendere, ver. Ad pacem, n. 1.*
- Ad inquisitionem ordinariam faciendam preambula infamie requiruntur, ver. iquotannis, n. 8. fo. 43.*
- Ad medium qualiter perenitur, verb. si quotannis, nu. 34. fol. 44.*
- Adulterum seu concubinum potest iudex ecclesiasticus compellere abiurare concubinam, verb. à Metropolitana, n. 119. fol. 59.*
- Administrator quilibet netur ad conficiendum librum rationis, verb. Quam cernime, n. 31. fo. 210.*
- Administrator quilibet ddet rationem administrationis, verb. eod. 32. fol. 211.*
- Administrator si est frater in minimis, & etiam in non modo*
dicis

INDEX.

- dicis quando fitur suo iuramento, verbo. eod. n. 3. 5. fol. eod.*
- Administrator publicus ex equitate an possit solvere unum numum, verb. eod. n. 39. fol. eod.*
- Administratores seu tutores plures si sunt, non potest unus reddere rationem sine altero, ne ratio diuidatur, verb. eod. nu. 42. fol. eod.*
- Administrator quando soluit aliquid in quantitate parua sine iussu iudicis, vel domini, tunc statuitur libro cum iuramento, verb. eod. n. 47. fol. eod.*
- Administrator punitur, si pecuniam expedit in proprijs modis, verb. eod. n. 51. fol. eod.*
- Administrator si pecuniam publicam conuertit in suum usum an incidat in penam, verb. eod. n. 53. fol. eod.*
- Administrator qui rationem plenam domino non reddit, & in lib. plene accepta non scripsit: talis appellatur preedo, & propter hoc qualiter punitur, verb. eod. n. 54. fol. 212.*
- Administrator si multa minuta scripsit, an suo iuramento fitur, maxime si attingunt maximam sumam, ver. eod. n. 60. fol. eod.*
- Administratores si aliquid dolose acceperunt, induplum condenandi sunt, verb. eod. n. 64. fol. eod.*
- Administrator si accesserit ad negotia animo de preedandi non repeteret expensas utiles, nisi quatenus papillus est factus locupletior, verb. eod. n. 65. fol. eod.*
- Administratio domini ecclesie spectat principaliter ad Papam, & distributive ad alios Ecclesie pre-*

INDEX.

- praelatos, beneficiorum titularios, verb. Patroni vero. nu. 7. fol. 322.*
Administratio generalis honorum ecclesie laicis committi non potest ita ut super omnes dominantur, verb. eod. nu. 15. fol. eod.
Administratio seu gubernatio piorum locorum non committitur alicui ultra triennium. verb. eod. n. 37. fol. 323.
Administratio honorum ecclesiarum cathedralium relinquatur capitulo. verb. sed Episcopi ipsi. n. 43.
Ad visitationem pertinet examinare ecclesie Rectorem, & de quibus examinatio fiat, verb. a Metropolitanis vero. n. 55. fol. 57.
Affectus paternus vincit omnem affectum, verb. eod. num. 144. fol. 60.
Agens contra officialem de delicto familie, duo probare debet, verb. Aut quisquam suorum. n. 26. fo. 229.
Aliqua sunt in bonis, aliqua de bonis, verb. propria diocesis. n. 49. fol. 14.
Alienatorem rerum ecclesiasticarum esse queritur, verb. a Metropolitanis vero. n. 31. fol. 56.
Aleatores clerici, interrogatio an sint, verb. eod. num. 27. fol. eod.
Anima rationalis absq; extentione seu dilatatione in uniuersum corpus infundit, verb. Non obstantibus quacunque consuetudine. n. 33. fol. 154.
Anima sine corpore non uiuit corporaliter, verb. aut bonorum stabilium. n. 7. fol. 342.
Anima in purgatorio de tentis suffragijs fidelium iuuantur

INDEX.

- tur, verb. Etia testamentorum. n. 46. fol. 144.*
Ambasiatores quibus est per missum ducere tot equitaturas possunt unum famulum pedestrem ducere inter duas equitaturas, verb. Famulatuque. numero. 6. fol. 201.
Amniuersarijs & memorijs defunctorum in ecclesijs relictis, ubi elemosina pro illis celebrandis est adeo tenuis ut no inueniatur qui huic muneri se subiciat, quid Episcopus faciet, verb. Etiam testamentorum. nume. 53. fol. 144.
Amniuersaria propter multitudinem etiam sunt recipienda, sed vetera non miuantur, verb. eod. n. 55. fo. eod.
Amniuersarium si contingat in festo solenni qualiter celebratur, verb. eod. num. 56. fol. eod.
Amniuersarium quid sit, verb. eod. n. 66. fol. 245.
Amniuersaria quando ceperunt, verborum eod. num. 64. fol. eod.
Amniuersaria quare fuerunt instituta, verb. eod. num. 65. fol. eod.
Appellatio non conceditur in causa habitatis, & in habitatis, verb. a Metropolitanis, n. 83. fol. 58.
Approbatione facta ut visitatio prouentus fiat, ab ea non appellatur, verb. Etiam post plene visitatam, num. 24. fol. 100.
Appellatione capituli non continetur propria Praelatus, verborum Visitatores etiam num. 8. fol. 132.
Appellatione familie quis veniat, verb. Aut quisquam suorum. n. 3. fol. 229.

INDEX.

- Anytus Anchenionis filius fuit primus, qui iudicibus pecuniam dedit, verb. Nec pecuniam, n. 13, fol. 271.*
- Apes opus suum perfectum facit, verb. Quam celerrime, n. 18, fol. 210.*
- Archidiaconus de triennio in triënum debet visitare, ver. Si quot annis, n. 23, fol. 44.*
- Archidiaconus an sit maior post Episcopum, & in quo verb. Archidiaconi autem, n. 1 & 3, fol. 107.*
- Archidiaconus de iure communi est Prælatus in medietas post Episcopum in Ecclesia Cathedrali, verb. eod. num. 2, fol. eod.*
- Archidiaconus appellatur oculus Episcopi, verb. eod. num. 6, fol. eod.*
- Archidiaconi debent esse magister in theologia, seu doctores aut licentiati in iure canonico, verb. eod. n. 7, fol. eod.*
- Archidiaconus an habeat a iure vbi visitet, verb. eod. num. 8, & 21, fol. eod.*
- Archidiaconus quam iurisdictionem habeat, verb. eod. num. 9, fol. eod.*
- Archidiaconus de iure communi excommunicare non potest, verb. eod. n. 22, fol. 108.*
- Archidiaconus sola prescriptione se visitare niteretur, monasteria noua non potest visitare, nã nõ extenditur, secus si de cõsuetudine, ver. Et alij inferiores, n. 48, fol. 113.*
- Archidiaconi, Decani, & alij inferiores perse tantum visitare debent, verb. Debeant, n. 26, fol. 124.*
- Archidiaconus cui commissã est ab Episcopo inductio in possessionem beneficij, potest eam possessionem alteri*

INDEX.

- alteri sub delegare verb. eod. n. 36, fol. eod.*
- Archidiaconi & alij inferiores tenentur reddere rationem suæ visitationis Episcopo verb. Visitatores etiam, num. 48, fol. 133.*
- Archidiaconi, & aliorum inferiorum officium quid sit verb. eod. num. 50, fol. eod.*
- Archidiaconi sunt septem ab Apostolis electi & instituti verb. eod. num. 51, fol. eod.*
- Archidiaconi loco Diaconorum successerunt verb. eod. num. 53, fol. eod.*
- Archidiaconi & inferiores propter quid tenentur reddere rationem suæ visitationis Episcopo verb. eod. num. 57, fol. eod.*
- Arbitro committuntur quæ non possunt in certam regulã tradi verb. cetera, num. 23, fol. 185.*
- Archipresbiter si vocet clericum ad residentiam, si non venerit, non potest illum priuare beneficio, verb. Et alij inferiores, num. 53, fol. 113.*
- Archipresbiteri rurales. Decani aliquando nuncupantur verb. eod. num. 11, fol. 111.*
- Archiepiscopus & Episcopus si cõcurrunt simul, magis obediendũ est archiepiscopo ver. Propriã diocesim, n. 7, fo. 12.*
- Archiepiscopus quam formam habebit in visitatione ver. Metropolitan, n. 8, fol. 4.*
- Archiepiscopi ponuntur, vbi erant Archieflamines ver. Patriarche, n. 6, ol. 1.*
- Archiepiscopus debet à capitulo incipere in visitatione, aliter appellatur à peruersione ordinis, verb. Metropolitan*

INDEX.

- ni. n. 15. fol. 5.
- Archiepiscopus in rebus Episcopalibus, Episcopus, in rebus capellarum suarum est Visitator à iure verb. eod. num. 16. fol. eod.
- Archiepiscopus si eodem tempore concurrat cum episcopo in visitatione ad mittuntur simul verb. Propriam diæce sim. n. 5. fol. 12.
- Archiepiscopus potest visitare semel in anno & si est legatus natus potest eodem anno facere secundam visitationem, & recipiet duplicem procurationem, & quando dnam. verb. Si quot. anis. n. 24. fol. 44.
- Archiepiscopus qualiter visitat, & ubi visitatio fiat verb. à Metropolitanis vero. n. 14. fol. 54.
- Archiepiscopus qualiter in visitatione canonicorum, beneficiorum, clericorum, & laicorum se habeat. verbo. eod. num. 24. fol. eod.
- Archiepiscopus dum visitat, an possit notoria delicta corrigere. verb. eod. num. 131. fol. 60.
- Archiepiscopus visitans provinciam, an possit punire verb. eod. n. 147. fol. 60.
- Archiepiscopus in criminibus non notorijs in quibus solus laborat infamia non procedit, sed denunciare debet ordinario, ad quam ordinarius incitatur verb. eod. nu. 151. fol. 61.
- Archiepiscopus compellit Episcopum, ut inquirat, & puniat. verb. eod. n. 152. fol. eod.
- Archiepiscopus in visitatione provincie iurisdictionem fore contentiosi non exercet, sed solum in duobus verb. eo.

nu.

INDEX.

- num. 153. fol. eod.
- Archiepiscopus potest audire confessiones subditorum, & fraganeorum & audire & dare indulgentias. verb. eo. num. 154. fol. eod.
- Archiepiscopus non potest ordinare subditos suffraganeorum, nec dare literas commendatitias, & an possit dispensare. verb. eod. n. 155. fol. eod.
- Archiepiscopus an supleat negligentia Episcopi verb. eod. num. 156. fol. eod.
- Archiepiscopus in visitatione quando supleat negligentiam Abbatis circa correctionem monachorum verb. eod. nu. 157. fol. eod.
- Archiepiscopus si cepit visitare diæcesim sui suffraganei, & ad aliam transiit, an possit reddere ad diæcesim intermissam, & quando requiratur eius assensus verb. Etia post plene visitatam. n. 18. fol. 100.
- Archiepiscopus postquam semel visitaverit omnes provincias siue diæceses prius requisito concilio suffraganeorum suorum an poterit reiterare visitationem absq; assensu eorum & quam providentiam in visitationis reiteratione debet habere verb. eod. nu. 20. fol. eod.
- Archiepiscopus debet concilium annuatim facere provinciale hodie autem qualiter verb. eo. n. 21. fol. eod.
- Archiepiscopus qualiter diffiniat, ut conveniat fieri visitatio provincie verb. eod. n. 23. fol. eod.
- Archiepiscopi Patriarchæ, Episcopi, Cardinales, Archidiaconi, & Decani quot aqutaturas secum portabunt. ver. Ideo q; modesto. n. 5. fol. 199.

A 5

Archie-

INDEX

- Archiepiscopus & Episcopus si concurrant in visitatione, & ecclesia non sufficiat vtrinque, cui dabitur procuratio. verb. Procuracionis causa. n. 6. fol. 133.*
- Archiepiscopo procurandum est, dum moram trahit in aliquo loco pro ratione totius provincie verb. Eod. nu. 24. & num. 26. fol. 234.*

B

- Baptismus & penitentia qualiter fit, verb. à Metropolitana nis vero. n. 43 fol. 56.*
- Baptismi minister est quilibet viator tempore urgente, verb. Eod. nu. 122. fol. 59.*
- Baptizare nulla mulier quamvis sancta presumat necessitate non urgente, verb. Eod. n. 123 fol. eod.*
- Basilicæ omnes per diversa loca constructæ, & quæ quotidie construuntur in potestate Episcopi sunt, verb. Cum monasterijs. n. 1. fol. 299.*
- Beneficia etiam curata vniuersa pio loco visitentur singulis annis, verb. Propriam diocesim, n. 51 fol. 14.*
- Beneficia etiam exempta, quæ in nullius diocesi dicuntur esse, ab Episcopo cuius cathedralis proximè est visitentur, verb. Eod. n. 53 fol. eod.*
- Benefactori debetur honor, & reuerentia, & sustentatio per accidens, verb. Procuracionis causa. n. 1. fol. 233.*
- Beneficiorum bona & eius distributio cui competat, verb. Patroni vero. n. 13. fol. 322.*
- Bonum ex visitatione proueniens, verb. Propriam diocesim n. 22. fol. 13.*
- Bonum pene, verb. à Metropolitanis vero. n. 11. fol. 55.*

Bo-

INDEX.

- Bonum consistit in ordine, verb. Debeant. n. 39. fol. 125.*
- Boni mores considerantur diuersimode de iure ciuili, & de iure canonico, verb. Bonos mores, n. 1. fol. 168.*
- Bona acquisita per administratorem an ex administratione presumantur habita, verb. Quam celerrime, num. 70. fol. 212.*
- Bona ecclesie possunt prescribi, tamen per prelatum alienari seu remitti non possunt, verb. Sit. tamen. numer. 8. fol. 293.*
- Bona ecclesie sunt deputata vsibus clericorum & pauperum, proprietates autem est ipsius Dei, verb. Aut honorum stabilitum, n. 2. fol. 342.*
- Bonum proueniens ex inuentario factò, verb. Eo. n. 6. fo. eo.*
- Bona ecclesie dicuntur patrimonium Christi, verb. Eod. n. 8. fol. eod.*
- Bona & possessiones beneficiorum visitanda, ver. Eo. n. 10. fo. eo.*
- Bona ecclesiarum diuiduntur in quatuor partes, verb. Sed Episcopi, n. 24. fol. 354.*
- Bona fabricæ pro alimonia pauperum alienari possunt, verb. Eod. n. 27. fol. 355.*

C

- Canonici ecclesie cathedralis dicuntur clerici primi gradus verb. Metropolitanis. n. 21. fol. 5.*
- Canonici dicuntur ecclesia, verb. Eod. n. 18. fol. eod.*
- Canonici aliquando sumunt consuetudinem pro prescriptione, verb. Archidiaconi autem, n. 20. fol. 108.*
- Capite languescente membra cetera inficiuntur ver. Metropolitanis, n. 10. fol. 4.*

Capi-

INDEX.

- Capitulum facit unū corpus cum Episcopo. ver. *Metropolitani*. n. 13. fol. 5.
- Capitulum & ecclesia cathedralis dicitur ecclesia verb. *eo. num.* 17. fol. eod.
- Capitula cathedralium illorum & personæ visitentur, quoties opus fuerit verb. *Si quotānis*. n. 18. fo. 44.
- Capitulum ex consuetudine potest visitare. verb. *Visitatores etiam*. num. 1. fol. 131.
- Capitulum est capax iurisdictionis verb. *eod. n. 2.* verb. *eod.*
- Capitulum se aliquam potestatem, aut iurisdictionem habere remaneat salva, & in tacta. ver. *eo. n. 3.* fol. eod.
- Capitulum quid importat verb. *eod. num.* 4. fol. eod.
- Capitulum quando fiat, & cum quibus verb. *eod. numer.* 9. fol. eod.
- Capitulum potest iudicare super causas matrimoniales, & quando verb. *eod. n. 13.* fol. 131.
- Capitulum & Decanus Parisiensis. habet iurisdictionem simul in singulos ministros, & canonicos, & dignitates verb. *eod. n. 15.* fol. eod.
- Capitulū & Decanus Parisiensis. deponūt verbaliter clericū & perpetuis carceribus mancipant. verb. *eo. n. 16.* fo. eo.
- Capitulum sede vacante eligit. æconomum, & Vicarium verb. *eod. n. 21.* fol. 132.
- Capituli Vicarius non potest visitare ex generali mandato, verb. *eod. n. 22.* fol. eod.
- Capitulū Metropolitanum vacante sede poterit, & debet, singulis annis convocare synodū tā prouinciale, quā diæcesanum, quod est preparatorium ad visitationem, & quid

INDEX.

- quid in eo fit, verb. *eod. n. 23.* fol. 132.
- Capitulum sede vacante succedit in his quæ sunt necessitates, ne defectu superioris periculū animis inferatur, verb. *eod. n. 27.* fol. eod.
- Capitulum dum visitat, poterit exigere procuracionē verb. *eod. n. 30.* fol. eod.
- Capitulum sede vacante an possit visitare monasteria monialium exempta, quæ potuisset visitare Episcopus uiuens auctoritate apostolica, verbor. *eodem. numer.* 31. fol. eod.
- Capitulum sede vacante in quibus non succedat, & an succedat Episcopo in his quæ competunt iure speciali, verb. *eod. n. 33.* fol. eod.
- Capitulum sede vacante an succedat Episcopo in his quæ Episcopus cognoscit, tāquā delegatus, ver. *eod. num.* 34. fol. eod.
- Capituli visitatores ubi habent ius visitandi, si prius non approbentur ab episcopo, an processus factus ab eis sit nullus, verb. *eod. n. 36.* fol. eod.
- Capitulum cum ad quorundam qualiter intelligatur, ver. *Famulatu* & n. 15. fol. 202.
- Capellania qualiter visitanda verb. *ant bonorum stabilitatis* num. 11. fol. 342.
- Cardinales quot æquitaturas secum ducere possunt verb. *Ideo* & *modesto. n. 7.* fol. 199.
- Cartulas an debeat recipere visitator, quas subditi clanculum illi offerunt verb. *à Metropolitanis numer.* 69. fol. 57.

INDEX.

- Cathedrales ecclesie etiam matrices dicuntur verb. Metro-
politani, n. 14. fol. 4.*
- Cautela decens, quando fiunt interrogationes contra Epis-
copum, verb. à Metropolitanis, n. 20. fol. 56.*
- Cautela vitur vistorator quando vult procedere contra cõ-
cubinam vxoratum, verb. Metro, n. 120. fol. 59.*
- Casus mirabilis in quo rem meam, vel mihi debitam non
possum remittere verb. Quod si quisquam, n. 3. fol. 315.*
- Causa finalis est cuius gratia cetera fiunt, verb. Vistatio-
num autem, n. 1. fol. 163.*
- Causæ criminales hodie qualiter ventilentur contra Epis-
copum verb. à Metropolitanis, n. 22. fol. 55.*
- Causas criminales nec matrimoniales inferiores etiam in
vistatione non possunt audire verb. Et alij inferiores,
num. 21. fol. 111.*
- Charitatis effectus, verb. Que vt facilius, n. 10. fol. 194.*
- Charitis ecclesiam edificat, verb. Eod. n. 9. fol. eod.*
- Cecus si ceco ducatum prestet, ambo in foveam cadent
verb. à Metropolitanis, n. 81. fol. 58.*
- Cithara cum psalterio nõ cõcordat bene, ver. Eo. n. 67. f. 57*
- Clericos minus idoneos & in capaces vistorator potest suspẽ-
dere ver, Eod. n. 82. fol. 58.*
- Cibi appellatione an veniat potus ver. Exceptis tamen, nu-
11. fol. 234.*
- Clerici imputent sibi, qui tales se redunt, vt toties debeant
vistari verb. Si quotãnis, n. 31. fol. 44.*
- Clericorum vestes talares debent esse verb. Bonos mores, n.
16. fol. 168.*

Cle-

INDEX.

- Clerici an possint vti vestibus sericis aut fulgidis, verb,
eod. n. fin. fol. eod.,*
- Cocus aut scriptor seu sigillator Episcopi non possunt quid
quam exigere, verb. Aut quisquam suorum, n. 13. f. 228*
- Cohæreere & coniungi non possunt quibus studia sunt diuer-
sa. verb. Patroni vero, n. 19. fol. 322.*
- Collegium esse qualiter cognoscitur, & quid debeat habere
verb. Vistatores etiam, n. 6. fol. 131,*
- Collegiũ sit ex tribus, & quãdo ex duobus, ver, eo. n. 11. f. 20,*
- Collegium quid sit, & si caret capite, quis censeatur caput
verb, eod. n. 12. fol. eod.*
- Comestibilia & potabilia quando dicantur magna vel par-
ua arbitrio iudicis relinquuntur, verb. Etiam qualiter-
cũq. n. 8. fol. 274,*
- Concubinam clerici an habeant, interrogatio, verb. a Metro-
politani, n. 26. fol. 56,*
- Concubinary qualiter corrigendi, verb. a Metropolitanis.
n. 117. fol. 59,*
- Concessio limitata parit limitatum effectum, verb. Propriã
diocesim, n. 65. fol. 14,*
- Confessio introitus in libro posita non preiudicat, nisi acce-
ptetur expensa, nam sunt connexa, ver, Quam celerrime
n. 29. fol. 210,*
- Collationem seu dispositionem obtinens a Vicario quid ad-
uertere debet: & sic sunt aduertenda clausulæ commis-
sionis in verb, Per suum generalem, n. 12. fol. 34,*
- Confraternitates quando dicantur seculares & non spiri-
tuales, verb. Etiã testamentorum, n. 81. fol. 285,*

Ce.

INDEX.

- Confraternitatum bona an gaudeant priuilegio ecclesiæ, vt sint libera à contributione. verb. eod. n. 8. fol. eod.*
- Confraternitates qualiter visitentur, ver. Alijs vepys locis. n. 2. fol. 307.*
- Congregatio fit ex duobus, verborum. Visitatores etiam, n. 10. fol. 131.*
- Coniugati ante benedictionem sacerdotalem habitantes sub eodem tecto non permittuntur, verb. a Metropolitana vero, n. 114. fol. 59.*
- Coniuges separati sua voluntate compelluntur simul habitare, verb. eod. n. 116. fol. eod.*
- Coniuratorem seu conspiratorem esse queritur, verbor. eod. n. 30. fol. 56.*
- Coniectura quando non sufficiat ad probandum crimen, verb. sed Episcopi ipsi. n. 38. fol. 355.*
- Commendatio bene agendi in duobus consistit, verb. Etiam post plene visitatam, n. 1. fol. 99.*
- Communio maior est inter Episcopum & ecclesiam cathedralicam quam cum alijs ecclesijs inferioribus, verbo. sed Episcopi ipsi n. 4. fol. 354.*
- Commissio generalis visitandi an tollatur per specialē, ver. Visitatorem, n. 7. fol. 38.*
- Commutationes vltimarum voluntatum qualiter fiant, & quam diligentiam Episcopus debet adhibere, verb. Etiam testamentorum, num. 38. & num. 39. & num. 41. fol. 244.*
- Compositio parua si interuenit, vt procuretur Episcopus, an sit idem nihil dare, vel ita modicum, quod ex modici*

INDEX.

- tate negligatur visitatio. verb. Sit tamen, n. 9. fol. 294.*
- Conservatio mundi est in pace & in tranquillitate viuere. verb. Pacem, n. 2. fol. 182.*
- Consecratio, & institutio, & totius ecclesiæ dispositio ad Episcopum pertinet. verb. Patroni vero. n. 12.*
- Consensus si per Episcopum non prestatur sine causa rationabili, an habeatur pro prestito, verb. Debeant, num. 25. fol. 124.*
- Consensus propter executionem inuentus, verb. Eod. n. 24. fol. eod.*
- Consensus Episcopi debet esse expressus, quia requiritur pro forma verb. Eod. n. 23. fol. eod.*
- Consensus debet precedere, vel satis sit quod sequatur ver. Eod. n. 17. fol. eod.*
- Consensus presumitur esse de substantia verb. Eod. numer. 16. fol. eod.*
- Consensus vbi est prestandus ab eo qui habet officium publicum, debet prestari per modum auctoritatis ver. Eod. num. 15. fol. eod.*
- Consensus Regis aut Episcopi quando requiratur, si sunt absentes extra prouinciam, si sufficit consensus vicariorum suorum, qui alias non sufficeret. verb. Eod. numer. 12. fol. eod.*
- Consensus tacitus non minus punitur, quam faciens verb. Aut quisquam suorum, n. 20. fol. 229.*
- Consuetudo & lex dat ordinariam iurisdictionem, verb. Persuum generalem Vicarium, n. 5. fol. 34.*
- Consuetudo de sui propria essentia nō acquirit priuilegio. sed*

INDEX.

- potius in publico ver. Archidiaconi autē, n. 16 fol. 107.
- Consuetudine speciali prescripta potest competere visitatio
vt pluries fiat, idem de procuratione, verb. Si quotānis,
num. 21 fol. 44.
- Consuetudine aut prescriptione aliquid competere quibus
modis intelligatur, verb. Archidiaconi autem, num. 19.
fol. 108.
- Consuetudo an valeat, vt inferiores praelati cognoscant de
homicidio, & de his quæ ad degradationē tendunt, ver.
Et alij inferiores, n. 18 fol. 111.
- Consuetudinis autoritas non est parua circa tribuendas
sue adimendas iurisdictiones verb. Eod. n. 25 fol. 112.
- Consuetudo prescripta præbet iurisdictionem, verb. Eod. n.
26 fol. eod.
- Consuetudo si est rationalis, & non contra ius sufficit vt
sit longeva, licet prescripta non sit ver. eod. n. 31 fo. eod.
- Consuetudo prescripta fit de iure canonico cōtra ius spatio
quadraginta annorum secus si preter ius. ver. eod. nume.
32 fol. eod.
- Consuetudo illicita non dicitur, licet repugnet iuri, nisi ex
presse inueniatur in probata à iure verb. eo. n. 33. fo. eo.
- Consuetudo facit licitum, quod alias erat illicitum verb.
eod. n. 34 fol. eod.
- Consuetudo repugnans iuri diuino est irrationabilis, verb.
Eod. n. 35 fol. eod.
- Consuetudo potest priuatæ personæ tribuere iurisdictionē
verb. eod. n. 36 fol. eod.
- Consuetudo in habili persona facit habilem verb. eod.
num.

INDEX.

- num. 37 fol. eod.
- Consuetudinis appellatione in dubio in materia stricta in
telligitur de prescripta verb. eod. n. 38 fol. eod.
- Consuetudo ante prescriptionem non dicitur, sed potius
voluntas in ducendi consuetudinem verb. eod. numer.
39 fol. eod.
- Consuetudo quando est contra ius vel onerosa non extendi
tur verb. eod. nu. 40 fol. eod.
- Consuetudo laudabilis potest competere Archidiacono
de facili, & qualiter extendatur verb. eod. numer. 41.
fol. eod.
- Consuetudo contra quam nihil est statutum, illa est
seruanda, & an extendatur verb. eod. numer. 42.
fol. eod.
- Consuetudo illa seruanda, quam maior pars seruat in die
cesi, & in prouincia, ad quam seruandam possunt etiam
cogi ecclesiæ de nouo edificatæ, nisi sit contra rationem
verb. eod. n. 43 fol. eod.
- Consuetudo in prestationibus consistens non est extenden
da verb. eod. n. 44 fol. eod.
- Consuetudo quando extendenda verb. eod. numer. 45.
fol. 113.
- Consuetudo an inducat, vt Archidiaconus possit etiam visi
tare noua monasteria verb. eod. n. 47 fol. eod.
- Consuetudo in memorialis an sit necessaria ad creandos no
tarios, verb. Debeant. n. 8 fol. 124.
- Consuetudo non extenditur de vno casu ad alium, verb.
eod. n. 27 fol. eod.

INDEX.

- Consuetudo habeat maximam vim, nam ea quæ sunt pueri-
lia & fabulosa, plus possunt propter consuetudinē, quā
si cognosceremus ea. verb. Non obstantibus quacumque
consuetudine, n. 2. fol. 153.
- Consuetudo est multiplex verb. Eod. n. 3. fol. eod.
- Consuetudo irrationabilis licet sit centenaria damnata à
lege censetur sublata, & quando verb. Eod. fol. eod.
- Consuetudo an censetur sublata per legem generalem, si
habebat consensu populi verb. Eod. n. 5. fol. eod.
- Consuetudo res magna cuius & consuetudinem mutare di-
ficile est, quia similis est naturæ, verb. Eod. numer. 7. fol.
eod.
- Consuetudo quando derogatur per legem editam in Conci-
lio generali ver. Eod. n. 8. fol. eod.
- Consuetudo immemorialis, & priuilegium reprobatur cir-
ca usum duellorum verb. Eod. n. 10. fol. 153.
- Consuetudo & priuilegium æquiparantur verb. Eod. nu-
mer. 11. fol. eod.
- Consuetudo priuilegium & statutum non semper à pari
procedant verb. Eod. n. 12. fol. eod.
- Consuetudo mala an roboretur prescriptione verb. Eod. n.
14. fol. 154.
- Consuetudo est in aliquibus locis, vt administrator sin li-
bramiento soluat sex regalia, dummodo soluat de
mandato Concilii verb. Quam celerrimè numer. 59.
fol. 212.
- Consuetudo immemorialis semper præsummitur iusta
& rationabilis, etiam si esset contra dispositionem legis

INDEX.

- anterioris verb. Non obstante quacumque consuetudine,
num. 3. fol. 281.
- Consuetudo dicitur nam licet minus iusta prestat probabi-
lem causam dubitandi verb. Eod. n. 4. fol. eod.
- Consuetudo antiquissima an valeat, vtrahquid datur tempo-
re visitationis vltra vicibualia verb. Eod. nu. 7. fol. eod.
- Consuetudine an possit quis se tueri, vt non soluat procura-
tionem verb. sit tamen, n. 4. fol. 293.
- Consuetudine potest induci, quod in donatione & aliena-
tione non requiratur consensus conuentus, vel capituli
quando est modica donatio. verb. Sed Episcopi ipsi, nu.
30. fol. 355.
- Contra eos qui voluntates defunctorum minuunt verb. à
Metropolitanis, n. 38. fol. 56.
- Corrector si per se visitare non potest, per alium poterit vi-
sitare, ver. Aut si legitime impediti fuerint, numer. 3.
fol. 32.
- Corrector in visitatione potest priuare quem ab officio pro-
pter graues & manifestos excessus, verb. Visitatorem,
num. 10. fol. 38.
- Contra potestatem si agitur, quod eius familia damnum de-
derit, petitio procedit, licet sigillatim non ex primatur
nomen famuli, tunc tota familia exhibetur, vt maleficiū
liquidetur, verb. Aut quisquā suorum, nu. 25. foli. 229.
- Contractus fit inter rem publicam & Prelatos: idem de iu-
dicibus, verb. Quam celerrimè, n. 15. fol. 210.
- Conuenticula oculta celebrare prohibetur, ver. à Metropo-
litanis, n. 104. fol. 59.

INDEX

- Choro honeste, & cum vestibus an intrent clericiverb. eod. n. 45. fol. 56.
- Correctio vt detur visitato, qualiter procedendum per visitatorem verb. eod. n. 93. fol. 58.
- Correctio monachorum si est grauis temperatur per capitulum verb. à Metropolitanis, n. 160. fol. 61.
- Conuentum si fuerit, vt quotidie celebretur de sancta Maria à sacerdote, sacerdos non ardetur semper illam missam dicere, sufficit quod celebret, nam non licet dimittere missas feriales verb. Etiam testamento, num. 57. fol. 244.
- Crimina si incipiunt veterascere, in priuilegium assumuntur verb. Bonos mores, n. 6. fol. 168.
- Creditor inuictus non potest recipere aliud pro alio à debitore verb. Procurationis causa, n. 23. fol. 234.
- Credulitas quando temeraria dicatur verb. à Metropolitanis, n. 59. fol. 57.
- Christus Petro peccatori commisit ecclesiam, vt sua culpa disceret, qualiter alijs misereri debuisset verb. à Metropolitanis, n. 62. fol. 57.
- Christus in suo testamento nobis pacem relinquit verb. Pacem, n. 3. fol. 182.
- Christiane dignitatis non est in temporalibus ex altari sed potius de primi verb. Visitationum autem, numer. 17. fol. 163.
- Christus & Oleum infirmorum qualiter visitandum, & Fons Baptismalis verb. Patroni vero, n. 34. fol. 323.
- Curia Romana taxat legatis cardinalibus in itinerando flore

INDEX.

- florenos. 40. pro die, in proaincia vero non fit taxatio, sed recipit 25 partem reddituum verb. Exceptis tantum, num. 18. fol. 284.
- Custodum multitudine regio conseruatur, verb. Visitatores etiam, n. 41. fol. 133.
- D
- Debeo regulariter importat necessitatem, verb. Debeant, n. 1. fol. 123.
- Debeo quando importat necessitatem verb. eod. n. 2. fol. eod.
- Decani, Archidiaconi & alij inferiores causas criminales & matrimoniales non possunt tractare in visitatione verb. Visitatorem, n. 18. fol. 38.
- Decanus quando precedat inuistatione, verb. Archidiaconi autem, n. 5. fol. 107.
- Decani rurales censentur Vicarij foranei, verb. Et alij inferiores, n. 17. fol. 111.
- Decanus si exercuit ex consuetudine prescripta, seu ex priuilegio in vno monasterio visitatione, Archidiaconus ibi non potest visitare, licet in illa diocesi visitet consentiente Episcopo. verb. eod. n. 50. fol. 113.
- Decanus de consuetudine vel priuilegio habet ordinariam vel saltem potestatem fulminandi censuram. verb. eod. num. 51. fol. eod.
- Decani, Archidiaconi & alij inferiores si intra mensem rationem non reddiderint Episcopo, nisi compulsi, an incidant in penam verb. Visitatores etiam, n. 85. fol. 134.
- Decime, primicie an soluantur in quirit Visitator. verb. à Metropolitanis vero, n. 133. fol. 59.

INDEX.

- Decimarum quarta deputata est de iure communi ad opus fabricæ, & in hoc valet consuetudo, verb. Sed Episcopi n. 11. fol. 354.*
- De consensu, vel cum consensu, vel ex consensu an differant inter se, verb. Debeant, n. 21. fo. 124.*
- De errore alterius iudicet, qui in se non habet quid condemnat, verb. Metropolitanus, n. 12. fol. 5.*
- Defectus scientiæ facit colere multos deos, verb. Populum cohortationibus, n. 18. fol. 173.*
- Defunctus si ab in testato deceſsit, pro eius anima venientes ab in testato quid debent distribuere, verb. Etiam testamentorum, n. 59. fol. 244.*
- Dei opus qui facit negligentes, maledictum cum vocari in sacris literis, verb. eod. n. 24. fol. 243.*
- Delegatus Papæ potest recipere esculentum & poculentum paucis consumendum, verb. Etiam qualitercunque, n. 2. fol. 274.*
- Delictum commissum si non sit commune cum officio, quis teneatur an locum tenens, an potestas, ver. Aut quisquam suorum, n. 6. fol. 228.*
- Delicta ubi notoria non sint, & absque infamia an Visitator possit per venire ad inquisitionem solemnem, verb. à Metropolitanis vero, n. 77. fol. 58.*
- Delicta notoria punienda sunt, verb. eod. nu. 75. fol. eod.*
- Delusoria esset iurisditio si nõ haberet coherctionem, ver. Propriam diocesim, n. 13. fol. 12.*
- Denunciatio quid sit, verb. à Metropolitanis vero, num. 135. fol. 60.*

Denun-

INDEX.

- Denunciatus si compareat, petit dicta & nomina testium, verb. eod. n. 138. fol. eod.*
- Denunciatio secreta, corrigatur secreta, verbo. Visitatores etiam, n. 62. fol. 133.*
- Denuncians sponte. & se deferens meretur veniam culpæ maxime probans quod iudici dedit, verb. Etiam qualitercunque, n. 17. fol. 274.*
- Depositiones testium ex duobus constituuntur, ex dicto & ex iuramento, verb. Visitatores etiam, n. 71. fol. 134.*
- Depositiones testium visitatores exhibere Episcopo tenentur & acta integra, verb. eod. n. 74. fol. eod.*
- Deputata ad unum finem an ad alium expedi possunt, ver. Sed Episcopi, n. 10. fol. 354.*
- Dictio per, denotat perfectionem, verbo. Per seipſos, num. 1. fol. 39.*
- Dictio per seipſos quid importet, & cur repetatur, verb. eod. n. 5. fol. eod.*
- Dictio de, causam proximam & materialem denotat, ver. Debeat, n. 22. fol. 124.*
- Dies quot Episcopus debet morari in vnaquaque ecclesia dum visitat, verb. Quam celerrime, n. 1. fol. 210.*
- Diffinitio cui competit concordantibus Episcopis, seu discordantibus ut visitatio fiat, verb. Etiam post plene visitatam, n. 22. fol. 100.*
- Difficile est mutare consuetudinem, quia similis est naturæ, verborum, Non obstantibus quacunque consuetudine, n. 7. fol. 153.*
- Dignitatem Archiepiscopi minorem esse quam Patriarchæ*

B 5

¶ pri

INDEX.

- Primatis, verb. Metropolitanis, n. 3. fol. 4*
Dignioribus dignior locus debetur, verbo. eod. num. 5. fol. eodem.
Dilapidationis suspitio probatur ex solis coniecturis verb. Sed Episcopi. n. 37. fol. 355,
Dilapidet res ecclesiasticas, vel consumat, an quis, quaeritur verb. à Metropolitanis vero, n. 33. fol. 56.
Diligentia ad bibenda per Visitatorem circa anniuersaria verb. Etiam testamentorum. n. 66. fol. 245.
Diœceses quare distinctæ fuere. verb. Propriam diœcesim, n. 2. fol. 12,
Diœcesis quid sit, verb. eod. n. 34. fol. 13.
Diœcesis quando dicitur plene visitata, verb. Etiam postplene visitatam, n. 9. fol. 99,
Diœcesis plene visitata, tunc Archiepiscopus visitat prouinciam, verb. eod. n. 16. fol. eod,
Diœcesanus quando puniat Abbatem, verb. Propriam diœcesim, n. 57. fol. 14,
Discretio circa minora si requiritur, fortius circa maiora, verb. Debeant, n. 31. fo. 125.
Discordia an sit inter aliquos, inquit Visitator verb. à Metropolitanis vero, n. 109. fol. 59,
Dispositio rerum ecclesiasticarum triplex, scilicet authorizabilis, ministerialis, & sollicitudinis, ver. Patroni vero nu. 16. fol. 322,
Dispositio testatoris respiciens spiritualitatem, an sit licita, vel non tunc indubio non occurrendum est ad Episcopum, verb. Etiam testamentorum, n. 35. fol. 243.
Dispo-

INDEX.

- Dispositio si requirit iussam, debet præcedere iussus & non sequi, verb. Debeant, n. 18. fol. 124.*
Dispositiones & mandata facta in diœcesi includunt loca exempta & qualiter, ver. Propriâ diœcesim, n. 47. f. 13,
Diuinum officium vt diminuat tale statutum non valet, verb. à Metropolitanis vero, n. 37. fol. 56,
Diuitie postquam ceperunt honori esse hebescere virtutes ceperunt, verb. Bonos mores, n. 10. fol. 168,
Dolus præsumptus est ignorare quod omnes intelligunt, verb. Quam celerrime, n. 62. fo. 212
Dominus recipiens famulos, præsumitur de illorum moribus ac conditione esse instructum. verb. aut quisquâ suorum, n. 10. fol. 228.
Domus queq; maxima est plena seruis superbis, verb. Aut quisquam suorum, n. 9. fol. eod.
Donum an possit recipi dic, quod visitatores non possunt recipere donum, verb. Etiam qualitercûque, num. 33. fol. 275,
Dubium ubi est, an iure licitum sit ad Papam recurrendum est, verb. Etiam testamentorum, n. 36. fol. 243,
Duo sunt tertia pars de sex, verb. Famulatusq; n. 3. fo. 1201.
Duplum an contineat simplum, verbo. Quod si quis quam, n. 5. fol. 315.

E

- Ecclesia Dei est, nec Papæ, vel Prælatorum, verb. Patroni vero, n. 6. fol. 322,*
Ecclesia si non habet substantiâ rerum deserui non potest verb. Sed Episcopi ipsi. n. 21. fol. 354.

Ecclesie

INDEX.

- Ecclesiæ venenum infusum non esse propter diuitias sibi traditas, verb. Aut bonorum stabilium, n. 9. fo. 342.*
- Ecclesiarum onera quæ dicantur, verb. Sed Episcopi, num. 17. fol. 354.*
- Ecclesiarum res omnes sunt vota fidelium, pretia peccatorum patrimonium pauperum, verb. Aut bonorum stabilium, n. 3. fol. 342*
- Ecclesiarum conditores quam potestatem habet in rebus, quas eisdem ecclesijs conferunt, verb. Patroni vero. nu. 8, fol. 322.*
- Ecclesiã excepta a iuribus episcopalibus an intelligitur exēta à procurations, verb. In ijs vero locis. n. 13. fo. 309.*
- Ecclesia Romana non solet aliquem priuilegiare contra se, idem de Imperatore. verb. eod. n. 9. fol. eod.*
- Ecclesia tenetur ad procurationem prestandam, non populus, verb. eod. n. 4. fol. eod.*
- Ecclesia visitata dicit se esse impotentem ad procurandum Visitator vero dicit contrarium, cui onus probandi incumbat, verb. Exceptis tantum, n. 30. & 32. fol. 285.*
- Ecclesiæ plures si sunt visitate eadē die, an procuratio pro virili debeat, & an omnes ecclesiæ debeat soluere procurationes, verb. Procurationis causa, n. 14. fol. 234.*
- Ecclesia dicitur pleno iure subiecta alicui, quando nullum ius Episcopus ibi exercet, verbo. Et alij inferiores, num. 14. fol. III.*
- Ecclesia Dei per plures sirogatur, sanctius ordinatur, verb. Siquotānis, n. 28. fol. 44,*
- Ecclesia pauper si est, qualiter Visitatores procurabuntur, verbo.*

INDEX.

- verb. eod. n. 35. fol. 45,*
- Ecclesiæ quomodolibet exemptæ visitentur & reparentur verb. Propriam diæcesim, n. 52. fol. 14*
- Ecclesias, Eucharistiam, sacrum fontem, cimiteria, & alia huiusmodi, an nitide sacerdos retineatur, verb. a Metropolitanis vero, n. 42. fol. 56*
- Ecclesiasticus iudex non potest se impedire in delictis fori secularis, verb. eod. n. 129. fol. 60*
- Ecclesiasticus non potest suplere negligentiam iudicis secularis, & quando possit, verb. eod. n. 123. fo. eod.*
- Ecclesiasticus iudex an sit competens pro executione dotis, verb. Etiam testamentorum. n. 4. fol. 242*
- Ecclesiasticorum quatuor vitia sunt reprehensibilia, verb. Bonos mores, n. 13. fo. 168*
- Ecclesiastici de euangelio viuere debent, verborum, eod. nu. 10. fol. eod.*
- Eleemosynas an Visitatores possint facere in victis monachis defragmentis, verbo. à Metropolitanis vero. num. 165. fol. 61.*
- Episcopus si concurrat cum Decano in visitatione, Episcopus prefendus, est verb. Propriam diæcesim. n. 8. fo. 12.*
- Episcopus si concurrat cum Archiepiscopo quis præfertur verb. eod. n. 7. fol. eod.*
- Episcopus tenetur visitare propriam diæcesim, verb. Propriam diæcesim. nu. 1, fol. 12,*
- Episcopus à sede expulsus potest procedere in diæcesi aliena contra expulsores, & qualiter verb. eod. n. 30. fol. 13*
- Episcopus qualiter recipiendus quando venit ad visitandas parro-*

INDEX.

- parochias. verb. eod. n. 33. fol. eod.
- Episcopus est prefectus curæ & regimini animarum totius diœcesis, verb. eod. n. 35. fol. eod.
- Episcopus iurisdictionem non potest in aliena diœcesi exercere, verb. eod. n. 36. fol. eod.
- Episcopus non debent exercere pontificalia in aliena diœcesi verb. eod. n. 37. fol. eod.
- Episcopus loci potest se intrmittere ne usurarij vel excommunicati sepeliantur in loco sacro etiam à sua iurisdictione exempto dummodo locus ille sit in sua diœcesi, verb. eod. n. 60. fol. eod.
- Episcopus quando non vt iudex sed vt pars debet procedere extraiudicialiter, verb. eod. n. 70. fol. 15.
- Episcopus an possit excommunicare religiosos regulares. verb. eod. n. 73. fol. eod.
- Episcopus personaliter visitare tenetur, verb. Per se ipsos, n. 16. fol. 30.
- Episcopus quando non potest visitare per se potest visitare per alium, verb. Aut si legitime, n. 1. fol. 32.
- Episcopi possunt cogi habere Vicarium, verb. Per suum generalem vicarium, n. 6. fol. 34.
- Episcopi per se tenentur visitare, & vbi habitabunt, verb. Siquot annis, n. 39. fo. 45.
- Episcopi propter quid dicuntur pastores & nō domini, verb. à Metropolitano vero, n. 12. fol. 55.
- Episcopus in visitatione quid faciet & qualiter testes interrogantur, verb. eod. n. 25. fol. 56.
- Episcopus monitus à Visitatoribus vt amoveat Rectores, episc-

INDEX.

- debet facere, aliàs Visitatores referunt ad sedem apostolicam, verb. eod. n. 48. fol. 56.
- Episcopus si tacet, an consentire videatur Archiepiscoporum seu inferiorem visitare monasteria & habere iurisdictionem, ver. Et alij inferiores, n. 46. f. 113.
- Episcopus & capitulum propriè faciunt vnum corpus & qualiter copulantur, verb. Visitatores etiam, n. 7. fo. 131.
- Episcopi à visitatione non excusantur quouis impedimento, verb. eod. n. 38. fol. 132.
- Episcopus potest seorsum visitare easdem ecclesias, verb. eod. n. 39. fol. 133.
- Episcopus non potest infringere facta per Episcopum predecessorem, verb. eod. n. 43. fol. eod.
- Episcopus quem debet in Visitatorem eligere, verb. Cetera prout, n. 10. fol. 185.
- Episcopus an possit visitare per officialem, quicumque sit ille, verb. eod. n. 18. fol. eod.
- Episcopus in electione visitatoris sit Vigilatissimus, verbo, eod. n. 20. fol. eod.
- Episcopi appellatione Papa etiam continetur, verb. Idcoq̃ modesto, n. 6. fol. 199.
- Episcopus quando visitat ecclesiam Cathedralē quas personas secum ducere debet, verbo, Famulatuque, n. 20. fol. 202.
- Episcopus qui crimina non corrigit magis dicendus est canis impudicus quam Episcopus, verb. Quam celerim, n. 8. fol. 210.
- Episcopus non potest à se abdicare redditionem rationis, nre

INDEX.

- nec visitationem, verb. Eod. n. 46. fol. 211.
- Episcopus quid cormite considerabit, verb. Interimq; caueat num. 1. fol. 226.
- Episcopus si concurrat in visitatione cum Prelato sibi subiecto cui etiam visitatio competit, an Episcopus praeferatur, verb. Procuracionis causa, n. 7. fol. 233.
- Episcopo procuratio an debeatur, si visitat pro reconcilianda ecclesia, verb. Eod. nu. 12. fol. eod.
- Episcopi in relictis pjs se intromittunt. verb. Etiam testamtorum, n. 1. fol. 242.
- Episcopus in legatis profanis an se intromittant verb. Eod. num. 3. fol. Eod.
- Episcopi curent, vt hospitalia quaecumq; fideliter gubernentur, nam ex pcepto tenentur verb. Eod. numer. 22. fol. 243.
- Episcopus est oculus Dei verb. Eod. n. 26. fol. eod.
- Episcopus an possit expedere pecunias a testatore destinatas in certu vsu pium no ita necessarium, in aliu pium magis necessarium reipublicae. verb. Eod. n. 34. fol. eod.
- Episcopus, in fundatione quae bene constituta sunt, non potest de trahere in constitutionibus contrarijs, & ea quae a testatoribus constituta sunt diligenter compleantur, verb. Eod. n. 37. fol. eod.
- Episcopus potest excommunicare omnes administratores si non compleuerint testatoris voluntatem. verb. Eod. nu. 38. fol. 244.
- Episcopus pro collatione ordinis nihil potest recipere etiam oblatum sponte, verb. Etiam qualitercumque offeratur, num.

INDEX.

- n. 32. fol. 275,
- Episcopi quam mensam habere debent. verb. Exceptistanti n. 4. fol. 284.
- Episcopus potest exigere rationem a cunctis clericis de redditibus ecclesiarum, verb. Sed episcopi. num. 1. fol. 354.
- Episcopus est generalis sponsus omnium ecclesiarum ver. eo. n. 3. fol. eod.
- Episcopus dicitur super intendens, quia super rebus suae dioecesis spiritualibus & ecclesiasticis debet intendere verb. eod. n. 41. fol. 355.
- Equitatu modesto Visitatores debent esse contenti, verb. Ideoq; modesto. n. 1. fol. 199.
- uebaristiam non summens per annum, praesumitur ue hereticus, verb. a Metropolitanis, n. 99. fol. 58.
- Euetio quolibet habere an possit vnum equitem, & vnum peditem custodem verb. Famulatuq;, n. 2. fo. 201.
- Exactores ad quid teneantur. verbor. Visitatores etiam, n. 49. fol. 133.
- Examinatores occasione examinis quidquam recipere non debent, alioquin simoniae vitium tam ipsi quam dantes incurunt. n. 6. verb. nec pecuniam, fol. 271.
- Excommunicare est meri imperij, & quando sit mixti imperij, verb. & alij inferiores, n. 9. fol. 111.
- Excommunicatio an valeat ante prescriptionem completam. verb. eod. n. 55. fol. 113.
- Exclamatione uti in principio conueniens non est, verb. Visitatores etiam, n. 37. fol. 132.
- Exempti nedum subditi tenentur reddere rationem Episcopo,

INDEX.

- po, etiam si non petantur, & possunt ab eo puniri verb.
Quam celerrime, n. 45. fol. 211.
- Exempti quomodo possunt efugere visitationem ab Episcopo, verb. *Propriam diocesim*, n. 64. fol. 14.
- Exempti virtute exemptionis an possint effugere visitationem Episcopi, verb. eod. n. 69. fol. 15.
- Execuys mortuorum an intersint sacerdotes, verb. à *Metro politanos*, n. 41. fol. 56.
- Executor datus in testamento non potest solvere debitum naturaliter tantum. verb. *Quam celerrime*, numer. 40. fol. 211.
- Executor testamenti tenetur reddere rationē, & cui. verb. cod. n. 43. fol. eod.
- Executor testamenti pro relictis ad pias causas an possit dispensare, verb. *Etiā testamentorum*, nu. 9. fol. 242.
- Executores testamentorum an possint comutare usum destinatum per testatorem, etiam in usum meliorem, etiam Episcopo permittente, verb. eod. numer. 32. fol. 243.
- Executores testamentorum sunt cogendi per Episcopum exequi ultimam voluntatem testatoris, etiam si testator interdixerit, verbo. eodem, numer. 32. fol. eodem.
- Exemptio an tribuat iustam causam denegandi procuratorem, quamvis de procuratore non sit mentio, verb. *In ijs vero*, n. 8. fol. 309.
- Ex generali mandato Vicarius Episcopi visitare non potest, idem de Vicario capituli, verb. *Per suum Generalem*

INDEX

- ralem*, n. 14. fol. 34.
- Exigens in debite pecuniam an teneatur ad duplum verb.
Quod se quisquam, n. 9. fol. 316.
- Exigens ultra numerum taxatum suspenditur ab officio & beneficio, verb. eod. n. 10. fol. eod.
- Ex oratorio constructo absque auctoritate Episcopi, an possit visitator percipere procuratorem, verb. *Etiā testamētorum*, n. 70. fol. 245.
- Ex privilegio apostholico seu ex consuetudine aprobata à Papa potest competere patrono layco custodia ecclesie vacantis, & potest ponere economum in ecclesia vacante, verb. *Patroni vero*, n. 26. fol. 323.
- Ex separatis non fit illatio, verb. *Propriam diocesim*, num. 66. fol. 14.
- F
- Fabrica dicuntur ipsi aedificium ecclesie, & qualiter à canonistis dicatur, verb. *Sed Episcopi*, numer. 14. fol. 354.
- Facilis est, qui de facili credit, verb. à *Metro politanis*, num. 58. fol. 57.
- Factum ex visitatione emendatum, memoria commendandum, verb. *Non obstantibus quacūque*, n. 49. fol. 155.
- Fulcem in messem alienam non licet mettere, verb. *Et alij inferiores*, n. 4. fol. III.
- Falsum committit, qui interrogatus, veritatem occultat, verb. *Visitatores etiam*, n. 67. fol. 133.
- Fama bona, quam infamia delectatur Prelatus verb. à *Metro politanis vero*, n. 60. fol. 57.

INDEX.

- Familiaris potestatis si aliquem vulnerat, quis teneatur verb. Aut quisq; suorum, n. 5. fol. 228.*
- Familiam bonam habere expedit verb. eodem, numer. 7. fol. eod.*
- Familiares ratione Visitatoris non possunt quidquam recipere seu exigere, verb. eod. n. 12. fol. eod.*
- Familiaris si facit literas, quando possit recipere aliquid pro labore. verb. eod. n. 14. fol. eod.*
- Famuli Visitatoris debent habere manus mundas, verb. Interimq; caueant. n. 10. fol. 226.*
- Famulum malum eligens an liberetur eum exhibendo ver. Aut quisq; suorum, n. 11. fol. 228.*
- Famulus si committit maleficium finito officio, sequens Visitator cognoscit, non iudicator. verb. eod. numer. 27. fol. 229.*
- Fames magna ubi fuerit, bona fabricæ possunt alienari pro alimonia pauperum, verb. Etiam testamentorum, num. 43. fol. 244.*
- Felicitatem importat, bene agere, & bene viuere, verb. Etiam post plene visitatam, n. 6. fol. 99.*
- Ferro abscondantur, quæ non sentiunt fomenta, verb. à Metropolitanis vero, n. 10. fol. 55.*
- Feriz solemnes an seruentur, quæerat Visitator, verb. eod. n. 112. fol. 59.*
- Festinata reprobantur, verb. Populum cohortationibus, num. 33. fol. 173.*
- Finis Visitatoris qualis, verb. Visitatorum autem, numer. 2. fol. 163.*

Foræ

INDEX.

- Foranei officiales an dicantur habere iurisdictionem ordinariam an delegatam, & quare foranei dicantur verb. Et alij inferiores, n. 16. fol. 111.*
- Fratres si æqualiter administrant bona inter se, non agunt de reddenda ratione, verb. Quam celerrime, num. 33. fol. 211.*
- Frater si solus administrat, tenetur reddere rationem fratri, verb. eod. n. 34. fol. eod.*
- Fructus Visitatoris, verb. Visitatorum autem, numer. 13. fol. 163.*
- Fructus illi estimandi sunt, qui super sunt deductis expensis, verb. Sed Episcopi ipsi, n. 18. fol. 354.*

G

- Generosus animus hominis facilius ducitur, quam trahitur, verb. Populum cohortationibus, n. 7. fol. 172.*
- Gratis quædam, fiunt ratione personarum, vel rerum, quæ aliis non fierent, verb. Exceptis tantum, numer. 13. fol. 284.*
- Graue deorsum fertur suapte natura, sursum autem prester naturam, verb. Interimq; caueant, n. 5. fol. 225.*
- Gubernatio temperata durabilior est, verb. à Metropolitanis vero, n. 161. fol. 61.*
- Gubernatio optima, si felicitatem recipit, verb. Etiam post plene visitatam, n. 4. fol. 99.*

H

- Homo qui erranti cõmiti monstrat viam, quasi lumen de suo lumine accendat, facit, ex Ennio Poeta, verb. Populum cohortationibus, n. 16. fol. 172.*

C 3

Homo

INDEX.

- Homo lege fruens est optimum animalium, ita pessimum animalium est à lege & iustitia separatus, verb. eod. n. 29. fol. 173.*
- Homo non dicitur, sed bellua, qui nolit, quod lex vult, ius, & ratio. verb. Ideoque modesto, n. 8. fol. 199.*
- Homines vitæ tenuis in aduentu officialium nec iniurijs affici debent. verb. Interimquæ caueant, numer. 4. foli. 225.*
- Honor est præmium virtutis, verb. Propriam diæcesim, n. 19. fol. 13.*
- Honor in dubio importat quandam reuerentiam alicui ex habitam in testimonium eius excelentiæ verb. eod. num. 20. fol. eod.*
- Honorem contra maiorem nemo præsumat verb. Et alij inferiores, n. 5. fol. 111.*
- Honor est patronum exigere rationem de temporalibus ecclesiæ, verb. Patroni vero in his, n. 29. fol. 323.*
- Hospitare curatus tenetur, verb. Etiam testamentorum, n. 11. fol. 242.*
- Hospitalitas spectat ad officium pietatis, ad quam beneficia ti tenentur. verb. eod. n. 12. fol. eod.*
- Hospitalitas commendatur verb. eod. n. 16. fol. eod.*
- Hospitalia & pia loca an possint visitari, verb. eod. fo. 249.*
- Hospitalia quæ dicantur religiosa: & quæ hospitalia possunt visitari per prælatos. verb. eod. n. 19. fol. 243.*
- Hospitalia sub protectione Regis posita ab Episcopis non visitentur, verb. eod. n. 27. fol. eod.*
- Hospitalia qualiter visitanda, verb. eod. n. 30. fol. eod.*

Hospi

INDEX.

- Hospitibus in recipiendis nulla debet esse distinctio & clericorum domus communis hospitibus est, verb. eod. num. 13. fol. 242.*
- Hospitalitatis hortator esse non poterit, qui domum propriam hospitibus clausit verbo. eodem, numer. 14. fol. eod.*
- Hospitalem oportet esse Episcopum, verb. eod. numer. 15. fol. eod.*
- Hospitalia non constructa autoritate prælati in quo infirmi habitant, an dicatur locus religiosus, & an parochus, vel Episcopus habeat aliquod ius in eo, verb. eod. num. 18. fol. eod.*
- Hospitalia si est priuatum nihilominus Episcopus poterit videre & inquirere, an cuncta procedant secundum defuncti voluntatem etiam si defunctus prohibeat, verb. eod. n. 20. fol. 243.*
- Hospitalium fructus qualiter Ordinarius potest conuertere in alium usum pium, vbi institutum est certum genus personarum, si personæ similes non inueniuntur, verb. eod. n. 28. fol. eod.*

I

- In arbitrarijs eius arbitrium debet esse consonum iuri, & an debeat fieri cum consilio peritorum, verb. Sed Episcopi ipsi, num. 46. fol. 356.*
- Ignorantia à sacerdotibus cur vitanda, verb. à Metropolitano, n. 80. fol. 58.*
- Illiterati & imperiti rectores minus apti sunt sacris officijs verb. eod. n. 79. fol. eod.*

C 4

Impe-

INDEX.

- Imperium quibus retinetur ver. Bonos more s. n. 5. fol. 168.*
Incedens spiritualia visitatione fugatur, ver. Sicot. n. 29. f. 44
*Indignos promouentes peccant, & pro moti, verb. à Metro
 politanis. n. 84. fol. 53.*
*Industria Episcopi in visitatione operatur multum verb.
 Per se ipsos, n. 3. fol. 29.*
*Infamia an sit expectanda, vt visitatio fiat verb. Si quotā
 nis, n. 7. fol. 43.*
*In die Parasceues & Pasche nemo sepeliebatur in quibus
 missa defunctorum non dicitur, verb. Etiam testamen
 torum, n. 58. fol. 244.*
*In delictis iudicum minor probatio sufficit, verb. Etia qua
 liter cum q, n. 21. fol. 274.*
*Infamatus quis non dicitur propter dicta pancorum, verb.
 à Metropolitanis. n. 71. fol. 57.*
*Infantatum clericum si visitator inuenerit, qualiter proce
 dat cum eo, an acriter, an vero benignè, verb. eod. num,
 87. fol. 56.*
*Inferior es gratia superiorum facti sanè, verb. Et alij infe
 riores, n. 1. fol. 111.*
*Inferiores tollere non possunt ius superioris per suas cōsue
 tudines, verb. eod. n. 3. fol. eod.*
*Inferioribus praelatis ab Episcopo iure ordinario an potest
 visitatio competere verb. eod. n. 12. fol. eod.*
*Inferior ab Episcopo potest prescribere in parte aliqua dice
 cessis iurisdictionem episcopalem tam in ecclesijs quam
 in ceteris, verb. eod. n. 13. fol. eod.*
Inferior ab Episcopo aliquando habet æqualem iurisdictionem

INDEX.

- nem Episcopo, verb. eod. n. 15. fol. eod.*
*Inferiores praelati sunt onerosi, & qualiter ad se trahunt
 iurisdictionem, verb. eod. n. 22. fol. eod.*
*Inferiores praelati permittuntur, ne partes grauentur : &
 quid erit, si aliquid contentionis insurgat inter officia
 les ordinarios, & inferiores verb. eod. n. 23. fol. 112.*
*Inferiores si acquirūt sibi episcopalia an sit contra ius ver.
 eod. n. 30. fol. eod.*
*Inferiores an possint determinare minora verbo. eod. num,
 52. fol. 113.*
*Inferiores propter quid sunt inuenti, verbo. eod. num, 54.
 fol. eod.*
*Inferiores Episcopo tenentur seruareque in isto capitulo
 sunt statuta, aliter sunt indolo, verbo. Debeant qui
 dem, n. 37. fol. 125.*
*Inferiores praelati an possint delegare curam parrochiano
 rum ad modicum tempus, verb. Visitatores etiam num.
 29. fol. 132.*
*Inferiores iudices tenentur sine monitione intra mensē
 reddere rationem Episcopo, verb. eod. n. 65. fol. 133.*
*In institutione aut ordinatione si expresse cautum est, quod
 Ep. opus non habeat curam oratorij aut alicuius loci
 p̄ij tunc ordinarius ad bibeatur cum ijs quibus ratio red
 ditur verb. Etiam testamentorum. n. 77. fol. 245.*
*In modo procurandi attendenda est consuetudo, verb. In ijs
 vero locis seu prouincijs. n. 1. fol. 309.*
*Innocentis officium est non solum malum non inferre sed
 etiā mala cobipere, ver. Innocētia q. n. 2. fo. 184.*

INDEX.

- In officio Visitationis qui sunt elligendi, verb. Visitatore*
n.4.fol.
- Iniquitas emendanda est paterna pietate, verb. à Metro-*
politans vero, n.143, fol. 60,
- In notorio quæ probatio requiratur, iuris ordo est iuris ordi-*
nem non seruare, verb. eod. n. 150. fo. eod.
- Inquirat Visitator an sint aliqui viri scelerati, aut adulteri*
verb. eod. n. 106. fo. 59,
- Inquisitio de iure parochiæ cum bonis & honestis fieri de-*
bet, verb. eod. n. 68. fol. 57
- Inquisitionem si Visitator vult facere contra aliquem, quid*
debet inquirere, verb. eod. n. 70. fol. eod.
- Inquisitio quæ fit per Visitatore dicitur præparatoria, nō*
solennis, quæ fit absque iuramenti, exactione, ver. eo. nu.
73, fol. eod.
- Inquisitio specialis dicitur, & quando fit, verb. eod. nu. 90.*
fol. 58,
- Inquisitio in crimine hæresis fit sola suspitione, licet diffamatio*
non precedat, verb. eo. n. 91. fo. eod.
- Inquisitio solennis fit, si infamia talis oritur & quid Ar-*
chiepiscopus faciet, si visitat subditos mediatos, verb. eo.
n. 92. fol. eod.
- Inquisitio quæ fit ad corrigendum & puniendum, tunc Vi-*
sitator iuramentum exigit, verb. eo. n. 95. fo. eod.
- Inquisitio contra populum etsi contra laicos ab honestis per-*
sonis debet fieri, verb. eod. n. 97. fo. eod.
- Inquisitio fit, an laici semel in anno con fiteantur, & Eu-*
charistiã sumãt in Paschate, verb. eod. n. 99., fo. eod.
- Inqui-

INDEX.

- Inquisitio inepta an validetur confessione inquisiti, verbo.*
eod, n. 146, fol. 60,
- In quibus monasterijs curam animarum habentibus Episcopus*
visitare non potest, verbo, Propriam dioccesim,
n. 54 fo. 14,
- Irregularis est quis, ratione defectus scienciæ, verb. a Me-*
tropolitans vero, n. 85, fol. 58.
- Inter Patriarchas & Primate quatuor sunt principalia-*
res, verb. Patriarchæ, n. 2, fol. 1.
- Interrogatus contra Episcopum si non audet loqui, Visita-*
tor quid debet facere, verb. a Metropolitanis vero. n. 16
fol. 55,
- Interiora per exteriora iudicãtur, verb. eod. n. 39, fo. 56,*
- In tempore quo Patriarchis, Episcopis interdictus est ingre-*
ssus ecclesiæ, si celebrarent, sicut prius efficerentur irre-
gulares, idem de visitatoribus, verb. Quod si quisquam.
n. 6 fol. 316,
- Intentio mala administratoris qualiter constabit, ver. Quæ*
celerime, n. 66, fo. 212,
- Index dicitur quasi iudicens, verb. Populum cohortationi-*
bus, n. 13 fo. 173,
- Index equalis exhibeatur bene viucentibus, & iustus circa*
peruersos, verb. Bonos mores, n. 3, fo. 168,
- Index qui libet Dei minister est in terris, verbo, Populum*
cohortationibus, n. 24, fol. 173,
- Index qui non facit iustitiam, est minister Diaboli, verbo.*
eod. n. 26. fol. eod.
- Index duos sales habere debet, verb. eod. n. 28. fo. eod.*
- Index

INDEX.

- Iudex iniuste procedendo extra iudicialiter an possit procedere in illa causa, verb. eod. n. 37. fol. 173.*
- Iudex suspectus non potest cognoscere an sua sit iurisdictio verb. eod. n. 38. fol. eod.*
- Iudex qui recte iudicat, stateram in manu gestat, ver. Quae ut facilius, n. 3. fol. 194.*
- Iudex ecclesiasticus potest punire zelo correctionis delicta pecuniaria multa verb. eod. n. 14. fol. eod.*
- Iudices ecclesiastici curabunt, poenas pecuniarias pro criminibus infligas potius in pios vsus, quam improprias uti litatem erogare, verb. eod. n. 15. fol. eod.*
- Iudex ecclesiasticus quando potest conuertere poenas pecuniarias improprios vsus, verb. eod. n. 16. fol. eod.*
- Iudex ecclesiasticus laico an possit imponere poenam pecuniarum, verb. eod. n. 17. fol. eod.*
- Iudices venales fiunt propter egestatem. verbo. eod. nu. 20. fol. eod.*
- Iudices & Rectores dissimulantes ea quae praeue geruntur ab officialibus suis puniuntur, verb. Aut quisquam suorum, n. 19. fol. 228.*
- Iudex si non vindicat facinus repperit, ut conscius festinat tegere criminosa, verb. eod. n. 23. fol. 229.*
- Iudices post officium finitum non debent coarctari nisi crimen sit grauissimum, verb. eod. n. 29. fol. eod.*
- Iudex quando proficiscitur extra domicilium, an computet ea quae domi expendisset. verb. Procuratorianis causa. n. 15. fol. 234.*
- Iudex secularis quando tractat delegatis pijs, secundum*

Ius

INDEX.

- Ius canonicum tractabit, verb. Etiam testamentorum. n. 7. fol. 242.*
- Iudices ordinarij ex publico salariati probibentur recipere esculentum & poculentum. verb. Nec pecuniam. nu. 2. fol. 271.*
- Iudex seu Visitator auolente an possit aliquid recipere. ver. Etiam qualitercumq; offeratur, n. 1. fol. 274.*
- Iudicis animus pro paruo non flectitur. verb. cod. num. 6. fol. eod.*
- Iudex si à feneratoro gratis recipit, an praesumatur barateria, verb. eod. n. 12. fol. eod.*
- Iudicis fuga antequam adimpleat tempus residentiae, an faciat semi plenam probationem de baraterijs seu extorsionibus per eum factis, verb. eod. n. 14. fo. eod.*
- Iudex munera accipiens grauius delinquit, quam dans, ver. eod. n. 16. fol. eod.*
- Iudex turpiter accipit, quod lege iustitiae ministrare tenebatur, & danti repetitio datur, verbo, eod. n. 18. fol. eod.*
- Iudex si munera clam recipit, ista probatio qualiter fiet, verb. eod. n. 19. fol. eod.*
- Iudicium delicta sunt difficilis probationis. verb. eod. n. 20. fol. eod.*
- Iudex à litigatore an possit exigere cautionem indemnitate verb. eod. n. 29. fol. 275.*
- Iudex ultra salarium non potest aliquid quoque modo accipere, licet consuetudo sit in contrarium, verb. Non obstante quacumq; consuetudine. n. 1. fol. 281.*

Iudex

INDEX.

- Iudex in syndicatu an possit conuenire propter pecuniam receptam post latam sententiam, verb, Quod si quisquā n. 15. fol. 316.*
- Iudex Ecclesiasticus quare audit de iure patronatus, & nō iudex secularis, verb. Patroni vero, n. 4. fol. 322.*
- Iudiciū rectum in hoc consistit, quoduis cognoscitiua apprehendit rē aliquam secundum quod in se est, verb, Cetera prout, n. 4. fol. 185.*
- Iudicium censetur prodire de vultu Dei, verb. Populorum cohortationibus, n. 25. fol. 173*
- Iudicium à iudice dicitur verb. eod. n. 14. fo. 172*
- Iudiciorum determinatio fit sapientiam discussione, ver, eo. num, 20. fol. 173.*
- Iudicialiter Visitator debet procedere, verbo, eod, num, 34. fol. eod.*
- Iuramento heredis statur de quantitate & valore rerum mobilium, & vilium, verb. Quam celerrime, nu. 55, fol. 212*
- Iuramento commissarij statur de paruis distributionibus, secus si sunt magna, verb, eod, n. 56. fol. eo.*
- Iuramento vxoris statur, dum pater fecit bona hæredibus in minimis, verb. eod. n. 57. fo. eod.*
- Iurisdictio acquiritur consuetudine, verb. Archidiaconi autem, n. 10. fol. 107.*
- Iurisdictio acquiritur prescriptione, verbo. eod. nam. 11. fol. eod.*
- Iurisdictio quo tempore acquiritur, verb. eod, num. 15. fol. eod.*

Iurisdictio

INDEX.

- Iurisdictio acquisita prescriptione contra subditos intelligitur priuatiue, & non communicatiue, verb, eod, nu. 17. fol. eod.*
- Iurisdictio competens in aliqua diœcesi Prælati inferiori, non priuat Episcopum ordinaria iurisditione, sed ei accedit accumulatiue, verb, eod, n. 18. fol. eod,*
- Iurisdictio cohæret territorio, verb, Propriam diœcesim, n. 38. fol 14*
- Iuris peritus dicitur neruus Rei publicæ, & anchora nauis huius, verb, Cetera prout, n. 15, fol, 185,*
- Ius patronatus propriè non dicitur spirituale, sed spirituali anexum, verb, Patroni vero, n. 1. fol. 322,*
- Ius calumniari non debent, neque verba captari, verb, Si quotianis, n. 27, fol. 44,*
- Iustitia est apud Deum magis accepta quam immolare hostias, verb, Populum cohortationibus, n. 27, fol, 173.*
- Iustitia administranda nullo præmio recepto verb. Nec pecuniam, n. 10. fol. 271.*
- Iustus non est qui iuste agit, non ob ipsam virtutem sed ob aliam causam, verb, eod, n. 11. fol. eod.*

L

- Labor non debet esse sine fructu, verb, Procurationis causa nu. 19, fol, 234,*
- Labore fugatur egestas, verb. eod, n. 20. fol. eod.*
- Layci oppido clericis infesti existunt vt implurimum, ver, à Metropolitanis vero, n. 66. fol, 57,*
- Layci an diuinis officijs intersint, querit Visitator, verbo. eod, n. 98, fol, 58.*

Layci

INDEX.

- Layci an possint visitari per iudicem ecclesiasticum, verb. eod. n. 130 fol. 60.
- Layci clericis oppido sunt in festi, verb. Debeant quidem, n. 6 fol. 123.
- Layci ciues non debent interuenire cum Visitatoribus in visitatione, verb. famulatu 3, n. 22 fol. 202.
- Layci ad fabricam ecclesie an possint compelli, verb. Sed Episcopi, n. 12 fol. 355.
- Laycis potest præberi ministerium, vt colligant orationes spirituales, ver. Patroni vero, n. 14 fol. 322.
- Latitudo est causa, vt per alium Visitatio fiat, verb. Si quottannis, n. 37 fol. 45.
- Latitudo est causa, vt Episcopus visitet per alium, verb. Aut si legitimus, n. 6 fol. 32.
- Lex statutum, aut superior si aliquid mandat fieri manibus suis alicui non potest facere per substitutum, verb. eod. n. 2 fol. 32.
- Lex quando reprobatur consuetudinem expresse, hanc consuetudo immemoralis quæ valeat, verb. Non obstantibus, num. 9 fol. 153.
- Lex cum loquitur per verba preceptiua, aut æquipolentia obligat ad peccatum contra venientem, verb. eod. num. 27 fol. 154.
- Lex duodecim tabularum iustissime decreuit, qui ob rem dicendam pecuniam accepisset, capite puniendum fore verb. Nec pecuniam, n. 12 fol. 271.
- Lex quando reprobatur consuetudinem censetur immemoralis reprobata, verb. Non obstante, n. 2 fol. 281.

Lege

INDEX.

- Lege quod non cauetur, in practica non habetur verb. Debeant quidem, num. 42 fol. 125.
- Legislator satis est quod prohibeat aliquid simpliciter, verb. eod. n. 32 fol. eod.
- Legatus vel nuntius si non visitant, an procuratio debeatur illis verb. Procurationis causa, n. 10 fol. 233.
- Legatus aut nuntius si recipit procurationem, & non visitat, an teneatur restituere, verb. eod. n. 10 fol. eod.
- Legatis datur lex ad bibendum lac, ne rubentibus buccis predicent ieiuniorum doctrinam, verb. exceptis tantum num. 15 fol. 284.
- Liber executoris in paruis probat, verb. Quam celerrime, n. 58 fol. 212.
- Liber rationis procedit si habet verisimilia, verb. eod. num. 48 fol. 211.
- Liber publicus calendarium appellatur verb. eod. numer. 27 fol. 210.
- Libros rationum qui non habet, videtur in dolo, verb. Visitatores etiam, n. 47 fol. 133.
- Licentia debet præcedere, & similiter consilium, verb. Debeant quidem, num. 20 fol. 124.
- Lites quare extenduntur, ex ignorantia iudicum, & non licet eas extendere verb. Cetera pro vt, n. 16 fol. 185.
- Litania fit cum cruce & oratione verb. Etiam testamentorum, num. 52 fol. 244.
- Lites dirimentes sciant, quod & ipsi à Deo iudicantur, verb. Cetera pro vt, n. 25 fol. 185.
- Literis carens non potest præesse officijs sacris verb. à Me

D

tropo

INDEX.

- Metropolitani vero, n. 86. fol. 58.
 Loca visitata quæ intelligantur verb. Procurationis causa
 n. 11. fol. 233.
 Locum tenens habet ordinariam iurisdictionem contra
 Alexandr. verb. Per suum generalem Vicarium, num.
 4. fol. 33.
 Locus exemptus dicitur de diocesi. verb. Propriam diocesi-
 sim. n. 46. fol. 13.
 Locus exemptus quo ad iurisdictionem, equiparatur existi-
 stenti extra diocesim, verb. eod. n. 48. fol. 14.
 Luxuria est desiderare res delicatas, & dementia est, vsu-
 tatas, & non magno parables fugere, verb. Exceptis tã-
 tum, n. 20. fol. 284.

M.

- Magna est differentia inter thomines, verbo. Per se ipsos,
 num. 4.
 Mandatum iudicis si notoria est iniustum, non tenentur
 subditi obedire ei, verb. Populum cohortationibus, n. 30.
 fol. 173.
 Mandata seu instituta Visitatorum sunt seruanda ab Ab-
 batibus, & Monachis: quod si neglexerint, qualiter pu-
 niantur verb. à Metropolitanis vero, n. 51. fol. 57.
 Mandata multa in libro visitationis non ponantur, nisi ne-
 cessaria verb. Populum cohortationibus, n. 32. fol. 173.
 Mandata multa à Visitatore in libro non relinquuntur,
 verb. eod. n. 23. fol. eod.
 Mandata forte per inobedientiam si non seruantur, sunt
 veluti laquei & ofendicula, verb. eod. n. 31. fol. eod.

Manda-

INDEX.

- Mandata quæ non fiunt cum cause cognitione, sed ex ab-
 rupto non tenent vim sententiæ ideo non transeunt in
 rem iudicatam verb. eod. n. 35. fol. 173.
 Magistratus & officialis puniuntur si gratia aut dissimu-
 latione per transeunt leges, ver. Aut quisquam suorum
 num. 22. fol. 229.
 Magistratus virum ostendit, si rite & recte gesserit, præ-
 mia digna fert ver. Quæ vt facilius, n. 4. fol. 194.
 Maior pars suffraganeorum se consentiret in visitatione
 Archiepiscopi, potest Archiepiscopus reuertii, & visita-
 tionem complere etiam contra dicente diocesano verb.
 Etiam post plene visitatam, n. 19. fol. 100.
 Matrimumium qui contraxerunt in cestuase, sunt excommu-
 nicati, cum quibus non dispensatur, & sunt denunciandi
 & euitandi. ver. à Metropolitanis vero, numer. 103.
 fol. 59,
 Medium consequi, nimium difficile, verb. Si quotannis, nu-
 32. fol. 44.
 Medicus salariatus an possit accipere aliquid ab egrotus,
 verb. Etiam qualiter cunq;, n. 24. fol. 275.
 Melius est ditari, quam philo sophari verb. Populum cohor-
 tationibus, n. 11. fol. 172.
 Membra quando non sunt exempta illo casu, Episcopus ha-
 bet iurisdictionem super ecclesias verb. Propriam diocesi-
 sim. n. 58. fol. 14.
 Membra caput sequuntur verb. Metropolitanani num. 11.
 fol. 4.
 Mens humana dignitatis & potentie auida, nec abstinere

INDEX.

- noxit à vetitis, nec gaudere concessi, nec pietati adhibere consensus, verb. Ideoq; mod. sto, n. 3 fol. 199.
- Mensis à consilio præfixus an possit extendi iusta causa subsistente, verb. Visitatores etiam, n. 64 fol. 133.
- Metropolitani unde dicatur remissionis, verb. Metropolitanus, n. 1 fol. 4.
- Metropolitani & Archiepiscopus solum differunt nudis verbis, verb. eod. n. 2. fol. eod.
- Metropolitano licet suam diocesim visitare, verb. eod. n. 7. fol. eod.
- Missæ sacrificium potissimum esse valoris omnium suffragiorum, verb. Etiam testamentorum, n. 47. fol. 244.
- Missæ amittendo dicitur, verb. eod. n. 48. fol. eod.
- Modus adiectus circa usum pium si ad impleatur quibus remedijs agendum, verb. Etiam testamentorum. numer. 67. fol. 245.
- Modus suus cuiq; est in omnibus rebus, tamen magis offendit nimium, quam parum, verb. Ideoque modesto, n. 4. fol. 199.
- Monachorum delicta quando ab Ordinario corriguntur, verb. Propriam diocesim, n. 45. fol. 13.
- Monachi contumaces & rebelles per quos puniuntur, verb. à Metropolitanis vero, n. 50. fol. 57.
- Monachi cum misericordia corrigendi, & non passim, verb. eod. n. 159. fol. 61.
- Monasterium licet sit liberum in capite, in membris tamen quæ non probantur exempta, subiacet Episcopo, & ad quid Abbas remanet, verb. Propriam diocesim, n. 56. fo. 14.

M 62

INDEX.

- Monasteria immediata sedi apostolicæ tenentur quolibet triennio deputare Visitatores in cuius defectu Metropolitanus conuocat ad hoc, quod si neglexerint, subduntur Episcopo tanquam sedis apostolicæ delegato, verb. eod. num. 61 fol. 14.
- Monasteria monialium apostolicæ sedis in medietate subiecta, quando ab Episcopis gubernentur, verb. eod. num. 62. fol. eod.
- Monasteria quando visitantur, quas, & quot personas secum ducit Visitator, verb. eod. n. 63. fol. eod.
- Monasteria immediata sub protectione sedis apostolicæ quolibet triennio tenentur eligere Visitatores, & si non fecerint, subdantur Episcopis, verb. à Metropolitanis, n. 163. fol. 61.
- Monasteria quæ possint visitari à prælatis, verb. Propriam diocesim, n. 42. fol. 13.
- Monasterium Episcopo subiectum est, nisi probetur exemptum, & quando visitatur per eum, verb. Cum monasterijs, n. 2. fol. 299.
- Monasteria monachorum in solitudine bene disponuntur, verb. eod. n. 6. fol. eod.
- Monialium monasteria extramœnia constituta, an debeant reduci ad monasteria intra urbem posita, verb. eo. n. 5. fol. eod.
- Monialibus vagatio periculosa, verb. eod. n. 4. fol. eod.
- Moniales clausuras monasterij exire non possunt, nec licet alicui admoniales intrare, verbo, eod. numer. 3. fol. eod.

D 3

M 63

INDEX.

- M*onitoria generales leguntur in ecclesia mandato *Visitatoris* ad propalandam veritatem, propter quas contumaces excommunicantur, verb. *Visitatores* etiam, num. 68, fol. 134.
- M*ores corriguntur suspensione, excommunicatione, & *visitatione* verb. *Bonos mores*, n. 2, fol. 168.
- M*ores mali vbi non corriguntur, *charitas* non est, sed *langor* verb. *Que vt facilius*, nu. 11 fol. 194.
- M*os ecclesie *Metropolitana* seu *diocesis* in singulis ecclesijs seruanda verb. *Metropolitana* vero, num. 40, fol. 54.
- M*ulti per se possunt exercere officium, qui loco sui non possunt substitvere verb. *Per se ipsi*, n. 20, fol. 30.
- M*ultum operatur *industria* *Episcopi* in sua *visitatione*, verb. eod. n. 3 fol. 29.
- M*ultitudo onerosa nihil habet honesti verb. *Famulatuque* num. 7, fol. 201.
- M*unerum receptio operatur malum, verb. *Nec pecuniam*, num. 8 fol. 271.
- M*ynus multas habet *significationes* verb. eod. numer. 9, fol. eod.
- M*unera etiam si *vlona* offerantur, ad hoc iudici non liceo accipere verb. *Etiam qualitercumque offeratur*, num. 3, fol. 274.
- M*utans an possit recipere aliquid postquam sibi redditus est pecunia verb. *ead.*, n. 25, fol. 274.

N

*N*aturæ opus non est, vbi deficit ordo verb. *Propriam di-*

cesim

INDEX

- resm.* n. 3, fol. 12.
- N*autæ a *sentia* ca. *sat na* *fragium* verb. *Visitationum* autem *enium*, n. 8, fol. 163.
- N*ecessario sequitur, *sapientes* *feliciter*, *absolute*, *fortunate* *viuere*: nulla re impediti, nulla prohiberi, nulla egere verb. *Que vt facilius*, n. 1, fol. 194.
- N*egligens dicitur, quasi non eligens verb. *Non obstantibus*, n. 44, fol. 155.
- N*egligens facere, dicitur *repudiare* verb. *Quam celerrime* num. 16, fol. 210.
- N*egligentes & *desides* qui sunt *immemores* sui *primantur* officio verb. eod. n. 16, fol. eod.
- N*egligentia tam frequens est inter mortales, sicut in homine os citatio verb. *Et alij inferiores*, nu. 6, fol. III.
- N*egligentia fugatur cura verb. *Etiam testamentorum*, n. 25 fol. 243.
- N*egligentia iudicis est lata culpa, vel dolus *presumptus* verb. *Quam celerrime*, n. 10, fol. 210.
- N*emo docere potest quod minime nouit verb. *Non obstantibus*, n. 19, fol. 154.
- N*olentes ad pacem & concordiam venire ab ecclesia expelluntur verb. *Si quotannis*, n. 13, fol. 44.
- N*obilis quantumcumque debet facere *sumptus* secundum *quantitatem* *reddituum* ecclesie: imo *consilium* est, vt *semper annuatim* aliquid superfit propter necessitatem *superuenientem* ver. *Sed Episcopi*, n. 39, fol. 355.
- N*on improbare, *ratificationi* par est verb. *Debeant quidem* num. 14, fol. 124.

D 4

Nota:

INDEX.

- Notarium sacerdotem potius debet habere *Visitator*, quam
 secularem, verb. eod. n. 4. fol. 123.
- Notarius creatus per inferiorē à principe non potest ubiq̃
 instrumenta conficere, verb. eod. n. 9. fo. 124
- Notarius vnius comitatus potest conficere contractum in
 alio comitatu volente domino illius comitatus, verb. eo.
 n. 10. fol. eod.
- Nobilitas generis sola non efficit deo gratum verb. *Cetera*
 prout. n. 12. fo. 185.
- Nobilis (ceteris paribus) prefertur ignobili, verb. eod. num.
 13. fol. eod.
- Notarius si dicat nullum originale fecisse, an possit puniri
 pœna periurij, verb. *Visitatores etia*, n. 75. fol. 134
- Notarius si dicat se amississe acta, non tamē probat casum
 amissionis potest torqueri, verb. eo. n. 77. fol. eod.
- Notarius si laceravit acta præsuntur falsarius, verb. eod.
 n. 77. fol. eod.
- Notarius si celat prothocolum an puniatur de falso, verbo.
 eod. n. 78. fol. eod.
- Notarius non tenetur adere acta iudicij sine salario, &
 quando teneatur sine salario, verb. eod. n. 81. fol. eod.
- Notarius pro scriptura non potest recipere nisi certam quā
 titatem, etiam ab sponte dante, verb. *Etiam qualiter cum*
que offeratur. n. 4. fol. 274.
- Notarius Episcopi qui nihil debet exigere pro instrumentis
 ordinum collatoro, an postea possit aliquid recipere ver.
 eod. n. 26. fo. 275.
- Notorium dicitur cuius testis est populus, verb. a *Metropo-*
litanis

INDEX.

- litanis* vero, n. 145. fo. 60.
- Notoria delicta: & quæ dicantur delicta mixti fori, verb.
 eod. n. 128. fo. 60.
- Numerus si excedat in aliquo, puta in vno, aut duobus nō
 estimivum, cum ius in omnibus seruari non possit, verb.
Famulatu, n. 4. fo. 201.
- Numerus taxatus per canones non recipitur, vbi ecclesiā
 grauat: quod fit à sacerdote, verb. eod. n. 9. fol. eod.
- Nunquam nimis, quod nunquam satis, verb. *Per se ipsos*, n.
 6. fol. 29.
- O
- Obediens versus mandata non procrastinat, verb. *Propriam*
diocesim, n. 23. fo. 13.
- Oblata voluntarie an possit Episcopus recipere, verb. *Etiam*
qualiter cumque, n. 31. fo. 275.
- Obligare ecclesiæ rem an permittatur, verb. à *Metropolita*
nis vero. n. 32. fo. 56.
- Obtinens collationem seu dispositionem à Vicario quid de-
 bet advertere: & sic sunt advertendæ clausule commis-
 sionis, verb. *Per suum generalem*, n. 12. fo. 34.
- Obstetrices quid debeant scire, verbo. à *Metropolitanis*, n.
 221. fo. 59.
- Oculus domini pingue facit equum, verb. *Per se ipsos*, num.
 12. fol. 30.
- Oeconomus si habet liberationem quæ vulgo dicitur *fin y*
quito, quando compellatur iterum ad rationem reddendā
 suæ administrationis, verb. *Visitatores etiam*. nu.
 44. fol. 133.

INDEX.

- Oculus est certior aere arbiter, verb. Non obstantibus, nu.
18, fol. 154
- Officium Vicarij non cessat in presentia Episcopi, ver. Per
suum generalem vicarium, n. 7, fo. 34.
- Officia diuina horis competentibus celebranda, verb. a Me-
tropolitano vero, n. 36, fo. 56.
- Officialis quas causas, & quas Vicarius audiet remissive,
verb. Per suum generalem, n. 10, fo. 34
- Officialis qualis eligendus, an nobilis, ver. Cetera prout, n.
11, fo. 185.
- Officialis quid dissimulatione non punit maleficia acriter
punitur, verb. Aut quisquam suorum, numer. 21, fol.
229.
- Officialis recipit si pecuniã mutuo, an presumatur barate-
ria, ver. Etiam qualiter cum iue, n. 9, fo. 274
- Officialis propter fugam redditur suspectus, adeo quod pos-
sit torqueri, verb. eod. n. 15, fol. eod.
- Oeconomus in ecclesia habet ministerium quid. de procura-
tore & sindico, verb. Patroni vero, n. 17, fol. 322.
- Oeconomus e proprio clero eligendus, verb. Aut bonorum
stabilium, n. 14, fol. 342.
- Omissio modice solemnitatis non vitiat, verbo. Etiam post-
plene visitatam, n. 10, fo. 99.
- Omne quod est legitimum quodammodo dicitur iustū, ver.
Et alij inferiores, nu. 24, fol. 112.
- Omnēs Ecclesie cum suis dotibus an consistant in Episco-
pi potestate, verb. Sed Episcopi, n. 2, fo. 354
- Oppressio pauperum vitanda, verb. Populum cohortationi
bus

INDEX.

- bus, n. 15, fo. 172.
- Oratoria an possint visitare, verbo. Etiam testamentorum
n. 68, fol. 245.
- Oratorium constructum auctoritate Episcopi dicitur religio-
sum, & que loca dicantur religiosa, verbo. eod. num. 73.
fol. eod.
- Oratorium idem est quod ecclesia, seu capella, verbo. eod. n.
74, fo. eod.
- Oratorium aut hospitale si non est constructum auctoritate
Episcopi, dominus potest penitere, quando cumque volue-
rit, & relictum hospitali distribuet, Episcopus inter pau-
peres, verb. eod. num. 75, fol. eod.
- Oratorio constructo si construens prohibeat, ne Episcopus
habeat curam oratorij, prohibitio an sit valida, verb. eo.
n. 76, fol. eod.
- Oratoria & capelle qualiter visitentur, verb. eod. nu. 78.
fo. eod.
- Oratorij seu Hospitalium bona an gaudent privilegio eccle-
sie, verb. eod. n. 79, fol. eod.
- Oratoria ab ordinarijs visitanda sunt, verbo. Alijs vepij's
locis, n. 1, fol. 307.
- Ordo in omnibus seruatur, vbi non est ordo substantia non
potest esse, verb. Sed Episcopi, n. 22, fo. 354.
- Ordo rituum attenditur, verb. Archidiaconi autem, n.
4, fol. 107.
- Ordo vbi non est, sibi est confusio, verb. Debeant quidem, n.
40, fol. 125.
- Ordo verborum describit ordine intellectus, verbo, Pat-
triar

INDEX.

- Prælati*. n. 8. fo. 1.
Ordinarius Visitator. si vult potest visitare in anno sepius dummodo tantum recipiat vnam procuracionem. verb. Si quotannis. n. 25. fol. 44.
Ordinarius inferior Episcopo an possit sibi constituere Vicarium. verb. Debeant quidem. nu. 35. fol. 125.
Ornamenta qualiter visitanda. verb. Neque visitationi. n. 2. fo. 335.
Ornamenta ecclesia quæ dicantur. verbo. Sed Episcopi. n. 13. fol. 354.
Quis scabiosa à caulis repellenda. & carnes putridæ resuscandæ. ne corpus intereat. verb. Bonos mores. num. 8. fol. 168.

P

- Pactum desolueda pecunia factum inter Visitatorem & visitatum* quando ligat successorem. verb. Sit tamen. n. 2. fol. 293.
Palatia ad Principes. ad sacerdotes ecclesiæ pertinent. verb. Patroni vero. n. 5. fo. 322.
Papatus est in primo loco. verb. Non obstantibus num. 15. fol. 154.
Papa an visitare teneatur. verb. eod. n. 16. fo. eod.
Papa in terris vicem dei gerit. verb. eod. n. 17. fol. eod.
Papa habet pedes plumbeos. & non plumeos. verb. eod. nu. 29. fol. eod.
Papa est quasi immobilis. stabilisque manens. dat cuncta moueri. verb. eod. n. 30. fol. eod.
Papa an debeat transferre curiam siue sedem suam de Roma ad

INDEX.

- ma ad aliam locum*. verb. eod. n. 35. fol. eod.
Papa in quibus habet liberam potestatem. verbo. eod. nu. 37. fol. eod.
Papa tenetur visitare. seu procurare. vt fiat visitatio. verb. eod. nu. 40. fol. eo.
Papa impendat diligentiam. vt bonos atque idoneos Pastores singulis ecclesijs preficiat. aliter Christus sanguinem ouium suarum de manibus eius requiret. verb. eod. nu. 41. fol. 155.
Papa quantum ad Dei iudicium an sit solutus legibus. & quando sit supralicem. verb. eod. n. 45. fol. eod.
Papa potest equare quadrata rotundis. anima eius immanica sua. verb. eod. n. 46. fol. eod.
Papa quando utitur plenitudine potestatis. verb. eod. num. 47. fol. eod.
Paria sunt contra legem facere. & facere sine lege. verbo. Debeant quidem. n. 41. fo. 125.
Paria sunt facere non facienda. & non facere facienda. verb. Quam celerrime. n. 11. fo. 210.
Papa an possit aliquem preuilegiare. ne teneatur venire ad eum. vel quod per eum non possit excommunicari. verb. In his vero locis. n. 10. fol. 309.
Pastor tacens occidit. quos reprehendere noluit. verb. Metropolitani. n. 26. fol. 5.
Pastor non benefacit. si quærit præcesse ouibus alienis. verb. Propriam diocesim. n. 39. fol. 13.
Pastores debent cognoscere vultum sui pecoris. verb. Per se ipsos. n. 11. fol. 30.

INDEX

- P**astoris diligentis officium, quod sit, verb. à Metropolitana
nis vero, n. 9, fol. 55.
- P**arrochiani ut interesse diuinis teneantur in sua parrochia
trina monitio requiritur, verb. à Metropolitanis, vero
n. 101, fol. 59.
- P**arrochiani quibus diebus interesse diuinis teneantur, verb.
eod. nu. 102, fol. eod.
- P**astores tanquam boni milites admovent populum obedi
re Præpositis suis, verb. Populum cohortationibus, nu.
3, fol. 172.
- P**arrochiales Præbiteri ubi non sufficiunt an possint con
nocare Monachos in adiutorium ad confessiones audiē
das, verb. Visitatores etiam, n. 28, fo. 132.
- P**astoralis curæ officium precipuum est, charitas, verb. Que
ut facilius, n. 8, fol. 194.
- P**ater malos filios non puniens qualiter puniatur, verbo.
Quænt facilius, n. 7, f. 194
- P**ater excessus filiorum corripere tenetur, verb. Aut quis
quam suorum, n. 18, fol. 228.
- P**atriarcha quæ significa, verb. Patriarcha, num. 3, fo. 1.
- P**atriarchæ, & Primates licet diuersa sint nomina tamen
vnam formam tenent, & idem sunt, ver. eodem num. 1,
fol. eod.
- P**atriarcha & Primas visitare possunt diocesim, verb.
eod. n. 10, fol. eod.
- P**atriarchæ & Primates in consilio generali præferuntur
in sede ceteris Episcopis, verb. Metropolitanis, num. 6,
fol. 4.

Patræ

INDEX

- P**atriarchæ, Primates, Metropolitanis, & Episcopi si nõ
visitant, an peccant mortaliter, verbo. Perseij sos. num.
18, fol. 30.
- P**atriarchæ, Archiepiscopi, & alij Visitatores quot euectio
nes & æquitatus (dum visitant) sint contenti, verb. Sæ
quotannis, nu. 26, fo. 44.
- P**atronus qualiter rationem reddat, verb. Quam celerrime
n. 50, fol. 211.
- P**atroni habent solum quod de iure est permissum, &
an habeant ius instituendi, & destituendi, vel
bona ecclesiæ administrandi, verbo. Patroni vero, n.
10, fol. 322.
- P**atronus Ecclesiasticus habet maiorem potestatem quam
laycus, verb. eod. n. 28, fo. 323.
- P**atronus clericus an habeat maiorem potestatem quam
laycus, verb. eod. n. 11, fo. 322.
- P**atronus laycus omnes redditus dimittit clerico præsen
tato, nec potest se intromittere de temporalibus ecclesiæ
verb. eod. n. 20, fo. 322.
- P**atronus an possit exigere aliquid annuatim ab ecclesia
patronata cum consensu Episcopi, verbo. eod. num.
22, fo. 323.
- P**atroni à principio possunt sibi reseruare cum con
sensum Episcopi aliquid, verbo. eodem, numer. 21,
fol. 322.
- P**atronus potest disponere foundationis tempore, ut cer
tum quid soluatur ipsi Patrono, vel successoribus, &
etiam tertio, verb. eod. n. 24, fo. 323.

Patro

INDEX.

- Patronus** disponere potest tempore foundationis, quod fructus ecclesie quando contingerit illam vacare sibi expectent, & quando non habeat locum, verb. eod. num. 25. fol. eod.
- Patronus** non potest exigere à Rectore vel clerico ratione de temporalibus, vel fructibus beneficii, & quid possit facere, verb. eod. n. 27. fol. eod.
- Patroni** non se intromittunt ad ea quae spectant ad sacramentorum administrationem, & qualiter visitandum est Eucharistiae sacramentum verb. eod. n. 33. fol. eod.
- Patronus** poterit administratorem ponere verbo. eod. 35. fol. eod.
- Patronus** non debet se in gerere visitationi ornamentorum, verb. Neque visitationi, n. 1. fol. 335.
- Patroni** non se immisceant visitationi bonorum stabilium ecclesie, ver. Aut bonorum stabilium, n. 1. fol. 342.
- Patronorum** iura legitima piaque voluntates fidelium tollere, equum non est verb. Nisi quatenus, n. 2. fol. 352.
- Patroni** amplius non habent, quam in iure reperitur permissum, verb. eod. n. 3. fol. eod.
- Patroni** super bonis ecclesie nullam potestatem habent, verb. eod. n. 6. fol. eod.
- Patroni** secundum diversas consuetudines plus aut minus habent honoris, & oneris, verb. eod. n. 8. fol. 353.
- Patroni** ad vertant, ne ecclesia damnum patiatu ver. eod. num. 9. fol. eod.
- Pauperes** possunt implorare officium iudicis ecclesiastici, ut diuites communicent sibi victualia verb. Sed Episcopi, n.

INDEX.

- pi, n. 26. fol. 355.
- Pauperes** si sint in parrochia, & aliae personae miserabiles, quaerit verb. à Metropolitanis vero, n. 126. fol. 60.
- Pauperem** bene principari impossibile est verb. Quae ut facilius, n. 19. fol. 194.
- Pauperem** ab administratione officij publici arcetur verb. eod. n. 21. fol. eod.
- Pax** sum opere quaerenda est, & qualiter respondit angelus Bedae, dum pro pace oraret. Beda Beda tace, quia nunquam Italia erit in pace verb. Pacem, n. 5. fol. 182.
- Peccata** hominum dupliciter possunt considerari verb. Visitatores etiam, n. 66. fol. 133.
- Peccatorem** occultum abscondere tenetur iudex ver. à Metropolitanis vero, n. 61. fol. 57.
- Peccatum** est causa quandoque ut citius quis moriatur verb. Aut quisquam suorum, n. 17. fol. 228.
- Pecunia** sicut fuit causa ut Giezi lepram incurreret, sic pecunia male conquisita corpus & animam commaculat, verb. eod. n. 2. fol. eod.
- Pecunias** Visitator quare recipere non debet verb. Nec pecuniam, nu. 3. fol. 271.
- Pecuniarum** perfectio imperfectum supplet, verb. eod. num. 4. fol. eod.
- Pecuniae** appellatione continetur utilitas verb. Etiam qualitercumque, n. 10. fol. 274.
- Pena** Episcopi male committentis verb. Visitatorem, num. 2. fol. 37.
- Pena** debita dicitur, quae à canone instituitur ver. à Metropolitanis

INDEX.

- tropolitanis, n. 76 fol. 58.
- Pendente inquisitione contra Prælatum suspecti, administratio bonorum sibi non est interdicta, sicuti tutori interdicitur verb. Sed Episcopi, n. 34 fol. 355.
- Perfectum consistit in superabundantia verb. Etiam post plene visitatam, n. 7 fol. 99.
- Perfectum est cum nihil dest. verb. eod. n. 8. fol. eod.
- Per inferiores possunt prescribi, ea quæ sunt dignitatis Episcopalis, veluti cognoscere de causis matrimonialibus, & de alijs verb. Et alij inferiores, n. 28. fol. 112.
- Petrus cum velet à Roma abire apparuit ei Christus in via, & interrogavit, domine quo vadis? respondit Christus vado Romam, iterum crucifigi: propterea Petrus reuersus est Romam, vbi martyrimum suscepit verb. Non obstantibus, n. 36. fol. 154.
- Pia causa qualiter intelligatur verb. Etiam testamentorij num. 6. fol. 242.
- Pia legata dicuntur multis modis verb. eod. numer. 8. folz. eod.
- Piam domum quislibet potest facere ad recipiendos pauperes ad placitum, & talis domus potest vendi, verb. eod. num. 17. fol. eod.
- Pij loci appellatione non venit oratorium priuatum, verb. eod. num. 69. fol. 245.
- Pium relictum potest exequi per iudicem secularem, & ecclesiasticum, & in relictis pijs est locus præuentionis verb. eod. n. 2. fol. 242.
- Pontifex quasi faciens pontem ad reuendendum subditos in viam

INDEX.

- viam salutis verb. Non obstantibus, n. 20. fol. 154.
- Populus cum male mouetur est docendus, non sequendus verb. à Metropolitanis verb. n. 74. fol. 57.
- Populus qualiter citandus verb. eod. n. 96. fol. 58
- Populus vt Chatolicus à senatu ecclesiæ debet regi, secus pro vt est ciuis ver. Populū cohortationib. n. 1. fol. 172.
- Populus in quibus obedire debet ecclesiastico iudici, verb. eod. n. 2. fol. eod.
- Populus regitur melius vita verb. eod. n. 4. fol. eod.
- Populi affectio qualis verb. Innocentiamque, n. 1. fol. 184.
- Possessiones ecclesiarum qualiter visitentur, & de eius inuentario verb. Aut bonorum stabiliū, n. 4. fol. 342.
- Potest quis perpetuo se obligare ad seruiendum hospitali verb. Patroni vero. n. 36. fol. 323.
- Potentioribus pares esse non possumus, verb. Et alij inferiores, n. 2. fol. 111.
- Portio quæ accersit possessionem bonorum, auget legata, ita è conuerso minuit verb. Metropolitanis, n. 24. fol. 5.
- Practica in fulminatione processus verb. à Metropolitanis vero, n. 139. fol. 60.
- Practica bona citandi testes quando ignorantur personæ verb. Visitatores etiam, n. 66. fol. 133.
- Predicare tenetur Visitator verb. Visitationum autem, n. 5. fol. 163.
- Predicationem verbi Dei necessariam ad fidem diuinorum misteriorum assequendam. verb. eod. n. 6. fol. eod.
- Predicadores sunt veluti canes Dei, qui latratu fugant lupos verb. eod. n. 9. fol. eod.

INDEX.

- Prædicator ante prædicationem debet orare verb. eod. nu.
12. fol. eod.*
- Prædo an dicatur, qui studet utilitati propriæ, & non do-
mini verb. Quam celerrime, n. 67. fol. 212.*
- Prælati debet visitare suos subditos, & propter quid ver.
Metropolitani, n. 22, fol. 5.*
- Prælati si non recipiuntur in visitatione, possunt sententiã
excommunicationis in ferre verb. Propriam diœcesim,
num. 12. fol. 12.*
- Prælati debet habere coadiutores verb. Si quotannis, nu.
38. fol. 45.*
- Prælati si delinquunt, crudelius puniuntur verb. à Metro-
politani, n. 21. fol. 56.*
- Prælati quibus verbis vti non debet cõtra clericos in præ-
sentia laycorum verb. eod. n. 65. fol. 57.*
- Prælati non conat populum, vt frequenter ad suas parva-
chias accedant verb. eod. n. 100. fol. 59.*
- Prælati contra prælatum potest acquirere prescriptione
visitationem verb. Archidiaconi autem, numer. 13. foli.
107.*
- Prælati inferiores regulariter non habent, ea quæ sunt
imperii, quorum coercitio leuis est verb. Et alij inferiores
num. 8. fol. 111.*
- Prælati in eorum iurisdictione seu spiritualibus pertinet
tibus ad eos, possunt tabelliones creare verbo. Debeant
quidem, n. 11. fol. 124.*
- Prælati non debet esse sollicitus plus debito in inquirendo
verb. Visitatores etiam, n. 70. fol. 134.*

Præ

INDEX.

- Prælati est anima, & spiritus ecclesie verb. Non obsta-
tibus, n. 31. fol. 154.*
- Prælati mali intentum suæ diligentia, verb. Visitatorum
autem, n. 14. fol. 163,*
- Prælati mali quare diligunt terrena verb. eod. numer. 15.
fol. eod.*
- Prælati qualiter debeant diligere subditos verb. Quæ vt
facilius, n. 5. fol. 194.*
- Prælati negligentes qualiter puniantur verb. eod. num. 6.
fol. eod.*
- Prælati à correctione non debet cessare verb. Quam celer-
rime, n. 4. fol. 210.*
- Prælati peccant si omittunt corrigere, vbi possunt sine scã
dalo verb. eod. nu. 5. fol. eod.*
- Prælati ex neglectu correctionis videntur subditos in suis
criminibus fouere verb. eod. n. 7. fol. eod.*
- Prælati quantumcumquæ bonus potest grauari, & de-
primi ex subditorum excessibus, quos non corripiendo
videtur occidere verbo. Aut quisquam suorum, nume.
15. fol. 228.*
- Prælati est onus non modicum, & tenetur corripere ma-
los, quod si non facit, punietur in hoc seculo, & in ventu-
ro verb. eod. n. 16. fol. eod.*
- Prælati splendide viuentes & cum pompa, an possint repre-
hendi verb. Exceptis tamen, n. 8. fol. 284.*
- Prælati non debent frequentare superbas paupe-
rum commensationes, nam species furti vsq; velle clargiri
de alieno verb. eod. n. 16. fol. eod.*

D 3

Præ

INDEX

- Prælatuſ præfertur, ubi agitur de iuribus eccleſiæ, cum ipſe ſe habeat principaliter adminiſtrationem, & non pater-
nus verb. Niſi quatenus, n. 7. fol. 353.*
- Præſcriptio non valet contra ſupremam poteſtatem Papæ
verb. In iſis vero locis, n. 11. fol. 309.*
- Præſcriptio & conſuetudo non extendunt ſe ultra id
quod agitur verb. Debeant. n. 28. fol. 124.*
- Præſcriptio non reddit laicum capace[m] iuris in ſpirituali-
bus, ſed privilegium apoſtolicum verb. Non obſtantibus
num. 13. fol. 153.*
- Præſcriptio de ſui natura in ducitur contra negligentiam &
deſidiam verb. Et alij inferiores, n. 7. fol. 111.*
- Præſcriptio legitime introducta eſt propter publicam utili-
tatem verb. eod. n. 27. fol. 112.*
- Prælatuſ non poteſt facere, ut eccleſia ſit deterioris condi-
tionis, & non poteſt remittere exceptionem legitimam
competentem eccleſiæ verb. Sed epiſcopi. num. 6. fol.
354.*
- Prælatuſ eccleſiæ non poteſt remittere pœnam, vel debitum
liquidum verb. eod. n. 8. fol. eod.*
- Prælatuſ in rebus eccleſiæ non dicitur habere dominium,
& quando dicatur procurator, & quando pater, & de-
fenſor, & quando habet liberam & generalem admini-
ſtrationem, verb. eod. n. 28. fol. 355.*
- Prælatuſ poterit de bonis eccleſiæ licite ſuſtentare conſan-
guineos pauperes, & dotare ſororem in opem verb. eod.
num. 33. fol. eod.*
- Prælati habent liberam adminiſtrationem, & per libera
quid*

INDEX.

- quid prælato datur verb. eod. n. 32. fol. eod.*
- Prælatuſ non debet ſuper bire, deferre Mitram cornutam,
nam debet eſſe paratuſ rationem reddere cuiſcumque pe-
tenti verb. eod. n. 35. fol. eod.*
- Prælatuſ debet reddere rationem adminiſtrationis ſuæ, &
quando ſtabitur ſuo iuramento, verb. eod. num. 36. fol.
eod.*
- Prælatuſ non ſuſpectuſ non reddit rationem, verb. eod. nu.
40. fol. eod.*
- Prælatuſ debet exquirere, quomodo vnaqueq[ue] Baſilica in
reparatione ſui indigeat verb. eod. n. 42. fol. eod.*
- Prælatuſ in omnibus an habeat legitimam adminiſtratio-
nem, & in quibus requiratur conſenſuſ capituli, verb.
eod. n. 44. fol. eod.*
- Prælatuſ, & ſeruuſ in quæ ſitis, eccleſiæ, ſeu domino præ-
iudicare non poſſunt, ſecus in quærendis verb. eod. num.
31. fol. eod.*
- Præſumptio falſitatis eſt contra privilegium in dultum ſu-
per exemptione à procuratore verb. In iſis vero locis ſeu
provincijs, n. 12. fol. 309.*
- Præſumptiones non probantes hoſpitalia eſſe religioſa, &
quæ probant, verb. Etiam teſtamentorum, num. 21. fol.
243.*
- Præſumitur maior, qui primo nominatur, verb. Patriar-
che. n. 7. fol. 1.*
- Principes & domini temporales poſſunt creare notarioſ
verb. Debeant quidem fol. 124.*
- Primas, o Primado ſignifica primero deſpues del Papa
verb.*

INDEX.

- verb. Patriarchæ Primates, n. 4. fol. 1.
- Primates constituuntur ubi apud Ethnicos Prothoflammes
vero. eod. n. 5. fol. eod.
- Privilegia extricte interpretanda, verb. Propriam diocesem, n. 67. fol. 14.
- Privilegium exceptionis si sit concessum simpliciter, & vniuersaliter, tunc monasteria visitari non possunt, verb. eod. n. 68. fo. 15.
- Privilegium quando potest ab Episcopo videri, non vt iudicet, sed vt certior fiat de eius validitate, verbo. eod. n. 71. fol. eod.
- Privilegio visitatio potest competere, vt pluries. fiet eodẽ anno, verb. Si quotannis. n. 22. fol. 44.
- Privilegy ratione an ecclesia absolutione procurationis excusetur, verb. In ijs vero locis. n. 7. fol. 309.
- Procedendum qualiter sit in inquisitione, & visitatione cõtra certas personas, & loca verb. Visitatores etiam. n. 19. fol. 131.
- Proconsul est generalis visitator, verbo. Visitatorem, num. 6. fol. 38.
- Procuratio taliter prestanda, vt nulla Ecclesia nullusque Prelatus ultra facultates proprias prograuetur, verb. Exceptis tantum. n. 21. fo. 284.
- Procuratio integra, & non per partes prestanda, verb. eod. num. 22. fol. eod.
- Procuratio minor longo tempore quamuis prestita esset, non tamen preiudicaret visitanti, quominus integrã exigere possit verb. eod. n. 23. fol. eod.

Procu

INDEX.

- Procuracionem integram si vna ecclesia potest soluere, tenetur eam soluere, quid si est pauper ecclesia, an alia ecclesiæ ad iungatur, verb. eod. n. 24. fol. eod.
- Procuratio semel in anno prestanda, licet pluries visitatio fiat: & Visitator etiam auolente nõ poterit recipere procuracionem, verb. eod. n. 27. fo. 285.
- Procuratio an debeatur pro vno tantum die. verb. Protenoris tantum, n. 1. fol. 292.
- Procuratio in quibus rebus à visitatis soluenda, verb. Sit tamen. n. 1. fol. 293.
- Procuratio est anexa visitationi, & accessoria visitationi, verbo. eod. n. 5. fo. eod.
- Procuracionis à solutione an possit quis seruari compositione inita, verb. eod. n. 6. fol. eod.
- Procuratio expresse remitti an possit. verbo. eodem numer. 7. fol. eod.
- Procuratio an possit denegari propter paupertatem ecclesiæ verb. In ijs vero locis. n. 2. fol. 309.
- Procuratio an possit denegari propter sterilitatem. verbor. eod. n. 3. fol. eod.
- Procuratio an possit denegari, si visitator excedat debitum modum, verb. eod. n. 14. fo. eod.
- Procuratio iniuste denegata, an sit causa iusta preferendi excommunicationem contra denegantem. verbo. eodem. n. 16. fo. eod.
- Procuratio qualiter recipienda, an iniuste alibus, an in pecunijs: etsi contra canones recipitur, qualiter puniatur recipiens, verb. Quod si quisquam. num. 1. fo. 315.

E 5 Procru

INDEX.

- Procuracionem recipiens contra canones, iudicium sibi manducat & bibit, ver. eod. n. 2 fol. eod.*
- Procuratio non datur cessante visitatione. verb. Procuracionis causa. n. 22. fo. 234.*
- Procuratio an sit de lege diocesana. an de lege iurisdictionis, verb. eod. n. 17. fol. eod.*
- Procuratio andetur in signum subiectionis, aut ratione officij. verb. eod. n. 16 fo. eod.*
- Procuratio solum datur a locis visitatis, verbo. eod. num. 8. fol. 233.*
- Procuratio debetur Delegato & non Delegati. verb. eod. n. 5. fol. eod.*
- Procuratio quid sit verb. eod. n. 3. fol. eod.*
- Professores sacrarum legum, canonicarum, & civilium praefrendos indignitatibus Episcopatum theologiae professoribus, est opinio consultior. ver. Cetera prout. n. 14. f. 185*
- Prohibens, ut visitatio non fiat, qualiter puniatur, verbo. Propriam diocesim. n. 29. fo. 13.*
- Pro minimis quibusdam lex non offenditur. verb. Etiam qualiter cumq. n. 5. fol. 174*
- Pronomense est reciprocum, verb. Per se ipsos, n. 9. fo. 29.*
- Pronomen ipsos habet emphasim. verb. eod. num. 10. fol. eod.*
- Propositum Visitatoris debet esse, videre optimam rem publicam, verb. Etiam post plene visitatam. numer. 2. fol. 99.*
- Propter multas causas procuratio datur visitatori, verb. Procuracionis causa. n. 18. fol. 234*

pro

INDEX.

- Proprium vel suum potest dici duobus modis, verb. Sed Episcopi ipsi. n. 29. fol. 355*
- Prudentia est recta ratio agibilium. verb. Cetera prout, n. 3. fol. 184.*
- Prudentis est praesentia ordinare, futura providere. praevita recordare. verb. eod. n. 7. fo. eod.*
- Prudentia maiori ex parte invenitur in senes, ubi multa de prudentia, verb. eod. n. 8. fo. 185*
- Prudentiae partes sunt memoria, intelligentia, providentia, verb. eod. n. 6. fo. 184*
- Prudens dicitur quasi porro videns, perspicax enim est, & incertorum videt casus, verb. eod. n. 2. fol. eod.*
- Prudentia in visitatore requiritur, ver. eod. n. 1. fo. eod.*
- Prudentia ubi est non habet locum penitentia verb. eod. n. 5. fol. eod.*
- Puer non debet ad scholas duci, nec tempore hiemis costringentis, nec tempore aestatis comburentis, verb. Si quotannis, n. 1. fol. 43.*
- Puslanimitates quae latenter in republica sub crescunt, in magnum quid latenter inuadunt, verbo. Bonas mores. n. 7. fol. 168.*

Q

- Qualis dominus, talis familia, verbo. Aut quisquam suorum, n. 8. fol. 228.*
- Qualiter Praelati se habeant contra resistentes. verb. Propriam diocesim, n. 14. fol. 12.*
- Quando denunciatur ecclesiasticus iudici seculari qua caute- la utatur verb. à Metropolitanis vero. n. 133. fol.*

Quali

INDEX.

- Qualitatem recipientis & dantis vidualia considerandū,*
 & etiam consuetudinem. verbo. *Exceptis tantum*, num.
 10. fol. 284.
- Quatuor sunt iura Episcopalia, quæ Episcopus etiamsi ve-*
lit non potest à se abdicare in totum. verb. *Sit tamen*. n.
 12. fol. 294.
- Quatuor sunt in prescriptibilia.* verb. *Propriam diæcesim*,
 n. 16. fol. 12.
- Quando fit mentio de consuetudine intelligitur de longa,*
 verb. *Non obstantibus*. n. 4. fo. 153.
- Quæcumque ad Dei cultum spectat, ab Ordinarijs curari*
 & prouideri oportet, verb. *Propriam Diæcesim*. numer.
 44. fol. 13.
- Quæ dicta sunt de Archidiacono, intelligenda sunt de De-*
cano, & de quolibet qui exercet prædicta iura, verb. *Et*
alij inferiores. n. 49. fo. 113.
- Quædam sunt spiritualia mere & essentialiter, & quædã*
sunt spiritualia, sed non mere, nec essentialiter, verb. *Pa-*
troni vero, n. 2. fol. 322.
- Quæ in continenti fiunt, in esse videntur,* ver. *Quod si quis*
quam. n. 14. fo. 316.
- Quem ordinem Prætorum, & Primas seruabunt in visita-*
tione, verb. *Patriarchæ*, n. 11. fol. 11.
- Quæ nobiliora sunt, magnitudinem sibi postulant,* verbor.
Propriam diæcesim. n. 9. fol. 12.
- Quæ probati sufficiens erit, contra iudicem recipientem munera*
 ver. *Etiam qualitercumque offeratur*, n. 13. fo. 274.
- Querelas ad suum finem pertinentes Visitator deuet audire,*
 verbo.

INDEX.

- verb. à Metropolitanis vero. num. 117. fol. 60.
- Quæstio vltima hodie est de moribus bonis,* verb. *Bonos mo-*
res. nu. 4. fol. 168.
- Quibus admonitionibus & exortationibus visitator debet*
 uti. verb. *Populum cohortationibus*. n. 9. fo. 172.
- Qui corripit delinquentem non ex odio, sed amore, non solū*
officium castissimæ innocentie sed diligentissimæ seueri-
tatis implevit. verb. *Innocentiam*, n. 3. fo. 184.
- Quæstus si à Visitatoribus exigantur, ad pios vsus conuer-*
tantur, verb. *Nec pecuniam*. n. 7. fo. 271.
- Qui allegat exceptionem, non dicitur expoliare, & quali-*
ter Prælati se habeant contra resistentes, verb. *Propriã*
diæcesim, n. 14. fo. 12.
- Quidat rationem potest petere, vt calculator ponatur, qui*
reuideat, & potest petere, vt absolatur ab administra-
tione. verb. *Quam celerrime*. n. 69. fol. 212.
- Qui decedit post contritionem ante satisfactionem, panitur post*
hanc vitam, verb. *Etiam testamentorum*, n. 50. fo. 244.
- Qui operantur in Sacratio, quæ de sacratio sunt edūt.* ver.
Procuracionis causa, n. 21. fol. 234.
- Qui præficitur alicui administrationi, obtinet facultatem*
agendi super iuribus illius administrationis. verbo, *Sed*
Episcopi, n. 45. fo. 356.
- Quis erit iudex, vt visitatio fiat,* verb. *Siquot annis*. n. 6. f. 43.
- Quod à pluribus sapientibus queritur, facilius inuenitur,*
 verb. *eadem*, n. 30. fo. 44.
- Quod debetur, in beneficium transit ex affectu ministran-*
tium. verb. *Interim*, n. 7. fo. 226.

INDEX.

- Quod maius est mouetur a facultate ampliori verb. Propriam dicecesim. n. 10. fo. 12*
- Quod oppositum in opposito, id operatur propositū in proposito, verb. Metropolitanis, n. 26. fo. 5.*
- Quo impedimento Episcopus a visitatione excusetur, verb. Perseipfos, n. 17. fo. 30.*
- Quod precipitur imperatur, & quod imperatur necesse est fieri, verb. Non obstantibus, n. 26. fo. 154*
- Quod tempus dicatur cuius initij memoria non sit, an centum annorum, verb. Non obstante, n. 6. fo. 281.*
- Quos fructus Visitator dabit verbo. Cetera prout, num. 22. fo. 185,*
- Quot & quales personas potest Episcopus introducere in monasterium tempore visitationis. verbo, Femulatuq., n. 19. fo. 202,*
- Quoties fit mentio de capitulo solum intelliguntur canonici, verb. Metropolitanis, n. 19. fol. 5,*
- R
- Ratio reddi non potest de omnibus quæ scripta sunt. verb. a Metropolitanis vero. n. 166. fol. 61*
- Ratio quid sit verb. Visitatores etiam, n. 56. fo. 133,*
- Rationum redditio ad quid inuenta sit, verb. eodem, numer. 46. fol. eod,*
- Ratio quando dicatur non reddita, sed potius cōfuso. ver. plene eod. n. 45. fol. eod.*
- Ratio administrationis reddenda ubi sit. verb. Etiam post, n. 13. fo. 99.*
- Ratio quo in loco reddēda, ver. Quā celerrime. n. 24. f. 210,*

Ratio

INDEX.

- Rationis redditio quo iure petatur, verb. eod. n. 25. fo. eod.*
- Rationem redditurus quo ordine debet procedere, verb. eod. n. 26. fol. eod,*
- Ratio administrationis potest reddi ostendendo libros contentes introitum, & exitum. verb. eo. n. 30. fo. eod.*
- Ratio quæ non potest intelligi, non videtur reddita, verbo. eod. n. 37. fo. 211.*
- Ratio quando datur considerandi sunt fructus, qualiter percipi potuissent. verbo, eod. n. 38. fol. eod.*
- Ratio debet reddi de non gestis, quæ geri debuerant, sicut & de gestis, verb. eod. n. 41. fo. eod.*
- Ratio de arbitrarijs reddi non potest, verb. Sed Episcopi, n. 47. fol. 356.*
- Ratio quando redditur Episcopo hæredes & legatarij passunt ad esse verb. Quam celerrime. n. 44. fo. 212*
- Ratio quādo redditur correctori debet esse minutatum, quid & quantum, & in quibus rebus sit expensum. ver. eo. n. 49. fo. eod.*
- Ratio cum redditur, probatur nihil esse subtractum, eo ipso quod non probatur contrariū, ver. eo. n. 68. fol. 212*
- Ratio semel reddita, amplius an reddatur, verb. eodem, n. 71. fol. eod.*
- Rationum reddendarum conditio quatuor complectitur, verb. eod. n. 72. fo. eod,*
- Ratio ac magnitudo animorum in maioribus hæc fuit, ut eū in priuatis rebus suisque sumptibus minimo contenti, tenuissimo cultu viverent, verb. Interimq. cauent. n. 2. fol. 225,*

Ratio

INDEX.

- Ratio à Rectore ecclesie qualiter exigenda, & non potest rector ad libitum de rebus ecclesie disponere verb. Patroni vero, n. 30. fol. 323.*
- Ratio minutatim circa carnes & pisces nõ debet patronus exigere, secus circa possessiones ver. eo. n. 31. fol. eod.*
- Ratio semel data an iterum possit Episcopus cõ ptere ver. eod. n. 32. fol. eod.*
- Ratio qualiter reddatur verb. Aut bonorum stabilium, n. 13. fol. 342.*
- Receptores pecunie publice non possunt illam conuertere in suos vsus, nec in aliam vtilitatem transferre verbo. Quam celerrime, n. 52. fol. 211.*
- Rector ecclesie patronate non potest se obligare ad soluendum censum vel augendum solutum etiam in vita sua verb. Patroni vero, n. 23. fol. 323.*
- Rektor in sua ecclesia idem potest, quod Episcopus & capitulum in cathedrali verb. Sed Episcopi, n. 5. fol. 323.*
- Rektor in ecclesia habens liberam administrationem potest post biennium recipere pensionem ab emphiteota, & remittere penam in qua emphiteota incidit ver. eod. n. 7. fol. eod.*
- Rectori ignaro an detur coadiutor ver. à Metropolitanis vero, n. 78. fol. 58.*
- Redditus seu fructus fabricarum qualiter expendi debeant verb. Sed Episcopi, n. 15. fol. 354.*
- Redditus seu fructus ecclesiarum ad quid sunt deputati verb. eod. n. 16. fol. eod.*
- Redditus ecclesie taliter ordinantur, vt aliquid supersit circa casus in opinatos verb. eod. n. 19. fol. eod.*

Reddi-

INDEX.

- Redditus appellatione quid contineatur, & vnde dicatur, verb. eod. n. 48. fol. 356.*
- Reddire ad locum visitatum potest Visitator ex causa rationabili, verb. Quam celerrime, n. 3. fol. 210.*
- Regnum Dei non acquiritur in amplitudine graduum, sed in sublimitate charitatis, ver. Quæ vt facilius, n. 12. f. 194.*
- Religio Christiana principaliter circa tria mouetur secundum canonistas verb. Ad religionem, n. 1. fol. 182.*
- Religio non solum ordinat ad Deum quod est proprium religionis, & etiam ad proximum verb. eod. n. 2. fol. eod.*
- Religiosi immediate habent prelatum loco dei verb. à Metropolitanis vero, n. 158. fol. 61.*
- Religiosi possunt habere ecclesias seculares multis modis, verb. Propriam diocesim, n. 55. fol. 14.*
- Reipublice in tere est admittere quam plurimos ad defendendam suam causam verb. Visitatores etiam, n. 40. fol. 133.*
- Relictum in genere pauperibus potest Episcopus applicare fabricæ ecclesie pauperis reparatione indigentis, ver. Etiam testamentorum, num. 42. fol. 244.*
- Res ecclesie Christi sunt, verb. Patroni vero, n. 9. foli. 322.*
- Relictum pauperibus in genere potest Episcopus applicare fabricæ ecclesie pauperis reparatione indigentis verb. Sed Episcopi, num. 25. fol. 355.*
- Reprehensio an publice facienda & an remaneat reprehensus infamis verb. à Metropolitanis, n. 89. fol. 58.*
- Res digna memoria, verb. eod. num. 35. fol. 56.*
- Res publica dicitur optima, si optime ciuitas gubernatur, verb. Etiam post plene visitatam, n. 3. fol. 99.*

F

Re-

INDEX.

- Restitutio procurationis in iuste recepte an facienda verb.
 Quod si quisquam, n. 7. fol. 316.
- Restituta procuratione in iuste recepta, statim sunt absolu-
 ti sine alia sententia verb. eod. n. 8. fol. eod.
- Res tuas tibi habeto, continebat libellum repudij, verb. Quā
 celerrime, n. 20 fol. 210.
- Rex sapiens est sanitas terrarum, & stabilimentum popu-
 li ver. Populū cohortationibus, n. 17. fol. 173.
- Rex apum non habet à culeum, quo pungat verb. à Metro-
 politanis vero, n. 64. fol. 57.
- Rigor si fuerit scriptus, tūc æquitati nō scripta preferitur,
 & æquitas scripta rigori non scripto, ver. Cetera pro vt
 num. 24. fol. 185.
- Roma est disciplina veritatis, quæ aliquando fuit magistra
 erroris verb. Non obstantibus, n. 39. fol. 154.

S

- Sacerdōs potest reuocare euectiones superfluas verb. Famu-
 latuquē, n. 17. fol. 202.
- Sacerdos ad celebrandum quotidie astringi non potest ver.
 Etiam testamentorum, n. 45. fol. 244.
- Sacerdotes nō benefaciūt recipiētes tēporalia ad certa onē-
 ra pro anniuersarijs dicēdis, & postea constituūt se iudi-
 ces cōmutādo ad libitū testatoris voluntatē, v. e. n. 54. f. e.
- Sacerdos si celebrat ea intentione, vt pecuniam recipiat pro
 missis celebrandis, alias non celebraturis an committat
 simoniam, verb. eod. n. 62. fol. 245.
- Sacrificiū q̄ offert q̄ substantia pauperū similis est illi q̄ filiiū
 victimat ī cōspēctū patris v. Exceptis sātū, n. 17. f. 284

Sao

INDEX

- Sacra quibus nō dāda ver. à Metropolita. ver. n. 5. fol. 35.
- Sacrilegium quem commississe inquirat Visitator ver. à Me-
 tropolitanis vero, n. 111. fol. 59.
- Sacrista thesaurarius an bene custodiant ornāmēta, & ve-
 stimenta, & res alias ecclesiarum, verb. eod. n. 34. f. 37.
- Sapientia quid faciat ver. Populū cohortationib. n. 21. f. 173
- Sapientes vocantur optimi professores iuris ciuilib; verbo.
 Quæ vt facilius, n. 2. fol. 194.
- Sartatecta quæ dicātur ī iure, ver. Sed Episcopi, n. 9. f. 354
- Sacristia, & sacristan, como seran visitados ver. Aut bonorū
 stabilium, n. 12. fol. 342.
- Secularia negotia clericis phibita v. à Metr. ve. n. 46. f. 56
- Secūdū ordinē dignitatis d̄betur ordo loci v. Patri, n. 9. f. 1
- Sēsus q̄ ī oculis est, viciniordicū animæ, v. Nō obstā, n. 48. f.
- Sētētia cōtra prelatos malos, v. Visitatiōnū aut, n. 16. f. 163
- Sētētia excommunicat. quātūcūq̄ in iusta an semper teneat
 etiā si error in ea expressus sit, v. Famulatuq̄, n. 14. f. 201
- Sētētia quæ fertur periudicē super cōputatione, n̄ mādetur
 executiōi, nō obstāte appellatiōe, v. Quā celer, n. 73. f. 213
- Sermo seu prædicatio conuenire debet personis, rebus tēpori
 & loco ver. à Metropolitanis, n. 3. fol. 55.
- Seruitutem habens ad aquam di certum numerum pecorū si
 plus ducis ad aquam, quam habes superflua possunt per
 dominum re mouēri ver. Famulatuquē, n. 10. fol. 201.
- Si Archiepiscopus & Episcopus simul cōcurrūt, magis obe-
 diēdū e Archiepiscopo ver. Propriā diocesā, n. 7. f. 12.
- Si aquæ quā d̄bes ducere pfundū meū, aliā aquā aduiceas;
 nō tāū ad mixta aqua sed etiā ab illa q̄ solitū erat ducere

F 2

temo

INDEX.

- tearcebo. ver. Famulatuque, n. 18. fol. 202.*
Si occurrat Episcopus cū Decano in visitatione Episcopus preferendus ver. Propriam diocesim, n. 8. fol. 12.
Si dubitat index, an crimina sint notoria, quid facere debet verb. à Metropolitanis vero, n. 248. fol. 60.
Si dubium est ecclesiam esse impotentem, poterit Visitator exigere iuramentum Rectori, & an possit ipsum Rectorem excommunicare ver. Exceptis tantū, n. 31. fol. 285.
Si Primas, Archiepiscopus, & Episcopus in visitatione concurrunt, admittuntur omnes famuli, quid si discordant, verb. Propriam diocesim, n. 11. fol. 12.
Synodales testes, ad quid inveniunt, & etiam dicuntur Visitatores, verb. Visitatores etiam, n. 54. fol. 133.
Sindicatos solum cognoscit quæ in officio committuntur verb. Aut quisquæ suorum, n. 28. fol. 228.
Sortilegi, diuinatores, malefici, & venefici qualiter puniuntur verb. à Metropolitanis vero, n. 125. fol. 60.
Statuta & consuetudines religiosorum in visitatione servanda verb. eod. num. 162. fol. 61.
Stipendia visitationū licite percipiuntur, cum Prælati per se ipsos visitant, & aliunde non habent congruam sustentationem verb. Exceptis tantum, n. 28. fol. 185.
Stilus exoneus iudicū dicentium in monitorialibus quod debet appellare iudicialiter, nū boni viri solent tacere, quod probare non possunt verb. Visitatores etiam, num. 69. fol. 134.
Sponse in domibus sponsorum ut haberetur, antiquitas servabat verb. à Metropolitanis vero, n. 115. fol. 59.

Subdi-

INDEX.

- Subditi à visitatione liberari non possunt verb. Propriam diocesim, n. 15. fol. 12.*
Subditus si subtrahit domino obedientiam, potest puniri à Domino de iure & defacto manu armata, & bellū indicere verb. eod. n. 17. fol. eod.
Subditi non dabunt legem cibariis superiori verbo. Si quotannis, num. 14. fol. 44.
Subditi non ferro, sed verbo agruandi verbo. à Metropolitano vero, n. 63. fol. 57.
Subditos inferior acquirere potest ab Episcopo in certa parte diocesis verb. Archidiaconi autem, n. 12. fol. 107.
Subditi si fomenta non sentiunt, ad graviora descendere licet verb. Populum Cohortationibus, n. 10. fol. 172.
Subditus si Visitator excedit numerum electionum, protestetur se esse paratissimum illum recipere cum debito numero verb. Famulatuque, n. 12. fol. 201.
Subditi an possint à Visitatore excommunicari, si Visitator non recipitur propter excessum electionū ver. eo. n. 13. f. eo.
Subditus ex causa iusta si denegat visitationem, & procuracionem, & propter hoc excommunicatur talis excommunicatio est nulla ver. In ijs vero locis, n. 15. fol. 309.
Suffraganei etiā si sint diligentes, poterit etiā Archiepiscopus visitare dioceses suas, & qualiter verb. Post plene visitatam, n. 17. fol. 100.
Suffraganei an possint allegare consuetudinem, quando Metropolitanus vellent iterato visitare suam provinciam, verb. eod. n. 25. fol. eod.
Suffragia viatorum facta pro defunctis in purgatorio exi-

INDEX

sentibus ex rigore iustitie satis faciunt pro temporali
pena ver. Etia testamentorum, n. 49. fol. 144.

Suffragia varijs modis promortuis fiunt ver. eo. n. 51. fo. 20.

T

Thema seu propositum Visitatoris in sermone faciendū sit
et monachos, ver. Cum monasterijs, n. 7. fol. 199.

Testator si iubet alicui, vt visitet personaliter monasteria,
nō potest per alitū facere, ver. Per se ipsos, n. 19. fol. 30.

Testator in quo casu possit prohibere, ne Episcopus impe-
diat se in executione testamenti ipsius testatoris verbo.
Etiam testamentorum, n. 33. fol. 243.

Testator si intestamator relinquit pro anima quod iustū fue-
rit, vel quod iustum videbitur filijs suis, an Episcopus
poterit agere contra heredes ver. eod. n. 60. fol. 245.

Testator si relinquerit certam sumā pecunie sacerdotibus
promissis celebrandis, alias non celebraturis, an commit-
tat simonia ver. eod. n. 61. fol. eod.

Testator potest heredē gravare, vel legatariū, vt annuatim
exibeat procurationē in locis pijs ver. eo. n. 82. fol. eod.

Testes in visitatione qualiter interrogantur generaliter
ver. à Metropolitanis vero, n. 15. fol. 55.

Testes interrogantur specialiter ver. eod. n. 17. fol. eod.

Testes contra clericos interrogantur ver. eo. n. 18. fol. eod.

Transgressores inferiores huius cap. an incidat in penam
verb. Debeant quidem, n. 34. fol. 125.

Tridentina synodus ad quid fuit congregata verb. Visita-
tionum autem, n. 3. fo. 163.

Tus Petrus, & super hanc petram edificabo ecclesiā, pasce
ovēs

INDEX

ovēs meas, his verbis labor denotatur, & miseriiū verb.
Non obstantibus, n. 21. fol. 154.

Tutores & curatores tenentur de negligētia in administra-
tione tutelæ, ver. Quā celerrime, n. 14. fol. 210.

Tutor omittens aliquid scribere in inventario, dolo omisso
se presumitur ver. eod. n. 61. fol. 212.

Tutor si surripuit sibi aliquid dare pupillo, aut occultavit,
etiam convenitur ad duplum, verb. eod. n. 63. fol. eod.

Tutor debet facere sumptus in alimentis pupili secundum
facultates eius, verb. Sed Episcopi, n. 20. fol. 354.

V

Valetudo quibus cōservatur, v. Ideoq; modesto, n. 2. fo. 199.

Vbi ordo, ibi ratio, ver. Propriā diocesim, n. 4. fol. 12.

Vbi Papa, ibi Roma ver. Non obstantibus, n. 34. fol. 154.

Vbi virtus, ibi felicitas, verb. Etiam post plene, n. 5. fol. 99.

Vbi iudices discordant in sententia, pro reo valet, ver. Pro-
pria diocesim, n. 6. fol. 12.

Vbi cessat causa prohibitionis, cessat prohibitio, verb. Etiam
qualitercumque, n. 28. fol. 275.

Verba sunt nūcy sine præcursores mentis, verb. Per se ipsos
num. 8. fol. 29.

Verba imperatiui modi important aliquando consilium, ali-
quando necessitatem, verb. Non obstantibus, n. 25. f. 154.

Verba preceptiva quādo obligāt, v. Quā celerrime, n. 6. f. 210.

Verbū per se ipsos quid importet, v. Si quotānis, n. 42. f. 45.

Verbum destituere quid significet, verb. Visitatore, etiam
num. 18. fol. 131.

Verbū debeāt imponit necessitatē, verb. eod. nu. 32. fol. 132.

INDEX.

- Verbum teneantur importat necessitatem, & quando habet vim precepti, verb. eod. n. 84. fol. 134.*
- Verbum Dei quid sit. verb. Visitationū autē. n. 7. fo. 163.*
- Verbū quoddam, & quidquā sunt vniuersales dictiones omnia excludentes. ver. Nec pecuniam, n. 14. fol. 271.*
- Vestes clericorum ab honestate non deueniunt, ver. Bonus mores. n. 15. fo. 162.*
- Vestes clericorum tales debet esse. verb. eo. n. 16. fo. eod.*
- Vestes clericorū nō debent esse rubræ, & virides. verb. eod. n. 17. fo. eod.*
- Vestibus sericis aut fulgidis clerici an vti possint. verb. eod. n. 18. fol. eod.*
- Vestigia domini plurimum pingue faciunt agrum, verbor. Perseipfos. n. 13. fo. 30.*
- Via ad iudicium est denunciatio, & qualiter fiet. verbo, à Metropolitanis vero. n. 136. fol. 60.*
- Vicarios diligentes esse domini non diligentis impossibile est, verb. Si quotannis, n. 43. fo. 43.*
- Vicarius debet esse generalis. ver. Per suū genera. n. 1. f. 33.*
- Vicarius qualiter exercet iurisdictionem. ver. eo. n. 2. f. eod.*
- Vicarij Episcoporum ordinariam iurisdictionem, exercere dicuntur, & sic sunt ordinarij, verb. eod. n. 3. fo. eod.*
- Vicarius vt possit generalis dici quid requiratur. verb. eod. n. 8. fo. 34.*
- Vicarius quādo vocatur officialis. ver. eo. n. 9. fo. eod.*
- Vicarius Episcopi quando possit causas ciuiles & criminales audire, verb. eo. n. 11. fo. eod.*
- Vicarius generalis collationē beneficiorum nō potest facere nisi*

INDEX.

- nisi habeat in mandatis, & quid debeat dispensator aduertere, verb. eod. n. 15. fol. eod.*
- Vicarius generalis an possit cōstituerē procuratorē nō tamē poterit Vicariū gener. & in quib9 possit. ve. eo. n. 16. f. eod.*
- Vitualium appellatiōe quid cōtin, ver. Exc. tātū. n. 2. f. 284*
- Vitualia ministrāda sunt moderate, & protēporis necessitate, & secūdū facultatē ecclesiarū, ve. eo. nu. 12. fo. eod.*
- Violās ecclesias an teneatur ad expēsas, et si nō cōstat quis violari quid agēdū, verb. Procurationis causa, n. 13, fol. 233.*
- Virtutes & vitia sunt in nostra potestate, & qualiter. ver. Si quotannis. n. 33. fo. 44.*
- Visitatio quid sit, verb. Quam celerrime, n. 22. fo. 210.*
- Visitationis thema est, vt si pax, & consolatio bonis, & malis iustitia & correctio fiat, verb. eo. n. 21. fo. eod.*
- Visitatio quādo fit debita cū diligentia verb. eo. n. 17. fo. eod.*
- Visitatio sepius fieri potest, sed procuratio datur semel in anno. verb. In q̄s vero locis, n. 6. fo. 309.*
- Visitatio quo in loco fieri debeat. ver. Quā celē. n. 23. f. 210*
- Visitationis in libro multa mādada a visitatore nō relinquatur. verb. Populū cohortationibus. n. 23. fo. 173.*
- Visitationis fructus. verb. Visitationū autē. n. 13. fo. 163.*
- Visitatio quare fit à prælatis. ver. Nō obstātibus. 24. f. 154*
- Visitatio est actus iurisdic. ver. Archid. autē. n. 14. f. 107*
- Visitatio fit pro pace & concordia inter omnes, & fieri potest die feriato. verb. Pacē. n. 6. fo. 182*
- Visitatio vbi fieri debeat. verb. Etiā post plene, n. 15. fo. 99*
- Visitatio pluries fieri potest, si in fundatione fuerit conditio*

INDEX.

- apostita. verb. Si quotannis. n. 20. fo. 44.*
Visitationis actus personalisissimus. ver. eo. n. 41. f. 45.
Visitatio potest fieri bis aut pluries si causa sub est, ver. eo. n. 17. fol. 44.
Visitatio fit singulis annis de beneficijs curatis annexis cathedralibus, collegijs, aut alijs pijs locis, ver. eo. n. 15. f. eo.
Visitatio potest fieri diebus feriatis. ver. eo. n. 12. f. eod.
Visitatio fit propter commissa corrigenda, non propter committenda. ver. eod. n. 11. fo. eod.
Visitatio fit, vt malum corrigatur. ver. eod. n. 10. fo. eo.
Visitatio quoties seu quando fiat, ver. eo. n. 5. fo. 43.
Visitatio competit iure ordinario Episcopo, quam poterit delegare. ver. Visitatorem. n. 3. fo. 73.
Visitatio locorum potest fieri per locum tenentem. ver. Aut si legitime. n. 5. fol. 32.
Visitatio terminorū debet fieri psonā correct. v. co. n. 4. f. eo.
Visitatio si per Episcopum non fit, per aliū castē fieri nō potest, ver. Per seipos. n. 15. fo. 30.
Visitatio propter quid fiat verb. Propriā diocē, n. 29. f. 13.
Visitator grāte recipiendus. verb. eod. n. 18. & 21.
Visitator recipiendus cū pauore, ver. eo. n. 25. fo. eod.
Visitator si sua querat, tyrannus est. verb. eod. n. 27. fo. eod.
Visitator recipitur prout de consuetudine seruatur. verb. eod. n. 28. fo. eod.
Visitator procedit contra impediētes nuntios conuocātes visitatos. verb. eo. n. 31. fo. eod.
Visitator potest conuocare populum. verb. eodem num. 32. fol. eod.

visi=

INDEX.

- visitator an. possit procedere contra citatum extra locum visitandum verb. eod. n. 40. fo. eod.*
vicarius Episcopi quando visitare possit, ver. Per suū generalem vicarium. n. 13. fo. 34.
visitator habet ordinariam iurisdictionem, verb. visitatorē. n. 5. fo. 38.
visitator generalis potest corrigere malefactum à visitatore speciali. ver. eod. n. 8. fo. eod.
visitator diocesi potest visitare ciuitatē, ver. eod. n. 9. fol. eo.
visitator à Papa datus, habet ampliōrē potestātē, quā habet datus ab inferiori. ver. eo. n. 11. fo. eod.
visitator datus à Papa potest priuare. ver. eod. n. 12. fo. eod.
visitatores generales ordinis non poterant priuare generalē. ver. eo. n. 13. fo. eod.
visitator ad corrigendū datus, potest priuare beneficijs. ver. eod. n. 14. fol. eod.
visitator ab inferiore datus ad corrigendum potest corrigere, si inferior habet illam potestatem, verbo, eod. num. 15. fol. eod.
visitator potest conuocare populum, ver. eod. n. 16. fo. eod.
visitator singulis annis potest visitare ecclesias quomodolibet exemptas, verb. eod. n. 17. fo. eod.
visitator habet liberam & generalem administrationē, ver. eod. n. 19. fo. eod.
visitator ordinarius potest compellere subditū ad ostēdēdū titulum sui beneficij. ver. eod. n. 20. fol. eod.
visitator debet curare vt decreta & canones Conc. Triden. recipiatur in studijs & vniuersitatibus, v. eo. n. 21. f. eo.

visita=

INDEX.

- Visitator in sede vacante datus nō potest dare licentiā sacerdoti trās seūdi in aliā ecclesiam, verb. eod. n. 22. fo. eod.*
- Visitator potest punire clericos si in suis ecclesijs residerint qualitercūq; exēptos, verb. eod. n. 23. fol. eod.*
- Visitator propter quid non timebit calorem estatis, nec hyemis frigiditatem, verb. Si quotannis. n. 2. fo. 43.*
- Visitator supplet impotentiā visitati, verb. eod. n. 36. fol. 45.*
- Visitator pro reformanda ecclesiā in capite quā membris qualiter se habeat, verb. à Metropolitanis vero. n. 1. f. 55.*
- Visitator debet predicare, verb. eod. n. 2 fo. eod.*
- Visitatores omnes in visitationibus vnā formā seruabunt, verb. eod. nu. 13. fo. eod.*
- Visitatores Regulariū seu Monachorū quid interrogare debeāt in visitatione, & quid facere, verb. eod. n. 47. fo. 56.*
- Visitatores sequētes perquirāt vestigia visitatorū qui præcesserunt, & referant negligētias cap. sequēti. ver. eo. n. 54. fol. 57.*
- Visitator gratias deo agat, quando omnia bene exercētur, verb. eod. n. 56. fo. eod.*
- Visitator quando instruit ignaros, verb. eod. n. 57. fo. eod.*
- Visitator si probat aliqua super quibus aliquis nō est infamatus, non venit puniendus, verb. eod. n. 94. fo. 58.*
- Visitator quā penit. denunciato imponet, ver. eo, n. 140. f. 60.*
- Visitator vidēs penitentiā denunciati, quid faciet, ver. eo. n. 142. fo. 60.*
- Visitator circa priuilegia & elcemosynas qualiter se habeat, ver. eo. n. 164. fo. 61.*
- Visitator quid visitare teneatur, ver. Etiā postp. n. 11. f. 99.*
- visitat*

INDEX.

- Visitator quādo nō tenea. visitare sing. loca. v. e. n. 14. f. eo.*
- Visitator non habet plus iuris, quā per canones exprimitur, verb. Debeāt quidem, n. 33. fo. 125.*
- Visitator capituli sedenacate recipiendus, & admittendus, vbi de proximo non expectatur Episcopus, verb. visitatores etiam, n. 20. fo. 132.*
- Visitatores possunt per diocesim cōfessionis audire suffraganeorum, verb. eo, n. 24. fo. eod.*
- Visitatores poterūt confessoribus conferre casus reseruatos Episcopo, ver. eod. n. 25. fo. eod.*
- Visitatores à capitulo deputandi prius ab Episcopo approbantur, verb. eod. n. 35. fo. eod.*
- Visitator in visitatione quid debeat intēdere, & quærere, verb. eo, n. 59. fo. 133.*
- Visitator debet vti duplici correctione, verb. eo. n. 61. f. eod.*
- Visitator tenetur predic. ver. Visitatiōnū autē, n. 5. f. 163.*
- Visitatores si non predicāt, sunt veluti canes mati nō valētes latrare, verb. eo, n. 10. fo. eod.*
- Visitator in quibus persistere debet, circa credenda, circa faciēda, & seruanda, circa fugienda, circa timenda, circa appetenda, verb. eod. n. 11. fo. eod.*
- Visitator aduertat qualiter in presentia multorū loquatur, ver. Populū cohortationibus, n. 12. fo. 172.*
- Visitator datus à principe potest procedere extraiudicialiter, si habet in mandatis, verb. eod. n. 36. fo. 173.*
- Visitator nō sit inuicis, & quas partes debet habere, ver. Cetera prout, n. 9. fo. 185.*
- Visitatores presbyteri, & vt minimum Bacchalaurei designentur*

INDEX.

- signentur, verb. eod. n. 17. fo. eod,
 visitator si idoneus nō fuerit, & excessum committeret, an
 Episcopus teneatur, ver. eod. n. 19. fo. eod,
 visitatorū auctoritas qualis & quanta cū principis locum
 representant, verb. eod. n. 21. fol. eo.
 visitator debet esse contentus honores vtilitatem reseruet si
 delibus. ver. eod. n. 26. fo. eod,
 visitatores vltra iuris metas an habenas laxare possint, ve.
 eo. n. 27. fo. eod,
 visitator pauper potest multare subdito s pœna pecuniaria,
 & in suos vsus cōvertere. v. Quæ vti facilius n. 18. f. 194
 visitatores quo numero personarū committi seu associari
 possunt, ver. famulatu. n. 1. fo. 201,
 visitator si excedit numerū personarū, & pro illis procura
 tionē nō exigat, nō est hoc prohibitū. ver. eo. n. 5. fol. eod,
 visitatores si proficiantur cū canibus & falconibus nō qua
 rūt quæ Christi sunt. sed sua, & qualiter puniatur. ver.
 eod. n. 8. fo. eod,
 visitator an possit probiberi, maximè quādo numerus super
 fluus à permissa separari nō potest. ver. eo. n. 11. fo. eod.
 visitator si excommunicat subditū, quia eū nō recipit propter
 excessū psonarū, talis excom. nō tenet, v. e. n. 16. f. 202,
 visitator potest morā trahere in vna ecclesia p aliquot dies,
 causa rationabilis ex poscit. v. Quā celer. n. 2. f. 210
 visitatores in quibus nō sint graues, ver. Interim. q. caueāt,
 n. 3. fo. 225,
 visitatores manus mūdās & puras habere debēt, v. n. 8. f. e.
 visitatores & sui familiares debent habere manus mūdās,
 ver. Aut quisquam suorū. n. 1. fo. 228.

INDEX.

- visitator pro omnibus quos secū ducit, tenetur, & qn.
 verb. eod. n. 4. fol. eod.
 visitator si secum habet amicū, si committit aliquā barate
 riam, & visitator facit illum recedere, an teneatur pro
 illo, verb. eod. n. 24. fo. 229,
 visitatores debēt esse cōtēti suis stipēdis, ver. Nec pecuniarū
 n. 1. fo. 271.
 visitator finito officio potest recipere nulla præcedente pro
 missione. v. Etiā qualiter cūq. offeratur. n. 27. fo. 275.
 visitator debet cauere, ne grauet ecclesias vltra facultates
 verb. Exceptis rātum n. 3. fo. 284.
 visitator cauere debet asūptuosos epulis. ver. eo. n. 19. f. eod.
 visitande sunt ecclesie licet sint pauperes, & qualiter ab eis
 contributio fiet verb. eo. n. 26. fo. 285.
 visitator aduertat ne Rector ecclesie pro soluendis procura
 tionibus ornāmēta ecclesiastica alienet nec etiam pigno
 ret, ver. eod. n. 29. fo. eod,
 visitator morā trahat in vna ecclesia per vñū diē, & quan
 do per plures. verb. Pro temporis tātū. n. 2. fo. 292,
 visitator si excedat debitū modū, procuratio an denegari
 possit. verb. In ijs vero locis. n. 14. fo. 309
 visitator potest per viā ordinariā porrēdo libellū apud iu
 dicē cōpetentē petere procurationē. ver. eod. n. 17. f. eod.
 visitans (si familiaris suus recipit quod nō potest) an tene
 atur, ver. Quod si quisquam. n. 4. fo. 315.
 visitator si aliquid recipit veluti capones graffos, vel caseos
 seu aliquos vasculos vini, an incidat in pœnā, v. e. n. ii. f. 316
 visitator si aliquid recipit visitatione finita an inci
 dat

INDEX.

idat in pœnam verb. eod. n. 12. fol. eod.

Visitatores monasteriorum an incidant in pœnas capi. 1. & cap. 2. de censib. lib. 6. si recipiunt procuraciones in debitas verb. eod. n. 16. fol. eod.

Visitatores monasteriorum electi in capitulo provinciali generali se transgrediuntur. Clement. 2. de censibus, non incidunt in pœnam verb. eod. n. 17. fol. eod.

Viueres sine alimentis in possibile est verb. Exceptis, tantum num. 1. fol. 284.

Voluntas pia testatoris si ad effectum perducere non potest, an Episcopus possit illam commutare in aliam causam piam verb. Etiam testamentorum, n. 29. fol. 343.

Voluntas testatoris non temere mutanda verb. eod. numer. 40. fol. 344.

Voluntates ultimæ conueniant hominibus iustis, ut seruatur verb. eod. n. 5. fol. 242.

Vsurarios esse queritur verb. à Metropolitanis vero, num. 29. fol. 56.

Z

Zelus Romanorum quantus fuit ver. Si quotannis, num. 7. fol. 43.

Zacheus meruit habere Christum in domo sua, quia fecit contraria, ibi & si aliquid defraudanti reddo, quadruplum verb. à Metropolitanis vero, n. 141. fol. 60.

Zelus in discretus reprobatur, & quid de zelo Christiano ver. Que ut facilius, n. 13. fol. 194.

F I N I S.